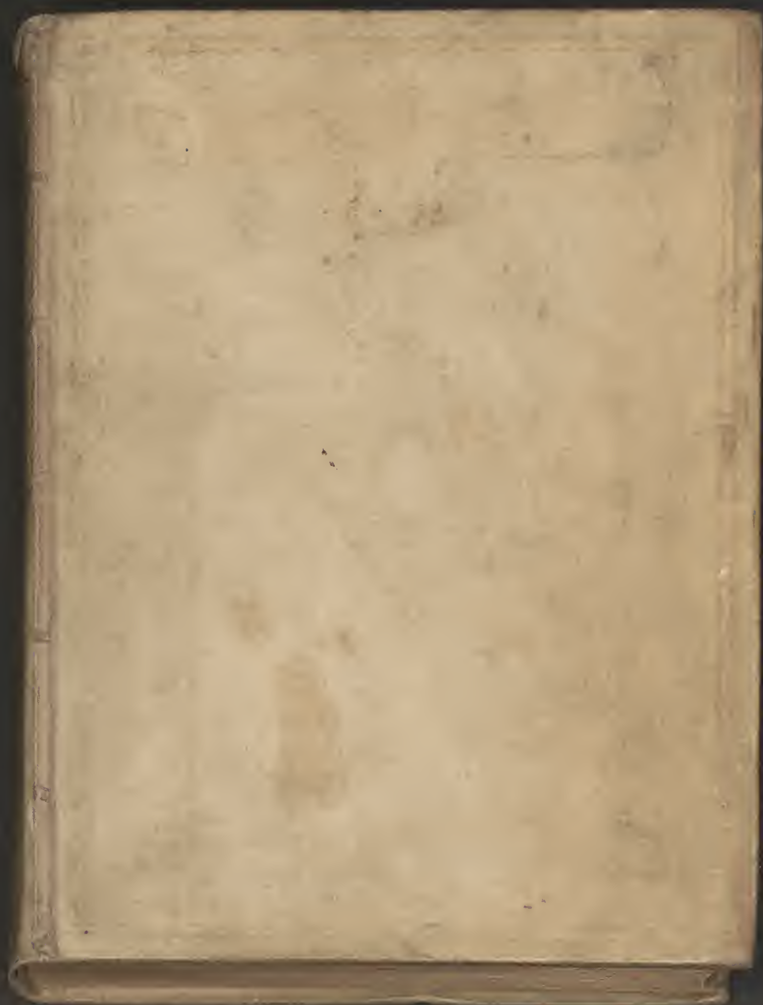

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

VERKLAARING
VAN DE
TYTELPRINT.

Zee, Lucht en Aarde door een schoone Vrou verbeelt,
Op 't kundigste afgerecht op fixe Zeekompassen,
En Weereltstreeken, en 't Gesternt der Noorder Assen,
Zit op den voorgront met een' glans die ieder streelt.

De Tydt, die 't al verniclt, en alles weet t' ontdekken,
Schuift 't kleedt der onkunde op, en toont haar vrank en vry
De lang verhoolene Groenlantsche Visschery,
Om door dat klaar gezicht haar aandacht op te wekken.

Harpoen en Lyn en Lens, haar wapenen en kracht,
Om fier den Walvisch in het pekel te verbaazen,
En hem en bloet en ziel ten neusgaate uit te blaazen,
Staan hier, als dienaars van haar Godtheit, op de wacht.

De Faam, gewoon den lof der braaven te trompetten,
Bazuint der Schryvren roem, en kroont hun heerlyk werk,
Met eeuwigen Laurier, den prys van 't letterperk,
Waar op de volgende eeu haar toonen noch zal zetten.

De bysieraaden, hier en daar voor 't oog gemaalt,
Verbeelden stoffen die hier braaf zyn uitgehaalt.

A. BOGAERT.

F. Ottens inv. et del. J. F[illegible] sculps.

Bij JOANNES OOSTERWYK Boekverkoper 1720.

C: G: ZORGDRAGERS
Bloeyende Opkomst der Aloude en Hedendaagsche
GROENLANDSCHE
VISSCHERY.
Waar in met eene geoeffende ervaarenheit de geheele omslag deezer Visscherye beschreeven, en wat daar in dient waargenomen, naaukeurig verhandelt wordt.

Uitgebreid

Met eene korte Historische Beschryving der Noordere Gewesten, voornamentlyk Groenlandt, Yslandt, Spitsbergen, Nova Zembla, Jan Mayen Eilandt, de Straat Davis, en al 't aanmerklykste in d' Ontdekking deezer Landen, en in de Visschery voorgevallen.

Met byvoeging van de

WALVISCHVANGST,

In haare hoedanigheden, behandelingen, 't Scheepsleeven en gedrag beschouwt.

DOOR

ABRAHAM MOUBACH.

Verciert met naaukeurige, correcte en naar 't leven geteekende nieuwe Kaarten en kunstige Printverbeeldingen.

T'AMSTERDAM.
By JOANNES OOSTERWYK,
Boekverkooper op den Dam, 1720.

Aan de HEEREN

GECOMMITTEERDEN

Der Hollandſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

JACOB NOORDHEY. - *Wegens* ROTTERDAM.
JAN van TARELINK.
ALBERT DOORNEKROON. } *Wegens* AMSTERDAM.
JAN BOTERPOT. - - *Wegens* HOORN.
CORNELIS DIRKSZ. THEWES. *Wegens* SARDAM.
JAN JACOBSZ. MOL. - *Wegens* JISP.
CORNELIS EENHOORN. - *Wegens* DE RYP.
GERRIT VIS. - - - *Wegens* ZAANDYK.

Zeer Waarde en Veelgeachte HEEREN.

DE Groenlandſche Viſſchery, die men met recht een Goudtmyn voor ons Landt noemen mag, word U veelgeachte Heeren, hier op het nau-

keu-

keurigſte met alle haare hoedanigheden beſchreeven, eerbiedig aangeboden; 't is een nieuw Werk dat van die nature nooit het ligt heeft gezien, behalven een klein tractaatje of twee, vol beuzelachtige vertellingen. Maar *C: G: Zorgdrager*, een man van groote ervarenheit in de Groenlandſche Visſchery, hebbende lange Jaaren voor Commandeur op Groenlandt gevaaren, geeven wy de eere als oorzaeke, dat dit Werk in de Waereldt is gekomen, overmits hy op alle zyne gedaane Reizen, met opmerking, heele nette aenteekeningen gehouden hebbende, een ontwerp van deeze natuur hadde opgeſtelt; het welk ons ter ooren gekomen, kreegen wy door goede Vrienden gelegentheit het zelve te zien; dies wy 't wel waardig vonden te drukken, om 'er de Waerelt dienſt en vermaak mede te doen. Doch zoo als het dien oprechten Man hadde beſchreeven, was het in geen order om het ter Drukperſſe te brengen, nademaal hy zyne aanteekeningen, hoewel genoeg naar waarheit uitgedrukt, by alle voorvallende gelegentheden, tot onderwys zyner Amptsgenooten hadde ter neergeſtelt. Derhalven verzochten wy den Heer *A: Moubach*, onzen goeden Vriendt, dit Geſchrift eens te doorloopen, als zynde een Man daer toe bekwaam, en wiens naam reeds door verſcheidene Werkjes bekent is: welken Heer het zoo wel bevond, dat hy niet

al-

alleen de geſchriften van onzen Vriendt Zorgdrager, in zyn zaamenhang bragt, maer het Werk zelfs uit den grondt heeft opgehaalt, beginnende van de eerſte ontdekkers dier Geweſten af, met een aaneenſchakeling tot onzen leeftyd toe; hebbende de beginſelen uit oude Deenſche als andere Kronyken en Geſchriften, met veel moeiten opgeheldert. Insgelyks hebben verſcheide Kooplieden en Lief hebbers, ons mede veel dienſt gedaan, welke ons niet alleen ter hand ſtelden dat ons aen dit Werk ontbrak, om het zyn volle beſlag te doen hebben, maer daer en boven begunſtigden met fraaye orgineele en naar 't leven geteekende Kaarten dier Geweſten, dat ik derf zeggen, diergelyke nette naaukeurige Kaarten van die natuur in de Waereldt niet zyn.

Deeze Bloeyende Opkomſt der Aloude en Hedendaagſche Groenlandſche Viſſchery, een Werk met moeiten en koſten voltrokken, en met Kunſtplaaten op het ſierlykſte, dat zoo een Werk vereyſt, dus in 't ligt gebragt: geeve ik my de eere zeer Waerde en Veelgeachte Heeren aen U op te draagen, als weezende de Hoofden, en door de Kooplieden van dien Handel en by de Souverainen onzer Landen beveſtigdigde Gecommitteerdens der Groenlandſche Visſchery.

Zeer Waerde en veelgeachte Heeren, gy Beſtierders

ders der krachten van den Koophandel, die de ſterkſte zenuw der vrygevochte Landen is, ik vleye my, dat uwe Geachte Perzoonaadjes deezen Opdragt met uwe goetkeuring zult begunſtigen; en ik bidde Godt, dat hy uwe Perzoonen en Familiën wil zegenen, dat hy uwe dagen, in zyne gunſte, wil rekken met een gezonde ziel in een gezond lighaam, tot Gy naer een vergenoegt leven de eeuwige Zaligheit voor het tydelyke moogt verwiſſelen:

Wyl ik ben en blyve

Zeer Waerde en Veelgeachte HEEREN,

Uwen ootmoedigen Dienaer

J. OOSTERWYK.

In myn Boekwinkel den
12de February, 1720.

AAN

AAN DEN

LEZER.

IMmers zal 'er nooit ſtoffe tot ſchryven ontbreeken; wanneer men 't eene afgehandelt heeft, doet 'er zich weer wat anders op. Indien de luſt tot ſchryfarbeid verkleumen mogt, 't waare een groot verlies den Letterbeminnaars toegebragt, zich verſteeken te zien van veele nutbaare en weetenswaardige zaaken, ſchoon ze wel juiſt niet alle den ſtylentop van een byna ongenaakbaare geleertheit bereiken.

Wy onderneemen dan, doch met verontſchuldiging over de vermeetelheit onzer penne, die zich zoo onbedreeven, dus verre in Zee begeeven durft, mede een ſchryfkoers te houden, is 't niet naar de juiſte afmeeting van kundige lengte en breete in den Oceaan van hooggeſteege deftigheit uit een welbeblokt vernuft gebooren, echter van den tongriem een weinig geſneeden, zal zy 't waagen; en wy vleyen ons, dat de wichtigheit der ſtoffe, tot een inſlag van ons geweef gebruikt, indien 't web ergens gaapen mogt, de gebrekkelykheit van 't ſamenſtelſel zal konnen opweegen, zoo wy 't geluk hebben deezen onzen arbeid in handen van beſcheidentheit te geraaken.

Eerſtelyk zal ons erachtens te letten ſtaan op 't onderwerp, als mede den aart en eigenſchap van dien; daar na, wat nut en voordeel daar uit te trekken zy, zal met een toeleg van een grondig onderwys, op ervaarentheit ſteunende, rypelyk overlegt en aangeweezen worden.

Vinden we hier en daar den weg van onze verhandeling opgedolven, en zien we ons weerſtreeft door 't Yzige Geweſt, of bepaalt de noch onbekende en onbevaarbaare Geweſten verder in te dringen? zullen we echter niet ſchroomen, ons Borientaalſch en Groenlandſch Wintergerecht, op zyn Hollandſch geſtooft en ge-

ſchootelt, den beſcheiden Lezer ſmaaklyk voor te zetten; en ſchoon, niet tegenſtaande onze bekleumde hand naaulyks beſtand is, door 't ſtremmen van den inkt haare pen te beſtieren, nochtans trachten we met een waanloos begrip, dit gebrek voor te komen: doch onder beding, dat men 't alles t'eenemaal op den as van oordeel en ervaarentheit draaye.

Zyn we dan elders tot in den grond en tot den bodem deezer verhandelde ſtoffe niet genoeg doorgedrongen? 't is niet onze onkunde, maar 't wyffelend geval alleen te wyten, waar mede voornamentlyk deeze wetenſchap verzelt gaat, gelyk door onzen Schryver, in zaaken van de Viſſchery, met zyn redenerend onderwys word getoont; en hoe zuiver een oordeel hier toe vereiſcht word, nochtans verdient het, dat het op den wetſteen van ervaarentheit geſtreeken zy.

Om des Schryvers gedachten over dit onderwerp hier nevens uit te drukken, zoo zegt hy: „ dat, nademaal de Groenlandſche „ Viſſchery te bedienen, veele Jaaren zyn Ampt en Handteering „ is geweeſt, hy zich oordeelde aan die kennis en wetenſchap des „ te meer verſchuldigt te zyn, als of hy een ander handwerk had „ geoeffent, of een onverſchillig beroep had waargenomen, „ dat hy, behalven zyn eige ervaarnis in deeze Viſſchery, naar „ veele zaaken, by oude en ervaare Commandeurs heeft getracht „ naar een grondig onderzoek, verſcheide Dagregiſters, Hiſtoriën en Jaarboeken nageſlagen, en bovenal met een naarſtige „ opmerking, alle merkwaardige voorvallen, zich zelven bejegent, gaa geſlagen en in zyn Jaarlykſche Dagteekeningen „ op een byzondere wyze aangeteekent, om alzoo voor zich „ zelven een goed begrip van eigen bedryf en verrichting t'erlangen.

„ Toen hy nu door dit zyn onderzoek gewaar werd, hoe verdicht en beuzelachtig eenige Jaarboeken en Hiſtoriën over deeze ſtoffe ſchreeven, zulks 'er in 't minſt geen onderwys ter ervaarnis over deeze Viſſchery in 't algemeen meê verzelt ging; „ zoo dacht hem vreemd, in dit onderzoek noch nooit een volkome beſchryving, niet alleen van een doorkneed en kundig Hiſtoriſchryver, noch ſlechts van een oud en ervaaren Commandeur

„ gevon-

„ gevonden te hebben, die getracht had, deeze voorname Visschery, eensdeels van sommige Jaarboeks feylen te zuiveren, en voornamentlyk anderdeels, met zyne ervaarentheit eenige jonge Commandeurs ten onderwys te dienen.

„ Men zou my (vervolgt den Schryver) wel te gemoet voeren: „ dat deeze Visschery meer het geval onderheevig is, dan 't bedryf der Boulieden, Hoveniers en Warmoeziers, of het wiskunstig gedrag in d' *Arithmetica*; *Astronomie*, *Geometrie* en andere diergelyke behandelingen en kunsten, dat door oeffening kan geleert worden: in 't eerste, door waarneeming van zaaizoenen en tyden, en in 't andere waar in de getallen en aaneenverknochte regels met vrucht zyn waar te neemen; maar met de Visschery is 't geenzins dus gestelt. Derhalven, hoe ervaaren men zy, zal men 't telkens daar in zeer toevallig en veranderlyk vinden, zulks de ouden jaarlyks weder evenwys gelyk de jonge Commandeurs t' huiskomen, konnende zich even min naar een gestelde regel schikken, dan aan anderen eenig regelmaatig onderwys geeven, hangende alles van 't geluk en 's hemels zege af.

„ Deeze voorwendsels hem niet onbewust, konden hem nochtans niet voldoen, om alleen op 't bloot gezegde, volgens de sleur van 't meeste gros, deezen slenter te volgen. Maar overdenkende welk een Kapitaal hem onder zyn bestier werd aanvertrouwt, dies trachte hy zoo veel mogelyk een regelmatig en goed begrip van zyn eige doening te bekomen, zonder evenwel hier door, 's Hemels zege niet te wraaken, of zyn gedrag aan 't bloote menschelyk vernuft te hechten, noch 'er zich ook t' eenemaal van t' ontrekken: 't best handele men naar zyn eige meening, even eens als in den Landbouw en meer andere bedryven van dien aart, alhoewel 'er den groei en wasdom voornamentlyk van 's Hemels zege afhangt; nochtans zoo is het waarneemen der zaaizoenen, 't ploegen, mesten en meer andere bereidingen geenzins onnut, want de menschelyke pligt en te werkstelling van zyn vernuft, gaat met die zege gepaart. Insgelyk is men gehouden zynen pligt verstandiglyk en getrouw in de Weetenschap van de Visschery

„ waar te neemen, dies men 't onderwys niet t'eenemaal moet „ verwerpen, maar wel toezien, dat men noch door onkunde, „ noch door achteloos verzuim zynen pligt niet verwaarlooze, „ en echter deeze achteloosheit geenen glimp geeve, noch onder „ 's Hemels zege verbloeme.

„ Om nu deeze achteloozen hun verbloemd geweer uit de „ hand te wringen, en de noch jonge en alle leergierige Com„ mandeurs met zyne ervaarentheit te dienen, is hy eindelyk te „ raade geworden, dit zyn ontwerp, in verſcheide jaaren by „ wyze van aanteekening, alleen voor zich zelven ontworpen, „ aan een ieder meê te deelen, in vertrouwen, dat het allen „ leerzuchtigen Commandeurs, Stuurlieden, Harpoeniers en an„ dere Bedienden ten nuttelyk gebruik zal dienen; en met dee„ ze verwachting, dat het den ouden en ervaaren Comman„ deurs niet ſchaaden zal, maar hen aanleiding geeven, om de „ gebreken te helpen verbeeteren: als vindende nu reeds een „ ſchets, op welkers ſpoor een volkome Beſchryving op te maaken „ zy, deeze alom beruchte Viſſchery genoegzaam waardig.

„ Gelykerwys men dan veel nut uit de *Arithmetica* voor den „ Koophandel weet te trekken, als ook uit de Wiskunſt ver„ ſcheide Mathematiſche Weetenſchappen, die volgens de kunſt „ der Zeevaart den Stuurlieden niet weinig ten dienſt zyn; zoo „ is hier uit blykbaar, dat zodanige Mededeelders deezer wee„ ſchappen, een loflyk werk hebben verricht, hunne gaaven „ voor 't gemeene welzyn opofferende. Maar wat onze Vis„ ſchery aangaat, is 't nochtans kennelyk genoeg, dat 'er in „ een welgeoeffende kennis door 't wel handhaven der Viſſchery „ zodanig een voordeel ſteekt, zulks 'er veel menſchen deel in „ hebben; voornamentlyk die van de Scheepsbouwery beſtaan; „ Uitreeders van Schepen; Leveraars van Leeftocht en Scheeps„ behoeften; Vervaardigers van Gereedſchappen tot de Wal„ viſchvangſt; Traan- en Baardekopers; Arbeiders, Sjouwers, „ Schuitevoerders, en wat meer is: een groot getal Comman„ deurs, Harpoeniers en andere Scheepsbedienden en Matroozen, „ die jaarlyks hun gewin op de Neering deezer Viſſchery zoeken „ en voor een groot gedeelte daar uit beſtaan.

„ Deeze redenen overweegende, vond hy zich bewoogen, zyn
„ ontwerp ten dien einde op te maaken, zulks 'er een ander op-
„ merkend oeffenaar eenig genot van te verwachten hadde.

Dus mogt nu deeze vrucht wel niet geheel vruchteloos wezen, naardien den toeleg alleen tot onderwys is aangelegt, en ook om te dienen, waar voor men zich te wachten heeft. Dies loopt dan het verlangen, om onzen Landaart dienst te doen, zynen draf, nademaal wy ons verbeelden, dat d'ervaarnis, de beste Schoolmeesteresse, te beeter schoolgeld aan hun verdienen zal; en zulks te meer: vermits 'er den rook uit voort komt, waar van der Kooplieden Schouw kan rooken. Hierom is 't, dat wy geneegen waren, om dit werk, alhoewel in zich zelven, de Visschery alleen raakende, genoeg voldongen, met verscheide keurlyke zaaklykheden te verryken, vervattende in zich een Historische Beschryving van alle deeze Noordere Gewesten, gemeenlyk onder den naam van Groenlandt bekent; en om hier toe te geraaken, vertoonen we vooraf, inleidingsgewyze, een schets van alle de Kust- en Landtontdekkers, zoo sedert eenige eeuwen zich in dien hachlyken arbeid hebben afgeslooft. Nadat wy dan ter onderzoek van eenige Oud- en Nieuw-Groenlandsche Historiën en zaaklykheden van een keurlyk gewicht getreeden zyn; wenden wy 't naar Yslandt, welkers aloude gedenkenissen worden opgeslagen en ontvouwt, en zoo veel mogelyk allen bygeloof voordachtelyk ter zyden geschoofen: want wy vervaaren ons nooit voor den stem der schimmen, vermits der Geesten gewoonte is, niet dan binnens monds te prevelen, welker praatjes wy luttel achten, en daarom niet naa vertellen, gedachtig, dat 'er niet weinig toe hoort, Lieden van onzen Landaart by den neus om te leiden, wanneer ze oogen in den nek hebben. Dus hebben we ons dan zoo veel mogelyk door de verwarring van een mengelmoes deezer Borientaalsche of Noordsche Gebeurtenissen gered, en 't hinken onzer penne, door Schryvers doordringende van oordeel doen steevigen, schoon wy niet ang voor den arbeid en 't Hoofdbreeken waren. Ook hebben we den Beminnaars van Boekoeffening ten dienst, zoo nu en dan waar 't pas gaf, eenige aanmerkelyke zaaken met verscheide keurlyke stoffen verzelt, als

bloem-

bloemſchakeerſels tuſſchen beiden in gelaſt, hunne opmerking wel waardig.

Naa de verhandeling van Yslandt, ſtevenen wy 't naar het van ouds zeer Viſchryke Spitsbergen; Viſchryk zeggen we, nademaal 't 'er eertyds voor de Viſſchery zoo wonder wel ſlaagde, dat men maar ſlechts Schepen derwaart uit te ruſten had, wilde men die vol en zoet met eene ſchoone laading van ſmeerige, doch echter goed voordeel opbrengende traanſtoffe, binnen vier Maanden de Maas en 't Y weder zien opzeilen. Sedert d' ontdekking van dit Eiland, heeft 'er vervolgens de Groenlandſche Viſſchery haaren aanvang genomen, en met een gezeegenden voortgang, jaarlyks ſchatten den Vaderlande toegebragt, waar door de Reedery krachtig geſtyft, onderling een welgeordende Maatſchappy aanging, die nochtans door beurtwiſſeling der Waereldlyke onzeekerheden allenks wederom gezwakt en geen kleine haapering onderheevig werd, tot men eindelyk alle haare koſtbaare toebereidſelen, in dit guure Geweſt geſtigt, met de loop- en koersverandering der Viſſchen, door 't greetig vervolgen veroorzaakt, wederom ſloopte.

't Zelfde lot viel mede de Viſſchery aan Jan Mayen Eiland te beurt daar 't anders niet min Viſchryk dan te Spitsbergen was, waar door men toen genoodzaakt werd, de Zeeviſſchery voor eerſt ter hand te neemen, en vervolgens zich in 't Ys te waagen, te vooren meer dan de Ciciliaanſche *Charybdis* en *Scylla* geſchouwt.

Hoe deeze Ysviſſchery hedendaags noch in zwang gaat en beſt dient waargenomen, toont onzen Schryver doorgaans vernuftelyk, wanneer hy zyne redeneering met d' ervaarentheit gepaart, dus onderwysgeerig voorſtelt, dat alleen een naaukeurige achtgeeving veel vermag, om de zwaarigheden die zich ſomtyds in de Viſſchery opdoen, uit den weg te ruimen; want zich alleen maar op het ſpoorloos geval vertrouwende, zullen 'er telkens zodanige onverwachte wederwaardigheden zich opdoen, dat men naauwlyks weet hoe zich in deeze ongelegentheden te redden, en zyne zaaken ten beſten van de Reedery aan te leggen. Word men dan allenks door een geduurige oplettentheit ervaarender,

zal

zal deeze ervaarnis veeltyds in diergelyke ongelegentheden wonder wel te pas komen.

Naardien nu den Schryver voornamentlyk zich daar op toegelegt heeft, deeze beruchte Visschery met zyn ontwerp, uit een lange achtgeeving gebooren, gelykerwys met zodanig een yver te dienen, als hy die by zyne noch frisse en jeugdiger Jaaren in Persoon als Commandeur getrouwelyk gedient had; zoo vonden we ons deswegen ingewikkelt, dit zyn ontwerp, op zyn Zeemans opgestelt, als zich 't best op zyne gewoone Handteering verstaande, waar in wy hem verre boven 't gemeene bereik van anderen zyns gelyken geoeffent gevonden hebben, doorgaans wegens den trant van zyne schryfaart wat te verstellen, zonder nochtans in 't minst de zin van zyne gedachten te quetsen; want woorden zyn zwaaibaar, doch de zin moet pal staan, nademaal ze geen vreemde uitlegging veelen wil; dat dan al vry wat moeiten in had: naardien zyne redeneeringen vraag- en antwoords gewyze waren ingestelt, die wy noodzaaklyk op een andere leest schoeijen moesten, om al 't zaakelyke in een aaneenschakelende redenvoering over te brengen, nademaal het bestek, zoo als 't door onzen Shryver ontworpen lag, ons in die gestalte niet dienen kon, vermits 'er een gantsch ander maaksel uit stond gebooren te worden. Dies worstelde in 't overleg de rede, volgens onze keur, met de verkoore zinlykheit en schikking, tot 'er eindelyk deeze onze verhandeling uit ontsprooten is, die wy nu onder den Tytel van Bloeyende Opkomst der Aloude en Hedendaagsche Groenlandsche Visschery onzen Landsgenooten mededeelen: een werk, voonamentlyk de Groenlandsche Visschery behelzende, welker stoffe niet alleen nieuw is, en nooit te vooren beschreeven, maar ook voorbedachtelyk naar waarheit zodanig ingestelt, dat 'er in 't minst geene verdichte en beuzelachtige zaaken noch opgepronkte zwetseryen mede vermengt zyn.

Gebruik dan des Schryvers en onzen Arbeid ten nutte, 't zy die in opvolging van eigen oeffening in zyn beroep ten dienste van de Visschery word aangelegt, 't zy dat zich eenige Belanghebbers daar in bevoordeelt vinden; behalven dat Beminnaars der Letteren, zoo wy ons verbeelden, in 't leezen van deeze Verhandeling, nooit van dien aart

hen voorgekomen, mede zich vergenoegen zullen: ten wiens dienste voornamentlyk, wy achter deeze af handeling, ons door den Schryver en een voornaam Liefhebber de stoffe daar toe ter hand gestelt, noch een nagerechtje te voorschyn brengen, zodanig besaust en toebereid, dat het hen den weetlust niet ontsmaakelyk verzadigen zal, vermits men 'er een volkome bericht van d' uitrusting ter Groenlandsche Visschery vind aangeteekent, waar nevens men mede al het Scheepsleven geduurende deeze Visscheryoeffening naar waarheit beschouwen kan. Hier mede wensschen wy den Gunstigen Lezer alle heil, en zullen ons onder zyn bescheiden oordeel, deezen onzen arbeid getroosten, met te toonen dat wy zyn:

Zynen bereidwilligen Dienaar

A. MOUBACH.

Korte

Korte inhoud der
HOOFDTSTUKKEN.

BLOEY-

BLOEYENDE OPKOMST

Der Oude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

EERSTE DEEL.

INLEIDING.

Handelende van d'eerſte Kuſt en Land-Ontdekkers in 't algemeen.

Oogmerk, waarom d'ontdekkingen van onbekende landen wierden ondernomen.

'T ZAl niet onbehaaglyk zyn, een kort Vertoog te doen, over de zeeghaftige Onderneemingen en Ontdekkingen ſedert eenige eeuwen naar veele Geweſten der Waereld gedaan, en zoo roemwaardig en kloekmoedig uitgevoert, waar onder die naar d'afgeleegene en onbekende Noorder-Geweſten, niet min dan alle anderen uitmunten; Meerendeels hadden ze geenen anderen grondſlag, dan daar door den Koophandel allerwegen uit te breiden, en 't zy met beſchaafde of onbeſchaafde verre afgeleege Volkeren zodanig een gemeenſchap aan te gaan, waar door niet alleen eigen nut en voordeel wierd beoogt, maar ook den wederzydſchen band van oprechte vriendſchap gelegt, om allenks een menſchelyke t'zamenleeving op te rechten.

Hoedanigheden in den Ontdekker vereiſcht;

Niets nuttelyker was 'er dan voor 't Gemeen, als dat men naaukeurige en ſchrandere Reistogten ondernam, en ook te gelyk niets moeyelyker voor d'eerſte Onderneemers van de zelven, nademaal 'er zoo veele bequaame en noodige hoedanigheden worden toe vereiſcht. Genoegzaam moet men bekennen, dat het bynaa onmooglyk is, in een Perzoon, hoe ervaaren hy zy, alle de vereiſchte wetenſchappen te bezitten, die tot zodanig

een

een Onderneeming van nooden zyn; te weten: dat hy de Historiekunde, Sterrekunde, Aardklootkunde, Zee- en Waterkunde, Zedekunde, Koophandel enz. grondig verstaat.

die veeltyds gebreklyk waren,

Hierom is 't dat meest alle de Onderneemers deezer Reistogten, de noodige bequaamheit niet bezeeten hebben, om hunne Ontdekkingen met zodanig een vrucht te doen, als wel het oogmerk hadde vereischt; en om welker reden zy zich dan blootelyk vergenoegen, met zodanige zwakke berichtgeevingen van hun bedryf, dat 'er veel onnoodige zaaken, en die somtyds noch tegenstrydig zyn, door hen worden opgeteekent, alleen door een gebrek van naaukeurigheit, met hunne onkunde verzelt.

en daarom verbeetert dienden.

Hier in te voorzien, heeft men deeze gebreklykheit door een nader onderzoek trachten te verbeeteren; waar aan voornamentlyk gearbeid hebben: *Ramusius*, *de Bry*, *Hackluit*, *Purchas*, *de Laat*, *Thevenot* en meer anderen; die, 't zy zelf ter deezer Ontdekking hebben uitgeweest, of naaukeurig de berichten van verscheide Ontdekkers ingezien, en ons zeer nuttelyk hunne byeen verzaamelde schriften nagelaaten.

Vinding van 't Kompas;

Sedert d'Ontdekking en uitvinding van 't Kompas, heeft *Jean de Betencourt* in den aanvang van de vyftiende eeuw de Kanarische Eilanden ontdekt, en dit was d'eerste aanmerklyke Reistogt, die dus verre op den Atlantischen Oceaan naaby de * Noorder Keerkring wierd gedaan.

Wat voordeel daar uit ontsprooten is.

Vervolgens deeden de Portugeezen en Castiliaanen verscheide Reistogten op denzelfden koers, en ontdekten langs de Afrikaansche Kusten eenige Eilanden in den Oceaan. *Bartholemi Diaz* geraakte *Cabo de Bona Speranca* ten einde deezer gemelde eeuw te boven, en bezocht de Kusten ten Oosten van Africa. *Vasco de Gama* nam insgelyks deeze koers, en hunne Navolgers zyn tot de Oostelykste eindpalen van Asië doorgedrongen.

Een Nieuwe Waereld door *Columbus* ontdekt;

De roemruchtige *Christoffel Columbus*, stak in den jaare 1492 ter ontdekking van de Nieuwe Waereld, onder d'uitrusting van Koninginne Isabella naar de Kanarische Eilanden over; en naar 't Westen wendende, ontdekte hy de Eilanden *Cuba*, *Espagnola*, de *Caribes*, *Guardeloupe* en *Jamaica*. Van daar steevende hy vervolgens naar de vaste Kust, en ontdekte een gedeelte Lands door

* Tropicus Cancri.

door d'Indianen van dien Landaart *Paria* genoemt. *Alonzo Ninus* volgde dit ſpoor. Insgelyks *Alonzo d'Ojeda*, en *Americus Veſputius*. *Pinzon* ontdekte A°. 1499 eenige Zuiderdeelen. *Alonzo Fogueda* en *Diego Nicueza* leiden d'eerſte grond van Regeering in deeze Nieuwe Waereld, door den Caſtiliaanſchen Koning daar toe afgevaardigt. Insgelyks waren *Anciſo* en *Lopez d'Olano* gelaſt, *Carthagena*, *Nueſtra Senora de la Vittoria*, *Nombre de Dios*, *Dariën* enz. in bezit te neemen. Alle deeze Opperhoofden, geraakten eerlang onderling oneens, 't zy wegens d'uitgeſtrektheit van hun beſtier, 't zy om de greetigheit naar ſchatten, die deeze ontdekte Geweſten uitleeverden; zulks het weinig ſcheelden of de Caſtiliaanen zouden de vrucht hunner ontdekkingen eerlang wederom verwaarlooſt hebben. *Vaſco Nunes de Balboa*, een der aangeſtelde Opperhoofden, de gunſt des Konings verlooren hebbende, beſloot door nieuwe Ontdekkingen zich weder in de zelve te wikkelen; dies drong hy Landwaart in, tot aan de Zuidzee en de Golf van *St. Michel*. Hier moeſt hy en de zynen niet weinig gevaar bezuuren, vermits hen den leeftogt nevens andere noodzaaklykheden op 't aller onverdraaglykſte ontbrak. Gelykerwys de Fabel van *Midas* getuigt, die alle onnoemlyke rykdommen voor zyn grootſte goed verkoor, en echter den doodelyken honger ſmaaken moeſt; door den hoogdraavenden Dichter L. Rotgans in zyne Zedeleſſen dus krachtig uitgebeeld:

Waarin hem veele andere nagevolgt zyn, om deeze ontdekking verder uit te breiden.

Hy hadt den rykdom voor zyn grootſte goedt verkoren.
Geef, zegt hy, dat al 't geen ik raake in gout verkeer'.
Maar hoe verging den Vorſt dat onbedacht begeeren?
Ganſch qualyk: Want de maag kon geen metaal verteeren.
't Geſchenk was doodelyk dat hem de Wyngodt gaf.

Sebaſtiaan Cabot een Venetiaan, door zoo veel welgelukte ontdekkingen bekoort, ruſte twee ſcheepen uit; vertrok uit de Havens van Engeland, en ſteevende tot op 55 Graden Noorder breete. *Pedraria d'Avila* wierd voor algemeen Bevelhebber der Nieuwe Waereld uit Spanje afgevaardigt; Hy benaarſtigde zich in 't bevaaren van de Zuidzee, ten dien einde eenige

Een algemeene Landvoogd naar de ontdekte Nieuwe Waereld gezonden.

ſterktens opwerpende. *Gaſpar de Morales* door deezen zelfden Bevelhebber afgezonden, trok over 't gebergte naar de Zuidzee. Veele Hoplieden *de Morales* op deezen togt gevolgt, beroofden d'Indiaanen van alles, op een gewelddaadige en barbaarſche wyze: maar deezen, om zich te wreeken, in hinderlaag gelegen, ontweldigden den Spanjaarden wederom van den geroofden buit. *Juan Soliſio* en *Juan Ponce* met eenige manſchap op ontdekkingen uitgezonden, wierden byna ter zelver tyd door de *Karibaanen* overrompelt, en door hunne greetige ingewanden verſlonden. *Vaſco Nunez* voorhebbende ten Zuiden nieuwe ontdekkingen te doen, om zich 't juk van *Pedraria* t'ontrekken, wierd., midlerwyl de tegenwind hem te vertrekken ophield, eerlang aangehouden, en gedoemt het hooft te verliezen.

Onluſten onder deeze nieuwe Regeering ontſtaan.

Midlerwyl het zich dus in d'eerſte ontdekkingen der Indiën onder de Spanjaarden toedroeg, had *Ferdinand Magellaan* een Portugees, eenen weerzin tegen Koning *Emanuel*, zyn Heer en Meeſter opgevat; dies vertrok hy naar 't hof van Spanje. Hy bood zynen dienſt deezen Monarch aan, om de waereld rond te zeilen, en d'ontdekking der Speſery Eilanden te voltrekken. Karel den vyfden was 't die hem van vyf ſchepen voorzag, door een manſchap tweehondert en vyftig ſterk verzelt; hier mede vertrok hy in den jaare 1519 van Sevilje; nadat hy vergeefs getracht had de Rivier *de La Plata* door te ſteevenen, overwinterde hy in de haven *St. Juliaan*: vervolgens zette hy zyne koers voort, vond een Straat die gemeenſchap met de Zuidzee had, en men van toen af de Straat van *Magellaan* noemde. Dus was hy d'eerſte der Europiaanen die d'Atlantiſche Oceaan tot in de Zuidzee doorſteevende, en deeze zee overſtak, den gantſchen Aardkloot rond zeilde, by de Molukſche Eilanden aanquam, vervolgens *Cabo de Bona Eſperanca* voorby loopende; zulks deezen togt in den tyd van drie jaaren voltrokken wierd. Dit ſpoor door verſcheide anderen gevolgt, wierd eindelyk, in den jaare 1539, door deeze voornoemde Straat, *Peru* ontdekt.

Ferdinand Magellaan gaat insgelyks op ontdekking uit. Vind de Straat *Magellaan* naar hem genoemt, en zeilt vervolgens den Aardkloot rond;

Vervolgens ondernam *Francois Draak* in 't jaar 1577 zyne beruchte Reistocht rondom den Aardkloot, met vyf ſchepen; hy ſtelde koers door de Straat van *Magellaan* naar *Peru*, van daar

Waar in hem *Draak* naavolgt.

naar

naar *Mexico*, *California* enz. en keerde weder, door d'Ooſt-Indiën, *Cabo de Bona Eſperanca* om vaarende, naar Engeland. In 't overſteevenen van de Zuidzee, wierd *Draak*, door ſtorm, van *Winter*, zyn gezelſchap afgeſcheiden; *Winter* ſtak toen d'eerſte weder te rug over de Zuidzee, en quam door de Straat van *Magellaan* wederom in den Atlantiſchen Oceaan.

Voorneemen om den doortogt van deeze Straat te hinderen, dat vruchteloos afloopt.

Naa verſcheide gedaane tochten door deeze gemelde Straat, wierd in den jaare 1584 Koning Philips den tweeden door *Sermiento* geweldig aangezocht, om in de Straat *Magellaan* Sterktens te bouwen, en 'er een Volkplanting op te rechten, zulks daar door den doortogt van vreemde Natiën geweert wierde: Maar door ſchipbreuk, hongersnood, en mooglyk ook door d'onmenſchelykheit der *Patagonen*, wierd deeze onderneeming geſtuit, in weerwil van de poogingen, door den Hertog van *Alba* daar toe aangewend.

Derde togt door *Candis*.

Thomas Candis was de derde, die gelukkig in den jaare 1586, in den tyd van twee jaaren en twee maanden den Aardkloot rond zeilde, waar over *Magellaan* en *Draak* ruim drie jaaren hadden toegebragt.

Vierde door van *Noord*.

Om nu tot onze Landsgenooten over te gaan; *Olivier van Noord* was 't, die in den jaare 1598 de vierde Reistogt rondom den Aardkloot deê. Zyn Opperſtuurman was een Engelsman, *Melis* genoemt, die *Candis* te vooren in zynen togt verzelt had. Van *Noord* hield de zelfde koers als *Magellaan*, *Draak* en *Candis* te vooren gehouden hadden, en quam naa drie jaaren wederom in 't Vaderland aan te landen.

In den jaare 1598 ſtak de Vloot van *Van der Hagen* in zee, verzelt van *Jaques Mahu*, *Simon de Cordes*, *Sebald de Weert* enz. wiens Opperſtuurman *Willem Adamſz.* was, doch moeſt, in de Straat gekomen, veel uitſtaan; tot aan de mond van de Straat gevordert, wende men 't Zuidwaarts, wanneer *Sebald de Weert* de Eilanden ontdekte, ſedert met den naam van *Sebalds Eilanden* bekent.

Vyfde door *Spilbergen*.

De vyfde Reistogt rondom den Aardkloot, wierd in den jaare 1614 voltrokken door *George Spilbergen*, als Opperhoofd van zes Hollandſche ſchepen, waar mede hy de Straat van *Magellaan* doorſteevenende, over de Zuidzee in Indiën quam, en naa

 een

een togt van drie jaaren weder in Holland aanlande.

Verscheide ontdekkingen der Nederlanders

Vervolgens hebben de Nederlanders verscheide ontdekkingen ten zuiden de Straat *Magellaan* gedaan, en aan die Landstreeken deeze namen gegeeven, als 't land van *Tasman*, *Diemensland*, *Nieuw Zeeland*, *Nieuw Holland*, *Carpentaria* en *Nieuw Guineë*, insgelyks aan de Bayen, Kaapen en Rivieren, en zulks van den * Evenachtslyn af tot op 44 Graaden Zuider breete.

Kusten van 't onbekende Zuidland ontdekt;

Zeer groote ontdekkingen hebben de Nederlanders sedert aan de Kusten van 't onbekende *Zuidland* gedaan, die echter voor 't Algemeen niet in 't ligt zyn gekomen. *Dirk Rembrantsz.* heeft een beknopt verhaal in 't licht gegeeven, van een Reistogt door *Abel Jansz Tasman* 1642 naar 't onbekende *Zuidland*, ten zuiden *Nieuw-Holland* en van *Diemensland* gedaan. Aanmerklyk is 't, dat alle die rondom den Aardkloot hunnen togt volvoert hebben, gedurig door de *Philipynsche* of door de *Moluksche Eilanden* in d'Oost-Indiën gekomen zyn; mogelyk dat deeze lange aaneenschaakeling van Landen, die zich schynen by naa van den Evenachtslyn tot de 50 Graaden Zuider breete uit te strekken, den doortogt zuidelyker gehindert heeft, waarom dan gemeenlyk de koers door de Zuidzee naar de *Eilanden van Salomon*, of de *Ladrones* genomen word.

Insgelyks verscheide Eilanden ten zuiden Magellaan,

In den jaare 1615 was 't, toen *Cornelis Schouten* van *Hoorn*, en *Jaques le Maire* de zesde Reistogt rondom den Aardkloot ondernamen, een nieuwen koers ten zuiden de Straat van *Magellaan* naar *Terra del Fuego* neemende, die zy ontdekten en gelukkig volbragten. Door deezen genomen koers, passeerden ze en ontdekten de *Sebalds Eilanden*, *'t Staten Land*, *Mauritius Land*, *Barnevelds Eilanden* enz. en 't is omtrent de *Kaap Hoorn* op 57 Graaden Zuider breete, dat ze een nieuwe doortogt naar de Zuidzee vonden; die sedert de *Straat Le Mair* genoemt is. In deeze Reistogt gaven ze aan veele Landen en Eilanden namen, en keerden toen weder als d'anderen door d'Oost-Indiën naar hun Vaderland, nadat ze twee jaaren en agtien dagen op deezen togt hadden toegebragt. Deeze doortogt gemaklyker en zeekerder gevonden hebbende, dan die van *Magellaan*, zonden 'er de Staten Generaal in den jaare 1623 een Vloot van elf schepen

en de Straat *Le Mair.*

der-

* Linea Equinoctialis.

derwaarts, waar van in de verzameling der Vojagien voor d'Oostindische Compagnie genoegzaam bericht gegeeven word.

Francois Pelsart, Bevelhebber van 't schip Batavia, in den jaare 1629 uitgevaaren, en op 28 Graaden Zuider breete gekomen, stiet ongelukkig met zyn schip op de *Abrollos* of *Houtmans Klippen*, dies nam hy zyn toevlugt op een schip ter berging van zyn overgebleeve volk. Zy staken dan eindelyk weer in zee, en quamen in 24 dagen over de Zuidzee, tot aan 't Eiland door de Hollanders *Toppers Hoetje* genoemt. Togt van *Pelsart* om den Aardkloot.

Vervolgens in den jaare 1643 nam *Brouwer* een andere koers, om een doortogt naar de Zuidzee te vinden. Deeze doortogt is ten Oosten van de *Straat le Mair* ontdekt, en sedert die van *Brouwer* geheeten. Volgens 't bericht van verscheide Nederlanders, die hier naauwkeurig acht op hebben geslagen, zoo vertoont zich het zuidelyke gedeelte van *Magellaan* onder den naam van *Terra del Fuego* bekent, als een verzameling van veele Eilanden die deeze Straaten uitmaaken, waar beide deeze Zeën gemeenschap vinden. *Brouwers* ontdekking.

Als Koning Karel den tweeden, de Hertog van Jork, namaals Koning Jacob den tweeden en veele Engelsche Edellieden, besllooten om de Kust van *Chili* nader t'ontdekken, gaven ze in den jaare 1669 twee schepen onder 't bestier van *Jean Narborouch*; deeze quam in 't jaar 1671 weder te rug, hebbende meer dan twee jaaren op zee geweest, en de Straat gints en herwarts gepasseert, geduurig de kusten van *Chili* en deeze der *Patagones* volgende. Zyne waarneemingen op deezen togt, zyn naaukeuriger dan alle anderen die voor hem deeze kusten bevaaren hebben. *Narborouch* op ontdekking uitgezonden.

In den jaare 1680 en 1681 ondernam Kapitein *Scharp* verscheide hagchelyke tochten, bevaarende veele Eilanden en Kusten van de Zuidzee. In zyne te rugreize, alle hoope van de Straaten van *Magellaan*, *Brouwer* en *Le Mair*, te zullen bereiken, verlooren hebbende, wierd hy genoodzaakt een langer weg ten zuiden in te slaan dan de *Kaap Hoorn*. Hy bereikte dan deze gewesten tot op 60 Graaden Zuider breete, en vond 'er veele Eilanden in 't Ys bezet, insgelyks veel sneeuw, en verscheide Walvisschen. Nadat hy zich een weinig aan een

klein

klein Eiland opgehouden had, dat hy 't Eiland *Duc de Jork* noemde, steevende hy bynaa agthondert mylen ten Oosten en zoo vervolgens ten Westen. 't Eerste Land dat hy in drie maanden ontdekte, wierd door hem 't Eiland *Barbados* geheeten; alle deeze Landen rondom de Straaten *Le Mair* en *Brouwer* bestonden uit Eilanden zich wyd en breed ten zuiden uitstrekkende, dat ook met het gevoelen der meeste Onderzoekers overeenkomt.

Woods naaukeurige ontdekking;

Sedert deeze onderneemingen zyn veele Engelsche schepen, door de Straat *Magellaan* en boven de *Kaap Hoorn* in de Zuidzee gekomen. Om de scheepstogt van Kapitein *Wood* niet over te slaan, deeze zeilde door de Straat *Magellaan* in 't jaar 1670 in de Zuidzee; hy heeft de plaatsen door hem bezocht naaukeurig beschreeven, en d'Eb en Vloed naau acht geslagen; ook heeft hy op alle aanmerkenswaardigheden waar hy passeerde acht gegeeven. Hier dient ook niet vergeeten te werden 't bericht van Kapitein *Cowley*, die in 't jaar 1683 zyne Reistogt rondom den Aardkloot aanvaarde. Deeze in de Zuidzee gekomen, vond 'er een groot getal Walvisschen, en gaf aan eenige ontdekte Eilanden namen. Hy passeerde niet door de Straat *Magellaan*, noch door deeze van *Le Mair*, maar nam zynen koers door deezen die Kapitein *Scharp* in 't jaar 1681 ontdekt had, wanneer hy zyne te rugtogt uit de Zuidzee neemen wilde. Hy bereikte zyne koers op 60 Graaden 30 Minuten Zuider breete, loopende vervolgens Noorden ten Oosten tot op 40 Graaden Zuider breete, alwaar hy zich by Kapitein *Eaton* voegde. Zy gaven de Eilanden die zy zagen en ontdekten verscheide namen; neemende vervolgens ieder zyne byzondere koers.

als mede die van *Cowley*.

Dampiers Reizen en ontdekkingen aangemerkt.

De beruchte Kapitein *Dampier* begon zyne Reistogten in den jaare 1679, deeze zyn alle naaukeurig beschreeven en ook zeer geacht. Hy beschryft de Landen door hem bevaaren, en insgelyks de Kusten, Havens en Bayen van *America* en d'Indiën, als mede deeze van 't onbekende *Zuidland*, zonder dat hy in de aanmerking van de Natuurkunde, Zeden en Handel deezer Landen nalaatig is.

Die van *Beauchesne* ondernomen.

Onder 't Bevel van Kapitein *Beauchesne*, rusten in den jaare 1698 en 1699 de Fransen twee schepen te Rochel uit; beide naar de Zuidzee afgevaardigt, passeerde *Beauchesne* de Straat *Ma-*

Magellaan, ondekkende eenige Eilanden en Landen daar omtrent. Hy ſteevende in 't wederkeeren in 't jaar 1701 boven de *Kaap Hoorn* op 58 Graden 15 minuten gelegen, en zulks in een gewenſcht zaizoen.

Ontdekkingen naar 't Noorden gedaan.

't Luſt ons nu, tot ons voorgeſtelde oogmerk wat nader te komen, om kortelyk in de zelve tyd-order, de ſcheeps-togten ten Noorden voor te ſtellen, gelyk die vervolgens Noordooſt en Noordweſt derwaarts ondernomen zyn.

Door Zeni in d'Yszee vervallen.

't Was dan in den jaare 1380 dat twee ryke Venetiaanen, *Nicolaas* en *Antoni Zeni* van *Gibralter* naar *Vlaanderen* en *Engeland* t' zeil gingen; maar een zwaare opkomende ſtorm verzette zodanig hunnen koers, datze op de Kuſten van 't Noorden in de Yszee omtrent *Ysland* en *Groenland* vervielen.

Cabot op ontdekking uitgezonden;

Jean en *Sebaſtiaan Cabot* mede Venetiaanen, vertrokken in den jaare 1497 door laſt van Koning Henrik den zevenden uit *Engeland*. Op hun wederkomſt gaven ze van hunnen togt bericht, en vertoonden in een Kaart de ſtrekking van eenige Amerikaanſche Landen Noordooſt gelegen; ook voerden ze vier Perſoonen van dien Landaart met zich. In 't jaar 1553 zocht *Hugh Willougby* een doortogt ten Noordooſten, liep omtrent hondert en zeſtig mylen Noordooſt van *Seynam*, op zeventig Graden Noorder breete geleegen. 't Scheelde weinig of hy zou aan *Nova Zembla* en aan *Groenland* aangeland zyn, had hem de koude en 't ys niet wederhouden; hy nam toen zynen koers Zuidelyker, tot aan *Arzina* een Rivier in *Lapland*, waar deeze Zeeheld met zyn ſcheeps-volk in 't ſchip, door d'uitgeſtaane koude afgemat, in 't voorjaar dood gevonden wierd.

en *Willougby* om een doortogt ten Noorden te zoeken.

Burrouw onderneemt het zelve,

't Was in den jaare 1556 dat *Steven Burrouw* een doortogt voor Indiën ten Noordooſten zoekende, tot op 80 Graden 7 minuten breete gevordert was. Hy ſteevende tot aan *Nova Zembla*, en naar het ſcheen quam hy in *Groenland* aan te landen, als uit de hoedanigheit van 't Land, de geſteltheit van 't Ys en den aart der Vogelen uit zyn brief gebleeken is.

en *Forbiſchers* verrichting ten dien einde uitgevoert.

Martin Forbiſcher deê in den jaare 1576, 1577 en 1578 drie verſcheide Reistogten, om ten Noordweſten een doortogt te vinden. Hy ontdekte veele groote Zeeboezems, Bayen, Eilanden, Kapen en Landſtreeken die een zeer groote Straat uit-

maaken. Hy noemde alle deeze onderſcheide plaatſen; zyn ſcheepsvolk bragten veele blinkende *Markaſſieten* mede, die de Goudſmeden te Londen voor ongezuivert goudt aanzagen. Deezen zelfden *Forbiſcher*, vond 'er eenige Bewoonders dezes Lands aan den oever van de Straat naar zynen naam genoemt; hunne Kanoos waren uit huiden van Zeekalveren gemaakt, behalven de kiel die van hout was. Zy handelden met Zalm en andere vis. In hunne hutten vond men veele roode boontjes, gelykende naar deezen die men in *Genee* vind.

Pet en Jakman paſſeeren de Waigatz.

Arthur Pet en *Karel Jakman* doorſteevende in 't jaar 1580 deezen Oceaan ten Noorden, en paſſeerden de Straat van *Waigatz*, ſtelden koers ten Ooſten van *Nova Zembla*, zoo lange hen 't ys niet hinderlyk was; maar geen kans ziende verder door te geraaken, wenden ze hunne ſtevens in 't laatſt van 't jaar.

Gilbert ontdekt Terre-neuf, recht 'er een Viſſchery op.

In 't jaar 1583 ging *Humphrey Gilbert*, op aanporring van den Secretaris van Staat *Walſingham*, naar *Nieuw Foundland* of *Terre-Neuf* t'zeil, en quam in de groote Rivier *St. Lourens* te *Canada* aan te landen. Hy nam in den naam van Koninginne Elizabet bezit van dit Land, en rechte aldaar de beruchte Viſſchery van *Terre-Neuf* op.

Joan Davis onderneeming, hoe die uitviel.

Joan Davis had in den jaare 1585 laſt een doortogt ten Noordweſten te zoeken, en boven de Straat van *Forbiſcher* te ſteevenen. Hy deed dan veele ontdekkingen, in *Hackluit* en *Purchas* te vinden. *Davis* ſteevende driewerf naar 't Noordooſten. Geduurende zyn verblyf aan de *Kaap Deſolation* vond hy 'er veel Peltery en Wolle, naar die van *Caſtors* gelykende, waar tegen hy met de Inwoonders deezes lands eenige kramery mangelde. Zy bragten hem mede veele wilde beeſte Huiden, witte Hazen, eenig Koper, Schelpen, enz. Hy vond 'er op de Rotzen een Heeſter gewas, welkers vrucht, een ſap uitleeverde, naar dat der kruis-beſſen gelykende. 't Is mogelyk de *Cranberry* van *Nieuw-Engeland* geweeſt, die men insgelyks *Bearberry* noemt, zulks de Beeren zeer greetig naar deeze beſſen zyn. *Joſſelin* noemt ze *Vitis Idæa paluſtris fructu Majore*. Allerwegen omtrent deeze Straat, naar zynen naam genoemt, vond *Davis* veel Zeevogels en ook Bakeljaauw, Boſſchen van Pynboomen, Vlierboomen, Taxis, Berkeboomen, enz. Veele zoorten van Gevogelte,

vogelte, zwarte Puimsteenen, zeer wit Bergzout, Zee-Eenhoorns en andere groote visschen.

Ontdekkingen door Nederlanders ondernomen. Die van *Willem Barentsz.*

Niet min hebben de Nederlanders onze Landsgenooten in deeze Ontdekkingen deel gehad; 't was in den jaaren 1594, 1595 en 1596 dat *Willem Barentsz.* drie verscheide togten naar 't Noorden deê, om elders een doortogt naar Oost-Indiën te vinden. Het ys hem in zyn derde Reistocht t'eenemaal bezettende, wierd hy genoodzaakt, aan de kust van *Nova Zembla* op 78 Graden Noorder breete t'overwinteren. Toen ontdekte men in deezen togt, het *Beeren Eiland*, dus genoemt, om de meenigte Beeren aldaar gevonden, en men quam in *Groenland* aan te landen. Deeze *Willem Barentsz.* liet in den laatsten togt, met veel van zyn volk het leven, nadat hy met de zynen ongemeene ongemakken en een onverdraaglyke koude hadde uitgestaan. *Willem de Veer* is de opstelder deezer Reistogten geweest; waar in men veel aanmerklyke waarnemingen vind uitgedrukt; want de Heer *Boyle* getuigt, dat hy zich van deezen voornamentlyk gedient heeft, in 't beschryven van den aart en eigenschap der koude. Het Land der *Samojeden* word omstandig beschreeven; en deeze Zeehelden de Kusten van *Nova Zembla* langs steevenende, gaven naamen aan veele Kapen, Bayen, Eilanden en Uithoeken. Verscheide waarneemingen de Walvisschen aangaande, zyn in deeze Beschryving te vinden; ook word 'er met goed oordeel over de verschynzelen der Luchtdeelen, over de miswyzing van 't Kompas en over de uitwerking der koude gehandelt, als zy geduurende hun smertelyk verblyf in 't ys van *Zembla* verduuren moesten.

'*t Beeren Eiland ontdekt.*

Linschootens onderneeming naar 't Noorden.

De beruchte *Jan Huigen van Linschooten*, geeft ons insgelyks een omstandig bericht van zyne Reistogten, ter zelver tyd in den jaare 1594 en 1595 naar 't Noorden gedaan. In dit bericht worden de Noorder Gewesten, te weeten, de Kusten van *Noorwegen*, *Lapland*, *Zembla*, *Waigatz*, de mond der Rivier *Oby*, de Kusten van *Tartarie* tot de voornoemde Rivier en de *Witte Zee*, naaukeurig beschreeven.

Ontdekkingen van *Button*, hoe die afliepen.

Thomas Button een kundig Wiskunstenaar, in dienst van Prins Henrik, achtervolgde in 't jaar 1611 de ontdekkingen ten Noordwesten op begeerte van zyn Meester. Hy besteevende de *Straat Hudzon*,

 latende

latende de Bay van deezen naam ten Zuiden, en liep meer dan 200 mylen ten Zuidweſten in een binne zee van meer als 80 vademen diepte. In deezen moeyelyken togt ontdekte hy een groote Landſtreek, door hem *Nieuw Walles* genoemt; nadat hy daar overwintert had, en in *Nelſons Haven* veel ongemak uitgeſtaan, onderzocht *Button* de Bay naar zynen naam genoemt, bereikte verder *Digs Eiland*, in de mond van *Hudſons Bay* geleegen. Hy ontdekte toen noch een groote Landſtreek, door hem *Carys Swans-Neſt* geheeten, doch hy verloor het grootſte gedeelte van zyn volk, geduurende zyn verblyf in *Nelſons Haven*, op 75 Graden 10 minuten, Noorder breete geleegen, ſchoon hy genoeg bezorgt had, dat 'er teffens drie vuuren binnen ſcheeps-boord geſtookt wierden. Zy vonden 'er ondertuſſchen tot hun onderhoud zeer veel Veldhoenders en ander gevogelte, die zy in meenigte dood ſloegen, zonder van 't vleeſch der wilde Beeſten gewag te maken. Men vond 'er aan d'Oevers der zeën veele Medecinaale Kruiden en *Angelicaas*, wiens vruchten d'Ingezetenen aten. Deezen Landaart geneerde zich met Robben te vangen. In den jaare 1609 en eenige navolgende, ſteevende *Henri Hudzon*, *Jacob Hall* en *Willem Baffin* hoog Noordweſtelyk aan, en gaven namen aan alle de geweſten door hen ontdekt, die in de Kaarten deezer Noorder Landſtreeken uitgedrukt ſtaan.

Munk op ontdekking uitgezonden.

De Koning van Denemarken, op 't voorbeeld van alle deeze ontdekkingen, beſloot in den jaare 1605, 1606 en 1607 insgelyks ſchepen ten Noorden uit te ruſten, welker verrichtingen van weinig belang waren; maar in 't jaar 1619 verzorgde dezelve Koning, *Jean Munk* twee ſchepen, die de zelfde koers als *Fobriſcher* en *Hudzon* nam, en op 63 Graden 20 minuten voortſteevende, alwaar *Munk* genoodzaakt wierd t'overwinteren. Hy noemde deeze plaats *Munks Winterhaven*, en d'overige Landſtreek *Nieuw Denemarken*.

Marmaduk en *Hudzons* onderneemingen.

Thomas Marmaduk van *Hull* bevoer deeze geweſten in 't jaar 1612 tot op 82 Graden Noorder breete, gelyk te vooren *Henri Hudzon*, door d'Engelſche Maatſchappy in 't jaar 1608 derwaarts gezonden, had gedaan, om t'ontdekken, de Landen rondom de Noordpool ſtrekkende. Deeze Ontdekkers vonden veele

veele Eilanden en Landſtreeken in hunne gehoudene koers, en gaven namen, volgens hun goeddunken, aan verſcheide plaatſen van *Groenland*. *Hudzon* quam in de maand Juni te *Nova Zembla* aan te landen, in welk zomerzaizoen het aldaar ſterk vroor.

Voortzetting van d'Engelſche Walviſchvangſt.

In May 1610 ruſte zich de Engelſche Maatſchappy met allen ernſt op de Walviſchvangſt uit, en deeze Viſſchery ſlaagde hen beeter omtrent *Groenland* en *Cherry Eiland*, dan elders. Sedert vond deeze Compagnie de Noordſche Vaart tot den jaare 1622 zeer voordeelig, en beſloot het getal haarer ſchepen tot op 13 of 14 te vergrooten, die jaarlyks onder 't beſtier van verſcheide Commandeurs afgezonden wierden.

Goodlers overwintering.

Alle deeze Ontdekkingen en waarneemingen zyn echter op verre naa, van dat gewigt niet, dan die ſedert den jaare 1630 gedaan wierden. Eenige Engelſchen, onder 't beleid van *Goodler*, wierden in 't zelve jaar genoodzaakt rondom deeze onbekende Landen te kruiſſen, en 'er vervolgens den winter door te brengen; gelyk 'er ook anderen van deeze Natie in den jaare 1633 en 1634 overwintert hebben, welker laatſte echter daar het leven lieten.

Namen door d'Engelſchen aan verſcheide Landen en Eilanden gegeeven.

In deeze verſcheide Reistogten der Engelſchen, gaven ze deeze Landen eenige namen, te weeten: *Hackluids-headland*, *Whale-bay*, *Horn-zound*, *Ice-point*, *Bell-point*, *Lownes-iſland*, *Black-point*, *Cape-cold*, *Ice-zound*, *Knotty-point*, *Deer-zound*, *Smiths-bay*, *Hope-iſland*, *Edges-iſland*, *Wyches-iſland*, *Bear-iſland*, *Charles-iſland*, *enz.* Maar onze Nederlanders, voor en naa deeze Engelſche ſcheeps-togten, gaven deeze zelfde Landen andere namen. Dit veroorzaakte toen buiten twyffel al vry wat verwarring in de Berichten daar van uitgekomen, als mede in de uitgegeevene Kaarten.

Waarneemingen in Groenland door d'Engelſchen, en aan *Nova Zembla* door de Hollanders.

De Engelſchen die in 't jaar 1630 in Groenland overwinterden, verlooren den 14 October de Zon; en deeze al verquikkende hoofdſtar, quam niet voor den 3 Februari weder te voorſchyn. Deezen die in 't jaar 1633 overwinterden, gaven bericht dat hen de Zon op den 5 October begaf, alhoewel ze tot den 17 derzelver maand, noch zodanig een ſcheemering zagen, waar by men noch leezen kon. Op den 22ſte reezen de Star-

ren van 24 tot 24 uuren boven den Horizont; en dit duurde den gantſchen winter, tot op den 15 January, wanneer 'er wederom zoo veel ſcheemerlicht, geduurende zes of zeven uuren, in 't Zuiden wierd gezien, dat men 'er genoeg by leezen kon. Den 12 February zagen ze de zonne-ſtralen op de toppen der Bergen, en den volgenden dag de geheele Zon. De geſneuvelde Engelſchen van 't jaar 1634 lieten in geſchrift naa, datze de Zon den 10 October uit hun gezicht verlooren hadden, waar naa zy zich den 14 February weder boven den Horizont vertoonde. De Hollanders die in 't jaar 1596 aan *Nova Zembla* overwinterden, verlooren het zonne-licht den 4 November, maar toen zagen ze de Maan zoo wel by den dag als nacht. Den 24 January vertoonde zich wederom de Zon aan den Horizont. De verſcheidentheit in deeze verſchynzelen veroorzaakten de *Refractiën* der zonne-ſtraalen niet; maar de verſchillende breete der plaatſen, waar de Engelſchen en de Hollanders den winter overbragten. De koude die de Hollanders aan *Nova Zembla* uitſtonden, was verre overtreffende deeze die d'anderen in *Groenland* gevoelden.

De Engelſchen die in *Groenland* overwinterden, leefden van 't vleeſch der wilde Beeſten, als Reedieren, Beeren, Voſſen enz. Het Beerenvleeſch ſcheen hen ſmakelyk en tamelyk gezond; de Vogels en Voſſen quamen weder te voorſchyn, zoo draa de Zon zich wederom vertoonde. Men ſtelde knippen en vallen, zulks 'er veele gevangen wierden: de Voſſen waren het gezondſte te nuttigen, geneezende den Nederlanders van de Scheurbuik. In de maand Mey vonden ze zeer veel Meeuweeyeren. De koude was bovenmaate ſtreng voor de Hollanders te *Nova Zembla*, als mede voor de Engelſchen in *Groenland*. Beiden, ſloegen hunne ligchaamen vol blaaren en zweeren uit; door de felle koude bevroor de brandewyn, hun uurwerk ſtond ſtil, en alles wierd ys, zelf in den hoek van den haart. Dit wedervoer mede Kapitein *James* op 't Eiland *Charleton*, alhoewel maar op 61 Graden Noorder breete geleegen, daar deezen op omtrent 75 en 78 Graden overwintert hadden; en in deeze bittere koude ſloegen ze Lootzen op, om 'er hun verblyf in te neemen.

De

INLEIDING.

De Koning van Denemarken, om de Negotie en d'Ontdekkingen ten Noorden aan te moedigen, zond in 't jaar 1653 drie schepen uit, met last om op alle de kusten wel acht te geeven, en van de aangelande plaatzen een omstandig verslag te doen over alles wat nuttelyk in diergelyke Reistogten was. Deezen passeerden de Straat *Waigatz* en vonden 'er eenige bewoonders van *Nova Zembla* in hunne Canoos. Deezen Landaart was zeer gezwind in 't loopen ; zy droegen kleederen van *Pinguins* vellen en andere Dieren. Hunne Vaartuigen waren van 't leer van Zeekalveren gemaakt ; op den rug droegen ze Pylkookers met pylen gevult, neven een soort van een byl uit visbeen gemaakt. Deeze Inwoonders scheenen onhandelbaar, verachtende der Europiaanen spys en drank. *Nova Zembla* weder verlatende, begaven zich de Deenen naar *Groenland*. Men vond aan deeze kust noch Boomen, noch Heestergewassen, dan alleen eenige kleine Geneverboomtjes en laage Sparreboomen; maar veel Mos, Heide, een soort van Moes, als Latu, Lepelbladen, Zuring, Steenvaaren, veele soorten van *Renoncules* en andere Gewassen. In de holen der Rotzen onthielden zich ontallyke Vogelen, wier vuiligheit met het Mos van boven neer geworpen, de aarde in de valeyen tot een mist verstrekte, waar door zodanige kruiden voortquamen, als reeds beschreeven zyn. Voorts was 't allerwegen Rotsachtig, en vol van ys in veele eeuwe onsmeltbaar geweest. Watervogels vond men 'er in overvloed, zy bedekten gelykzaam de Zee, wanneer ze te water gingen, en de Lucht als ze vlogen. Men vond 'er mede eene meenigte Zee-Honden, Kreeften, Makreelen, Dolfynen, en een soort van Zee-Torren of Vliegen, die men ook in den buik van Walvisschen gevonden heeft, en men meent hen ten voedzel te verstrekken.

Ontdekkingen door last van den Deensche Koning gedaan.

Wat zulks uitwerkte.

Lucas Fox verzelt met *Jean Westerholm*, vertrokken in 't jaar 1630 op order van den Deenschen Koning, om ten Noordwesten een doortogt te zoeken, en hun schip wierd ten dien einde voor 10 maanden van leeftogt verzien. Zy hielden dezelve koers als *Forbischer*, *Hudzon*, *Davis*, *Baffin* en *Button*. Zy zagen veele Walvisschen en Vogelen, en vonden een meenigte ys; timmerden een Pinas aan de Rivier van *Nelson*, waar zy noch eenige

Fox en *Westerholms* verrichtingen.

eenige overblyffelen vonden, eertyds door *Thomas Button* daar gebouwt. Zy zagen 'er aan weerzyde van de Rivier veele kleine Sparboomen met Mos bewoffen, en een meenigte anderen, maar alle klein. In de Valeyen vonden ze goede Weilanden, wilde Moerbeyen, Aardbeyen en andere Aardvruchten. Echter vonden ze 'er geene Inwoonders, alhoewel ze op d'andere Zeekuften veel van deezen Landaart ontmoet hadden. Kapitein *James* vertrok dan eerlang naa *Fox*, volgende de zelfde koers, vindende elkander in de maand Auguftus by de Haven van *Nelfon*. *Fox* fteevende voor den winter weer naar zyn land, maar het wrange zaizoen overviel *James*, zulks hy 'er genoodzaakt wierd tot den naaft-volgenden zomer zyn verblyf te neemen.

James over-wintering;

Door Kooplieden van *Briftol*, wierd *Thomas James* in 't jaar 1631 uitgezonden, om Noordweft een doortogt naar de Zuidzee te zoeken. Koning Karel den eerften, Gemagtigde hem zodanig een moeyelyke doch nuttelyke onderneeming te doen. Hy gelafte hem in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te geeven. *James* handelt zeer naaukeurig in 't befchryven der zelve, aanwyzende de Straaten, Kapen, Bayen enz. redeneerende zeer verftandig over Ebbe en Vloed, Dieptens en Stroomen, als mede over d'afwyking en miswyzing van 't Kompas, en van alle natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de Wysgeerte en Wiskunft hebben. Deeze befchreeve Reistogt is van een goede Kaart en verfcheide Tafelen verzien. De beruchte Heer *Boyle* getuigt, dat hy uit deeze Reisbefchryving veele verfchynfelen heeft aangemerkt die opzicht op zyne befchryving over de koude hebben. *James* fcheen te gelooven, dat 'er ten Noordweften geen doortogt naar *China* en *Japan* te vinden was.

en andere togten ter ontdekking gedaan; is naaukeurig in 't befchryven der zelven.

Ondertuffchen wierd dit voorneemen in 't jaar 1667 wederom vernieuwt. Een Maatfchappy uit Edellieden en Engelfche Koopluiden beftaande, zonden *Zacharias Gilliam*, waare het mogelyk deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. Dus fteevende hy de Straat van *Hudzon* opwaarts, quam in de Bay van *Baffin* tot op 75 Graden breete, en weder afzakkende ten Zuiden tot omtrent op 51 Graden, liep hy in een Rivier, door de Engelfchen *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen des Lands toonden zich handelbaar, zulks *Gilliam* eenigen handel

del met hen floot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze geweften had vaft geftelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Franfchen meefter van deeze plaats.

Fredrik Martenfz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenland*, mogelyk, zoo 't fcheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deeze *Martens* queet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zyne Reistogt; waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden.

Martens onderneeming ter ontdekking naar Groenland.

Door laft van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordooft een doortogt naar Ooft-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn fchip op de kuft van *Nova Zembla*. *Wood* was dan van gedagten dat 'er Noordooft geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden waar, en *James* fcheen mogelyk mede in dit verftand te zyn, dat 'er Noordweft insgelyks niet te doen viel. Beiden waren ze van meening dat zich de Landen breed uitftrekten, en een vafte kuft miffchien uitmaken konden. Daar en boven d'onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kuften in zee vond, verzeld met fneeuw, dikke mift, geduurige ryp en ongemeene koude; dit alles, dachten ze, maakte zodanig een moelykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou.

Woods vruchtelooze togt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken.

De Heer Burgermeefter *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweeft, door d'uitmuntendheid van zyn verftand, als door deeze zyne ontdekkingen, verworp het voorneemen van den doortogt ten Noordooften te vinden, in zyn Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deezen zeer vermaarden Heer geloofde niet meer als te voren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vafte Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verftand dat de ftrekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde en mogelyk zich aan *America* hechtte. Kapitein

Wat gevoelen d'Heer Witzen over deezen doortogt had.

pitein *Wood* was van gedachten dat *Nova Zembla* en *Groenland* beiden een Land waren. Hoedanig het hier mede zyn mag, of de ontwerpzelen van *James*, *Wood*, en den Heere *Witzen* ongegrond zyn; echter moet men bekennen, dat de zwarigheden in de doortogten, 't zy Noordooſt of Noordweſt, bezwaarlyk zullen worden te boven gekomen.

Alle deeze kortelyk aangeweeze Reis-togten en Ontdekkingen, hoe moeyelyk en zwaar die in den eerſten aanvang zyn geweeſt, hebben niet weinig voordeelen den Koophandel toegebragt; waar in deeze, uit de Groenlandſche Viſſchery ontſprooten, niet van de minſte te achten zyn, als vervolgens in deeze beſchryving blyken zal. Doch eer we tot ons eigentlyke oogmerk treeden, om alle deeze Noorder Geweſten te beſchryven; hoedanig de Groenlandſche Viſſchery is opgekomen, nuttelyk voortgezet, en vervolgens van natuure verandert, nademaal de Land- en Bay-Viſſchery allenks is afgenomen en tot een Zee-Viſſchery overgegaan: zoo zullen we voor af, eenige nuttelyke achtgeevingen bybrengen, die niet min weetenswaardig zyn, dan deezen, wanneer we tot ons voorgenomen beſtek overgaan.

BLOEYEN-

Nieuwe Kaart van
OUD en NIEUW
GROENLAND
als meede van de
STRAAT DAVIS.
Duytsche mylen 15 in een Graad jeder myl doet 5 quartieren en 3 minuten
de Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.
'T EYLAND IAMES INT NOORDE VAN AMERICA
OUD GROENLAND
NIEUW GROENLAND
NOORD ZEE
DE STRAAT DAVIS ontdeckt 1585
Circulus Arcticus of Noord-Pools kring
t Eyland Disko
YSLAND
Hupt Sark
Helmstades Fielt
Caap Confort
C. Christiaen
Eyl: Desolation
Blinde klip
Mauritius Bay
C. Faruel
Staaten hoek
C. Discord
Withe Caap
Caap de Goede hoop
Witte Eyland
Q. Elisabeths Forland
Hale of Hasle Eyland
Leicester punt
Forbischer punt
de Straet Forbischer
Wapen bergen
Bear Sond
Warwik punt
Warwiks Voorland
Zuyd hoek
Noord hoek
Queen Annes Caap
Wyde Fioerd
Gilberts sond
Zuyd Bay
N. Gat
Riff
Rommelpot
Wilde Eyl
Gombar schaar
Gombermans Eylanden
Ondutenes

NIEUWE KAART
van de
NOORD-POOL

De Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van d'Eerſte Ontdekkers van GROENLANDT, wie die waren, hoedanig zy zich in dit Geweſt neergezet hebben, en 't zelve bevolkt; verſchil tuſſchen de Yslandſche en Deenſche Kronyken over dit Onderwerp, dat onderzocht word.

Hoedanig de ſtrekking van Groenland is ontdekt.

GRoenland, een wyduitſtrekkende Landſtreek / in 't Noorder deel des Aardbodems / kromt zich van 't Zuiden naar 't Ooſten / van waar het weder ten Noorden / naar Spitsbergen en Nova Zembla ſtrekt. Eenigen zyn van gedachten geweeſt / dat het zich met Tartarie vereenigde / doch dit is onzeker. Ten Ooſten heeft het de * Yszee / ten Zuiden de Deucaledoniſche Oceaan, ten Weſten de Straat van Hudzon, die het van America ſcheid. De breete ten Noorden is onbekent. De Deenſche Kronyk zegt / dat 'er geen Noorderlyker Landen te vinden zyn. Eenigen zyn van gedachten geworden / dat zich Groenland aan America hecht / zedert de Engelſchen door de Straat Davis getracht hadde naar de Zuidzee door te dringen / nademaal d'eerſte Ontdekker het vermeende een Straat te zyn / doch daar naa een Golf bevonden is. Maar 't bericht van Kapitein Jan Munk, die getracht heeft door 't Noordweſten deeze Golf te paſſeeren / geeft genoegzaam vermoeden dat dit Land t'eenemaal van America geſcheiden is. De zuidelykſte ſtrekking van Groenland word door de Kaap Faruel genomen / en volgens de meeting van Munk, een zeer kundig Zeebouwer / op 60 Graden 30 minuten geſtelt. Ten Noorden breid het zich naar Spitsbergen uit / door de Deenen eertyds mede voor Groenland genomen / omtrent op 78 Graden geſtrekt.

* *Mare Glaciale.*

Wie d'eerste Ontdekkers waren; Dit groot Landschap / is voor eenige eeuwen ten deelen bekent geweest / en door de Noorwegers bevaaren / wier eerste Ontdekkers Torwald en zijn zoon Erik waren; Edellieden uit Noorwegen om misdrijf gevlucht. Torwald in Ysland overleeden zynde / maakte zich zijn zoon Erik andermaal over begaane misdaad vluchtig: Dies besloot hy een Land op te zoeken / Gundebiorne genoemt / dat men zeide ten Westen van Ysland gezien te hebben. Erik vond dit Land / en hy liep een Bay in / tusschen twee Kaapen geleegen / welker eene den uithoek van een Eiland was / tegen over de Kust van Groenland leggende. Deezen uithoek van 't Eiland word Hvidserken geheeten / en de daar tegen over geleege Kaap Hvarf genoemt / makende tusschen beide een goede Ree / die hy Sandstafvr heette / alwaar de schepen voor een storm veilig lagen. Hvidserken is een zeer hooge berg / en ongelijk grooter dan de Kaap Hvarf. Erik noemde in 't eerst dit Gebergte Mukla Jokel, dat groot Yskegel beteekent. Sedert wierd het Bloserken of Blaauwhemd genoemt / en ten laatsten Hvidserken, dat Withemd zeggen wil. De reden deezer twee laatste veranderingen van namen / is waarschynlijk deeze: als de sneeuw smelt en ter zelver tyd weder bevriest / vertoont zich in 't eerst het ys van verwe als mos / kruid / of klein geboomte dat op de Rotzen wast; maar door de gedurige smelting van de sneeuw / die telkens over elkander vloeit / word het ys ongemeen dik / en neemt zijn eigen kleur weer aan / die natuurlijk wit is.

Voor dat Erik zich aan de vaste Kust begaf / achte hy 't noodig / eerst het Eiland aan te doen / dat hy Eriks-Sun, of Eriks-Eiland noemde / alwaar hy overwinterde. In 't volgende Voorjaar stak hy van 't Eiland naar de vaste Kust over / dien hy GROENLAND genoemt heeft / vermits de Kust allerwegen met groene mos en kruiden bewossen was. Hy wierp het Anker in een Haven / die hy Eriksfiorden, of Eriks-haven noemde. Niet verre van deeze haven boude hy een huis / Ostrebug of Oostgebouw geheeten / en in den Herfst daar aan volgende / begaf hy zich naar de Westzyde / waar hy een andere wooning opsloeg / door hem Westrebug of Westgebouw genoemt. Maar / naar 't scheen was 't hem aan deeze Kust te koud / of hy vond 'er zich zoo veilig niet als op zijn Eiland / zulks hy den Winter weder aan Eriksun overbragt. De volgende Zomer begaf hy zich weer naar de vaste Kust ten Noorden / en aan den voet van een groote Rots / die hy Sneefiel noemde / dat Sneeuwrots beteekent / en ontdekte een haven / door hem Ravenfiorde genoemt / vermits 'er zich zeer veel Ravens onthielden. Deeze Haven legt ten Noorden van Eriksfiorden, gelijk die ten Zuiden geleegen is / en door een inham van de zee gescheiden word. Ten einde van den Herfst keerde Erik weder naar zijn Eiland / daar hy den derde Winter overbragt. In 't Voorjaar daar aan volgende / besloot hy in Persoon naar Ysland over te steeken / om eenige Yslanders te verpligten hem naar Groenland te volgen / roemende over de byzonderheden in zijn nieuw ge-

en waarom Groenlandt wierd genoemt.

gevonde Land ontdekt. Eindelijk bragt hy 300 veel te weeg / dat hy wederkeerende / door een groot getal schepen en Yslanders gevolgt wierd.

Leiffe de zoon van Erik met zijn Vader uit Groenland naar Ysland overgegaan / besloot ondertusschen een togt naar Noorwegen te doen; waar toen/ (volgens de Yslandsche Kronyk) Koning Olaus Truggerus regeerde; Hy van zijn Vaders ontdekking breed opgeevende / liet deeze Noordsche Koning / onlangs eerst Kristen geworden / deezen Lieffe in 't Kristendom onderwijzen / en vervolgens doopen / waar door hy hem dien Winter aan zijn Hof ophield. De volgende Zomer zond hy hem weder naar zijn Vader in Groenland, verzelt van een Priester / om Erik en zijn volk / van den Kristelijken Godtsdienst te laaten onderrechten. Lieffe weder in Groenland aangeland / wierd 'er van zijn Vader niet wel ontfangen / vermits hy eenige vreemdelingen mede bragt. Dit waren arme Bootsgezellen / door hem op een wrak van hun schip gevonden / door storm in volle zee tegen d'Ysbergen geworpen; dies Lieffe van medelyden bewoogen / hen in zijn schip overnam / en mede naar Groenland voerde; maar Erik hier over gestoort / zeide: Waarom leert gy aan Vreemdelingen den toegang tot een land / dat we niet dan voor ons zelven meenden bedekt te houden? Ondertusschen / nadat deeze edelmoedige zoon / zijns Vaders woesten aart wat gematigt had / boezemde hy hem allenks de menschelijke pligten in / waar door eenige vonken van een Kristelijke gemaatigdheit in hem ontstooken wierden / met verzoek / aan den Priester gehoor te geeven / die hem de Koning van Noorwegen gezonden had; dat vervolgens zodanig een goeden uitslag nam / alzoo hy zich eerlang met zijn ondergehoorig volk doopen liet.

By den Koning van Noorwegen om de verdere bevolking verzoecht, ten welker gelegentheit de Groenlanders Kristenen worden.

Dit is 't wat van deeze eerste Ontdekkers van Oud-Groenland, namentlijk Erik en zijn zoon Leiffe, kan gezegt worden. De Yslandsche Kronyk / stelt het vertrek van Torwald en zijn zoon Erik, uit een Haven van Noorwegen / onder de Regeering van den voornoemden Olaus, dat omtrent den jaare 982 geschied zou wezen; maar de Deensche Kronijk stelt dit in 't jaar 770 voorgevallen te zijn / dat best met een Bulle / door Paus Gregorius den vierden omtrent in 't jaar 835 aan den Bisschop Ansgarius gezonden / overeenkomt / hem gelastende de voortplanting van 't Geloof in alle de Noorder Landen / en voornamentlijk in Ysland en Groenland ter harten te neemen. Over dit verschil / is 't duister zich verder in te laten; maar twee zaken zijn echter diesaangaande merkwaardig. De eerste is: dat de Deensche Kronijk zegt / dat toen de Koning van Denemarken / onder de Regeering des Franschen Konings Lodewijk de zachtmoedige / Kristen wierd / Groenland veel geruchts maakte. De tweede: dat 'er in de Handvesten des Aartsbisschops van Bremen / een oude / met de hand geschreeve Kronijk zou zijn / waar in een kopy van een Bul is te vinden / die de Aartsbisschop van Bremen / tot Aartsbisschop van gantsch Noorden en voornamentlijk

Verschil over deeze bevolking tusschen de Ysland sche en Deensche Kronyken; dat men onderzoekt.

lijk van Noorwegen / d'ondergehoorige Eilanden / Ysland en Groenland aanstelt / welke Bulle verzekert word / voor den jaare 900 verleent te zijn.

Wat 'er de Deensche Kronyk van meld;

De Deensche Kronijk meld / dat Eriks Nazaaten in Groenland zich vermeerdert hebbende / verder Landwaarts in trokken / en tusschen 't Gebergte / vruchtbaare Landen / Weiden en Rivieren vonden ; datze Groenland Oostelijk en Westelijk verdeelden / volgens de verdeeling van beide de Gebouwen / Ostrebug en Westrebug, door Erik gestigt; datze in 't Ooster gedeelte een Stad bouwden / Garde door hen genoemt / waar de Noorwegers jaarlijks met verscheide koopmanschappen quamen / en aan d'Inwoonders verkochten. Hunne Nazaaten bouwden vervolgens een andere Stad / die zy Albe noemden ; en vermits hunnen yver in 't Kristendom steeds toenam / wierd 'er een klooster aan den oever van de Zee gestigt / en St. Thomas toegeweid. In de Stad Garde had hun Bisschop zijn verblijf / en de Kerk van St. Nicolaas / Patroon der Bootsgezellen / in deeze Stad gebouwt / was den Dom of Hoofdkerke van Groenland. Pontanus gedenkt in zijne Historie van Denemarken / dat in 't jaar 1389. eenen Henrik / Bisschop van Garde, eene Vergadering van Staat in Denemarken bywoonde / die te Nieuburg in Funen aan den oever van de Groote Belt gehouden wierd.

Insgelijks geeft de Deensche Kronijk bericht / dat d'Ingezetenen van Groenland in 't jaar 1256 tegen Koning Magnus van Noorwegen opstonden / en hem weigerden de gewoone schatting te betalen ; dat Koning Erik van Denemarken / ten verzoeke van Magnus, die aan zijne Nichte gehuwt was / een Vloot deswegen uitruste ; dat de Inwoonders van Groenland, de Deensche bloedvlag ziende / en de wapenen op de schepen blinken / zodanig verslagen wierden / datze om genade smeekten en de Vrede verzochten. De Deensche Koning zich toen van de zwakheit van den Koning van Noorwegen niet willende bedienen / liet hy hem Groenland ter gunste van zijne Nichte en klein Neven behouden; en wierd deeze Vrede in 't jaar 1261 gesloten.

en wat de Yslandsche hier van geschreven heeft.

De Yslandsche Kronijk zegt / dat de Oostelijkste stad van Groenland, Skagefiord genoemt is; waar een onbewoonbaare Rots gevonden word / en wat verder in zee een klip / die den aankomst der schepen hindert / ten zy het hoog water is ; en door dit hoog water / by stormachtig weer / komen in deeze haven veele Walvisschen en andere visschen / daar die dan in overvloed worden gevangen. Een weinig Oostelijker is een haven / Funchebuder genoemt / naar de naam van een Page / van Olaus, Koning van Noorwegen / die 'er met al zijn volk schipbreuk leed. Noch verder / en naby de Ysbergen / is een Eiland Roansen geheeten / daar een jagt van alle soorten van beesten is / waar onder veele witte Beeren gevonden worden ; verder ziet men niet dan ys / zo wel in zee als aan land. In 't Noorden vind men veele Eilanden en Havens. 't Land is 'er onbewoont en woest / tusschen Ostrebug en Westrebug geleegen.

De

De Skreglingers onthouden zich omtrent Weſtrebug; men vind 'er tam en wild gedierte / maar geen menſchen. Ter andere zyde van Weſtrebug is een groote Rots / Himmelradsfield genoemt / en tegen over deeze Rots / durft niemand de Zee bevaren / vermits 'er een Charibdes gevonden word. Iver Bert die lang Hofmeeſter van den Biſſchop van Groenland is geweeſt / wierd door den Rechter van dat Geweſt benoemt / om de Skreglingers te verdryven / doch het word verzweegen wie deeze Skreglingers waren. Dokter Wormius een naaukeurig Onderzoeker der Noordſche omſtandigheden / is van gedachten / dat het d'eigen Ingeboorne van Groenland waren / aan wien waarſchynlijk de Noorwegers deezen naam gegeeven hebben / doch om wat reden / is niet bekent. Zy bewoonden zoo 't ſcheen / de andere oever van den Zeeboezem van Kindelfiord, een weſtelijk gedeelte van Groenland, welker anderen oever door Noorwegers bewoont wierd. 't Schynt nu / dat / daar gezegt word / de Skreglingers zich omtrent Weſtrebug t'onthouden / men niet dan den Oever ten Weſten verſtaan moet / vermits 't niet te denken is / dat het tegengeſtelde van 't Ooſten daar door gemeent word / als de Noorwegers bezaten. 't Is dan te vermoeden dat eenige Noorweegſche Waaghalzen / met een zwak getal / Kindelfiord gepaſſeert zijnde / door deeze Skreglingers geſlagen wierden. d'Onderkoning van Noorwegen / hier over voldoening eiſſchende / zond een ſterker troep derwaarts / en bemande een ſchip / ten dien einde uitgeruſt ; maar d'Inboorlingen het ſchip ziende aankomen / namen de vlucht / gelijk ze gemeenlijk gewoon zijn / wanneer ze zich te zwak bevinden / verbergende zich in Boſſchen / Rotzen en andere ſchuilplaatſen. De Noorwegers niets vindende dan wat zy achter gelaten hadden / maakten alles ten buit wat 'er gevonden wierd / en bragten 't naar hun ſchip ; en dit was 't / datze by de Skreglingers tam en wild gedierte vonden / maar geen menſchen / als is gezegt. De Heer Wormius gelooft dat deeze Skreglingers niet verre van de Golf of Straat Davis t'huis hooren / en dat het mogelijk Amerikanen konden zijn geweeſt / of dat het d'eigen Inwoonders van Nieuw Groenland waren / die de Deenen onder de Regeering van Koning Chriſtiaan den vierden ontdekten ; datze gebuuren van Oud-Groenland konden zijn / als de Noorwegers bewoonden / en een gedeelte van Weſtrebug bemachtigt hadden / voor dat Erik zich van 't andere verzekert had.

Skreglingers een Landaart, wie die waren, onderzocht.

't Gevoelen van den Heer *Wormius* bygebragt.

Wie vermoedelyk d'eerſte ingeboornen van dit Geweſt zyn geweeſt.

T W E E-

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Van de ongemeene Viſchrykheit der Groenlandſche- of Ys-zee, voornamentlyk in groote Zee-dieren. Omſtandig bericht van d'Eenhoorns; onderzoek of het Zee- of Land-dieren zyn, en of deezen in Groenland gevonden, waarlyk Hoorns zyn dan veel eer Tanden mogen genoemt worden.

Ongemeene Viſchrykheit van de Groenlandſche zee.

Witte Beeren onthouden zich meer in Zee dan op 's land.

DE Zee in Groenland is ongemeen viſchrijk; waar in zich ook veele Walruſſen / Robben en andere Zeedieren onthouden / nevens een ongelooflijk getal Walviſſchen / als vervolgens nader beſchreven worden. Men ſtaat in twyffel of men de witte Beeren van Groenland onder de Zee- of Land-dieren reekenen moet; Want / vermits de zwarte Beeren nooit het Land verlaten / zich niet dan van vleeſch geneeren / en ook greetig zijn in 't zuigen van menſchen-bloed / zoo verlaten in tegendeel de eerſte / zelden de Zee / en leven niet liever dan van viſch. Zy zijn mede grooter en woeſter dan zwarte; op 't naſpeuren van de Robben en Walruſſen / die haare jongen op 't ys werpen / zijn ze byzonder loos; ook zijn ze zeer greetig naar de jongen der Walviſſchen / waar op ze veel meer verlekkert zijn dan op andere viſſchen: zy wagen zich zelden in de ruime zee / wanneer ze van ys ontbloot is / niet / om datze niet wel zwemmen konnen / of ook niet in 't water alleen leeven / als de viſſchen; maar om datze de Walviſſchen ſchouwen / die hen door een natuurlijke Antipathie op de reuk vervolgen / nademaal ze / gelijk gezegt is / hunne jongen eeten. Dieshalven / wanneer het ys van de Noorder kuſten van Groenland Zuidwaarts gedreeven word / ſchroomen de witte Beeren zich op dit ys onthoudende / in zee te begeeven; en als ze dus vervolgens omtrent Ysland en andere kuſten aankomen / werwaarts dit ys heenen drijft / worden ze te verwoeder door den honger.

Eenhoorns in Groenland veel te vinden.

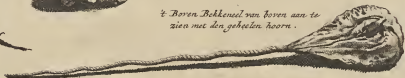
Groenland heeft ook ten allen tyden zeer veel Hoorns / die men Eenhoorns noemt / verſchaft. In Denemarken vind men 'er veele die heel en ongebroken zijn / en ook een meenigte ſtukken en brokken; insgelijks komen 'er veele uit de Straat Davis, ter langte van 8 of 9 voeten. Om nu te weeten wat voor Beeſten deeze hoorns uitleeveren / zoo moet men vooraf onderrecht zijn / datze oneigentlijk Hoorns genoemt worden / vermits ze niets gemeen met zodanig een waare eigenſchap hebben / van welker natuur zy zouden mogen zijn; en alzoo de naam derzelve dubbelzinnig is / zijn 'er die twyffelen / of deeze Beeſten van wien ze komen / Land- of Zeedieren zijn. Nu ſtaat in geſchil de hoedanigheit der Dieren die deeze Hoorns in Groenland dragen. De Heer Wormius zegt / datze van Viſſchen zijn; weshalven dit t'eenemaal het gevoelen der Aloude Natuurkenners wederſpreekt / die geheel anders van

Of deeze van Zee- of Land dieren komen onderzocht.

de

't Boven deel van 't Bekkeneel van onderen aan
te zien. met een gebroken hoorn.

't Agter deel van 't Bekkeneel, tegen
den nek of hals, daar 't doorgehouwen
is aan te zien.

't Boven Bekkeneel van boven aan te
zien met den geheelen hoorn.

VINVISCH
Pag: 92 beschreeven.
6 12 18 24 30 36 42 48 54
Rhynlandsche Maat van 54 voet

de Eenhoorns geschreeven hebben / en voor viervoetige Land-dieren te boek gezet; dat ook insgelijks tegens verscheide plaatsen der gewyde Bladeren aanloopt / die niet dan van viervoetige Eenhoorns spreekende / konnen verstaan worden.

De Heer Wormius, een naauwkeurig en geleerd Opmerker der Noordsche byzonderheden / schrijft 'er aan een van zijne vrienden dus van :
,, Voor eenige jaaren geleeden / toen ik by den Heere Fris, Groot-Kan-
,, selier van Denemarken was / klaagde ik hem / hoe weinig naauken-
,, righeit de Kooplieden en Schippers / die op Groenland handelden en
,, voeren / hadden / vermits ze niet onderzochten wat Dieren het wa-
,, ren / waar van ons d'Eenhoorns gebragt wierden / en waarom ze
,, ook geen deel van 't ligchaam van zodanig een Dier / of wel den huid
,, overbragten / om 'er eenige kennisse van t'erlangen ; maar zijn ant-
,, woord was : zy zijn naaukeuriger als gy denken zou 't; waar op dee-
,, zen Heer my aanstonds een groot Bekkeneel brengen liet / waar aan
,, een stuk van deezen Eenhoorn / ter langte van vier voeten / vast was.
,, Ik was toen zeer vergenoegt deeze zeldzaamheit te beschouwen ; en
,, ik bevond dat dit Bekkeneel / eigentlijk naar een Walvisch-hoofdt ge-
,, leek / hebbende twee gaten op den kruin / welker gaten tot in 't ver-
,, hemelte doorgingen / dat ongetwyffelt de blazers of twee pypen wa-
,, ren / waar door dit Dier het ingezwolgen water weder uitblies. Ik
,, beschoude ook dat de Hoorn ter slinker zyde van het bovenste kaake-
,, been stak ; ik deelde deeze vreemde zaak mijne naaukeurigste vrienden
,, mee / en mijne Studenten quamen 't in mijn Kabinet bezien. Een
,, Teekenaar liet ik in 't byzijn van hun allen de gestalte van dit Bek-
,, keneel met zijn Eenhoorn afteekenen / zulks zy getuigen konden / dat
,, d'afteekening met de wezentlijke zaak overeen quam ; maar 't bleef
,, hier niet by. Ik kreeg bericht dat 'er een diergelijk Beest voor Ys-
,, land gevangen was ; dies schreef ik aan den Bisschop van Hole, Sca-
,, lonius genoemt / eertyds een mijner Leerlingen te Koppenhagen ge-
,, weest / en verzocht hem / my het afbeeldzel van dit Dier te zenden /
,, dat geschiede ; en liet my weeten / dat d'Yslanders het Narwal noem-
,, den. Ik bevond het een waar afbeeldzel van een Visch / die naar een
,, Walvisch geleek ; en ik beloove / weder te Christiaanstad komende / u
,, het zelve nevens het Bekkeneel van den Heer Kantselier Fris ontfan-
,, gen / te laten zien.

Bewys dat deeze Hoorns van Zeedieren voortkomen, en derhalven geen Hoorns maar Tanden zyn, uit een Bekkeneel van zekere Vis getoont.

Deezen Heer Wormius bleef niet in gebreeken zijne beloften te voldoen; maar daar en boven / geleide hy zijnen vriend naar zijn Kabinet / waar hy / op een daar toebereide tafel / het Bekkeneel zelf / met den Hoorn van dit Dier zag / als de Heer Kantselier hem eertyds vereert had. Zeker is 't dat de naam Eenhoorn dubbelzinnig kan genomen worden / zulks ze aan veelerlei dieren kan toegepast worden ; dit blijkt by den Onix en Indiaanschen Ezel / waar van Aristoteles gewag maakt / en het woeste Beest waar van Plinius meld / dat het hoofd

Wat d'Ouden van d'Enhoorns geschreeven hebben onderzocht, en met de H. Schrift vergeleeken.

naar een Hart / 't lighaam naar een Paerd / en de voeten naar die van den Elefant gelijken / welk Dier van een ongelooflijke sterkte en snelheit zoude zijn ; dat zekerlijk deezen Eenhoorn moet wezen / waar van de Heilige Schrift op verscheide plaatsen spreekt : zoo snel te zijn / dat die over den Schirion, een berg van Libanon springt / gelijk het jong van een Eenhoorn ; en zoo sterk / dat die by de Goddelijke kracht vergeleeken word. Wat schijnbaarheit is 'er nu / het Waterdier van 't Noorden / onder deeze Eenhoorns te stellen / dewijl men gelooft / dat deeze Dieren in 't Zuider of Ooster Waereldddeel / zonder tegenspreeken Landdieren zijn? De Propheet Jesaia / den Joden voorzeggende; dat Godt hen en hunne Koningen van Jeruzalem verdryven zoude / zegt : en de Eenhoornen zullen met hen afgaan ; dat niet dan van 't gaan op d'aarde kan verstaan worden : want / indien de Propheet gelooft had / dat de Eenhoorns Visschen waren / zou hy ongetwyffelt van zwemmen gesproken hebben / in de plaats van gaan.

Men zou dan een soort van Zee-Eenhoorns vooronderstellen konnen / gelijk 'er Zee-honden / Zee-kalveren en Zee-wolven genoemt worden ; echter zou dit niets nieuws zijn / nademaal Bartolin een Deensch Schryver / een byzonder Hoofdtstuk van de Zee-Eenhoorns / in zijn Traktaat van d'Eenhoorns gemaakt heeft ; maar hy brengt 'er een zwarigheit by / die met deeze stelling niet overeenkomt : want het verschil is / of deeze Zee-Eenhoorns / waarlijke Eenhoorns zijn / en of het geen men Hoornen noemt / waarlijk Hoorns of Tanden moet genoemt worden. Het besluit van 't eerste hangt van 't laatste af ; want indien het Tanden zijn / konnen deeze Visschen geen Eenhoorns genoemt worden / nademaal ze geen Hoorns hebben / en byaldien het Hoorns zijn / moeten ze alsdan Eenhoorns genoemt worden / vermits ze niet dan van een Hoorn verzien zijn. De Heer Wormius verzekert dat deeze Visschen Tanden en geen Hoorns hebben / gelijk Arngrimus Jonas, die mede Tanden noemt. Dit heeft te meer verzekering dat het Tanden / en geen Hoorns zijn / nademaal Aristoteles door waarheit opdist / dat alle d'Eenhoorns hun Hoorns in 't midden van hun voorhoofd dragen / daar de gewoone plaats der Hoorns is ; en dat deeze Visschen / 't geen men Hoorns noemt / ten einde van hunne kaken en tandvleesch dragen / ter plaatse daar de tanden zitten. Dat de Hoorns aan 't voorhoofd vast zijn / maar de tanden in de kaken steeken / is klaar in 't beschreeve Bekkeneel beschouwt / door den Heere Wormius vertoont.

Wormius verzekert dat deeze vermeende Hoorns Tanden zyn.

Verdere gevoelens van d'Eenhoorns der Ouden bygebragt.

Aristoteles heeft over d'eenheit deezer Eenhoorns Hoornen / de volgende aanmerking gemaakt ; en zegt : dat alle Dieren die twee Hoorns hebben / gekloofd van voeten zijn / maar alle Eenhoorns ongekloofd ; dat de natuur de zelfde eenheit stelt / zoo wel aan de voeten als aan 't hoofd der Eenhoorns ; gelijk ook de zelfde verdeeltheit van hoorns en klaauwen aan 't hoofd en de voeten van andere Dieren plaats heeft ; waar uit ontstaat / dat het eenige onderscheid van d'Eenhoorns / met an-

andere Dieren / alleen geleegen is / in d'eenheit en geslotenheit hunner klaauwen en hoorns. Dat door de zelfde reden de Eenhoorns hun klaauwen / als andere Dieren / ongekloofte hebben / insgelijks hunne hoorns aan 't voorhoofd dragen ; en dat gelijk de andere Dieren / twee hoorns hebben / die aan weerzyde van 't voorhoofd staan ; de Eenhoorns / niet dan een hoorn hebbende / deeze in 't midden van 't voorhoofd dragen. Derhalven / vermits de Zee-visschen noch klaauwen noch voeten hebben / konnen ze ook van geen hoorns verzien zijn ; waar uit volgt / dat / wat men hoorns noemt / dewijl ze in hunne kaaken diep ingewortelt zijn / en niet voor hun voorhoofd geplaatst / geen hoorns konnen zyn / en derhalven Tanden wezen moeten. Echter moeten we hier byvoegen : Een voornaam Koopman en Reeder in de Groenlandsche Visschery / heeft ons bericht / het hoofdt van een Eenhoorn-visch / geheel en ongeschonden in peekel bewaart / t'Amsterdam gezien te hebben / waar in 2 hoorns of tanden staken / d'eene ter lengte van 6 voeten / en d'andere omtrent een voet / alzoo die gebroken was. Gelykerwijs de Walrussen in 't bovenkakebeen twee / doch neerwaarts krom-gebooge tanden hebben / waar nevens eenige kleine kiezen in den mond. Of nu de Eenhoorn-visschen mede kiezen in den mond hebben / staat noch te onderzoeken. Dat uit de bovenkaken deezer Eenhoorn-visschen / niet alleen een / maar 2 hoorns of tanden steeken / blijkt daar mede overeen te komen ; vermits ook deeze / waar by men niet dan een hoorn alleen vind / nooit in 't midden / maar ter zyde voor uit steekt / welke ontbloote plaats ter andere zyde / waarschynlijk door 't uitbreken of uitvallen van den hoorn / alsdan weder gesloten word.

Twee hoorns of tanden in d'Eenhoorn-visch getoont.

Om nu de gesteltheit deezer hoorns of tanden wat nader t'onderzoeken : De Koning van Denemarken willende een geschenk van een stuk van zodanig een hoorn doen / gelaste van een ongeschonden hoorn / het dikke einde naar den wortel / voor een gedeelte af te zagen. Dit gedeelte van deezen hoorn / die men meende dicht te zijn / doorgezaagt hebbende / was men verwondert daar in een holligheit te vinden / in welker holte / een kleine hoorn / van dezelve gedaante en zelve stoffe als de groote / gevonden wierd. Men vervolgde de groote hoorn rondom door te zagen / zonder de kleine te raken ; en bevond dat de kleine / in deeze holligheit van den grooten / omtrent een voet lang was / doch verder voor 't overige vast en dicht. Hier uit bleek / dat de Dieren van zodanige hoorns verzien / dezelve gelijk de Harten verwisselden / dat de grooten afvielen / en de kleinen weder in de plaats aanwiessen ; en dat dit zonder twyffel te wegen bragt / dat 'er zoo veel hoorns gevonden wierden / die los geworden / door 't Groenlands ys naar Ysland dreeven. Maar / zoo wanneer men de laatste gestelde meening wil gestand doen / gegrond op 't getoonde van 't gemelde Bekkeneel / en acht geeft op den langen wortel die in het kakebeen steekt / schynt het gelooflijk / dat deeze die men gezaagt had / een tand en geen hoorn was : dat dit geschie-

De gesteltheit deezer hoornen onderzocht, die Tanden bevonden worden ;

schieden kan / dat van deeze visschen de tanden uitvallen en weder andere aanwassen / word door d'ervarentheit in de menschen bevestigt / vermits somtyds gebeurt dat de los gewordde tanden / door anderen voort gestooten / niet eer uitvallen voor d'anderen zich laten zien: dat echter met het verwisselen der hoorns van de Harten heel anders geleegen is / wiens hoofden zoo kaal zijn / als of ze nooit hoorns hadden gehad / tot dat de nieuwe weder aangroepen / en dezelve gestalte krygen.

en ook verwisselen konnen,

De Deenen zijn van gedachten / dat alle deeze hoorns / die naar Moskovië / Duitsland / Italië en Vrankryk verzonden worden / uit Denemarken komen / waar deeze soort van handel in groote achting is geweest / toen de Vaart van Noorwegen naar Oud Groenland open stond en noch bekent was. Deeze Deenen die dezelve naar allerwegen verzonden / schroomden niet te zeggen / dat het tanden van visschen waren; echter verkocht men ze voor Hoorns van Eenhoorns / om 'er meerder voordeel van te trekken. 't Zelfde gebeurt noch / vermits niet lang geleden / de Maatschappy van Nieuw-Groenland, die te Koppenhagen is / een van haare medegenooten naar Moskovië, met een goet getal groote stukken van deeze hoorns zond / waar onder een stuk van een uitneemende groote / om dit aan den Grootvorst van Moskovië te verkopen. De Czaar dit schoon bevindende / liet het aan zijn Lyfarts zien. Deeze Dokter meer dan d'anderen ervaren / zeide zijn Czaarsche Majesteit / dat het een tand van een visch was; en dus moest den afgezondenen zonder iets te verkopen / weder naar Koppenhagen vertrekken. Toen hy verslag van zijn wedervaren aan de Maatschappy dee / leide hy alle de schuld van zijnen ongelukkigen handel op den Lyfarts / die zijne gevelde waar aldus veracht had; zeggende: dat alles niet dan visch-tanden waren. Waar op een der Leden van de Maatschappy hem toe duurde: Wat zyt gy noch onkundig? Gy moest den Dokter twee of driehondert dukaten gegeeven hebben, om hem te verpligten, datze voor Eenhoorns wierden aangezien. Dies het buiten allen twyffel een uitgevalle tand zal zijn / die zodanig een visch uit haare kaaken verwisselt / als de Yslanders Narwal noemen / en geenzins een Hoorn.

Eenige stukken van deeze vermeende hoorns naar Moskovië gezonden, die insgelyks voor Tanden worden aangezien; en door welk voorval,

---

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de gesteltheit en gematigdheit der Oud-Groenlandsche Lucht; 't verschynzel van 't Noorderlicht, den Natuurkenners ten onderzoek gelaten. Verscheide vreemde Vertellingen die de Deensche Kronyk van deeze Gewesten doet.

Gematigtheid van Oud Groenland;

De Yslandsche Kronyk geeft bericht / dat de Lucht van Oud-Groenland zachter en gematigder is / dan in Noorwegen; dat het 'er

'er minder ſneeuwt / en dat 'er de koude ook zoo fel niet is; echter vrieſt het 'er ſomtyds zeer ſtreng / en men is 'er zeer hevige ſtormen onderworpen; maar dit ſtreng vriezen en geweldig ſtormen / valt zelden voor / en duurt ook niet lang. De Deenſche Kronyk merkt het als een vreemde zaak aan / dat het in 't jaar 1308 in Groenland zoo verbaarlijk heeft gedondert; dat de blixem in de Kerk / Skalholt genoemt / geſlagen / dezelve t'eenemaal verbrande. Dat 'er vervolgens zodanig een verſchrikkelijk onweer ontſtond / zulks de toppen veeler Rotzen omvergeworpen wierden / en dat 'er uit deeze omgeworpe Rotzen / zoo een meenigte aſſe in de lucht verſpreid wierd / als of die ſcheen te regenen. Dit onweer / wierd toen door een zoo ſtrengen Winter gevolgt / dat men 'er nooit diergelijke in Groenland gcheugde; zulks 'er het ys een gantſch jaar zonder te dooyen leggen bleef. Waarſchynlijk heeft deeze aſſe / uit de Rotzen van Groenland voortgekomen / dezelfde oorſprong / gelijk in de Geweſten van brandende Gebergtens en d'onderaardſche vuuren / als die van Kanarië en anderen; de Berg Hecla in Ysland, die veel Noordelijker legt als dit gedeelte van Groenland, geeft 'er een genoegzaam bewys van. en ſtrenge koude.

De Zomers in Oud-Groenland zijn gematigd by dag en nacht / indien men 't dan nacht noemen mag / want een geduurige ſchemering maakt deeze nacht uit. Gelijk de dagen des Winters zeer kort zijn / zoo zijn 'er de nachten mede zeer lang; wanneer 'er alsdan de natuur deeze zeldzaamheit uitwerkt: Als 't nieuwe Maan is / of ſtaat te worden / vertoont 'er zich een licht / byna als of de Maan vol was / en hoe donkerder deeze nachten zijn / zoo veel te helderder dit licht ſchynt. Dit licht komt uit het Noorden / waarom het Noorderlicht word genoemt. 't Vertoont zich als een ſchynſel van Vuur / ſtrekkende zich opwaarts in de lucht uit. Het verandert allenks van plaats / latende t'elkens een damp achter. Dit Noorderlicht ſchynt de gantſche nacht / en verdwynt met d'opgaande Zon. Men verzekert dat dit licht insgelijks in Ysland en Noorwegen gezien word / wanneer 't helder weer is / en de lucht door geen nevels betrokken. Het verlicht dan alleen die geenen / die de Geweſten van den Circulus Arcticus bewoonen. 't Staat de Natuurkundigen t'onderzoeken / waar uit dit verſchynzel haar oorſprong heeft / en of het uit d'opgeheve dampen der aarde / die door haare beweeging ontſteken / voortkomt / met zodanig een ſnelte als d'ontſteeke verhevelingen die gints en herwaarts uit de lucht vallen / of als dwaallichten die zich elders vertoonen. Dit Licht is ongetwyffelt het zelve dat de Heer Gaſſendi dikmaals heeft waargenomen / en de Noorder Dageraat genoemt. 't Noorder licht, een ſcheemering by nacht.

De Deenſche Kronyk melt / dat in 't jaar 1271 een ſterke Noordooſte wind / zeer veel ys naar Ysland dreef / waar op veel Beeren waren / als mede dat 'er zeer veel hout aan den oever geworpen wierd / zulks men geloofde / wat men ten Weſten van Groenland ontdekt had / gantſch Groenland niet was / en dat zich dit Land verder ten Noordooſten uitſtrekte. Vruchteloo-ze ontdekkingen van Yslanders en Noorwegers.

strekte. Dit dee eenige Yslanders besluiten deeze ontdekking naa te speuren/ maar wierden door 't ys gehindert. De Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden al lang te vooren van deeze gedachten geweest/ en 'er verscheide schepen op afgezonden/ ook zelfs in perzoon zich derwaarts begeeven/ dat hen niet beter dan d'Yslanders was gelukt. Wederzyds waren ze tot deezen togt aangemoedigt/ op bericht/ en een opgevatte waan/ dat 'er in dit Gewest/ goud en zilver-mynen en veel edelgesteentens te vinden waren. Noch verhaalt deeze Deensche Kronyk/ dat 'er eertyds eenigen van deeze Reistogten met groote schatten t'huis quamen. Insgelijks vertelt noch dezelve Kronyk: dat ten tyde van St. Olaus, Noordsche Koning/ het Vriesche Varens-Volk/ dezelfde togt ten dien einde ondernamen. Deezen door een zwaaren storm beloopen/ vervielen ze op de Rotzen van deeze Kust/ en wierden genoodzaakt zich in onveilige Havens te bergen. Zy onderneemende alhier aan te landen/ zagen ze naby den oever slechte onderaardsche vervalle hutten/ en omtrent dezelven/ groote hoopen van steenen en myn-stoffen/ glinsterende van goud en zilver; dit dee hen besluiten derwaarts te gaan/ en zoo veel daar van te neemen als ze dragen konden: maar toen ze zich weder te scheep wilden begeeven/ zagen ze uit deeze onderaardsche spelonken/ menschen te voorschyn komen/ die 'er afschouwelijk uitzagen/ gewapent met bogen en slingers/ en groote honden verzelt/ die hen vervolgden. De vrees dit Scheeps-Volk bevangende/ noodzaakte hen hunne schreeden te verdubbelen/ om zich zelven/ en wat ze droegen/ te bergen: maar by ongeval/ viel 'er een van hen in handen deezer Wilden/ die in 't gezicht zijner Makkers verscheurt wierd. In 't vervolg van deeze verdachte Historie/ zegt de Deensche Kronyk-Schryver/ dat dit Land eenen overvloed van schatten uitlevert; en dat men 't daar voor houd/ dat 'er Saturnus zijne schatten verborgen heeft. Meer andere verhaalen/ die meerder naar sprookjes dan waarheden gelijken/ zijn in deeze en d'Yslandsche Kronyk ingelijft; derhalven zal 't best zijn/ dat men ze met stilswygen voorby gaat/ om de schrandere Waereld/ nu wyzer zynde/ daar mede niet op te houden/ en van de Beschryving van Oud-Groenland een einde te maken.

Vreemde vertellingen uit de Deensche Kronyk getrokken, die fabelachtig schynen.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Vruchtelooze togten der Deenen naar Groenland; Forbischers Ontdekking en zyn wedervaren. Groenlanders en hun Gewaad beschreeven, en handel met dezelven. Laatste togt der Deenen naar Groenland. Vaartuigen der Groenlanders beschreeven, en hunne behendige bestiering van dien.

Na verscheide poogingen die de Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden aangewend/ om d'Ontdekkingen naar Groenland

land te begunstigen / en echter vruchteloos afliepen ; wierden ze door de Koningen Christiaan den tweeden / Christiaan den derden / en Frederik den eersten / weder ondernomen / maar met weinig vrucht ; tot eindelijk Frederik den tweeden / met de zelfde gedachten van zijn Vader Christiaan den derden bezwangert, Magnus Heiningsz. ter ontdekking van Groenland afzond. Indien 't waar is / wat 'er de Historie van verhaalt / zoo ontdekte deeze Magnus, naa veel uitgestaane gevaaren / eindelijk Groenland, maar kon 'er niet aanlanden / nademaal zijn schip zeer schielijk wederhouden wierd ; weshalven hy zeer verwondert was / en dat niet zonder reden : want hy bevond zich in volle Zee / waar 't diep genoeg was / en geen ys vernomen wierd / en daar by had hy een gunstige wind. Dus niet konnende vorderen / wierd hy genoodzaakt te deinzen / en 't weder naar Denemarken te wenden / waar hy beriegt van zijn wedervaren dee ; en de Koning trachte wys te maken / dat 'er een zeilsteen op den grond van deeze Zee moest verborgen leggen / waar door zijn schip dus wederhouden was. Had deezen Ontdekker de Historie van de Remora geweeten / mogelijk had hy die met al zoo veel grond bygebragt / als 't voorwendsel van deezen Magneet. Dit gewaande geval zou in den jaare 1588 onder de Regeering van Fredrik den tweeden gebeurt zijn.

Magnus Heiningsz. door Koning Frederik den II. ter ontdekking naar Groenland gezonden ; doch vruchteloos.

Dat door een gewaand voorval bewimpelt word.

De Deensche Kronyk dan / die zig in vervolg der tyden aaneenschakelt / geeft een breed verhaal onder de Regeering der Koningen Christiaan den derden en Fredrik den tweeden / van een Reistogt door Martin Forbischer, een Engels Kapitein / in den jaare 1577 naar Groenland ondernomen. Dit Verhaal geeft wel het meeste beriegt van Groenland en deszelfs Inwoonders / waarom het hier kortelijk te volgen staat.

Martin Forbischer vertrok in 't gemelde jaar uit Engeland naar Groenland. Hy ontdekte het / maar kon 'er dat jaar niet aanlanden / wegens d'ingevalle nachten en de ongelegentheden van 't ys / vermits hem den Winter op deezen togt overrast had. Weder in Engeland gekomen / gaf hy bericht van deezen togt aan Koninginne Elizabet, die geloofde dit onbekend Land voor haar bemagtigt te hebben. Zy gaf hem dan in 't volgende Voorjaar drie schepen / waar mede Forbischer andermaal vertrok. Het Land ontdekt hebbende / lande hy aan de Oostkust. 's Lands Landaart op 't zien der Engelschen / namen de vlucht / en verlieten hunne wooningen om zich elders te verbergen. Sommigen klouterden uit bevreestheit op de toppen der hoogste Rotzen / van waar ze zich in Zee wierpen. De Engelschen deezen Landaart niet konnende bevreedigen / quamen in hunne verlate wooningen / dat eigentlijk hutten waren / overtrokken van huiden der Zee-kalveren of andere visschen / op vier dikke staken gespannen / en met peezen alle aan een gehecht. Alle deeze Tenten hadde twee uitgangen / d'eene ten Westen en d'ander ten Zuiden / maar voor Ooste en Noorde winden stonden ze beschut / vermits hen die schadelijker waren. In deeze Hutten vonden ze niet dan een oud mismaakt Wyf en een jong zwanger Vrouwmensch / die

Forbischers Ontdekkingen in Groenland.

Wat hem aldaar wedervoer.

die zy / met een klein kind aan de hand hebbende / wegvoerden / en het oude Wyf ontrukten / waar over zy vervaarlijk schreeude. Van daar weder vertrokken / steevende men Oostelijk aan / en zagen een Visch ter groote van een Os / die ten einde van de snavel een hoorn ter langte van anderhalf elle had / en zy geloofden een Eenhoorn te zijn. Zy zeilden verder Noordoostelijk aan / en ontdekten een Land / dat zy aandeeden / vermits 't hen aangenaam scheen. Alhoewel dit Land de Kust van Groenland was / noemden ze 't echter Anavavich , om het onder deeze naam te bezitten. Zy bevonden dat dit Gewest d'aardbeeving onderworpen was / werpende groote Rotzen om verre / en insgelijk was 'er het verblijf niet zeker; echter vertoefden ze daar eenigen tyd / nademaal ze zand vonden / waar in zy meenden goud te zien blinken / en vulden 'er driehondert vaten van. Zy deeden al wat ze konden om dien Landaart te bevredigen / die mede van hunne zyden blijken lieten / datze daar in bewilligden. Op teekenen die hen de Engelschen deeden / gaven ze door wederteekenen te verstaan / datze hooger opvaren zouden / wilden ze vinden wat ze zochten. Forbischer stemde dit toe / en begaf zich met eenige Soldaten in een sloep / geevende order de drie schepen te volgen. Zy steevende de Kust opwaarts; maar zagen 'er zoo veel van dien Landaart op de Rotzen / dies Forbischer beducht wierd van hen overvallen te worden. Deeze Landaart langs den oever volgende / merkten dat d'Engelschen schroomachtig wierden; en om hen niet meer af te schrikken / quamen drie mannen van achter een Dyk te voorschijn / veel beeter dan d'anderen gekleed / die verzochten door teekenen en betoyzing van vriendschap / datze te lande quamen. Forbischer op goed vertrouwen naderde / vermits hy 'er niet dan drie mannen zag / en d'anderen op de Rotzen verre genoeg van de hand. Maar eenigen die zich achter den Dyk verburgen / en geen gedult hadden Forbischer in te wachten / quamen ontydig te voorschijn; dit dee Forbischer achterwaarts deinzen; maar deezen Landaart in hun voorneemen volhardende / leiden geduurig toe om de Engelschen te lokken / en wierpen eenig raau vleesch op den oever / als of ze honden voor hadden. De Engelschen hier op geen acht slaande / beraadslaagden deezen Landaart een andere list. Zy bragten aan den oever van de Zee een verminkte / of die zich veinsde zodanig te zijn / en lieten hem daar / waar naa d'anderen weggingen / als of ze nooit wilde weder komen. Zy hadden zich verbeeld dat d'Engelschen / volgens de gewoonte der vreemdelingen / komen zouden om deezen kreupelen weg te voeren / zulks hy 't niet ontloopen kon / om hen voor Tolk te dienen; maar d'Engelschen beducht voor verraad / losten een Musket op deezen kreupelen / die wel haast opsprong / en 't haazepat koos. Toen quam deezen bedriegelijken Landaart in grooter getal te voorschijn / en men schoot op d'Engelschen een groote meenigte pijlen / met een hagel van steenen uit slingers geworpen / waar mede deeze Engelschen den spot dreeven / schooten op hun beurt uit hunne Musketten / en

en losten het Kanon / dat hen in een oogenblik op de vlucht dreef.

Dit Verhaal geeft te kennen / dat deezen Landaart van een verraderlijken aart en woest is / en dat men hen noch door vleying / noch door geschenken bevreedigen kan. Zy zijn van een vette gestalte / vaerdig / en van verwe geelachtig. Men meent dat 'er eenige zwarten onder hen gevonden / gelijk de Etiopers zijn. Zy kleeden zich van de huiden van Zeehonden / met peezen aan een genaait. Hunne vrouwen gaan met ongevlechte hairen / werpen 't achter haare ooren / om gezien te worden / dewijl ze haar aangezicht blaau en geel beschilderen. Zy dragen geen onderrokken / maar eenige broekjes van Vis-vellen gemaakt / die zy over malkander aantrekken. Jeder broek heeft zijn dyzaken / waar in ze haare messen / garen / naalden / kleine spiegeltjes en andere prullen steeken / die haar de vreemdelingen brengen / of de zee opwerpt / wanneer 'er schepen voor de kust gebleeven zijn. De mans en vrouwe hemden zijn van Visch-darmen gemaakt / met zeer dunne peesjes genaait. De kleederen zoo van den een en andere / zijn wyd / en zy omgorden zich met riemen van Vischvellen; zy zijn stinkend / vuil en morssig: hunne tong dient hen voor handdoek en neusdoek; en zy hebben ook geen schaamte. Ryk achten ze die veel bogen / slingers / schuitjes en riemen hebben. Hunne bogen zijn kort / de pylen dun / aan 't einde met beenen of gescherpte hoorns gewapent. Zeer behendig zijn ze in 't boogschieten en 't slingeren / en in 't werpen der visschen in 't water met hunne werpspissen. Hunne kleine schuitjes zijn met vellen van Zeehonden overtrokken / die niet dan een alleen voeren konnen. Hunne groote Vaartuigen zijn van hout / met houte banden aan elkander gelast en met Walvisch-vellen overtrokken / door dikke peezen aan een genaait. Deeze Vaartuigen konnen twintig mannen voeren. Hunne zeilen zijn gelijk hunne hemden / van Visch-darmen gemaakt / genaait met zeer kleine peesjes. Schoon zy geen yzer aan deeze Vaartuigen gebruiken / zijn ze echter zoo behendig en sterk in een gevoegt / dat zy 'er zich onbeschroomt in volle Zee op waagen / en zy bekommeren zich niet schipbreuk te zullen lijden. Hun Land leevert geen vergiftig gedierte uit / dan alleen Spinnen. Muggen zijn 'er in groot getal / die vinnig steeken / en 't aangezicht geweldig doen zwellen. Zy hebben 'er geen zoet water / dan datze van de gesmolte sneeuw bewaren; men zegt dat 'er de groote koude / de aderen der Aarde zodanig gesloten houd / dat des oorsprongs doortogt daar door word gestopt. Honden van een ongemeene groote zijn 'er / die zy voor hunne voertuigen spannen / en als paarden gebruiken.

Groenlanders beschreeven;

waar in hunnen rykdom bestaat.

Koning Christiaan den vierden / zoon van Fredrik den tweeden / nam insgelijks d'Ontdekking van Groenland ter harten / schoon zijn Vader en Grootvader / het vruchteloos ondernomen hadden. Om zijn voorneemen te doen gelukken / liet hy ten dien einde een ervaare Schipper uit Engeland komen / die berucht was van deeze Zee en koers gron-

Lindenaus togt naar Groenland; dige kennis te hebben. Men rustte dan drie bequame schepen uit / onder 't bestier van Gotske Lindenau, Deensch Edelman / als Ammiraal; deeze schepen vertrokken in 't Voorjaar 1605 uit de Sont / en zeilden eenigen tyd met elkander; maar d'Engelsche Kapitein op de vereischte hoogte gekomen / nam zijne koers Zuidwest / bezorgt voor 't Ys / om met minder gevaar Groenland aan te doen. d'Ammiraal / van andere gedachten zynde / vervolgde alleen de zijne Noordoost / en quam dus in Groenland aan te landen. Naauwlijks had hy zijn Anker uitgeworpen / of veele van dien Landaart / hen gewaar geworden / begaven zich in hunne kleine schuitjes / en quamen hem aan boord bezoeken. Hy ontfing hen vriendelijk / en wilde ze wijn schenken; maar deeze was hen onsmaaklijk. Zy zagen 'er Walvisch-traan / die zy verzochten te drinken / waar van men hen groote kroezen vulde / die zy zeer greetig en met smaak leegden. Zy bragten aan boord Vosse- en Beere-vellen / en een groot getal Hoorns in verscheide stukken / die zy verhandelden tegens naalden / messen / spiegeltjes / haaken en oogen / of andere diergelijke beuzelingen / door de Deenen uitgekraamt. Goude en zilvere munt die men hen zien liet / was by hun niet geacht; maar in tegendeel waren ze ongemeen greetig naar iets dat van staal was gemaakt / en gaven 'er voor wat by hun het waardigste wierd geacht / te weeten: Boogen / Pylen / Schuitjes / Riemen enz. Wanneer ze niets meer te verhandelen hadden / ontkleedden ze zich en gaven alles / jaa zelfs hunne hemden. Lindenau vertoefde drie dagen aan deeze kust / maar de Kronyk zegt niet / dat hy zich te land begaf; mogelijk wilde hy zulks niet waagen / noch zich bloot geeven / voor zodanig een onvergelykelijk grooter getal van dien Landaart / met het kleine getal dat hem verzelde. Hy ligte dan zijn Anker en vertrok den vierden dag / voerende twee van deezen Landaart met zich / die alle listen te werk stelden / om der Deenen handen t'ontsnappen. Hunne Landsgenooten / ziende dat men hen dus wegvoerde / wierpen met een afgryselijk geschreeuw eenen hagel van steenen en schooten met pijlen op de Deenen / die een kanon gelost hebbende / hen op de vlucht dreeven. d'Ammiraal keerde dus weder alleen naar Denemarken / gelijk hy ter deezer plaatse alleen was aangeland.

hy word van de Groenlanders bezocht; en handel met hen gedreeven.

Verscheide Landen ontdekt. De Engelsche Kapitein quam middlerwijl in Groenland aan te landen aan een uithoek ten Westen; mogelijk is dit de Kaap Faruel geweest. Insgelijks is 't zeker dat hy in de Straat Davis quam / en langs d'Oostkust van deeze Golf steevende. Hy ontdekte verscheide goede Havens / schoone Landen / en groote groene Vlaktens. Den Landaart deezer Gewesten handelde insgelijks met hem / als d'anderen waar Lindenau was aangeland; maar zy waren wantrouwender / want naauwlijks hadden ze ontfangen wat ze met de Deenen vermangelden / of zy vlooden naar hunne Vaartuigen / als of ze die gestoolen hadden. De Deenen kreegen lust om voet aan land te zetten / dies zy zich wapen-

penden. 't Land scheen hen behaaglijk ter plaatse waar zy aanquamen / maar echter zandig en steenachtig / gelijk in Noorwegen. Uit de opgaande rook en damp / oordeelden ze dat 'er zwavel-mynen waren / en vonden 'er zeer veel steenen van zilver mineraal / die zy naar Denemarken bragten / waar van in hondert pond / zes-en-twintig oncen zilver wierd gevonden. Deeze Engelsche Kapitein / die langs de Kust veel schoone Havens vond / gaf ze Deensche naamen / en maakten 'er een Kaart van / eer hy vertrok. Hy liet ook vier van de welgemaaktste kaerels deezer Landaart / als zy konden magtig worden / door de Deenen gevangen neemen; en een deezer vier / zich gevangen ziende / wierd zoo verwoed / datze hem niet konden meesleepen / zulks ze hem met de kolf van een musket dood sloegen; dit dee d'andere drie den moed ontzakken / die gewillig mee gingen. Ter zelver tyd rukte ondertusschen deezen Landaart te zamen / om de dood van den gesneuvelden te wreeken / en d'anderen t'outzetten; dies sneeden ze den Deenen den weg af / om hen te bevechten / en te beletten datze weder naar boord voeren: maar deezen losten hunne Musketten en 't Kanon / door welk gebalder en 't gezicht van 't vuur / dien Landaart verbaast wierd / en allerwegen de vlucht nam / latende den Deenen de doortogt vry / die weder aan boord voeren / hun Anker ligtende / het naar Denemarken met deeze drie gevangenen wenden / die zy den Koning aanboden / vindende hen van een beeter gestalte / bezadigder van aart / en verschillende in zeden / taal en kleederen / dan deezen door Lindenau overgebragt.

De Koning voldaan van deezen eersten togt / besloot een tweede; en zond andermaal in 't volgende jaar 1606 Lindenau met vyf schepen naar Groenland. Deeze Ammiraal vertrok den 8sten Mey uit de Zont / en voerde de drie Groenlanders / door den Engelschen Kapitein in de Golf van Davis gevangen / wederom mee / om hem voor Wegwyzers en Tolken te dienen. Deeze onnozele arme menschen betuigden een weergalooze vreugde over het wederkeeren naar hun land; doch een van hen storf op Zee en wierd buiten boord geworpen. Lindenau hield naar America de zelfde koers als d'Engelsche Kapitein gehouden had / te weeten: Zuidwest naar de Kaap Faruel en de Golf van Davis. Een deezer vyf schepen verdwaalde door mist van d'anderen af / en de vier overigen quamen den 3 Augustus voor de Kust van Groenland ten Anker. Op hunnen aankomst vertoonden zich een meenigte van dien Landaart aan den oever / maar hadden geen lust te handelen; want zy betuigden de Deenen te wantrouwen / gelijk zich ook de Deenen niet onder hen vertrouwen dorsten; dies wierden ze genoodzaakt hooger op te zeilen. Zy vonden 'er een Haven schooner dan de voorige / maar de Landaart was 'er insgelijks onhandelbaar / vermits zy de Deenen wantrouwden / en gereed stonden om hen te bevechten / indien ze dachten te landen. De Deenen / zich mede op hen niet vertrouwende / wilden geene landing waagen / maar voeren verder voort; en terwijl zy langs de Kust stee-

Vindt den Landaart onhandelbaar.

 ven-

venden / vervolgden hen deezen Landaart met hun kleine schuitjes / waar van 'er zes betrapt wierden / en met hunne Vaartuigen en den weinigen toestel aan boord gebragt. Voor een derde Rede geankert / was 'er een Knecht van Lindenau, een kloekmoedig Soldaat / die zijn Meester sterk aanzocht / te bewilligen / dat hy alleen naar Land mogt vaaren / om dien Landaart naa te speuren ; voorgeevende hen door medegebragte snuisteryen te zullen bevreedigen / of zich wel te zullen redden / ingevalle zy iets quaads tegens hem ondernamen. Lindenau liet zich dan op zijn sterk aanhouden overhaalen; maar deeze Knecht / naaulijks voet aan land hebbende gezet / of wierd gevat / dood geslagen en in stukken gehouwen ; waar naa deeze Landaart achterwaarts deinsde / omvoor 't geschut der Deenen bevrypt te zijn. De degens en messen van deezen Landaart / waren van Hoorns gemaakt / of Tanden deezer visschen / die men Eenhoorns noemt / met steenen ingelyt en gescherpt / snydende deeze degens niet minder dan of ze van yzer en staal waren. Lindenau ziende dat 'er in dit Land niets voor hem te doen viel / zeilde weer naar Denemarken; een deezer gevange Groenlanders / wierd zoo wanhoopig / ziende zijn Vaderland te moeten verlaten / dat hy zich in Zee worp en verdronk. De Deenen vonden in 't wederkeeren hun vyfde schip van hen afgedwaalt; maar naaulijks waren ze vyf dagen by malkander geweest / of een opkomende storm verstrooyde ze alle van een / en zagen elkander niet / dan naa verloop van een maand. Zy quamen eindelijk / naa veel gevaar uitgestaan te hebben / op den vyfden October voor Koppenhagen ten anker.

Laatste togt der Deenen naar Groenland.

De derde en laatste togt die de Koning van Denemarken naar Groenland liet doen / was met twee groote schepen / onder 't bestier van een Holsteins Kapitein / Karsten Richardsz. genoemt / verzelt van Noordsche en Yslandsche Bootsgezellen / die hem voor leidsluy dienden. De Kronyk meld / dat deeze Kapitein den 12den Mey uit de Sont vertrok / zonder 't jaar aan te teekenen. Den agtsten Juny daar aanvolgende / ontdekte hy de toppen der Groenlandsche Bergen / maar kon het land niet aandoen / wegens het ys dat zich zeer verre in Zee uitstrekte. Op dit ys zagen ze ander opgeschooven ys / dat groote Rotzen scheenen. De Kronyk merkt hier aan / dat 'er jaren zijn / dat het ys in Groenland / zelf in den Zomer niet smelt. De Holsteinders wierden dan genoodzaakt weder te keeren / zonder iets verricht te hebben / te meer / dewijl ze van het andere schip door een storm waren afgeraakt / en zich alleen bevonden toen ze aan dit ys quamen.

Overgebragte Groenlanders hun onthaal.

Om nu de vier eerste en vyf laatste van deezen Groenlandschen Landaart / in de twee eerste Reistogten bekomen / niet te verliezen ; staat 'er dit bericht van te melden : dat de Deensche Koning zodanige ordre had gestelt / datze byzonderlijk van allen noodruft verzorgt wierden / en naauw acht op hen geslagen wierd / doch zodanig / datze vryheid hadden te gaan waar 't hen luste. Melk / Boter / Kaas / raauw Vleesch en raau-

raauwe Visch was hun voedsel / gelykerwijs zy in hun land leefden / vermits zy zich aan 't brood en gekookte spyze niet gewennen konden / en noch minder tot de wyn en anderen smaakelijken drank / dewijl ze niet liever als Oly of Traan dronken. Dikmaals keerden zy zich naar 't Noorden / zuchtende uit genegentheit voor hun Vaderland; eensmaals als 'er niet al te naau acht op gegeeven wierd / waren eenigen / die zich van hunne schuitjes en riemen wisten te verzekeren / daar mede in Zee geraakt / om 't uiterste te waagen. Maar een storm die hen beliep / tien of twaalef mylen van de Sont Zeewaarts gevordert zynde / vervielen ze weder op de Kust van Schonen, waar de Boeren hen magtig wierden en weder te Koppenhagen bragten. Dit dee toen wat naauwer acht op hen geeven / met wat minder vryheit verzelt; maar zy wierden krank en storven aan een quinende ziekte.

Drift van deezen Landaart naar hun Vaderland.

Vyf gezonden waren 'er noch overig / toen 'er een Afgezant van Spanje aan 't Deensche Hof quam; de Koning om hem wat te vermaken / vertoonde hem deezen Landaart / en liet hen hunne vaerdigheit in hunne schuitjes op Zee vertoonen. Om zich de gestalte deezer Vaartuigen wel te verbeelden / moet men op een Wevers-spoel denken / ter lengte van tien of twaalef voeten / uit balyn-strooken / ter breete en dikte van omtrent een vinger gemaakt / onder en boven overtrokken / met vellen van Zee-Honden of Walrussen / en met peezen aan een genaait. Dit Gestel heeft een ronde opening in 't midden / ter wyte van een mans middel / loopende aan weerzyde voor en achter spits toe / naar evenmatigheit van de middelruimte. De kragt / en de welvoegzaamheit van het Gestel / bestaat aan beide einden / waar deeze balijnen te zamen loopen en aan een gevoegt zijn; de opening / die van boven-krings-gewyze gestrekt is / wiens omtrek alles van boven dekt / is van een halven omtrek van onder verzien / aan de boven omkring verbonden / gelijk een omgekeert hengzel van een korf. Men verbeelde zich / dat de onderkant / met de zyeindens een halven omtrek maken / en dus spits eindigen; dat alles zoo wel hecht aan een gevoegt / en zoo wel verzien is / dat dit Vaartuig / door zijne lichte hoedanigheit / en welvoegzaame gesteltheit / tegens 't geweld der baaren in een storm op Zee bestant kan zijn. Deezen Landaart op den bodem van deeze schuitjes / door de ronde opening neergezeten / strekken hunne voeten ter een of ander einde uit / en stoppen deeze opening met het onderste van hunne hemdrokken / uit Zeehonde- of Zeekalver-vellen gemaakt / die zy daar om winden; ook stoppen ze hunne hands-mouwen / en schorten 't verdere van hunne kleedaaje mede op; zulks wanneer hen op Zee / in den storm de golven omwerpen / gelijk dikmaals gebeurt / 't water nergens door kan dringen / noch in hun Vaartuig / noch tusschen hunne kleederen; dus houden ze zich altoos boven water / en redden zich beeter in den storm / dan groote schepen. Zy dienen zich niet dan van een kleine riem / vyf of zes voeten lang / een half voet plat en breet aan weerzyden / die hen teffens

Hunne Vaartuigen of Schuitjes beschreeven.

Hoedanig die door dien Landaart worden bestiert,

voor evenwigt dient / om hun in balans te houden / en voor een dubbele riem / om aan weerzyde te konnen bezigen. Deezen gemelden Afgezant stond verwondert / de behendigheid der Groenlanders in 't bestieren hunner schuitjes te zien. Zy steevende en kruisten met zodanig een snelte door elkander / dat 'er het gezicht van scheemerde / zonder datze malkander geenzins aan boord quamen. De Koning / begeerig de snelte van een deezer schuitjes tegen een sloep t'onderzoeken / met zestien roeijers verzien; bevond men dat de sloep werks genoeg had het schuitje te volgen. d'Afgezant zond aan ieder van deezen Landaart eenig geld / welk geld elk besteede om zich op de Deensche wyze te kleeden. Sommigen droegen groote pluimen op hunne hoeden / en deeden gelaarst en gespoort den Koning hunnen dienst aanbieden / om voor Ruiters te dienen.

en bezondere behendigheit van dien.

Niet lang bleeven ze in deeze vergenoegde luim / want ze vervielen wel haast weder in hun gewoone droefgeestigheit; vermits ze dan steeds op middelen dachten om weder naar Groenland te keeren / waren 'er twee van deezen / die zich in Zee begeeven hadden / en door storm op Schonen vervielen; dewijl men ze minder dan d'anderen wantrouwden / geloovende datze zich andermaal niet weer in dit gevaar begeeven zouden; deezen echter / verzekerden zich van hunne schuitjes / om 't Noorden weder op te zoeken. Men zette hen achter naa / zulks 'er een van achterhaalt wierd / maar d'andere is ongetwyffelt gebleeven / dewijl hy onmogelijk Groenland nooit heeft konnen bereiken. Telkens als deezen een kind aan 's moeders borsten zag / had men gemerkt dat hy weende / waar uit men oordeelde dat hy getrouwt moest zijn / en hem het missen van vrouw en kinderen dus smartelijk viel. Deezen die weer naar Koppenhagen wierden gebragt / bewaarde men naauwkeuriger dan naar gewoonte / dat hunne begeerte om weder hun Vaderland te zien / te meer gaande maakte / en echter wanhoopten nooit weer te zullen zien.

Twee storven 'er van verdriet; d'andere twee leefden noch tien of twaalf jaaren daar naa. De Deenen deeden al wat zy konden / zulks ze vroolijker van geest mogten worden / geevende te verstaan / datze hen als hunne Vrienden en Landsgenooten handelen zouden / waar in zy scheenen genoegen te neemen. Men trachte hen in de Kristelijke Godtsdienst t'onderwijzen / maar nooit konden ze de Deensche Taal leeren. Die geenen die naau acht op hen gaven / zagen 'er dikmaals de oogen naar den Hemel wenden / en d'opgaande Zon eeren. Een van hen storf te Kolding in Jutland, zich geworden / over 't Paerel-visschen in den Winter. De Mosselen in Denemarken zijn vol van Paerelgruis; deeze Mossels vind men overvloedig in de Rivier van Kolding. Eenige leeveren somtyds spuen uit / veele kleinen / en eenigen tamelijk groot en rond. Deeze Groenlander had te kennen gegeeven / dat men in zijn land Paerlen visse / en dat hy deeze Visschery wel verstond; dies bragt hem de Gouverneur van Kolding mede / om in die Rivier Paerlen te visschen. Hier in was de Groenlander ook wel ervaaren / vermits hy als een visch

Een Groenlander op de Paerel visschery byzonder afgerecht.

viſch te water ging / en quam nooit weder boven zonder Moſſelen van fyne Paerlen verzien. De gierigheit bragt deezen Stadtvoogt zoo verre / dat hy / niet tegenſtaande het Winter wierd / geen gedult neemen kon / de Zomer-tyd wederom af te wachten; maar om zijne Viſſchery te vervolgen / zond hy deezen armen Groenlander als een Waterhond te water / en hy liet hem zoo dikmaals in den Winter te water gaan / tot hy ſtorf. Zijn Landsman was over dit verlies niet te trooſten. Hy vond dan middel in 't Voorjaar / met behendigheit een ſchuitjen te krygen; zich daar in begeevende / paſſeerde hy de Zont / voor dat men zijne vlucht gemerkt had. Met allen yver wierd hy nagezet; maar vermits hy de voortugt had / kon men hem niet achterhaalen dan 30 of 40 mijlen in Zee. Men gaf hem door teekenen te verſtaan / dat hy nooit Groenland zou bereikt hebben / maar zekerlijk in de Golven geſmoort. Hy antwoorde echter weder door teekenen / dat hy de Noordſche Kuſt zou gevolgt hebben / tot op een zekere hoogte / wanneer hy 't alsdan dwersch over Zee zou gezet hebben / en dus door de ſtarren zijn Land weder opgezocht; weer te Koppenhagen gekomen / ſtorf hy aan een quynende ziekte.

Dus was het einde van alle deeze ongelukkige Groenlanders. Zy waren van een kleine geſtalte / en vierkantig / bruinachtig en platneuzig van gezicht / dik van lippen en opgeſchort. Hunne Schuitjes / Riemen / Boogen / Pylen / Slingers en Kleederen zijn in Denemarken gebleven. In 't Kabinet van den Heere Wormius te Koppenhagen / word een deezer ſchuitjes bewaart; insgelijks zijn hunne kleederen uit Zeehonden en Zeekalver-vellen gemaakt; hunne hemden uit Viſchdarmen / en een hunner onderrokken uit Vogels-vellen beſtaande / met veeren van verſcheide verwen / als mede hunne boogen / pylen / ſlingers / meſſen / degens en werpſpieſſen / waar van zy zich in 't viſſen dienen / gewapent als hunne pylen / met geſcherpte hoorns of tanden / in 't voornoemde Kabinet te vinden. Een Groenlandſche Almenak uit 25 of 30 kleine klosjes beſtaande / vaſt gemaakt aan een riem van Schaapeleer / welker gebruik alleen den Groenlanders bekent was / is 'er mede te zien.

Geſtalte van deezen Landaart beſchreeven.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Een Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen opgerecht; die Schepen naar de Straat Davis zenden, en met een laading van gewaant Goudzant weder te rug gekomen, word dien ingebeelde rykdom buiten boord geworpen.

DE Koning van Denemarken de verdere Ontdekking van Groenland opgeevende; waren 'er eenige Kooplieden te Koppenhagen / om

Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen.

penhagen opgerecht; zenden schepen derwaarts.

om deeze Vaart verder voort te zetten / die een onderlinge Maatschappy oprechtten / en onder de naam van de Groenlandsche Maatschappy gehandhaaft wierd / waar in mede eenige vermogende lieden traden. Deeze Compagnie zond in 't jaar 1636 twee schepen derwaarts / die in de Golf van Davis aanquamen / en in dit gedeelte van Nieuw-Groenland, aan de Kust van deeze Golf geleegen. Naaulijks waren ze daar ten anker gekomen / of agt Groenlanders quamen met hunne schuitjes aan boord. Op 't verdek van 't schip gekomen / leiden de Deenen Messen / Spiegeltjes / Naalden enz. Ter eene zyde van 't boord / en deezen Landaart ter andere zyde / Vossevellen / Zeehonden / en Zeehalvervellen als mede veele hoorns / Eenhoorns genoemt. Wanneer 'er op eenige gezondheden die gedronken wierden / een geschut wierd gelost / verschrikte hier over deezen Landaart zodanig / datze elk om een goet heenkomen zagen / en van weerzyde overboort in Zee sprongen; komende niet eer boven water / dan twee of driehondert schreeden van 't schip. De Deenen gaven hen door teekenen te verstaan / datze weer aan boord komen zouden / met verzeekering dat hen geen quaad wedervaaren zou; dat ook door hen gelooft wierd. Zy quamen dan weer te scheep / doch niet eerder voor datze wat bedaart waren / en de rook niet meer zagen. Hunne manier van handelen bestond dusdanig: zy verkooren wat hen uit der Deenen mede gebragte waaren aanstond / en leiden 't op een hoop; hier tegen bragten ze op een andere hoop / de waaren die zy daar voor geeven wilden; den een en ander bragten 'er iets by of namen 'er iets af / tot ze den koop eens waren. Midlerwijl / dat de Deenen met deezen Landaart handelden / zagen ze van hun schip een deezer Hoornvisschen / slapende op den ruigen oever van 't gras / door de Vloed opgeworpen. De Groenlanders vielen eerlang op deeze Visch aan / sloegen ze dood / en den hoorn of tand aan stukken / die zy aanstonds den Deenen verkochten. Deeze Visch die weerloos te land is / is echter ongemeen gevaarlijk op Zee. Zy bestryd de Walvisch / gelijk de Rinoceros den Olifant / en ze steekt met haare tand als met een speer.

Handel met de Groenlanders.

Een Hoorn- of Tandvisch gevangen.

Gewaand goudzant geladen.

Maar deezen handeling van weinig waarde / was 't voornaamste oogmerk der Deenen niet van deezen togt. De Schipper gemerkt hebbende dat 'er aan den oever van deeze Kust / zand gevonden wierd / van kleur en zwaarte als goudt.; begaf hy zich met allen yver naar deezen oever / en zijn schip met dit vermeende goudt geladen hebbende / zeide tot zijn Scheeps-Volk / datze nu alle rijk genoeg waren / en keerden dus weder naar Denemarken. Een der voornaamste Reders van deeze Groenlandsche Maatschappy / stond zeer verwondert over de schielijke wederkomst. De Schipper al te driftig en voorbaarig / zeide / dat hy een goude berg in zijn schip geladen had; maar hy had met een man te doen / die niet al te ligt geloovig was. Hy liet van dit gewaande goud / door de Goudsmeden van Koppenhagen een proef neemen / en deezen

wisten

wiſten 'er geen enkel greyn goudt in te vinden. De Bewinthebber vergramt / dat hy dus door den Schipper om den tuin geleid was / en om te toonen dat deeze laading niets uitleeverde / beval hy hem weder naar de Zont te keeren / waar zijn ſchip lag / het anker te ligten / en zich in de Baltiſche Zee te begeeven / om 'er zijn gewaant goudt nevens zijne zotterny / in alle vergeetenheit te begraven. De Schipper die genoodzaakt was hier in te gehoorzamen / 't zy dat hy geloofde al zijne welvaart in Zee geworpen te hebben / of dat hy zig van alle opgevatte hoope verſteeken zag / 't is zeker dat hy eerlang daar naa van d'een en andere ongeneugte ſtorf. Deeze Hoofd-Reder echter / ſcheen hier over daar naa berouw te hebben / want men verhaalt / dat men ſedert in de mynen van Noorwegen / diergelijk zand als dat van Groenland gevonden heeft; en dat 'er een ervaarner Eſſayeur met goed voordeel / goudt in vond.

Wat hier over den Schipper ontmoet.

Dit was dan de laatſte Reistogt die naar Nieu-Groenland wierd gedaan; en 't was in deezen togt / dat het groot ſtuk van den Eenhoorn wierd overgebragt / dat des Czaars Lyfaarts zeide een Viſchtand te zijn / en in Koppenhagen zes duizend Ryksdaalders wierd waardig geacht. De Deenen / voor datze uit Groenland vertrokken / hadden twee Groenlanders vaſt gehouden / om ze naar Denemarken te voeren; in volle Zee gekomen / liet men hen op 't ſchip in vryheit / maar door hunne gevoelige geneegentheit tot hun Vaderland / beſlooten ze zich in Zee te werpen / om zwemmende weder naar hun Land te keeren: waarſchynlijk zijn ze onderweeg verdronken / vermits ze te verre van land waren.

Tot dus verre is nu aangetoont / hoedanig het met Oud- en Nieu-Groenland gelegen was; Oud-Groenland, dat de Noorwegers bezeeten hebben / en Nieu-Groenland, dat de Noorwegers / Deenen en Engelſchen ontdekten / naar 't Oude zoekende. De overtogt van de engte van Ysland naar Oud-Groenland is waarſchynlijk geſtopt / door 't Ys / dat de felle Noordooſte winden in deeze naaute gedreeven en op elkander geſchooven heeft; zulks dat de Zeelieden / die voormaals deeze oude koers hielden / genoodzaakt zijn geworden / die naar de Kaap Faruel en de Golf van Davis te neemen / wiens Kuſt naar 't Ooſten geſtrekt / deeze is / die men Nieu-Groenland noemt. Geloofſijk is 't dat toen d'oude paſſagie van Ysland naar Groenland is geſtopt / vervolgens de koers derwaart verlooren is. d'Yslandſche Kronyk geeft 'er ook zekere blyk van; zeggende: dat men halfweege Ysland en Groenland, kleine Rotsagtige Eilanden vind / Gondbiurne Skeer genoemt / alle door Beeren bewoont / waar het ys waarſchynlijk word opgehouden / en zoo ſterk op den anderen geſchooven / dat het de Zon niet ontdooyen kan: dat in gevolg van tyd zodanig een verſtopping heeft gemaakt / zulks de doortogt t'eenemaal geſlooten is / waar door de gemeenſchap die men met Oud-Groenland had / voortaan is geſtopt gebleeven; zoo dat men ook ſedert geen tyding vernomen heeft / wat deeze Noorwegers / die Oud-Groen-

Hoe waarſchynlyk de overtogt naar Oud-Groenland is geſtopt.

Waar door de Vaart derwaarts is ondoenlyk geworden,

en 't ook onzeker is, hoe 't met d'eerſte bewoonders van Oud-Groenland gelegen zy.

Groenland bewoonden / wedervaren is. Mogelijk heeft de Pest / die omtrent den jaare 1348 zoo geweldig in 't Noorden woede / en ongetwyffelt uit Noorwegen wierd overgebragt / hen / gelijk de anderen verdelgt. 't Zou wel konnen zijn / dat Gotske Lindenau, die in zijn eerste togt zijne koers Noordoost nam / aan Oud-Groenland was aangeweest / en dat de twee Groenlanders van daar overgebragt / afkomelingen van d'Oude Noorwegers waren; maar van deezen verzekert men / noch die uit de Golf van Davis wierden overgevoert / alhoewel ze onderling verschillende waren / datze zoo in taal als zeden / in 't minst geene overeenkomst met de taal en zeden der Deenen en Noorwegers hadden; en dat de spraak deezer Groenlanders zoo veel met de anderen verscheelde / datze t'eenemaal onverstaanbaar was. Insgelijks meld de Deensche Kronyk / dat de drie Groenlanders door d'Engelschen uit de Straat Davis overgebragt / zoo rad spraaken / of veel eer zoo zwaar stamerden / datze niets onderscheidelijk uitspraaken / dan deeze twee woorden: Oxa Indecha, waar van men echter de beteekenis niet wist. Zeker is 't / dat Oud-Groenland niet dan een klein gedeelte van deeze groote Noorder-Landstreek moet geweest zijn / en dat het de naast geleegenste kust van Ysland was. De Noorwegers die deeze kust bewoont hebben / hebben zich niet verre landwaarts in begeeven / gelijk ook d'Ontdekkers van Nieu-Groenland, niet dan de Havens en Oevers bezocht hebben / en zommige noch naaulijks voet aan land gezet; maar men zegt dat de Deenen in hun laatsten Groenlandschen togt van den jaare 1636 door teekenen van de Groenlanders te verstaan kreegen / dat 'er menschen van gestalte als d'Europiaanen / over 't Gebergte landwaarts gelegen / woonden / tien of twaalf mylen van de Zee; dat men 'er groote Mannen vond / die groote boogen en pylen gebruikten / doodende alle die hen te naa quamen. Deeze menschen nu / noch het land dat zy bewoonen / heeft men zoo 't schynt noch nooit ontdekt; ook is de geheele uitgestrektheit van Groenland, onvergelykelijk grooter / als wat 'er de Deenen / Noorwegers en Engelschen toen hadden van ontdekt.

Zwakke berichten dienaangaande.

ZESDE HOOFDTSTUK.

Onderzoek over de strekking van Groenland naar Tartarië en America, die echter onzeker blyft. Bericht van Spitsbergen en byzonderheden van dit Gewest. Munks Ontdekking en Overwintering, met d'uitterste ongeleegentheit verzelt, en zyn wedervaaren in Denemarken. Misslagen over zommige meeningen wegens de Bevolkers der Groenlandsche Gewesten.

Onderzoek of Groenland aan Tar-

Twee zaken staan nu onderzocht te worden; welker eerste is: dat men noch nooit beweezen heeft / of Groenland met Asië aan de Tar-

Tariſche Kuſt gehecht zy; de tweede / of het insgelijks aan America grenſt. Ten opzicht van 't eerſte / zoo is bekent / dat men tot noch toe met geen zekerheit zeggen kan / dat 'er een doortogt by Nova Zembla gevonden is / om van daar den Oceaan ten Ooſten te bevaaren; maar wel datze tot dus verre vruchteloos is gezocht. Deeze ſcheepsvaart / is telkens den beruchtſte Zeehelden van 't Noorden te leur geſtelt / en heeft de koers tot aan Spitsbergen bepaalt / door de Deenen onder de Kuſten van Groenland gereekent / alwaar de Walviſch-vangſt door de Biskayers en Hollanders jaarlijks geoeffent word. Volgens bericht van een Spaans Edelman Leonin geheeten / in dienſt van den eerſten Miniſter van Denemarken / toen naar Spitsbergen gezonden; zoo legt dit Land op 78 Graden / en word te recht Spitsbergen genoemt / wegens de veelvuldige ſpitſe bergen waar mede het verzien is. Deeze bergen beſtaan uit een grof keizant / en zekere gladde ſteenen / platachtig gelijk ſchaliën of leyen / den een op den ander leggende. Zy komen uit kleine ſteentjes en uit het keizant voort / door de winden op elkander geſchooven. Zy waſſen byna oogzienlijk / en jaarlijks worden 'er nieuwen door 't Scheeps-Volk gevonden. Leonin zich landwaarts begeeven hebbende / vond 'er niet dan deeze ſpitſe bergen / en eenige Reedieren. Hy was niet weinig verwondert / boven op een deezer bergen / een myl van Zee geleegen / een kleine ſcheepsmaſt te vinden / aan 't eene einde van een katrol verzien; mogelijk dat de Zee eertyds naby deezen berg was geleegen / en dat dit een aloud overblyfſel van een ſchipbreuk mogt geweeſt zijn. Men vond 'er wel Weiland / maar zoo kort van gras / dat het naaulijks boven d'aarde uitſtak; eigentlijk zou men 't geen aarde konnen noemen / vermits alles uit kleine ſteentjes beſtaat. Tusſchen deeze ſteentjes en 't korte gras / waſt een ſoort van mos / gelijk by ons op 't geboomte groeit / waar van deeze Reedieren hun voedſel vinden / en zoo vet van worden. Dit Land is onbewoont / en ook onbewoonbaar van wegen de konde; want / ſchoon 'er de Zon in vier maanden niet ondergaat / en datze in zes weeken den Horizont / tot omtrent van negen tot elf en een halve graad / niet nadert / echter is 'er de koude ſcherper / warneer de Zon helder ſchynt / en flikkert; waar van de reden is / dat als dan de lucht fynder zy / en by gevolge kouder moet zijn. Naaulijks is 't by deeze bergen te harden / vermits 'er zodanig een koude uitdamping gevoelt word / dat men 'er eerlang bevriezen zou. Om zich hier tegen te verzien / moet men plaatſen verkiezen / die door de Zon van alle zyden beſcheenen worden. In dit Geweſt onthouden zich veele Beeren / doch alle wit / en zijn ook meer in 't water dan op 't land aan te treffen. Men vind ze in ruime Zee / en klauteren op de Ysſchotſen. In Zee omtrent Spitsbergen, onthouden zich veele Walviſſchen; men vind 'er van 100 voeten langte / de middelmatigen zijn van 50 voeten of ook wel kleinder; geopend zynde / vind men in de maag deezer Viſſchen / niet dan omtrent tien of twaalf handen vol klei-

[Margin: ...tarie, of aan America grenſt.]

[Margin: Bericht van de geſteltheit van Spitsbergen gegeeven.]

kleine Torretjes of Vliegen / en een weinig groen kruid / van de grond der Zee opgeworpen. Naar allen schyn leeven deeze Walvisschen van dit opgeworpen aas. De Zee is somtyds zodanig bezet van dit ongedierte / dat 'er het water troebel van is; en 't is als dan een teeken voor de Visscherp / dat 'er de vangst goed zal zijn / want de Walvisschen in dusdanig water hun aas vinden. Men vangt 'er als dan zoo veel van deeze Visschen / dat men al de Traan daar van gekookt niet teffens mede voeren en laaden kan / maar genoodzaakt is een gedeelte aan land

Byzonderheden van dit Gewest.

over te laten / om 't volgende jaar van daar af te haalen. Aanmerkelijk is 't dat de verrotting in dit Land geen plaats heeft. De Lyken voor dartig jaaren begraaven / vind men 'er noch t'eenemaal onvergaan / en in die staat / als toen ze eerst den geest gaven. Voor eenigen tyd heeft men 'er eenige Lootzen gebout / om de gekookte Traan daar in op te leggen / en deeze vind men 'er noch byna in dezelve staat / als toen ze getimmert waren. Dat 'er de Dooden in deeze Noorder Gewesten dus ongeschonden in weezen blyven / en de levendigen krank worden / getuigt deezen Leonin in zijn eigen persoon / die van deeze Reistogt verkleumt van koude t'huis gekomen / eerlang daar naa storf. De Vogels die dit Gewest uitleevert / zijn niet dan Zeevogels. Veele Endvogels worden 'er gevonden / en op Spitsbergen aan den Vogelhoek een meenigte andere soorten / waar van noch veelen onbekent / en eenigen van bek en pluimen de Papegaayen gelijk zijn / hebbende pooten gelijk de Eenden. Men getuigt 'er van / dat deeze Vogelen zacht en aangenaam van zang zijn / en wanneer ze gezamentlijk zingen / een overeenstemmend gezang op Zee uitmaken.

Op de Walvischvangst vertrekken de schepen gemeenlijk uit Holland in 't laatst van April; komen gemeenelijk in Juny omtrent Spitsbergen ten anker / en vertrekken wederom half Augustus. Het ys belet deezen aankomst eerder dan in deezen maand / en het verblyf niet langer dan

Zwaare Ysbrokken voor Spitsbergen.

gezegt is. Men vind in deeze Zee Ysbrokken / ter dikte van zestig / zeventig en tagtig voeten; want op eenige plaatsen legt het tot aan den grond / en als gantsche Ysbergen opgestapelt / die hun hooge kruinen uit Zee opsteeken. Dit ys is klaar en doorschynend als glas. Het gevaarlykste voor deeze Zeevaart is / dat 'er eenige maalstroomen het ys te gronde doen zinken / en vervolgens weder boven dryven.

Waarom de ftrekking van Groenland naar Tartarië onzeker blyft.

't Moet niet vreemt schynen / dat men telkens in onzekerheit blijft of Groenland met Asië en Tartarië gemeenschap heeft of niet. De afstand der wederzydsche Zeën / d'onzekerheit het ys gesmolten te vinden / de gevaarlijke schipbreuken die dit ys konnen veroorzaken / d'onervaarentheit der koerssen en streeken / de woeste ongebaande doortogten / en wat noch meer hinder bybrengt / is dat 'er nergens ontzet en geenzins lyfberging te hoopen is; alle deeze veelvuldige zwarigheden gezamentlijk / dwarsboomen de naaukeurige voorneemens en weerhouden hen de moeiten t'ondergaan / om deeze ontdekking te doen.

De-

Dezelfde zwarigheden / en bygevolge dezelve onzekerheit / doen zich mede in de tweede gestelde zaak op; te weeten: of Groenland aan America grenst of niet; dit zal door 't verhaal van Munks scheepstogt blyken. De Koning van Denemarken / gelaste Jan Munk een doortogt naar Oost-Indiën / door de Straat of Zee die America van Groenland scheid / te doen. Een Engelsman / Hudzon genoemt / deeze Straat en Zee eenigen tyd te vooren ontdekt hebbende / had insgelyks dit voorneemen; maar hy is op deezen togt gebleeven; zonder dat men weet hoe en waar. Zeker is 't dat hy by deeze gelegenheit den roekeloozen Icarus navolgde / maar zyne vleugels bevrooren eer / dan datze door branden der zon afsmolten en hy in deeze hagchelyke onderneeming in Zee dompelde. Echter is d'uitkomst van zyn bestaan daar in met Icarus overeengekomen / dat deeze Straat en Zee de Straat en de Golf van Hudzon is geheeten. als mede naar America.

Munk vertrok den 16 May 1619 met twee schepen uit de Zont / en quam den 20sten Juny aan de Kaap Faruel aan te landen / dus genoemt / mogelyk / om dat wanneer men dezelve voorby zeilt / in een andere Waereld schynt over te steeken / en dieshalven Vaarwel aan zyne Vrienden zegt. Deeze Kaap op 60½ graad geleegen / is den Uithoek van een bergachtig Land / van sneeuw en ys bedekt. De gestalte hier van te beschryven zou noodeloos zyn / nademaal deeze sneeuw en 't ys een geduurige verandering van gedaante veroorzaken / vermits ook deszelfs wit schynsel de oogen doet scheemeren. Kapitein Munk aan deeze Kaap gekomen / stelde koers West ten Noorden / om de Straat van Hudzon in te loopen / en vond 'er veel ys / dat hy myde / niet tegenstaande hy noch in ruime Zee was. Hy erinnerde zich het gevaar dat anderen ter deezer plaatse hadden uitgestaan / naar 't Westen hunne koers neemende / veroorzaakt door 't ys en de stroomen / die geweldig op de Kusten van America aandringen. Hy verhaalt dat het 's nachts op den 8 July / aldaar zoo sterk miste en vroor / dat al het scheeps-touwerk en 't want zoo dik van ys bezet wierd / datze 'er geen gebruik van honden neemen; en voegt 'er by / dat het den volgenden dag / omtrent 's namiddags ten drie uuren / weder zoo warm en heet wierd / datze genoodzaakt waren in 't hemd te gaan. Munks op deeze ontdekking uitgezonden,

De Straat Hudzon ingeloopen / wierd ze door hem de Straat Christiaan geheeten / ter gedachtenis van den Koning van Denemarken zyn Meester / en hy lande den zeventienden derzelver maand / aan een Eiland / aan de Kust van Groenland geleegen. D'Uitgezondenen om dit Eiland naa te speuren / bragten bericht / datze wel voetstappen van menschen gezien hadden / doch niemand gevonden; maar den volgenden dag / een troep deezer Landaart ontmoetende / waren die zeer verbaast de Deenen te zien / en verburgen hunne wapenen achter een hoop steenen / naby de plaats daar zy waren. Zy naderende / beantwoordden ze den Deenen met de begroeting aan hun gedaan / en gaven echter zorgvuldig acht / datze zich tusschen de Deenen hielden en de plaats waar zy hun- loopt de Straat Hudzon in; alwaar hy enige inwoonders ontmoet,

hunne wapenen verborgen hadden; maar de Deenen wisten hen in 't wederkeeren zoo lang op te houden / dat zy deezen heuvel wonnen / waar zy een hoop boogen / pijlen en ander geweer vonden. Deezen Landaart hier over ontzet / zwoeren ze de Deenen / zoo door teekenen als smeekingen / hun onderwerpelijk te zullen zijn / wilde men hen weder geeven wat men ze ontnomen had. Zy gaven door gebeerden te verstaan / dat zy van de jagt leefden / datze door deeze wapenen hun geneeren moesten / en datze hunne kleederen voor dezelven missen wilden. De Deenen medelijden met hun hebbende / gaven hen hunne wapens weder; toen wierp zich deezen Landaart voor hen op de knien / en bedankten zeer heuschelijk voor de genoote gunst. De minzaamheit der Deenen tegen deezen Landaart / ging noch verder; zy leiden hunne Waaren ten toon / en gaven hen geschenken van verscheide benzelingen / waar naa dien Landaart greetig was / en zeer vergenoegt. In mangeling bragten ze den Deenen veele soorten van Vogelen / en spek van verscheide Visschen. Een van hun / het oog op een spiegeltje geworpen hebbende / en zich zelve daar in ziende / stond verbaast / nam het spiegeltje / stak het by zich / en nam de vlucht: over welk bedryf de Deenen lachten / en mede niet min / wanneer alle d'andere van dien Landaart / iemand van hun Scheeps-Volk om den hals vielen / en hem allerlei liefkoozery beweezen / als of ze hem lang gekent hadden; en zulks / om dat hy zwart hair had / een platneus was / en bruin van vel / of dat hy hen eenigzins geleek.

en met hen gemeenschap houd;

Munk vertrok dan den 19 July weder van dit Eiland; en onder zeil zynde om zijne koers te vervolgen / wierd hy genoodzaakt door 't ys weder in dezelfde haven te ankeren; maar wat yver hy aanwende / men zag 'er geen Eilanders meer. De Deenen vonden 'er wel langs den oever eenige netten gespannen / waar aan zy messen / spiegeltjes en andere snusseryen hingen / door deezen Landaart wel begeert; maar niemand quam weerom: 't zy datze voor de Deenen bevreest waren / of dat het hen uitdrukkelijk door een soort van Rechter of Overste verboden was / met hun te handelen. Munk geen menschen vindende / ving een meenigte Rendieren in dit Eiland / en noemde de Zeeboezem Reinsundt, dat Golf der Rendieren beteekent / en de haven waar hy ten anker lag Munkenes of Munnikshaven. Dit Eiland is op 61 Graden 20 minuten geleegen. Hy rechte daar de naam en wapens van den Koning zijn Meester op / en vertrok den 22 July. Toen stond hy zoo een hevige storm uit / en 't ys stiet zoo geweldig tegen de schepen / dat hy zig te naauwer nood bergde / op den 28 derzelver maand / tusschen twee Eilanden / waar op alle de ankers uitgeworpen hebbende / zijne schepen aan 't land vast taakelde / vermits deeze haven niet al te veilig was. Toen 't ebde / lagen de Deenen droog in den modder / en als de vloed quam / wierd 'er zoo veel ys op de schepen aangedrongen / datze in grooter gevaar van schipbreuk waren / dan in d'openbaare Zee / indien ze zich met groote

komt in Munkshaven ten anker;

zorg

zorg en veele moeiten daar tegen niet hadden verzien. Tusschen deeze Eilanden lag een groot Ysveld, ter dikte van 22 vâdemen, dat van de wal in twee stukken afschoot; deeze beide brokken vielen van weerzyde in Zee, die in 't vallen zodanig een geweld in 't water maakten, dat het weinig scheelden, of een hunner sloepen zou omgeslagen hebben. In beide deeze Eilanden vonden ze geen menschen, maar wel voetstappen en andere teekenen, dat 'er die waren of hadden geweest. Zy vonden 'er eenige mineraalen, insgelijks Talk, waar van zy eenige vaten vulden. Naby deeze twee Eilanden, waren 'er anderen, alle zoo 't scheen bewoont, maar zoo ongenaakbaar, dat 'er de Deenen niet konden aanlanden. Deeze Eilanden lagen op 62 Graden 20 minuten, en 50 mylen voor de Straat Christiaan of Hudzon. Kapitein Munk noemde de Golf of Straat, waar hy aanlande, Haresunt, dat Golf of Straat der Haazen beteekent, wegens den overvloed van Haazen op dit Eiland gevonden. Alhier een Standaard van Christiaan den vierden Koning van Denemarken opgerecht hebbende, vertrok hy van deeze Eilanden den 9 Augustus, steevende West Zuidwest aan, met een Noordweste wind, en quam den tienden aan de Zuidkust van de Straat Christiaan ten anker, dat de Kust van America was. Van daar weer vertrokken, vond hy een groot Eiland, aan de Noordwest-kust, dat hy Sneeuland noemde, nademaal het met sneeuw bedekt was. Den 20 Augustus nam hy zijn koers West ten Noorden; en toen hield hy de rechte koers, op 62 Graden en 20 minuten; maar 't miste zoo sterk, datze geen land konden bekennen, schoon de Straat Christiaan (zegt den Schryver) niet meer dan 16 mylen breed was; waar uyt blykt datze op andere plaatsen breeder zijn moest. Munk liep in deeze Straat tot in Hudzons-Bay, welker naam hy veranderde, gelijk hy mede de Straat had gedaan, en gaf ze twee naamen in de plaats van een. Het gedeelte naar America geleegen, noemde hy Mare Novum, en Mare Christianum dat zich naar Groenland strekte, voor zoo veel deeze Kust Groenland mag worden genoemt. Hy hield zoo lang als 't wezen kon, zijne koers West-Noordwest, tot hy de hoogte van 63 Graden 20 minuten bereikt had, waar het ys hem weerhield, en noodzaakte aan de Groenlandsche Kust t'overwinteren, in een haven, door hem Munks Winterhaven genoemt, noemende deeze Kust Nieu-Denemarken. Van twee Eilanden maakt Munk in de Zee van Christiaan gewag, die hy Zulters Eilanden noemt, en van een ander van grooter aangeleegentheit, omtrent Mare Novum geleegen, Dixes Ocyland geheeten. Hy raad die geenen die de Straat Christiaan bevaaren willen, zich zoo veel mogelijk is, in 't midden van dezelve te houden, en zulks wegens de snelle stroomen, ter eene en andere Kust te vinden, veroorzaakt door de tegen elkander aanloopende Vloeden van den Oceaan en de Zee van Christiaan; waar in het ongemeene zwaare ys, zodanig een parssing verwekt, dat 'er de schepen geenzins bestand voor zijn. Hy zegt dat d'Ebbe en Vloed van de Zee van

Ontdekt eenige Eilanden.

en word genoodzaakt in Munks Winterhaven t'overwinteren.

van Christiaan / gestadig alle vyf uuren naar den loop van de Maan gematigt is.

't Was dan den 7 September toen Munk in Munks Winterhaven ten anker quam; hy verzekerde zijne schepen vervolgens voor den aandrang van 't ys / in een haven naby de eerste geleegen / en kalefaate die zoo veel mogelijk waar. Midlerwyl verzorgden zich zijn Scheeps-Volk van alles wat noodig was / om tegen den invallenden Winter in staat te zijn. Deeze Have / wierd door een uitwatering van een Rivier gemaakt / die in de maand October noch zonder ys was / schoon de Zee echter op veele plaatsen al gesloten lag. Kapitein Munk verhaalt / dat hy den 7den van deeze maand met een sloep de Rivier opvoer / maar kon niet meer dan anderhalf myl opwaarts vaaren / wegens keisteenen die deeze Rivier stopten. Vervolgens verzelt van een gedeelte van zijn Volk / trok hy drie of vier mylen landwaarts in / om menschen t'ontdekken / doch te vergeefs. Door een anderen weg wederkeerende / vond hy een opgerechte breede steen / waar op een afbeeldsel geschildert was / gelijk de Duivel word verbeeld / met klaauwen en hoorns. Naaby deeze steen was een vierkant plek / omtrent van 8 voeten / rondom met kleinder steenen bezet. Ter eene zyde van dit vierkant / vond men een grooten hoop kleine gladde keisteentjes / met boom-mos vermengt; ter andere zyde van 't vierkant / was een platte steen / op twee andere steenen geleegen / gelykende een Autaar / en op dit Altaar lagen twee kleine houtskoolen / kruislings op elkander. Schoon nu Munk niemand onderweeg vond / echter zag hy op veele plaatsen diergelijke Altaaren / met houtskoolen gelijk het voorgaande / en overal waar deeze Autaars stonden / vond men voetstappen van menschen / waar uit bleek / dat d'Inwoonders van dit Gewest by deeze Altaaren quamen om te offeren / en dat deeze offering door vuur geschiede. Overal waar deeze voetstappen gevonden wierden / zag men afgeknaagde beenderen / mogelijk waren 't die van de geofferde beesten / welker overschot deezen Landaart / rauw / gelijk honden inslingerde. Hy zag insgelijks in 't doortrekken van Bosschen / veele omgehakte boomen / door yzere werktuigen of bylen omgehouwen. Maar wat hem noch meer verzekering gaf / dat dit Gewest bewoont wierd / was / dat men 'er kenteekens van hutten vond / die aldaar gestaan hadden / waar by noch stukken van Beere / Wolve / Harte / en Geitevellen gevonden wierden / als mede van Zeehonden en Zee-kalveren / die tot deksel deezer hutten gedient hadden. Deezen Landaart leefde zoo 't scheen gelijk de Sypten / en verplaatsten zich a's de Laplanders.

Men verzorgt zich van alle noodwendigheit.

Munk doet een Landtogt,

maar vind geen menschen.

De Deenen zich midlerwyl van alle behoefte verzien hebbende / verzagen hun ook van brandhout / en wild tot hun onderhond. Op den 27 November vertoonde zich drie onderscheide zonnen aan den Hemel / en men vernam toen / dat de lucht in dit Gewest zeer dik en grof was. Op den 24sten January des volgenden jaars / verscheenen 'er twee niet min

Verscheide verschynzelen van Zon en Maan gezien.

min duidelijk als de voorgaande.; en op den 20ſten December tuſſchen beide de verſchijnzelen / 's avonds ten agt uuren / was 'er een eklips in de Maan ; ter zelver tyd zag men ze geduurende twee uuren omringt / van een zeer helderen omtrek / waar in zich een kruis vertoonde / dat de Maan in vier deelen ſcheide. Deeze verhevelingen duide men voor quaade voorteekens / van alle daar op gevolgde wederwaardigheden / die de Deenen ſtonden over te komen.

Overſtrenge Winter. De Winter was 'er zoo ſtreng en fel / dat men 'er ys vond ter dikte van 300 en 360 voeten. Het bier en de wijn / als mede de zuiverſte ſpaanſe wijn en ſterkſte brandewijn / bevroor tot den bodem toe in de vaten ; van de koude borſten de hoepels aan ſtukken / veroorzaakt door 't zwellen van 't opgeſloote vocht / dat in ys veranderde / en met bylen aan ſtukken geklooft / geſmolten wierd om te drinken. Indien uit onachtzaamheit 's avonds vergeeten was / het water in tinne of kopere kannen en kruiken uit te gieten / vond men ze den volgenden dag gebrooken / uitgelekt / en in ſtede van water / ys. Dit ſtrenge Zaaizoen / dat de Metaalen niet ſpaarde / verſchoonde noch min de menſchen. De Deenen wierden ziek / en de ziekte vermeerderde onder hen met de koude.

Waar op de ziekte onder Munks volk toeneemt, De buikloop taſte hen zoo geweldig aan / datze daar door t'eenemaal afgemat / zodanig weg ſtorven / dat de Kapitein in den aanvang van de maand Maart / genoodzaakt was zelf mede de wacht af te loſſen. In 't naderen van 't Voorjaar vermeerderde deeze ziekte / in plaats dat ze afneemen zou. De ſcheurbuik taſte hen zoo hevig aan / datze niet dan geweikt brood eeten konden. De laatſt geſtorvenen / wierden in de

en veele ſterven. maand May / boven alle deeze droevige bezoekingen / noch voor hun ſterven zodanig door de Roodeloop aangetaſt / dat hen zoo ſmertelijk viel / als of ze met meſſen geſtooken wierden. Ten laatſten konden de Lijken niet meer begraaven worden / vermits 'er niemand krachten had / om deezen laatſten pligt te doen. Ook ontbrak den overigen zieken brood / en zy wierden genoodzaakt eenig voedzel in de ſneeu te zoeken / waar zy een ſoort van braambeſſen vonden / die hen noch eeniger maaten verfriſten en voedzel gaven. Den 12 April merkte men als een ongemeene dag aan / vermits het regende / terwyl men in zeven maanden geen regen in deeze Geweſten vernomen had. In 't Voorjaar quamen 'er weer duizenderlei Vogelen te voorſchyn / die geduurende den Winter niet vernomen wierden / en door deeze zieltoogende zieken / wegens hunne zwakheit / niet konden gevangen worden. Omtrent half May zagen ze wederom Zwaanen / Endvogels / en een onnoemlijke meenigte kleine Knifvogeltjes; insgelijks Zwaluwen / Veldhoenders en Houtſnippen / als mede Ravens / Valken en Arenden. Den 4 Juny wierd eindelijk Kapitein Munk mede ziek / hy hield het bedde / vier gantſche dagen zonder eenig voedſel te nuttigen; zich ter dood bereidende / maakte hy zijn Teſtament / waar in hy den Reizigers verzocht zijn ligchaam te willen begraaven / en zijn gehoude Dagregiſter den Koning van Deene=

Munk ziek geworden, blyft echter met twee van zyn Scheepsvolk over.

nemarken te behandigen. De vier volgende dagen / gevoelde hy zich wat sterker / stond op / om te zien / of zijn overgebleeven volk dood was / of dat 'er noch eenigen in 't leven waren ; hy vond 'er niet meer dan twee in 't leven / van de 64 die hem verzeld hadden.

Vinden zich in een ellendigen staat;

Deeze twee arme Mattroozen / verheugt hunnen Kapitein weder te zien / quamen by hem en leidden hem by 't vuur / alwaar hy weer een weinig bequam. Zy moedigden elkander aan / en besloten hun leven noch zoo niet op te geeven / maar (och arm!) ze wiste niet waar van te bestaan. Zy wierden te raade de sneeu om te spitten / en 't kruid te eeten dat zy daar onder vonden. Gelukkig vonden ze toen zekere wortels / die zy aten / en hen zodanig versterkten / datze in weinig dagen herstelt wierden. Den 18 Juny brak het ys / en zy visten toen / schol / forellen en zalm. Door 't vissen en jaagen zich weer versterkt ziende / vatten ze weder moed / en besloten / niet tegenstaande hunne zwakke gesteltheit / om de Zeën en alle gevaaren van dien t'ondergaan / ten einde wederom in hun Vaderland mogten aanlanden.

begeeven zich eindelyk t'scheep, om weder naar 't Vaderland te keeren.

Toen wierd het allenks wat warmer weer / met regen vermengt; en zy verlieten hun groot schip / begaven zich den 16 July in hun Fregat. Uit deeze hunne Winterhaven gezeilt / vonden ze de Zee van Christiaan noch vol ys dryven / verlooren hunne sloep / en hadden veel moeiten hun schip te bestieren / want het roer brak; midlerwyl datze met deeze ramp te herstellen bezig waren / bonden ze hun schip aan een driftige Ys-schots / die met de stroom voort dreef. Munk deeze Ys-schots verliezende / dewijl ze smolt / vond by geval zijne sloep wederom / nadat hy die tien dagen was quyt geweest.

Komen in den Oceaan, staan een geweldige storm uit,

Eyndelijk passeerde hy de Straat Christiaan , bezeilde de Kaap Faruel , en quam dus in den Oceaan / daar hy den 3 September een geweldige storm uitstond / waar in hy dacht te blyven: want hy was met zijne twee Mattroozen zodanig afgemat / datze hunnen arbeid opgaven / en 't op Godts genaade lieten dryven. Hunne Raa brak aan stukken / en 't zeil raakte buiten boord / datze met d'allergrootste moeiten weer kreegen. De storm voor eenige dagen bedaart zijnde / quamen ze den 21 September in een haven van Noorwegen aan / waar zy 't met een stuk van een Anker / dat hen noch overig was / ter Reede leiden / geloovende nu behouden te zijn ; maar zy wierden den zelfden dag in deeze haven zodanig van een storm beloopen / datze zich noch nooit in grooter gevaar van te vergaan hadden gezien ;

en eindelyk in Denemarken aan te landen,

echter wierden ze noch gelukkig gered / want ze vonden noch berging tusschen de Rotzen / bezeilden 't land en herstelden alles zoo veel doenlijk was; eenige dagen daar naa quamen ze met hun Fregat in Denemarken aan te landen. Munk van zijne Reistogt den Koning verslag gedaan hebbende / wierd 'er zeer wel ontfangen / vermits men hem al verlooren had geacht.

Munk besluit een tweede togt te doen.

Dit scheen 't einde der ongelukken van deezen Kapitein te zijn; maar een zeldzaam geval hem overgekomen / is waardig verhaalt te worden. Hy vertoefde eenige jaaren in Denemarken / alwaar hy midlerwyl overdacht /

dacht / de misslagen door hem in zijne Reistogt door onkunde der plaatsen begaan; en naaspeurende zijne gedachten over de mogelijkheit van den doortogt te vinden / die hy ten Noordwesten zocht; zoo drong hem den yver dezelfde togt weder te herbatten. Dit niet alleen konnende volbrengen / wierd 'er een Reedery opgerecht / uit eenige Edellieden en voorname Burgers bestaande / zulks men twee schepen / onder 't bestier van deezen Kapitein Munk uitruste. Men voorzag zich in alle de voorige wederwaardigheden en ongelegentheden hen in den eersten togt overgekomen / en men stond gereed deezen tweeden togt te waagen / wanneer de Koning hem op den dag van zijn vertrek begeerde te spreeken. Van 't eene gesprek in 't ander gekomen / verweet hem de Koning / dat d'eerste togt door 't qualijk bestier was te leur gestelt / waar op de Kapitein wat te brymoedig antwoordende / de Koning hem met zijn rotting op den borst stiet. Munk over deeze versmaadelijke bejegening geraakt / ging naar huis / en te bedde leggen / zulks hy tien dagen daar naa van wanhoop en honger storf. zyn vreemt Voorval, en Dood.

Om nu een besluit over deeze twee onderzoechte zaaken te maaken; volgt 'er uit / als aangeweezen is / dat 'er een lange en breede Straat / en vervolgens een ruime Zee / tusschen America en Groenland zy; en nademaal men noch onkundig is / waar deeze Zee eindigt / blyft men dan in onzekerheit of Groenland aan America grenst / of niet. Waarschynlijk is 't laatste / naardien Kapitein Munk geloofde / dat 'er een doortogt in deeze Zee naar 't Oosten was; waar op hy verscheide aanzienlijke persoonaadjes in Denemarken aanmoedigde / een Maatschappy wegens d'ontdekking deezer doortogt op te rechten. Verder onderzoeck en besluit over d'aangrenzing van Groenland;

Men word dan ook teffens een misslag gewaar / in een zeker Schryver over den Oorsprong der Amerikaansche Volkeren / die hy uit Groenland, en d'eerste bewoonders van Groenland, uit het Koningryk Noorwegen doet voort komen; waar door hy besluit / dat de eerste bevolkers van America, Noorwegers zijn geweest: zulks 'er door een zekere gemeenschap / die men zich inbeeldt / en laat voorstaan / dat 'er tusschen eenige Amerikaansche woorden / die op Lan en Land eindigen / met de Duitschers / Lombarden en Noorwegers een overeenkomst is; en wat de zeden aangaat / die hy tusschen d'Amerikaanen en Noorwegers vermeent overeen te komen / acht hy uit d'Aloude Duitschen van Tacitus outsprooten te zijn. Dat deeze Schryver zich vergist / blykt uit dit volgende; Eerstelijk: overmits de Noorwegers d'eerste bevolkers van Groenland niet zijn geweest / als uit d'Ontdekking word bespeurt; en nademaal de Heer Wormius, ongemeen in d'Oudheit van 't Noorden ervaaren / gansch andere gedachten van den oorsprong der Amerikaanen met de Groenlanders heeft / vermits hy gelooft dat de Skrelingers, de oorspronkelijke Landaart van Groenlands Westerbug uit America gekomen waren. Ten tweeden / zoo vergist zich de Schryver / nademaal 'er geen of weinig schynbaarheit gevonden word / dat Groenland aan Waar by eenige misslagen worden aangeweezen.

America grenst; en dat de door- en overtogt van 't een en ander gestelde/ zoo bekent niet is geweest/ noch ook zoo mogelijk niet/ als hy zich inbeeld. Ook is 't een misslag / dat 'er gantsch geen overeenkomst in de taal en zeden der Groenlanders en Noorwegers zou zijn ; en indien hy wil dat de Noorwegers hunne taal en zeden den Amerikaanen hebben mede gedeelt/ moeten ze alsdan van elders anders/ dan door Groenland, naar America overgekomen zijn.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Yslands strekking en uitgestrektheit beschreeven. Wie d'eerste Ontdekkers waren. Gesteltheit van 't Eiland en hoedanig van aart ; 't kan door eigen vruchtbaarheit en ontbeering van veele noodwendigheden niet bestaan, maar is van grasryke Weiden verzien. Meeren en Fonteinen van een zeldzaame kracht en werking aangemerkt. De Vuurbraaker Hecla beschreeven ; en verscheide bygeloovige staaltjes van zyne uitwerkselen bygebragt.

VErmits we d'achtereenvolgende Ontdekkingen van Oud- en Nieu-Groenland reeds kortelijk hebben aangeweezen/ lust het ons 't van onos beruchte Ysland, voor deeze wydnitstrekkende Landstreek geleegen / meede eens te beschouwen ; nademaal we hier door gelegentheit vinden zullen/ om veele aanmerklijke zaaken voor te stellen.

Strekking van Ysland aangeweezen.

Dit Eiland/ onder de * Noord-Pools-kring tusschen de kusten van Noorwegen, d'Eilanden Hitland en Fero, en Groenland, in den Deucaledonischen Oceaan geleegen / strekt zich tot op 13 Graden 30 minuten lengte / en 65 Graden 44 minuten breete. Deeze strekking is genomen in 't Noorderlijk Bisdom Hola genoemt/ zoo men acht door Bisschop Gandebrand de Thorlak, die een Leerling van Ticho Brahé is geweest / en een groot Starrekundige. In lengte strekt zich dit Eiland van 't Oosten naar 't Westen/ en in breete van 't Zuiden naar 't Noorden uit. Om deeze uitstrekking wel te begrypen : men acht het tweemaal zoo groot als 't Eiland Sicilië te zijn. Eenige Aardklootkenners/ hebben dit Eiland voor 't aloude Thule gehouden ; d'eerste Ontdekker was een Noordsche Kaapvaarder/ onder de Regeering van Harald Harfager, Koning van Noorwegen / en gaf het de naam van Sneeuland. In den jaare 874 wierd het naaukeuriger door den Zweed Gardanus ontdekt/ noemende het Gardasholm, in 't Zweeds Gardanus Eiland beteekenende. Vervolgens wierd het in den jaare 892/ wederom door een Noorweger Flocco genoemt / bevaaren/ van wien dit Eiland de naam

Wie d'eerste Ontdekker word geacht.

van

* Circulus Arcticus.

Nieuwe Kaart van
YSLAND.
Duytsche mylen 15 in een Graad. jeder myl doet 5 quartieren en 5 menuten.
De Eerste Meridiaan getrokken over den Piek van Canarie.
Circulus Arcticus of Noord-Pools kring
NOORD ZEE
NOORD ZEE
WESTER GEDEELTE
NOORDER GEDEELTE
OOSTER GEDEELTE
ZUYDER GEDEELTE
Grims
Zee Gronden
Kaap de Noord
Straumnes
Sundenwyk
Kraleiderwyk
Dranganes
Rak baay
Retel baay
Ius bay
Lokuls Fioerd
Isa Fioerd
Noord Fioerd
Kalla Fioerd
Goubermans Eylanden
Suga
Bolungerwyk
Gruna
Sandava
Kolla
Breidewyck
Barde
Arunar
Gils
Kalla
Ditek
Orgel bay
Patrix Fioerd
Fykels Holm
Eyl. Prestan
Riff
Groene Fioerd
Alta Fioerd
Gomlewyk
Grins
Krumwyk
Stapholt
Hokel Fioerd
Merasneit
Staps
Stadarstad
Ondutenes
Lunder
Melestader
Hual Fioerd
Borger Fioerd
Akranes
Widoe Klooster
Iagernes of Schagenes
Schage Fioerd
Clip bay
Hola
Astat
Skalholt
Bingnottr
Langedaler
de Berg Hekla
Eingvaller
Therme
Gardar
Haner
Hani Fioerd
Rykenes
de Vogel Schaaren
Rokkenes
Keplawyk
Grindewyk
Klynwyk
Herdiserwyk
Witte Fontyn
Selvoge
Gruna hartsper
Ploe
Eirarbalu
Ladme grasper
Oddo
Haske
Porlaks Haffen
Eldor
Poortlands Baay
Kaap Hekla
Westmans Eylanden
Picknekep
Kirkebar Kloo
Iltaga hilbi
Tunga
Gnupsa
Breide
Skin
Hopdi
Hierskeid
Vrelands Eylanden
Poma Gunpur
Naki
Krysewyk
Blakberg
Pisfils
Pisfils Fioerd
Oudeman
Reyk Fioerd
Lous barijen
Swaenswyk
Hopna Fioerd
Strand
Burger Fioerd
Helles Fioerd
Ryd Fioerd
Bern Fioerd
Lonu
Papy
Papy Fioerd
Horn
Horna Fioerd
Engelhooft
Strand baay
Wapen Fioerd
Sik Fioerd
Eya Fioerd
Platey
Nasrevk
Manha puera
Hanoske
Grynstari
Fjarnes
NOORD

van Ysland gekreegen heeft. Eerlang hier naa / de Noordſche Edelen de Regeering van Harald te hart vallende / zulks hy hen van hunne voorrechten beroofde; ſtaaken veelen met hunne Huisgenooten naar Ysland over / en wierd dus allenks dit Eiland bevolkt. 't Geweſt is 'er van een ongemeene koude geſteltheit / niet tegenſtaande het in de Zomer-zaaizoenen tamelijk vruchtbaar is / maakende de langſte dagen / wanneer de Zon in den Zomer-zonneſtand / in Gemini en Cancer is; alsdan gaat ze in den tyd van twee maanden niet onder / maar laat zich in 't Noorderdeel van 't Eiland / omtrent half boven den Horizont van 's avonds ten tien uuren / tot 's morgens ten twee uuren zien / wanneer ze alsdan weer boven de kimmen reiſt; waar uit ook volgt / datze in den Winter-zonneſtand / zoo lang de Zon in Sagittarius en Capricornus is / geduurende den tyd van twee maanden / niet gantſchelijk boven den Horizont reiſt / maar zich van tien uuren 's morgens tot twee uuren 's namiddags omtrent half laat zien / wanneer ze dan t'eenemaal wederom ondergaat. Geſteltheit van 't Geweſt beſchreeven.

De naams oorſprong / heeft dit Eiland van 't veelvuldig ys op des zelfs kuſt zich vaſt zettende. Men zegt dat het eertyds zeer vruchtbaar is geweeſt; dat het eenen overvloed van Graanen voortbragt / en dat 'er groote Boſſchen waren / uit welker hout de Yslanders ſchoone en groote ſchepen bouwden; waar van noch heden zwaare wortels en ſtronken gevonden worden / ter plaatſe waar deeze Boſſchen voormaals ſtonden / maar alle verbrand en zwart. Tegenwoordig is Ysland zoo onvruchtbaar / dat 'er geen Graanen zouden konnen waſſen. Ook groeit 'er nu geen geboomte / dan alleen kleine en ſlechte Berkeboomen. Van honger en koude moeſt men 'er vergaan / indien 'er geen toevoer van de gebuurige Landen wierd aangebragt / en indien zich het ys in de maand May niet van derzelver kuſten ontlaſte / als het naaſt naar de Noordpool ſtrekken / en in ſtede den Yslanders alsdan een meenigte hout verſchafte / dat genoegzaam voor hun brandhout verſtrekken kan / als mede om op de Noordſche wijze hunne huizen te bouwen / was 't 'er t'eenemaal onwoonbaar. Ook dienen ze zich daar en boven / voor 't een en ander van Walviſchbeenen en andere groote Viſſchen / als mede van tweederly ſoorten van Turf om te branden; welker eene ſoort uit aardzoden beſtaat / dat de Ceſpes Bituminoſus is / of kluiten van Jodenlijm; d'andere / die men uit de aarde als uit ſteenkuilen graaft / door Arngrimus Jonas, Glebam Foſſilem genoemt / dat gedolve kluiten zijn / die in de zon gedroogt / alsdan gelijk turf branden. Beide deeze ſoorten van Turf / geeven d'onvruchtbaarheit der aarde genoeg te kennen. Het ys dat de Noorderlijkſte kuſten van Ysland bezet / is ſomtyds met zeer groote boomen beladen; d'Yslandſche Jaarboeken / maaken onder anderen van zodanig een gewag / die drie-en-zeſtig elleboogen lang was / en zeven dik. Ysland eertyds vruchtbaar geacht, maar nu in 't tegendeel, onvruchtbaar van veel noodwendigheden.

Wanneer het ys ten Noorden van Ysland wykt / gaan de Eilanders in

in Zee om brandhout te zoeken / en insgelijks op de jagt die alsdan zeer voordeelig is; dus vangen ze dan roode en witte Vossen / Luksen / witte en zwarte Beeren / als mede Eenhoorns / hier voor in 't breede beschreeven.

Grasryke Weiden in dit Eiland; Ysland is steen- en bergachtig; de Weylanden zijn 'er uitneemend goed / en zoo grasrijk dat men 'er de beesten somtyds uitdryven moet / zulks ze zich niet overaazen. Een kruidgewas is 'er van zodanig een aart / dat het de Uitlanders aldaar laaten opzoeken en droogen / om onder hun Lywaat te bezigen. 't Ossevleesch zegt men niet goet te zijn / en de Schaapen stinken als Bokken. De Yslanders droogen het vleesch / met het in den wind en in de zon op te hangen / dat het smaakelijker maakt en beter voor de bederving bewaart / dan of 't gezouten was. Zeer veel Boter word 'er gemaakt en in vaten gedaan; maar by gebrek van vaten / hoopen ze die op elkander / gelijk een kalkhoop. Hunne gewoone drank is melk en karnemelk / die zy zuiver of met water gemengt drinken. Noch brengt dit Eiland schoone paarden voort / die 's winters van gedroogde visch leeven / als mede de Ossen en Schaapen / wanneer het voer ontbreekt; voor de menschen maakt men 'er ook meel en brood van / wanneer 'er geen graan meer overig is / en een strenge en lange Winter belet den Uitlanders met hen te komen handelen / zulks dat men zoo veel van de beesten als ook van de menschen zeggen kan / datze Ichtiofages, of Vischeeters zijn.

insgelyks koele en gezonde fonteinen, nevens vischryke wateren. Dit Eiland is van veele koele Fonteinen verzien / wiens wateren klaar en aangenaam te drinken zijn; anderen zijn gezond en voedzaam als bier; ook zijn 'er veele warme Bronnen / en heilzaam om in te baden; insgelijks veele schoone en groote Vischryke Weeteringen / een meenigte groote en vaarbaare Rivieren / Havens / en Kapen / waar mede wy ons / in die te beschryven / niet zullen ophouden.

Heete Bronnen en haare zeldzaamheit; Van verscheide heete en kookende Bronnen geeft ons den Commandeur Zorgdrager dit volgende als ooggetuige bericht: Hy met zijn schip in 't jaar 1699 in een Yslandsche Bay / Goeswyk genoemt / gekomen zijnde / vond 'er een Deensch scheepje / wiens Koopman jaarlijks aldaar handel dreef / medebrengende Meel / Brood / Tabak / Wijn / Brandewijn enz. vermangelende dit alles voor Zoutevisch / Stokvisch / Kousen / Wanten enz. Deeze Koopman verhaalde hem / dat 'er een weinig landwaart in gelegen / verscheide Wellen en Bronnen waren / en bood hem een Paard en Wegwijzer aan / indien hy begeerig was deeze Bronnen te zien; maar alzoo hy niet dan alleen om te visschen ten voordeele van zijne Reeders aldaar gekomen was / vermits deeze Bay somtyds vischrijk bevonden wierd / gelijk het voorgaande jaar noch gebleeken had / doch dat nu in 't best van 't Zaaizoen / het ys door sterke en langdnurige Noordelijke winden aldaar zodanig naar de wal was gedreeven / waar door hy met zijn schip lang in 't zelve was bezet geweest / en de visch daar door belet wierd derwaarts te komen / overzulks ze elders

ders de wyk genomen had: vermits dan reeds de beste tyd verloopen waar / om de Visschery met vrucht te konnen in 't werk stellen / zoo was hy dan reeds gezint versch water in te neemen / om zich ten vertrek gereed te maken. Midlerwyl dat dit verricht wierd / nam hy deeze aanbieding waar / en begaf zich met vyf mannen verzelt / die ook van Paarden verzien wierden / derwaarts.

die beschouwt en beschreeven worden.

Van de voornoemde Bay / waar de schepen lagen / drie mijlen ten Zuiden landwaarts gelegen / zagen ze verscheide Bronnen / die van onder het steengebergte opwelden; onder de vier voornaamsten / was de Noorderlijkste de grootste / van een ronde gedaante en veel wyder als een Traanketel / kookende sterk met opwellingen. Daar omtrent zagen ze noch andere kleine Bronnen / ter wyte van een quartdeel / half quartdeel / koks-ketel enz. alle kookten ze / gelijk ook de groote / die mede in 't kooken overwelden / en in een kleine ondiepe en naauwe sleuf (door 't gestaag overstroomen zoo 't scheen gemaakt) zulks men ze op veele plaatsen kon overstappen / liep dit water dus vervolgens 't Gebergte af naar de Bay. In dit kookend Bronwater kon men zonder branden geen vinger gedoogen / zynde het zoo heet als of 'er een groot vuur onder gestookt wierd / maar een weinig afstroomende wierd het in de sleuf allenks koelder; dies gingen wy 'er onze handen en voeten in wasschen / vulden een fles van 't zelfde water / en proevende / bevonden 't varsch en zoeter dan 't ongekookte sneeuwater / dat 'er omtrent mede van 't Gebergte afvloeide / echter was 't van reuk en kleur een weinig zwabelachtig.

De tweede was naar gissing 50 roeden Zuidwaarts van de eerste gelegen / en omtrent vyf voeten wyd / doch wierden 'er geen kleine Bronnen omtrent gevonden; deeze was mede rond / en kookte zoo geweldig / als vervolgens zal beschreeven worden / zulks het te verwonderen was d'eigenschap derzelve te beschouwen / vermits deeze Bron als by ademhaaling (gelijkzaam een Walvisch water blaast) haar water opgaf / en telkens by gezette poozen / omtrent 10 of 12 voeten hoog uit den grond.

De derde mede 50 of 60 roeden Zuidwaarts van daar gelegen / was een weinig kleinder; hier omtrent waren noch verscheide kleinder Bronnen / als by de gemelde groote / ter wyte van wyde en naauwe ketels of potten / die mede by ademhaaling eenigzins overkookten / doch niet dan 2 of 3 voeten hoog. Van alle deeze Bronnen was het water van hitte / smaak en kleur als d'eerste.

De vierde Bron / Zuidwest van de laatste omtrent ¼ mijl leggende / leeverde een roodachtig water uit. Alle deeze Bronnen hadde de gedaante byna als steene Putten / als of ze uit steen gehouwen waren / doch rou / als of 'er op sommige plaatsen steenen waren uitgevallen / en welden alle uit harde Steenrotsen / die door 't overwellend water glad of afgespoelt waren; maar een weinig ter zyden / waren deeze Rotzen of 't Geberg-

Gebergte met aarde bedekt / die door den wazem van 't heete water / van de wind allerwegen gedreeven / als met een dou bevochtigt wierd en een zeer aangenaam groen voortbragt / zulks 'er het gras groender en jeugdiger dan op andere plaatsen stond.

Zeldzaame uitwerking van een springende heete bron;

Wat de voornoemde Springbron of zeldzaam opwellende Put aangaat / deeze als gezegt is / welde als by ademhaaling gelijk een Walvisch water blaast / en zulks op deeze volgende wijze / evenmaatig als of het door eenig werktuig wierd verricht; wanneer de ademhaaling of blaazing was geschied / viel het water omtrent 5 of 6 voeten diep beneden den rand / en aldaar natuurlijk doch sterk kookende / quam 't allenks in den tyd van ruim 200 tellens wederom opwellen / tot op 2 voeten onder den rand / geevende alsdan een kleine barst of uitspatting / waar naa het weder 1 of 1½ voet zakte / en 't quam in den tyd van omtrent 100 tellens wederom kookend opwellen tot op den rand; daar gekomen / barste of blies het water uit de Bron 10 of 12 voeten hoog boven den rand / en bleef dus in de hoogte staan / tot men ruim vyftig tellen kon: alsdan viel het weder inwaarts gelijk te vooren. Deeze enkelde ademhaaling of wateruitwerping / geduurde in 't geheel eenen tyd van omtrent 400 tellens / geschiedende deeze opwelling in zodanig een evenmaatige order / dat men zonder eenig gevaar / naa 't invallen / op den kant van de Bron / uit harde steen bestaande / kon staan en 't kooken aanzien; dat anders zonder deeze evenmaatige order niet geschieden kon: want aldus blaazende / wierp de Bron in d'aangeweeze tyd / het water tot zodanig een hoogte / met een dikke straal uit / waar van aan alle zyden / kanten en boorden / zeer veel heet water voor en achter zich verspreidde / zulks men op den kant van de Bron / zonder deeze gezegde evenmaatige order / ligtelijk zou overstort worden en zich konnen branden / vermits dit water ongemeen heet was; wy hadden een stuk Schaapevleesch mede genomen / om alhier te laaten gaar kooken: wy wierpen 'er de helft van in deeze / en d'andere helft in de verhaalde wyde Bron / beide aan een lang tou / met een steen daar aangebonden / vast gemaakt; met ieder ademhaaling wierd dit vleesch telkens opgeworpen / en viel echter wederom geduurig in de Bron / dat wy dan op den rand staande / zagen leggen / en kooken; dus lieten wy 't negemaal in d'ademhaaling opwerpen en weder neer vallen om te kooken. Vermits we gezegt hebben / dat ieder ademhaaling eenen tyd van 400 tellens van nooden hadde / zo is dan 9 maal 400 / 3600 tellens / waar voor wy een half uur reekenden / en in deezen tyd bevonden we het vleesch van bequaame gaarte te zijn om te eeten / zijnde genoegzaam blank gekookt. Alzoo wy ten dien einde brood hadden mede genomen / deeden we van dit gekookte vleesch onze maaltyd / en dronken van 't Bronwater / als 't verkoelt was / eens rond. Om deeze vreemdigheit bewaarde Zorgdrager een stuk van 't zelve vleesch / nadat hy 't hard gedroogt had. Dus gegeeten en gedronken hebbende / gingen ze naar een naby gelegen Boerenhuis of

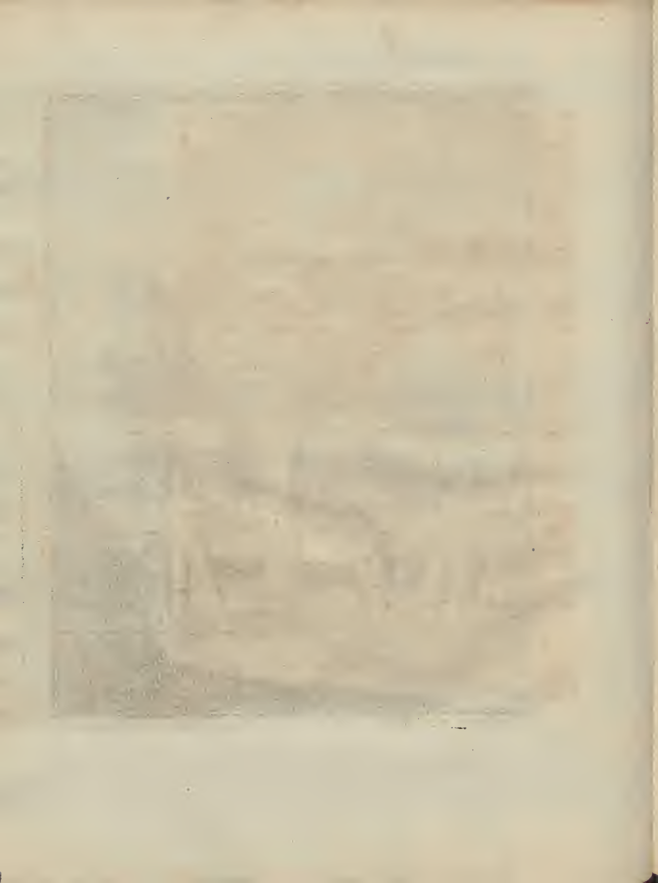
die naaukeurig beschreeven word,

en haare evenmaatige werking hoedanig verdeelt.

hut /

Pag. 38.

hut/ daar zy eens melk toe dronken/ en begaven zich verder wederom naar boord.

Deeze Bronnen welden en sprongen uit een laag Gebergte/ ten aanzien van de hooge bergen/ daar het tegen aan lag/ doch echter hoog ten opzicht van de valleyen en vlaktens beneeden dit Gebergte gelegen; gelijk men van 't schip voor anker leggende bequaamlijk beoogen kon; ook kon men van 't schip/ even buiten de Bay/ de wazem en rook deezer heete Bronnen noch bequaamelijk zien opgaan.

Blefkenius verhaalt/ in 't Westergedeelte van Ysland een Meer te zijn/ dat gedurig rookt/ en echter zeer koud is; dat alles wat 'er ingeworpen word in steen verandert. Indien men 'er een stok in steekt/ dat deeze stok/ aan het in de grond gestoken gedeelte yzer word/ en wat het water alleen raakt/ steenachtig/ maar 't bovenwater-staande-deel hout blyft. Deeze Schryver zegt tweemaal dit bezocht te hebben/ en voegt 'er by/ dat hy het vermeende yzer-gedeelte in 't vuur gestoken/ echter zag branden. Insgelijks zegt hy in 't midden van Ysland een ander Meer te zijn/ dat zodanig een verbaarlijke damp uitwaassemt/ waar van de daar overvliegende Vogelen sterven. Dit Meer is dan van zodanig een aart als de Avernus der Grieken/ een Lak in Italië/ niet verre van Puozzolo en Napels gelegen; waar van Virgilius in 't zesde Boek van Eneas aldus zingt; door Vader Vondel ons met deeze bewoording medegedeelt:

Zeldzaame Meeren aldaar te vinden, die van een wonderlyke uitwerking zyn.

> Een diepe Rotsſpelonk, vol kaikens, die heel wydt
> En vreeslyk gaapt, wort van een' zwarten poel en kryt
> Van donker boſch omringt. Hier over vloog noit Vogel,
> Die niet moſt vallen, door 't bezwyken van zyn' vlogel;
> Zoo ſterk een waeſſem komt uit deeze zwarte keel
> Geſteegen in de lucht; waarom in 't Griekſch dit Deel
> Des lants Avernus, dat is Vogelloos, blyft heeten.

Noch voegt 'er Blefkenius by/ behalven wat Arngrimus van de warme Fonteinen van Ysland zegt/ dat 'er op eenige plaatsen gevonden worden die zo heet zijn/ dat men 'er zich aan brand; en wanneer dit water koud word/ dryft 'er een zwavelachtige stoffe op/ gelykerwijs het zoute Zeewater het zout in de zoutpannen doet. Op dit water word men roode Duikers/ een soort van Watervogels gewaar/ die wegduiken zoo draa men ze nadert/ en weer boven water komen/ wanneer men vertrekt. Noch zegt men/ dat op een plaats van 't Eiland Turloskhaven genoemt/ twee Fonteinen zijn/ d'eene koud en d'andere warm/ die door verscheide kanaalen in een zelvige kom zijn geleid; en dat de wateren deezer beide Bronnen te zamen gemengt/ een uitneemend Bad uitmaaken. Niet verre van hier/ is 'er een andere Waterbron/ een korenachtige smaak hebbende/ met deeze kracht verzelt/ dat het de Venusquaalen geneest/ die Blefkenius zegt/ zeer gemeen in dit Eiland te zijn.

F In

De Berg Hecla leevert veel zwavel uit.

In 't gantsche Eiland worden geene Mijnen / noch eenige Metaalen of Mynstoffen gevonden / behalven Zwavel / die 'er zeer gemeen is / en veelvuldig uit den Berg Hecla getrokken word / een der hoogste Bergen van Ysland, die door zijn vuurbraaken groote ongeleegentheden veroorzaaken kan. Deeze Berg legt in 't Oosterlijk gedeelte / dat naar Zuidwaarts strekt / en zulks niet verre van Zee. Blefkenius meld / dat deeze Berg niet alleen vuur uitwerpt / maar ook een stroom van water / van een brandbaaren aart. Ook werpt ze somtyds zwarte asse uit en een meenigte puinsteen. Het woeden van deezen Berg / word door de Weste wind gestilt. Zoo lang deeze wind waait / is deezen Berg / door die geenen die de toepaden kundig zijn / genaakbaar ; alsdan beklimt men onverfaagt den hoogsten top / zelfs de plaats / waar deezen Berg vuur en steenen met groot geweld uitbraakt / als of 'er een myn was los gesprongen / die alles 't onderste boven werpt. Gevaarlijk is 't deezen top te genaaken / der geenen die den toegang onkundig zijn ; nademaal het van onder brandende aardrijk verteert zijnde / dikmaals deeze nieuwsgierige waaghalzen / in 't instorten / in deeze brandende gloeden zouden worden ingezwolgen.

Bergs toegang gevaarlyk.

Bygeloovige gedachten over d'uitwerkselen van en omtrent dien Berg.

D'Yslanders waanen dit Gebergte de plaats te zijn / daar de verdoemde zielen gepynigt worden / waar van ze klugtige dingen vertellen: zy meenen somtyds gantsche zwermen van Duivels te zien / die belaaden met verdoemde zielen / naar den mond van deezen vuurbraakenden Berg zweeven / en vervolgens weder voort snorren / om anderen op te zoeken. Kindere sprookjes waarlyk ! want / wat vermogen hebben deeze zichtbaare Duivels / om onzichtbaare zielen overal op te speuren / en haar / die alleen uit een geestelijk weezen bestaan / ligchaamelijke aandoeningen te doen gevoelen ? kan dit in gezonde harssenen komen ? wy oordeelen geenzins. Echter verhaalt Blefkenius, dat wanneer het deeze duivelsche woelgeesten dus drok hebben / men vervolgens aangemerkt heeft dat 'er elders een bloedige Veldslag was voorgevallen. Wat laat men zich niet al op den mouw spelden ! Ook geloven de Yslanders / dat het gerucht door d'Ys-schotsen veroorzaakt / wanneer ze tegen hunne kusten aandryven en zich aan de Oevers hechten / enkel het gekerm en 't zuchten der verdoemden is / wegens de geweldige koude die zy moeten uitstaan ; want hun gevoelen is / dat eenige verdoemelingen een eeuwige koude verduuren / gelijk anderen eeuwig branden moeten. Mogelijk zal de straf evenmaatig zijn / naardien men zegt : *penetrabile frigus adurit*, indien 't waar is dat een doordringende koude als vuur brand.

Deeze Blefkenius verhaalt mede / dat terwijl hy in Ysland was / op 't einde van de maand November / ter middernacht / een groot vuur op Zee en omtrent den Berg Hecla gezien wierd / dat het geheele Eiland ter verwondering van d'Inwoonders verlichte. De ervaarenste en verstandigste wilden verzeekeren / dat dit licht van deezen Berg Hecla

quam.

quam. Een uur hier naa gevoelde men een Aardbeeving / gevolgt door vervaarlijke Donderslagen.

Berigt door Zorgdrager van den Berg Hecla gegeeven.

De voornoemde Commandeur Zorgdrager geeft door onderzoek en eigen opmerking van deezen Vuurbraaker Hecla, waar uit waarschynlijk de reeds beschreeve Bronnen haare hitte ontleenen / dit bericht: „ De
,, Schipper van 't gemelde Deensche scheepje / alle deeze Bron-putten
,, gepylt hebbende / bevond met het loot / eene diepte van 5 / 6 en 6½ va-
,, dem; mogelijk zijn ze veel dieper geweest / door dien ze onder 't Ge-
,, bergte door / met schuinse en bogtige gangen doorliepen / alwaar het
,, loot niet verder doorschieten kon. Ook was hy naa by den oorspronk
,, en uitbraaking van deezen brandenden Berg geweest / vertoonende zich
,, 7 of 8 mylen van daar als een flaauwen brand / maar boven een wei-
,, nig blaauw of zwavelachtig / gelykerwijs de vlam van brandewyn /
,, die men uitbrand. Omtrent deezen Berg is 't een zwavelachtig land /
,, van waar men eertyds veel zwavel bragt en in de schepen laade / maar
,, alzoo 't wat te verre van de hand is / kan men die nu met minder
,, kosten van andere plaatsen bekomen. By 't Zomer-zaaizoen / wan-
,, neer 't 'er altoos dag is / kan men deeze flaauwe brand niet verre zien
,, opgaan / maar in den Winter word dien brand / alhoewel flaauw /
,, echter zeer verre gezien.

Zyne gedagten wegens den oorsprong van deezen brandenden Berg,

,, 't Lust ons by gelegentheit van deezen brandenden Berg / onze ge-
,, dachten eens te laaten gaan over de gevoelens van eenige Wysgeeren /
,, die beweeren: als of 'er uit de brandende Bergen Hecla, Etna en an-
,, deren / een Centraal vuur uit het binnenste deel des Aardrijks zoude
,, voortkomen / welk vuur door deeze Bergen / als zoo veele lugtgaten /
,, zijn aamtogt vind / en dus in 't leven word bewaart / daar 't anders
,, veel ligt uitdooven en smooren zou; dat ook dit levendig en aldaar
,, zeer werkzaam vuur / de aarde niet alleen een werklijke en dagelijk-
,, sche beweeging om haar assen zoude geeven / maar ook door haare
,, inwendige hitte / met deeze der Zonnestraalen / een behulplijke warm-
,, te en vruchtbaarheit byzetten zou; welk laatste gevoelen / door diep
,, gegraave kelders en putten / die in tegendeel koel en koud zijn / zoda-
,, nig dat 'er het ys een gantsch jaar kan in bewaart worden / t'eene-
,, maal word wedersproken. Ook wederspreekt de Starrekunde met

een onderzoek of 'et een Centraal vuur mede is vermengt.

,, een weinig wysgeerte verzelt / het eerste gevoelen; doch hier zou zoo
,, veel van te zeggen vallen / dat we in dit voorgenome kort bestek / ons
,, niet naar behooren zoude konnen verklaaren; echter zullen wy 't / niet
,, t'eenemaal ongerept overstappen / maar kortelijk / met dit te zeggen
,, aanroeren: Dat niet alleen de diep gegraave kelders / ons Winter
,, Zaizoen / niet min eigentlijk dan de vrye lucht / ontfangende / mede
,, 't zelve verklaart / want alleen op 't wederkeeren der Zon / begint in
,, 't Voorjaar het Aardryk weder te herleeven / zonder welke weder-
,, keering / men uit deeze vermeende onderaardsche warmte / niet veel le-
,, ven te verwachten had. Desgelijks schynt ook ten anderen / de Zon /

Oorzaak van de beweeging van onzen Aardkloot nagespeurt.

„ onzen Aardkloot op zijn As te doen draaijen; om nu dit zoo verstaan„ baar als 't mogelijk is te vertoonen / moet men zich de vaste starren / „ als zoo veel brandende ligchaamen verbeelden / of zoo veele brand„ glazen met haare brandpunten / die uit haare Spherische Kringen, tot „ in 't middelpunt de Zon bereyken / zulks dat deeze punten aldaar in „ meenigte op elkander vallende / de Zon niet alleen als een groot vuur „ formeeren en onverteerbaar blyven aankleeven / maar dat ook deeze „ punten / elkander eenigzins misvallende / de Zon dus om zich zelve „ doen beweegen / gelyk ze zich van 't Westen door 't Zuiden naar 't „ Oosten beweegt / veroorzaakende dit om de Zon / de bekende maal„ stroom of vloet / waar in wy ook / nevens alle onvaste of dwaal„ starren / onzen Aardkloot bevinden te dryven; welke stoffe / waar in „ zich deeze ligchamen beweegen / de Zons-vloed word genoemt / om „ dat men deeze / naa derzelver eigenschap / geen bequaamer naam kan „ geeven. Men lette nu: de Zon beweegt zich aldus in zich zelve en „ naar reden snelder als haar Vloed; insgelijks beweegt zich ook de „ naastby zynde Vloed / gevolglijk snelder dan de verre afzynde Vloed / „ gelijk dit mede aan 't beweegen en omdryven der Planeeten bevonden „ word; want de naaste aan de Zon / beweegen zich veel snelder / als „ de verre afstaande / en uit den traagen omloop van Saturnus, is 't „ niet ongerymt te denken / dat zelf deeze Zons-vloed / niet veel verder „ dan buiten zijnen omtrek mogt eindigen; 't zelve zou men van haar „ ligt by deeze gelegentheit mede konnen denken: Ons oog heeft wel „ deeze eigenschap / om 't licht zeer verre t'ontfangen / maar anders „ reiken de lichten in zich zelven / naar ieders groote / niet verder / om „ 'er iets in t'ondekken / dan men dezelve gewoon is aan onze wegen „ van elkander te zetten. Deeze Vloed nu doet onzen Aardkloot / naar „ maate van den afstand / aldus mede jaarlijks eens om de Zon dry„ ven / en ook te gelijk met haar vuur en kracht tegens 't gemelde Starre„ vuur en kracht / evengelijk met haar beweegen / en aldus dagelijks „ tegen haar / ten besten van ons / omwenden: hebbende d'alwijze „ Schepper deeze eigenschap daar aan gegeeven / gelijk wy menschen „ aan de Molens doen; wat zou dan ook dien Almogende konnen hin„ deren / om een wederstreevige eigenschap aan dezelve te geeven? daar „ wy 't vermogen hebben / dit aan onze Molens in 't werk te stellen; „ want voor Godt is 't alles mogelijk / en zonder zijn bestier / kan deeze „ eigenschap niet werkzaam zijn. Op deeze voorgestelde en diergelijke „ wijze / dunkt ons / d'oorzaak van haar gemelde keering / veel waar„ schynlijker / dan op de voorige te konnen vinden.

Verdere philosophische gedachten over dit onderwerp.

„ By deeze Astronomische Gedachten / zou men ook noch eenige Phi„ losophische Aanmerkingen konnen voegen / die niet min het zelve waar„ schynlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur van „ alle de vaste Starren / Spheerischer wijze om ons gestelt / dus af„ vloeyende / sluit in haar de Lucht / 't Water en d'Aarde / en zou ons

„ alzoo

„ alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indringen / indien niet de Zon / op
„ de gezegde wyze / aldaar beweeglijk geplaast / ons met haar Vuur
„ wederstond / en ons aldus met haaren Vloed om 't Middelpunt dry-
„ vende / deede beweegen / en met een ook op de gemelde wyze / door
„ deeze beide tegen elkander gestelde krachten / der Zonne en Starren /
„ dagelijks om haar eygen as draapen ; dus ziet men ook door deeze
„ krachten / haar in haare beweeglijke standplaats volharden / dringen-
„ de haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoordige stant-
„ plaats / Krings-gewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is / mede naar der
„ Starren stand / Spheerischer wijze / zulks dat wy krings gewyze niet
„ alleen nader / noch verder /. noch ook hooger noch laager als d'Eclip-
„ tica konnen dryven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijksche be-
„ weeging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuuri-
„ ge krachten / mede een byzondere lucht om haar insluiten / die gelijk
„ onze Vloed / ook byzonder met ons draapt / en ons in dezelve draaping
„ insluit en ophoud / want anders zouden we in 24 uuren / geen 5400
„ myien op dezelve stand konnen houden.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent d'andere Planeeten geschied / is Figuurlyke
„ daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen ; doch voorbeelden
„ Jupiter schijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich zel- gegeeven.
„ ven / en met haar in een byzondere Vloed te draapen. Insgelijks is
„ 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onze vloed geraakt
„ op dezelve schynt te dryven / en als een schip op 't water / met de
„ ligtste zyde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toe gewend /
„ altoos in dezelfde stant blyft volharden / zonder om haar as te draapen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus dryft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een schip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in den Zomervloed / naar haare Ovale
„ gestalte / gelijk een tol in 't water / draapende gelijkzaam als met de
„ yzere tolpen gedurig omlaag / en de houte omhoog ; dus zou dan
„ de yzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ schynen te vallen / dat voor onze Tegevoeters die d'Indiën bewoonen /
„ het tegendeel zich vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige gelij-
„ kenis / onderling wederstreevig schynt / konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen ; 't is dan op deeze en diergelijk
„ een wyze blykbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het
„ ingebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we / met een voorbeeldelijke gelykenis besluiten / Een nader
„ meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent : voorbeeld
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig bygebragt.
„ en met een konstige behendigheit konde doen / eerstelijk de Aarde /
„ vervolgens het Water en de Lucht / en ten laatsten het Vuur / en de
„ zelve als dan sluiten / zal het Vuur / als de lichtste of liever fynste

,, stoffe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den
,, bovensten of anders buitensten omtrek / vervolgens de Lucht / de
,, Lucht wederom het Water / en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot
,, aldus geslooten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar al-
,, leen een binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het
,, vuur als het lichtste zich naar boven verheft / of als het fynste zich
,, naar 't buitenste uitbreid / waar naa de lucht en 't water volgen / en
,, ten laatsten d'aarde / als 't grootste en zwaarste in de laagte / voor
,, deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water voor de lucht te zien
,, wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
,, zet / en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen / bespeurt men in 't
,, koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
,, maar d'aarde zich in 't middelpunt plaatst / en rond zynde / zal ze al-
,, daar geheel in 't water ingeslooten en bedekt worden / maar oneffen
,, en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitstee-
,, ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
,, lijk in d'algemeene Waerelds Watervloed is geschied. Om nu van
,, dit zichtbaar gestel / ter deezer gelegentheit een klaarder denkbeeld te
,, hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
,, achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
,, voor zich zelven zijn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
,, gestrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt /
,, en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
,, ongeslooten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
,, Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar
,, het vuur dus everedig ingeslooten zijnde /, zal dit veranderen /
,, alhoewel niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht
,, worden / en van onze gemeenschap aldus afgesneeden zijn.

,, Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
,, ander geval vergeleeken by een draayende tol / alsdan zullen wy ge-
,, lijk deeze Mieren zijn / en de yzere tolpen zal naar de Zuidpool voor
,, ons omlaag schynen / doch voor de Tegenvoeters die d'Indiaansche
,, Gewesten bewoonen het tegengestelde / zodat men met het vergelee-
,, kene in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom om hoog moet
,, zijn / en nooit omlaag.

,, Over deeze en meer andere zaaken te rug denkende / is ons harte-
,, lijk verlangen in de vreeze Godts / alleen het goede tot zijner eere te
,, behouden / en dat het misgestelde hier in begaan / door geneegene en
,, goedwillige Natuurkenners / ten besten van 't gemeen / mag verbee-
,, tert worden / zoo zullen we ons oogmerk te meer bereikt zien.

Verdere aanmerkingen over de heete en blaazende bronnen.

,, Met deeze en diergelijke gedachten bezig zijnde / stonden we by de
,, voorbeschreeve blaazende en opwellende heete Bron / niet denkende op
,, een Centraal vuur, maar veel eer op 't binnenste / en overzulks het
,, grofste. Wy plaatsten dan alhier een weinig van ons af / voor deeze
,, op-

„ opwellende en blaazende Bron / iemand van ons Volk / en zagen
„ deeze beurtsgewyze ademhaaling / omtrent zijn halve lengte / noch
„ boven zijn hoofd uitblaazen / en zulks met een zoo dikke straal vaar-
„ dig en snel voortgedreeven / dat 'er in dien gemelden tyd / zoo
„ lange deeze persoon dus stond / zoo geweldig veel heet water over alle
„ zyden wierd uitgeworpen / dat te verwonderen was / en door d'onge-
„ woonte / vervaarlijk was te zien ; zulks een van onze Mattroozen /
„ verbaazende zich hooren liet : Hier moesten ze wezen , die dryven
„ willen , dat 'er geen Hel is, voor my , ik geloove die niet verre van
„ deeze plaats te zyn. Wanneer dan onze gedachten op den oorsprong
„ van deeze hitte vielen / hadden wy 't oog op deezen hoogen Rots-Berg /
„ met Zwavel-aderen verzien ; mogelijk dachten we / zal door een blik-
„ sem of ander toeval van ontsteeke vuur / 't zy van onder een Gewelf
„ zijn doorgebrand / dat met geen water te lessen was / welke inbran-
„ ding veel beter in hooge als laage Bergen geschieden kan / want
„ in laage Bergen / zou zodanig een brand zich te eer in 't water kon-
„ nen uitdooven ; en zulks in 't tegendeel van 't Centraale vuur , dat
„ veel gereeder een laage dan een hooge Berg doorbooren zou ; derhal-
„ ven is 't zeldzaam het tegengestelde te zien : maar dit natuurlijk vuur,
„ kan als gezegt is / veel beter in hooge dan in laage Bergen standt
„ houden.

„ Wy zullen alleen van deeze / waar van wy ooggetuigen zijn / spree-
„ ken / en anderen van andere Bergen door hen bezogt. Deeze Berg
„ dan aldus / als onder een gewelf ingebrand zijnde / en onbluschbaar
„ geworden / daar nevens groot en hoog / met breede en hooge Land-
„ streeken verzien / en by gevolge genoeg boven water verheven / brand
„ allenks onder deeze uitgestrektheit / gints en herwaarts zeer verre uit
„ en word hol / werwaarts eenige zwaveldeelen gevonden worden / en
„ dus voort mynende / gelijk de Bergwerkers naar mynstoffe van zil-
„ ver / doorloopende dus alleen de Zwavel-aderen / laatende wat steen-
„ en rots-achtig is / tot steunsel van 't land en gebergte staan. In
„ deeze onderaardsche Grotten en overgroote Vuur-ovens nu / valt door
„ regen of doopende sneen / dit hooge land doorzypelende / het water
„ als in een onderaarts Meer / welk water door het boven zich bran-
„ dend gewelf word heet gemaakt / en misschien door deeze of andere
„ daar omtrent / 't zy onder- of boven-leggende Bronnen / aldus weder
„ uitgeworpen / anders zou het veel licht / door de gemelde doorwate-
„ ring / dit ontsteeken Vuur konnen uitlessen / maar hoog leggende /
„ zal 't met een veelvuldige regentyd wel eenigzins de naaste gewelven
„ uitblussen / doch met een droog Zaaizoen / wederom ontsteeken en
„ dus zijn voedzel weder opzoeken.

Hoedanig gedacht kan worden de Berg Hecla in 't branden te volharden ;

„ Nademaal we nu ons zelve voldaan hadden ; wat d'oorzaak van
„ de hitte deezer Spring-bronnen belangt / viel ons mede in gedachten /
„ de order in de ademhaaling deezer blaazende Spring-bron ; doch hier

en hoedanig de ademhaaling deezer heete Spring-

„ in

bron zou konnen veroorzaakt worden.

„ in konden we ons zoo wel niet voldoen. 't Voornaamste was / dat
„ onze gedachten vielen / op een wel geslote vat / dat wanneer 'er uit
„ getapt word / telkens klokkende zijn adem haalt / en alsdan eenig
„ nat weder uitgeeft; mogelijk zal ook door den tyd / dit Gewelfsel ver-
„ der zijn ontstooken / dan zijn luchtgat verzwelgen kan / en de brand
„ daar door zuigende / 't gezegde water naar zich trekken / en het naby
„ deeze opening eenigzins doen ryzen / wanneer het dan / gelijk van 't
„ vat is gezegt / by ademhaaling lucht moet scheppen / waar naa het
„ weder zakt; welke drukking deeze Bron / wat vryer gemeenschap
„ als d'andere daar mede hebbende / alsdan schynt te gevoelen ; insge-
„ lijks doet in zoo groot een uitgebrande boezem / deeze engte van lucht-
„ schepping / de brand mede maatigen / vermits de brandstof dan zoo
„ veel niet verteeren zal / als ze anders in grooter opening zou konnen
„ doen.

Eenige tegenwerpingen opgelost.

„ Men zou noch alhier konnen tegenwerpen / en vragen : van waar
„ komen eenige heete of warme Bronnen t'ontstaan / die zeer verre van
„ alle brandende Bergen afgelegen zijn ? Van andere Bergen / voor ge-
„ meld / zullen we zwygen ; maar verre van deezen Berg zag men de
„ voornoemde onderaardsche Water-kolk / door deeze Brongaten niet
„ alleen opening maaken / en dus verder over 't Gebergte naar de Bay
„ afstroomen / maar ook noch verder naaby het Dorp aan strand gele-
„ gen / quam 'er warm water door naauwe reeten van onder 't Ge-
„ bergte / door 't Aardryk uitzypen : dus blykt dan dat dit water /
„ door 't bergachtig land / inwendig hol en reetig zijnde / op een zeld-
„ zaame wyze zeer verre opening zoekende / kan doordringen.

„ Noch zou men insgelijks konnen tegenwerpen : Deeze Berg nu
„ alrede niet alleen veele jaaren / maar honderde van jaaren gebrand
„ hebbende / zou immers moeten t'eenemaal uitgebrand zijn / indien het
„ Centraale vuur geen voedzel daar toe verschafte ? Wy zeggen / dat
„ men dit veel gereeder en met meerder grond / van ons klein Hollandt
„ zou konnen zeggen / klein waarlijk / in vergelijking van d'uitgestrekt-
„ heit deezes Lands ! namentlijk : te verwonderen is 't / dat het niet
„ al voor lange / door zijn eigen vuur / is verteert ; want het vuur uit
„ eene Stadt te zamen gebragt / als 'er dagelijks en jaarlijks verteert
„ word / zal zeer verre de gemelde flaauwe brand van den Berg Hecla
„ overtreffen ; wat zou dan niet 't geheele Land doen ?

„ Wanneer men het beschreevene van andere brandende Bergen eens
„ wil inzien / zal men eenige van dien / somtyds sterk / dan wederom
„ flaauw / en ook geheel niet brandende / of wel t'eenemaal uitgebrand /
„ beschreeven vinden ; dat niet geschieden zou / indien dit alles uit een
„ Centraal vuur haaren oorsprong nam.

„ Terwijl wy ons by deeze Bronnen ophielden / zagen we ook naar
„ de huizen om / waar van wy in zeekere Beschryving geleezen had-
„ den / dat dit heete water door middel van pypen derwaarts wierd ge-

„ leid /

„ leid / zulks men daar in koolte / en hen 's Winters als een hagchel
„ verſtrekte; maar wy vernamen 'er niets van / alhoewel 't genoeg ge-
„ ſchieden kon. Of nu ter andere zyde van den Berg Hecla dit in ge-
„ bruik was / hebben we niet vernomen.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Van den Handel der Yslanders. Yslandſche Windverkoopery hoedanig word behandelt ; is niet dan een behendige ſtreek op vooraf genoome waarneemingen gegrond, en op welker onderzoek , alle bygeloof moet worden uitgewiſt.

DE Yslanders koopen noch verkoopen geene Waaren / vermits 'er geen gemunt geld onder hen in zwang gaat; men brengt hen meel/ bier / wijn / brandewijn / yzer / lakenen en lywaaten / waar voor zy hunne Waaren vermangelen / beſtaande in ſtokvis / boter / waſch / grove lakens / zwavel / voſſe en beerevellen en kuſſen. Te landwaarts generen ze zich / zegt Zorgdrager verder / van 't Vee / beſtaande in Schapen / Rundvee en Paarden / doch meeſt Schapen; welke Schapen met hoorns zijn verzien / en Koeyen zonder hoorns zijn. Meeltyds houden ze niet meer dan 2 of 3 Koeyen / maar een goet getal Schapen. Die aan ſtrand en naby de Zee woonen / oeffenen meeſt de Kabeljaau-Viſſchery / die de gemelde Deenſche Koopman / door zijn Volk / op tafelen aan 't ſtrand ſtaande / liet vlekken en in tonnen zouten / zulks dit ſchip aldaar een tyd lang in laading lag. Gelijk dan ook in andere Havens ſchepen lagen / doch door Kooplieden uitgereed / die ieder zijn eigen haven heeft / als zy van den Koning van Denemarken / onder wiens heerſchappy dit Land ſtaat / hebben gehuurt of gepagt / waar door 'er veeltyds in ieder haven/niet dan een ſchip komt om te handelen. Blefkenius zegt/ dat de Duitſchen die op Ysland handelen / tenten / naby de haven waar zy aangeland zijn / oprechten / en 'er hunne Waaren in te koop veylen / beſtaande in mantels / ſchoenen / ſpiegels / meſſen en veel andere kleinigheden / die zy met d'Yslanders voor hunne Waaren vermangelen. Handel der Yslanders beſchreeven.

Wanneer eertyds de Yslanders / wijn of bier van d'Uitlanders hadden gekocht / of liever vermangelt; noode men zyne Vrienden / Maagen en Gebuuren/en ſcheidde niet voor datze alle dronken waren. Op deeze Zuipmaalen zongen ze de heldhaftige bedryven hunner Veldheeren / maar met een ongereegelde toon en zonder eenige kunſt verzelt.

Ongetwyffelt zijn nu de Yslanders van een beſchaafder en ingetoogener aart / dan ze toen waren ; alhoewel het niet vreemd is / dat Volkeren dus verre buiten de gemaatigde Gewesten geleegen / zoo beſchaaft in zeden en redelijk niet waren dan anderen ; doch met dit on-

derscheid/dat zulks over't gemeene gros moet gezegt zijn/vermits we andere welopgevoede en van een zedelijker aart/ hier onder niet betrekken willen.

Of d'Yslanders Windverkopers zyn onderzocht.

Blefkenius wil ons meede wys maaken / dat d'Yslanders een gemeenzaame Geest bezitten : dat deeze Geest hen altoos ten dienst staat / en hen 's nachts verkondigt / of het des anderen daags goed jaagen of visschen zal zijn. Ortelius voegt 'er noch by / dat de Yslanders dit slag van Geesten Drollos noemen / gemeenschap hebbende met het Deensche woord Troll , dat Duivel beteekent. Blefkenius zegt verder / dat deeze Yslanders Windverkopers zijn / en hy wil dit zijn zeggen met eigen ervarentheit bevestigen. Maar Arngrinus Jonas spot hier op een aardige wijze meede: want hy zegt / dat de Yslandsche Mattroozen / 's avonds vooraf / door de gesteltheit van de lucht / weeten / wat weer het 's anderen daags wezen zal / en wat wind dan waayen moet. Wanneer dan een Vreemdeling op zijn vertrek staat / gaat dit volkje / dus afgerecht / hen aanspreeken / en veilen hen deeze windkopery aan. Ten dien einde eischen ze den Vreemdeling zijn neusdoek / maaken 'er een gebaarde van mompeling eeniger woorden in / en haastig een knoop in dezelve gelegt hebbende / als of ze beducht waren / dat 'er de kracht van de uitgesprooke woorden mogten uitvliegen / geeven ze de geknoopte neeusdoek vervolgens over / met beding van die zorgvuldig te bewaaren / en verzeekering van een goede wind / geduurende hunne reize. Waar is 't dat somtyds deeze verkochte wind den volgenden dag waait; maar meesten tyd verandert ze naa 't vertrek deezer vreemdelingen / wanneer ze in Zee zijn. Indien ze dan door een storm beloopen worden / dat somtyds wel gebeurt / vind zich dien vreemdeling / (indien hy bygelovig is) met deeze Duivelsche Windmaakery / die hy gelooft in zijn zak te draagen / niet weinig verleegen : want hy schroomt ze in Zee te werpen / en is ook bekommert om ze te bewaaren ; zoo dat / (zegt Arngrimus) het van hondert reizen wel eens gebeurt / dat de wind den Vreemdeling geleid / waar hy wezen wil / en deeze enkele reis bevestigt deeze dwaaling / tegens hondert tegensstrydende ervaarenissen. Deeze dwaaling word dan ook genoegzaam uitgejouwt / zelfs door die geenen / die hartnekkig gestand doen willen / datze deeze gewaande wind van d'Yslanders gekocht hebben / die hen in een goede gewenschte haven heeft gebragt.

Waar van het tegendeel word gewoont.

en dit bygeloof uitgewist.

Schoon nu dusdanige vertellingen / geen indruk op alle redelijke verstanden konnen hebben / zyn ze echter niet onvermaaklyk. 't Is geneuchelyker iets te leezen/wat men 'er van zegt/dan dat men het gelooft : want/wat men 'er anders van zou zeggen / zou niet gelooft worden. Blefkenius vertelt dan noch / dat 'er Tovenaars in Ysland zijn / die 't vermoogen hebben de schepen met staande zeilen in Zee op te houden. Hy voegt 'er noch by / dat deezen die dus wederhouden worden / zich van een zeeker stinkend rooksel / door een bezweermiddel bedienen / waar van hy een beschryving doet ; en waar meede / zegt hy / die dus opgehouden worden de Tovergeesten verdryven ; waar naa de schepen onttoovert zijnde / weder

weder de gehoudene koers vervolgen. Indien deeze betoovering proef kan houden/ is/ zoo 't blykt/ de bezweering daar tegen van geen minder kracht.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

Van d'Aloude Landverdeeling in Ysland; hoe eertyds dit Eiland wierd bestiert, en door overheering der Deenen de Regeering verandert. Wanneer 't Kristendom wierd ingevoert. Eertyds Heidendom beschreeven. Gestalte der Aloude Yslanders; d'Oudste Yslandsche Jaarboeken in Vaerzen beschreeven. Des Landaards vreemde Dichtlust, en een staaltje van 't vernuftig Schimpdicht onder hen.

Ysland hoedanig eertyds in Landstreeken verdeelt.

't Aloude Ysland was eertyds in vier Landstreeken verdeelt / en zulks volgens de vier Waereld-deelen. Jeder Landschap bestond weer in drie Baljouschappen / die de Yslanders Repes noemden: behalven het Noorderlijkste/ dat als het grootste en magtigste/ vier zodanige Baljouschappen had. Jeder Baljouschap was wederom in zes/ zeven / agt of tien Rechterschappen / naar den eisch der uitgestrektheit gedeelt. Jeder Landschap vergaderde jaarlijks eens zijne Baljouschappen / en de beschryving van dien / wierd door kleine houte kruisjes verricht / die de Landvoogd van ieder Landschap aan zijne Drossaarts zond / de Drossaarts weder aan hunne Rechters / en de Rechters wederom onder zodanige Huisgezinnen uitdeelden / als gerechtigd tot deeze Vergadering waren. De Hoofdrichter / die Voorzitter deezer vier Landschappen was / had het volstrekt bestier van Ysland in handen / men noemde hem Nomophylax, of bewaarder der Wetboeken; deeze dee mede op gezette tyden d'algemeene Staaten van 't Land vergaaderen. De beschryving tot deeze Vergaadering / geschiede door vier houte bylen / die dit Opperhoofdt den Landvoogden van de vier Landschappen zond.

Aloude bestiering en Regeering aangemerkt;

In ieder Drossaartschap waren drie voornaame Hoofdgebouwen of Tempels / 't zy voor hunne Rechtspleeging / of voor de Geestelijkheit ten dienst; dieswegen het ampt van Drossaart / Godorp wierd genoemt/ dat Goddelijk beteekent. Hunne voornaamste zorge bestond / op de behoeftigheit der armen acht te geven / die in een arm Land zeer groot is; men moest weeren dat d'armen van de eene Repe of 't Baljouschap tot geen ander overgingen / en dat de spoorloosheit der ongebonde Bedelaars gestuit wierd / waar tegen zeer strenge wetten waren; want men gedoogde hen te dooden / of t'ontmannen / zulks ze zich niet vermeerderden / en geen andere Schobbejakken voort teelden; 't was zelf op straffe van ballingschap den Armen verboden / met andere armen te

trouwen. Een diergelijk verbod was 'er/ dat iemand/ die niet meer als voor zich zelve te leeven hadde/ geen wyf mogt neemen/ dat niets voor haar in te brokken had.

die door d'overheering van de Noordsche Koningen verandert word.

Deeze Adelregeering en orde van Rechtspleeging duurde onder de Yslanders/ tot in den jaare 1263/ wanneer de Koningen van Noorwegen zich van dit Eiland meester maakten/ veroorzaakt door het quaad gedrag der Yslanders/ die om het bestier/ knipperyen beleiden en onderlinge muitery verwekten. De Koningen van Denemarken vervolgens het Koningryk Noorwegen weder tot hun onderhoorig Landschap gebragt hebbende/ stelden hunne Onderkoningen over deezen Landaart/ zulks 'er niet dan een schaaduw van hun aloude Staatregeering overbleef. Deeze Onderkoningen onthouden zich in 't Westelijke gedeelte van Ysland, en zullig in een Kasteel Besestat genoemt. Zy zijn echter niet verpligt/ dan ingevalle van noodzaaklijkheit/ zich persoonlijk in 't Eiland op te houden/ wanneer ze maar eens in 't jaar overkomen/ om 'er de schatting t'ontfangen/ die in zodanige goederen bestaat/ als de Yslanders met de Vreemdelingen vermangelen/ en waar van de Koning van Denemarken zich/ voor een gedeelte/ voor zijne schepen verziet/ 't zy tot scheeps-behoefte of voor kleedaadje van zijn Scheeps-Volk. De laatste Yslandsche Onderkoning was Prosmont, Ammiraal van de laatste Deensche Vloot/ die de Sweeden in deeze Zee sloegen; hy vocht manhaftig en storf met den Degen in den vuist/ weigerende lijfberging/ die hem de Vyanden van zijnen Koning schenken wilden.

Wanneer in dit Eiland de Christelyke Godtsdienst wierd geplant, dat eertyds Heidens was,

Arngrimus Jonas is van gedachten/ dat eerst in 't jaar 1000 de Christelijke Godtsdienst in Ysland wierd overgebragt/ indien men 'er niet lang te vooren Christenen in dit Eiland heeft gehad: maar hy meent/ dat toen het Heidendom niet t'eenmaal vernietigt wierd. De Heidenen van Ysland eerden onder andere Goden Thor en Odin. Thor, gelijk Jupiter; en Odin als Mercurius by d'aloude Grieken en Latynen. Zy noemden hunnen Donderdag/Thorsdag, of Dies Jovis by de Latynen; en Woensdag/ Odensdag, of Dies Mercurii. De Altaaren/ deezen Goden toegewyd/ waren met yzer bekleed/ waar op een gedurig vuur brande; op dit Altaar stond een koper vat/ waar in men 't bloed der offerhanden goot/ door welker offering men waande verhoort te worden. Ter zyde van dit vat was een zilvere ring/ van 20 oncen zwaar/ die zy met het bloed der offerhande bestreeken/ en moesten aanvatten/ wanneer ze eenen plegtelijken eed wilden doen. Hunne Jaarboeken verhaalen/ datze menschen hunnen Afgoden geoffert hebben. Dat zy die van de Rotzen verpletterden/ of in diepe putten worpen/ gegraaven en daar toe bereid/ recht voor den ingang hunner Tempels. Vervolgens/ hebben de Yslanders twee voornaame Tempels/ ter eere hunner valsche Goden/ in 't Noorden en Zuiden van hun Eiland gebouwt. Ter deezer plaatsen heeft/ dien Landaart Christen geworden zynde/ hunne beide

Bis-

Bisdommen opgerecht. Deeze Bisdommen zijn Hola ten Noorden / en Skalholt ten Zuiden; zy zijn thans alle Luterianen / of van de Augsburgsche Belydenis / gelijk in Denemarken.

De Aloude Yslanders waren groot van gestalte / sterk / behendig en dapper; groote Schermers / en Zeerovers. d'Alleenheerschihg wierd onder hen gehandhaaft / en zy weigerden nooit eenig twee-gevecht. Hunne verschillen wierd door een kamp-gevecht beslecht / en deezen die overwonnen wierd / verloor zijn geding; weigerde men te vechten / moest de Weigeraar van zijnen eisch afstaan / als of hy overwonnen was. 't Was by hen een geoorloft middel om in bezitting van goederen te geraaken: want de Overwinnaar deezer twee Kampvechters / wierd meester van des Overwonnelings goed. Voor de wettige erfgenaamen van den gesneuvelden of overwonnenen was 'er geen toevlugt: indien de Overwinnaar zijn Wederstreever met geen eenen slag verwon / verkreeg hy niets. *Gestalte der aloude Yslanders aangemerkt.*

Behalven dat de Yslanders ongemeen sterk en moedig waren / vond men ze mede zoo vernuftig en naaukeurig / datze de gedenkwaardige zaaken en voorvallen van de Nabuurige Koningryken zorgvuldig opteekenden. De Taalkundige Saxon getuigt in de voorrede van zijne Deensche Historie / dat hy zich zeer nuttelijk van de Yslandsche Jaarboeken gedient heeft / die hy Tylenses noemt; en Dokter Wormius verzeekert / dat deeze Jaarboeken zeer naaukeurig zijn / verhaalende het aanmerkelykste by d'aloude Orcades / Yrlanders / Schotten / Engelanders en zelf by d'oude Hartogen van Normandië voorgevallen; nademaal de Yslanders ongetwyffelt eertyds zeer magtig ter Zee zijn geweest / en dieswegen in 't byzonder ook wel handel met de Normandiers gedreeven hebben.

De alleroudste Yslandsche Historien / waar aan de Yslanders het meeste geloof geeven / zijn in vaerzen beschreeven; want d'aloude Koningen en Veldheeren deezer Noordsche Gewesten / gingen nooit ten Oorlog dan met een Dichter verzelt / om hunne overwinningen in vaerzen op te stellen. Deeze vaerzen wierden door 't Krygsvolk opgezongen / en vervolgens door alle de nabuurige Gewesten verspreid; waar door de Yslanders / by alle hunne nagebuuren / voor uitneemende Dichters geacht zijn geweest: en men geloofde dat 'er een' zeekere toverachtige kracht in hunne vaerzen stak / magtig om de helsche Geesten te bezweeren / en de Planeeten in haaren loop te stuiten. *d'Oudste Yslandsche Historien in Vaerzen beschreeven.* Hunne Dichters waren geboore Dichters / en niet door oeffening hier in ervaaren; want de best verstandigste of gaauste Geesten onder hen / waren onbequaam deeze Vaerzen op te stellen / indien niet een kracht van aangeboorenheid daar mede verzelt gong; vermits de regels hunner Dichtkunde zoo zwaar en gedwongen zijn. *Dees landaards Dichtkunde meer natuurlyk dan geoeffent.* Maar deezen / aan wien zodanig een aangeboore kracht eigen was / hadden 'er zoo weinig moeiten mee / om deeze Vaerzen op te stellen / als in een gemeen verhaal. Het Dichtvier deezer Poëten *'s Landaards vreemde Dichtaart aangeweezen.*

ten/ ſcheen by de Nieuwe Maan t'ontſteeken. Wanneer hen deeze drift overquam / maakten ze een wild gezicht / met half omgedraaide oogen en een bleek gelaat; gelykende naar 't gedrag der Cumeeſche Sibille, door Virgilius in 't zesde boek van Eneas beſchreeven / dat Vondel dus overbrengt:

Het groote Orakel zelf, de God van Delos blaaſt
Haar zyne Wysheit in, en Geeſt, wanneer ze raaſt,
Als hy 't aanſtaande haar ontſluit op zynen drempel.

en verder:

. . . . Zie daar is God, zie daar.
Zy kreeg, terwyl ze voor de deur met dit gebaar
Dit ſprak, het eene kleur op 't ander, en haar wezen
En aangezicht verkeerde, en al heur haeren rezen.
Zy hygt naar heuren aâm, word fel van dolle zucht
Bereên, ſchynt grooter, en, van God Apol bevrucht,
Spreekt nu niet menſchelyk.

Een ſtaaltje van 't behendig ſchimpdichten der Yslanders.

Men moet toen in dien tyd niet wel by de Zanggodinnen geſtaan hebben / want anders waar dit vreemt gevaar dier Dichteren onnoodig geweeſt. In ſteek- en ſchimp-dichten waren ze zoo vinnig / dat geen beet der woedende honden zoo gevaarlijk was / dan de ſmaad-veerzen deezer Poëten.

't Is de Heer Wormius gebeurt / Rector in de hooge Schoole van Koppenhagen zynde / dat een Yslandſche Student over zijn Landsman klaagde / wegens de beleediging hem in een faamroovend Vaers aangedaan; de Schoolvoogd riep den Dichter / die bekende de Maaker van 't Vaers te zijn / maar niet dat hy zijnen Landsgenoot daar in beleedigt had / of zijn perſoon daar in beoogt. Waarlijk was dit Vaers zoo behendig ſteekelig / dat de Heer Wormius niet zag / waar in zich zijnen Landsman dus beleedigt vond / niet tegenſtaande zijne grondige kennis van d'Yslandſche ſpraak. De Student zich verongelijkt duchtende / dat de Rector geloofde wat de Dichter gezegt had / borſt met deeze woorden uit: dat hy verlooren was wanneer hy weder in Ysland quam; waar op hy hem / door een vreemde omſchryving van verbeeldingen / en verdichtſelen / de Laſterſtreeken in dit Hekelvaers ingelyft / dee begrypen; zeggende / dat hy altoos voor een eerlooze zou worden aangezien / indien dit Vaers in Ysland wierde overgebragt; en dat deeze Dichtkunſt van dien aart was / dat waar hy zich in de Waereld bevond / de betovering deezer Vaerzen hem overal volgen zouden / tot hy eindelijk ſtorf. De Heer Wormius verwondert over de onſteltenis van deezen jongeling / trok de Poeët ter zyde / ſtelde hem de pligt van Chriſtelijke ver-

verdraagzaamheit en de ſtrenge wetten van Denemarken voor oogen/ die Toveraars op 't ſtrengſte ſtraften. Eindelijk bragt hy den Dichter door verdere bedreiging 300 verre / dat hy de laſtering zijner ſteek-vaerzen bekende / dezelve ſcheurde / met beloften van ooit iets daar van te reppen; en omhelsde zijnen Landsman / die insgelijks verhengt was / zich met den Dichter verzoent te hebben.

Fabelachtige afleiding deezer Dichtkunſt.

De Yslandſche Dichters leidden hunne verdichtzelkunde / die zy Edda noemden / van een eeuwig beginzel af; zy ſtelden zich een Reus voor / door hen Immer genoemt. Zy verzelden / dat uit den Chaos kleine menſchen voortquamen / die den Reus beſtormden en hem in ſtukken kleuwen; dat van zijn Bekkeneel / de Hemel / van zijn rechter oog / de Zon / van zijn ſlinker oog / de Maan / van zijne ſchouders / de Bergen / van zijn gebeente / de Rotzen / van zijn blaas / de Zee / en van zijn pis / de Rivieren ontſproten zijn; en dus met alle de andere deelen van zijn ligchaam: zulks dat deeze Dichters de Hemel / het Bekkeneel van Immer noemen; de Zon / zijn rechter oog; de Maan / zijn ſlinker oog; de Rotzen / zijne beenderen; de Bergen / zijne ſchouders; de Zee / zijn blaas; de Rivieren / zijne pis / enz. De Heer Wormius bezit een oud affchrift van d'Edda, door een Yslander in d'Yslandſche taal geſchreeven / waar in veele aardige uitdrukzelen te vinden zijn.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Van de Zeemagt der Yslanders eertyds. Yslandſche wooningen beſchreeven en 's Lands ongebaande wegen. Schranderheit der Yslanders in 't Schaakſpel. Aloude Bevolkers van Ysland naageſpeurt. Hoedanig eertyds by vergrootende ſpreekwyzen, doorluchtige geſlachten den Nakomelingen wierden voorgeſtelt. Onzeekerheit der oude Hiſtorien ingezien en door de geleerdſte Mannen ſcheemerachtig nageſpeurt.

De Yslanders / volgens 't bericht hunner Jaarboeken / hebben eertyds magtige Vlooten in Zee gehad / waar door de Koningen van Denemarken en Noorwegen niet weinig jaloers wierden. Tegenwoordig bezitten ze niet dan kleine Viſſchers Vaartuigen. Eertyds dreeven ze een grooten handel met de nabuurige Staaten; maar nu vertrekken ze naaulijks buiten 't Eiland / dan om te Koppenhagen te ſtudeeren; wanneer ze aldaar hunne ſtudie hebben volbragt / toonen ze zodanig een begeerte om weder naar hun Land te keeren / dat de Deenen niemand van hun konnen verpligten te blyven / om zich van hun als Leeraars te bedienen: nademaal ze genoeg in ſtaat zijn / door hunne goe-

Yslanders eertyds magtig ter Zee, maar nu van klein vermogen.

goede bequaamheit/ een grooten stap tot de geleertheit te doen. Schoon men hen de armoede van hun Land vertoont/ en d'aangenaamheden van een zachter gewest; echter zijn ze in hunne ongeleegentheden zoo gewoon/ datze die voor alle andere vermaakelijkheden liever genieten willen.

Reeds hebben we gezegt/ dat de Yslanders noch een schaduwachtig overblyfzel van hun aloud bestier bezitten; maar hunne wetten zijn tegenwoordig zodanig met deeze der Deenen en Noorwegers vermengt/ datze genoodzaakt zijn deezen t'achtervolgen; want willen ze de eersten in acht neemen/ winkelen 'ze zich in duizenderlei haarklooveryen/ over de verklaaring en overeenkomst van hun recht/ met dat der Deenen.

Wooningen der Yslanders beschreeven. Tegenwoordig bewoonen de Yslanders hun Eiland/ als eertyds hunne Voorouders deeden/ en alle in afgezondere huizen/ uit vreeze voor brand/ nademaal ze uit hout bestaan. De vensters deezer huizen zijn gemeenlijk in 't dak/ overzulks ze laag zijn/ en eenigen onderaardsch/ vermits ze te beter voor wind en koude bewaart mogen wezen. De Daken zijn gelijk sommigen in Zweden/ met Berkeschorssen en zoden aangevult/ gedekt; zodanig als de Hut van Tityr, in de Herders-zangen van Virgilius, beschreeven word/ en met de bewoording van Vader Vondel staan uitgedrukt;

> Och, zal ik immermeer, en na een' langen tyt,
> De grenzen van myn lant, eer 't vliënde leven ſlyt,
> Het zodendak, myn kleene en arme hut, aanſchouwen,
> Daar ik, gelyk een Heer, my weelig plag t'onthouwen?

De Yslanders verschuilen zich in deeze Huizen/ voor alle ongemakken van de lucht/ en leven dus meer dan hondert jaren/ zonder zich van Doktoren noch geneesmiddelen te dienen.

Verder geeft de Commandeur Zorgdrager van de gesteltheit deezer Huizen dit bericht: „Zy bestaan alleen uit zoden en aarde/ uitgezon„dert de stylen/ deuren en dak-sparren/ die van hout zijn/ of wel van „Walvisch-ribben/ met rysstakken en aarde overdekt/ zoo dat het dak „en de wanden van aarde zijn; sommigen gelyken naar een Schok„hoop in 't Noordland/ doch zijn wat grooter; anderen zijn blak op„gaande/ tegens 't Gebergt gemaakt/ zulks men over 't groen be„wassen Huis gaan kan/ en 't niet gewaar word/ dan door d'opgaan„de rook/ die uit een opening of gat opgaat; in deeze Huizen gaat „men door een kleine deur al bokkende/ en daar in gekomen/ kan „men aan veele het Dak met de hand bereiken/ hebbende in 't Dak „een gat/ en sommige een Ton daar in/ die hen voor een Schoorsteen „dient/ waar onder zy in 't midden van 't Huis vuur stoken/ en mede „het meeste licht door ontfangen/ zoo dat 'er ook de Vrouwen rondom „zitten om te naayen/ braayen enz. eenige zijn in de aarde wanden/

„van

„ van 2 of 3 gaten verzien / daar een blaas of glaze ruit in is / om 'er
„ licht door te ſcheppen. De Schapen en Paarden onthouden zich in
„ den Winter in 't Veld / maar de Koeyen en Geiten / waar van ze
„ weinig verzien zijn / komen des Winters by hen onder 't dak / wel-
„ ker jongen een afgezondert vertrek hebben / door een aarde muur afge-
„ ſcheiden / en voeden dezelve met gedroogde hoofden van de gevlekte
„ viſch / als ook met hooi. Zelf geneeren ze zich meeſt met viſch /
„ vleeſch en melk / en genuttigen de gedroogde viſch voor brood. Ins-
„ gelijks gebruiken ze een zeeker ſoort van blaadtjes / de ſmalle willige
„ bladeren gelijk / die zy droogen / met een ſteen in een nap wryven of
„ maalen / en 'er brood van bakken. In een deezer Huizen gekomen /
„ zagen we deeze bladeren in een korfje over 't vuur hangen om te droo-
„ gen; en vraagende wat het was / kreeg men ten antwoord: dat dit
„ gedroogt zijnde en op de gemelde wyze gemaalen / hen voor brood
„ verſtrekte / insgelijks Gort en Meel om in de melk te kooken. Men
„ vereerde ons van dit brood / dat wy nevens een ſtuk gedroogt vleeſch
„ tot noch toe bewaart hebben. 's Winters bezigen ze voor hun brand /
„ Rystakken en gedroogde Schape- en Koe-miſt. Melk / Vleeſch en
„ Viſch hebben ze in overvloed / maar geen Koorn / Ooft of Boom-
„ vruchten / noch zelf geen Moes-kruiden / dan een ſoort van Zuuring
„ die genoeg in de Weyden waſt. 't Land is ruim en groot / maar
„ niet zeer grasryk / beſtaande in veele ſteenachtige gronden / heide en
„ Kreupelbos / zonder geboomte; echter kan het door zijn groote een
„ meenigte Vee voeden. In de beſte valleyen vind men goet gras /
„ maar 't waſt 'er dun en niet zoo dicht als in Hollandt / zulks van
„ een groot ruim kamp / weinig hooi te winnen is.

Manier van Veeweiding.

Waar mede deezen Landaart zich geneert.

In gantſch Ysland zijn dan voornamentlijk niet dan twee Gehuchten / te weeten: in de Bisdommen Hola en Skalholt; welker grootſte dat van Hola is / en niet dan uit weinig nevens elkander ſtaande huizen beſtaat. En gelijk 'er dan noch Steden noch Dorpen in Ysland zijn / zoo heeft men 'er ook geen gemeene wegen; dat deeze die door dit Eiland reizen willen / noodzaakt zich van Streekwyzers te bedienen / en Baakens ter plaatſe op te rechten / waar Sneeu-kuilen zijn / waar in men lichtelijk vallen zou / indien 'er deeze teekens niet ſtonden. De Yslanders bewoonen gemeenlijk niet dan de Zeeovers / of nabygeleegene Rivieren / en zulks wegens hunne Viſſchery en Veeweiding: zodat het Eiland te Landewaarts woeſt en onbewoont is. Te Hola is een School / waar in de kinderen / tot datze in de Redenryk-kunſt gevordert zijn / onderweezen worden / en vervolgens te Koppenhagen komen / om verder in de Wysgeerte en Godtgeleertheit te ſtudeeren. Men heeft te Hola een Drukkery / waar in men 't Oude Teſtament in d'Yslandſche ſpraak gedrukt heeft / maar het Nieuwe noch niet voltrokken / mogelijk door gebrek van papier.

En 's Lands ongebaande weegen.

De Yslanders zijn tegenwoordig als gezegt is de Luterſche Godtsdienſt / of d'Augs-

Hunne Godtsdienſt en Taal.

d'Augsburgsche Confessie toegedaan; zy spreeken Deensch en mede hun eigen Taal / ook word 'er de Latynsche Taal zeer gemeen gesproken / die den kinderen door hunne Leeraars tydig word geleert / zulks ze hen als Schoolmeesters daar in onderwyzen.

Wie de laatste Bisschoplyke waardigheit heft bekleed.

Het Bisdom Hola is eertyds van voornaame Bisschoppen verzien geweest. Gundebrand de Torlak (waar van we reeds gemeld hebben) een man van groote Wysheit en Godvruchtigheit / heeft de laatste plaats bekleed. Arngrimus Jonas was zijn Coadjutor, maar weigerde deeze Bisschoppelijke waardigheit / die de Koning van Denemarken hem naa de dood van Gundebrand geeven wilde. Hy verzocht dan den Koning / hem hier van t'ontslaan / en zulks om geen onderwerp van de nyd te worden / en zijne Leeroeffening te geruster te voltrekken. Hy was geleerd / zeer vroom van leven / in grooten aanzien onder de Geleerden en beminnaars van geleertheit / want alle die hem kennen / hebben groote achting voor zijne uitgegeeven boeken.

Yslanders vernuftelyk in 't Schaakspel;

Om nu aan te toonen dat de Yslanders zeer vernuftig zijn / blykt door hunne behandeling van 't Schaakspel; want geen lompen Boer is 'er in Ysland, die geen Schaakspel heeft / uit Vischbeen door eigen hand gewrocht / en met de punt van 't mes gesneeden. Het onderscheid dat 'er tusschen hunne schaakstukken en d'onzen is / bestaat daar in / dat onze Gekken by hen de Bisschoppen zijn; en datze achten dat de Geestelijken 't naast by de persoon van den Koning moeten wezen. Hunne Kasteelen zijn kleine Kapiteintjes / die de Yslandsche Studenten Centuriones noemen; zy zijn verbeeld / met den Degen op zyde / en opgeblaaze kaaken / blaazende op den hoorn / die zy in beide de handen houden. Breed genoeg zou men konnen handelen over 't onderwerp der Hoorns / die de Kapiteinen van 't Noorden ten oorlog voerden / in vergelyking van deezen van Roeland; en om dit hooger op te haalen / in vergelyking van den hoorn of trompet van Misene, waar van Virgilius meld; daar Hectors Spitsbroer een Trompetter is. 't Is mede niet te twyffelen / dat de Duitsche Trompetters / voor geene knechts dienen / maar voor Offisieren van de Compagnien.

Oudheit van dit Spel onder hen,

Dit Spel is niet alleen oud en gemeen by d'Yslanders / maar zelf in alle de Noorder Gewesten. De Kronyk van Noorwegen bericht / dat de Reus Drofon, die Herald, bygenaamt Langhair, (gelijk Chiron Achiles) onderhouden had / van de groote verrichtingen van zijn Voesterling / de Koning van Noorwegen / gehoort hebbende / hy hem geschenken van groote waarde zond; en onder anderen / maakt de Kronyk van een uitneemend Schaakspel gewag. Deeze Herald regeerde omtrent in 't jaar 870.

Verre gezochte Oudheit der eerste Bevolkers overwoogen.

Wat verder de Oudheit van dit Noorder Gewest aanbelangt; Arngrimus zegt / dat de Jaarboeken van Ysland melden / dat de eerste Bevolkers deezer Noorder Gewesten moeten afgeleid worden van een Asiaanschen Vorst / Odin of Ottin genoemt; die verdreeven door 't heir der Romeinen /

meinen / als Pompeus in klein Frigië gebood / verder naar 't Noorden toog / en in deeze gewesten met de Frigiaansche Benden / die hem volgden / quam aan te landen. Deeze Arngrinus bevestigt insgelyks / dat het tydbestek van zyne Yslandsche Jaarboeken zich niet verder als Odin uitstrekt. Echter verzeekert hy / dat veele andere Noordsche Volkeren / een ouder tydreekening hebben / en dat hunne Historiën van een Prins gewag maaken / Norus genoemt / die de eerste wetten den Noorwegers gaf / en een Koningrijk oprechte; dat deeze Norus de Zoon van Thorré was / Koning van Gotland en Finland / de grootste / deugtzaamste en uitmuntenste Vorst zyner eeuwe; dat zijn volk hem naar zijn doodt als een Godt eerden; dat de Noorwegers de maand Januari / naar zijn naam Thorré noemden; en dat deeze naam heden noch in Ysland word gebruikt. Dat Koning Thorré een Dochter van een uitneemende schoonheit had / Goa geheeten / die door een uitheems Prins geschaakt wierd; dat haar Broeder Norus den Schaaker nazette; en dat de Maand Februari, Goa wierd genoemt / waar van zich noch de Yslanders dienen. Arngrimus maakt vervolgens een geslagttafel op / van alle de Voorzaaten van Norus, die door de Noordsche Volkeren onder 't getal der Goden begrepen waren / 't zy van de Zee / van de Winden / van de Sneeu / of van de Koude / enz. Ook eerden zy 'er een / onder de naam van Vuur-Godt / doch die was niet mismaakt / en kreupel als den Vulcanus der Grieken / maar van een beter gedaante / en schoonder dan eenig mensch. Wegens deeze zyne uitmuntende schoonheit / noemden ze hem Halogie, dat groote en schoone vlam beteekent. Dit geslachtregister afdaalende tot een Neef van Norus, Gilve genoemt / zo zegt de Kronyk / dat ten dien tyde / den grooten Asiaanschen Odin, in 't Noorden quam.

Dit verschil der Jaarboeken / heeft Arngrimus genoodzaakt / noch verder dan deeze eerste Koningen van Noorwegen voort te gaan / en d' oorsprong der Noordsche Volkeren / van d' aloude Cananeesche Reuzen af te leiden / die Josua uit 't beloofde Land verdreef / en dit gewest door Reuzen bevolkten. Dusdanig dan zyn d' eerste bewoonders van de Noorder Gewesten overgekomen / van wien men gelooft dat de eerste Gotten ontsprooten zijn / een woord dat Reuzen beteekent.

Onder den naam van Mercurius, wierd den grooten Asiaanschen Odin in gantsch Noorden geeert / en zulks wegens zyn uitmuntend verstand. Men acht hem d' eerste uitvinder van deeze zoo beruchte Noordsche Dichtkunst / en gewaande Toverkunst te zijn. Van de Dichtkunst hebben we reeds gewag gemaakt; nu zou 'er veel van Odins Toverkunst te zeggen vallen / maar 't onderwerp verdiende wel een byzondere verhandeling. Wy zullen ons voor het tegenwoordige vergenoegen / met te zeggen / dat men zich verwonderen moet over d' onachtzaamheit van veele braave Volkeren / die met zoo weinig achtgeeving d' aloude ingesloope dwaalingen opvolgen / en zich dus zonder wederstand zich laa-

ten overtreden; tot zelf zoo verre / dat te meer deeze dwaalingen het goed verstand quetsen / en te meer ze zonder waarschynelykheit verzelt gaan / zoo veel te meer gelooven ze die ook / en trachten ze aan anderen diets te maaken. Want wat blyk is 'er van dat vermogen / om alle de vertellingen die van den Asiaanschen Odin worden opgehaalt / toe te stemmen? en welke overeenkomst konnen de verdichtzelen als verdichtzelen met de eeuw van Pompeus hebben / die zoo een verlichte en bekende eeuw is geweest?

Aloude gewoonte om doorluchtige Mannen en geslagten by vergrooting 't geheugen in te lyven.

Men verwondere zich niet over die geenen / die van den oorsprong der Volkeren / of van verheeve Mannen der Oudheit spreeken / dat men ze tot Reuzen maakt; 't schynt dat deeze Schryvers van hunnen lof handelende / hen grooter voor hadden te beschryven / dan ze waarlyk waren. Hercules, word gezegt driemaal grooter dan andere menschen te zyn. Virgilius geeft Eneas en Turnus eene hoogte als bergen; Pandarus en Bitias worden by twee groote keetenen vergeleeken. Alle de afbeeldzels en standbeelden van Karel den Groote / in de Kerken van Duitsland te vinden / zyn veel grooter dan menschen van een gewoone gestalte. De Spraakkundige Saxon, heeft d'eerste Deenen tot Reuzen gemaakt. De Zweedsche Historie Schryvers en Gebroeders Johannes en Olaus Magnus hebben insgelyks de eerste Zweeden als Reuzen beschreeven / gelykerwys Arngrimus Jonas d'eerste Yslanders tot Reuzen maakt. Hy zegt / dat Got Reus beteekent / en dat de eerste Gotten Reuzen waren. En nademaal de eerste Reuzen / waar van den Bybel zedert de Zondvloed meld / de Reuzen van Kanaän waren / die Josua overwon / en uit 't beloofde Land verdreef: wil hy dat deeze Reuzen naa de koude Noorder gewesten geweeken zyn.

Onzeekerheit der Aloude Historien aangeweezen;

Beide deeze Zweedsche Gebroeders / die elkander in 't Aartsbisdom van Upsal gevolgt zyn / gaan veel verder dan Arngrimus Jonas, en besluiten / dat d'eerste Zweeden uit Jafet ontsproten zijn. Zy meenen zelfs te bewyzen / dat de Stad Upsal, ten tyde van den Aartsvader Abraham is gebouwt. Te verwonderen is 't dat Arngrimus Jonas hen hier in niet heeft gevolgt / zulks hy d'eerste bewoonderen van zyn Eiland insgelyks niet uit Jafet doet voort komen; want hy zou dit met eenige waarschynlijkheit hebben konnen doen / nademaal in 't 10de Kapittel van Genesis gemeld word / dat d'Eilanden door zyne Nakomelingen bevolkt zyn. Immers 't algemeen gevoelen is / dat de Kinderen van Noach, naa de Zondvloed / de Waerelt bevolkt hebben / en dat deezen van Jafet voornamentlyk naar de Eilanden geweeken zyn. Met veel meer zeekerheit / had Jonas dit van d'eerste bevolkeren van zijn Eiland konnen zeggen / dan Johannes en Olaus Magnus van d'eerste bewoonderen van Zweeden doen / en ze zonder de minste haapering uit Jafet doen voortkomen / overmits hem Genesis veel krachtiger / in zyn gestelde / voor zyn Eiland byvallen zou / dan deeze der Zweeden in 't bevolken van 't vaste Land. Waar uit dan ook volgen zou / dat Ysland lange te vooren zou

kon-

konnen bewoont zyn geweeſt / eer de komſt der Kananeeſche Reuzen in 't Noorden voorviel.

'T Is wel bedenkelijk dat de naaukeurige onderzoekers over de eerſte bevolkers der Waereld naa de Zondvloed zeer gemiſt hebben / en te vergeefs hunne naaukeurigheit konden voldoen / nademaal men 't niet weten kon / vermits alle Hiſtoriën daar in miſſen / en wat men 'er van kon zeggen / was niet dan alleen op giſſingen gegrond / of wel op 't bericht van fabelachtige Kronyken of quaalyk ontworpe Hiſtoriën / die niet min te onrechte verklaart worden. 'T Is dan mede een miſſlag in deezen Schryver der Yslandſche Hiſtoriën / doch hy is d'eenigſte niet die d'eerſte bevolkeren van 't Noorden / uit de Reuzen van Kanaan afgeleid hebben. Wat hem tot deeze gedachten heeft doen overhellen / ſteunt op ſommige gevonde Yslandſche Woorden / die op eenige Woorden in de Hebreeuſche taal betrekkelyk zyn / en men de Kananeeſche taal genoemt heeft / zedert de Joden Meeſter van 't beloofde land wierden / en de Reuzen van Kanaan verdreeven hadden. Maar de goede man heeft geen acht geſlagen / dat deeze Reuzen geen Hebreeuws ſpraken ; dat het Hebreeuws hen vreemd was ; en dat ze deeze taal derhalven niet naar 't Noorden konden overbrengen / zelfs toen ze zich reeds daar ter neer gezet hadden / want zy deeze taal noch verſtonden / noch ſpraaken.

En verder onderzocht.

In de ſchriften van eenige geleerde verſpers der voorledene eeuw / vind men den oorſprong deezer eerſte volkeren gezocht / uit zeekere Duitſche of Hebreeuwſche Woorden / die zy meenden / of met de taal / of met de naamen der zelver volkeren over een te komen. D' Heer Grotius zegt in zyn redeneering over den oorſprong der Amerikaanſche Volkeren / dat d' Amerikaanen van de Duiſchers ontſprooten zijn / nademaal zy veel woorden in gebruik hebben / die in lan eindigen / en dat land een Duitſch woord is. Naardien 'er Volkeren in America zijn / die men Alavardes noemt / die de Laet zegt van een Spaanſch Kapitein Alvarado geheeten / dus genoemt te zijn / vermits hy hen overwon : Maar Grotius verzeekert / dat de Amerikaanſche Alavardes / uit de Lombarden geſprooten zijn ; dat ze Alavardes, door de zelfde verbaſtering van taal genoemt zijn ; gelijk de Franſen tegenwoordig de Wapenen der Lombarden / Halebardes, of Hellebaarden noemen / die door d' Aloude Franſen Lombardes genoemt wierden.

De meening van Grotius bygebragt.

Op diergelijke beginzelen / en op zodanige giſſingen is 't / dat Bochardus, niet min geleerd dan Grotius, zyn geleerde Phaleg heeft by een geſtelt / waar in hy een verdeeling der Landen maakt / onder alle d' eerſte bevolkeren der Aarde. Men moet zich verwonderen over zyn doordringend verſtand / en over de kennis die hy van de Ooſterſche taalen heeft / hebbende in 't Hebreeuws overgebragt / de vaerzen der Cartaginenzen, die in de Pœnulus van Plautus geleezen worden. Schoon nu deeze giſſingen zeer verſtandig zyn bygebragt / konnen ze echter geen geloof byzetten / dat deeze Cartagineeſche uit het Hebreeuws zijn. De reden is ;

Insgelyks van Bochardus en anderen.

dat

dat Dido die Cartago gebouwt heeft / uit Fenicië was ; dat de Fenicische taal met de Hebreeuwse verschilde ; en dat het niet dan Cartagineesch was / dat men ten tyde van Plautus sprak / te weeten niet het Hebreeuws met het Fenicisch verschillende / maar 't zelfde Fenicisch / dat ten tyde van Dido gesprooken wierd. Een ander geleerd en groot Criticus, Samuel Petit, heeft door Bochardus een andere vertaaling der Punische Vaerzen van Plautus, met een andere bewoording dan deezen geleerden Bochard gevonden. Dit doet gelooven / dat een derde alzoo ervaaren in 't Hebreeuws als zy / insgelijks een derde zin in deeze zelfde vaerzen / door verzetting der letteren en stippen vinden zou / waar van zich deeze Heeren dienen / en 't gebruik der Taalzifters van de Hebreeuwsche Taal gedoogt.

Hoedanig Ysland 't allereerst wierd ontdekt, volgens 't gevoelen van *Jonas*, en door wie.

Dus schynt den goeden Heer Arngrimus, in de woordkunde / door hem by de Hebreën uit eenige Yslandsche woorden gezocht / een gewoone misslag by den geleerden te volgen / waar in hy alzoo min als d'anderen moet geloof t worden / nademaal 'er niets zoo twyffelachtig noch min bestendig is / dan gissingen op diergelijke woordzifting gegrond.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verscheide gevoelens van Yslands bevolking bygebragt; Ingulfus d'eerste Grondlegger deezer bevolking geacht, dat door Arngrimus Jonas gedreeven word, maar met klemtaal wedersprooken. 't Aloude Thule voor Ysland genomen en beweert. Noch twee Deensche Kronyken ter beweering van de bevolking bygebragt, en besluit over deeze Redeneering genomen.

Arngrimus Jonas is van geen gedachten geweest / dat d'eerste Yslanders deeze Reuzen van Canaän waren / die alle de Noorder Gewesten bevolkten; want hy wil dat Ysland, toen t'eenemaal onbevolkt was / en hy spreekt 'er dus naaukeurig van: Ysland, zegt hy / is eerst door een Noordsch Koopvaarder Nadocus genoemt / ontdekt geworden / t' Schcep gaande naar 't Eiland Faro; van een storm belopen / verviel hy op de Oostkust van Ysland / noemende dit Land / Sneeuland, wegens de sneeuw hoopen daar gevonden. De tweede die dit Eiland ontdekte / was een Zweed Gardanus geheeten / en zulks op 't bericht van den voornoemden Nadacus gegeeven ; hy overwinterde 'er in 't Jaar / 864.

864, en noemde dit Eiland Gardasholm, Gardanus Eiland beteekenende. De derde die dit zelve land ontdekte / was een beruchte Noordsche Kaapvaarder Flocco genoemt / die zich van een zeldzame uitvinding bediende. Men was toen 't gebruik van 't Kompas niet kundig. Op 't bericht hem van dit Eiland gegeeven / stak hy van 't een tot 't ander Eiland over / zonder echter t' ontdekken wat hy zocht; dies nam hy drie Ravens mede aan boord / vertrok van Hitland, een der Orcades; toen hy geloofde verre genoeg in Zee te zyn / liet hy een dezer vliegen / maar bevond noch zo verre niet gekomen te zyn / als hy gemeent had / nademaal deeze Raaf weder naar Hitland keerde. Verder Zeewaarts gevordert / liet hy de tweede Rave uit / die allerwegen omzwervende / en geen land ziende / weer naar 't Schip vloog. In 't los laaten eindelijk van de derde / vond hy zich niet bedroogen / want deeze ontdekte het Eiland / en begaf zich derwaarts. Flocco deeze koers volgende / vermits hem de wind gunstig was / quam eerlang aan d' Oostkust van Gardasholm aan te landen / alwaar hy overwinterde / en in 't Voorjaar zich van 't Ys beleegert ziende / dat d' Yslanders Groenlands Ys noemen / gaf hy dit Eiland de naam van Ysland, welker derde naam het ook behouden heeft. Op een anderen Winter / begaf zich Flocco naar 't zuider deel van 't Eiland / maar aldaar zyn genoegen niet beeter dan aan d' Oostkust vindende / keerde hy weer naar Noorwegen / waar hy toen Rafnafloke, dat is Flocco de Rave genoemt wierd / wegens de Ravenes waar van hy zich in deeze ontdekking gedient had.

De eerste grondlegger van d' Yslanders is Ingulfus geweest / een Dynheer uit Noorwegen / die zich met zyn Schoonbroeder Giorleifus naar Ysland begaf / door een neerlag aan twee Noordsche Heeren gedaan. Gelijk het toen de gewoonte der Noordsche Ballingen was / de Deuren hunner huizen uit te ligten en met hen te neemen; Ingulfus in 't gezicht van Ysland gekomen / wierp deeze zyne deuren in Zee / om aldaar aan te landen / waar de vloed de zelve by geval opwerpen zou. Maar hy quam echter aan een andere plaats te land / alhoewel aan de zelfde Zuidkust van 't Eiland. 't Was in den Jaare 870. dat Ingulfus met zyn Schoonbroeder Ysland aandeed / doch niet voor vier Jaaren daar naa / namentlijk in 't jaar 874. deeze bevolking geschiede; zynde dit het bepaalde tydbestek / in de Yslandsche Jaarboeken / waarmede de bevolking van dit Eiland zynen aanvang neemt. De zelve Jaarboeken getuigen / dat Ingulfus op zyn aankomst / het Eiland woest en onbebouwt vond. Egter zyn 'er blyken / dat eenige Engelsche of Yrsche Scheepslieden / eertyds aan de kusten van Ysland waren aangeweest / en zulks door 't vinden van eenige klokken / kruissen en andere werktuigen / op d' Engelsche en Yrsche wyze gemaakt / en door hen achtergelaaten / insgelyks eenige boeken aldaar gevonden. Ook is 't blykbaar / dat d' Yrlanders verscheidemaalen in dit Eiland / voor den komst van Ingulfus, aangeland zyn. Hunne Jaarboeken berichten / dat d' Aloude Yslanders deeze

Ingulfus d' eerste grondlegger van Ysland's bevolking.

Yr-

Yrlanders Papas noemden; en dat het westelyke gedeelte van Ysland Papey wierd genoemt / nademaal 'er de Yrlanders gewoon waren aan te landen / als de naast geleegenste en gemakkelijkste kust om te ankeren.

Dat door Arngrimus Jonas gedreeven word.

Insgelyks verzeekert Arngrimus Jonas, dat Ysland woest en onbebouwt was / toen 'er Ingulfus aanquam / en maakt 'er zich sterk voor / die 't tegendeel beweeren. 't Is niet onbehaaglijk te leezen in zyn Specimen Yslandicum, wat hy tegen Pontanus, en de Schryvers door hem bygebragt / inbrengt / om t'onderzoeken of Ysland 't Aloude Thule was / waar van Virgilius tegen Augustus zegt: Tibi serviat ultima Thule, daar 't afgelegde Thule u dient. Want zegt hy / indien ons Ysland dit afgelege Thule was / zou het ten tyde van Augustus reeds bewoont zyn geweest; maar wat geloof was 'er dan aan onze Jaarboeken te geeven / die verzeekeren dat het eerst ten tyde van Ingulfus is bevolkt?

Tegenwerping over dit onderwerp met klem bygebragt;

Hier op dient zich deezen Heer Jonas t'erinneren / wat hy zelf geschreeven heeft; dat het Yrlands Scheepsvolk gewoon was in Ysland voet aan land te zetten / voor den komst van Ingulfus, en dat de aloude Yslanders deeze Yrlanders Papas hebben genoemt. Wy wenschten nu wel te weeten / wie deeze aloude Yslanders waren? Waar is 't / en wy staan aan Arngrimus toe / dat Ysland, niet dan eenige jaaren naa d'aanlanding van Ingulfus volstrekt tot het Christendom overging; maar hy kan niet ontkennen / dat 'er ten dien tyde zich reeds veele Christenen in de Noorder Gewesten opdeeden. Immers de Yrlanders waren Christenen / gelijk 'er Ingulfus de teekenen van in 't Eiland vond. Zeeker is 't / dat het Christendom in dien tyd zich in alle de Noordsche Gewesten / en in Ysland verspreid had / als vervolgens zal beweezen worden. Dit nu zijnde / welke tyd zal dan Arngrimus aan deeze Yslandsche Heidenen geeven / die zoo sterk met hunnen Alouden Heidenschen Godtsdienst ingenomen waren / en voornamentlijk met deezen van hunnen Odin, by wien zy zwoeren en de groote Asiaansche Beschermer noemden? 't Is zeeker dat van alle de Heidensche bygeloovigheden / de mensche-offering de oudste zy / gelyk reeds gemeld is / en dat deeze offerande eertijds zeer plegtelijk onder de Yslanders in zwang ging. Hunne Jaarboeken melden / dat 'er in 't westerdeel van Ysland een Kenplaats was / in wiens midden een Rotssteen stond / waar zy gewoon waren de menschen te slagten en 't bloed daar van hunnen afgoden op te offeren. Deeze Jaarboeken geeven insgelijks te kennen / dat deeze gewoonte in Ysland vernietigt was / toen ze teffens allerwegen wierd afgeschaft; maar dat de Rots eenige eeuwen daar naa / noch de kleur van 't vergoote mensche bloed behield. Welk een tyd zal nu Arngrimus stellen / om deeze eeuwen te vinden / waar van zyne Jaarboeken zelf gewag maaken? Ook zou men mogen vraagen / in welk een tyd zijn de Fabelen van Edda verstert / die zoo oud by de Yslanders geacht worden / dat ze byna by geen ande-

andere Noordsche Volkeren meer bekend zijn / en geenzins by eenige andere Natiën der waereld?

Noch dient hier aangemerkt / dat de Yslandsche Jaarboeken / geen gewag van Yslands woeste gesteltheit maaken / toen Nadocus, Gardanus en Flocco het ontdekten. Flocco heeft 'er immers twee jaaren doorgebragt / en 't is wel te denken / dat hy 'er zodanig zich behelpen kon / als men in een bewoont land te verwachten heeft. Maar hoe zal Arngrimus dit goed maaken / wanneer hy zegt; dat d'Yslanders zoo naaukeurig zijn geweest / dat ze in hunne Jaarboeken alle de Historien der Europische Volkeren hebben ingelyft? Insgelyks schreeven zich de Egyptenaaren dit toe / zeggende volgens Herodoot en Plato; dat ze in hunne Biblioteeken / d'Aloude Historien van alle gewesten der Waereld bezaten / waar door zy de wonderbaare oudheit van hunnen landaart bewyzen wilden. Om het gezegde van Arngrimus wegens deeze Yslanders geloofbaar te maaken / zo toont de Heer Wormius in een afschrift van de Jaarboeken van 't Wester gedeelte van Ysland; waar in veele Historien van Noorwegen / Denemarken / Engeland / d'Orcades en andere Landen gevonden worden; en onder anderen den inval der Normannen in Normandië / doch zonder tydstelling: waar naa dan de aanlanding van Ingulfus in Ysland volgt. Hier uit blijkt / dat 'er Zeeroovers in Ysland zyn geweest / eer Ingulfus daar quam aan te landen; en dat dit Eiland bygevolg voor dien tyd bewoont wierd. En noch nader onderzocht.

De Yslandsche Jaarboeken die van Ingulfus gewag maaken / en door Arngrimus worden bygebragt / achtenwe geloofbaar. Ook is 't te gelooven / dat deeze Ingulfus niet voor den Jaare 874 in Ysland gekomen is / en 't zoude wel konnen zijn / dat de zuidelyke gedeeltens van 't Eiland / waar zynen aankomst was / toen onbewoont waren / of dat een groote sterfte / of 't geweld van Zeeroovers hier van d'oorzaak zyn geweest; maar vervolgens word gezegt / dat het gantsche Eiland wierd bewoond. Zeeker is 't / dat Ingulfus het niet alleen bevolkt heeft; want de zelve Jaarboeken getuigen / dat verscheide nabuurige en Zuidelyke Volkeren een groot gedeelte van 't Eiland hebben bevolkt. Arngrimus teekent onder anderen aan / dat een inwoonder van eene der Hebrides, Kalmannus genoemt / de eerste was die het westelijke gedeelte van Ysland bewoonde. Aanmerkelijk is 't / dat deeze goede Man geen tyd noemt / wanneer die Kalmannus aldaar zijn verblijf nam / nog ook niet van veele anderen / namentlijk Yslanders / Schotten en Orcaders / die d'andere deelen van Ysland bevolkt hebben. 't Schynt geloofelyk / dat men de Yslandsche Jaarboeken moet onderscheiden / na dat d'Inwoonders van 't Eiland Heidenen of Christenen zyn geweest. De Yslandsche Jaarboeken der Christenen / moeten dan van de komst van Ingulfus afgeleid worden / en door 't Jaar 874. bepaalt; daar de Besluit over dit verschil.

Yslandsche Jaarboeken der Heidenen geen bepaalde tyd vinden / maar t'eenemaal onbepaalt zijn.

En d'overeenkomst van de verschillende Schryvers aangetoont.

Dit gestelt / zal men gemaklijk het Heidensch Ysland met het Christens Ysland konnen overeen brengen / de Jaarboeken van den een / met de Jaarboeken der anderen vergelyken / Arngrimus met Arngrimus zelf doen overeenkomen / en voornamentlijk met Pontanus geen verschil vinden / die wil dat het tegenwoordige Ysland het aloude Thule zy / en dit door veel gezag bewyst / uit verscheide Grieksche en Latynsche Schryvers genomen; insgelyks uit de Historie van Adam van Bremen, die in 't Jaar 1067. geschreeven heeft; uit Saxon de Spraakkundige / die hem byna heeft gevolgt; uit Andreas Vellejus, die Saxon in 't Deensch heeft vertaalt / en geduurig in zyne vertaaling de Tylenses van Saxon voor de tegenwoordige Yslanders genomen heeft. Arngrimus zegt ook niet / dat Adam van Bremen ongerymtheden in zyne Historie geschreeven heeft dan alleen deeze: dat 'er ten zynen tyde by een oude overleevering wierd aangenomen / dat men in Ysland zodanig oud en droog Ys vond / dat het op 't vuur geworpen / brande / gelyk koolen / die men in Holland Steenkolen noemt. 't Komt hier niet alleen op deeze ongerymtheit aan; en 't verschil is niet over d'oudheit deezer grollen / en over den tyd wanneer ze geloofd wierden; want hoe grooter de ongerymtheit is / moet men gedachtig zyn / dat ze van te langer tyd by overleevering is ingeslopen: En dit doet ons te meer gelooven / dat Ysland van alle oude tyden af bekent was. Arngrimus zal hier op zeggen: dat de Grieksche en Latynsche Schryvers bedrogen zyn geweest / in de juiste geleegentheit van 't Eiland Thule, indien zy 't voor Ysland genomen hadden. Waar op men zou konnen antwoorden; dat de zelve Schryvers niet minder bedrogen zyn / in de beschryving van veel andere plaatsen / waar over zy met ons eens zyn. 't Is hier de vraag niet / of deeze Schryvers Ysland, zodanig het eertyds was / of hoedanig het nu is / beschreeven hebben; maar of Ysland, dat zy beschrijven wilden / dit Eiland is geweest / waar over 't verschil zy / en of dit Ysland, dat zy zochten / dit is geweest / als nu bekent staat.

Yslands Aloude geleegentheit, eenzelvig met het Aloude Thule bevonden.

Dus moeten we ons dan te meer vergenoegen / met het geen 'er Casaubonus van gelooft / en deswegen in zyne geleerde uitleggingen over Strabo besluit / dat het Thule van deezen grooten waereldkundige / het tegenwoordige Ysland is. De zaak bekrachtigt zelf dit geloof: Naardien Ysland tegenwoordig word gestelt / als ook eertyds by alle Aardryk Beschryvers / aan 't afgeleegenste van den Deucaledonischen Oceaan, of Schotsche Zee / die de Brittanische Oceaan is; en dat het Aloude Thule geloofd wierd / het afgelegenste Brittanische Eiland te zijn. 't Is bekent / dat Schotland eertyds Caledonië wierd genoemt / wegens het groot Caledonisch Woud / waar van nu niet meer overig is / dan de naam van Schotland. Seldenus schrijft / dat de Noorder

Schot-

Schotten / Deucaledoners wierden geheeten / dat in hunne taal / zwarte en donkere Caledoners beteekent. 't Is mogelijk / om dat den Oceaan / die Noord-Schotland bespoelt / de Deucaledonische Oceaan genoemt word ; 't zy om de geduurige neveling die deeze Zee bedekt / 't zy om de dikte en zwaarte der lucht / die meest met een donkere nevelachtigheit verzelt gaat. Weshalven Plinius die Mare Pigrum, en Adam van Bremen, Mare Jecoreum en Pulmoneum genoemt hebben: Nademaal deeze Zee zich zeer kort en traaglijk beweegt / zodanig als of ze aamborstig was; en zulks in die zelfden zin / als Plautus van een slecht Soldaat zeide / dat hy longzuchtige voeten had.

Pedibus Pulmoneis mihi Advenisti.

Arngrimus zou zich wel hebben laaten overreden / dat Ysland het Aloude Thule was / indien hy zich overtuigt had gevonden / dat zyn Eiland voor de komst van Ingulfus was bewoont geweest ; nademaal de bewyzen bygebragt / hier in genoegzaam voldoen / en hem te meer hebben aangeweezen / dat Ysland / volgens andere klemgeevende redenen / voor dien tyd was bewoont. Twee Groenlandsche Kronyken zyn 'er in 't Deensch geschreeven / d'eene in rym / en d'ander in onrym. De Rym-Kronyk begint met het Jaar 770, wanneer Groenland wierd ontdekt; en de Rymlooze Kronyk bericht / dat die geenen / die uit Noorwegen vertrokken / om naar Groenland over te steken / over Ysland hun togt namen; met deze uitdrukking : dat Ysland toen wierd bewoont. Waar uit blijkt / dat dit Eiland / in den Jaare 874. niet eerst bevolkt wierd.

Twee Groenlandsche Kronyken, in 't Deensch beschreeven, wegens de Oudheit van Yslands bevolking onderzocht.

Hier op zou Arngrimus konnen bybrengen / dat de Deensche Kronyk met zyn Yslandsche Jaarboeken niet overeen komt / die berichten dat Groenland niet dan in den Jaare 982. wierd ontdekt / en in 't Jaar 986. bewoont. Maar deeze Deensche Kronyk steunt op 't gezag van Ansgarius, een groot Prelaat van Fransen Landaart / die alle de Noorder Gewesten voor hun eersten Apostel erkennen. Keizer Lodewyk de zachtmoedige / maakte hem Aartsbisschop van Hamburg / en liet het bestier van zyn Aardsbisdom / van de Elve tot in de Yszee / door alle Noorder Gewesten uitstrekken. d'Opene Brieven van 's Keizers wegen / die Hamburg tot een Bisdom verheften / en Ansgarius Bisschop van die Stad maakten / zyn in 't Jaar 834. geteekent; zy wierden in 't volgende Jaar door Paus Gregorius den IV. bekrachtigt. Pontanus geeft omstandig bericht van deeze oorspronkelijke Brieven / en 's Pausen Bulle / in 't vierde Boek van zijn Deensche Historie in den Jaare 834. zeggende ; dat de deure des Euangeliums geopent wordende, Jesus Christus in Ysland en Groenland verkondigt wierd.

Waar op deeze redeneering een besluit neemt.

Twee zaaken worden hier nu beweezen; d'eene / dat Ysland bewoont is / en reeds de Christelyke Godtsdienst voor den Jaare 834. heeft aangenomen / veertig Jaaren / voor 't Jaar 874, toen 'er Ingulfus aanquam; d'andere / dat Groenland is bewoont / en 't Christendom voor 't zelve Jaar 834. heeft omhelst. Dit bericht insgelijks de Deensche Kronyk / die d'ontdekking van Groenland in 't Jaar 770. stelt. En hier mede zullen we ons wegens d'Oudheit van Ysland vergenoegen.

BLOEY-

OM DEN OOST
Moffen Eyland
Walrus Eyland
dit is Hooglandt
HET NOORD OOSTERLAND
Reene Velt
Roobergh
Biscayers hoek
de Kwaade of Duyvels hoek
Deense baay
Engelse baay
Magdelene baay
Hamburger baay
St. Jans baay
7 Eys bergen
Cruys baay
Engelse baay
St. Ians Haven
Walris boght
Noord hoek vant Voorland of Vogel hoek
Swarten hoeck
't Voorland
Zuyd hoeck vant Voorlandt
Yszond Baay
Klaas bille baay
Groene Herberg
Droege Riv.
Klok Baay
Bel Sond
Horizond Baay
Kaap de Uytkyk
Zuydt Kaap
Liefde Baay
Jan Teunisens B.
Dorre hoek
de Wyde Baay
Halve-maans Baay
Vlacke hoek
Beere Baay
Waigat
Zuyd Kaap
de Straat van Hinlopen
NIEU VRIESLAND
Lome Baay
Beere Gat
Robben Eyland
Walrusse Eyland
ZUYD OOSTER LAND
Keerweer
Wybe
Ians
Water
Walter Tymens Fioerd
Lees Forland
STANS VOORLAND
Foule Sond
Waales head
Deeve Baay
Swart hoek
Disco
Visschery van Walvisschen
Halve-maans Eylandt
Laag gebrooke Landt
NOORD ZEE
Rykisse Eylanden
NOORD ZEE
SPITSBERGEN
Nieuwe Kaart van't EYLAND SPITSBERGEN
Duytsche mylen 15 in een Graad, jeder myl doet 5 quartieren en 5 menuten.
De Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.

BLOEYENDE OPKOMST
Der Aloude, en Hedendaagſche
GROENLANDSCHE VISSCHERY.
TWEEDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Eerſte Ontdekkers van Spitsbergen wie die waren, en waarom door hen Spitsbergen genoemt; is een Bergachtig Geweſt, en veeltyds in 't Ys bezet; wat de voornaamſte Havens, en Bayen zyn.

NAardienwe in 't Eerſte Deel/ de ontdekkingen van Oud- en Nieuw-Groenland, als mede die van Ysland, en de Bevolking van dit van Ouds beruchte Eiland kortelijk beſchreeven en afgehandelt hebben/ zynwe in dit tweede Deel gezint/ tot de Beſchryving van Spitsbergen en andere Eilanden in de Yszee geleegen/ over te gaan/ nademaal de Viſſchery omtrent deeze Geweſten/ Kuſten en Bayen/ met zeer veel vrucht eertyds gehandhaaft wierd.

De eerſte Ontdekkers van Spitsbergen waren Willem Barentſz. en Jan Corneliſz., onder 't beleit van den Dapperen Zeeheld/ Jacob Heemskerk, 'alle Nederlanders/ afgezonden om een doortogt door d' Yszee naar China te zoeken. Dus wierd dan in den Jaare 1596. dit Noorderlijkſte Landſchap of wel Eiland/ tuſſchen Groenland en Nova Zembla gelegen ontdekt. De naams oorſprong is/ vermits zich dit Land aan den Oever met veele ſpitſe Bergen opdee/ weshalven zy dit Eiland niet oneigentlyk Spitsbergen noemden. Onzeeker is 't/ of 't een hangend-

Wie d'eerſte ontdekkers van Spitsbergen waren.

Waarom Spitsbergen genoemt.

gend-

gend-Eiland of een volkomen Eiland zy / waar van het Noordelykste tot noch onbekent is. De strekking word van 76 tot 80. graden breette gestelt / voerende 't oostelykste gedeelte de naam van Nieu Vriesland. 't Maakt 'er des Winters een nacht van vier Maanden / en des Zomers een dach van gelyke langte / blyvende de Zon ten tyde der * Zonnestand / twee Maanden voor en naa / onder en boven den Horizont.

Dit lang achterblyven van de Zon / veroorzaakt / dat zich het Ys aan deeze kust zoo vast zet / en meer als elders; waar uit te vermoeden is / dat 'er niet verre van daar meer Land leggen zal. 't Land is zeer bergachtig / en d'inwendige gelegentheit meest onbekent; doch men bespeurt 'er zodanig een aaneenschaakeling van Bergen / dat 'er de natuur niet anders schynt voortgebragt te hebben. Echter vindmen naby de Mosselbay een vlakker en effen land / en hoe Oostelyker men komt / vervolgens laager land; maar overal steenachtig en met verscheide hoogtens verzien; zulks dit gewest door menschen t'eenemaal onbewoonbaar schynt. Vermoedelijk zal 'er landwaarts laager land gevonden worden / want anders zou men 'er 't verheeven land 't een boven 't ander gewaar worden / gelyk men in bergachtige Gewesten bespeurt.

Hoe zich dit Land uit Zee opdoet. Wanneer zich Spitsbergen eerst uit Zee opdoet / vertoont het zich als een Wolk / zulks men geen kennis van dit gewest hebbende / 't zelve van de lucht naaulijks zou konnen onderscheiden; want de Bergen geeven zodanig een weerschyn in Zee / dat men 'er door in twyffel staat / Wolken of Land te zien. De koude is 'er niet altoos even streng; in de Maand April heeft men somtijds zodanig een felle koude op 71 graden gevoelt / dat ze byna onlydelyk viel. In deeze en volgende Maand is 't kouder dan ooit: Al 't Scheepstouwerk door een vochtige mist of t' Zeewater nat geworden / zet zich t'eenemaal met een Yskorst aan; maar vermits men nu de Schepen zoo vroeg niet derwaarts zend / heeft men 'er dus een strenge koude niet uit te staan / en echter komt men 'er vroeg genoeg om de Visschery waar te neemen / vermits anders 't Ys nog vast legt / en dierhalven weinig Walvisschen vernomen worden.

Word 's Winters t'eenemaal in 't Ys bezet. Des Winters word dit Eiland door aandrang der Winden / t'eenemaal van 't Ys bezet. d'Ooste Wind voert het van Nova Zembla derwaarts / en de Noordweste en Weste / van Jan Mayen Eiland. Ook gebeurt het 's Zomers wel / dat de kusten van 't Ys bezet worden; wanneer als dan de Schepen genoodzaakt zijn in de Havens / Bayen of Rivieren te loopen / om voor den aandrang van 't Ys bevryd te zyn / waar in ze echter door eenige winden over 't gebergte vallende / genoeg uit te staan hebben. 't Water deezer Rivieren is veeltijds zout / en men vind 'er zelden zoete Stroomen. Echter zijn 'er eenigen tot aan haaren oorsprong bekent; maar anderen heeft men om 't gevaar van 't Ys / tot

* Solstitium.

tot nog toe niet konnen ontdekken/ als ook wegens den hinder der onder water leggende Rotsen / die niet dan door de branding van 't Zeewater worden ontdekt.

Zeekerste Havens van dit gewest aangeweezen.

De bekentste en zeekerste Havens van Spitsbergen zyn de Behoude Haven, Zuid- en Noord-Bay. Nooit ankert men byna in d' anderen / nademaal ze meest voor de Winden en Zee bloot leggen / of ook wel met Ys zyn bezet. 't Land is zeer steenachtig / en gelijk gezegt is / over al met hooge Bergen en Rotsen verzien ; aan den voet der zelver ziet men zeer hooge Ysbergen / wiens toppen bynaa d'andere Bergen in hoogte te boven gaan/ en veeltijds met sneeuw zyn bedekt/ welk gezicht den Vreemdelingen zeer zeldzaam voorkomt / want de Sneeuw smeltende/ verandert eerlang de gedaante van zodanig een Ysberg; die wederom by verandering van Weer en Sneeuw stralis een andere gestalte krygt.

Zwaare en groote Ysbergen beschreeven;

Tusschen hooge Steenrotsen/ worden 'er zeven groote Ysbergen gevonden/ die zich blaauachtig vertoonen / met reeten / holen en gaten/ door den regen en de gesmolte Sneeuw veroorzaakt. Jaarlyks neemen ze in grootte toe/ vermits de Sneeuw en Regen / telkens door aanvriezing zich aan deeze Ysbergen hecht. Deeze zeven Ysbergen / worden de hoogste van 't gantsche Gewest geacht. Beneden schynt de Sneeuw duister/ door de schaduw der Wolken veroorzaakt / en deeze duisterheit is met blaauwe reeten vermengt/ dat een aangenaam gezicht maakt. Nevelwolken ziet men ter halver hoogte deezer Bergen/ en boven deezen nevel vertoont zich de Sneeuw helder en licht. De Rotzen vertoonen zich vuurig/ waar tegen de Zon bleeke straalen schiet / en de Sneeuw een krachtigen weerschijn geeft.

Insgelyks Steenrotsen:

Eenige van deeze Steenrotsen bestaan als uit een enkele Steen/ naar een vervalle muur gelykende. De Steen deezer Rotzen is geadert als Marmer/ hebbende verscheide kleuren/ rood/ wit en geel ; en by verandering van weer zweet ze / dat dan ook een verandering in de verruw van de Sneeuw maakt/ als mede wanneer 't regent/ en 't Water van de Rotsen afvloeit. Onder aan den voet deezer Bergen / waar geen opgeworpe sneeuw is/ vind men groote Keistenen en brokken van Rotsen op elkander gevallen/ waar tusschen eenige holligheden zijn/ dat den toegang zeer moeyelyk en gevaarlijk maakt. Deeze Steenen of liever kleine Rotsen/ met anderen noch kleinder vermengt/ zyn graauw van verwe en zwart geadert/ glinsterende als Zilvere Mynstoffe. 't Meerendeel der kleinen gelyken naar keyen of straatsteenen. Deeze Keysteenen zyn voor de Delfsche Porcelynbakkers zeer bequaam/ om 'er hunne aarde zeer fijn op te maalen.

Waarop nochtans Kruide Waasen.

Op deeze Rotzen wast des Zomers / in de Maanden Juny en July / een menigte kruid/ lover en gras / en deezen wasdom is overvloedig ter plaatse voor de Noorde en Ooste Winden bedekt / en waar 't water van de Bergen afvliet / sleepende geduurig eenig stof en mos

af/

af/ die allenks aardachtig word / waar toe de Vogelmist niet weinig dienst doet. De toppen deezer Bergen van beneedenwaarts aan te zien / schynen uit aarde te bestaan; maar boven gekomen/ bevind men ze niet dan Steen / gelijk mede d' afgerolde brokken uit zodanige steen bestaan. Wanneer 't gebeurt dat 'er eenige steenbrokken van boven de Bergen tot in de Dalen neerploffen/ maakt het zodanig een geraas / als of het dondert. De meeste deezer Bergen zyn zo hoog / dat ze / wanneer de lucht niet helder is / byna half boven de Wolken schijnen uit te steeken; ook zyn 'er die zodanig overhellen / dat ze eerlang dreygen ter neer te storten. De laagste deezer Bergen verliezen hunne hoogte / door 't gezicht van de naby geleege hooger Bergen / welker eersten nochtans by een hoogstaande Scheeps-Mast / alzoo min te vergelyken zyn / als een Kerk by een hooge Tooren. Deeze Rotsachtige Bergen zyn zoo oneffen en rouw / dat ze naaulijks te betreeden zijn / waar door alle toegangen zoo moeyelyk vallen / dat hoe koud het zy / echter het zweet den Wandelaar eerlang uitpersten zal.

Strekking der Bergen van dit Gewest.

Wat de strekking deezer Bergen aangaat ; de hoogste zijn / die zich van 't Noorland tot aan de Mossel-Bay uitbreiden. Naa deeze Noorkust volgen de zeven Ysbergen van een ongemeene hoogte. Deeze Bergen zijn echter zoo akelig en spits niet / als die van de Magdelene-Bay, hier naa volgen de Hamburger , Magdelene , Engelsche en Deensche Bayen, en eindelyk de Zuid-Bay, van welke vervolgens zal gesprooken worden. Omtrent de Magdelene-Bay leggen de Bergen halvemaans gewijze / en aan weerzyden munten 'er twee in hoogte uit / inwendig hol / als of ze uitgehouwen waren. In deeze holte vind men een Ysberg / die zich tot aan den bergtop verheft / en gelijkzaam een Boom met takken verbeeld. In de Zuid-Bay komen de Schepen Ankeren tusschen twee hooge Bergen ; d' eene ter linkerzyde van de Bay / word de Beikorf genoemt / vermits ze die gedaante heeft. Naby deeze is een zeer groote en hooge Berg / de Duivels-Hoek geheeten ; deeze ziet men gemeenlyk met nevelwolken bedekt / die / wanneer de Wind daar toe dient / deeze nevel van bergwaarts naar beneden dryft / en de Bay als met een zwaaren damp bedekt. Op den top van deeze Berg / zyn noch drie kleine heuvels met sneeuw bedekt / waar van twee dicht by den anderen staan. In 't midden van deeze Bay legt een Eiland / 't Doode-Mans Eiland genoemt / dewyl men 'er de Dooden begraaft. Meer andere kleine Eilanden leggen in deeze Bay / die gemeenlijk de naam van Vogel Eilanden voeren / vermits 'er veel Eyeren van Berg-Eenden en Kirmeeuwen gevonden worden.

Zuid-Bay een goede Anker plaats.

Vervolgens komt men by Smeerenburg, niet oneigentlijk dus geheeten / vermits 'er niet weinig eertyds met het Traankooken omging / dieshalven 'er verscheide Traankokeryen / door de Nederlanders waren opgerecht. Tegenover Smeerenburg staan insgelijks noch eenige Huizen / Pakhuizen en een kokery / die men de Harlinger Kokery noemde.

Hier naaſt aan volgt de Engelſche Haven. Vervolgens ontmoet men een Rivier de Zuid-Bay genoemt / waar men in de Valeyen tuſſchen de Bergen / veel zoet Water vind / dat uit geen ander dan van ſneeuw en regen voortkomt / dewijl 'er geen oorſpronkelyke bronnen bekent zyn. De Strand en den Oever is 'er niet merkelyk hoog / maar met een diep Water verzelt.

In de Noord-Bay legt een groote Berg of Eiland / boven vlak / de Vogelzang geheeten / vermits 'er de Vogelen haare neſten maaken / en in 't vliegen groot geruchtveroorzaaken. Veele andere Eilanden worden in de Kaarten aangeweezen / waar onder een de Gekloofde Klip genoemt. 't Ree-Veld is laag land / dus geheeten wegens de Reedieren aldaar gevonden. De grond is 'er keyachtig en moeyelyk te betreeden: alles is met mos bedekt / en men vind 'er een heuvel van een vruchtig aanzien. Achter dit Reeveld zyn hooge Bergen / doch niet ſpits / maar in een rechte lyn geſtrekt. Alhier vind men een Rivier / die zich Landwaarts in uitbreid / en wegens haare gedaante de Halvemaans-Bay word genoemt. Ter eene zijde van deeze Rivier / is een Berg / boven vlak / en vol van reeten met ſneeuw gevult. Van daar komt men by de Liefde-Bay, waar twee nevens elkander geleege Bergen zijn / insgelyks ſpits als die van de Magdalene-Bay, gelyk ook de havens elkander gelyk zyn. Vervolgens legt achter de Moſſel-Bay laag land / waar men zoo verre men afzien kan / lang gras vind. Verſcheide andere Baijen aangeweezen.

Hier komt men verders aan 't Spitsberger Waigat of de Straat van Hinlopen, wordende deeze Straat 't Waigat genoemt / vermits 'er de Zuide Wind fel blaaſt. Nu volgt de Beere-Haven. Achter 't Waigat, heeft men 't Noord-Ooſterlandt, 't eenemaal laag / met kleine heuvels verzien / dat een aangenaam gezicht geeft. Vervolgens worden 'er de Zeven Eilanden gezien. Onzeeker is 't of dit Waigat zich verre Landwaarts in ſtrekt / dewyl het Ys d' ontdekking daar van tot noch toe gehindert heeft. Dit Waigat moet echter onderſcheiden worden / van een ander by Nova Zembla gelegen; waar van vervolgens zal gemeld worden. Dus verre was Spitsbergen toen ontdekt; maar ſedert zyn 'er noch meer ontdekkingen ten Ooſten en Zuiden gedaan / waar van wy in 't derde Deel zullen bericht geeven. Spitsberger Waigat, waar om dus genoemt.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Van d'ongemeene Koude te Spitsbergen, en waar uit die ontſtaat. Verhevelingen hoedanig van aart. Zonderlinge verſchynzelen in t Lucht Geweſt beſchouwt. De Sneeuw en der zelver verwiſſelende gedaante beſchreeven.

De Koude in de twee eerſte Zomermaanden is omtrent Spitsbergen, door de nieuwe aankomelingen / ongemeen gevoelig / dat hen dan ook Ongemeene koude te Spitsbergen.

ook de eetenslust te graager maakt. In 't begin van May / daalt de Zon niet meer onder de kimmen / wanneer men op 71 graden gevordert is. Op de bestendigheit van 't weer kan men in deeze Maanden weinig staat maaken / vermits men 'er dagelyks verandering gewaar word; en men acht het een voorteeken van een aanstaanden Storm / wanneer men de Maan met een nevel omtrokken / en de lucht veelverwig ziet; doch of dit vast gaat / willen we niet verzeekeren. Door deeze nevels vertoonen zich de Bergen als vuurig / waar op een donkere mist volgt / met een ongemeene koude / verspreidende zich deeze duistere mist zodanig / dat men 'er naauwlyks een Schips langte van zich zien kan.

Waar uit die ontstaat.

Deeze Koude ontstaat meest uit de hoedanigheit der Winden De Noorde en Ooste Winden baaren 'er de strengste kou / zulks ze somtyds onverdraagelyk valt / te meer wanneer 't sterk waait. Weste en Zuide Winden door wayende / brengen veel Sneeuw / en ook wel Regen voort / verzelt met een maatige koude. D' Andere verdeelde Winden zyn telkens naar de gesteltheit der Wolken veranderlyk / zulks het somtyds gebeurt / dat in plaatsen van een kleinen afstand / de wind in d' eene Zuid of Zuidwest zal zyn / en in d' andere Oost of Noordelyk. Alhoewel 'er de Zon weinig kracht van zich geeft / is 'er de koude echter niet altoos even streng / anders waare het onmoogelijk dat 'er eenige kruiden konden wassen. Insgelyks zyn 'er de Zaaizoenen meest naar de Winden geschikt / vermits ze als in andere Landen veranderlyk zyn / somtyds min of meer gematigt of streng. Veeltyds heeft men 'er een betrokke lucht of een benevelt zwerk / en waar beslooten Ys is / vertoont zich de lucht witachtig. Geen verschil is 'er in de koude tusschen dag en nacht / maar alleen is 't Zonnelicht by nacht flaauwer / dan by den dag / zulks de Zon zich dan als een heldere Maan vertoont / en men zoo wel in de Zon als in de Maan kan zien. Op de voornoemde hoogte / gaat de Zon in 't eerst van Augustus / weder onder den Horizont / welke ondergang zy dagelyks vervroegt / tot dat ze zich eindelyk t'eenemaal onder de kimmen verbergt.

Verhevelingen beschreeven;

Wat de Verhevelingen aangaan / de Ryp valt 'er gelyk kleine puntige sneeuwdeeltjes in Zee / waar door ze somtyds als van stof bedekt word. Deeze kleine spitse sneeuwdeeltjes vallen kruislings op elkanderen / en door de koude lucht voortgezet / vermeerderenze zich zoodanig in en door de lucht / datze in menigte neervallen en de Zee gelykzaam met een vlies of dun Ys bedekken. Deeze door koude bevroze neveldeeltjes / kan men by heldere Zonneschyn en vriezend Weer / glinsteren zien; want anders vallen ze als een dauw / onzichtbaar neer. Byzonderlyk beschouwt men ze uit een schaduwachtige plaats tegen de Zon op gezien / vertoonende zich als blinkende stofvezeltjes; maar op 't hoogste van den dag / smelten ze / en veroorzaaken dan een vocht gelyk den dauw. Aanmerkelyk is 't / dat men omtrent Spitsbergen in deeze sneeuwdeeltjes een Boog gewaar word / naar den Regenboog gelijkende / waar

in

in zich tweederleye verwe vertoont / gemengelt wit en bleekgeel / gelijk het schijnsel van de Zon / in donkere schaduwachtige Wolken.

Een andere Boog vertoont 'er zich / gemeenlijk Zee-Boog geheeten / en wonderlinge verschynzelen aangemerkt. word by heldere zonneschyn gezien / vermits het opgeheve zeewater / door den wind in kleine waterdeeltjes van een gescheiden / zich dan als een mist of nevel vertoont. Deeze Boog word gemeenlijk voor den Boeg van 't Schip gezien / ook wel achterwaarts aan Ly / tegen over de Zon / en zulks in de schaaduw der zeilen. In deeze waterdeeltjes / beschouwt men dan zodanig een schoone verscheidentheit van verwen / gelijk men gewoon is in een Regenboog tegen een duistere wolk te zien.

Dit Verschynsel is niet min vreemd / wanneer 'er in d'opper-wolken door de straalen der Zon een helder licht word gezien / te weeten : door weerschyn van 't zonne-licht / dat zich als een tweede Zon vertoont / by de Zeelieden Wan- of Neven-Zonnen geheeten. Deeze verschyning in de wolken / uit een dikke nevel bestaande / die zich in 't beneden Lucht-Gewest onthoud / en als waare wolken vertoont / vermits ze met waterdruppelen is verzelt / baart dus een voorwerp van een wanschynzel der verbeelde Zon te zien / gelykerwijs eenig ander voorwerp zich in een spiegel vertoont. Dit Wan-Verschynsel word veroorzaakt door eenige warmte / die de nevel indringende / deeze kleine waterdeeltjes voortbrengt / en als dan de gedaante van een Boog vertoonen / of de gestalte der Zon uitmaaken / door 't weerschynsel van de waare Zon. De warmte van de Zon verwisselt vervolgens deeze waterdeeltjes in dampen / en wanneer de koude vermindert / vertoonen zich deeze dampen in de lucht als rook / waar in men deeze verschynselen niet meer bespeurt / welker voornaamste verwen zyn blaauw / geel en rood. Omtrent Spitsbergen word somtyds zodanig een Zeeboog gezien / volgende de beweeging der Zon / zoo wel by daag als nacht / en vertoont zich 's morgens / 's avonds / en 's nachts grooter / dan op den vollen dag.

De Heer Feuillée beschryft mede een zeldzaam Verschynsel / in zyn Journal des Observations Physiques, Mathematiques & Botaniques, door hem in de Middelandsche Zee beschouwt. „ 't Was 's namiddags ten „ twee uuren (zegt hy) dat de lucht met flaauwe wolken was bezet / „ wanneer ons een zeldzaam Verschynsel vertoonde : een Cirkel van om„ trent 18 Graden / wiens straal zich op deeze wolken evenwydig aan „ de Horizontaale vlakte uitstrekte ; het middel-punt van dien / stond „ recht in 't toppunt / als in de nevensstaande figuur A word aange„ weezen ; de omtrek ging niet door 't middelpunt van de Zon / ge„ lijk men gemeenlijk in By-Zonnen ziet / maar ze was omtrent ter leng„ te van drie vierde van haar middellijn afgescheiden. Deeze kleine Cir„ kel wierd door een veel grooter by C en D doorsneeden / hebbende de „ Zon ten middelpunt / welker straal overeen quam met de gantsche „ middellijn van den kleinen Cirkel. Deeze groote Cirkel even middel- Insgelyks door Feuillée beschreeven.

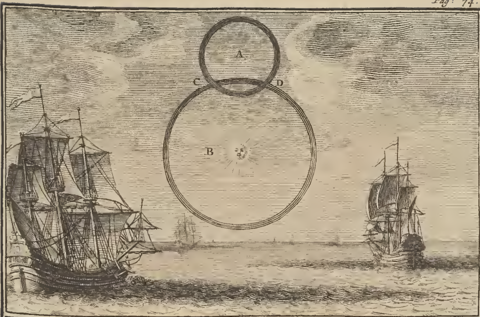
„ puntig aan de Zon/ doorsnee/ zoo als men bemerken kon/ de kleine „ of evenwydig met den Horizont in twee punten C en D, waar van „ een rechte lijn in den kleinen / door deeze twee punten getrokken/ de „ doorgehaalde lijn een boog van omtrent 100 Graden was. Het be„ nedendeel van den grooten Cirkel / strekte zich naa genoeg aan den „ Horizont; haare kleuren waren flaau/ doch naar die van den Regen„ boog gelykende; maar deezen van den kleinen waren krachtiger. Het „ benedendeel van den grooten Cirkel evenmiddelpuntig aan de Zon/ „ begon het eerst te verdwynen; en zoo draa deeze Cirkel open was/ „ verdween ze ongemerkt. Deeze verdwyning/ ontstond uit een wind/ „ waar door wy beducht wierden / dat de West-Zuidweste winden/ „ waar het benedendeel van den Cirkel naar toe helde/ onzen gunstigen „ wind wel mogten veranderen; de kleine Cirkel bleef echter noch by„ naa een half quartier uur zichtbaar/ waar naa derzelver evenmiddel„ puntigheit insgelijks verdween. Des Cartes redeneert insgelijks in zijn Verhevelingen zeer breed over een Verschynsel van vyf Zonnen/ in 't Jaar 1629 te Rome gezien.

Waar uit de verandering van 't weêr ontstaat. Insgelijks word men omtrent Spitsbergen gewaar/ wanneer de koude toeneemt/ dat de dampen uit Zee/ gelijk uit andere wateren opgeheeven/ zich in regen of sneeuw veranderen/ of tot een mist of nevel overgaan. Maar als men in de lucht zwaare dampen gewaar word/ of een nevelachtige mist/ die byna in een oogenblik optrekken/ zoo wanneer de Zon haar vollen glans van zich geeft/ zonder datze door den wind of iets anders worden verspreid/ dan is 't een teeken dat het weer verandert/ en in koude afneemen zal; en als de lucht te zeer met deeze dampen is bezet/ zal de minst opkomende wind dezelve verspreiden: echter weerstaan ze dit somtyds noch al taamelijk lang. Deeze dampen hechten zich dan aan alle aankleevende stoffen/ als kleederen/ 't hair enz. met een vochtigen aanslag.

Hoedanig de sneeuw veroorzaakt word; Uit deeze dampen is 't/ dat zich de Sneeuw doet voortkomen. Eerstelijk word men kleine droppelen gewaar/ ter groote van stofzand/ in de nevensgaande figuur by A aangeweezen. Deeze droppelen breiden zich door mist uit/ maakende een platte en zeshoekige gedaante/ als by B die alzoo klaar en doorschynend als glas zijn Deeze mistdroppeltjes kleeven aan de voornoemde zeshoekjes/ en worden dan door 't vriezen van zodanig een gedaante/ datze naar een sterretje gelijken/ gelijk by C word getoont/ en scheiden zich vervolgens in zes takjes/ vertoonende een sterretje als by D, wiens takjes alsdan noch niet t'eenemaal bevrooren zyn. Dit sterretje word allenks volkoomener/ alhoewel 'er noch eenige kleine waterdeeltjes aan de puntjes hangen/ gelijk by E word aangeweezen; maar eindelijk door 't bevriezen/ de gedaante van een volmaakt sterretje krygt als F. Op deeze wijze is 't dat de sneeuwsterretjes veroorzaakt worden/ die men in de felste koude gewaar word/ en eindelijk haare takjes wederom verliezen.

en derzelver verwisselende gedaante beschreeven.

't On-

A N° 1

B N° 2

C N° 3

D N° 4

E N° 5

F N° 6

't Onderſcheid dezer Sneeuw-Vlokjes die omtrent Spitsbergen vallen/ hangt dan t'eenemaal van de verandering der ſtrenge of gematigde koude af; wanneer 't Weer regenachtig word/ valt de ſneeuw 't zy als roosjes getakt/ of als kleine greyntjes/ by No. 1. vertoont. Wanneer het Weer zich ontlaat/ valt de ſneeuw in de gedaante van ſterretjes en getakt/ als by No. 2. Indien 't nevelachtig is/ en veel ſneeuwt/ vertoonen zich de ſneeuw-vlokken/ gelijk by No. 3. Is 't fel koud/ verzelt met wind/ zyn deeze vlokken van gedaante/ als by No. 4. Maar zonder wind hebben deeze ſneeuw-vlokjes een gedaante van ſterretjes/ die hoopsgewyze neervallen/ vermits haar de wind niet van een ſcheid/ gelijk No. 5. Wanneer 't met een Noord-Weſten-Wind ſtormachtig weer is/ en de lucht met wolken betrokken/ vallen 'er ronde en langwerpige hagel-greynen/ rondom getakt/ zodanig als by No. 6. word vertoont.

Veele andere ſoorten van ſneeuw-ſtarretjes/ d'eene min d'andere meer getakt/ worden dusdanig gemaakt/ wanneer de Ooſte en Noorde winden heerſchen; maar andere die ſpitsachtig zyn/ by Weſte en Zuide winden. Indien dan deeze ſneeuw door den wind niet verſtrooit en geſcheiden word/ valt ze met t'zamen-gevoegde vlokken neer; maar wanneer de wind ze voortdryft/ vertoonen zich alle deeze vlokken in de gedaante van ſterretjes of ſpitſe takjes/ t'eenemaal van een geſcheiden/ gelykerwijs men de ſtof-vezeltjes in 't ſchynſel van de Zon ziet zweven. Dit is 't wat men te Spitsbergen van de ſneeuw heeft waargenomen; nu ſtaat noch in aanmerking te neemen/ hoedanig zich het ys in deeze Geweſten vaſt zet/ weder ontlaat/ en plaats voor den doortogt der Schepen maakt.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen. Hoedanig men de Schepen in 't Ys beſtiert. Verſcheide Ysbergen en jaarlykſe verandering aangemerkt.

IN de Maanden April en May/ breekt het West-Ys en verſpreid zich in Zee/ van Jan Mayen Eiland af tot aan Spitsbergen, alwaar 't als dan noch vaſt legt. De plaats waar dit vaſte ys in Zee gevonden word/ kan men aan de witachtige klaarheit van de lucht gewaar worden/ want de ſneeuw veroorzaakt zodanig een weerſchyn in de lucht/ gelykerwijs het verſchynſel van een groot vuur by nacht dezelve verwt; maar op een wyden afſtand ſchynt ze blaauw of bruinachtig: echter heeft dit by 't gebroke ys geen plaats/ ſchoon men 'er verſcheide kleine Ys-Velden onder vind/ die voor beemden der Zeehonden of Robben verſtrekken. Door 't aanſlaan van 't zeewater tegen deeze kleine Ys-Brokken en Velden/ komen 'er zeer vreemde en zeldzaame gedaantens uit voort; verbeeldende hier Bergen en Rotzen/ daar Torens en Kapellen/ gints alle ſoorten

De geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen beſchreeven.

ten van Dieren enz. Deeze Ysvelden leggen somtyds dieper onder water/ dan datze in Zee boven water uitsteeken.

Dit Ys is blaauwverwig/ en wel iets doorschynend/ maar zeer hard/ zulks men moeite heeft om het te breeken. Om en door dit Ys zwerven de Schepen/ tot ze grooter ysvelden vinden/ vermits de kleine ysbrokken hen gevaarlyker zyn/ wanneer 't sterk begint te waayen; want alsdan bonzen ze geweldig op de schepen aan/ waar door somtyds meenig schip vergaat. Wanneer men zich uit deeze ysbrokken ziet gered/ maakt men weder zeil/ en bind een tamelyke ysbrok achter aan 't schip vast/ om het achter naa te doen sleepen/ en zulks/ om geen klein zeil te maaken/ 't schip in zyn vaart te lichter te konnen stuiten/ en om tegen geen aankomend ysveld schielyk aan te stooten.

't Staat den Commandeurs vry in 't ys te loopen/ wanneer zy 't noodig vinden/ vermits gemeenlyk in 't Voorjaar veel visch in 't West-Ys gezien word; maar zy schroomen 'er echter voor/ wanneer 't duister/ nevelachtig of windig weer is/ dat veeltyds in dit Zaaizoen te verwachten staat. Ook dryven de ysschotzen/ vlarden en brokken noch zodanig gints en herwaarts/ dat men genoeg te doen heeft om de schepen buiten gevaar te houden. Als men dan eenige mijlen in 't ys gezeilt heeft/ vind men 'er grooter ysvelden/ en om de West noch grooter dan by Spitsbergen, die zodanig besneeuwt zyn/ datze niet konnen betreeden worden; alsdan maakt men de schepen met groote yshaaken/ van hecht en sterk touw verzien/ aan deeze Ys-Velden vast/ en dus leggen ze als ten Anker.

Hoedanig de scheepen in 't ys bestiert worden.

In 't Ys verneemt men weinig beweeging van de Zee/ schoon 't ook stormen mogt; maar 't grootste gevaar is voor de schepen/ wanneer een grooter ysveld dan d'anderen/ op de kleinder aandringen/ en de kleine ysschotzen zoo veel te snelder voort gestuwt worden/ waar door men dan eindelyk alle openingen gestopt vind/ en 't somtyds gebeurt dat dus de schepen in 't ys bezet blyven. Dit ongeval komt de schepen mede wel by stil en moov weer over/ nademaal de stroom of wind/ wie van beiden de sterkste zyn/ het ys zodanig opkruit/ en tegen de schepen aanstouwt/ datze in groot gevaar van te vergaan geraaken. De beste afweering voor 't aandringend ys/ is/ dat men een gedoode Walvisch nevens 't schip houd; of dat men eenige vinnen of staerten deezer Visschen om 't boord der schepen hangt; waar door veele Schepen zich hier van bedienende/ behouden zyn.

Deeze Ysbrokken op elkander geschoven/ komen 'er somtyds gantsche Ysbergen uit voort/ die gints en herwaarts in Zee dryven. Anderen/ alhoewel groote Ysvelden/ zyn van een vlakker gestalte/ doch zoo niet/ of ze zyn elders met heuvelen bezet. Zoo verre men 't ys onder 't water beschouwen kan/ is 't van een blaauwe verwe/ en hoe dieper/ word men noch hoogblaauwer kleur gewaar. Deeze kleur verandert echter naar de gedaante van de lucht; want/ indien 't regent/ word het

het blaauw-bleeker van verwe; en dikmaals heeft men by duister weer het ys groenachtig gezien. 't Is te verwonderen dat men op de groote Ysvelden geen Ysbergen vind/ als wel elders. Mogelyk ontdooyt het Ys van onderen/ en wanneer men op des zelfs voozigheit acht geeft/ zou men 't daar uit besluiten.

Aan d'allergrootste Ysvelden/ legt men met de Schepen niet altoos even veilig/ vermits deezen/ door haar wyde uitgestrektheit/ en de beweegende stroom/ mogelijk ook door d'allenks ronde afhellende oppervlakte der Zee/ somtijds breeken/ waar door dan de Schepen in geen klein gevaar raaken; want/ wanneer deeze Ysvelden scheuren en breeken/ schieten d'afgebroke stukken van elkander/ en veroorzaaken als dan zodanig een maaling/ en draaping in Zee/ eer ieder afgescheurt deel aan 't schokken geraakt/ zich weder in rust vind/ dat ze dikmaals met een geweldige kracht tegen de Schepen aanstooten/ die ten minste reddeloos maaken/ of in den grond booren.

Onder 't Land verneemt men kleinder Ysvelden/ dan wel in Zee/ vermits 'er geen ruimte t'ontwyken is/ wanneer de Stroom een beweging onder 't zelve maakt/ veroorzaakende aldaar meer breeking/ en bygevolge kleinder Ysbrokken. Echter worden 'er de grootste Ys-Bergen gezien. Deeze zyn meest aan de Kusten gehecht/ en smelten byna nooit van onderen/ want jaarlyks worden ze eer grooter/ door d'aanhooging van sneeuw/ regen en aanvriezing/ zonder dat de Zon ooit krachtig genoeg is/ deeze aanvriezing te hinderen De verandering/ het Weer onderheevig/ doet telkens de verruw deezer Ysbergen verwisselen/ wier klooven en reeten de schoonste blaauwe kleur vertoonen. Somtijds vallen 'er afgescheurde brokken van in Zee/ in dikte 't andere Ys verre overtreffende. Aanmerkelijk is 't/ dat men in dusdanige afgebrooke Ysbrokken/ wondere zeldzaamheden der natuur vind; men heeft 'er gezien die een kleine Kerk verbeelden/ met Suilen ondersteunt/ deuren en venstergaten verzien/ waar aan verscheide Yskegels hingen/ en inwendig vertoonde ze schoon blaauw van verwe. Zodanig een Ysbrok was grooter dan een Schip/ en een weinig hooger dan 't achterdeel van 't zelve; maar hoe diep die onder water strekte/ kon men niet bespeuren.

Jaarlykse verandering, en vergrooting der Ys-bergen.

Verscheide andere gedaantens en verbeeldsels worden 'er van dit Ys gezien/ alle zeldzaam te beschouwen.

Spitsbergen is dan meest van allerwegen in 't Ys bezet/ en zulks naar de gelegentheit der Winden/ die het telkens van en naar de wal doen drijven/ komende dus van Jan Mayen Eiland, Oud Groenland, en Nova Zembla afzakken.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Spitsbergen eertyds een Viſchryk Geweſt; als mede Jan Mayen Eiland. Onderſcheide ſoorten van Viſſchen aangemerkt, en de geſteltheit der Walviſſchen beſchreeven. De Kuſten, Bayen en ſtrekking van Jan Mayen Eiland beſchreeven.

Omtrent Spitsbergen eertyds veel Walviſſchen gevonden.

OMtrent deeze beſchreeve Landſtreek / of dit Eiland / onthouden zich veele Walviſſchen / Eilandſche Viſſchen genoemt / tot onderſcheiding van de Noordkapers / Vinviſſchen / Potviſſchen enz. die zich Zuidelyker vinden laaten / en op andere plaatzen moeten worden gezocht; gelykerwijs men de Vinken en Leeuwerken / die op vliegen en worrntjes aazen / niet dan in Weiland of op de Heide moet zoeken / en gelyk men den Reiger op aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de aal onthoud moet naſpeuren. Om dit onderſcheid van aas is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlijk in Groenland / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eiland onthouden; en d' anderen / om dat ze op iets anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zijn / maar elders hun Voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende.

Onderſcheidene ſoorten aangemerkt, en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van onderzocht.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelijk / heeft den Schepper door middel van zijne natuurlijke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereid; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Geweſt toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloed zijn / zulks dat ze in warmer Geweſten / waar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt wierden / door hun mals en overbloedig vet / van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa van binnen ſouden verſmelten / want in Groenland laaten ze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek naa in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun breeden rug ſcheen?

Natuurlyke geſteltheit der Walviſſchen aangemerkt;

Die de Warme Geweſten oneigen zyn.

In zeeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Geweſt verdraagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Ysland / Hitland / Schotland / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Onthielden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eiland.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deeze naam alleen voeren mogen / wierden in den aanvang en d'opkomſt der Viſſchery / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eiland gevangen. Dit laatſte Eiland / naar des Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / wierd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar

JAN MAYEN
EYLAND
Duytsche mylen 15 in een Graad, jeder myl doet 5 quartieren en 5 menuten.
de Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.
NOORD ZEE
NOORD ZEE
Muyens 2e Cruys hoek
Voord hoek
BEEREN BERG
Heynste Ysberg
Oosthoek
eerste Ysberg
tweede Ysberg
derde Ysberg
1e. Cruys
Mary Mus baay
Brielsche Toorn
Walrusch gat
Noorder of Engelsche Baay
Zuyd Oost hoek
Eyer Eyland of Vogel Klippen
Kaap de Hoop
Kleine Sand baay
Groote Hout baay
Rotzen
Houtbaay
Hoepstocks baay
Kleine Hout baay
Klip als een Seyl van een Schip
Bere Gat
Rooberg
Zuyd baay
Vogel klip
Bocht van Guinea
Klip als een Seyl
Laege Zuydhoek of Hoogberg
de Vyf of Seven klippen
Zuydhoek

naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breete / zulks 'er in 't midden maar een kleine afſtand van d'eene ter andere kuſt gevonden word/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 74 graden breete/ omtrent de Kuſt van Groenland gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſchery geweeſt/ vermits 'er in den eerſten aanvang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweeſt/heeft hem verhaalt / namentlijk : dat zijn Vader Willem Ys , Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eiland heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden / omtrent 2000. Quardeelen traan ; maar ſedert de Walviſſchen deeze Kuſt verlieten / en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eiland weder te verlaaten / om de Viſſchery/ die hier te niet liep / tot in Groenland te achtervolgen. By ervaarentheit heeft men ondervonden/ dat de Walviſſchen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze door hunne Vervolgers Jaarlijks uitſtonden/ zulks ze dan telkens verwiſſeling van andere Havens en Bayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Geweſten weeken.

Eertyds een groote Viſchery aan dit Eiland geweeſt.

De Weſtkuſt van dit Eiland is in 't Voorjaar zoo zeer niet met Ys bezet/ dan de Noordkuſt/ die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitſtrekt. Zeeker is 't dat deeze Kuſt 't gantſche Jaar nooit zonder Ys is/ dat zich meer dan 10 Mylen in Zee uitſtrekt ; Dus is 't 'er in 't voorjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglijk te paſſeeren. Dit is de reden/ waarom men zich wachten moet/ dit Eiland aan d' Ooſtkuſt aan te doen/ en niet dan aan de Weſtkuſt aanloopen/ om 'er zijn verblijf gedüurende de Viſſchery te neemen.

De Kuſten van Jan Maljen Eiland beſchreeven.

Indien men by geval aan d' Ooſtkuſt aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eiland te keeren / dat hen niet alleen voor geweldige Winden bloot ſtellen zou / die over den Beerenberg vielen / maar ook in gevaar van 't dryvende Ys brengen ; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noorden ſtroomt / en d' Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Aan 't Noordeind van 't Eiland vertoont zich de Beerenberg van een geweldige hoogte / en ze is zoo ſtyl/ dat onmogelijk des zelfs top te beklimmen is. Deezen Berg wierd Beerenberg genoemt / wegens 't groot getal Beeren dat 'er zich ſomtyds onthielden / en beſlaat deezen Berg eene Landſtreek tuſſchen de gantſche Ooſt-en Weſt-Kuſt gelegen ; maar de Noordkuſt heeft een kleine en vlakker ruimte/ tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mijlen in Zee ontdekt.

Als mede de Beerenberg.

Wat aangaat de ſtrekking der Kuſt; de Noordhoek is de Noordelijkſte uithoek / en de Ooſthoek de Ooſtelijkſte. De Ysberg beſtaat uit drie Bergen/ of liever groote Sneeuwhoopen die bevrooren zijn/ en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon

L ver-

vertrekt / weder tot zodanige hoopen vriezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Oosthoek. Van deezen Hoek strekt de Kust van 't Oosten naar 't Westen / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Westen naar 't Zuiden. Alhier is de Kust 300 styl / dat ze onmooglijk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemaklijk om 'er aan te landen. Voor de kleine Zand-Bay en Eyerland, waar zich veele Vogels op en in de Rotsen onthouden / is omtrent een musketschoot van de wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grond. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtstapels daar gevonden / is 't Eiland op 't allet smalst; daar zyn Bergen / doch niet zeer styl / die men van d'eene ter andere Kust beklimmen kan Voorts komt men aan de kleine Hout-Bay, Engelsche Bay en verscheide anderen / waar aan de Hollanders vervolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Visschery hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Insgelyks de Bayen beschreeven.

Wat voordeel nu deeze reeds beschreeve ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelyk getoont is / tot een ander oogmerk waren ondernomen / waar uit toen vervolgens zodanig een handel is ontsproten / dat 'er jaarlijks gantsche Vloten wierden uitgerust / en een zeer voordeelige Visschery is uit ontstaan. Eer we dan tot de Beschryving van den opkomst deezer Visschery overgaan / zullenwe vooraf eens beschouwen / wat soort van Visschen deeze Visschery 't voordeeligste zyn geweest / en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgerust.

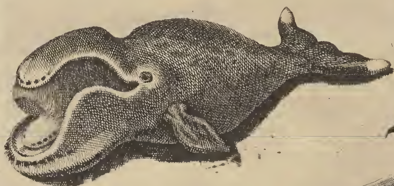
VYFDE HOOFDTSTUK.

Veelderly soorten van Walvisschen, volgens de gedachten van verscheide Schryvers. De Eilandsche Walvisschen worden in de Visschery voornamentlyk gezocht; hunne gestalte beschreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walvisch en wat verder daar by waargenomen. Voortteeling der Walvisschen, en hoe; verder de aart, krachten en 't lang leeven deezer Visschen aangemerkt.

Verschil onder de Schryvers, aangaande de Walvisschen aangemerkt.

De Schryvers die aangaande de Walvisschen geschreeven hebben / zijn niet van eenerlei meening; Eenigen stellen tienderlei soorten; Bartholini en Wormius begrooten ze op twee en twintig / geevende die alle byzondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Vinnen / Tanden / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schoonveld, Faber, Clusius en

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6 12 18 24 30 36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

en Tulpius, noemen 'er gezaamentlijk zes of zeven soorten op / te weeten:

Balena Vulgaris, - - -	Vinvisch.
Balena Vera, - - -	Walvisch.
Balena Orca vel Dantata, -	Zwaard-Zaag- of Tand-Visch.
Physter, - - - -	Noordkaper.
Cete, - - - -	Potvisch.
Narwal, - - -	Eenhoorn of Hoornvisch.

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de geleegentheit had / de gestelt-heit deezer Zeedieren / op de Schotze Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders voornamentlijk uitgerust / zyn d' Eilandsche Visschen / die eertijds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eiland veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheid ze voornamentlijk van andere Visschen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zijn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunste eindens met een hairachtige stoffe bewossen / den gantschen muil tot in de keel beslaan / en gemeenlijk Baarden genoemt worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden / dewijl die een groote Vin op den rug hebben / en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huid / zeer fraay gemarmert met witte streepen / als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schijnen als aderen door de dikke huid / eenige wit / andere geel / dat een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd / vind men onder de dikke huid / beenderen naar een hand met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien / die hem voor riemen dienen / gelykerwys men een Sloep voortroept. De staart deezer Visch staat niet als van andere Visschen overend / maar legt breet uitgestrekt / gelyk die der Vinvisschen / Putskoppen of Potvisschen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlijk is ze van drie tot vier vademen breet.

't Hoofd deezer Visch maakt een derdendeel van 't gantsche lighaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitten korte hairen. Deze lippen zijn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter d' oogen / even voor de Vinnen. Boven de geboogde bovenlip zyn zwarte streepen / sommige donker bruin / insgelyks als de lip-

pen geboogen/ maakende een vierde van een kring/ die in elkander sluiten. In deeze bovenlip zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte streepen verzelt / gelijk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden/ die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan d'onderlip is een holte / daar de bovenlip in sluit ; men acht dat de Visch door deeze holligheit/ het water/ dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zijn de Baarden ruig/ en gelykzaam met paardehair bewossen/ en zulks aan weerzijde van de tong/ als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zijn geboogen / gelijk een Sabel of Zwaard / anderen min of meer / halve maans gewijs gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel/ maar in 't midden zijn de breedste en langste/ somtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzijden zitten 'er gemeenlijk twee hondert en vyftig Baarden/ maakende te samen vyf hondert uit / die alle behalven die noch kleinder zijn/ en men zitten laat / uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen/ en halve maansgewyze geschikt. 't Breeds zyn de Baarden naar de bovenlip of kaak/ en is aan des zelfs wortel met harde en taaye zenuwen bewassen. Beneden aan den wortel deezer Baarden/ zitten noch eenige kleine Baartjes/ d'een grooter als d'ander. Onder zijn de Baarden smal en spits / als mede ruighairig / om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Walvisch-baarden, hoedanig in de Kaaken der Walvisch zyn geschikt.

Het benedendeel van de Kaaken is in de Walvisschen gemeenlijk wit. De tong legt tusschen de Baarden in/ en is aan de onderste kaak vast; ze is zeer groot/ witachtig ter zijden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en sponsachtige stoffe / die zich bezwaarlijk snyden laat; dieshalven word ze door de Spekſnijders weggeworpen / verstrekkende den Zwaardvisschen voor een greetig aas; want men meent dat deeze Visch / de Walvisschen alleen om hunne tong beoorlogen.

Boven op 't Hoofd van den Walvisch is een verheeventheit of bult / als mede by de Oogen en Vinnen ; in welker boven bult op 't hoofd / twee Spuit-of Blaas-gaten zijn / beiden tegen elkander over / zodanig geboogen en gekromt / gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten/ blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water ; welk gerucht van dit water blaazen / een Myl verre kan gehoort worden/ indien de mist of een nevelachtige lucht/ belet de Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit/ wanneer hy zich gewont voelt/ welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken worden. Achter deeze bult is de Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch / maar om ze in hunnen loop t'onderscheiden / dient op de Vin gelet te worden ; die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

Tus-

Tuſſchen de bult en de Vinnen heeft de Walviſch zyne oogen / die niet grooter dan van een os zyn / en met wenkbrauwen verzien. D'inwendige oogappel of de kriſtalyne omtrek is niet grooter dan eene ert / maar helder en wit / en doorzichtig als kriſtal. Deeze Walviſch Oogen ſtaan zeer laag in 't hoofd / en byna ten einde der bovenlip. 't Luſt ons het onderzoek / van den doorzichtigen beſchouwer, A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walviſſchen den Leezer voor te ſtellen ; zeggende in zyn vierde Brief der Zendbrieven : „ De Commandeur Iſaak van „ Krimpen, brengt my een Oog van een Walviſch / in brandewijn leggende ; dit Oog had geen klotſche ronte / want zyn grootſte As was „ $2\frac{7}{10}$ duim / en d'andere $2\frac{1}{2}$ duim. De klootbult van 't Hoornvlies / „ daar 't gezicht wierd ontfangen / was d'As $2\frac{1}{2}$ duim. 't Kriſtalyne „ Vogt / had geen klotſche ronte / gelijk wy in de Viſſchen zien / maar „ 't was aan d'eene zyde een weinig plataehtig / en zyn As was $\frac{1}{6}$ van „ een duim ; wanneer ik deeze As onderzocht / die naa de voorwerpen „ lag geſtrekt / bevond ik ze zeer naa $\frac{1}{2}$ duim te zijn.

't Oog van de Walviſch beſchreeven.

Aanmerkingen door A: v: Leeuwenhoek hier over ;

„ De gemeene holte / daar 't Kriſtalyne vocht in op geſlooten lag / „ was in zyn Diameter zeer naa 2 duim ; en d'omleggende zeer vaſte en „ ſterke ſtoffe / was zoo ſterk / dat ik moeite hadde / om de zelve met „ een ſcharp mesje te doorſnijden. Uit welke waarneeming ik in gedachten nam / of deeze dikke en ſterke ſtoffe / waar in het Kriſtalyne „ vocht opgeſlooten legt / niet noodzaaklijk zoo ſterk moeſt wezen / om „ dat de Walviſſchen wel zoo diep in 't water zinken / dat 14 lynen / „ ieder van 100 Vademen lang / en aan de zelve vaſt gemaakt / ten „ einde zyn / door welker diepte de perſſing van 't water meer op den „ grond drukt / als voor den gemeenen man te gelooven is. Want geſtelt zijnde dat de grond van de Zee 1400 vademen diep is / en dat een „ vadem 6 voete inhoud / moet dan de Zee 8400 voeten diep wezen.

By welker geleegentheit de perſſing van 't water word nageſpeurt.

„ Bekent is 't dat een Cubicq-voet gracht-water 65 ponden weegt / „ en dat het Zeewater noch zwaarder is / en $66\frac{1}{2}$ pond wegen moet ; „ maar genomen dat het maar 66 ponden weegt / komt dan 554400. „ ponden / waar mede ieder Cubicqvoet van den grond der Zee / daar „ 't Water 8400 voeten hoog ſtaat / gedrukt te worden.

„ Nu zegt my de voornoemde van Krimpen , dat hy een Walviſch „ heeft opgewonden / die 14 lynen diep op een Bank in Zee gezonken „ lag ; en dat dit zoude onmooglyk zijn geweeſt te doen / ten waare de „ lyn die aan de Walviſch vaſt was / boven de Harpoen met een ſlag „ of twee om den ſtaart van de Walviſch was geſlagen / en dat de zelve dus met den ſtaart om hoog naar boven quam. Deeze Walviſch „ was in 't eerſt zoo zwaar op te winden / datmen ten minſten 6 Mannen om de Spil te draayen van nooden had / en men wel 5 uuren „ werk hadde / eer de zelve boven was ; doch wanneer men ze tot op „ een lyn naa boven had gewonden / quam ze byna zonder arbeid boven.

Een Walviſch diep in Zee gezonken, met wat moeite die opgewonden wierd.

„ ven. Daar op ik den Commandeur berichte / dat zulks geſchiedt
„ door de minder perſing van 't water / en wegens het overvloedig
„ vet / waar mede de Walviſch is verzien / welk vet lichter dan 't wa-
„ ter is.

„ Geſtelt zijnde / dat het Oog van den Walviſch / voor zo verre
„ het van 't Zeewater omvangen word / 6 vierkante duimen groot is /
„ en 30 diep onder water / als hier voor is gezegt; zo zal men mogen
„ zeggen / dat zodanig een Oog een perſſing van 23100 ponden water
„ word aangedaan; want 6 quadraat duimen zijn $\frac{1}{24}$ van een quadraat
„ voet; en $\frac{1}{24}$ van een quadraat voet / die van 554400 gedrukt word /
„ word gedrukt van 23100 ponden.

„ Als wy nu weeten / dat op 6 quadraat duimen op den grond /
„ daar de Zee 8400 voeten diep is / een zwaarte van 23100 ponden
„ water ſtaat / zo hebben we ons niet te verwonderen / dat men in de
„ Spaanſche Zee geen grond werpt; want / doet het water op den
„ grond zo een groot geweld / als op de voorgaande diepte is gezegt /
„ en dewyl wy ſtellen / dat op andere plaatſen de Zee wel achtmaal
„ dieper is; zo zal de grond van zodanig een Zee wel achtmaal zo veel laſt
„ lyden. Waar uit wy dan konnen beſluiten; dat zeeker gewigt / al
„ was 't van loot / op den grond van zodanig een diepte niet kan zin-
„ ken / en zulks niet alleen om de groote perſſing / die het loot gevoelt;
„ maar 't water perſt noch veel meer op de lange lyn / die veel grooter
„ ligchaam uitmaakt / als 't loot heeft / en welke lyn maar een weinig
„ zwaarder is / dan 't water / dus het loot belet te zinken. Ook moe-
„ ten we vaſt ſtellen / dat de Zee in den grooten Oceaan nooit ſtil ſtaat /
„ ſchoon men 'er geen ſtroom gewaar word; waar door dan 't loot in
„ Zee geworpen / ſchoon het recht naar den grond ſchynt te zinken /
„ zo zal 't echter door den ſtroom wegdryven / en de lyn een bogt kry-
„ gen / die van Secunde tot Secunde zal toeneemen; en dus zal 't loot
„ niet op den grond konnen zinken.

Waarom in de Spaanſche Zee met het loot geen grond te vinden is.

„ Het kriſtalyne vocht dan van 't Walviſch Oog / was zodanig tegen
„ 't Hoornvlies geplaatſt / dat het aldaar een kleine klootſche bult had /
„ 't geen my vreemt voor quam / hebbende zulks noch in Dieren noch
„ in Viſſchen gezien. Ik ſnee het Hoornvlies ter groote van ruim een
„ duim Diameters van 't oog / en dit voor een gedeelte laatende droo-
„ gen / ſnee ik 't zelve met een ſchuinſche ſnee aanſtukken / zulks ik te
„ beter zoude ontdekken / hoe veel vliezen 'er wel op den anderen waren
„ leggende / die 't Hoornvlies uitmaakten / en ik ten minſten wel 16
„ of 18 bevond. Onder dit Hoornvlies lag een ander zwart vlies /
„ gantſch geen doorſchynentheit toelaatende / dan door een opening van
„ een ovaal / dat voor 't kriſtalyne vocht was geplaatſt / en my vreemt
„ voorquam: welke ovaale opening / in der zelver lengte genomen / een
„ halve duim was; en in de breete genomen / was ze zeer naa $\frac{1}{4}$ duim

Verdere aanmerking over 't Walviſch oog.

„ Uit

„ Uit welke waarneeming ik dagt / of de Walviſch ook geen vermo-
„ gen had / om dit ovaal te verwyden en te vernaauwen / om ſomtyds
„ wyder of ſcherper te zien. Verders trachtte ik het vlies / achter in 't
„ oog geleegen / weg te neemen / om de gezichtzenuwen te komen zien /
„ die ik niet grooter dan van een Os vond: Maar wat my vreemt
„ voorquam / was / dat omtrent het gemelde vlies / wel op 25 plaat-
„ ſen / Aderen en Zenuwen waren geheeht / en zich in 't zenuw-
„ achtig deel uitſtrekten / daar de gezichtzenuw doorging; die in
„ eenige 300 wyt waren / als gemeene ſpelden dik zyn / en andere
„ kleinder. Dit is 't wat ik van 't Oog van een Walviſch weet te
„ zeggen; indien ik een zodanig Oog / eerſt uit een Walviſch geno-
„ men / kon bekomen / twyfel ik niet / of wy zouden meerder vergenoe-
„ ging vinden.

't Manneiyke lid van de Walvisch beschreeven.

De Mannelyke Roede der Walviſſchen / beſtaat uit een ſterke pees / zes / zeven of agt voeten lang / naar evenmaatigheit der groote van 't Zeedier. Dit geheime lit legt in een kooker beſlooten / gelyk een mes in de ſchee / waar van men bynaa niets dan een klein gedeelte ziet. Het Vrouwelyke Deel / heeft een gedaante gelyk viervoetige Dieren. Van weerzyde is 't van een verheeve borſt verzien / met teepels gelyk koeyuyers; eenige deezer Borſten zyn wit / anderen met zwarte en blaauwe plekken verſiert. Wanneer ze geen jongen draagen / noch hebben / zy de Borſten zeer klein. Als ze zich met elkander vermengen / ſteeken ze de hoofden boven water / dat met hunne natuur ook beſt overeenkomt / nademaal ze niet lang onder water konnen zijn / of moeten adem haalen / voornamentlijk in dus een verhitting van vermenging.

En hoedanig de voortteeling geschied.

Of van 't Walvisch zaad, *Sperma Ceti* te bekomen is onderzocht.

Men acht dat ze teffens niet dan een of twee Jongen voort brengen / en om haar jongen te voeden / heeft ze maar twee Tepels / waar uit de jonge Walviſſchen melk ten voedzel zuigen / doch haar tyd van draagen is noch onbekent. 't Walviſch Zaad / noch verſch zijnde / is gantſch wit / en lymachtig / zulks men 't als heet lak / was of hars tot draaden trekken kan. De Sperma Ceti is 'er niet uit te bekomen / dewyl het eerlang bederft en ſtinkend word / wat middelen men tot de bewaaring daar toe aanwend.

't Walvisch Spek beschreeven.

Dewyl het Walviſchvleeſch noch der zelver beenderen van geen gebruik zyn / maar alleen het Spek / zullen we 't eerſte te beſchryven over ſtappen / en alleen het laatſte / als het waardigſte / waarom ook de Walviſchvangſt geoeffent word / alhier verhandelen. Dit Spek zit tuſſchen 't vleeſch en de huid / en is op den rug / en onder aan de buik omtrent zes duim dik; alhoewel 'er ook Spek gevonden word ter dikte van twaalf duimen / want van een Vin uit een groote Walviſch geſneeden / heeft men wel een halve quardeel met Spek gevult. 't Spek van een onderlip is ſomtyds meer dan eeneldik / en ook het dikſte dat aan de

Viſch

Visch te vinden is. D'eene Walvisch bevind men vetter en spekachtiger dan d'andere; naa dat ze vet / groot en zwaar zyn / word mede het Spek dikker bevonden.

De dikste en sterkste zenuwen zyn in den staert deezer Visch te vinden / want hier mede moet hy zich keeren en wenden / gelyk een Schip door 't roer werd bestiert. De vinnen verstrekken hem voor riemen / waar mede deeze Visch / geëvenmaatigd naar zyn groote / zeer snel voort roeyen kan. In 't zwemmen laat ze een lange streek in Zee achter zich / gelyk een Schip in 't snel voortzeilen een groot zog van Water achterlaat.

Schuuwachtigen aart der Walvisschen aangemerkt,

Deeze groote Zeedieren zyn echter van een flaaumoedigen aart; want zoo draa de Walvisschen een Sloep of Menschen gewaar worden / vluchten ze en schieten onder 't water; maar in nood zich bevindende / toonen ze hunne overmaatige krachten / want al wat ze bereiken konnen / slaan ze aan stukken / en indien een Sloep als dan wierd getroffen / geraakte die eerlang aan spaanderen. Dikmaals loopen ze met een lyn van eenige hondert vademen voort / en zulks snelder dan een zeilend Schip.

En wat krachten zy konnen aanwenden,

In 't Voorjaar hebben de Walvisschen hunnen loop naar 't Westen / by Oud-Groenland en Jan Mayen Eyland; vervolgens nemen ze dan hunne koers Oostelyk by Spitsbergen. Wanneer deezen niet meer vernomen worden / vertoonen zich de Vinvisschen. Deeze Vinvisschen zoeken moogelyk voor hen een gemaatigder koude; want in de Maanden December en Januari vind men ze zelf in de Spaansche Zee / in Maart voor de Straat van Gibralter, en ook somtyds in de Middelandsche Zee.

Hoe krachtig de Walvisschen zyn / toonen ze in 't slaan met hunnen staart; wanneer 'er een storm te verwachten staat / als dan slaan ze zoo geweldig met den zelven ter zyden uit / dat 'er 't Zeewater van bruist. Als deeze Visch door een Harpoen gewond is / en het zynen Vyand ontkomt / geneest deeze wonde zich zelven weer toe; als genoegzaam gebleeken is / aan de Visschen die eertyds gewond waren; ook bespeurt men aan deeze geheelde wonden / de litteekenen die wit zyn.

De varsch gedoode Walvisschen stinken eerlang / maar noch te meer / wanneer ze eenige dagen te vooren gewond zyn geweest; alsdan dryven ze 't hoogst op Zee / andere eerst gedoode / gelyk met het water / en sommige zinken / die dan niet zonder veel arbeid moeten opgewonden worden / reeds hier voor getoont.

A: van Leeuwenhoecks gedachten, over 't lang leeven der Walvisschen.

Hoe lang de Walvisschen leeven / kan men niet zeeker weeten; d'Heer Leeuwenhoek heeft 'er in zyn 24ste Brief deeze gedachten van: ,, Myne gedachten laatende gaan over de hoegrootheit der Walvisschen / die ,, men in den beginne van de Walvischvangst pleeg te vangen / en de ,, groote Vischbeenen / die men toen ten gedenkteeken heeft opgehangen; zoo quam my in gedachten / of zodanige groote Walvisschen niet

wel

„ wel duizend en meer Jaaren mogten oud zijn geweest: om dat het „ by my vast staat/ dat de Visschen van geen Ouderdom sterven/ na- „ demaal hunne beenderen zacht zijnde en blyvende/ altoos konnen uit- „ zetten/ waar door ze grooter worden: Daar de Dieren/ die op aarde „ leeven/ de verandering der lucht onderworpen zijn/ en waar door hun- „ ne beenderen styf worden; en hard zijnde/ de ligchaamen in geen ver- „ der grootheit konnen uitzetten.

ZESDE HOOFDTSTUK.

Eilandſche Walviſſchen komen nooit om de Zuid; reden hier van gegeeven. 't Walviſch-aas beſchreeven, dat veel omtrent Spitsbergen, Jan Mayen Eiland, op de Banken, in de Bayen en ſomtyds in diep water gevonden word; en in welk grondgewas het voort teelt. Walviſchbaarden wat dienſt die deeze Viſſchen wegens hun aas doen. Hoeveel Baarden ieder Viſch uitleevert. De Maag der Walviſſchen, Walruſſen en Robben onderzocht, en wat daar in gevonden is.

't Zyn dan de Eilandsche Walvisschen daar de Groenlandsvaarders voornamentlijk op uitgerust worden. Deeze Visschen komen nooit zoo verre om de Zuid/ waar van onzen Commandeur Zorgdrager nu/ en in 't vervolg reden geeven zal. Maar die dus verre zich om de Zuid begeeven/ zyn gelijk gezegt is: Noordkapers/ Vinvisschen/ Potvisschen/ enz. Van ieder deezer Visschen (zegt hy) zullen we kortelyk iets melden/ vermits ze de Groenlandsche Visschery eenigzins raaken. De redenen/ waarom deeze Visschen meer dan de Eilandsche Visschen om de Zuid wyken/ zyn verscheiden: eerstelyk/ is hun Spek zoo vet en mals niet/ maar veel vaster en taaper als dat der Eilandsche Visschen/ en insgelijks hun bloed niet zoo heet/ dierhalven konnen ze wegens hunne kouder natuur/ veel beter in een warmer Gewest leeven; ten anderen/ dat wel 't voornaamste is/ zoo konnen ze op geheel wat anders dan d'Eilandsche Visschen aazen.

Walviſchen begeeven zich gemeenlyk nooit om de Zuid; Maar wel Noortkapers, Vinviſchen, Potviſchen, enz.

Reedenen hier van gegeeven.

Nademaal we hier van der Walvisschen Aas gewag maaken/ zal 't niet onvoeglyk zyn/ met een weinig omstandigheit/ een kort verhaal daar van te doen. Wat aangaat d'Eilandsche Visschen/ als het voornaamste bestek van ons oogmerk; deezen aazen op een zeer klein soort van Aas/ waar van eenig langwerpig is/ met kleine pootjes verzien/

Walviſch aas beſchreeven;

M zien/

Hoedanig vet van aart.

zien/ van kleur en gedaante eenigzins de kleine gekookte garnaalen gelijk/ doch zonder schobben of schaal/ welk aas tusschen de vingers gewreeven/ zacht en vet is/ als oly of traan. Een ander soort / dat 'er wel het overvloedigste gevonden word / en derhalven 't voornaamste aas is/ heeft een ronde gedaante / ter groote van een graauwe ert/ of wel naar een spin gelykende / met d' oude en jonge spinnen in groote verscheelende/ en is bruin van verwe gelijk de zwarte vlieg / hebbende twee vinnetjes of kleine vleugeltjes/ waar mede het zich in 't water beweegt / en 't is gelijk het ander aas / van een traage beweeging / onevenmaatig gelijk de beweeging der Quallen/ zulks men 't met de hand/ of met een hoosvat uit Zee kan opscheppen. Dit aas is insgelyks vet/ zacht en zonder schobben of schaalachtige huid / en in de hand gewreeven meede als oly of traan. De beweeging hier van is wel gelyk die der Quallen/ maar in stoffe veel verschillende/ want de stoffe der Quallen lymachtig/ en deeze t' eenemaal olyachtig is.

't Walvisch aas veel omtrent Jan Mayen Eiland en Spitsbergen gevonden; Als mede aan den Zoom van 't Ys.

Deeze en meerderly soorten van klein Aas / worden 'er op sommige plaatsen in Groenland overvloedig in Zee gevonden/ inzonderheit op de Gronden voor Jan Mayen Eiland en Spitsbergen , en wel voornamentlyk in des zelfs Baayen / als mede op eenige plaatsen aan den zoom van 't Ys/ ook in 't zelve/ en wel meest omtrent de Banken in 't Ys/ zulks dat somtyds aan de grondigheit of drabbigheit van 't water kan gezien worden/ of men zich op een Bank bevind; 't schynt dat de schuuring van Stroom en Ys over de Banken vallende / de grond beroert.

Onthoud zich voornamentlyk op en omtrent de Banken en Baijen.

Dusdanig drabbig water vindende / hebben we op verscheide Jaaren en tyden bevonden/ het loot uitwerpende / eene diepte van 70. 80. 100. 120. en 140. Vademen min of meer / meest geelachtige asgraauwe kleigrond / door ons van verscheide Jaaren in briefjes bewaart/ waar in we de diepte/ lengte en breete aangeteekent hadden; doch deeze Gronden door 't verliezen van Scheepen weder verlooren / zyn ze dus weer by haare oude moeder geraakt. Hoe hooger dan de Banken leggen / vind men 'er t' overvloediger aas/ dat uit het grondgewas schynt voort te komen; derhalven men in de Baayen/ daar veelvuldiger grondgewas gevonden word / 't gemelde aas allermeest vind. Gelijkerwys het meeste kroos / meer in drooge dan in diepe slooten groeit/ en in dit kroos meer ongedierte voort komt/ dan daar 't niet gevonden word.

Word ook door Stroom somtyds in diep water gevonden.

Echter gebeurt het veel in 't Ys / dat men 'er in blaauw en klaar water/ daar een groote diepte is/ mede dit aas vind/ zulks men op eenige hondert vademen geen grond zou vinden. Waarschijnlijk is 't/ dat dit aas aldaar niet word geteelt/ maar dat het door den stroom en 't Ys / over de Banken geworpen / aldaar gedreeven word. Dit blykt te meer/ om dat men 't in 't blaauw of diep water niet dan somtijds en maar op eenige plaatsen vind/ doch op de Banken en in de Baayen altoos ; schoon dat 'er door den Stroom en 't Ys een

groot

groot gedeelte over de Banken weg drijft / zoo geeft echter het Grondgewas geduurig ander aas op / vermits de Baayen en Banken t'eenemaal van 't zelve vervult zijn. Dit Grondgewas is veelderly / als blykt / door 't opwinden der Ankers meegeſleept / en dat insgelijks in klaar water / met het oog op den grond kan beſchouwt worden. Om ons oogwit / het onderwijs in de Viſſchery aangaande / niet te leur te ſtellen / zullen we van deeze gewaſſen en meer andere diergelyke dingen niet meer ophaalen / maar trachten ons voorgenome oogmerk te volvoeren.

Vaelerlei Grondgewas waar in dit aas voortteelt.

Dat de Walviſch meer aan dit aas / en gevolgelijk meer aan deeze plaatſen en oorden verbonden is / als de Vinviſch / Potviſch / Noordkaper / enz. ontſtaat door zijne groote dikte en zwaarte / zulks hy zoo ſnel in beweeging niet / als d' andere Viſſchen is / en derhalven onbequaam op 't ſnel beweegende aas te konnen aazen. Ook is deeze Viſch naauwer van keel / vermits de kleine baarden op 't einde van de tong t'eenemaal tot in de keel ſchynen te loopen / zulks ze den Spekſnyder naauwlyks / dan met groote moeiten / uitſnyden kan / en ſomtyds een ſtuk daar van in de keel moet laaten zitten. In deeze geſteltheit / vermits ze ook geen tanden heeft / is deeze overgroote Viſch onbequaam op een groot en vaſtlyvig aas te aazen / doch zeer natuurlyk en wel geſchapen tot dit aas ; indien ze ook met een ſpits-toelopende bek verzien was / zou ze in 't minſt niet bequaam zyn / dit aas te genieten / en het overgroot ligchaam bezwaarlijk konnen verzaaden ; maar wel nu het hoofdt een derde deel van 't geheele ligchaam uitmaakt / en de baarden eenigzins ſchuin op en neer in den mond ſtaan / of wel van 't neusbeen tot op de kaaken hangen / die / van een gemeene viſch van 50 Quardeelen / van 10 tot 12 voeten lang zyn / en dus mede / dewyl de wyte van den mond evenmaatig met der zelver diepte is.

De Walviſchen onbequaam op iets anders dan op dit aas te aazen, en waarom.

Als deeze Viſch in een Bay komt / of over de Banken zwemt / daar dit aas dus veelvuldig gevonden word / dat 'er het water tot aan den grond toe drabbig van is / en als dan zynen muil opent / zoo verſtrekt ze tot een grote fuik / daar duizenden teffens in gevangen worden ; zyne muil weer ſluitende / heeft de natuur deeze baarden zoo dicht aan weerzyden van den mond / als viskuuwen aan elkander gevoegt / dat 'er het water alleen tuſſchen de zelven kan doorſtroomen / doch het gemelde aas weerhouden word. 't Is mede wel te bevroeden / dat deeze baarden byzonder dicht moeten aan elkander gevoegt zyn / nademaal als gezegt is / een gemeene Viſch van 50 quardeelen Spek / aan ieder zyde van den mond omtrent 150 Maatbaarden uitlevert / meer dan 6 voeten lang / want Maatbaarden worden in den Koophandel op 6 voet gereekent / doch Onder-Maatbaarden telt men 2 voor een / of men reekent 2 pond voor een. Van deeze kleine of Onder-Maatbaarden achten we / dat ze aan ieder zyde / behalven de groote of Maatbaarden / een getal van 140 of 150 ſtuks uitleveren / loopende de ge-

Walvisbaarden wat dienſt die deeze Viſchen doen ; om hun aas te nuttigen.

Hoe veel baarden deeze Viſſchen uitleveren.

Hoedanig zy in den muil der Walvis-

sen gestrekt staan;

strektheit deezer baarden / uit het midden van den mond / daar ze van 10 tot 12 voeten lang zijn / wederzyds voor naar den mond en achter naar den keel / zulks ze allenks korter worden / tot op de maat en ondermaat / en dus vervolgens geheel te niet. Daarenboven zyn alle de baarden binnesmonds ruigachtig en gelykzaam met hair bewossen / dat alle de openingen die noch tusschen de baarden zoude konnen zyn / zodanig bezet en doorvlecht / dat ze genoegzaam tot een teems verstrekken / waar door het water wel doorzygen kan / maar 't gemelde aas / hoe klein 't ook zy / weerhouden word. Dit hair / dient ook tot bescherming der tong / zulks ze op de scherpe kanten der baarden niet gequest worde / want het aas gevangen en gekleinst zijnde / slingert de Visch waarschynlyk zyne tong in den mond eens om / vermits 'er de tanden ontbeeren / om op zodaanig een aas te kaauwen of maalen / en gemaalen zynde door te zwelgen ; en alzoo dit gemaale sap de traan eenigzins gelijk is / schynt deeze visch gevolglijk niet dan traan te drinken / dat hem tot zyn eenigste voedzel verstrekt: wat wonder is 't dan dat ze zoo vet word?

En waar toe deeze baarden hen dienen.

Des Schryvers onderzoek om 't ervaaren, van wat stoffe de Maag der Walvisschen was voorzien.

Somtyds hebben we de Visch op zy leggende / de zelve geopent / om / indien 't mogelijk waar / zyne maag t' onderzoeken / maar 't gedarmte zoo dik als een mans arm / was ons te zeer in den weg / zulks we door de kleine opening tusschen de ribben gemaakt / de maag niet konden beschouwen / en ribben uit te snyden of een grooter opening te maaken / liet het belang van de Visschery / en andere ongelegentheden niet toe. Maar verscheidemaalen hebben we Robben en Walrussen binnen 't Scheepsboord geopent / en hunne maagen doorzocht / doch nooit iets anders dan 't gemelde sap of slym daar in gevonden / naar het beschreeve aas gelijkende / wanneer 't in de hand gewreeven word; waar uit waarschynlyk blykt / dat deeze Zeedieren in Groenland van 't zelfde aas leeven ; maar aan de Jutse en Driesse Eilanden / daar zich ook Robben onthouden / aazen ze op Spiering / Haring / Schol of andere kleine Visch / vermits ze door hunne tanden daar toe bequaam zyn / om vaster aas te genieten / en derhalven zal men 'er mede iets anders in hunne maag vinden.

Insgelyks van Robben, en Walrussen.

Welker Zeedieren mede op Visch aazen.

Z E-

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

't Geweſt van de Noordkaper beſchreeven, en waar op deeze Viſch aaſt. Noordkapers begeeven zich om de Zuid, en de Vinviſſchen ſomtyds wel tot in de Middelandſche Zee; Ook zwerven ze mede wel omtrent Spitsbergen, en om wat reden. Vinviſſchen beſchreeven, waarom deeze Viſch door de Groenlandsvaarders niet gezocht. De Noordkaper in diep water meeſt te vinden, en omtrent de Noortkaap, als ook omtrent Ysland. Plaatsverwiſſeling van de Noordkaper, aangeweezen, en hoedanig deeze Viſch zyn aas weet te vervolgen.

Waar op de Noortkapers aazen, aangemerkt.

OM onze Hoofdzaak / de Viſſchery van d' Eilandſche Viſſchen wat naader te komen / zullen we / tot gevoeglyker gelegentheid / van d' aangeroerde kleinder Zeedieren / hier ter plaats een weinig afzien / en met ons onderzoek in 't beſchouwen der Noortkapers en Vinviſſchen / overgaan. Wat de Noortkaper aanbelangt / deeze Viſch draagt dien naam niet te vergeefs / gelijk ook mede de Eilandſche Viſch niet oneigentlijk dien naam voert. Deeze Noortkaper / die zich veeltyds omtrent de Noordkaap en Ysland onthoud / als zyn evengemaatigd Geweſt zynde / nademaal 'er op deeze plaatſen overvloedig veel Haring / Sprot / Wyting en meer andere diergelyke kleine Viſch te vinden is / behalven niet weinig Schelviſch en Kabeljau / zoo is 't waarſchynlijk dat de Noordkaper aan deeze Viſch zyn aas vind; vermits zyne krachtiger ſnelheid van beweeging / hem dies te meer bequaamheid daar toe geeft; waar uit ook te gelooven is / dat zyne keel ruimer moet weezen / en dat zich de baarden zoo diep tot in de keel niet uitſtrekken / als wel die van d' Eilandſche Viſch reeds beſchreeven.

Meer dan een ton Haring in de Maag van een Noortkaper gevonden.

Van een geſtrande of gevange Noortkaper omtrent Hitland, verhaalt Fredrik Martenſz. in zyn Groenlands Journaal van den Jaare 1671., dat 'er meer dan een geheele ton Haring in zyn maag gevonden wierd. Deeze Viſch is / gelijk gezegt zy / vaſter van Spek / als d' Eilandſche Viſſchen / derhalven is 't met zijne natuurlyke geſteltheit beter overeenkomende / om zich verder om de Zuid te begeeven. Insgelyks word de Vinviſch die noch veel vaſter van Spek als de Noortkaper is / somtijds veel verder om de Zuid gezien. Dit word mede door den voornoemden Fredrik Martenſz. als ooggetuige beveſtigd / zulks hy in 't zelve Dagregiſter verhaalt / in den Jaare 1671. en 1672. Vinviſſchen in

Noortkapers begeeven zich om de Zuid.

Vinvisschen in de Spaansche en Middelandsche Zeën gezien.

in de Spaansche Zee gezien te hebben/ en in 't Jaar daar aanvolgende in de Middelandsche Zee/ by de Straat van Gibralter. Nademaal nu getoont is/ dat zoo wel de Noortkaper als de Vinvisch op iets anders aazen als d' Eilandsche Visschen / zoo kan men genoegzaam begrypen/ gelyk we van den Kriger en Leeurik gezegt hebben / dat men plaats en gelegentheit moet acht slaan/ zal men met vrucht zynen arbeid zien gelukken.

's Schryvers gedachten dat zich de Eilandsche Visch, nooit omtrent Ysland of de Noortkaap vinden laat; noch de Noortkapers voor Groenland.

Vierhalven zyn wy van gedachten/ dat zich d' Eilandsche Visch nooit door of omtrent Ysland en de Noortkaap vinden laat/ noch de Noortkaper zich naar Groenland begeeft; immers wy hebben 't nooit gezien/ noch ooit daar van gehoort. Deeze Visschen schynen om gewigtige redenen hun eigen Gewest niet te verlaaten ; doch de Vinvisch zwerft bynaa allerwegen/ begeevende zich somtyds in 't Ys/ maar allermeest omtrent Spitsbergen , en eenige mylen Zeewaarts naby het Voorland, alwaar zich op de Banken veel Schelvis en Kabeljau onthoud/ door ons zelf met een tinne Haring gevangen ; dat 'er ook Haring genoeg is te vinden / blykt by de graaten omtrent Vogelnesten gevonden.

Vinvisschen voor en omtrent Spitsbergen gezien, en om wat reden.

Over zulks zyn dan onze gedachten/ dat de Vinvisch meer op dit aas derwaarts afkomt/ als op het Walvisch aas / vermits men ze anders meer in 't Ys/ of onder 't Land en in de Baayen gewaar worden zou. Insgelyks verneemt men deeze Visch meede wel om de Oost; diershalven zyn we van gedachten / dat waar zich de zelve onthoud/

Onthouden zich mede om de Oost;

mede Haring en andere Visch te vinden zy/ want d' ondervinding leert / dat 'er veele Vischbanken omtrent Spitsbergen gevonden worden/ en vermits deeze Visch zich alhier onthoud/ worden we in onze gedachten te meer gevestigt. Doch / niet tegenstaande de Vinvisch door zyne baarden mede bequaam is/ op 't Walvisch aas te aazen / zoo zou het wel konnen zyn/ dat hy by gelegentheit/ zich aldaar bevindende/ dit insgelyks dee/ maar vermits hy in 't Ys / noch in 't Waigat of onder 't Land geen verblyf zoekt te neemen/ zoo geeft de verkiezing van plaats (gelyk de Noortkaper) als mede de vastigheit van zyn Spek genoegzaam te kennen/ dat het niet t'eenemaal van Walvisch aas is opgelegt.

Deeze Vinvisch is in lengte de Walvisch gelyk / maar niet in dikte/ nademaal de laatste wel driemaal dikker is. Men kent deeze Visch aan zyne Vinnen/ die hem op den rug naby den staert uitsteeken; ook is de zelve Visch veel krachtiger in 't water uit te blaazen/ als de Walvisch. Zyn gebulte kop is doorgaans gekloofte/ en door dit gat is 't / waar door hy 't water dus geweldig uytwerpt. Deeze bult is echter zoo verheeven niet/ dan die van de Walvisch/ noch zyn rug zodaanig ingebogen. De boven kaak is mede als de Walvisch van Baarden verzien; zyne gestalte is verder lang/ rond en smal.

Veel gevaarlyker is 't een Vinvisch te vangen dan een Walvisch / vermits hy zich snelder beweegt. Geweldig slaat hy met den Staart en Vinnen / zulks dat men hem met de Sloepen niet te naa moet komen;

maar

maar 't best kan men hem met lenssen dooden. Wanneer zich deeze Vinvisschen veel vertoonen / werden 'er geen Walvisschen meer bespeurt.

'T Is dan om deeze reden dat de Vinvisch / wegens zyne vastigheit en dorheit van 't spek / door de Groenlandsvaarders niet word gezocht / dierhalven hen weinig daar aan gelegen legt / werwaarts hy zich onthoud; en om die reden zullen we van den zelven geen breeder beschryving doen: Maar nodiger is 't voor hen te weeten / waar men de Noortkaper en Eilandsche Visch zoeken moet / vermits de een op Haring / en andere Visch aast / en d'ander / alwaar 't gemelde Walvischaas word gevonden. En worden door de Groenlandsvaarders niet bezocht.

Het Noortkapers eigen en natuurlyk Geweest / is / als wereeds gezegt hebben / omtrent Ysland en de Noortkaap; hier vind hy zyn rechte Vaderland / hy heeft 'er zyne Vrienden / Ouders / Vrouw en Kinderen / en voornaamentlyk een goede gelegentheit tot zyn bestaan; Ook is hy een zeer diepgaande Schip / en beducht voor zynen vyand ten prooy te zullen worden / wanneer hy gelykzaam als op 't water dryft / dies wil hy liever in ruim sop / en somtyds onder water zwemmen / duiken / en den staert opsteeken / waar toe de Noortzee onbequaam is; derhalven hy wel tot aan Hitland naadert / maar de droogte van de Noortzee gewaar wordende / waarschynlyk weer te rug wykt. Waar de Noortkapers 't meest te vinden zyn.

Deeze te rugtogt / doet hy te liever / vermits hy zich als dan wat te verre buiten zyn Geweest en Vaderland bevind / waar buiten hy zich als een Vreemdeling niet lang kan ophouden / maar keert eerlang weer derwaarts; wil men hem dan zien en bezoeken / zal men hem veeltyds / (by gelykenis gesproken) t'huis vinden: Want behalven dat 'er eenen overvloed van aas voor hem te vinden is / zoo vind hy 'er ook beter gelegentheit zich te bergen; De Yslandsche en Noortkaapsche Havens zyn wyd en diep / zonder dwaalgronden / waar hy zonder eenig beletsel genoegzaam uit en in komen kan: Daar in tegendeel de havens in de Noortzee hem te eng vallen / jaa zelf de Zee te naauw is / vindende zich allerwegen aan laagerwal; want indien hy door storm en stroomen naar de Engelsche / Driesche / of Jutsche havens wierd gedreven en gesleept / of dat hy in 't Texel of 't Vlie verviel / of elders geneegen was een reede te zoeken / dan zou hy genoegzaam verlegen zyn / en over de gronden niet konnen komen / vermits hem 't rechte vaarwater te naau wierd / over al zou hy zynen neus stooten / en derhalven gelykzaam een gevange Man zyn / want hy zou zich zoo gemaklyk als een Spiering of Garnael niet bergen konnen. Dus is hy van natuur geneegen de droogte t'ontwyken / en zal ook nooit / dan door dwaling ontrent deeze havens naaderen / vermits zyn eigen Geweest hem veel voordeeliger is. Hoe zy zich liefst in 't diep water onthouden.

Nademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een breed verhaal aangaande de Noortkaper te doen; hoe men dezelve in zyn Geweest en verblyfplaatse moet aandoen; wat voor gereedschappen men daar toe bezigt;

zigt;

zige; hoe te schieten / en geschooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ook hoe men hem gedood hebbende behandelen zal / en wat voor aart van Spek en Baarden hy uitlevert: Overmits onze eigentlyke Hooftzaak alleen is / d'Eilandsche Visch te beschryven / en wat dies aangaat ons oogwit zy; dierhalven zouden we / gelyk met de Vinvisch is geschied / mede afbreekende van de Noortkaper scheiden; echter lust het ons / noch iets van dezelve aan te merken / te toeeten: of hy van zyne Vrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelven hebben kan / of heeft.

Byzondere aanmerkingen van den Schryver over de Noortkapers.

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / gelegen als met alle anderen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte mede kan toegepast worden / dat is: dat 'er geen Uilen by Bontekraijen vliegen / maar dat soort by soort op zich zelfs aangemerkt / by schoolen zich onthouden; Want men bespeurt genoegzaam hoe alle Schepselen genegen zyn / met groote genegentheit onderling te paaren / en met welk een liefde de Ouden aan de Jongen / en de Jongen aan de Ouden verknocht zyn. Wat de Noortkaper aangaat / van deeze konnen we met zoo veel ervarentheit niet spreeken / als wel van d'Eilandsche Walvisch / indien haar Jong gevangen word / ziet men de Moeder allerwegen om dit Jong zwerven / en zodanig / dat ze haar zelve in gevaar stelt / en ook somtyds in dit omzwerven gevangen word / jaa 't is mede wel gebeurt / dat op deeze wyze het Mannentje zoo wel als 't Wyfje gevangen wierd.

Als mede over de Eilandsche Walvisch.

Meer aanmerkenswaardige dingen zullen ons in 't vervolg van de Eilandsche Walvisschen voorkomen / wanneer ter gevoeglyker plaatze van de zelve gehandelt worden zal / om als dan te toonen / dat alle hunne doeningen niet enkelyk by een spoorloos geval verricht worden / zulks men ze dan bezwaarlyk zou konnen naspeuren; geenzins / vermits alles in een gevoeglyke order geschied.

Om dan onze gedachten noch niet t'eenemaal van den Noordkaper af te wenden / dunkt ons de zelve onder dit geval mede te konnen betrekken; te weeten: dat hy niet alleen kennis van zyn Vaderland heeft / maar gelyk den Eilander / een greetig gevoelen over zyne Vrienden hebben kan. Indien deeze Visch zich dan eens buiten zyn geweest begeeft / hebben we verscheide redenen aangetoont / waar door hy genoodzaakt word te rug te keeren; zoo dat / die hem 't zekerste vinden wil / moet hem in zyn eigen Gewest en Vaderland zoeken / te weeten: omtrent de Noortkaap, Hitland, Fero, Ysland en Jan Maijen Eiland.

De Noortkaper word op veele plaatsen gevonden, doch allermeest ontrent de Noortkaap,

De tyd om de Noortkaper op 't zeekerste aan te treffen / nademaal hy zich in zoo een wyde uitgestrektheit van Zee onthoud / is echter onbepaalt 't Is immers waar dat Kraanen en Zwaluwen hunnen tyd hebben / gelyk mede van de Reiger en Leeurik is gezegt / en van veelerley Vogelen en Dieren zou konnen gezegt worden; en men zou in dit

in dit geval / dit mede van de Noordkaper konnen aanmerken ; maar zeggen we / deeze Visch zal men / wanneer deeze tusschen ruimte doorsteevend word / ten allen tyden en op verscheide plaatsen vinden; waar van de reden is : dat deeze Zee altoos eenen overvloet van Haring / Makreel / Schelvisch en Kabbeljau verschaft / en allerwegen als daar mede bezaait is. Ook zullen 'er ongetwyffelt in deeze groote ruimte / gronden en Banken zyn / waar op deeze Visch en andere dergelijke soorten in 't Grondgewas komt aazen / en dierhalven zich op een byzondere wyze aldaar onthouden / welke plaatsen / de Noordkaper / als zijn eigen Gewest en Vaderland zijnde / genoegzaam zal weeten te vinden; echter zal hem de eene plaats veel beter dan d' ander gevallen / en zulks naar de soort van Visch / als 'er zich meest onthoud / en dus wil hy by afwisseling somtijds wel van plaats veranderen / als vervolgens blijken zal; door welker verplaatsing zou men dan konnen zeggen / dat hy / 't zy hier of elders en allerwegen in deeze gantsche ruimte / altoos te vinden is. Doch wy achten / om de gemelde redenen / zyne zeekerkerste plaats in deeze groote ruimte te wezen / daar de meeste Gronden zijn / te weeten ; onder de Wal en langs de Kusten van Noorwegen, Hitland , Fero en Ysland ; en vermits de Kusten van Noorwegen en Ysland, zich wyder dan d' andere gemelde uitstrekken / zoo veel te meer en grooter moeten ook de Gronden en Baven zijn / en zoo veel te meer zullen 'er ook Grondgewassen gevonden worden ; in welker Grondgewassen dan den groei van 't aas zyn moet / en dus naar 't aas de Visch en vervolgens de voortteeling der Visch daar uit volgt / waar naa de Noordkaper zyne begeerte strekt. Nademaal nu Ysland allerwegen van schoone groote Baven is verzien / en ook de grondigste van al de voornoemde plaatsen / zoo zyn deeze Gronden voor hem wel de gevalligste / en by gevolge de zeekerste plaatsen om hem te vinden.

Schoon 't nu gebiel dat Ysland door sterke Vorst en langduurige Noordelijke Winden / met het Groenlands Ys wierd bezet / en dus in een koude Zomer lang bezet bleef / door welke bezetting de Baven en Gronden de warmte der Zon dervende / den groei van 't Grondgewas en aas wierd belet / zulks de Visch zijn aas missende / van daar naar de gemelde Banken in de ruime Zee week / en aldus de Noordkaper voor zich een andere en beter plaats verkiezen moest / of door het Ys genoodzaakt wierd elders den wyk te neemen ; zoo is zoodanig een beter plaats voor hem veel nader te vinden / dan voor ons naa te speuren: Want schoon wy by gissing / en door ervaarentheit al veel te weeten komen / echter is hy 'er noch veel kundiger van / alzoo hy in zyn Element / Gewest en eigen Vaderland is / en door een dagelyksche ervaarenis / alle de bequaamste plaatsen weet / en de zelve spoedig bereiken kan ; want de eene plaats hem niet gevallende / kan hy door zijn snelle voortgang zeer schielyk verhuyzen en tot een andere overgaan / wordende niet gelijk wy te Scheep zijnde / door stilte of tegenwind belet / behalven dat hy ook een natuur-

Ysland en derzelver omleggende gronden, de zeekerste plaats om den Noordkaper te vinden;

tuurlijke hoedanigheit heeft / om bequaamlijk onder water allerwegen de Gronden te beschouwen en naa te speuren ; als hy 't dan / om alle deeze redenen / en door zyne dagelijkse ervarentheit / op eenige zyner gewoone plaatsen niet wel bevind / zoo weet hy veel beter werwaarts het roer te wenden / dan wy : dies zien we dat 'er voor hem beter gelegentheit dan voor ons is / om van een verloore reis t' huis te komen.

Alhoewel nu een verkreege kennis en een kundige ervaarentheit veel nut aanbrengen kan / echter konnen de zelven by ongelukkige geleegentheden wel eens zonder vrucht wezen ; des niet tegenstaande leert ons de reden en onderVinding / schoon we de Noortkaper by gelegentheit mede wel in ruime Zee vinden / dat men hem / om d'aangetoonde reden van Gronden en Aas / veel meer en gemakklyker onder 't Land vinden zal / zijnde dan / volgens deeze reden / Ysland de zeekerste plaats ; en ingevalle men de Noordzijde met Ys bezet mogte vinden / leert ons de reden dat de Zuidzyde daar van bevrijt zal wezen ; doch hem aldaar mede niet vindende / zoo volgt uit d'aangetoonde reden / dat hy aan Fero of Hitland zeekerder dan op Zee / en noch zeekerder omtrent de Noortkaap zal te vinden zijn. Nu is 't kennelijk / dat we op de Visschery uit zijnde / de gemelde plaatsen zoo schielijk niet konnen bezeilen / als wel de Noortkaper die bereiken kan ; echter konnen we / wind en weer dienende / daar tydig komen.

Insgelyks Fero en Hitland, en voornaamentlyk de Noortkaap.

Deeze plaats verwisseling kan best door een gelykenis vergeleken worden. D'Ervaarentheit leert / dat zich de Haring in 't Voorjaar / in 't gemelde Noortkapers Gewest / en gantsch benoorden Hitland onthoud ; in den Zomer word ze door onze Buizen onder Schotland , in den Nazomer onder Engeland gezocht / en op den Herfst komt ze door Texel en 't Vlie / en laat zich op de Zuider Zee vinden. Dus kan nu gevolglijk nagespeurt worden / wat tijd men de Haring op d'eene / wanneer op de andere plaats moet zoeken / en insgelijks moet men de tyd en plaats in 't naspeuren van den Noortkaper onderscheiden.

Des Noortkapers plaatsverwisseling door een gelykenis vergeleeken, en aldus nagespeurt.

Maar eerwe noch tot de berichtgeeving van zijn tijd overgaan / mogt / belangende zyne plaats / volgens voorgaande aanwyzing / dat ze hoe grondiger die zy / des te zeekerder is / gevraagt worden : om wat reden zeekerder ? De Noortzee is grondig / vervolgens aasryk / en Vischryk genoeg / gelijk gemeenlijk nevens d'ondervinding 't gemeene Spreekwoord zulks bevestigt / te weeten :

Op 't grondig Doggerszant,
De Dogger smakt zyn want.

Immers de Potskop en Tonyn / die mede op de Haring schijnen te aazen / volgt de zelve van Hitland , naar Schotland , vervolgens door Engeland , en op den Herfst door Texel tot op de Zuiderzee / en zelf op 't Y ; waarom volgt dan de Noortkaper dit zijn begeerig aas mede niet?

Reeds hebben we vooraf omstandige reden hier van gegeeven / en wy

zyn

Ondiepe Zeën en Wateren voor den Noortkaper onbequaam, en om wat reden.

zyn ook van gevoelen / dat schoon hy aas genoeg in zyn Vaderland vind / als vervolgens blyken zal / echter eenigen door dit aas zouden verleid worden / tot in de Noortzee / sommigen door Texel in de Zuiderzee komen / en vervolgens somtijds nevens den Tonyn voor Amsterdam zich laaten zien / indien d'uitgestrektheit van zijn ligchaam niet grooter dan de Tonijn waar; maar nademaal hy 20 / 30 en ook wel 40 Quartdeelen Spek / behalven zijnen anderen romp met zich sleept / dies kan hy zich in deeze ondieptens niet behelpen ; want wanneer hy zou willen duiken en den staart opsteeken / om zich voor zynen Vyand te verbergen / of vaardig zijn aas met zwemmen zou trachten te vervolgen / kan dit op de Zuiderzee niet geschieden / zelf zou hy in de Noortzee zijn Neus aan den grond stooten / en zich bezwaarlijk keeren en wenden konnen; indien hy dan bezuiden Hitland ; zijn aas vervolgende / tot aan de gronden van de Noortzee nadert / en de zelve nevens de verandering van Gewest gewaar word / zoo vind hy / behalven dat 'er overvloediger aas in zyn Vaderland te vinden zy / dubbele reden om zich te wenden en weer naar huis te keeren.

Zyne tydelyke plaatsverwisseling aangeweezen;

Doch eerwe 't verhaal van den Noortkaper afbreeken / zoo rest ons noch een overweeging aangaande d'onderscheidig van zijn tijd / en onthouding in deeze zijne ruime en groote verblijfplaats. Om nu over dit onderwerp niet al te breedspraakig te zijn / zullen we de vergelijking in dit geval met den tijd der Kraanen / Zwaluwen / en meer andere soorten van Vogelen of Dieren / en Visschen ter zyde zetten / en alleen ons beoogde met de reeds gegeeve gelijkenis van den Haring genoegzaam verklaaren konnen. Reeds hebben we van den Haring gemeld en aangeweezen / hoe die in zijn gewest van tyd tot tyd verplaatst ; indien we dan in de Haring Visschery geen acht op deeze tydelijke verplaatsing gaven / en de zelve te St. Jan op de Zuiderzee zochten / en te St. Niklaas onder Schotland wilde Vissen / was 't onvermydelyk om van een verloore reis t' huis te komen. Diergelijke onderscheiding van tijd nu / zien we by ondervinding / dat de Noortkaper in zijn Gewest insgelijks weet waar te neemen ; want wilde men hem op St. Jan in Zee zoeken en te St. Niklaas in de Bayen en onder de kusten naspeuren / zou men zeekerlijk verlooren arbeid doen. De reden hier van zal door een waarschynlijk onderzoek getoont worden.

Die naar de verplaatzing van zyn aas moet waargenomen worden.

Visch, en Noortkapers aasteelt, wanneer tydig omtrent de Noortkaap.

By en omtrent de Noortkaap onthoud zich een soort van Visch / Kool genoemt / een weinig bruinder en kleinder als Kabbeljau / doch anders de zelve zeer gelyk ; deeze is 'er nevens den Haring / Schelvisch / en Kabbeljau zeer overvloedig. Alle deeze en meer diergelijke soorten van Visch / schijnen in den Voorzomer uit Zee onder 't Land en in de Bayen te komen / om haar kuit op de droogtens en gronden te schieten / die alsdan waarschynlijk door de warmte der Zomerzon word uitgebroeit. Deeze uitbroeijng geschied zijnde / beginnen omtrent St. Jan de Bayen van Jonge Visch te krielen / gelijk we zelf omtrent de Noort-

kaap by Loppe en Curoy verscheidemaalen met opmerking hebben gezien / en 't water op sommige plaatsen byna als levendig beschouwt. Van deeze jonge Visch hebbenwe veel troepen by malkander boven water zien schoolen / niet alleen by honderden / maar duizenden teffens in een school / en met de Sloep daar door geroeit / ook met lenzen daar in geschooten / en dus eenige gevangen / zulks 'er somtijds twee te gelijk aan de lens hangen bleeven.

Deeze tijd nu schynt den Noordkaper niet onbekent te weezen / want hy de zelve zeer gevoeglyk alhier / en ook buiten twijffel by Ysland, weet waar te neemen. Nu is wel af te neemen / nademaal we / deeze Visch / noch jong zijnde / met de lens zoo gemaklijk kan vangen / dat ook de Noordkaper / die zijn mond als een groote ruime fuik opendoet / en met een sneller vaart als wy met den Sloep roeijen konnen / door deeze schoolen zwemmende / waarschynlijk een groote meenigte te gelijk vangen kan / te meer: om dat hy de gemelde schoolen / onder water door / weet te vervolgen / daar wy met de sloepen niet dan boven water konnen visschen / vermits ook deeze Visch zoo draa zy ons gewaar word / zich aanstonds onder water begeeft; en mogelijk zijn 'er noch veele schoolen / onder water blyvende / voor ons verborgen / die de Noordkaper gemaklijk weet te onderscheppen / zulks dat zijne Visschery waarschynelijk gelukkiger / dan de onze / met de gemelde lens is.

De Noordkaper hoedanig zyn aas te vervolgen weet.

Men zou / aangaande de Visschery van de Noordkapers / noch veele en verscheide aanmerkingen konnen voorstellen / maar om van ons eigentlijk oogmerk / de Eilandsche Visschery / of anders gezegt Walvisvangst niet langer versteeken te blijven / zullen wy 't hier by berusten laaten / en ons oogwit van de voornoemde Visschery / van daar we afgebroken zijn / nu wederom achtervolgen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Onderzoek, of de Biskayers d' eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest, en eertyds in Holland overquamen, om voor Harpoeniers te dienen. De Harpoeniers eertyds in grooten aanzien geweest. Of 'er op de Biskaische Kusten, voormaals Walvisschen of Vinvisschen gevangen wierden, onderzocht. Hoedanig eertyds gevange Visschen aan een Sleeptouw gehecht wierden, en men naar 't ryzen deezer Visschen wachte. Wat den Schryver in 't vangen van een groote Walvisch wedervoer.

Reeds waren we tot de gewoone plaats der Eilandsche Walvisschen genadert / die wy van de plaats der Noordkapers en Vinvis-

visschen hebben afgezondert/ en ook eenige redenen gegeeven/ waarom deeze afzondering is geschied. Dit alles/ en meer andere zaaken de Eilansche Visch aangaande/ welke te beschryven voornaamentlyk/ ons oogmerk zyn zal/ zullen we nu vervolgens wat byzonderlyker en onderscheidentlyker verhandelen.

Des Schryvers onderzoek of de Biskayers de eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest.

Maar eer we noch met deeze verhandeling voortgaan/ zullen we eens onderzoeken/ of van ouds af/ eer de Groenlandsche Visschery noch voor onze Nederlanders bekent was/ de Basques of Biscayers en Portugeezen de Walvisschen voor de Biscaische en Portugeesche Kusten pleegen te vangen/ en/ of ze noch onlangs geleden/ misschien ook noch eenige Sloepen langs de Kust ten dien einde gereed hielden; en of de Hollanders vervolgens/ deeze Visschery van hen zouden geleert hebben/ en Harpoeniers en Speksnyders in 't Voorjaar van daar ontboden/ en in 't bestier van hunne Visschery zoude hebben gebruikt/ die in den Herfst weder naar hun land vertrokken; of dit waar is/ zullen we nu eens nader inzien. Wat ons aangaat/ schoon wy al een reeks van jaren de Groenlandsche Visschery hebben bygewoont/ en verscheidemaalen als Commandeur daar in gedient/ zoo is echter dit voor onzen tyd geschied; want/ in onzen tyd en lange voor den zelven/ zyn de Nederlanders in deeze Visschery al zodanig ervaaren geweest/ dat de Basques al voor lange/ ten dien einde niet meer in Holland overquamen; echter is dit voorgeeven wel eenigzins waar/ alhoewel wy 't niet by eigen ondervinding weeten/ maar we hebben 't zelf van goeder hand/ en van oude en ervaare Commandeurs en Harpoeniers gehoort/ en deezen wederom van noch ouder/ en dus als van mond tot mond by overleevering verstaan.

En jaarlyks ten dien einde overquamen, en voor Harpoeniers dienden.

Eertyds het bestier der Visschery den Harpoeniers aanbevolen.

Indien het ons dan te regt is overgelevert/ zoo zouden in deeze eerste beginselen van de Groenlandsche Visschery/ onze Commandeurs in hoedanigheit als Schippers gedient hebben/ vermits hen alleen 't bestier van 't Schip was aanbevolen/ wordende de gemelde Harpoeniers het bevel en 't bestier over de Visschery aanvertrouwt; want in deeze eerste beginselen/ wierden de Walvisschen voor veel gevaarlyker en verschriklyker Monsters aangezien/ als nu; derhalven waren deeze Harpoeniers als Waaghalzen geacht/ en deswegen ook voor ontzaglyke mannen aangezien; zulks dat/ indien 'er omtrent het Schip/ of binnen het bereik van 't gezicht/ zich een of eenige Visschen op-deeden/ zoo pleegde men voor af met hun raad/ of men op de zelve zou. los gaan en in de Sloepen vallen./ en indien zy dit uit het bedryf der Visschen/ wind en weer dienende/ goed keurden/ vielmen in de Sloepen en anders niet. Een of meer gevangen hebbende/ bragt men ze op 't Sleeptouw of ter zyden van 't Schip/ en moest de Visch als dan eenige quartieren/ of zoo lange als de zelve naar hun oordeel genoeg gereezen was/aldus blyven leggen/ tot ze wel gereezen zynde/. order gaven om de zelve te flenssen en vervolgens af te maaken.

Hoedanig toen met de gevange Visschen gehandelt wierden.

Dus is uit dit verhaalde genoeg te zien / dat de Harpoeniers eertyds in grooter aanzien waren als nu / niet tegenstaande zy heden noch een taamelijk gezag hebben / maar echter onze Commandeurs moeten onderworpen zijn. Want de Commandeurs / die nu veeltyds zelf den dienst van Harpoeniers waarneemen / en in de reeds lang geoeffende Visschery meede wel ervaaren zijn / bekleeden beide deeze bedieningen als 't Opperhoofd van 't Schip en van de Visschery.

Nu zouden we wel van 't zoo even aangeroerde flenssen / vallen en afmaaken / nevens meer diergelyke dingen een breeder verhaal doen / maar alzoo wy oordeelen / dat dit den Lezer hier te verdrietig vallen zou / en ons beoogde meer daar door verduistert dan verklaart zou worden / te meer / dewijl onze Commandeurs en Harpoeniers / ten wiens onderwys dit Traktaat voornamentlijk geschreeven is / deeze spreekwyzen genoegzaam verstaan: dies hebben we derhalven gevoeglijker geoordeelt / daar van in een naareden gewag te maaken.

Of eertyds Walvisschen door de Biskayers gevangen zyn, onderzocht.

Of 'er nu eertyds op de Biscaische en Portugaalsche kusten Walvisschen gevangen zijn / blijkt genoegzaam uit onze voorafgaande redeneering / en mede uit het aangeroerde Dagregister van Fredrik Martensz., dat men onder deeze Walvisschen de Vinvisschen moet verstaan / en dat te meer geloofIijk is / vermits deeze Fredrik Martensz., de zelve / als gezegt zy / in de Middelandsche Zee voor Gibralter heeft gezien / en noch te meer geloofIijk / om dat de gemelde Basques in de beginzelen deezer Visschery / als daar in ervaaren zynde / ons tot onderwijs hebben gedient.

Maar vermits we zoo even van een Sleeptouw gesprooken hebben / en van de Visch eenige quartieren te laaten leggen / ten einde dat die reizen zou / welk gebruik nu hedendaags niet is bekent / en allenks verandert is / zoo zullen we 'er hier mede een verklaaring van geeven; namentlijk: men plagt in d'eerste beginzelen der Visschery / voor de Compagnie / die in den Jaare 1614. opgerecht wierd / aan Spitsbergen en Jan Mayen Eiland, (waar van vervolgens breeder zal gesprokea worden) door byzondere Reeders / die aan land niet mogten laaten Visschen / onder 't Westys in Zee te Visschen. Dit Ys daar men nu zoo brymoedig inzeilt / wierd toen als een gevaarlijke klip of laagerwal geschouwt / want zoo draa men het ontdekte / wierd 'er aanstonds ree / ree geroepen / en men wende zoo veel men kon het weder daar van af.

Het Sleeptouw eertyds ten gebruik der Walvisch-vangst gedient, en wat het zy, aangeweezen.

In deeze Zee-Visschery gebruikte men een hecht en sterk Sleeptouw / waar aan men de gevange Visch / de staart afgesneeden zijnde / door een gat in 't plug-end vast maakte / dus achteraan vierde / en al zeilende of dreivende meesleepte / en zulks zoo lang / tot men bequaam weer om te flenssen had / of dat de Visch / als gezegt is / genoeg gereezen was; want indien 't op Zee slechts een mooije koelte waait / begint de Zee zich met zoo grove en zwaare deiningen te verheffen / dat de Visch op zyde leggende / de jyns en takels vast staande / om de zelve te kenteren / en 't Spek en Baarden over te winden / deeze jyns door de beweeging

van

van 't Schip en de Visch niet sterk genoeg zijn / of zeer ligtelyk het een of ander zoude breeken ; dierhalven wacht men in zoodanig een geval naar mooy en bequaam weer en een slechte of effen Zee. Ook liet men ten dien einde de Visch ryzen / op dat anders de Spekſnyders op de zelve staande / de Zee te veel om de beenen spoelde. Schoon nu in de tegenwoordige Visschery mede wel eenige Visschen in Zee gevangen worden / is 't echter meer toevalligerwyze / en ook zelden zoo verre in Zee / maar veel dichter onder 't Ys / of om de Oost / daar men ook veeltyds slecht water heeft; dierhalven is 't afspoelen der Spekſnyders nu zoo gevaarlyk niet / en 't ryzen der Visschen / om gemelde reden / niet noodzaaklijk; want in 't Ys / daar onze Visschery nu voornamentlijk word verricht / is 't eene niet te vreezen / en 't ander onnoodig / vermits het omzwervende Ys / aldaar een geduurig slecht water maakt / zulks men ook met een harde wind / zelf van een noch versche en ongereeze Visch in geen gevaar is / om door de Zee van de zelve afgespoelt te worden. Echter gebeurt het somtyds / dat als men verscheide Visschen gevangen hebbende op zyde heeft / de laatste / eermen aan 't Spekſnyden komt / vry wat zijn gereezen / eer al de voorigen zijn afgeflenst ; gelijk ons in 't Jaar 1705. zelf is gebeurt / wanneer we toen in eene Val zes Visschen op zyde haalden ; en eerwe met Visschen en opruimen gereed waren om te flenssen / verliep 'er met de eerste zoo veel tyd / dat de laatsten reeds hoog gereezen waren. Ook gebeurt het wel by goed geluk en gelukkige Visschers / dat 'er somtyds 10, 15 jaa 20 Visschen achter een gevangen en gedood worden / eermen begint te flenssen / want in zodanig een geval kan men het ryzen der Visschen niet voorkomen. Dit ryzen der Visschen is dan in de Ysvisschery toevallig en niet noodzaaklijk / men behoeft 'er / om reeds gemelde reden / als van ouds in de Zeevisschery geschiede / niet naar te wachten / want in tegendeel is 't voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig ; gelijk we by deeze gelegentheit / een merkwaardig geval / ons zelf gebeurt / als in een tusschen reden verhaalen zullen.

Hoe men naar 't ryzen der Visschen wachte,

En goet weer en effen Zee waar nam.

Dat nu niet noodig bevonden word, en waarom.

's Schryvers voorval in 't ryzen der gevange Visschen bygebragt.

Word voor het tegenwoordige door hem afgekeurt en meer naadan voordeelig geacht.

In den Jaare 1690. was 't / dat we voor d' eerstemaal als Commandeur voerden / een oude opgetimmerde Buis / genaamt de Vries, door Dirk Dirksz. Prutkoper van Jisp uitgereed / voerende 2 kleine Sloepen ieder met vyf man / en een jol met drie man / blyvende een man t' Scheep / zulks we te samen 14 eeters uitmaakten ; met dit Vaartuig op 74 graden en eenige minuten in 't Westys gekomen / zagen we al vry wat Visch / en schooten een groote Visch / naar gissing van omtrent 70 of 80 quardeelen spek ; midlerwyl quam 'er onze tweede Sloep by / en schoot mede zyn Harpoen in de zelve / geevende hem teffens 2 of 3 lenssteeken die wel troffen / zulks hy sterk bloed begon te blaazen / en zich voorts gemaklyk aanstelde / zwemmende zeer zacht windwaarts op / somtyds onder een Ysschots door / alwaar hy / 't zy door aamechtigheit of 't wederhouden der lynen / een tyd lang tegen de zelve aan bleef

Zyn verhaal wat hem op zyn eerste togt als Commandeur is ontmoet,

En in 't vervolgen van een groote Walvisch is wedervaaren ;

leg-

leggen / en bloed blaazende / verscheide schotsen met zijn bloed verfde / dat met de wind overwoei. Wy waren zelf in 't jol / en we konden hem telkens aan d' andere zyde der schots / om zyn traage en magtelooze beweeging en voortgang gemaklijk beroeijen / en door zyn tam gedrag naar wensch op en om de zelven leggen / om te flenssen / tot hy eindelyk niet langer scheen voort te kunnen; dies scheidden we met lenssen uit / en dachten dat hy eerlang sterven zou / doch echter zachtjes voortglijende tegen een hooge schots / begon hy zich eenigemaalen rondom te kanten en te rollen / slaande telkens met zyn Staart en Vinnen / dat ons zyne doodstuipen toescheenen / gelijk het uit de menigvuldige en naar wensch getroffe wonden / ook waarschynlijk zijn geweest ; maar hy dompelde zich / als naar gewoonte / voor deeze schots onder. Wy merkten toen aan de Meeuwen / die om zijn vet en bloed uit de wonden stroomende / hem by meenigten om 't lyf vloogen / dat ze spoorloos in 't vliegen / blyken lieten / dat ze hem misten ; ondertusschen quamen wy toen mede aan d' andere zyde van deeze groote schots / maar zagen hem niet / en naar allerwegen omziende / kon men hem noch vinden noch hooren blaazen / noch eenig spoor aan 't gedrag der Meeuwen naaspeuren / denkende dat hy by deeze diepe Ysschots gezonken was / gelijk zulks uit zyne magteloosheit en de meenigte der ontfangene wonden waarschynlijk bleek / want ten dien einde wy het lenssen reeds gestaakt hadden / duchtende dat hy zinken mogt / vermits hy wegens zyn magteloos en gemaklijk gedrag / in zyn fynste levens deelen omtrent het harte genoegzaam scheen getroffen. Wy maakten in 't eerst nog weinig zwaarigheit / nademaal we hem aan twee lynen vast hadden / dies roeiden we derhalven (naa alvoorens allerwegen naar de Visch gezocht te hebben) naar de Sloepen / die bezich waren hunne lynen in te haalen / en naa ons wedervaaren met de Visch verhaalt te hebben / midlerwyl hunne lynen zeer gemaklyk involgden / waar op ons den moed begon t' ontvallen. De lynen ingehaalt / bevond men d' eene Harpoen gebroken / en d' andere lyn eenige vademen van de Visch / waarschynlijk door 't gemelde omwentelen en rollen veroorzaakt / om den staart en vinnen gespannen zynde / en door 't slaan van een gerukt / insgelyks aanstukken. Wy besloten toen met elkander / ieder een bezondere weg neemende / naar deeze Visch te zoeken / en in dit zoeken / raakten we aan een andere Visch weder vast / dat ons beter gelukte / vermits we hem haastig afmaakten / en bevonden mede een groote Visch van omtrent 70 quardeelen te zijn / wiens Baarden t' Amsterdam in de Waag meer dan 2100 ponden woogen.

Dat vruchteloos afloopt.

Doch weder een andere Visch op doet, die gevangen word,

Dit hebben we alhier omstandig verhaalt / zulks men daar uit zien kan / hoe men met een kleine en onkostbaare uitreeding meede een goede vangst kan aantreffen / want / indien we alhier aan een vast Ysveld hadden konnen komen / dat ons naa veele aangewende moeiten echter niet gelukken wilde / waar onze hoop van een goede Visschery niet vruch-

vruchteloos geweest / vermits we rondom ons veele en groote Visschen zagen / en tam genoeg / nademaal we hier alleen waren / en geen Schepen meer omtrent ons zagen / waar door anders gemeenlijk de Visch zeer schuuw en wild wordt; maar 't los en gebroken Ys / lag ons zodanig in den weg / dat we 'er somtyds niet door roeyen konden / om een vaste Visch t' achtervolgen; derhalven ontzagen we ons om te schieten / vreezende de lynen te verliezen / die wy van ons kleine hoopje niet missen konden; doch als dit Ys zich een weinig opende / en wy daar door roeyen konden / stelden we alles in 't werk / om onze Visschery te bevorderen. Wy geraakten dan met deeze gevange Visch uit het Ys / en sloegen ondertusschen aan den zoom van 't zelve eenige Robben dood / maakende alzoo naar onze uitreeding een goede reis. En buiten 't 't Ys geslegt.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

't Ryzen der gevange Walvisschen onnoodzaaklyk geacht. Moeijelykheden in 't kenteren van een gereeze Visch aangeweezen; des Schryvers voorval over zodanig een Visch, en hoe hy zich daar in gedraagt. 't Walvisch Gewest van een zeer ruime uitgestrektheit, en bepaaling van 't zelve.

OM nu van ons oogmerk niet verder af te wyken / zullen we de afgebroke draad onzer redeneering wederom opvatten / te weeten: waarom het ryzen der Visschen in de Ysvisschery niet noodzaaklijk is / maar voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig moet zyn / dat nu vervolgens getoont worden zal. Deeze onze gemelde groote Visch nu op zy hebbende / begonnen we op te ruimen om aan 't werk te raaken / maar zodanig een groot flensgat in ons klein Scheepje niet konnende maaken / bragten we eenige vaten op de Schots / en ruimden vervolgens op / om van overboord in de vaten te snyden / dat met zoo weinig volk aan zoodanig een groote Visch zeer langwylig en moeylijk viel; daar en boven moesten we door maaling in dit losse Ys / somtyds eens ruimen / en van schots veranderen / onze vaten van d' eene op d'andere rollen / vermits ons deeze schots door perssing van andere schotsen afgedrongen wierd / en wy ondertusschen ons werk moesten staaken; middelerwyl rees nu onze Visch by naa zoo hoog als de Buis / zulks dat we zonder afklimmen van boord op de zelve stappen konden. Als wy 'er dan de eerste kentering afgesneeden hadden / en men hem weder meende te kenteren / mislukten 't ons / zulks wy om de zwaarte van 't lengstuk 't ontgaan / onze groote lyn aan een leng vast maakte / en wonden met kracht onze Buis zoo verre op zy / dat wy 'er naaulyks op konden staan / en onze spekgoot en bank naar ly toe sulden; ons loefwant

d' Onnoodzaaklykheit van 't ryzen der Visschen door den Schryver aangeweezen.

Hoe bezwaarlyk een gereeze Visch te kenteren is,

En wat voorval den Schryver daar over heeft gehad.

stond als een snaar gespannen en rekte teffens zoo verre / dat de groote Mast gelykzaam als een hoepel boog / en de boegspriet begon door 't achterover haalen van de Fokkemast / door de topreep en 't aanzetten der Spektakels te kraaken / echter wierd de Visch zeer weinig tot kenteren bewoogen. Nu was goede raad duur / om 't overige Spek en de Baarden van deeze Visch magtig te worden. Onze kleine magt / zagen we / was krachteloos / en behalven dat kon ons zwakke tuig geen geweld doen; echter bleef de Visch bynaa als ongeroert. Toen stonden we te kyken / te denken en te overleggen wat best te doen; verscheide van ons Volk hadden ieder wat byzonders te zeggen / doch 't quam met onze gedachten gantsch niet overeen / ieder zeide wel het zyne / maar 't kon geen algemeene toestemming vinden. Dus wierd 'er dan eenigen tyd zonder iets te verrichten gespilt. De ondervinding hadde wel geleert / dat een versche en ongereeze Visch gemaklyk te kenteren was / dog waar deeze / in weerwil van ons / al te hoog gereezen. Eindelyk quam ons iets te binnen / vermits we ons wel eer in eenige Philosophische overdenkingen eenigzins geoeffent hadden / dat ons in dit geval nu wel te pas quam. Dus lieten we dan onze gedachten gaan: een versche Visch laat zich gemaklyk kenteren / derhalven is het hoog ryzen van deeze / alleen het belet; verder denkende dat zyne inwendige groote hitte hier van de oorzaak waar / die alle zyne inwendige vochten ontbond / uitbreide / en tot lucht of wind maakte / welke uitbreiding het ligchaam van de Visch zodanig deë zwellen. Immers dachten we / is 't het Spek niet / dat zich zoo bezwaarlyk laat omwinden / vermits het aan een versche Visch niet min zwaar dan aan een gereezen zyn kan / en of schoon het Spek in zich zelven wel zwaar is / echter heeft het in 't water die natuurlyke hoedanigheit om van zelf boven te komen en te dryven / en zulks ook volgens 't gemeene spreekwoord / 't vet dryft boven. Dus dachten we 't zal immers het Spek niet zyn / dat niet naar boven wil / maar 't zal de gemelde nieuw gemaakte lucht of wind weezen / die niet naar om laag en onder het water te winden is. Hier op / dit wel begreepen hebbende / gaven we den Harpoenier en Speksnyder last / tusschen de ribben eenige openingen te maaken / om ons aldus van de oorzaak van ons belet / te weten: de gemelde lugt en wind t'ontlasten; Maar zy onkundig van een Philosophische uitvinding / wierd zulks van hen en verscheide anderen niet begrepen / en in den beginne ons voorneemen wedersproken / zeggende: Commandeur / wat zal dit wezen / nooit hebben we hier van gehoort / en konnen niet begrypen dat we met dit te doen / eenig voordeel beoogen zullen? maar laat ons de Visch voor den boeg haalen / gelyk andere kleine Scheepjes meer doen / zoo zullen we aldaar merkelyk meer kragt konnen gebruiken / als op zy; waar toe wy mede wel eenigzins geneegen waren / maar twyffelden aan een goeden uitslag / dies gaven we ten antwoord: was 't een gemeene Visch / had men 'er beter hoop toe / maar nu men ziet hoe groot en ongeZyn overleg om deeze kentering op een byzondere wyze in 't werk te stellen;

gemeen hoog hy allenks gereezen is / waar tegen onze kleine magt krachteloos word bevonden / wat geweld daar aan reeds geoeffent is / niet tegenstaande de Visch zich echter weinig roert; derhalven de zelve voor den boeg hebbende / zorgen we zal 't vergeefsche moeite zyn / en 't zal echter aan onze magt ontbreeken; maar zeiden we / op ons woord; volg onzen order / en 't zal wel gaan. Dus lieten zy zich dan gezeggen / en zeiden: volgens uw last zullen wy 't doen; doch zy scheenen noch twyffelmoedig te zyn / denkende baat het niet / 't kan immers niet schaden. Naauwlijks was 'er dan eenige opening gemaakt / of de wind quam 'er met groote kracht uitbarsten / zulks dat ook 't gedarmte door de zuiging van dien / het gemaakte gat verstopte / dies lieten we noch andere gaaten maaken / het oude gat vergrooten en van 't gedarmte zuiveren / waar door eerlang de lucht of wind en te gelijk al ons belet vervloog; de Visch viel in / en verslenkte gelyk een lekke blaas; de overhellende Buis liep van zelf meest recht / terwijl insgelyks de Visch zoo verre van zelf op de reeds styf gespanne snaaren begon te kenteren / zulks hy voorts zeer gemaklyk t' eenemaal gekentert wierd.

Die hem gelukt, en de geduchte zwaarigheit in 't kenteren te boven komt.

Dit hebben we alleen wat omstandig verhaalt / ten einde kleine Scheepjes die zwak bemant zijn / zich in diergelyke gevallen / wiskunstig hier van zoude bedienen konnen.

Maar om nu ter zaak te komen; wat de Visschery van d' Eilandsche Walvisch aanbelangt / waar van alreeds zyn plaats van deeze der Noortkapers onderscheiden is / maar noch niet t' eenemaal bepaalt; of men nu deeze gelyk die van den Noortkaper bepaalen kan / zullen we in 't vervolg onderzoeken.

't Schynt dat deeze Visch / behalven zyne geboorte plaats / zyne Vrienden / zijn aas / en meer diergelijke zaaken / verder aan te toonen / als mede de hitte van zijn bloed / zijn zacht en mals Spek of vet / en verdere eigenschappen van zijn natuur / zoo zeer het koude Noorden bemint / en in vergelyking van de Zeilsteen naar de Noordpool helt / dat men daar door zijne eigentlijke plaats aldus by ondervinding zou konnen bepaalen: beginnende dus van de Straat Davis of van Ysland af / langs den Zoom van 't Westys tot aan Jan Mayen Eiland, en alzoo verbolgens langs den zelven zoom tot aan Spitsbergen, verder van de Zuidkaap van Spitsbergen, langs den zoom van 't Zuid-Ys / bezuiden of beoosten Spitsbergen leggende / tot aan Nova Zembla, en van daar door de Waygats tot in de Tartarische Zee, en vervolgens de Noortpool rond / of zoo naa aan de zelve / als 't Ys en 't Land zou konnen toelaaten.

Bepaaling wegens het Eilandsche Walvisch Gewest, hoedanig nagegaan, en hoe verre het zich uitstrekt.

Wy hebben reeds de bepaaling / belangende het Vaderland van den Noortkaper / zodanig aangewezen / dat het niet alleen van een zeer ruimen omtrek zy / maar aanmerkende de uitgestrektheit van 't Gewest der Eilandsche Walvischen / zal dit zodanig van een wyde omtrek wezen / dat het veel eer een groot Koningrijk gelijkt / waar tegen het Gewest van den Noort-

Noortkaper / maar alleen als een klein Vorstendom kan vergeleeken worden. 't Is nu geen wonder dat de Eilandsche Visschen dus veelvuldiger dan de Noortkapers gevangen worden : Want laat de Haarlemer en Wyker Meeren naar evenmaatigheit even Vischryk zijn / zoo is 't licht te beseffen / uit welke van beide de meeste Visch te markt zal komen ; en indien de Noortkaper in zijn bepaalt Gewest / byzondere plaatsen en tyden onderscheid / zoo twyffelen wy niet of in deeze zoo groote bepaaling / zal ook diergelyke onderscheiding waar te neemen zijn.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Of 'er een doortogt door de Waigats te vinden is, onderzocht. Martinieres gevoelen hier over verdacht gehouden. Verscheide onderneemingen om deezen doortogt te vinden, ondernomen, die telkens door 't Ys gestaakt worden. Getuigenissen wegens deezen doortogt bygebragt. Wat de Heeren Ysbrand Ides en Witsen, hier van geschreeven hebben.

Verschillen de gevoelens over de Waigats, onderzocht, en of 'er wel zodanig een doortogt te vinden is.

WY hebben dan in 't voorgaande Hoofdstuk / de paalen van 't Gewest der Eilandsche Visch / zodanig door de Waigats tot in de Tartarische Zee uitgestrekt / en van daar verder de Noortpool om / tot zoo verre Ys en Land de zelve in d' uitgestrektheit hinderen. Maar wat de Waigats aanbelangt / hier van zyn wel eenige van gevoelen / dat 'er eigentlijk geen Waygats zoude zijn / en dat de kusten van Oud-Groenland / achter Spitsbergen om / aan de kusten van Nova Zembla en der Zamojeden zouden grenzen ; anderen daar en tegen houden staande / dat de Waygats tot in de Tartarische Zee doorgaat / en dat de Zee benoorden Zembla insgelyks doorgaande zy. Indien in het eerste waar was, dat 'er geen Waygats wezen zoude / en dat Oud-Groenland aan Zembla paalen zou / dan zouden de reeds gestelde paalen van d' Eilandsche Walvisch al vry wat veel moeten ingetrokken worden ; welke twee wederstreevende gedachten wy wat nader zullen onderzoeken.

Blykbaare teekenen deezen doortogt door de Waigats aangeweezen.

De Historien en naerstige onderzoeking van d' arbeidzame ontdekkers zyn niet alleen getuigen / maar ook bevestigt d' ondervinding / dat de gemelde boezem zoo ruim is / en zich door 't Noorden en de Waigats uitstrekt / als vervolgens ter zyner plaatse blyken zal. Dit konnen we omtrent den doortogt van de Waigats en de Zee ten Noorden zeggen : niet tegenstaande wy nooit door de Waigats zyn geweest / en derhalven by ondervinding alhier niet spreeken zullen / maar dat 'er zeer waarschynelyke redenen ons genoeg voorkomen / waar uit we vermeenen te kunnen toonen / behalven dat we verscheide Historiale Getuigenissen aanon-

ze.

Nieuwe Kaart van
NOVA ZEMBLA
en't WAYGAT
Nevens de strekking der Kusten van
MOSCOVIE en TARTARIË.
Duytsche mylen 15 in een Graad. jeder myl doet 5 quartieren en 5 menuten, de Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.
NOVA ZEMBLA
NOORD ZEE
De Ys Zee
SAMOIED
SAMOIEDEN
ODORIA
Sneeu bergen
Hier overwinterde Heemskerk 1596
Behouden huys
Mitoeszziga Goeba
Bladnaia Goeba
Matuskin tzaar
Admiraliteyts Eylandt
Looms bay
Groote bay
Hier oordeelt Vlaming de deur toght te syn
Steene rif
Eerste hoeck
Cants hoek
Swarte Eylandt
Yser Poort
Moygol tzaar
Kruys hoeck
Schans hoek
Lourens bay
Drie huysen
Meel haven
Perenefska
Britten Eylandt
Lage Eylandt
Twee Eylanden
't Lage Landt
Eerste klip
Mikoelkin tzaar
De Bay met de Eylanden
Afgoden hoek
't Eylant Witsen ondeckt Ao. 1688.
Ree Eylant
Dre kruys Eyl.
Waygats of Straet Nassauw
Staten Eyl. of Sorgowey
Vorown
Dolgoy Ostrof of Mauritius
Oranje Eyl.
Eyl. Sarapoa Koofka
Nieuw Hollandt
Nieuw West Vries-landt
Sant Eyl.
Savorot
Bocht van Bolvanas skaja
Eylandt Maximoque
C Nassau
Troost hoeck
Beeren hoeck
C Septentrionael
De Eylanden van Oranje
De hoeck der Begeerte
Vlissinger hooft
Gout bay
S. Anna bay
Heemskerks hoeck
't Laag voorlandt
Beerefort
Swarte hoeck
C. Plantio
Krowawaja ofte Bloedig Landt
Sever Riv.
Bloet Riv.
Pur Rivier
Katskey
Bewaar plaats van de Rivier Obi
Iugutki
Oby Riv.
Zemaas
Mistias Riv.
Malwaseis koe
Ratulcha R.
Mochalka Riv.
Soba Riv.
Beresof

ze zyde hebben/ dat de Waygats en van gelyken de Zee buiten Zembla door het Noorden zich uitstrekken; hier van zullen we voor eerst twee wederstreevige/ en beide waarschynelyke getuigenissen voor stellen/ en vervolgens eenige andere met meer waarschynlykheit verzelt.

Dat nu Nova Zembla aan Oud-Groenland palen zoude / en by gevolg dit land zich onder de Noortpool door uitstrekken / schryft Martiniere in zyne Reisbeschryving van de Noordsche Landschappen / waar in hy Hoofdstuk 47 aldus meld: „ Toen my op myne wederkomst uit deeze Noordsche Landschappen / allerley Landkaarten van de vermaarste Waereld Beschryvers ter hand quamen / verwonderde ik my / dat ze gezamentlyk in de plaatsing van 't Landschap Zembla dwaalden / 't welk ze nader aan de Pool stellen als 't waarlyk legt; desgelyks scheiden ze Zembla door de Zee van Groenland af / en stellen 't 1200 mylen van den anderen te leggen / daar 't echter twee aan een grenzende Landschappen zyn / zulks dat de kusten van Groenland en Zembla aan elkander paalen.

Martinieres gevoelen hier over ingezien, die het tegendeel beweeren wil.

In tegendeel word 'er verhaald van een Stuurman / die ten tyde van de Compagnie / wat laater als de Groenlandsvaarders uit Holland vertrekken / naar Groenland is gevaaren / om des Compagnies gekookte Traan aan Smeerenburg in te laaden / en ze dan vroeg tydig / voor de t' huiskomst van de Vloot / of die der Zeevisschers / aan de markt te brengen / gelykerwys de Visjagers onder de Buizen doen. Doch daar gekomen / was 'er noch weinig gevangen / en geen traan genoeg gekookt / om hem af te laaden; dies zeilde hy midlerwyl op order der Groenlandsche Maatschappy / naar de Noortpool, en steevende twee graaden om de zelve / vond 'er noch Land noch Ys / maar alleen een klaare Zee / en zodanig een warmte als in den Zomer t' Amsterdam. Deeze Stuurman vervolgens van zyne reistogt t' Amsterdam gekomen / zou dit in een Herberg / aan den haart zittende / verhaalt hebben / en toen aan zyn zeggen geen geloof gegeeven wierd / zeide hy ter verzeekering van de verhaalde waarheid / dat het Schip waar mede hy deeze reis voor Stuurman had gedaan / tot Amsterdam voor de paalen lag / en dat veele daar noch op zynde Matroozen zulks nevens hem zouden getuigen. Wat verder in 't omzeilen van de Pool / over 't dwaalen van 't Compas aldaar geboekt staat / zullen we / als buiten ons bestek zynde / daar laaten.

De Noordpool omgezeilt.

Deeze twee getuigenissen zyn niet alleen verschillende / maar zeer tegen elkander stryende; doch 't zou echter konnen zyn / dat het toen by een zachte Winter en een warme Zomer / belangende het Ys / onder de Noortpool aldus was gestelt geweest / als gemelde Stuurman heeft verhaalt; behalven dat men de Zomer warmte t' Amsterdam / als een vergrootende manier van spreeken wat moet toegeeven / en zich in dat Jaar / een warme Zomer in Groenland, en een koele Zomer in Holland moet verbeelden.

Bedenking hier over.

Indien dan onder de Pool en twee graaden rondom de zelve / alleen een klaare Zee en geen Land te vinden is / zoo word het gezegde van den gemelden Martiniere , als of Groenland aan Zembla paalen zoude / t' eenemaal hier door krachteloos bevonden / ten waare men zich een zeer groote ombogt verbeelden wilde ; maar teffens en ook met meerder grond kan men zich daar by verbeelden / dat Martiniere naar de gemelde bogt van Zembla niet heeft konnen omzien / en 't is veel eer te denken / dat hy alleen maar aan 't Zuiderdeel van Zembla is geweest / en dus wat verder van de Pool / als hy voorgeeft / dan het Noorderdeel / en dat hy van 't Zuiderdeel over een groote bogt aldus het Noorderdeel / voor Groenland heeft aangezien : om redenen / dat hy op eene reistogt met een Compagnies Schip van Coppenhagen in Noorwegen verscheide Comtoiren heeft bezocht / waaren ontlaaden / en verders onderzocht om eenen handel in Lapland , Siberiën , Zamojede , Zembla en Ysland aan te stellen ; derhalven heeft hy van Zembla zoo veel bescheid niet konnen bekomen / als die geenen / die alleen hun werk ter ontdekking van Zembla hebben gemaakt / gelyk 'er verscheiden uit Engeland , Vrankryk en Holland derwaarts zyn gevaaren / niet anders dan alleen / om t' onderzoeken / of men benoorden Zembla of door de Waygats naar d' Indiën zou konnen doorkomen / wiens getuigenissen dan ook te meer geloof verdient / als 'er ons Martiniere van in 't tegendeel wysmaaken wil.

En Martiniere in zyne meening verdacht bevonden.

Nu staat ons te toonen dat de Walvisch-Zee, een groote en wyd-uitstrekkende Zee is ; en om daar in kort te zyn / zoo is dit genoegzaam onderzocht / om door de zelve door 't Noorden een weg naar China te vinden. Te weten : door Sebastiaan Cabot in den Jaare 1496. ten kosten van den Koning van Engeland ; 't zelve onderstond zich Casper Corterial 1500 , en Johannes Verazzanus 1524. voor den Koning van Vrankryk ; als mede Stefan Gomez 1525. voor Keizer Karel den Vyfden ; insgelyks Jacob Cartier 1534. voor den Koning van Vrankryk ; vervolgens Hugo Willingby 1553. en Stefanus Baroeve 1556. beide Engelschen / welke laatste Nova Zembla 't allereerste heeft ontdekt. Toen stevende Martin Forbisscher 1576 en 77. derwaarts / Francois Draaks 1577. Arktorius Petten en Cornelis Jakman 1580 , John Davis 1585. alle Engelschen. In den Jaare 1594, 95, 96, en 99. poogden de Hollanders naar China door te dringen. Vervolgens Jan Munk 1610, Jan Cornelisz. van Hoorn 1611, Cornelisz. Jelmersz. Kok 1664 en 1669, wiens Broeder Jacob Jelmersz. Kok , wy gemeenzaam gekent hebben. Schoon nu alle deeze Reistogten omtrent het voornaamste oogmerk vruchteloos zyn geweest / getuigen ze echter eenpaarig het tegendeel van Martinieres gedachten / zulks ze niet door 't Land / maar door 't Ys verhindert zyn geweest / hun oogwit te bereiken. Jan Huigen van Linschoten was 't / die in den Jaare 1594. d' eerste togt voor Holland derwaarts dee ; 't scheen hem klaarblykelyk te zyn uit zyne waarneeming van 't vallen van den Stroom / de verandering van 't Water / d' opene Lugt

Verscheide ontdekkingen om den doortogt te vinden ondernomen.

Welke doortogt eenpariglyk gestelt word.

Tugt en meer diergelyke opmerkingen / dat het Waygat noodzaaklijk een doorgang hebben moest / maar hy wierd door 't aankomende Ys genoodzaakt te wyken / doch hervatte dezen togt het volgende Jaar / dien hy nooit ondernomen zou hebben / indien hem eenigen hinder wegens 't Land gebleeken was / maar wierd wederom door 't Ys belet verder door te dringen.

Maar door 't Ys belet die t'ontdekken.

Een andere getuigen is ons voorgekomen / die bevestigt / dat 'er buiten of benoorden Zembla een doortogt zou konnen gevonden worden / blykende uit een brief van een Persoon t' Amsterdam / aan zynen Vriend de Geheimschryver des Konings van Engeland / wiens inhoud was:

Verdere overweeging over deezen doortogt.

„ Myn Heer / hier nevens zende ik u / 't geene ik uit Moschovië heb-
„ be ontfangen ; namentlyk een nieuwe kaart van Nova Zembla en 't
„ Waigat, zoo als 't door uitdrukkelyk bevel van den Grootvorst beiden
„ is ontdekt / en door een Schilder Penela Potsky afgeteekent / die my
„ deeze teekening uit Moscovië toegezonden heeft / waar uit men zien
„ kan dat Zembla geen Eiland is / gelyk men tot noch toe heeft ge-
„ meent / maar alleen een Zeeboezem maakt ; de Samojeden en Tarta-
„ ren getuigen echter eenpaarig / dat men met Scheepen nochtans naar
„ Japan zoude konnen door geraaken / wanneer men buiten Zembla een
„ merkelyke wyte van Land af hield / en 't is een groote misslag van de
„ Engelschen en Hollanders / dat ze deezen doortogt aan de Zuidzyde
„ van Zembla, of door de Waigats hebben gezocht.

Dat 'er benoorden Zembla en verder naar de Noortpool geen Land / maar behalven het beletzel van 't Ys / een vrye en open Zee is / getuigt / nevens den voorgemelden Stuurman / mede Jan Ben, die in den Jaare 1668. voor Timmerman met een Hollands Schip naar Japan is gevaaren / en op order van d' Oost-Indische Maatschappy / van daar recht naar 't Noorden is gezeilt / tot hy 400 duitsche mylen gevordert was / vindende aldaar een vrye en open Zee / zonder eenig kenteeken van Land.

Die van de zyde van Japan ondernomen is.

Nevens deeze bygebragte getuigenissen / worden 'er noch veele anderen gevonden. Pieter Bor in zyne Nederlandsche Historiën 't IV^de^ Deel 31ste Boek verhaalt ; „ Verscheide Brieven gezien en geleezen te heb-
„ ben onder anderen een) waar in Dokter François Maelzon van Enk-
„ huizen schryft / verstaan te hebben / uit een brief van Archangel ont-
„ fangen / dat 'er twee dagen te vooren een vaartuig van Colmagro, uit
„ China aangeland was / berichtende : dat ze met 6 vaartuigen van
„ Colmagro, door de Waigats naar China waren uitgevaaren / en dat
„ dit vaartuig alleen door de Waigats was te rug gekomen / verwach-
„ tende de andere vyf eerdaags aldaar aan te landen ; welk Scheeps-
„ volk van dit vaartuig verklaarden / dat deeze vaart zeer bequaam en
„ gemaklyk kon volbragt worden : Ook zou volgens 't zeggen van den
„ Stuurman / deeze vaart zeer weinig stormen onderhevig zyn / ver-
„ mits men met deeze vaartuigen langs de kusten over alle ondieptens
„ van

Verscheide andere getuigenissen wegens deezen doortogt bygebragt, als vervolgens ondernomen wierd.

„ van 5 of 6 voeten stevenen kon. En verder vervolgt den voornoemden Schrijver : dat by gelegentheit van 't uitrusten van twee Scheepjes/ een uit Zeeland en 't ander van Enkhuizen/ ten einde een doortogt ten Noorden door de Waigats naar China op te zoeken / t' Amsterdam door Petrus Plantius Predikant aldaar / een vermaart Waereldkundige beweert wierd / dat men gevoeglyker en zeekerder boven Nova Zembla, en verder onder de Noordpool door/den bequaamsten weg naar China te neemen had. Hierop wierd dan mede een Schip t' Amsterdam uitgerust/ en gevoerd door Willem Barentsz. van der Schelling , een zeer ervaaren Zeeman / die verzelt van een Schellinger Visschers Jagt/ nevens de twee gemelde Scheepjes/ op den 5^den^ Juni 1594. uit Texel in Zee liep. Tot op 77 Graden gekomen/ bevonden ze den Noorderlykste hoek van Nova Zembla, de Yshoek genoemt / Oostelyk van hen afgelegen / en vorderden tot aan d' Eilanden van Orangie , maar wierden door 't Ys eindelyk genoodzaakt weerom te keeren : Midlerwyl waren d' andere twee Scheepjes door de Straat van Nassou tot in de Tartarische Zee door gedrongen/ welke Zee/ alle kenteekenen gaf/ dat ze tot aan Japan en naar China t' eenemaal bevaarbaar was/ zulks niet getwyffelt wierd of ze waren in een ruimen Oceaan; waar op dan besloten wierd / weder naar huis te steevenen. Bericht geevende van hun wedervaaren; verklaarden ze allen deeze vaart raadzaam t' achtervolgen / vermits den doortogt doenlyk viel. En in de Kronyk van Twist 't tweede Deel/ Fol. 1460. vind men verhaalt: „ Om door 't Noorden naar China te
„ te vaaren/ hebben de Staten Generaal 1594. eenige Schepen laaten
„ uitrusten; als een van Amsterdam/ nevens een Jagt/ daar Willem
„ Barentsz. van Enkhuizen Schipper op was / en een uit Zeelandt/
„ daar Reders van waren Corn. Cornelisz. en Jan Huigen, die in Chi-
„ na had gewoont. d' Amsterdammer nam zyn koers hooger/ tot on-
„ der de 77 graden / alwaar ze in Augustus veel Ys en Zeemonsters
„ vonden / deswegen het Scheepvolk onwillig wierd / en den Schip-
„ per dwongen wederom te stevenen / die anders veel meende te ont-
„ dekken. De twee andere Schepen ontdekten eenige Eilanden/ dien-
„ ze namen gaven , en hebben ten laatsten een doorgang of straat ge-
„ vonden/ noemden deze de Straat van Nassau; deze Straat vyf of zes
„ mylen doorgevaaren/ quamen ze in een ruimer en warmer Zee/daar
„ het Ys voor hun oogen weg smolt / bereikten aldus de kust van
„ Tartaryë tot omtrent de Rivier Oby, alwaar ze mede Eilanden/ Vol-
„ keren en vruchtbaare Landen vonden/ die zy insgelijks naamen ga-
„ ven/ en naar 't hen toescheen/ zouden ze wel verder naar Catay kon-
„ nen gezeilt hebben/ maar geen verder last hebbende/ zyn ze wel genoegt
„ weer naar huis gezeilt / stellende aan de kusten overal kenteekens/
„ om op een andere hervatte togt de zelve plaatsen daar aan te kennen.
„ In den volgende Jaare 1595. zyn 'er wederom 7 Schepen derwaarts
„ uitgerust; deezen alzoo ze te laat quamen / hebben 'er niet veel uit-
„ gerecht.

„ gerecht. 1596. wierden 'er wederom twee Schepen op uitgezonden/ „ welker eene op 80 graaden gekomen en geen doortogt vindende/ quam „ zonder verrichting weder t' huis/ daar d' andere door 't Ys bezet ge- „ worden/ moest overwinteren/ hebbende op 76 graaden / op Nova „ Zembla een loots gebouwt en zich 10 maanden aldaar onthouden/ „ waar naa zy met twee kleine vaartuigen/ meer dan 350 mylen langs „ de kusten / over Zee met groote geledene ongemakken weder zyn t' „ huis gekomen.

Deze gevaarlyke en kommerlyke Scheepstogt door Willem Barentſz. onder 't beleid van den heldhaftigen Jacob van Heemskerk ondernomen/ die omtrent 12 Jaaren daar naa / in een Scheepstryd / binnen de Baay en onder 't Geschut van 't kasteel van Gibralter, zich en zynen Vaderlande een onsterflyken naam verworven heeft / zullen we kortelyk/ om d' aanmerkelyke voorvallen hier ter neder stellen. Aanmerklyke ontmoetingen geduurende den Scheepstogt van *Willem Barentſz.*

Na dat deeze Zeehelden 12 dagen Noordwaarts hunne koers gestelt hadden/ en Schotland, Hitland en Fayerhil gepasseert waren / bereikten ze de hoogte van 69 graden 24 minuten/ en hadden den eerste Juny geen nacht. Den volgenden dag vorderden ze tot 71 graden/ en zagen een verschynzel der Verhevelingen van twee Neevenzonnen/ die zich aan weerzyde van de waare Zon vertoonden / waar nevens noch twee Regenbogen/ door deze Zonnen loopende / met twee anderen van een wyder omtrek / welker eene rondom de Zon en d' andere dwers door 't groote rond ging / wiens onderste kant 28 graden boven den Horizont gezien wierd.

Den 5den Juny zagen ze reeds Ys / daar zy echter doorzeilden / bevindende zich op den 7den op 74 graden. Den 9den bereikten zy een klein Eiland op 74 graden 30 minuten geleegen. Den 12den zagen ze een witte Beer waarop jagt wierd gemaakt ; met de schuiten daar by gekomen / wierd deeze Beer heevig bestreeden en eindelyk gedood / gevilt en de huid 12 voeten lang bevonden. Dit Eiland wierd toen door hun 't Beeren Eiland genoemt. 't Zelve Eiland verlaatende / zagen ze den volgenden dag een doode Walvisch in Zee dryven / waar op een meenigte Meeuwen aasden/ doch geweldig stonk. Vervolgens zeilden ze langens het Ys / om den Hoek / ten Zuiden van hun/ te boven te komen. Den 19de zagen ze weder land / en bevonden zich op 80 Graden 11 Minuten gevordert. Dit Land dee zich breed op / en zeilden langs 't zelve Westelyk aan tot 79½ graden/ vindende een goede reede/ maar konden die niet bereiken/ vermits de wind hen tegen was/ strekkende deeze Baay recht Noord en Zuiden in Zee. Den 21ſten vernamen ze weder een witte Beer die bestreeden en afgemaakt wierd/ wiens huid 13 voeten lang was. Met de schuit baaywaarts ingevaaren / vonden zy 't een goede haven te zyn / en aan d' Oostzyde vernamen ze 2 Eilanden/ zich Oostwaarts in Zee strekkende / gelyk ook aan de Westzyde van Ontdekking van 't Beeren Eiland; Als mede van Spitsbergen.

P den

den Inham / dat mede een Eiland geleek. Vermoedelijk is dit Spitsbergen geweest / het Noorderlykste Land tot nog toe bekent.

't Was op den 23sten dat hen een witte Beer / naar 't Schip zwemmende / bezoeken wilde / die ook binnen 't Scheepsboord zou geraakt zyn / was 'er geen gerucht gemaakt en met een roer op geschooten / waar door hy weder weg en naar 't Eiland zwom / werwaarts zich eenig Scheepsvolk begeeven hadde / dat geen kleine verleegentheit te Scheep maakte / vermits ze te land van geen geweer voorzien waren; doch groot gerucht gemaakt / zwom de Beer weder van land. Voortaan tot den eersten July langs de Wal en Bayen in en uit kruissende / kreegen ze wederom het Beeren Eiland te zien. Vervolgens tot den 17den op de hoogte van 74 graden 40 Minuten gekomen / zagen ze omtrent de Lomsbaay, 't Land van Nova Zembla, en geraakten den 18den boven den hoek van 't Ammiraliteits Eiland, en den 19den aan 't Kruis Eiland, waar zy wegens 't Ys ter reede liepen. Alhier met eenige Manschap aan land gestapt / wierden ze eerlang twee Beeren gewaar / dat hen niet weinig verbaasde / vermits ze geen geweer hadden. De Beeren hun verneemende / dee men zyn best hun woeden t' ontgaan / en die loopen wilden wierden met bootshaaken gedreegt; dus quamen ze noch veilig weer aan boord.

Nova Zembla en verscheide Baayen en uithoeken voorby gezeilt.

Vervolgens op den 6den Augustus quamen ze den Hoek van Nassauw te boven en den volgenden dag de Troosthoek, waar naa zy zeer verlangt hadden. Nu geraakten ze eenige dagen geweldig in 't Ys verwart / dat hen niet weinig bekommerden / komende aan een hoek / die zy de Kleine Yshoek noemden. Den 13den wierd 'er een Beer geschooten / gedood en gevild / en de huid aan boord gebragt; den 15den bereikten ze d' Eilanden van Orangie, en wierden geweldig in 't Ys bezet / waar door ze veel moeiten hadden zich te redden. Midlerwyl wierden ze weder van een groote Beer bezocht / die geschooten wierd / en men met veel moeiten afmaakte Den 16den wierd 'er eenig volk naar 't vaste Land gezonden / om 't ervaaren hoe zich Nova Zembla uitstrekte / en ten dien einde begaven ze zich op een hoogen Berg / ziende toen Zuid Oost en Oost Zuid Oost open water / dat hen niet weinig verheugden / vermeenende hun oogmerk bereikt te hebben. Den 19den onder zeil geraakt / quamen ze de Hoek van Begeerte te boven / doch wierden eerlang weder in 't Ys bezet.

Den 25sten het Ys met den stroom weder uitdryvende / meenden ze bezuiden Nova Zembla om / West aan / naar de Waigats te zeilen / doch vermits ze nu Nova Zembla reeds gepasseert waren / en nergens opening vonden / gaven ze den moed verlooren om door 't Ys te komen / zulks ze staat maakten het weder naar huis te wenden / maar aan de Stroombaay gekomen / wierden ze door 't Ys gestuit. Den 26sten voorby de Yshaven gekomen / wierden ze zodanig in 't Ys bezet / dat 'er geen red-

Word men zodanig in 't Ys bezet, dat om 't overwinteren, besloten wierd,

redden aan was. Aan de Westzyde van d' Yshaven gevordert, vond men zich genoodzaakt aldaar den gantschen Winter met kommer en ellende door te brengen. Den volgenden dag dreef het Ys zoo geweldig aan, en met een Zuid Ooste Wind zette het zodanig voor den boeg van 't Schip, zulks het van vooren wel 4 voeten hoog opgeschooven wierd, en achter als in den grond scheen te zakken. Den 28sten week het Ys weder een weinig af, waar door 't Schip zich wederom recht zette, en men arbeide met allen mogelyken vlyt om 't Ys wat op te ruimen, maar 't was te vergeefs. Vervolgens wierd het Schip door 't aandringende Ys wederom van vooren opgeschooven, en insgelyks doorgaans opgeligt; men maakte toen staat te moeten overwinteren, sleepten de Schuit en Bok over 't Ys naar land, verzag zich van eenige vaten Brood en andere behoeften die men in zodanig een gelegentheit noodig had, enz. Den 7den September, gingen 'er vyf Mannen landwaarts, waar van eenigen een Rivier van zoet water vonden, en een menigte hout, aldaar aangedreeven. Men besloot dan een Loots tot hun verblyf op te rechten; hier toe quam hen byzonder ten dienst, het Hout aan den oever gevonden, uit boomen bestaande, die, 't zy van de Tartarische, en Moskovische kusten, of van elders anders ontwortelt, aldaar aangedreeven waren, want op Zembla vond men gantsch geen geboomte te wassen. Van dit hout diende men zich niet alleen om de Loots op te timmeren, maar verstrekte hen ook voor brandhout in d' aanstaande strenge koude. En alle toebereidselen daar toe gemaakt.

Om nu dit Hout af te haalen, maakte men Sleden, en dee gemeenlyk twee togten daags. Den 21sten September was 't zoo fel koud, dat ze de Kombuis beneden in 't ruim moeste maaken, vermits boven alles bevroor. Den 23sten storf hunnen Timmerman, en zy begroeven hem omtrent een afwatering in een kloof van den Berg, alzoo men om de strenge Vorst de aarde niet opdelven kon. Den 25sten rechte men de stylen en balken van de Loots op, en begon te timmeren. Men bevond zich toen noch 16 Mannen sterk, waar onder nu en dan een ziek wierd. 't Vroor somtyds onlydelyk sterk, en den 30sten sneeuwden 't dien gantschen dag en nacht, dat hen hinderde hout te haalen; men maakte een sterk vuur by de Loots om 'er d' aarde door t' ontdoopen, zulks men de timmeraadje te beter in den grond dee sluiten, maar 't was vergeefs; dies zy dien arbeid staaken moesten. Den 2den October waren ze met de Loots zoo verre gevordert, dat ze 'er een Meyboom van bevroore sneeuw op bragten. Vervolgens braken zy 't Voor-onder van 't Schip op, en met deeze deelen dekten ze de Loots, en kreegen die dien dag meest dicht. Den 7den braken ze het Achter-onder mede uit, om de Loots verder dicht te maaken. Voortaan wierd het zoo geweldig koud, dat men 't in d' openlucht niet harden kon. Den 11den bragten ze de Wyn en anderen voorraad te land, en begaven hen met de helft van hun volk des anderen daags naar de Loots, om 'er voor d' eerstemaal hun ver- Een Loots ten verblyf getimmert. En alle noodige behoefte daar ingebragt.

verblijf in te neemen/ doch leeden bittere koude/ vermits 'er noch geen kooyen gemaakt waren/ en ook geen vuur kon gestookt worden/ alzoo de schoorsteen noch niet opgemaakt was. Verders was men dagelyks bezig met alle behoeften uit het Schip naar de Loots te brengen/ middlerwyl men ook somtyds aanstoot van de Beeren leed; en 't vroor zoo sterk/ dat bynaa al hunnen drinkvaaten voorraad bevroor/ zulks men/ wilde men 't nuttigen/ smelten moest/ waar door alles kracht en smaakloos wierd. Men brak vervolgens de Kajuit af/ om 'er een Portaal in de Loots van te maaken/ en men sleepten de Bok naar de Loots/ keerde die met den bodem om hoog / om 'er/ wanneer 't de nood vereischte/ gebruik van te neemen.

Gevaar door de Beeren uitgestaan, en hoedanig geweerd.

Toen men met het afhaalen van de laatste sleede met voorraad beezig was / wierden ze van drie Beeren teffens belaagt/ die door twee Helbaarden / by geval op de slee geleegen/ zo lange afgeweezen wierden/ dat het overige volk tyd won/ zich te Scheep te redden/ en deeze verweerders het mede ontquamen. Deeze Beeren hun prooi dus ontweeken ziende/ liepen verwoed naar 't Schip/ van waar men / met geen schietgeweer klaar konnende raaken / deeze verslindende Beesten met de voornoemde Helbaarden / spiessen en 't werpen van brandhouten / afweerde / waar naa de Beeren telkens liepen/ gelyk den hond naar een steen; een deezer Beeren door den helbaard gewond/ droop eindelyk weg / die toen door d' anderen gevolgt wierd/ en men sleepte vervolgens de gelaade slee naar de Loots. Den 27sten schooten ze een witte Vos / die gebraaden zynde / als Konynevleesch smaakte; ook stelde men het uurwerk mede van boord gebragt / en maakte lampen gereed om 's nachts te branden/ waar toe 't gesmolte beerevet gebezigt wierd. Ook dekte men de Loots van boven met een zeil / zulks die te dichter en warmer wezen zou / vermits de dekdeelen ongedreeven waren.

De Zon begint zich onder de kimmen te verbergen, en deeze onderneemers te verlaaten.

Den eersten November zagen ze de Zon noch even boven de kimmen/ en den volgenden dag Zuid Zuid Oost opgaan / en Zuid Zuid West ondergaan; toen zag men ze noch in haar volkome ronte/ maar langs den Horizont. Den 3den vertoonde zich de Zon Zuide ten Oosten in 't opkomen/ en Zuide ten Westen in 't ondergaan/ doch wel zoo Zuidelyk / konnende toen niet dan den boven rand boven de kimmen gezien worden. Zedert zagen ze de Zon niet weer / vermits zy onder den Horizont bleef. Verschriklyk voorwaar! nademaal hen voortaan d' allergevaarlykste ellende dreigde. Somtyds wierden 'er nu Vossen gevangen / terwyl de Beeren hen met het vertrek der Zon begaven.

Akeligen toestand in dit bitter Winter Zaizoen.

De Zon hen verlaatende / zagen ze de Maan zoo wel by daag als nacht/ vermits zy in haar hoogste teeken was. Om het met de mondkost te strekken/ deelde men voor ieder man 4 pond en 5 oncen Brood uit waar mede men 't agt dagen rekken moest; Vleesch en Visch hadden ze toen noch geen gebrek/ maar den Drank quam 'er mede schaars om / die daar en boven gelyk gezegt is/ krachteloos was. Om zich voor de koude;

de beter te dekken/ wierd 'er een pak grof Laken los gemaakt / waar van ieder een gedeelte ten zyne behoefte kreeg / als mede eenig Linnen tot hembden uitgedeelt. Men bevond noch 17 Kazen overig te hebben/ waar van een onder hun allen verdeelt wierd / en d' anderen aan ieder eene omgedeelt / waar mede men 't voortaan ſtrekken moeſt. Nade-maal zich nu de Voſſen meer dan te vooren lieten zien / maakte men eenige vallen of knippen om ze daar in te vangen / die hen niet alleen tot eenſmaakelyke ſpyze verſtrekten / maar ook zoo dienden de vellen tot mutſen/ om zich voor de felle koude te beſchermen. 't Was op den eerſten December / dat het zoo ſterk geſneeuwt had / dat ze 'er als onder begraven lagen / ook moeſten ze toen te meer rook uitſtaan / die hen geweldig plaagde; men maakte ſteenen warm / om 'er / in hunne koopen leggende / de voeten aan te warmen / vermits de koude onlydelyk was. Wegens den onverdraaglyken rook / hadden ze eenige dagen zoo ſterk niet ge-ſtookt / waar door 't toen zoo hevig binnen de Loots vroor / dat de wanden en zolder / ja zelf hunne koopen wel 2 vingeren dik aangevroo-ren waren. Men ſtelde ook een zantloper van twaalf uuren / waar op geduurig acht gegeeven wierd / zulks men zich in den tyd niet vergiſſen mogt / want het uurwerk door de groote koude ſtil ſtond / ſchoon men 't met zwaarder gewicht trachte aan 't gaan te houden. Op den 6den December gevoelde men zodanig een onverdraaglyke koude / ſchoon / hoe ſterk men vuur ſtookte / zich echter niet verwarmen kon. Men vond dan goet / om deeze bittere koude te konnen wederſtaan / dat men de ſteenkoolen / die noch te ſcheep waren / haalen zoude / vermits die een heeten brand maakten / en ook langer aan den haart leiden. Men lei 'er dan een goed vuur van aan / en om de warmte te langer in de Loots te houden / vond men raadzaam de deuren en de ſchoorſteen dicht te maaken / waar naa ieder naar zyn koop ging om te ſlaapen; maar eer-lang beving hen zodanig een duizeling / dat ze genoodzaakt wier-den de ſchoorſteen en de deur weder open te maaken; dus wierden ze we-derom door de koude verquikt / die hen te vooren onverdraaglijk hadde geweeſt. Vervolgens moeſten ze noch gedunrig zeer felle koude weder-ſtaan; hunne ſchoenen bevrooren zoo hard als een hoorn / zulks zy die niet langer gebruiken konden / dies maakten ze hen wyde klompen met ſchaape-vellen overtrokken / waar in zy / met 3 of 4 ſokken over el-kander aangetrokken / gaan konden / om dus warme voeten te houden. Op Kersdag was 't meede zeer koud weer / zy hoorden toen eenige Voſſen over de Loots loopen / vermits die meeſt onder 't Sneeuw be-dolven lag ; dit wierd door eenige van hen gezegt een quaad teeken te zyn / en gevraagt / waarom? wierd geantwoord; om dat men ze niet in de pot had, of aan 't ſpit kon ſteeken, want 't had dan een goed teeken geweeſt.

Toeleg op de Voſſe jagt gemaakt en hoe.

Onverdraag-lyke koude uitgeſtaan.

Na dat ze nu met groote koude / kommer en ongemak het Jaar 1596. ten einde gebragt hadden / en in dat van 1597. getreeden waren / ſtelde zich het weer noch al even ſtreng in. Van toen af begon men de

wyn om den anderen dag met kleine maatjes uit te deelen / welke uitdeeling van eenigen noch gespaart wierd / om in tyde van nood niet verlegen te zyn. Dermits hunnen voorraad van brand op was / had men een geheelen dag beezig geweest om weder brandhout te klooven. Als zy nu den gantschen dag dus geslooft hadden / en indachtig waren dat het Driekoningen Avond was / vond men goed / zich in hun verdriet eenig vermaak aan te doen / toeleggende ieder zyne gespaarde wyn / en men bakte van twee pond meel / mede genomen om 'er papsel voor de kardoessen van te maaken / eenige pannekoeken / alhoewel in oly in stee van boter / waar mede men zich niet min vroolyk maakte / als of men t'huis braaf gesmult had / en een deftige maaltyd gedaan; men trok ook Koningbriefjes / waar by de Konstapel Koning van Nova Zembla wierd / eene Landstreek meer dan 200 mylen groot en tusschen twee ruime Zeën gelegen.

De Zon wederom met een voorafgaande scheemering gezien;

Den 13 Januari dacht hen wederom een scheemering van den aannaadere dageraad te zien; en op den 24sten was 't dat men aan de Zuidzyde van Nova Zembla, buiten verwachting de buiten rand van de Zon wederom zag; dit kon in 't eerst van Willem Barentsz. niet aangenomen worden / vermits hy een ervaaren stuurman zynde / daar noch 14 dagen tyd toe reekende. Maar op den 27sten helder weer zynde / zagen ze allen de Zon volkomen boven den Horizont / waar uit bleek dat ze den 24sten mede gezien was. Om nu hier bewys van te geeven / zagen ze de Zon allereerst 5 graden en 25 minuten in Aquarius, die zy niet eerder verwachtende waren / dan op 16 graden 27 minuten / eer zy zich op de hoohte van 76 graden vertoonen zoude. Den 26sten storf een van hunne Manschap / na dat hy lang krank gelegen had. Dervolgens tot den 8sten February hadden ze doorgaans ongestuimig weer / en somtyds met veel sneeuw verzelt; op deezen dag begon het weer wat te bedaaren / en zy zagen toen de Zon Zuid Zuid-Oost opkomen / en Zuid Zuid-West ondergaan. Den 12den schooten ze een groote Beer / die geopent hebbende / vonden ze 'er wel 100 pond smeer in / dat hen wel quam / vermits ze reeds gebrek van smout hadden / om in de lampen te branden. Nu kreegen ze weer gebrek aan brandhout / dat ze toen met zwaaren arbeid haalen moesten / vermits ze zig zwakker in krachten dan te vooren bevonden. Den 8sten Maart zagen ze in 't Noord Oosten gantsch geen Ys in Zee / waar door vermoed wierd dat 'er een ruime Zee moest zyn. Den volgenden dag konden ze ten Noord Oosten noch al verder open water zien / maar naar de Tartarische kust was 't noch al vol Ys.

Als mede weder open water ontdekt.

't Was op den 16den April dat hen een Beer bezocht / die eindelijk op de loots klom / en aldaar een verbaarlyk geweld maakte / zulks het scheen dat hy de schoorsteen zou om verre gerukt hebben / hy scheurde het 't zeil daar aan vast gemaakt / doch ging ten laatsten weg. Gedurende deeze Maand zagen ze somtyds de Zee zonder Ys / en dan we-

wederom zodanig bezet met Ys / dat hen naauwlyks eenige uitkomst voor handen scheen. 't Was reeds op den 27sten May / dat men besloot om te vertrekken / en ten dien einde toestel zoude maaken / nademaal men geen kans zag 't Schip weder vlot te zien / dewyl 't noch even vast in 't Ys bezet lag ; dies haalde men alles wat tot de toerusting van de Schuit en Bok dienen mogte / uit het Schip.

Besluit ten vertrek genomen.

Ingevolge van dit besluit / gingen 10 Mannen om de Schuit / die onder de Sneeuw bedolven was / te haalen en naar de Loots te sleepen / maar hoe zwaar hen deezen arbeid viel / is wel af te neemen / want zy waren zeer zwak en uitgeteert / dat hen in dien arbeid moedeloos maakte ; dies vermaande hen Heemskerk , dewyl 'er hun leven van afhing / dat toch een ieder zyn uiterste krachten wilden inspannen / om de schuit voort te krijgen / anders waren ze genoodzaakt / als Burgers van Nova Zembla aldaar hun graft te maaken. Eindelyk wederom moet Scheppende / bragten ze noch zoo veel te weeg / dat ze / de Bok die met den boden om hoog lag / omwierpen / en die begonnen te vertimmeren en op te boepen.

Een Schuit en Bok ten dien einde vervaerdigt.

Terwyl zy met deezen arbeid bezig waren / quam 'er een verbaarlyke Beer aan / waarom zy zich naar de Loots begaven / om hem aldaar met hun roers te verwachten ; deeze Beer veel onversaagder dan ooit / zoude wel haast iemand van hun Volk verrast hebben / maar door gewaarmaking gewaarschouwt / schoot hy schielyk zyn roer af / en trof het Dier dwars door 't lyf / waar naa het noch een stukweegs weg liep / en eindelyk gedood wierd. Den 30sten hervatte men weder met alleman het vertimmeren van de Bok / en Zeilen of andere Scheepsbehoefte gereed te maaken ; midlerwyl zy wederom een en andermaal door Beeren bezocht wierden en ontrust / zulks ze hunnen arbeid staaken moesten.

Den 3den Juny zich weer een weinig in krachten herhaalt hebbende / arbeide men met allen mogelyken vlyt aan de Bok / die zy naa 6 dagen arbeids eindelyk voltooit kreegen. Den 4den gingen ze met 11 Mannen weder naar de Schuit om die voort te sleepen / vermits hen toen den arbeid lichter dan te vooren viel ; deeze vertimmerde en boepde men mede op / ten besten als doendelijk was. Ondertusschen waren anderen bezig met alle andere behoefte en voorraad voor hunnen te onderneemen Togt byeen te brengen / en om die tegens dat ze stonden te vertrekken / gereed te houden. Den 8sten kreegen ze de Schuit mede gereed / en verzorgden voorts alles aan boord / wat noodig waar.

Den 12den arbeide men zoo veel mogelyk / was met bylen / houwelen en ander gereedschap om door 't Ys een weg te baanen / waar langs de Schuiten te water wierden gebragt. Heemskerk met Willem Barentsz., die toen eenigen tyd was ziek geweest / overleggende / dat / terwijl 't nu begon openwater te worden / het tyd wierd de Schuit en Bok te water te brengen / om alzoo / onder Godts geleide / de reize van Nova Zem-

Met bylen en houwelen het Ys opgeruimt, om de Vaartuigen te water te brengen.

Zembla naar 't Vaderland t' aanvaarden. Dies schreef Heemskerk midlerwyl twee verklaarings-schriften / waar van ieder vaartuig een hebben zoude / die door hun alle onderteekent wierden / wiens inhoud behelsden: hoe men zich te gedragen had / wanneer men van den anderen afdwaalde; als mede met hoedanig een kommer en ongemak zy aldaar overwintert hadden en den tyd afgewagt / om te zien of hun Schip weder vlot zou worden. Insgelyks had Willem Barentsz. te vooren een briefje geschreeven / 't zelve in een kruitmaat gedaan / en in de schoorsteen opgehangen; waar in een kort verhaal van hunnen togt en voorneemen naar China was opgestelt / hoe zy aldaar 10 Maanden hadden huis gehouden / en wat 'er hen ontmoet was / om in gevalle iemand voortaan aldaar mogt komen aan te landen / daar uit hun wedervaaren mogt verstaan.

Men begeeft zich te Scheep, en gaat t'zeil.

Volgens dit besluit / sleepte men dan beide de Vaartuigen te Water / nevens noch elf Sleeden met behoeftens en Koopmanschappen. Men ging 't Scheep en zeilde den 14 Juny / 1597. niet zonder veel bekommernissen / nademaal ze noch al telkens in 't Ys bezet raakten. Den volgenden dag stevenden ze voorby 't Vlissinger Hoofdt en bereikten den Hoek van Begeerte. Vervolgens quamen ze aan d' Oranje Eilanden; alhier aangeland / stookte men een vuur en smolt een ketel met sneeuwwater / om te drinken. Wederom t' zeil gegaan / bevonden ze zich omtrent den Yshoek , maar geraakte den 17den in 't allergrootste gevaar van 't Ys / waar uit zy noch eindelyk gered worden. Den 20sten storf Willem Barentsz., wiens dood hen allen smertelyk viel / vermits men / als een ervaaren Stuurman zynde / in zyn bestier te gerustter was. Ook verlooren ze toen noch een van hun volk. Den 23sten quamen ze / naa veel sukkelens door 't Ys / weder in 't open water / en bereikten de Kaap Troost , daar zy wederom in 't Ys bezet wierden. Men bevond zich toen op 76 Graden 30 Minuten. Den 24sten quamen ze met veel arbeid en roeiens door 't Ys weder in ruime Zee / en zeilden ten Oosten de Kaap Nassau. Naa veel aangewende arbeid en 't uitstaan van een storm / geraakten ze den 27sten ten Westen van de gemelde Kaap ; hier zagen ze langs den Zoom van 't vaste Ys een groote meenigte Walrussen / als mede veel Vogelen / waar van 'er eenige geschoten wierden. Vervolgens tot den 5den July stonden ze noch al groot gevaar in 't Ys uit / waar door zy met zich te redden / geweldig afgemat wierden / en toen storf hen weder een man af. Den 11den zagen ze 't Kruis Eiland Westwaarts gelegen / eenige begaven zich naar land / die 70 eyeren van Bergeenden mede bragten / dat hen toen een aangenaame spyze was. Den 19den zagen ze ten Westen van 't voornoemde Eiland open water / waar over zy zich niet weinig verheugden / dies men allen vlyt aanwende om de Vaartuigen te water te brengen / vermits men ze wel 270 treeden over 't Ys sleepen moest. In 't water gekomen / ging men onder Godts geleide t' zeil / maakten goeden voortgang / en liepen den 20sten den Zwarten Hoek voor-

Passeeren verscheide Eilanden en Kaapen.

voorby / zulks zy dien Avond noch 't Ammiraliteits Eiland zagen / en mede voorby zeilden

Den 21sten passeerden ze de Kaap Plantius en Langenes. Des anderen daags omtrent de Kaap Kant gekomen / ging 'er eenig Volk naar land / om eyeren te zoeken / waar van ze een goede party opdeeden / en veele Vogelen met handen greepen. Den 24ste bevonden ze zich op de hoogte van 73 graden 10 minuten. Den 27sten roeiden ze door gebroken Ys langs de Wal / passeerden de Kruishoek, en zeilden tusschen 't Vasteland en 't Eiland door. Den 28sten langs 't land zeilende / quamen ze voor de St. Laurens Bay of Schanshoek ; hier vonden ze twee Russche Vaartuigen / waar door zy niet weinig verheugt waren / wederom menschen te zien; maar alzoo zy zich onderling niet verstaan konden / en om door hun eenig middel voor de scheurbuik na te speuren / liet de Schipper hen in den mond zien; hier door verstonden ze dat zy honger hadden / zulks men een roggenbrood met eenige gerookte vogels gaf / waar tegen hen wederom een geschenk gegeeven wierd. Weeder van deeze Russen gescheiden / roeiden ze den 31sten naar een ander Eiland / daar twee kruissen stonden / maar vonden geen volk. Te land gestapt / vonden ze 'er by geval Lepelbladeren / die hen geen kleinen dienst deeden / om zich van de scheurbuik te geneezen / en ook in 't nuttigen zodanig een werking deeden / dat ze eerlang wederom beschuit konden eeten / die men te vooren niet byten kon. Ontmoeten twee Russche vaartuigen.

Den 3den Augustus beslooten ze van Nova Zembla naar de Russche kust over te steeken / dies zeilden ze Zuid Zuid-West aan tot d' Ooster Zon / en geraakten wederom in 't Ys / waar door zy met zwaaren arbeid roeyen moesten / tot ze in ruime Zee quamen. Den 4den zagen ze de voornoemde Kust / en hielden 't toen langs de wal; omtrent Noorder Zon zagen ze noch een Rusch vaartuig / roepende tot de Russen Candenoes, Candenoes; maar deeze riepen wederom Pitzora, Pitzora: waar door zy verstonden dat ze niet by Candenoes , maar by Pitzora waren. Van den 5den tot den 12den sukkelden ze geweldig door tegenwind / en stonden niet weinig kommer uit / vermits den voorraad byna verteert was / behalven dat ze noch van eenig beschimmelt brood voorzien waren / zulks zy elkander deerlyk aanzagen. Eindelyk zagen ze met volle zeilen een Rusch Vaartuig op hen afkomen / dies spoede men hun by te komen / en aan boord gelegt hebbende / kocht men wat Visch en eenige Koeken in visch-water gekookt / dat alles evenmaatig onder hen uitgedeelt wierd. Den 15den dicht langs de Wal zeilende / zagen ze wederom zes Russche Vaartuigen / by de zelven gekomen / vroegen ze hoe verre ze noch van Kilduin waren; toen verstonden ze dat men zich noch beoosten Candenoes bevond / en de Witte Zee te passeeren had / die zy meenden al te boven te zyn geraakt. Men verzag zich toen weder van eenigen leeftogt / kookte een pot vol water / en meel met spek en honing vermengt / waar van ze toen lustig smulden / en hunne hongerige

Besluit om van Nova Zembla naar de Russche Kust over te steeken.

Q Maa-

Passeeren Candenoes, en steeken de Witte Zee over.

Maagen wederom wat laafden. Den 18den passeerden ze eindelyk den hoek van Candenoes, staken de Witte Zee over / zulks ze gelukkig in 30 uuren de Lapse Kust bereikten. Alhier aangeland / verzagen ze zich van versche visch die zy kookten en daar mede hunne hongerige maagen zalfden / ook kookten ze waterpap die zy in plaats van brood aten / zulks ze zich nu weder verzaadigen konden. Wederom t' zeil gegaan zijn ze den 24sten by de zeven Eilanden gekomen / en eenige Visschers hebbende ontmoet / verstonden ze dat 'er Nederlandsche Schepen te Cola lagen.

Bereiken Kilduin, en Cola; van waar ze eindelyk met een Koopvaarder weder in 't Vaderland komen.

Den 25sten kreegen ze Kilduin te zien / aan welker Westeinde zy aanlandden; hier verstonden ze mede dat 'er Nederlandsche Schepen te Cola waren / dies zonden ze met een daar toe gehuurde Laplander / iemand van hun Volk derwaarts / die kennis van hunnen komst gaf; waar op met den Laplander een Brief ten bescheid te rug wierd gezonden. Eerlang ontfingen ze met een Jol eenigen leeftogt in Rostoker Bier / Wyn / Brandewyn / Brood / Vleesch / Spek / Salm en andere behoefte bestaande / dat hen ten hoogsten aangenaam was. Den laatsten Augustus maakten zy zich ten vertrek naar Cola gereed / waar zy den volgenden dag aanquamen / en zich eenige dagen ververschten / om hun geleden kommer en ongemak weder wat te verzetten. Den 11den bragten ze met bewilliging van den Bojaar, hunne Vaartuigen te land en in 't Koopmans huis / laatende die daar ter gedachtenis / van zo een lange / verre en nooit bezeilde togt / vermits zy met deeze open Schuiten / omtrent 400 mylen door Zee / tot aan Cola toe gevaaren hadden. Na dat zy zich dan aan 't boord van Schipper Jan Cornelisz. begeeven hadden / zyn ze den 18 September uit de Rivier van Cola t' zeil gegaan / en s' anderen daags voor Waardhuis gekomen; van waar zy den 6den October in Zee staaken / en den 29sten in de Maas ten Anker quamen. Te Maaslandsluis te Lande gestapt / reisden ze vervolgens over Delft naar Amsterdam / waar zy den eersten November aanquamen.

Wat Ysbrants Ides van de Waigats geschreeven heeft.

Om nu ons onderzoek van den doortogt naar China weder te hervatten / zoo heeft van de Waigats den Moskovische Afgezant / E. Ysbrants Ides in zyne Reisbeschryving van Moskou naar China, 't allerklaarst geschreeven; hy zegt: „ over 7 Jaaren hebben de Burgers van Jeneses-
„ koy een Schip ter Walvischvangst uitgerust / maar nooit is 't weer-
„ om gekomen / en vermoedelijk door 't Ys vergaan. Doch van de
„ Stad Fugania, die wat laager of beneden de Rivier Jenisea legt / gaan
„ nochtans Jaarlyks eenige Luiden op de Walvischvangst uit / maar
„ neemen hun tyd waar als de Wind uit het land waayt / waar door
„ het Ys Zeewaart in dryft / wanneer ze dan hunne vangst gelukkig
„ volvoeren. Deeze Rivier Jenisea valt uit het gebergte der Calmukken
„ in de Tartarische Zee En wyders het bericht van 't Waigats my van de Russen zelf gegeeven / die door de zelve verscheidemaalen tot aan

de

de Rivier Oby zijn door gevaaren / is als volgt : „ Wy gaan zeggen ze „ met onze Vaartuigen naar 't Waigats om Robben en Walruſſen te „ vangen / en aldaar niets opdoende / vaaren we de Straat van 't „ Waigats in / maar neemen een Landwind waar / waar meede het Ys „ Zeewaart dryft; de Wind weder uit Zee komende / zoeken we een Ha- „ ven of Inham / want indien we die niet bereiken konden / zouden on- „ ze Vaartuigen door 't aandringende Ys aan ſtukken worden geknelt / „ dies moeten we dan weer een uitlandige Wind verwachten / om al- „ dus onze reis te vervolgen.

Dit Waigats is mede uitvoeriglyk door wylen den Heer Burgermeeſter Nicolaas Witſen beſchreeven / hebbende deezen Heer / van zeer veelen die al- daar geweeſt zyn / naaukeurige onderrichting bekomen / gelyk dan ook in een Kaart 't Waigats nevens de Zeekuſten / tot aan de Rivier Oby toe / gantſch onverbeeterlijk door dien zelven Heer is aangeweezen. Noch zegt gemelde Heer. Ides, dat de Siberiſche Ruſſen / voor 50 Jaa- ren hunne Siberiſche Waaren gewoon waren vry door 't Waigats te voe- ren / dat hen ſedert wegens de ſluikery verboden is / welke vervoering nu over land geſchieden moet / om ze op de Tolplaatſen beter te konnen waarneemen. En verder / dat tuſſchen de Rivieren d' Ogata en d' Uda Stroom, langs de Zeekuſten / zich ongemeen veel Walviſſchen laaten zien / en voorts de geheele Kuſt langs / tot aan de Yskaap, in 't Ruſſich Zwetenoes genoemt / of anders Heilige Kaap, zich insgelyks veel Rob- ben en Walruſſen onthouden ; en dat het Waigats van 1694. tot 1697. t' eenemaal bevrooren is gebleeven / dat waarlyk toen een ſlechte Vis- ſchery heeft gemaakt.

De Heer Witſens gedachten over de Waigats ingezien.

Hoedanig eertyds door de Ruſſen uit Siberië de Waigats wierd bevaaren.

Dus zyn 'er dan de getuigeniſſen eenpaarig voor / dat men benoorden Zembla, of door 't Waigats, zonder beletzel van Land / en by warme Zomers / wegens het Ys / een genoegzaame doortogt naar China kan bekomen ; gelyk mede d' algemeene getuigeniſſen der geenen dit beveſti- gen / die alleen hun werk daar van gemaakt hebben / om deezen door- togt na te ſpeuren / zulks ze niet dan door het Ys belet zyn geworden ; behalven dat een van hun allen door 't Waigats zyn oogmerk ſchynt be- reikt te hebben.

't Ys de voornaamſte hinderpaal van den doortogt naar China gezocht.

Dat men 't met het naaſpeuren van deezen doortogt noch niet t' ee- nemaal opgaf / blykt uit een Acte in den Jaare 1615. aan de Noord- ſche Compagnie verleent / zulks ze in gevalle van nood / met haare Scheepen vergunt wierd te mogen Havenen / in de Landen onder 't beſtier van d' Ooſt-Indiſche Compagnie begreepen ; welke Acte van deezen inhoud was :

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die dee- ze jegenwoordige zullen worden getoont, Saluit; DOEN TE WETEN: Alzoo de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Compagnie van 't Noorden ons met behoorlyke reverentie vertoont hebben, dat zy gerezolveert zyn eeni-

ge Schepen wederom uit te zenden, om t' onderzoeken de Passagiën by Noorden naar China en Cathay; welke Schepen nu eertsdaags zullen gereed zyn, om in Zee te loopen. En vermits het onzeeker is, of schoon de zelve passagie werd ontdekt, dat het dienstelyk zoude zyn, met de voorsz. Schepen den zelven weg wederom te keeren, zulks dat zy genoodzaakt zouden zyn te passeeren de Cabo de Bonne Esperance, of de Engte van Magellanes, en over zulks gedwongen geraden te worden, 't zy om ververssching van Water, Victalie of anderzins aan te doen eenige Landen in Oost Indiën, 't welk hun by de Schepen van d' Oost-Indische Compagnie aldaar wezende, zoude mogen worden belet. En mitsdien verzocht hebben, dat ons zoude gelieven hun te verleenen, Acte van dat de voornoemde Schepen onverhindert de voorsz. Passagie zullen mogen doen, en de voorsz. Landen frequenteeren, op dat zulk een goed aangenomen werk in geender maniere werde verachtert. ZOO IS 'T, dat wy 't geene des voorsz. is aangemerkt, bevindende 't verzoek van de voorschreeve Bewinthebberen, in reden, billykheit en equiteit gefundeert; geaccordeert en geconsenteert hebben, accordeeren en consenteeren mits deezen, of het gevief dat de voorschreeve Schepen, die by de voorschreeve Bewinthebberen uitgezonden zullen worden, om de Passagie by Noorden naar China en Cathay t' onderzoeken, de zelve Passagie ontdekkende, niet dienstelyk en zouden vinden, met haare Scheepen den zelfden weg wederom te keeren, maar genoodzaakt zouden zyn te passeeren de Cabo de Bonne Esperance, of de engte van Magellanes, en mitsdien gedwongen zouden worden, 't zy om ververssching van Water, Victalie, of anderzins, aan te doen eenige Landen in Oost-Indiën, dat zy 't zelve vry, vrank, onbelet en onverhindert zullen mogen doen, en de voorschreeve Landen frequenteeren. Ordonneeren, lasten en beveelen, over zulks den Gouverneur en Admiraal Generaal, en voorts alle andere particuliere Gouverneurs van Steden, Forten en Plaatsen in Oost-Indiën, Vice Admiraals, Kapiteinen te Lande en Schepen, Officieren en Soldaten, en voorts alle anderen die dit aangaan zal, 't geen des voorschreeven is, alzoo toe te staan en te gedoogen, zonder de voorschreeve Schepen en 't Volk daar op zynde, daar in te doen eenige verhindering of empeschement, maar ter contrarie alle behulp, assistentie en faveur, zoo van verwisseling, bevordering van haare Reize, als anderzins, want wy 't zelve voor den dienst van den Lande alzoo hebben bevonden te behooren; Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 2 April 1615.

Dat deeze onderneeming insgelyks van geen vrucht is geweest/ blykt uit de gevolgen / vermits tot noch toe / niet dan alleen de mogelyke schynbaarheit ons van deezen doortogt nagelaten is / waar van het Ys als 't eenigste hinder / den Onderneemers geduurig gedwarsboomt heeft / om deezen toeleg te voltrekken.

ELF-

ELFDE HOOFDTSTUK.

Ruime uitgestrektheit van 't Geweſt der Walvisschen onderzocht, die zich tot in de Tartarische Zee uitbreid; welker doortogt wegens 't Ys voor de Schepen gesloten blyft. Verscheide waarneemingen over de bezetting der Scheepen door 't Ys. Zoom van 't Ys hoedanig gestrekt. Doortogt der Walvisschen naar de Tartarische Zee in overweeging genomen. Des Schryvers gedachten over 't opvangen der Walvisschen, welker bekommering hy als noodeloos betracht. 't Walvisch-Geweſt door voorbeelden bepaalt. Ruiming der Walvisschen wegens 't besloten Ys, en hoe verre zich dit uitstrekt. De Zee gemaatigder in koude dan 't Land, dat des Winters de Walvisschen weeten waar te neemen. Bestendige geduurzaamheit voor de Visschery aangeweezen.

De ruime uitgestrektheid der Walvisch-Zee onderzocht;

NAdemaal dan uit zoo veele bygebragte getuigenissen blykt / dat 'er zonder hinder van Land / naar de Tartarische Zee een doorgang is te vinden / zoo blyven de paalen van d' Eilandsche Walvisch in de zelfde uitgestrektheid / als ze reeds door ons waren gestelt. En vermits altoos het Ys / 't eenigste beletzel is geweest / waar door de Schepen gehindert wierden deezen doortogt te voltrekken / zoo zullen we mede onderzoeken of dit ook eenig beletzel aan de Walvisschen geeven kan.

En door den doortogt naar de Tartarische Zee beweezen;

Indien het Ys gesloten en vast bleef / zou deeze Visch heet van bloed zijnde / zyn adem boven water niet konnen haalen / en dus gaf dit aan hem het zelfde beletzel als aan de Schepen; maar / nademaal dit Ys des Zomers los dooit / stukken breekt / en driftig word / zoo kan hy in 't zelve zyn adem haalen / en 't geeft aan hem als dan in 't minst geen belet / alhoewel 'er de Schepen door worden opgehouden. Van dit los doopen en 't driftig worden van 't Ys / zullen we vervolgens breeder handelen. Om nu op deeze kusten van Tartarië te Visschen / nademaal 'er als gemelt is zich veel Visschen onthouden / is 't echter / behalven de ongereedheit / uit de voorgemelde voorbeelden ongeraaden; want schoon de Walvisch by gebroken Ys wel doorgang vind / zoo word nochtans deze doorgang voor de Scheepen veeltyds door 't driftig Ys bezet / en indien 'er al op een warme Zomer en zachte Winter eens een Schip doortogt mogt vinden / gelyk aan een der voorgemelde schynt te zyn gebeurt; zoo leert echter d' ondervinding dat 'er weinig staat op te maaken is / en dat het byna genoegzaam onmoogelyk zy / een gereguleerde Vaart door 't Noorden naar China of Tartarië te

Die alhoewel wegens 't Ys voor de Scheepen gesloten blyft, echter voor de Walvisschen open is,

maaken / vermits men naauwlyks van tien reizen eens zou konnen door komen; want het vriest 'er 's Winters zeer sterk / en veeltyds noch in de maand May tot by naa Juny toe / wanneer 't ook somtyds in Augustus al weer begint te vriezen; en alhoewel 't in dien korten tyd zeer sterk dooyt / zulks eerlang het Ys van 't land los gebroken / drijftig word en smelt / nochtans smelt het niet t' eenemaal / maar 't blyft den gantschen Zomer door / gints en herwaarts drijftig in Zee dryven. Dus nu vinden de Visschen wel een genoegzaamen doorgang / terwyl 't echter voor de Schepen allerwegen gesloten blyft.

Dat de Winter in dit Noorder Waereld-Deel dus lange aanhoud / en ook wederom als gezegt is / zoo vroeg begint / konnen we door eigen ondervinding getuigen. Meenigmaal zyn we in de maand May en in 't eerst van Juny in 't Westys geweest / en door een opkomende Vorst bevrooren / zulks dat we tot by de Walvisschen / die toen tamelyk veel omtrent ons waren / over 't Ys konden loopen. Deeze Visschen dunwden hunne kruinen door 't jonge Ys heen / om dus adem te scheppen; wy liepen naar de zelve en over hunnen rug heen / konden hen ook wel schieten en lenssen / maar wy wilden deeze waardige Schepsels zonder nut niet quetsen / vermits we de zelve toch niet magtig konden worden / nademaal we zoo verre als we van de Steng uitzien konden / wegens 't jonge Ys geen Sloepen wisten te gebruiken om een vaste en geschootte Visch t' achtervolgen. Dit viel voor / den 22sten May 1701. Ook is 't gebeurt op den 2de Juny 1698, dat we in 't Westys / Visch op zy hebbende / het Spek zoo hart bevroor / dat het bezwaarlyk kon gesneeden worden: Deeze en diergelyke konde / zyn we verscheide maalen in 't Ys gewaar worden / waar uit blykt dat 'er de Winter niet alleen lang aanhoud / maar ook vroeg begint; want in 't Jaar 1696. den 23sten Augustus / quam het Ys zodanig met de Westelyke Wind op Spitsbergen tegen de Wal aan zetten / dat 'er sommige Schepen in de Noord-Baay, anderen in de Zuid-, en wy in de Deensche-Baay door bezet wierden; dus bezet zynde / vroor 't den volgenden nacht zoo sterk / dat al het water tusschen de Schotsen digt liep. Maar des anderen daags de wind Oostelijk geloopen en uit het Land komende / wierd het Ys weder van de Wal gedreeven / en wy nevens d' andere Schepen wederom schielijk gered / dat geen kleine vreugde baarde. In den Jaare 1699. quamen we den tweeden May op de breete van 76 graaden in 't gewoone Groenlands Vaarwater / tegens het los Ys met vriezend weer / en den 10den daar aan volgende op 75 gr: 46 m. en zagen Spitsbergen uit alle waarschynlyke en kenbaare teekenen van laater bevinding / noch rondom met Ys bezet / zulks we toen door 't drijftig en zeer digt Ys / het Eiland niet naaderen konde. Meermaals is 't ons gebeurt / dat we voor en in de maand May / van Jan Mayen Eiland af tot het Beeren Eiland toe / langs 't Ys zeilende / wegens het zelve / in deezen vroegen tyd / niet Noordelyker dan 75 graden komen konden / en als naa weinig dagen /

Hoedanig de Walvisschen door 't zwakke Ys konnen boren, om adem te scheppen.

Verscheide Waarneemingen van den Schryver in 't Ys bezet zynde.

gen/ met een Noordweste Wind / het los Ys / dat door de Zee gebroken was/ weg dreef/ zeilden we langs een vaste Zoom / eenige mylen heen en weer/ en vonden de zelve/ dat zeer aanmerklyk was/ zich bynaa lynrecht/ Zuid-West en Noord-Oost strekkende / en zodanig digt gesloten/dat we van de steng in 't minst geen water konden gewaar worden; 't scheen ons toe / als of Jan Mayen Eiland, Spitsbergen, 't Beeren-Eiland, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool t'eenemaal in 't Ys bezet lag/ en de felle koude en strenge vorst bevestigden ons zulks 't Was den 25 en 26sten May 1699. toen wy gints en weer langs dit Ys zeilende / dit alles zoo bevonden / en we moesten met geduld op storm en doorent weer hoopen / zoude het Ys gebroken worden/ en wy een opening vinden. Meer diergelyke ontmoetingen zouden we konnen verhaalen / die ons verscheidemaalen omtrent dit Noorder Waereld-Deel zelf zyn wedervaaren; maar om niet al te langwylig te zyn/ achten we dit genoeg / zulks men daar uit zou konnen zien/ hoe lang men aldaar den Winter onderhevig is/ dat door de jaarlyxse bevinding bekrachtigt word / en derhalven onnoodig meer daar van te zeggen.

Zoom van 't Ys hoedanig zich uitgestrekt.

Nu is uit het gezegde genoeg te zien / dat de weg door 't Noorden naar de Tartarische Zee / jaarlyks voor de Walvischen open is / als mede uit de getuigenis en uit d' ondervinding en 't verhaal der Commandeurs / die telkens zoo veel Ys omtrent dit koude Noorden vinden / dat de gemelde doortogt door dit Ys / als met een zwaare keten / veeltyds voor de Schepen gesloten blyft. Ook is 't om in de Tartarische Zee te Visschen al te verre van de hand / en over zulks beter voor Tartarië en Japan gelegen / want om aldaar te handelen / zou d' Oostindische Compagnie niet inwilligen; derhalven is ons deeze doorvaart in 't byzonder van weinig nut: 't is ons genoeg dit Vaarwater voor d' Eilansche Visch open / en aldus zyne paalen wyd uitgestrekt te zien. Indien nu het vangen der Walvisschen boven maaten verslapte / is te hoopen en ook waarschynlyk / dat de zelve Visch van derwaarts weder toezakken zal

Men zoude ons nu mogen vraagen / of de gemelde doortogt der Visschen / met het gevoelen en de getuigenis van soo veele Russen / Engelsen / Fransen en Hollanders overeen komt; of deze doortogt / door de Visschen naar de Tartarische Zee open zynde / het afzakken der zelve wel gebeurlyk of natuurlyk zoude zyn ; en of d' ondervondene en gemelde sterke Vorst dit afzakken der Visschen niet hinderen en beletten zou?

Verscheide vraagen over den doortogt der Walvisschen in overweeging gebragt.

Vermits deeze vraagen alhier / en ook in 't vervolg zullen ter zaak dienen / zullen we derhalven op ieder in 't byzonder antwoorden. Reeds hebben we de getuigenissen van Engelsen / Fransen / Hollanders en zelfs van de Russen bygebragt / alleen hun werk maakende / om t'onderzoeken of 'er door 't Noorden een doorvaart naar China t'ontdekken was / waar by is gebleeken / dat 'er geen hinder van eenig Land in den weg

wierd

wierd gevonden/maar dat in tegendeel het vallen van stroomen/de verandering van water/ opene lucht enz: nevens meer diergelyke teekenen/ de waarschynlijkheit van dien bevestigden; Anderen de zelve schynbaarheit ten algemeen belet/ vinden niet dan 't Ys/ en naa opruiming van 't zelve/ dit belet te boven gekomen/ is van een Hollander en verscheide Russen getoont: dies word men verpligt te gelooven/ dat'er des Zomers den meesten tyd een vrije opening en doortogt naar Tartarie voor de Walvisschen is/ schoon voor de Schepen gesloten. Daarenboven dient noch ter verzeekering/ en tot voldoening van dit gevoelen/ wat Pieter Jansz. Visscher, my heeft verhaalt/ te weeten: dat een geweezene Fiscaal van Oostindiën/ Zeeman genoemt/ hem zelf bericht had/ dat 'er in de Tartarische Zee een Walvisch is gevangen/ die een Hollandsche Harpoen in den rug stak. Welke was gemerkt W. B. (zynde van een der Groenlandsvaarders van den Admiraal Willem Bastiaanse) aldaar in de Keyserlyke Kunstkamer tot een rariteyt bewaart/ gelyk door den Oostindische Schipper Jacob Cool van Sardam werd bevestigt/ dewelke diverse maalen ook in Groenland is geweest/ en daar door zodanigen harpoen aan hem bekent was. Meer andere zaaken die uit verscheide Groenlandsche Ontmoetingen en eigen ondervinding beter konnen naagedacht worden/ als met korte woorden beschreeven/ bevestigen op d'eerste vraag myn gevoelen.

Waar in geen ander belet dan 't ys gevonden word, Dat echter den Walvisschen niet hinderen kan.

In de Tartarische Zee een Walvisch gevangen, in wiens rug een Holland sche Harpoen gevonden.

Bedenkingen van den Schryver over 't opvangen der Walvisschen, doch ondoenlyk geoordeelt; En door verscheide voorbeelden getoont.

Wat het tweede lid deezer vraag aanbelangt; deezen weg voor de Walvisschen doorgankelijk en des zomers open zynde/ of dan 't gemelde afzakken natuurlijk en dieshalven ook wel gebeurlijk is? Nu moet men zich verbeelden/ dat dit Noorderdeel/ of by een Meer kan vergeleken worden/ of zelf gelijk een Meer is/ (by voorbeeld als de Zuiderzee/ de Wieringer Waart/ 't Haarlemer Meer of diergelijke) waar in de Walvisch door zyne reeds gemelde natuurlijke eigenschap zich rondom de Pool onthoud en allerwegen omzwerft. Neemt nu eens/ in 't Haarlemer-meer wierd aan zeeker oort zeer sterk gevist/ zulks de visch daar ter plaatse ten deelen opgevangen of verjaagt wierd/ en dat deeze plaats door kalkwater/ of door 't inlaten van brakwater niet wierd vergiftigt/ maar zoet blyvende/ welk zoetwater met de natuurlijke hoedanigheit van de Meervisch over een komt; zoo is 't licht te denken/ dat allenks de verjaagde visch/ en ook de visch van eenig ander oort/ naa eenige verpoozing van tusschen tyd/ ter gemelder plaatse wederom zal toezakken/ en verder het geheele Meer rond zwemmen. Wil men alhier ook stellen/ dat in d'uitgestrektheit van den grond des gemelden Meers/ d'eene plaats beter met de natuurlijke eigenschap van de Meervisch overeenkomt als d'andere/ 't zy dat ze zoeter van grond/ aas en van water is/ en derhalven d'eene plaats visch-ryker als d'ander: dusdanige gedachten zyn mede niet vreemt/ en de ondervinding niet wederstreevig. 't Zelve kan mede van d'Eilandsche Walvisch gedacht worden/ en 't zal ook met de bevinding overeenkomen/ als vervolgens te blijken staat; echter

echter is dit t'eenemaal natuurlijk / dat d'eene oort zoet blyvende d'andere oort alles mede deelt / en voor zoo veel het gantſche Meer zoet van grond en water is / en dus t'eenemaal met d'eigenſchap der Meerviſch overeenkomende / zoo blijft dan de viſſchery / alhoewel op d'eene plaats wat meer dan op d'andere / echter over het gantſche Meer algemeen. Indien men alhier mede wilde voorwenden / dat het de natuurlijke eigenſchap van de plaats niet is / die de viſch aan de zelve verbind / maar den noodzaaklijken omtrek die haar in de zelve beſlooten houd / en dat dit met de Eilandſche Walviſch geen overeenkomſt hebben kan / als leggende in geenen omtrek beſlooten. Hier op zullen we zeggen; dat we niet twyffelen / indien men den Dyk tuſſchen het Wyker en 't Haarlemer-meer kon wegneemen / en echter de wederzyds wateren konden van een geſcheiden blyven / of het zoute water en de brakke grond van 't Wyker-meer / zouden deeze viſch genoegzaam als een Dyk verſtrekken. Men mogt dit nu ontkennen: doch een aanpaalend zoet Meer / en de vereeniging van dien / by aldien het een Climaat waar / twyffelen we niet of deeze viſch zou / eenderly water en grond vindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenſchap maaken. Desgelijks twyffelen we mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / insgelijks zoo veel grond en water is / als onder de Noortpool / mits een Climaat zynde / of 't Ys / 't grondgewas / en 't aas zal 'er even eens zyn; derhalven is 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walviſſchen zyn / vermits de zelve natuur en geſteltheit met het zelfde voedzel verzeld / waarſchynlijk het zelfde ſoort van ſchepzelen voortbrengt / te weeten: Walviſſchen / Robben / Walruſſen enz: Immers de Hiſtoriën melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Graden zeer veel Walviſſchen gezien zyn / doch 't zullen mogelijk naar de geſteltheit van 't Geweſt / niet dan Vinviſſchen of Noortkapers zyn geweeſt; echter zyn dit gewiſſe voorteekens / dat 'er volgens deeze redeneering / Zuidelijker naar de Zuidpool / mede eigentlijke Walviſſchen zullen gevonden worden. Indien men dan de beide Poolen als van een evenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou d'Eilandſche Walviſch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met de Zuider Walviſch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmooglijke zaak is / zoo blijft dan d'Eilandſche Viſch / volgens reeds gegeevene reden / aan de Noortpool verbonden / als of de zelve door een bepaalden omtrek ingeſlooten was. Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deezen zoeken volgens hun natuurlijke eigenſchap een Zom-Gereweſt / en hun Zomer-aas / is vliegjes / wormjes enz: insgelijks zullen de Kraaijen / heet van bloed zynde / veel liever een koud en Winter-Geweſt beminnen / en ſteeds hun Winter aas naſpeuren. Om nu de Reygers en Ojevaars of meer andere vogelen / als mede viſſchen en dieren niet by te brengen / zullen we alleen in dit geval / de Rotganzen en meer diergelijke watervogels aanmerken / die zich veel omtrent

Des Schryvers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuider Walviſchen gevonden worden; Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walruſſen.

't Walviſch geweſt door voorbeelden bepaalt.

trent Wieringen en Wieringerwaard in 't Wier onthouden, niettegenstaande de zelve aldaar geweldig met roers en netten worden vervolgt: als dan neemen ze wel eenigzins de wyk, maar verlaaten echter de gantsche Landstreek niet; deezen zyn nu in geen omtrek beslooten, de Noort-zee, Zuider-zee en meer andere wateren staan t'eenemaal voor hun open, echter verbint hen de natuurlijke geneigtheit tot deeze plaats, en zodanig aan de zelve, als of ze door een omtrek ingesloten waren.

Veel meer diergelijke toegepaste redenen zouden we konnen bybrengen, hoedanig sommigen hun het aas, en meer anderen de natuurlijke gesteltheit aan byzondere plaatsen verbind, en wederom in anderen dit beide te zamen; dus nu word eveneens de Eilandsche Walvisch, als hier voor genoeg gebleeken is, met deezen dubbelen band, aan zyne reeds bepaalde plaats, wel hecht en sterk gebonden.

Wy zyn alhier voordaehtelijk, of 't misschien te pas mogt komen, een weinig ter zyden ons bestek afgeweeken; En wy zullen dan aldus op 't tweede Vraaglid, afbreekende, sluiten en zeggen: genomen dat deeze Wiervogels, gelijk de Visschen in 't gemelde Meer, zodanig by Wieringen aan een zeekere plaats met roers en netten wierden gevangen en verjaagt, was 't zeer licht te vermoeden, dat ze echter naa eenige verpoozing van tyd (vermits deeze gantsche Landstreek hen natuurlyk eigen is) dieswegen allenks weder zullen komen opschieten, en zich over de geheele Landstreek verspreiden. Dit nu konnen we als natuurlyk zyn de, met even zoo veel grond van redenen, van de Eilandsche Walvisch denken, vermits het ons niet alleen natuurlijk, maar ook gebeurlijk toeschynt, want we met zeer goede opmerking, 't gemelde afzakken der Walvisschen, in Groenland zelf verscheide maalen hebben ondervonden. Zulks hier te toonen, zullen we spaaren, vermits het, in 't beantwoorden van 't derde Vraaglid, genoeg zal te pas komen.

Het derde Lid deezer vraag behelsde dan, of de gemelde sterke vorst, de gestelde doortogt door 't Noorden, niet zoo wel aan de visschen als aan de schepen hinder en belet geeven zou, en bygevolge deezen toevloet en 't afzakken weeren. Hier over zullen we deeze onze gedachten uiten, namentlyk: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft, wanneer de Noortpool en den omtrek derzelve tot op 25 Graden t'eenemaal bevriest, zulks dat Jan Mayen Eyland, Spitsbergen, 't Beeren Eiland, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool, gelijkzaam als in een enkele ys-korst besloten leggen, gelijk wy naa harde Winters zelf ondervonden hebben; en ons oogenschynlijk bleek, dat als dan mede de Walvisschen, de gemelde Pool in den omtrek van 25 Graden ontwyken, vermits zy, heet van natuur zynde, hunnen adem in de lucht en boven water scheppen moeten: schoon ze nu echter met hun kruinen door 't jonge ys van 2 of 3 etmaal, daar reeds eenige menschen bij elkander op loopen konnen, weeten te booren, zoo valt hen dit aan 't ys, dat geduurende den winter gesloten is geweest, ondoenlijk, want het aldaar

Hoedanig de Walvisschen des winters wegens 't beslooten ys de Noordpool ruimen moeten onderzocht.

daar 5 / 6 en ſomtyds 10 voeten dik vrieſt / na dat de Winter koud is; waar uit dan volgt / dat deezen / die naar deeze-zyde de wyk neemen / van die geenen / die naar de Tartariſche-zyde wyken / door den hoek van Zembla en 't omleggende geſlooten ys / voor een tyd van elkander geſcheiden zyn. De Viſſchen die dus door deeze affcheiding / op deez-zyde Zembla, en alzoo op onze zyde geweeken zyn / moeten volgens voorgewende redenen / de Pool mede zoo verre ontwyken / vermits de Zee insgelijks zoo verre toevrieſt / en by harde Winters tot 75 Graden / en langs de kuſten van Oud-Groenland tot op 70 / en wel geheel tot aan Ysland, tot op 68 Graden door 't ys geſlooten word. Insgelijks is mede te denken dat langs de kuſten van Zembla geſchied / en mogelijk wel geheel tot aan de Witte-Zee, want de Noorthoek van Zembla, de Hoek der Begeerte genoemt / legt op 78 Graden / en de Zuithoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Nu is 't niet alleen waarſchynlyk / maar uit alle omſtandigheden zeer klaar / dat het aldaar langs het land / zuidelijker zal dicht vriezen / om dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't ys word belet; dus is mede / als reeds gezegt is / in den jare 1595 een ſchip voor Nova Zembla op 76 Graaden bevrooren / waar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er wel beſchryvingen zyn / hoe verre jaarlijks by harde Winters de kuſten van Zembla en voorts d'aangrenzende Moskoviſche kuſten bevriezen / doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by ondervinding klaar / dat het even zoo veel langs deeze kuſten / als langs de kuſten van Oud-Groenland, veel Zuidelijker zal dicht vriezen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige Graden beooſten en beweſten de zelve. De reden hier van is / om dat het land / gelijk het 's Zomers gemeenlijk meer warmte van zich geeft / daar en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gematigder zynde / is niet zoo koud: en 's Zomers niet heel warm. Dit nu word door de jaarlijkſe en dagelijkſe ondervinding / zelf in ons Vaderland beveſtigt / want d'Ooſtelijke en Zuidooſte Winden / die by ons Landwinden zyn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felſt van den Winter / met deeze wind eenige dagen en nachten naa den anderen telkens een gang-ys vriezen / zoo draa als de Weſtelijke of Noord Weſte Winden / die by ons Zee-winden zyn / enigzins beginnen door te waaijen / 't zal aanſtonds zelfs in 't ſtrengſt van den Winter beginnen te dooijen; en die zelve Zeewind / die ons des Winters den dooy aanbrengt / zal des Zomers heel koel waaijen. Dit verſtrekt dan ten bewys / dat de Zee in dit geval veel gematigder als 't Land is / gelijk d'ondervinding alhier / en insgelijks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Land-en Zeewinden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn / echter is 't met Land en Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgemelde afgeſcheide viſſchen / worden des Winters door d'aangemerkte bovenmaatige landkoude en

Hoe verre zich dit beſloten ys ſomtyds uitſtrekt.

Omtrent de Kuſten de felſte koude, die echter t'Zeewaarts veel gematigder is.

De Zee gematigder in koude dan 't Land,

Waar door de Walvis-

Vorst / niet alleen uit alle de Bayen van Zembla , door het dicht brie-zen uitgedreeven / maar ook langs de zelve Kust / en de daar aanvol-gende Russche Kust / zoo verre Zuidwaarts genootzaakt te wyken / als 't langs de zelve Kusten dicht briest; en gelijk het d'onmaatige landkou-de des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kust of in eenige Baay kan blyven / zoo laat ook d'yskoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal ove-rig zyn / en dieshalven worden alle deeze visschen / die zodanig heet van natuur zyn / van daar verdreeven.

schen des winters van de Kusten Zeewaarts gedreeven worden ;

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Zuidys spreeken / of liever het Oostys dat beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt; de Visch uit dit ys en uit alle deszelfs Bayen dus gedreeven zynde / maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu voor een tyd verdreevene Visch / wat doet ze? wil ze hierom haar Gewest en vaderland wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als by voorbeeld Moscovien, Lapland, Noorwegen enz:? Geenzins; maar ze blyft om voor gegeevene redenen / aan den zoom van 't ys / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderland in te dringen / want hunne natuurlijke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noorder Gewest en hun vaderland / en doet hen om de Pool en dit ys zodanig omzwerven / als of ze in een omtrek om de zelve besloten waren. Ook konnen we wel merken / nademaal ze in 't naa-jaar vetter als in 't voorjaar zyn / dat ze dan al-hier honger moeten lyden / gelijk met de reden overeenkomt: want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblyft / zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer / als het des Zomers vrucht-baar is; en 't ergste voor hen is / dat ze niet alleen uit de Bayen / maar ook door 't ys te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven / alwaar hun aas waarschynlyk niet veel gevonden word; of ze zich nu in dit Winter-zaizoen als dan wat sober moet behelpen / echter blyft ze hierop de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Bayen te zullen genieten.

En zich geduurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

§ Dewyl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blijken zal / dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenland, volgens reden eer zullen dicht briezen / en in 't ys besloten wor-den / als het Zuideinde van Spitsbergen; vermits het hier wegens zyne gronden / groote en diepe Bayen zeer aasryk is / zoo zal alhier in de naa-tyd een groote meenigte Visch by een komen / en zich zeer lang konnen onthouden; dat we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westys-Visscherey beter te pas komen zal.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

Hier hebben we niet alleen een enge afsnyding op den hoek van Zembla aangeweezen / maar ook een zeer breede tusschenmuur op deez-zyde langs der zelver Kusten / en van gelyken langs de Kusten op de Tarta-rische zyde. Tusschen deeze nu voor een tyd van elkander afgezonderde Visschen / waar door het afzakken der zelve zoo lange word belet / ziet

men.

men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de Kusten omzwervende Visschen aan de zoom van dit ys leggen / wy zeggen met opmerking / dit ys / om dat we het laatste overschot van 't tweede Vraaglid willende voldoen / nu eerst van dit gemelde Zuid of Oostys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeve Visch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit ys en in het zelve / zoo verre hen zulks doenlyk is / want altoos zal de Zee / zelf in den Winter / den buiten kant van 't Ys / op d'eene plaats min en d'andere meer / eenigzins breeken. Dit gebroken Ys zoekt dan de Visch zoo veel mogelijk zy / onthoudende zich dus langs den zoom / niet stil leggende / maar zwemt en dryft langs dit Ys en met dit Ys heen en weer; en alhoewel het grootste gedeelte / waarschynlijk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Zembla blyft / echter komt 'er een goed gedeelte van / by sterke vorst / dus heen en weer zwemmende afzakken / en met dit Zuid-Ys / verre bezuiden Spitsbergen om / af dryven / tot aan het Westys / wordende by sterke Vorst door zodanig een toeval aldus met de Westys-Visch vereenigt / en alzoo het gebrek / door sterken aanval op ons gewoonen oort / somtyds vergoed. Dit leert ons niet alleen de gemelde reden / maar 't is mede natuurlyk en gebeurlyk / want wy hebben 't by harde Winters dus verscheidemaalen zien geschieden / en met opmerking somtyds zelf bevonden; daar en boven word het als een algemeene waarheit / onder de meeste Groenlands Vaarders door deeze spreekwys bevestigt : veel Zuid Ys veel Visch; niet tegenstaande d'oorzaak in 't algemeen niet word begreepen / zoo heeft echter de veelvuldige ondervinding hen deeze spreekwys geleert.

De omzwervende Walvisschen naa gespeurt.

Nademaal we nu volgens de reden en onze eigen / en d'algemeene ondervinding / waar uit de gemelde spreekwys is voortgekomen / dit afzakken en toevloeÿen der Visschen hebben getoont / zoo konnen we aan een bestendige duurzaamheit van onze Visschery niet twyffelen; want of 'er al naa eenige zachte Winters / door 't sterk aanvallen op onzen gewoonen oort / eenige schaarheit aldaar in de Visschery wierd bespeurt / zoo zien we / hoe by harde Winters dit gebrek niet alleen telkens word vergoed / maar zeer rykelijk vervult; waar van de waarheit / door ryk gelaade Vlooten van eenige Zuidys jaaren / genoegzaam word bevestigt.

De bestendige duurzaamheit van de Visschery aangeweezen, en om wat reden.

Maar eer we noch tot onze gewoone Visschery van 't Westys overgaan / zullen we trachten de bekommering van eenige weg te neemen / die wegens de gemelde afsnyding / tusschen d'onze en de Tartarische Visschen / door dit Ys langs de Kusten van Zembla ter deezer zyde / zoude konnen op gevat worden / nademaal daar en tegen aan de Tartarische zyde mede zodanig een afsnyding word gevonden / dat dan een zeer breede tusschen muur maakt/waar door de voorverhaalde onderneemingen om alhier een vaart naar China te zoeken / t'eenemaal zyn achtergebleeven. Te meer zeggen we / dewyl deeze bekommering dieswegen by eenigen schynt op gevat te worden / vermits d'ondervinding telkens leert / dat 'er by eenige

Bekommering diesaangaande overwoogen.

zachte Winters aan den anderen / een groote schaarsheit in de Westys Visscherp word bespeurt / en hoe dan? als dit mede in de Zuidys Visch word bemerkt / het gemelde toevloeyen verhindert / of t'eenemaal begint op te houden / wanneer 'er als dan van de Tartarische zyde niets kan by koomen.

En weggenomen.

Alhoewel dit wat verre gezogt is / ziet men echter dikmaals gebeuren / dat onkunde / zorge kan baaren / daar ze nooit te pas komt. Hier tegen moet men dan zyne gedachten laaten gaan / dat / gelijk des Winters de gemelde onmaatige landkoude / de Zee zeer verre langs het land doet bevriezen / dat alzoo in tegendeel / de bovenmaate Zomer landwarmte / alhier het Ys langs deeze Kusten / veel raffer en snelder zal wegdooijen / als omtrent Spitsbergen ; want schoon de Zomer hier kort is / zoo is ze echter vry warm / gelyk we zelfs in een Moskovische reis bevonden hebben / en ook alle Moskovischvaarders eenpaarig getuigen. Nu mogt ons tegengeworpen worden / dat 'er echter noch een groot verschil tusschen deeze en d'andere Gewesten is / nademaal Archangel op 68 Graden legt / en de Noorthoek van Zembla op 78 / dat 10 Graden verscheelt / en dan ook een merklyk verschil in de warmte geeven moet.

Onderscheid van Zomerwarmte onderzocht ;

Dit kan volgens de reden en bevinding niet ontkent worden / want de Zon 10 Graden hoogte of laager hebbende / moet zulks een merklijk verschil in warmte veroorzaaken ; echter leert d'ondervinding / dat het langs de Kusten van Sembla, op even de zelve hoogte / des Zomers veel warmer wezen zal dan aan Spitsbergen , vermits Zembla aan de zeer groote en wyduitstrekkende Landschappen van Tartarië en Moskovië paalt / door welkers afstoovende warmte / dit Gewest boven zyn eigen natuurlijke warmte zeer grootlyks word geholpen / welke hulp Spitsbergen ontbeert / rondom in Zee en Ys beslooten leggende.

En in de gestelheit der Gewesten aangetoont.

Dat nu Spitsbergen daar en tegen meer andere bevoordeelingen geniet / die Zembla diesaangaande ontbeeren moet / blykt hier uit ; want laat eens de Noorde en Noord Ooste Winden stormen of snel door waaijen / zal het Ys / van den Zuid-hoek en de Zuidwest-Kust die tegens de ruime Zee leggen / afscheuren / en in de Zee wegdryven ; dit ontbeert Zembla, leggende met de Zuidzyde tegen het Land / en met de Noordzyde tegen 't Ys.

Vergelyking met het eene Gewest en 't ander.

Maar wy zullen de Noordhoek van Zembla eenigzins by de Noordhoek van Spitsbergen vergelyken / deeze leggen beide tegen de Pool / en tegen het daar zynde Ys ; Nu leert ons nevens de hier voorgegeevene reden / mede de jaarlyksche ondervinding zeer klaar / dat de Zuide en Zuidweste Winden aan Spitsbergen nooit konnen doen / dan wat de Noordelyke Winden aldaar konnen veroorzaaken / nademaal 'er het Ys tegen de Pool gelegen / zoo gemaklyk niet kan afscheuren en wegdryven / als tegen de Zee / en insgelijks mede aan Zembla ; echter leert de jaarlykse bevinding / niet tegenstaande de Zomer alhier koel en kort is / dat

dat die niet te min zoo veel te weeg brengt / dat al de sneeuw van 't land afdooyt / en door deszelfs afwatering en landwarmte insgelyks het land allerwegen los dooyt / het jaarig Ys van gelyken vol dooygaten word / en aldus door storm en dooy gebrooken / driftig raakt / waar door de Baijen door de gemelde landwarmte gezuivert worden / en aldus Spitsbergen byna geheel van 't Ys verlost / dat met de stroom / die in 't West-ys meest om 't Zuidwesten gaat / alzoo wegdryft / behalven aan de Noord / en Noordoost-zyde of naar de Pool / alwaar het jaarlyks yzig blyft. Onder en om de Pool is zodanig een overvloed van Ys / schoon 'er jaarlyks zeer veel van om de Zuid wegdryft / dat men 'er echter nooit geen lens vind / maar de gemelde Noordoost-zyde / krygt door de Zomer en land warmte / zoo veel lugt en ruimte van Ys / dat 'er ook de Schepen niet alleen / tot aan 't Reeveld en Wyde-Baay, maar zelfs tot aan 't Spitsberger Waigat, en 't Noordooster-land konnen koomen; Of nu sommige jaaren dit den Schepen door 't Ys word belet / echter is 'er jaarlyks daar omtrent wel zoo veel lucht en opening in 't Ys / schoon voor de Schepen gesloten / dat het nochtans voor de Visschen genoegzaam gebroken en open is / om by / in en door het Spitsberger Waigat te koomen. Insgelyks is 't mede aan Zembla gelegen / schoon deszelfs Noordhoek, vermits die tegen de Pool en aldus tegen 't Ys gelegen is / zoo ruim van 't Ys niet kan ontslagen worden / als de Spitsberger Zuidhoek, die tegen de ruime Zee legt; echter leert de reden / dat de voorgemelde / meerder landwarmte aan de Noordhoek zal genieten / en ook allenks veel meer ruimte en opening vinden / als 'er aan de Noordhoek van Spitsbergen kan gevonden worden / vermits deezen hoek die warmte zodanig niet genieten kan.

Hoedanig de gesteltheit der Gewesten 't Ys omzwerven doet;

Derhalven zien we alhier een genoegzaame doortogt voor de Tartarische Walvisschen / en daar en boven is de lang geslote natuur alhier dies te sterker en vol van groey en wasdom / teffens te gelyk op 't land als ook in 't water. Dit veroorzaakt dat de Bayen zoo wel aan Spitsbergen als aldaar / eerlang vol van aas zyn: de Walvisch door ondervinding dit genoeg bekent / onthoud zich dan / als gemeld is / op de grenzen / om hun tyd wederom af te wachten; en zal langs de kust d'eerste dooy en opening waarneemen / en tegen het Ys in dringen / zoo draa 't immer mogelyk zy / om de gronden en Bayen van Zembla te bereiken / en zich voor eerst van 't overblyfzel en vervolgens van den sterken aangroey te bedienen. Dit indringen zal de Visch te meer verhaasten / om datze / als gemeld is / op zee wat honger heeft geleden / en zal aldus zwemmende en herzwemmende / zich van weerzyde met elkander vereenigen / en door de reeds opgevange visschen / de Bayen op deez-zyde Zembla te ruimer en vol van aas vindende / des te meer naar deez zyde afzakken / om hun geledene gebrek weer te vervullen / vermits hen door 't gesloten ys den pas was afgesneeden.

Welke tyd van omzwerving, de Walvißchen weeten waar te neemen, om hun aas telkens op te zoeken:

Dat zy t'zeewaarts ontbeeten moeten,

Deeze overweeging op d'ondervinding gegrond / achten we genoeg te kon-

konnen voldoen / vermits we genoegzaam getoont hebben / hoedanig de toevloeijing der visschen van de Tartarische zyde naar het Zuidys geschieden kan / en vervolgens hoe de zelve met het Zuidys naar 't Westys komen afzakken; maar om ons noch een weinig over de gemelde bovenmaatige Landkoude en Landwarmte uit te breiden / en daar tegen de gematigdheit der Zee wat verder t'overweegen / zullen we ons in 't volgende Hoofdtstuk wat breeder inlaaten / om 'er de werkende oorzaak van t'onderzoeken.

TWAALFDE HOOFDTSTUK.

Gedachten over de warmte der Zon, en haare werkzaamheit breedvoerig onderzocht; en hoe de Zee-Land winden een gematigdheit, in koude en hitte toebrengen. Natuurs Werkzaamheit by vooringenome verstanden verdeedigt, en hoedanig die door een Godlyk Bestier word gehandhaaft.

Des Schryvers gedachten over de warmte der Zon en der zelver werkzaamheit.

GEnomen de Zon / 't zy dat ze een brandent lighaam is / geduurig brandende zonder verteert te worden / of dat ze een koel lighaam zy / het brandglas gelyk / 't welk zyne warmte / of liever brandende hitte / van 't elementaale vuur of van elders ontfangt en weder uitgeeft. Wat hier van zy / zullen we eigentlyk niet onderzoeken / vermits het voor ons oogmerk en gezegde evenveel zal zyn / of de Zon haare warmte in zich zelve heeft / dan of ze die van elders ontfangt; maar in een ander geval zullen we de warmte in haar zelf genoegzaam vinden / wanneer we by gelegentheit der vloeden / van de kracht der elementen handelen zullen. Immers dit is altoos by ondervinding klaar / dat ze haare warmte veelvuldig van zich uitlaat / gelyk Sirach Capt. 43 zegt: De Zonne alleen maakt het heeter op Aarde, dan veel ovens doen. Deeze warmte aangemerkt / laat ze van zich uit / by maniere van uitgieting / en zulks zonder verpoozing / gelyk een Rivier die altoos stroomt en door nieuw voedzel van regen en sneeuw geduurig stroomende blyft. Wy stellen dan een bergachtig land ten voorbeeld / als Spanje, Portugaal of elders daar hooge bergen zyn / en styl opgaande spitsen en rotsen / van eenige diepe valeijen en vlaktens verzelt. De Zon nu stort gelykzaam haare warmte over deeze Bergen en Dalen uit / maar van de styl opgaande spitsen en rotsen / rolt de zelve af / gelyk water / tot in de diepe valeijen / alwaar deeze warmte / zich elders niet konnende uitbreiden / allenks zodanig word opgehoopt / dat men ze in de Valeijen / naa Zonnen opgang / in weinig tyds / zelfs noch voor den middag zodanig voelt aangewassen / dat menschen en vee gelykzaam als in een zee van warmte baaden; daar en tegen men op de toppen der Bergen / alhoewel in dien

opziehte nader aan de Zon / door 't gemelde afrollen / weinig warmte gevoelt: want zelf in warme landen / blyft de sneeuw somtyds den gantschen Zomer door / op de hoogste toppen der Bergen leggen. Ook gebeurt het dikmaals / dat 'er Wolken over deeze Bergen en Dalen dryvende / die in 't koude Luchtgewest uit mist / nevel / hagel en sneeuw bestaan / dat ze somtyds op deeze te zamen gevloeyde en staande warmte worden gedragen / doch echter dikmaals niet boven de hoogste Bergen; zoo verre nu deeze Bergen dan van de zelven worden geraakt / worden ze op deeze staande warmte recht nederwaarts door hagel of sneeuw bekleed en gelykzaam wit geverft / maar deeze warmte insgelyks als waterpas opgeheven / en zoo verre deeze wolken daar van worden geraakt / zullen de Bergen bruin blyven / vermits deeze wolk of wolken / door de ontmoetende warmte aangedaan / zoo verre 't zy min of meer regen zullen uitgeeven / na dat de zelve ligt of zwaar zyn; ten zy de opgetrokke vocht of mistdeeltjes / door een sterke t'zaamenlooping van strydige winden / noch vochtig zynde / sterker wierden op elkander gepakt / of wel in een gedrongen / als kroksneeuw / hagel enz: en aldus tot zwaare hagel of ysteenen wierden gemaakt. Deezen hagel schoon 't in den Zomer is / of 't zy dat het in een warm gewest of land mogt wezen / uit een vaster lighaam bestaande / en in 't neerdaalen zwaarder en snelder als sneeuw / geen tyd vindende onderwylen te smelten / komt aldus tot in de Daleyen neder vallen.

Dit hebben we niet alleen door eigen ondervinding / maar ook zelf op Spitsbergen gezien / waar uit dan af te neemen is / dat 'er in dit koude gewest / en in de Bayen en Daleyen / merklyk meerder warmte word gevoelt / dan op de toppen der Bergen. Dus kan men met wel gegronde redenen / het los dooyen om de Wal en 't opruimen der Bayen genoegzaam afleiden / wanneer men slegts door opmerking op deeze Philosophische Waarneeming wil acht geeven / en ze door eigen ondervinding leeren. Maar nademaal ons voorneemen niet is / over Wysgeerige Stoffe ons uit te laaten / dan alleen over de Groenlandsche Visschery / zoo is 't alhier de plaats niet / om alles te zeggen / wat we diesaangaande noch zoude konnen aanmerken; Dies zullen we dan met dit volgende daar van affscheiden. Men lette / hoe de Zon / 't zy datze haare warmte in zich zelven heeft / of van elders anders ontfangt / haare uitgeevende warmte zoo wel over Zee als op het Land uitstort / en reeds in zoo veel duizend jaaren deeze warmte over beide gelykzaam heeft uitgegooten / wat zou nu de zelve door heet moeten zyn / ten waare zy door de koude lucht / van allerwegen omvangen / wederom gemaatigd wierd? Nu was ons oogmerk / om niet deeze algemeene / maar alleen de aangeroerde onmaatige Winter-koude en Zomer-warmte van 't Land / en daar tegen de gemaatigheit der Zee te verstaan. Men lette dan / dat het Gewest en dit zaaizoen / daar de Zon Zomer maakt / door haare uitstortende warmte zodanig word gestooft / of liever een aanheehtende of kleevende

S

vende en gelykzaam aanwassende warmte gevoelt/ en te meer in een gelyk zaaizoen/ zoo dit gewest nader aan de Middellyn als naar de Pool gelegen is; waar van in 't bezonder de redenen voor te stellen/ (dewyl 't buiten ons bestek zy) een te breed en langwylig verhaal vereisschen zou; doch dit kan eenigzins uit de gemelde Bergen en Dalen afgeleid worden.

De Zon dan deeze haare warmte in een Zomer-zaaizoen over Zee en land uitstortende/ zal de zelve in 't eene gewest meer dan in 't ander doen gevoelen/ en ook aldus/ (doch in een ander geval) veel meer op 't land vast hechten als ze wel op de zee kan doen/ om redenen dat de Zee beweeglyk en 't Land onbeweeglijk is; want het oppervlak der Zee aldus verwarmt zynde/ word telkens door haare beweeging omgekeert/ terwyl wederom koelder waterdeelen boven koomen/ en deeze koelder vloeibaarheden zich met de warme vereenigen/ en alzoo gemaatigd worden; daar en tegen het Land een vast/ onbeweegbaar en onvloeibaar Ligchaam zynde/ waar op de warmte zodanig vatbaar is/ dat ze telkens aanwast/ zulks het oppervlak des Aardryks allenks warmer wordende/ eindelijk zodanig een heete weeromkaatsende warmte van zich geeft/ dat het een tweede Zon schynt gelijk te worden/ geevende dus meerder warmte van onderen op/ als de Zon van boven/ zulks dat de natuurlijke warmte van de Zon/ op deeze wyze meer dan natuurlyk verdubbelt word/ daar in tegendeel de Zee deeze natuurlijke warmte even gelijkmaatig ontfangende/ dezelve door haare gemelde vloeibaarheit/ in zich zoo vatbaar niet is/ maar weder komt te verliezen; en alzoo in tegendeel komt des Winters het bevroze oppervlak des Aardryks de koude lugt en vorst te hulp/ daar tegen wederom de Zee gelyk ze de natuurlyke warmte maatigt/ alzoo doet ze mede des Winters de natuurlijke koude in zich verminderen of verliezen/ blijvende als in 't Zomer-zaaizoen/ insgelijks in den Winter gemaatigt. Hier van een breeder verklaaring te doen/ is onnoodig/ vermits 'er de voorgemelde Zee en Landwinden genoegzaam de uitwerking van doen blyken; want des Zomers zal den Zeeman/ onder 't Land zich op Zee bevindende/ met de Landwinden/ om getoonde reden/ een merklijke warmte gewaar worden/ en den Landman daar en tegen/ zal aan de Oevers met d'opkoomede Zeewind een verkoeling gevoelen; en het tegendeel zal wederom des Winters gebeuren/ vermits ons de Zeewind alsdan/ als gezegt is/ niet alleen een verzachting van koude zal toebrengen/ maar ook veeltyds den dooy; waar tegen wederom/ kan de Landkoude/ by een felle vorst/ de Zuiderzee niet alleen/ die allerwegen in 't Land beslooten legt/ zodanig aangrypen/ dat zyne baaren het zoo genaamde grondys opwerpen/ en allenks te samen stremmen/ zulks ze t'eenemaal bevriest/ maar ze kan ook de Noordzee/ zoo verre dezelve van de gemelde Landwind met de Landkoude word aangedaan/ doen stremmen en bevriezen/ niet tegenstaande deeze Zee alzoo beweeglyk tegens de stranden oprolt/ en niet minder als

Zee en Landwinden konnen in koude en warmte een gemaatigtheit toebrengen.

in

in haar ruimen boezem; echter zal deeze Landwind wat verder op Zee koomende, allenks door de gemelde gemaatigtheit der Zee hunne kracht in de zelve verliezen, en aldus de ruime Zee onbevroozen blyven.

Dit vermeenen we nu genoeg te zyn, om hier uit de gemelde bovemaatige Landkonde en hitte, en daar tegen de gemaatigdheit der Zee te verstaan; waar uit dan zeer gemaklyk kan afgeleid worden, wat Zembla aanbelangt, hoe dit Gewest, van zeer groote uitstrekkende Landen, veele Landwarmtens en konde met de Landwinden onderhevig is, zulks het dan ook des Winters aldaar veel Zuidelyker langs de kusten zal dicht vriezen, als omtrent Spitsbergen, dat deeze Landwinden ontbeert, en des Zomers zal 't in tegendeel door deeze Landwinden en d'afstoovende Landwarmte ryklyk bestooven wordende, eerder aan de Noordhoek van Zembla los dooijen, als aan de Noordhoek van Spitsbergen, daar dit behulp zoo veel niet gevonden word. Volgens deeze voor gestelde redenen dan, ziet men alhier wederom den doorgang voor de Tartarische Walvisschen open.

Nademaal wy reeds breed genoeg van 't Zuidys vooraf gehandelt hebben, en het nu vereischte dat we tot het Westys overgingen, echter zyn we noch gezint, over onze ten deelen Philosophische Redeneering eenige bedenkingen te maaken, niet tegenstaande dezelve met het oogmerk onzer Visschery niet overeen komt, doch wy konnen ze by deeze gelegentheit niet onaangemerkt laaten; naamentlijk: dat we met onze redeneering mogelijk in 't oog van eenigen al wat breedspraakig zyn geweest, met de natuur zoo veele krachten toe te schryven, in 't maaken of voortbrengen van regen en wind, hagel en sneeuw, hitte en koude, 't groeijen en den wasdom te geeven aan 't aas enz; deeze stellingen dat de natuur zoo groot van vermogen zoude zyn, zullen veel licht eenige kleinhartigen of liever kleingeloovigen eenigzins tegen den borst stooten, en gedachten geeven dat we hier mede de natuur tot een Godt maaken.

Gedachten van den Schryver omtrent de Natuurs werkzaamheit, door hem by vooringenoomene verstanden verdeedigt.

Maar wy achten, dat wel het meerendeel deezer kleingeloovigen of anders achteloozen, hier weinig opmerking in gevonden hebben, derhalven kan zulks aan hen weinig baaten of schaaden; want indien we het geloove aanmerken, gelijk het ons beschreeven word, bestaande in een vaste grondstelling der dingen die men hoopt, zoo zien we dan wel veele belyders, maar zeer weinig recht geloovigen. 't Belyden en gelooven is tweederly; 't meerendeel der menschen belyden wel dat 'er een Godt is, maar wat aangaat de gemelde vaste grond van hun geloof, word door hunne van Godt-afwykende werken, of wederspreeken, of ten minsten d'onbastigheit van hunnen grond daar uit klaar genoeg gekent; 't is echter waar, dat 'er veele menschen zyn, die zich uit achteloosheit beter op den breeden weg van ydele eere, rykdom en wellust durven vertrouwen, dan dat ze met opmerking de wonderen der natuur zouden onderzoeken, en 't schynt, als of eenigen zodanig een Wysgeerte schroomen, uit vreeze van hun klein geloof, (indien 't geloove mag

heeten) in de bespiegeling van de zelve te verliezen; Doch onzenthalven, schroomen we ter eene zyde, den gemelden breeden weg te verkiezen, vermits ze ons dwersch van Godt afleid, en aan d'andere zyde, schaamen we ons, nademaal dit groot Woordenboek der Natuur, zoo wel voor ons, als voor alle menschen open legt, dat we door onze traagheit en achteloosheit noch zoo weinig, ten aanzien van veele anderen, daar in ervaaren zyn; echter door deeze weinige opmerking zoo veel ons zien gevordert, dat we de zeer kunstryke en wyze schikking en regeering van den Schepper zoo verre hebben konnen inzien, dat 'er ons zwak geloove door versterkt is, ziende ons zelver zoo gelukkig als een der Hoofdschepselen en 't edelste van de gantsche Natuur, zulks ook de Natuur aan ons als knechtelijk, zeer veele dienstbaare goede gaven voortbrengt. Dit doet ons met dankbaarheit de Godlyke goedertierentheit onswaarts erkennen, en tot hooger zaaken opleiden, ziende d'ongrondelyke diepte der natuur-wonderen; Dit doet ons met een zeer needrig ontzag, de Godlijke almagt erkennen en vreezen; dit alles en meer dergelijke, zal zich in de Wysgeerte veel levendiger openbaaren, dan de Godlijkheit der Natuur daar in te zoeken zy, maar in tegendeel, zal de blindheit en knechtelijkheit der natuur, daar in zeer levendig openbaar worden; want, indien we de natuur eens naar eenige dingen vraagen wilden, als naar de gestalte en 't gewigte der aarde, de kracht waar door die gedraagen word, d'ordentlijke omloop en beweeging der zelve, als mede die van de Maan haare gezellige omloopster en meer andere Planeeten; of liever naar iets dat geringer is: als naar het mengsel waar uit ze zodanige levendige verwen voortbrengt, en naar de stoffe en kunst, waar uit en waar door ze zoo veelerly lieflijkheit van reuk en smaak aan bloemen, kruiden en vruchten weet te geeven; Doch het aller verwonderlijkste is 't, dat ze dit alles doet, niet om zich zelven of iemand anders, dan alleen om ons, die wel verre boven haar staan, en echter haar nooit eenig bevel, door ons vermogen, daar toe hebben gegeeven of konnen geeven: dit nu of meer diergelijke uitwerkselen haar afvraagende, waar door ze die wrocht, wat zal ze antwoorden? immers zal ze moeten zeggen: ik weet het niet; want wy zelf als de edelste van de gantsche Natuur, en als aangestelde Heeren en Meesters over dezelve, aan wien de Natuur knechtelijk onderworpen is, en die ook van veele deezer en meer diergelijke dingen meerder kennisse hebben dan de Natuur zelf heeft, wy zeggen we, zullen moeten belyden van alle deeze uitwerkzelen t'eenemaal onkundig te zyn, en gevraagt wordende, antwoorden; wy weeten 't niet: wat zal dan deeze onzen dienstknecht zeggen, dien we alreede aangemerkt hebben, in een blinde dienstbaarheit te staan? Laat nu de Meester zelf iets blindelings willen verrichten, wat zal 'er uit voortkomen? niets dan dat onordentlijk en onvolmaakt kan zyn; derhalven is 'er een ander, niet alleen boven de Natuur, maar ook boven ons, die van alle zyne doeningen volmaaktelijk kundig is, want anders

anders zouden alle deeze uitwerkzelen zoo ordentlijk en volmaakt niet aan den dag komen.

Om alhier dan deeze genome afwyking te ſluiten / merken we de Natuur in de hand Godts aan / gelykerwys het penſeel in de hand des Schilders; het blinde penſeel als de natuur / die wel de trekken maakt / om 'er een beeld uit voort te brengen / maar door de hand des Schilders beſtierd word / zodanig als hy 't begeert.

Hoedanig echter deeze werkzaamheit der Natuur door een Godlyk beſtier gehandhaaft word.

Nademaal ons oogmerk / waar toe deeze onze verhandeling dient / niet toelaat breeder in 't bygebragte uit te wyden / vermits we anders luſt hadden / en ook in 't vertrouwen waren / aan alle zoo genaamde klein geloovigen zoo veel reden te geeven / dat ze voor de kenniſſe der natuur niet ſchroomachtig behoorden te zyn / maar veel eer ſchroomen zouden / zodanig een blinde Godheit als de natuur is / niet t'erkennen; doch / vermits in onze verdere verhandeling over de Weſtys Viſſchery / wanneer wy de vetheit der natuur aldaar en 't daar uitteelende vette aas / waar aan we de Eilandſche Viſch reeds verbonden hebben / en noch verder verbinden zullen / overweegen / en de meergemelde Zuidweſt Stroom in 't Weſtys / en meer andere koerſen van ſtroomen / aldaar tot geruſtheit of ongeruſtheit in de Viſſchery dienende / en 'er de wortel en oorzaak van zullen onderzoeken / zoo zullen 'er mogelyk eenige Philoſophiſche zaaken voorkomen / die wat meer van gewigt zyn / waar in de wezendheit / wysheit / goedertierenheit en almagt van Godt onzen Schepper / wat klaarder zal konnen bekent worden / en derhalven voor alle kleingeloovigen / mede voor ſteeviger grondſteenen zullen konnen verſtrekken / om hun zwakgeloof daar mede op te bouwen of te verſterken. Wy zullen 't derhalven dan hier by beruſten laaten / om onze aangevange redeneering over de viſſchery weder op te vatten / van daar wy die gelaaten hebben.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig de Zuidys-Viſch naar gewoonte koers neemt. Zuidys- van de Weſtys-Viſch hoe onderſcheiden. Zwaartviſch een vyand van de Walviſch, beſchreeven. Onbedreevenheit der Zuidysviſch; Hoedanig deeze Viſch vluchtig word. Voordachtelyke vluchtkoers dier Viſſchen. Zwaarigheden voor den onbedreevenen in 't Weſtys onderzocht. Noodige achtgeeving in 't Ys gekomen; Hoe zich den Schryver hier in gedroeg. Naader overdenking over den koers der Zuid- en Weſtys-Viſſchen, en naaukeurig onderzocht. De Zuidys Viſſchery eertyds zeer voordeelig geweeſt; onnoozele ſtaat deezer Viſſchen, nu in loosheit verandert; en hoe ſchroomachtig zy voor d'open Zee geworden zyn.

OM tot deeze Weſtys-Viſſchery te komen/ dunkt het ons niet ongeraaden/ de zelve met een Zuidys-jaar te beginnen/ mogelijk zullen 'er ons eenige overgeſlage Zuidys-gevallen voorkomen; om deezen t'overweegen/ zal 't veel beter op een Zuidys-jaar paſſen/ dan op een gemeen jaar/ wanneer we wat verder van 't Zuidys zullen geweeken zyn. Ook zullen we aantoonen/ waar aan d'afkomende Viſch met het Zuidys tot aan 't Weſtys te kennen is/ en waarom de zelve mede niet gelyk uit het Zuidys/ door de gemelde vorſt uit het Weſtys gedreeven worde.

De Zuidys Viſch hoedanig die gemeenlyk komt opſchieten, aangemerkt, en hoe de Zuidys Viſch van de Weſtys Viſch t'onderſcheiden.

In verſcheide opzichten zal dit genoegzaam voor een naaukeurig en oplettend Zeeman zeer klaar voorkomen; voor eerſt vind men de quantiteit veel meer te wezen/ dan op een gemeen jaar/ dat de gemelde ſpreekwys/ veel Zuidys veel Viſch, genoeg te kennen geeft/ want hier uit word beſloten/ dat 'er naar het algemeen gevoelen/ met het Zuidys gemeenlyk Viſch opkomt ſchieten/ en zulks is mede met opmerking uit de Viſch zelf te kennen/ vermits de Zuidys-Viſch in verſcheide opzichten/ uit de Weſtys-Viſch wel t'onderſcheiden is;

Want eerſtelyk is de Zuidys-Viſch een weinig platter van rug dan de Weſtys-Viſch/ gelyk ook daar aan de Weſtys-Viſch van de Noortkaper/ en de Noortkaper van de Vinviſch is t'onderſcheiden.

Ten tweeden / zoo is dezelve ook veel dunder van ſpek als de Weſtys-Viſch/ derhalven ook zoo groot niet in der dáad/ als naar 't oog.

Ten derden / is ze mede veel geelder / ook zaehter/ malſer en vetter van ſpek/ om welke reden de Harpoen zoo wel ook niet houden wil/ als in de Weſtys-Viſch; gelyk in deeze drie byzondere opzichten/ te weeten: het houden van den Harpoen/ de geelte en vettigheit van ſpek/ de Weſt-

ys

ys-Viſch wederom van de Noortkaper en de Noortkaper van de Vinviſch t'onderſcheiden is / wordende hier door de reeds hier voorgegeevene reden wegens hun verſcheide voedſel / door dit verſchil in't Spek beveſtigt.

Zwaartviſch en haare vyandſchap met de Walviſch beſchreven.

Ten vierden / zoo is de Zuidys-Viſch uit de Weſtys-Viſch noch aller klaarſt t'onderſcheiden aan zyne onnozelheit of tamheit; en ongetwyffelt zal hy de Zwaartviſch als zynen vyand mede wel kennen.

Deeze Zwaart-of Zaagviſch / dus genoemt / wegens een lang en breed been / dat hem de neus uitſteekt / welker aan weerzyde / uitſteekende tanden / naar een zaag of kam gelyken. Op den rug heeft deeze Viſch twee vinnen / waar van de voorſte met die van de Butskop of Potviſch overeen komt; onder aan den buik ziet men 'er noch vier / aan weerzyde twee / welker bovenſte naar 't hoofdt toe / de breedſte en langſte zyn / maar d'onderſte korter en ſmalder / ſtaan recht onder de voorſte vin van den rug. De Staart is onder breed en achter ſpits / doch ongekloofd. Naar d'onderſte rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig / en van onder tot boven doorgaande. De Oogen verheven in 't Hoofd / ſtaan recht boven den Muil; de groote deezer Viſſchen is gantſch ongelyk / want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootſte vyand der Walviſſchen is deeze Zwaardviſch / met wien ze een fel kampgevecht houd / en overwonnen hebbende en gedood / geniet ze niets voor haar aas / dan alleen de tong / 't overige word door de Hayen / Walruſſen en Roofvogels verſlonden. Wanneer men zodanig een Kampgevecht tuſſchen een Zwaard-en Walviſch beſpeurt / houd men zich in de Sloepen ſtil / tot zoo lange / de Walviſch afgemat zynde / het opgeeft / en vervolgens gedood word; als dan roeit men 'er op aan / en maakt dus buit. Doch deeze manier van vyantſchap (namentlyk onze Viſſcherey /) dien hy alhier in 't Weſtys op eene hem onbekende wyze ondervind / ſchynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen / derhalven is deeze Viſch voor Schepen / Menſchen en Sloepen gantſch niet ſchuuw / maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys / zonder de zelve als Vyand te kennen; 't geroep der Menſchen: Haal uit! Roey aan! enz: 't Geluit en geklets der riemen / in 't roepen tegens de dollen en in 't water ſlaande / ſchynt hem zodanig niet als de Weſtys Viſch te hinderen / zulks dat men naar zyn believen niet alleen by de zelven kan aan roepen / maar geſchooten zynde / moet men dikmaals de loſſe Viſſchen ſchuuwen / of met de riemen op 't lyf ſlaande uit den weg jaagen / om by de vaſte Viſch te komen: Niet vreemd is 't dan / dat 'er veel Viſch / vermits ze onnoozel is / gevangen word. Dat dit zoo is / geeven de ryke Zuidys Vlooten genoeg te kennen.

Onbedreevenheit der Zuidys-Viſchen in 't Weſtys.

Daar in tegendeel de Weſtys Viſch zeer loos is.

In deeze Viſchkryg is de Weſtys-Viſch veel meer geoeffent / en dieshalven aan zyne looze en voſſe treeken zeer kennelyk / gelyk we op een gemeene jaar vangſt van de zelven / en ook van de veelerly aangewende liſten om hem te betrappen / ſpreeken zullen; derhalven al was de meenig-

meenigte deezer Visschen even groot / zoo zou echter hunne ervaarentheit in den Visch-kryg / de Vloot merklyk schraalder doen t' huis komen.

Ten Vyfden en ten laatsten / zoo is de Zuidys-Visch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden / dan de Westys-Visch / want zoo draa het Ys op een gemeen Jaar / zich maar eenigzins begint te ontsluiten en te openen / weet de Westys-Visch / in 't Westys wel ervaaren zynde / door zyne bekende wegen / zynen Vyand zoo t' ontwyken / dat men dikmaals van veld tot veld zeilende / geen Visch meer verneemen kan ; daar en tegen schynt de Zuidys-Visch behalven zyne onnoozelheit / in 't Westys eenigzins verdwaalt / en derhalven zyne te rug deinzing mede niet kundig / maar ze word echter door 't meenigvuldig jaagen en vangen ten laatsten mede schuuw en vluchtend gemaakt; dat niet vreemd is / vermits 'er somtyds op de gewoone neering / een kleine plaats zynde / van omtrent twee Graden / te weeten: tusschen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen getelt worden / uit Hollanders / Fransen / Biskayers / Breemers / Hamburgers enz. bestaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7 sloepen. Deeze al te zamen in d' eerste drokte van de Visschery te water gebragt / zoo kan daar uit / als in een inbeeldelyke Schildery genoegzaam verbeeld worden / welk een groote vyandlyke vloot dit uitmaaken moet / en 't zal als dan niet vreemd schynen / dat d' onnoozelen hier door de wyk neemen / en naar het ontvluchten beginnen om te zien. Eindelyk dus vlugtende / zoo verscheelt dit noch merklyk / behalven hunne traagheid en zwaarte / in 't stellen en neemen van hunne koers ; want gelyk de Kraanen / Zwaluwen / Ojevaars en meer andere Vogelen / in 't Zomer-zaaizoen niet alleen hunne Landstreek van waar zy vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Stad / Dorp / Huis / ja hun eigen Nesten weer weeten te vinden / zoo weeten ook deeze Visschen dat ze uit het Oosten zyn gekomen / derhalven stellen ze / alhoewel anders noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koers mede Oost aan; daar en tegen de Westys-Visch / zyne algemeene koers / uit den Zuide komende / Noort-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken ; en om welker reden / zal ter zyner plaats blyken ; dus stellen ze dan hunne vluchtende koers Noord en Noordwest aan / gelyk we over zyne Visschery gedenken zullen / en de reden waarom onderzoeken.

De Zuidys Visch vervolgens mede schuuw geworden,

En waar door,

Hoedanig deeze Visch de vlucht neemt,

Uit deeze redenering is dan genoegzaam te merken / dat men in de Visschery / een gantsch andere koers moet neemen / om in een Zuidys-Jaar de vluchtende Visch t' achtervolgen / dan in een Westys-Jaar / waar op te letten staat.

Dit koers neemen / kan men insgelyks in de Vogelen en andere Dieren naspeuren : want de Kraayen en Ojevaars / ons Land bezoeken of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een byzondere koers / maar ieder ook een byzonder Zaaizoen waar / en d' ordentlyke waar-

Voorbeelden bygebragt.

waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligerwyze / maar verstandig weeten te doen ; doch deeze hunne kennis alhier door redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen / Visschen en Dieren by te brengen / die dit gedrag mede eigen zyn / en om deeze of meer andere voorkomende gevallen in 't breede daar mede te willen verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet toe: dieshalven wy by d' opmerking van de Zuidys-Visch blyven zullen / uit welkers bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde vluchtende koers / niet gevalligerwyze maar voordachtelyk neemt. Dat deeze Visch zyne koers aldus neemt / hebben we zelf / met zeer naaukeurige opmerkingen / verscheidemaal bevonden ; want gelyk 'er met zwaare Zuidys-Jaaren / niet alleen veel Visch / maar ook veel Ys is / zyn we op gemelde Jaaren / niet verre van Land / in 't Ys by vry veel Visch geweest / en wy hebben door ondervraaging / uit anderen meermaals verstaan / dat de voornaamste Visschery naar landwaarts en beoosten ons was geweest; indien dan het Ys op zodanige Jaaren geheel tot voor de Wal dryft / gelyk somtyds gebeurt / zoo loopt de Visch mede naar de Wal / en verder langs de Wal Noordwaarts en om de Oost naar 't Waygat, door het zelve / en verders voor een gedeelte in 't Zuid-Ys / en voor een ander gedeelte naar Zembla op hunne gewoone verzaamelplaats.

Dat de Zuidys-Visch zyne koers dusdanig neemt / is by ons en veele anderen / met naaukeurige oplettendheit / op de gemelde en meer andere voorvallen / klaar genoeg gebleeken ; dat ze nu deeze koers voordachtelyk neemt / blykt genoegzaam aan den yver / die zy met het sterk doordringen / Oostwaarts tegens hunnen Vyand aan / betoont. Daar tegen vlucht de Westys-Visch op een gemeen Jaar Noord-West aan voor zynen Vyand; en gelyk de eerste / kennis van de Zuidys-Gronden / als mede aan de Zembla-Gronden en Bayen heeft / zoo heeft deeze laatste wederom kennis aan Oud-Groenland en van des zelfs Bayen / Gronden en Aas / als op een gemeen Jaar breeder blyken zal: uit welker verscheide kennisse de onderscheide koerssen in 't vluchten ontstaan. Deeze Zuidys Visch om de Oost wel ervaaren / maar om de West onbedreeven zynde / vlucht derhalven voor zynen Vyand meer / en 't is ook niet vreemd / en uit deeze voorgemelde redeneering wel te begrypen / want vermits ze geen kennis van Oud-Groenlands Aas / des zelfs Gronden en Bayen heeft / derhalven moet ze ook onkundig in de Westys-Vlucht wezen / en zeer weinig kennis van onze Schepen / als mede noch minder van hunne bekende leg-plaatsen hebben / en alleen maar haar eige gewoone verzaamel plaats kundig zyn / die zy niet bereiken kan / of moet dwersch door de gemelde Vyandlyke legplaats doordringen ; derhalven is 't niet vreemd / dat ze dus hunnen Vyand ziende / hen gelyk als in den arm vlucht / waar in zy dan mede voor opmerkende Zeelieden / van de Westys-Visch t'onderscheiden zyn ; dieshalven het ook niet vreemt is /

Voordachtelyke vluchtkoers van de Zuidys Visch aangeweezen.

Die onkundig in 't West-Ys is.

dat ze wat langer onder de Schepen / als de Westys-Visch word gezien : welke laatste / hun gewoone wyk neemende / voor de Schepen vlucht en deeze groote Vyandlyke Vloot niet noodig heeft te passeeren / om hunne gewoone Aasplaatsen te bereiken.

Zwaarigheden der onbedreevenen in 't Westys ontmoet, onderzocht.

Doch hier doet zich / zoo 't schynt / een merklyke zwaarigheit voor den onbedreevenen op : genomen dat we eerst in Groenland gekomen en aan 't Ys / juist op eene plaats ter behoorlyke hoogte gevordert zyn de / alwaar 't zich vry wel laat aanzien / om 'er in te geraaken / en anderen ons voorgaande / gezaamentlyk dus ten eersten / zonder kennis van 't Land te hebben / in 't Ys zeilen ; en heen en weer zeilende / bevinden / dat de Visch reeds voor onze komst aan 't vluchten is / of dat we een ongelukkige plaats aantreffen / waar geen of weinig Visch te vinden zy ; verneemende verders aan de gestalte van 't Ys / dat we in 't Westys zyn ; en geen Zuidys vernomen hebbende / dat 'er derhalven geen of weinig Zuidys is / en alzoo een gemeen Jaar te verwachten hebben ; dies stellen we als dan zoo veel moogelyk is / onzen koers West aan / om alzoo volgens deeze gedachten de Westys-Visch t' achtervolgen. Of in tegendeel / wy verbeelden ons / dat het voor een gedeelte Zuidys is / met het Westys vermengt / dat zich mogelyk wel Oostwaarts / en breed genoeg by naa tot aan 't Land zal uitstrekken / zoo stellen we derhalven onze koers om d' Oost en Noordoost / om alzoo volgens deeze gedachten de Zuidys-Visch naa te speuren of in hun vlucht t' achtervolgen. Indien wy ons dan in zodanig een onzeekerheit vinden / zoo zou men konnen vraagen : of men in dus een eenvoudige Visschery niet wel zou konnen misleid worden ? Doch dit zou ons niet lief zyn / derhalven hebben we deeze onze langduurige ervaarentheid in de Visschery / alleen met dit oogmerk in geschrift gestelt / om het den onervaarnen tot onderwys te dienen / en wy vertrouwen dat onze bevatting daar van meegedeelt / 't zy in 't geheel of ten minsten in sommige deelen / hen zal konnen voldoen ; immers wy twyffelen niet / indien deeze onze verhandeling ten dien opzichte / in handen van eenige opmerkende gebruikers mogt vallen / en alsdan met opmerking van den inhoud een bequaam gebruik maakten / of zy zullen die ten minsten zoo waardig achten / om 'er zich somtyds van te bedienen.

Ongelegentheden den Schryver somtyds overgekomen.

Het opstellen van deeze onze bevatting / heeft allenks mede verscheide tegenspoeden onderheevig geweest / eensdeels door ziekte en krankheit / langduurige bezetting in 't Ys en andere rampspoeden / anderdeels door de Fransen genomen en opgebragt zijnde / ook door 't verliezen van 't Schip in 't Ys en wat dies meer is ; eindelyk gelyk gezegt zy / krank geworden zynde / namen we deeze opgestelde bevatting / die wy met ons voerden en jaarlyks met aanteekening verbeeterden / scheurden die weder aan stukken / en wierpen ze over boord. Doch gezond geworden / en daar naa weder een Schip gekreegen hebbende / bleeven ons de gedachten by / dat we nooit door deeze onze bevatting misleid

leid waren: derhalven hebben we alles uit ons geheugen weder opgezocht/ en aangeteekent/ midlerwyl wy noch ſomtyds verſcheide wederwaardigheden verduuren moeſten/ beſtaande in tegenſpoed in 't Viſſchen/ 't bezetten van 't Ys/ 't ſlippen en breeken van Lynen en Harpoenen/ wordende dit echter ſomtyds weder met een gelukkige vangſt vergoed/ niet tegenſtaande de naſpeuring der Viſſchen ons gemeenlyk wel ſlaagden; welk geluk wy de opvolgers van deeze onze opgeſtelde bevatting wenſchen insgelyks deelachtig te worden.

Noodige achtgeevingen, wanneer men in 't Ys gekomen is.

Om op de gemelde en voorgeſtelde misleiding noch wat klaarder te antwoorden; zoo dient gelet te worden: wanneer men/ in 't Ys gekomen zynde geen Viſch verneemt/ en reeds twyffelachtig word/ of 'er de plaats wel toe gelegen is/ om de Viſch alhier af te wachten/ dan of men zich naar elders wenden wil; indien men 't dan naar elders gezint is te wenden: is 't dan niet beter dat men als in 't beſchouwen van een ſchildery/ zyne gedachten op volgt/ waar naa men met ryp overleg zyne zaaken ſchikt? dan dat men gevalligerwyze wendende en keerende omzwerft/ zonder te weeten wat men doet. In dit geval hebben we verſcheidemaalen ons volk aangemoedigt/ met te zeggen: Godt geeve/ dat we by de Viſch komende gelukkig mogen wezen/ want onder Godts hulpe was veeltyds onze hoope krachtig genoeg om eerder of laater by de Viſch te zullen komen; ook wierden we door de bevinding/ naar onze bevatting jaarlyks in onze hoope verſterkt.

Hoe zich den Schryver in deeze zyne achtgeevingen gedroeg;

En aanteekening daar van gehouden.

Om dan aldus/ als voorgemeld is/ aan 't Ys gekomen zynde/ in onze gedachten niet misleid te worden/ of het Zuidys of Weſtys wezen mogt/ maakten we jaarlyks in onze kaarten door ſtipjes aanteekening/ op wat lengte en breete wy ons telkens bevonden/ en in welk Jaar daar nevens uitgedrukt. Dus hebben we dikmaals langs het zelve gezeilt/ de ſtrekking der zelver bogten/ met ſtipjes insgelyks in de zelve kaart afgeteekent; dies konden wy met een naarſtige opmerking en goede giſſing/ aldaar komende/ door deeze afteekening jaarlyks gewaar worden/ of wy 't breed of ſchraal vinden zouden/ dat ons in onze bevatting merklyk licht gaf/ en indien ons het Ys niet hinderde/ en weer en wind dienen wilde om te gemaklyker 't Land kundig te worden/ zeilden we te liever met kenniſſe van 't Land te hebben/ in 't Ys; om wat reden/ zal mogelyk in 't gevolg beter in onze verhandeling te pas komen; dies willen we deeze kennis van 't Ys en Land/ voor een ieder alhier onbepaalt laaten/ tot wy vervolgens over de Weſtys-Viſſchery/ de geſteltheit der plaatſen/ de koers/ tyd en meer andere wyze van doeningen/ omtrent de Weſtys-Viſch wat nader zullen trachten te beſchouwen/ en dan voor een ieder vry laaten/ dit alles of ten deelen goed te keuren of t' eenemaal te verwerpen/ en door welker wegen en middelen men zal goedvinden om ze in acht te neemen. 't Zal ons genoeg zyn/ onze en anderen hunne ondervindingen met waarſchynlyke redenen beveſtigt te zien.

Wy vertrouwen dan / dat niemand deeze onze gedachten tot misleiding zullen dienen / maar veelen tot een goed onderwys strekken. Doch die geenen / die door eigen ervaarentheit een goede bevatting van hun doen bekomen hebben / konnen dit / buiten dit ons onderwys / echter voor zich behouden; wederom andere ongelukkige en twyffelachtige zoekers / zal 't mogelyk in hunne beroerde en verwarde gedachten eenig ligt konnen geeven / en onder den zegen des allerhoogsten een goede en gelukkige koers doen houden.

Nader overdenking over de Zuid- en Westys-Visch en 't houden van hunne onderscheide koersen;

Wy achten / dat we uit de voorgemelde aanmerkingen / den Betrachter deezes redelykerwyze hebben voldaan / zulks hy in staat zy / de Zuidys-Visch van de Westys-Visch te konnen onderscheiden / als mede in 't byzonder aan zyn vluchtende koers; maar nademaal deeze zeer verschillende koersen / van een groote aangelegentheit in de Visschery zyn / zoo zullen we alhier eenige bedenkingen diesaangaande voor stellen / door welkers onderzoek zich noch wel iets naders opdoen zal: laatende middlerwyl de Westys-Visch tot op een Westys-of gemeen-jaar berusten / naspeurende ondertusschen de Zuidys-Visch in zyne vluchtende koers / Oostwaarts genomen / vermits wy vernomen hebben / dat zich het Zuidys t'eenemaal tot aan de Wal uitstrekt / gelyk somtyds in 't Voorjaar gebeurt; dus loopt hy dan mede aan de Wal en voorts langs de zelve om de Noord en om de Oost naar 't Waigat, verder door 't zelve in 't Zuid-of Oostys en naar Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats. Nu mogt iemand vraagen; eerstelyk / indien men dit zoo genaamde Zuidys en Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats komt aan te merken / zoo volgt dan dat gemelde verzaamelplaats / mede zeer Vischryk en by gevolge een goede Vischplaats zoude zyn / dieshalven verstrekt deeze eerste vraag / om 'er een verdere oplossing en verzeekering van te mogen genieten. Ten tweeden / waarom deeze vluchtende Visch / begeerig zyne verzaamelplaats weder op te zoeken / in zyne Oostelyke koers / tegen 't land aan loopende / de zelve alsdan om de Noord en niet om de Zuid neemt / om aldus om de Zuidkaap, of bezuiden Spitsbergen om / in 't Zuidys te komen / als / volgens voorgemelde redeneering / dit zyn eigentlyke weg zynde / langs welke zy met dit Zuidys tot aan 't Westys is afgedreeven.

En tweeledig onderzocht.

Op 't eerste hebben we reeds met zeer waarschynlyke redenen hier voor bericht gegeeven / wanneer wy met het Zuidys tot het Westys veel Visch zien overkomen / en zodanig overkomen / met de ryke Zuidys Vlooten / en de gemeene Groenlandsche Spreekwyze / veel Zuidys veel Visch, aldaar bevestigt; Nu is 't zeeker / indien 'er van daar veel Visch overkomt / dat 'er zich dan ook veel Visch onthouden moet. Doch tot meerder voldoening konnen we dit hier noch byvoegen / dat 'er ten tyde van de Groenlandsche Maatschappy / een merklyke Visschery onder dit Zuidys beoosten Spitsbergen en in Disco is geweest / en 't is ook eenige maalen ten dien tyde met redelyk goet gevolg aan Zembla bezocht / maar

Eertyds een voordeelige Visschery in 't Zuidys geweest.

maar in dien tyd was de Viſch aan Spitsbergen overvloediger dan aan Zembla, gelyk verder in de Weſtys-Viſſchery blyken zal. Dit hebben-we niet alleen van verſcheide oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / maar ook van ons eigen Stuurman / de voorgemelde Teunis Baltiſz, die in den Jaare 1693. onze Stuurman was / toen een Oud Man / wiens Vader Willem Ys de Compagnie / als gezegt is / voor Commandeur had gedient; deeze Man heeft ons toen met zeer omſtandige redenen verhaalt: hoe dat onder 't beſtier van de Compagnie / een weinig voor zynen tyd / en ook noch in zynen tyd / de Schepen in Diſco en onder 't Halvemaans-Eiland ter reede liepen / en met de Sloepen voor eenige dagen van alle behoeftens verzien / beooſten Spitsbergen nevens een groote Ysberg en onder 't Zuidys gingen Viſſchen / en aldus / hoewel met groote moeiten / echter gelukkig met zeilen en boegſeeren / veele Viſſchen by de Schepen / in de Bayen leggende / bragten / want met de Schepen ſchroomde men toen by 't Ys te komen / zulks d' Ysviſchery op dien tyd noch t' eenemaal onbekent was; en als het Ys aldaar met een Noordooſte Wind quam afdryven / lichte men van de Schepen d' Ankers / en vluchte voor 't zelve Zeewaarts in. Als nu eenigen van de ſtoutmoedigſten / zich daar wat langer naar gewoonte onthielden / en eenig los Ys voorby lieten dryven / quam de Viſch met dit Ys by hen in de Baayen / en wierden 'er toen veele in de zelve by en omtrent de Schepen gevangen; dat nu in dit geval opmerklyk / en teffens op deeze vraag ook zeer bewyſlyk is / namentlyk: dat 'er in 't Zuidys veel Viſch moet wezen / en ook waarſchynlijk zich onthoud: want dit Zuid- of liever Ooſtys hebben we reeds uitgebreid / niet alleen tot aan Zembla, maar ook door 't Noorden tot in de Tartariſche Zee / en verders om de Pool / zoo verre die bewatert word. Dit begrypt alsdan een groote en wyde uitgeſtrektheit / en is het Noorder Nas / volgens reden / alhier mede niet minder als in 't Weſtys / en de gemelde Vyandlyke Vloot voor hen niet woedende / waar door niet alleen veelen worden gevangen / maar ook met Lenſſen en Harpoenen eenigen gequeſt / die het ontkomende aldaar ſterven en vergaan. Dus zal 'er dan mede in deeze groote ruimte / gevolglyk een zeer groote voortteeling en aanwas zyn; geen wonder dan / dat zoo een breed / en ruim queekveld / aan onze gewoone legplaatſen / in gemelde Zuidys-Jaaren / tot vergoeding van ons verlooren deel / wederom iets aflevert; insgelyks is 't dan ook niet te verwonderen / dat de Viſch van daar gekomen / een geheugen hebbende van dit hen zoo vreedzaame / ruime en aagryke oort / de gemelde Vyandlyke Vloot zocht t' ontwyken / en deeze plaats / zoo dra het Zaaizoen aldaar eenige lucht en opening maakt / weder tracht te bereiken.

Wyde uitgeſtrektheit van 't Zuidys aangeweezen.

't Staat ons nu met weinig woorden alhier te melden / wat wy op een gemeen Jaar omſtandiger zullen afhandelen / te weeten: indien iemand door ramp en tegenſpoed in 't Ys / om de Ooſt willende / bevucht

Hoedanig, aldaar tydig gekomen, een goede vangst aan tetreffen is.

ducht voor een vruchteloose reis is / zoo kan men hier uit leeren / dat men zoo 't mogelyk is / met een Zuidys-Jaar aldaar en in 't Waigat wat vroeger moet wezen / als op een gemeen Jaar / om deeze vluchtende Visch den pas aldaar noch tydig te konnen affnyden / eer ze buiten 't Noordooster-Land of door het Waigat, naar het Zuid of Oostys is gepasseert.

Dat bevestigt word.

Nu zullen we d' eerste vraag besluiten / met het geene gemelde Teunis Baltisz. ons verder heeft verhaalt: Hy lang voor mynen tyd Commandeur op een Buis zynde / wilde met de zelve naar Zembla vaaren om te Visschen / ontmoete op de Gronden van 't Colgojen-Eiland een grooten t'zaamenloop van Walvisschen / waar van hy 'er vyf ving / en dus een laading voor zyn Scheepje kreeg / komende alzoo gelukkig weder in 't Vaderland / zonder aan Zembla te hebben aangeweest; hy gaf mede een goed bericht van Zembla, alwaar hy weleer geweest was / en niet alleen van dit Geweft / maar ook van Disco, en van dit Zuid of Oostys / waar langs hy op zyne uitreis eenige meilen gezeilt had / en het tot de Visschery zeer wel gelegen vond; doch veel mistachtig weer hebbende / en zich alleen bevindende / schroomde hy 't / by 't Ys te houden / anders had hy wel gehoopt in d' een of andere bogt / buiten 't Ys Visch aan te treffen / gelyk hy oo. de gemelde loop van Visschen buiten het Ys vond; indien men dan de vrymoedigheit had / om aldaar / gelijk in 't Westys in te zeilen / zoo scheen 't hem uit verscheide blykbaare teekenen toe / insgelyks als van Disco, Zembla en gemelde vangst by Colgojen Eiland, nevens meer andere waarschynlyke teekenen / dat men aldaar een goede Visschery zou konnen verrichten; Maar 't is in 't Westys eerst bezocht / en wel bevallen zynde / zoo is men 'er gewent / gelykerwys het met de Zuidys-Visch in 't Zuidys / en de Westys-Visch in 't Westys gelegen is; men weet ook hoedanig het hier is / en om die reden blijft men 'er zoo lange het wel gaat / en men geen reden om te veranderen heeft. Wanneer we dan vervolgens de goede gesteltheit en welgelegentheit van de Westys-Visschery zullen verstaan hebben / zal het voorneemen van te veranderen daar door wel haast van de hand geweezen worden. Dit nu behoorde genoeg te zyn / om alle twyffeling aangaande de Vischrykheit van 't Zuidys weg te neemen; immers wy zullen dit ter beantwoording op de eerste vraag voldaan achten.

De Zuidys-Visch willende het Zuidys weder opzoeken / en door zyne gemelde koers aan de Wal gekomen / zoo was de tweede vraag: waarom zy de koers aldaar om de Noord en Oost naar 't Waigat neemt / en niet om de Zuid naar de Zuidkaap, van waar ze waarschynlyk gekomen is. Dit zullen we nu zoo kort en klaar beantwoorden als immer mogelyk zy.

In den aanvang en eerste opkomst der Visschery / vond men deeze Visschen noch in hun eerste natuurlyke onnozelheit / als zynde noch door geen Vyandlyke Vlooten bezocht / noch door de meenigte hunner Vyanden

anden verschalkt / dies zwommen zy gantsch Spitsbergen om / zoo wel buiten als binnen 't Ys; en alle de Banken en Gronden rondom Spitsbergen en des zelfs Bayen / die jaarlyks vol aas zyn / waren toen mede vol Visch; waar van verder in de Westys-Visscherp omstandig zal gehandelt worden. Deeze Visch door het veelvuldig jaagen / vangen en dooden / is 'er allenks niet alleen van de Wal / maar ook uit Zee gejaagt / en byna t' eenemaal daar uit gedreeven / blyvende en onthoudende zich in 't Ys / als in een sterkte of schans gevlucht / en is 'er nu reeds zoo verre in gewend / dat ze in 't zelve veel liever of in dicht Ys beslooten is / alwaar men hen met geen Sloepen vervolgen kan / dan dat ze zich in 't open Ys bevind; dit nu schynt hen allenks door zeer scherpen en gevoelige indrukselen zodanig eigen geworden / dat het hen als een tweede natuur aankleeft; by voorbeeld: gelyk de kudde Jakobs / die door 't aanschouwen van de geschilde Stokken in haare drenkbakken / gesprenkelde Lammeren voort bragten; dit schynt zelf niet alleen in de Dieren / maar ook in de Menschen gevonden te worden / gelyk sommige zwangere Vrouwen door schrik en onsteltenis / zodanig een indruksel gevoelen / dat het aan haare vrucht een mistal werkt / die nooit wederom kan uitgewist worden. Dit schynt mede in deeze verschalkte Walvisschen plaats te vinden / vermits zy allenks door de gemelde scherp gevoelige indrukselen / eindelyk zodanig een schrik voor de open Zee en 't vrye Water gekreegen hebben / dat het hen gelykzaam in merg en gebeente schynt doorgedrongen / zulks hun zaad en bloed daar mede is besmet / alzoo dat de Jongen door hen geteelt en opgevoed / insgelyks als de Ouden worden / en mede schrikagtig voor de Zee en 't vrye Water zyn / zwemmende nu gezaamentlyk Jongen en Ouden zeer schroomlyk met den rug bloot / maar houden liever 't Ys / en niet zonder reden / als een deksel over hen geslooten. Dit zelfde heeft mede diergelijk een indruk in deeze Zuidys-Visch gegeeven / niet alleen door de gemelde Visscherp in Disco en onder 't Zuidys / maar ook word hen door de meenigvuldige vluchtelingen / uit den gemelden Zeekryg ontkomen / noch jaarlyks deeze al oude tyding gelykzaam vernieuwt. Dit zodanig aangemerkt / zal daar uit lichtelyk konnen opgemaakt worden / waarom deeze Visch zyne koers langs de wal om de Noord / en niet om de Zuid neemt.

De eertyds onnoozele staat der Westys-Visschen, is nu in een fneedige loosheit verandert;

En hen als een aangeboore natuur eigen geworden,

Waar door ze een schrik voor d'open Zee hebben opgevat.

VEER-

VEERTIENDE HOOFDTSTUK.

Affcheuring van 't Ys aan de Weftzyde van Spitsbergen en hoedanig veroorzaakt. Vlucht der Oude Zuidys-Viffchen voor den komft der Groenlandfche Vloot. Hoe deeze Vifch van hun gewoon Geweft kundig is. Waarom d' Ooftzyde van Spitsbergen met meer Ys dan de Weftzyde blyft bezet; door voorbeelden getoont. Zeldzame fchranderheit der Vogelen in 't vinden van hunne neften, by der Walviffchen kundigheit in 't nafpeuren van hun Geweft vergeleken. Koerffen en ftroomen onderzocht.

Hoedanig doorftorm, dooi, winden en ftroomen het Ys van de Weftzyde van Spitsbergen word afgefcheurt.

HEt Zuidys, dat des Winters vry verre bezuiden de Zuidkaap aangroeit, word by zwaare Zuidys-Jaaren, indien men 'er wat vroegtydig komt, fomtyds noch wel 10, 15 en 20 mylen bezuiden de gemelde Zuidhoek in Zee gevonden. Vervolgens word met het Voorjaars ftormen en den dooy het Weftys gebrooken, raakt drijftig, en met den ftroom die in 't zelve meeft om de Zuidweft gaat, fcheurt het niet alleen van de Weftzyde van Spitsbergen af, maar word ook door 't wegftroomen aldaar eerlang vermindert, over zulks komt 'er dan bygevolge tuffchen 't Weftys en de Weftzyde van Spitsbergen, voornaamentlyk met ooftelyke winden, wel haaft wat ruimte; in deeze ruimte word dit Zuidys met den ftroom, die langs deeze Wal van Spitsbergen meeft om de Noord gaat, ingefleept, en alzoo van zyn moeder door 't land of den Zuidhoek afgefcheurt: doch hier kan het met Weftelyke winden al lang blyven hangen, en aldus met den zelven ftroom, by de Wal langs dryven; maar met Ooftelyke Winden, dryft deeze afgebrooke ftaert, met de gemelde Noorderftroom, eerlang gelyk als een omflaande ftaert, tegen 't Weftys aan, 't zy voor de Klokbaay, nevens het Zuidend, in 't midden of 't Noordend van 't Voorland, na dat het van de wind word beftiert; en even zoo verre ziet men dan het Land van Spitsbergen van 't Ys bevryd en de Zuidhoek of Zuidkaap mede zoo verre in de vrye Zee uitfteeken. Nu is 't wel geloofiyk, behalven dat tuffchen Spitsbergen en Zembla, het meerendeel van deeze zoo genaamde Zuidys-Visch zich ophoud, dat 'er ook waarfchynlyk zeer veel van de oude Viffchen, die de gemelde Zeekryg telkens ontworftelt zyn, zich zoo verre tot beweften 't Land niet laaten afzakken, of datze gelyk de ftraanen en Zwaluwen hunnen tyd weeten t' onderfcheiden, wanneer zy weerkeeren zullen, kennende door voorgaande ondervinding, uit den afftand van 't Land en de gefteltheit der Gronden, het kampveld, en door

Tydige vlucht der oude Zuidys-Viffchen voor den opkomft der Vloot;

door de zelve ervaarentheit mede het Zaaizoen / wanneer de Vloot aldaar verschynen zal; dus keeren ze dan vroegtydig wederom / laatende de Jonge en onervaarne Visschen aldaar ten prooy voor hunnen vyand achter / en vinden alsdan ook noch gelegentheit / om langs dit Ys / eer 't noch op de verhaalde wyze van zyn Moeder is afgescheurt / bezuiden de Zuidkaap om te komen. Deeze jonge Vis / (want anders worden 'er byna tegenwoordig geen alhier in 't Voor-jaar gevonden) door onervaarentheit geen kennis van hunnen vyand hebbende / en noch minder van hunne legplaatsen / word / om dat ze door onkunde naar 't alhier vindende aas wat te lang vertoeft / alsdan met den slag gewaarschouwt / en eindelyk in den vlucht geslagen; wanneer ze nu voor hun Vaderland of gewoone stille en vreedzame verblyfplaats koers stellen wil / word ze met dit Ys om gemelde reden vry verre landwaarts gewezen / als een schrik voor de Zee en vrye wateren hebbende / zulks hen dit als een tweede natuur in de geboorte schynt aan te kleeven / waar door hen dan belet word om de Zuid te wyken / maar in tegendeel / genoodzaakt zynde door 't Ys zich naar 't Noorden te bergen / zoo vinden dan eenigen / kundig zynde / en anderen door verbaastheit Oostwaarts vluchtende / gevallig door onkunde / het Waigat , zo dat noch eindelyk het overschot hun beoogde wit komt te bereiken ; waar mede wy / naar onze gedachten / de tweede vraag meenen genoegzaam beantwoord te hebben.

Zulks 'er niet dan jonge Visschen gevonden worden,

Die eindelyk ook de vlucht naar hun gewoon Geweft neemen.

Reeds zyn we met onze Visschery bewesten Spitsbergen , tot op onze gewoone neering gekomen / maar tot noch toe alleen met een Zuydys-Jaar bezig geweest / waar by nu ook volgen zoude / dat we alle de Zuidys-Gevallen / die van eenig belang zyn / zoo veel mogelyk zy / verhandelen ; maar voornamentlyk zullen we nu van deeze Visch / die wy gezegt hebben kundig te zyn / om naar 't Waigat te vluchten / wat breeder melden / waar in ons twee aanmerkelyke zaaken zullen voorkomen ; eerstelyk / hoe deeze Visch om de Zuidkaap weet te komen / en van 't Waigat kennis heeft. Ten tweeden / schoon zy daar eenigzins van weeten / hoe zy gelykzaam een voordachtelyke koers derwaarts stellen konnen.

Op 't eerste hebben we reeds / met onderscheiding / gewag gemaakt / zulks 'er alleen maar eenigen kundig / en veele anderen onkundig / op de gemelde wyze het Waigat , als de deur en poort van hun Vaderland bereiken / of te vinden weeten : alhoewel onze gedachten zyn / dat het meeste gedeelte op de gezegde manier / met het Zuidys / bezuiden de Zuidkaap omkomen ; echter is 't mede waarschynlyk / dat 'er veelen van deeze Visschen / veel dieper als 't Waigat , in 't Zuid of Oostys zyn geweest / en mogelyk veelen daar van aan d' Oostzyde van 't Noordoosterland en Spitsbergen zyn gewent / of misschien wel eenige Jaaren op die kusten / naar hun Aas gints en herwaarts hebben gezworven. Deeze Visschen hier voor om redenen Jong genoemt / doch echter niet alle even Jong aangemerkt ; om redenen als gezegt is /

Onderzoek of deeze Visch van hun gewoon Geweft kundig is.

dus lang aan deeze kusten gezworven hebbende / zyn met gints en wederzwemmen het Waigat niet alleen eenige maalen gepasseert / maar op de volgende wyze daar mede in en door geweest; want dit Ys loopt alhier en verder naar de Noordpool / 't zy Oost of West / des Winters digt / en bevriest als reeds gemeld is / gezamentlyk vast; de Visch nu allerwegen zich in dit Ys bevindende / zoekt van alle kanten / 't zy wat vroeger / 't zy wat laater / of als 't begint te vriezen / den buitenkant van 't zelve / om reden / dat ze den Adem boven water haalen moet. Als nu de Vorst dan begint te knellen / zoo spoed zich ieder door den kortsten weg naar buiten / anders zouden ze het nieuwe toeloopende Ys eerlang zoo stevig boven hun hoofd vinden / dat ze het zelve met hunne kruinen niet zouden doorbooren / en derhalven moeten stikken en vergaan; gelyk somtyds aan de Noortkapers voor Ysland gebeurt / die met langduurige Noordoostelyke Winden / door 't Groenlands Ys / zodanig bezet worden / dat 'er veelen in stikken en sterven / die daar na van de Yslanders gevonden worden; waar van de reden is: dat ze in 't Ys ongewoon zyn zich t' onthouden / en zo wel geen koers weet te stellen / als de Westys-Visch / die ieder in 't bezonder hun gewoone plaats weet te vinden / en de kortste weg in te slaan / om aan den buiten zoom van 't Ys te komen. Deezen die op d' Oostzyde van Spitsbergen gewent zyn / neemen dan / in dit geval / hunnen weg door 't Waigat, niet alleen als de korste naar den buiten kant / maar ook als de voordeeligste voor hun voedsel / want de westkant van Spitsbergen is vryer van Ys / derhalven deeze Zee langer voor het vriezen bevryd; dies konnen ze alhier op deeze Gronden veel langer blyven aazen / als aan de gemelde Oostzyde.

Waarom de Oostzyde van Spitsbergen meer met Ys blyft bezet dan de Westzyde.

De reden waarom de Noord en Oostzyde van Spitsbergen, meer met Ys belemmert is / als de Westzyde / kan aldus begreepen worden: Men neeme eenige houtjes / legge de zelve kringswyze in 't water / en zoo verre van elkander als men wil / alsdan een handvol stof genomen / plaatst men 't in 't middelpunt van den omtrek der houtjes / dit stof zal dan niet lang op een hoop blyven leggen / maar zich eerlang verstroopen en sterk uitdygen / wanneer ook teffens jeder stofje plaats voor zich neemen / en 't water insgelyks tusschen beide plaats maaken zal; het stof dus zeer breed uitgebreid zynde / zullen in 't uitdygen de houtjes aan de binnen zyde van den omtrek / veel meer met dit stof belemmert zyn / als aan de buiten zyde / en 't zal wel eenigzins / aan 't einde en de tusschen ruimte / daar 't stof door wykt / iets omkanten / maar echter de gantsche zyde zoo veel niet belemmeren / als binnen den omtrek.

Door een voorbeeld getoont en beweezen.

Laat dan dit stof het Ys verbeelden / dat voornamentlyk onder de Pool als 't middelpunt van deezen omtrek is geplaatst / alwaar het in 't Zomer Zaalzoen / door 't stormen / 't doopen en door de stroomen in ontallyke stukken word gebroken / en tusschen ieder deezer gebrokene Ysbrokken / vind het water door d' Ebbe en Vloed of Stroomen en weder-

stroo-

ſtroomen plaats / derhalven word dit Ys / gelyk van 't ſtof gezegt is / op een uitneemende wyze verſtrooit en naar allerwegen uitgezet ; Spitsbergen nu met de Noord en Ooſtzyde als tegen de binnen kant van den gemelden omtrek leggende / zoo dringt by gevolg deeze uytdyging daarop ſterk aan ; en 't boegt wel eenigzins door de tuſſchen-ruimte / als door 't Spitsberger Waigat of 't Noordooſter-land wat om / maar 't word door gemelde Noorder Stroom gekeert ; zulks het des Zomers zelden verder dan het Reeveld komt / en zeer zelden aan den Zeeuſchen-uitkyk, noch veel minder tot aan den Quaade-hoek ; en vermits de Zuidlyke Stroom aan d' Ooſtzyde / de gemelde uitdyging tot bezetting van die zyde helpt / zoo helpt in tegendeel de Zuid-weſt Stroom in 't Weſtys / met de gemelde Noorder Stroom deeze zyde / welke Stroomen met d' uitdyging eindelyk alhier om de Zuid te zaamen loopen / en het Ys eerlang van deeze Weſtzyde merklyk doen verwyderen / en insgelyks deeze ruimte in 't Najaar taamelyk lang doen behouden. Gemelde Viſſchen hier van kundig / en door jaarlykſche en dagelykſche ervaarentheit alhier genoeg bedreeven zijnde / moet het ons niet vreemd dunken / ſchoon ze in hun vluchten het Waigat mede weeten te vinden / niet minder dan of zy door 't Ys genoodzaakt worden 't zelve in hun wederkeeren op te zoeken.

Kundigheit der Viſchen in 't opſpeuren van hun Geweſt.

Dat deeze Viſſchen dit niet gevallig / maar met zeekere kennis doen / zullen we ter voldoening van de tweede aanmerking / met een zeer gemeene en eenvoudige gelykenis / nevens het bewys van hun eigen doening trachten te verklaaren. Wy neemen dan deeze Vogelen ten voorbeeld / die jaarlijks gewoon zijn zich omtrent en op Spitsbergen t' onthouden ; mogelijk zullen onze gemelde Viſſchen als met hen onder een Geweſt t' huis hoorende / ook eenige gelykheit in de natuur hebben.

Door een voorbeeld der Vogelen beveſtigt.

Deeze Vogels / om door de Voſſen / die alhier veel zyn / van haare eyeren en Jongen niet berooft te worden / ſchynen voorbedachtelijk in 't maaken van haare neſten / op een bezondere wyze daar voor te zorgen ; de kleine Vogeltjes / Rotjes genoemt / die alhier by duizenden zich onthouden / neſtelen langs de Kuſt aan verſcheide voetſtranden in 't afgeſcheurde Gebergte / werwaarts de ſteenen van ſteyle Bergen door Vorſt / Storm / Donder / Aardbeeving en andere toevallen / afgerukt / overhoop nedervallen / en dus veele verborge hoolen maaken. Deeze Vogeltjes weeten naar de geſtalte van haare ligchaamtjes / de kleinſte holen en gaatjes uit te zoeken / en daar in te kruipen. De Voſſen die daar voor leggen en loeren / hooren de Jongen wel piepen / maar konnen door den vaſten grond niet booren / noch deeze gaten wyder open krabben / om 'er by te komen. Wy zodanig piepen hoorende / hebben met handſpaaken de ſteenen omgeworpen en uit den weg ruimende / in een Hol ſomtyds verſcheide neſten gevonden. De Lommen / Papegaayen en Meeuwen van verſcheide ſoorten / die dikker van ligchaam zyn / neſtelen insgelijks in reeten en ſcheuren van 't ſteyle gebergte / daar de Vos niet kan by komen. Doch de Eenden en Ganzen die dikmaals van vee-

Deeren verwisselen/ en zeer bezwaarlyk met haare zwaarlyvige lig-chaamen zoo hoog tot deeze steyltens komen konnen/ maaken haare nesten op klippen en eilandtjes van 't vaste-land afgezondert/ alwaar de Vos/ die voor 't water schroomt/ mede niet kan bykomen. Dit alles meenen we/ is niet gevalliger wyze in deeze Vogelen aan te merken/ maar 't blykt dat ze een voorbedachtelyke kennis van haar bedryf hebben; en wat ons in deeze opmerking haar aangaande noch 't allermeest heeft verwondert/ is/ dat veele van deeze Vogelen/ omtrent en by ons in 't Ys/ verre buiten het gezigt van 't Land/ komen aazen/ en weder haaren koers Oostwaart naar 't Land weeten te neemen/ en aldaar niet alleen haar eigen Oort/ Klip/ of Eiland/ maar ook haar eigen Nesten vinden/ schoon die op eenige plaatsen in groote meenigte by den anderen gevonden worden/ en naaulyks uit elkander t' onderscheiden zyn/ zulks wy zelf met opmerking daar op gelet/ en ons over haare naaukeurige onderscheiding verwondert hebben; ja wy mogen zeggen dat het alle menschelyke vernuft te boven gaat: want wie zou zich vermeeten/ zonder Compas zoo verre buiten 't bereik en gezicht/ van 't Land in Zee te begeeven/ die somtyds niet door nevel en mist/ daar van zou verbystert worden/ of in deeze vernuftelyke scherpzichtigheit en wonderbaare onderscheiding van haare Woonplaats/ en vooral van haare eige byzondere Nesten/ te kort schieten. Ons aangaande/ wy zouden geen kans zien/ op een kleine afstand/ deeze Nesten weder onderscheidentlijk te vinden; wat zou men dan op een afgelegene wyte van eenige mylen doen? Want wy/ met opmerking hier op gelet hebbende/ bevonden op veele plaatsen/ de kleur en de gestalte der Steenen/ insgelyks de gesteltheit der holen/ naaulyks uit elkander t' onderscheiden/ en echter zag men deeze Vogels uit Zee/ recht op haare nesten aankomen/ zonder dat 'er eenige twyffeling of teeken van afdwaaling in haar wierd bespeurt. Dit in deeze Vogels aangemerkt hebbende/ maatigde in ons de verwondering over d' Ojevaars/ die wy uit Egipte op hun gewoone tyd/ en op ons eigen huis jaarlyks zagen aankomen/ om dus hun eigen nest weder in te neemen/ zoo dat we naaulyks met veel moeiten de zelve daar uit konden weeren/ en eindelyk het nest moesten afbreeken.

Zeldzaamheid in 't vinden der Vogelnesten van dit Gevogelte aangemerkt.

Deeze en veele diergelyke opmerkingen/ hebben onze eerbiedige verzuchting over de Godlyke Wezentheit/ Almagt en Wysheit/ zyn bestier over deeze verwonderens waardige dingen/ meenigmaal aldus opgewekt/ met dit te betuigen: O Wonderbaare kennisse en zoo wel natuurlyke als bovennatuurlyke/ ja Godlyke gaaven/ die de Godlyke wysheit aan veele zyner Schepselen naar een ieders aart en byzonder dienstgebruik/ ten nutte van hun aangebooren geneegentheit heeft gegeeven!

Des Schryvers hoogste verwondering over deeze beschouwde natuurdaad der Vogelen.

Indien dan deeze Vogels zo naaukeurig acht op Ys/ Lucht/ Water en Land geeven/ als mede op de bezondere gedaantens en kleuren van 't Land/ om 'er haaren koers uit te leeren kennen/ gelyk ze waarschynlijk daar van kundig zijn/ als uit de gemelde verkiezing hunner plaat-

plaatsen / en in 't wederop-speuren van hunne nesten blykt; waar om zou men dit mede van onze gemelde Visschen niet konnen denken ? want hun bedryf geeft te kennen / dat ze onder water / gelyk de Vogelen in de lucht / zeer naaukeurig op alle geleegentheden der gronden letten / insgelyks op groote en kleine klippen / op dieptens en ondieptens / op zandige / kleiachtige / steenachtige / zachte / weeke / scherpe en harde gronden / als mede op lichte en donkerverwige bewossene en aasryke gronden / om aldus allerwegen te weeten waar zy zyn / zulks ze hen verplaatzende / aanstonds weeten werwaarts het roer te wenden / om gelijk de Vogelen hun oogmerk te bereiken. Hoedanig de Walvisschen van de gesteltheit der gronden, dieptens en wateren kundig zyn;

Gelykerwys wy menschen / die by hen te vergelyken / noch zeer weinig in dit stuk ervaaren zyn / echter met onze kleine ervaarenis / het land ziende / 't zelve aanstonds aan de kleur / laagte of hoogte / spitte of vlakte / engte of wyte der Bayen en bogten / nevens meer andere kenteekenen kennen / en aldus weeten waar wy zyn / waar naa wy dan eerlang het roer wenden / om naar ons beoogde te stevenen.

Deeze Visschen hebben niet alleen de bequaamheit / en ook gelegentheit / om onder water zo wel als boven water het Land naa te speuren / maar konnen ons ook lichtelyk in deeze kennis verre te boven gaan / alzoo ze alhier alle de gronden / veel beter dan wy die met het loot onderzoeken konnen / onderscheidentlijk en als van naby met hunne oogen beschouwen; derhalven behoorde het ons niet vreemt te dunken / al is 't dat deeze alhier gewende Visch / door een jaarlijksche en dagelyksche ervaarentheit / wegens de gemelde teekenen genoegzaam bedreven is / en overal weet waar zy zich bevind. Daar en boven weet ze ook gelyk wy / het roer te wenden / of liever gelijk de Ojevaar zijnen tyd te beraamen / of als de gemelde Vogels uit Zee haare nesten vinden / en aldus een goede en bekende koers / langs hunne zoo genaamde bakens / naar het hen wel bekende Waigat te neemen ; dat dan mede niet vreemt is / want indien de Ojevaar in 't overvliegen van verscheide landen / achteloos waar / quam hy op zyne gewoone tyd niet over ; of indien deeze Vogelen op Ys / Water / Lucht en Land geen acht gaven / stonden ze in gevaar / om meer van haar nesten te verwyderen / dan ze die naderen zouden. Desgelyks ook de gemelde Visschen / indien ze op alle kennelyke teekenen niet wilden letten / waren ze eerlang door hun achteloosheit / genoegzaam als lyken / wanneer ze somtyds in den Herfst / 20, 40, 60, 80, 100, en meer Mylen naar de Pool of Noordwaarts in 't Ys zyn / en alsdan volgens de gemelde teekenen / geen goede en bekende koers namen / zou het eerlang boven hun hoofd zoo sterk toe vriezen / dat het hen ondoenlyk viel met hunne kruinen door 't Ys te booren / zulks ze dan noodzaaklyk zouden moeten stikken en vergaan. En dus hun gewoone Geweft weeten te vinden.

Nademaal dan / om deeze en meer andere redenen / deeze kennis om hun aas en aasplaatsen t' onderscheiden / of langs welker die weg te bekomen /

komen / insgelijks door welke wegen hunnen vyand t' ontwyken / en overzulks alle d' aangeroerde achtgeevingen in 't overzwemmen der gronden / voor deeze Visch niet min gewigtig en noodzaaklijk zijn / als voor den Ojevaar en andere Vogelen in 't overvliegen der landen; zoo willen we hem even zoo wel als den Ojevaar enz: mede toevertrouwen / dat hy al het gemelde niet achteloos te boven komt; dat we mede te lichter van hem konnen denken / om dat zijne doening / eveneens als de doening der gemelde Vogelen / zyne oplettendheit mede zeer klaar en overvloedig bevestigt; welke bevestiging van deeze en meer andere gevallen / zyn natuurlijk verstand genoegzaam te kennen geeft / dat op een gemeen Jaar in de volgende verhandeling blyken zal. Dus verre nu denken we / in voldoening van de tweede en laatste vraag alhier genoeg te hebben gezegt.

Koersen en Stroomen in 't derde Deel nader t' onderzoeken.

In deeze onze redeneering hebben we omtrent Spitsbergen, in 't Ys / een zeldzaame koers der Stroomen aangemerkt / namentlijk aan de Oostzyde van dit Eiland om de Zuid / aan de Westzyde om de Noord / en in 't Westys om de Zuidwest; en zoo men meent zou 'er op de hoogte van 78 of 79 Graden een t' zamenloop van Stroomen zyn / byna een Maalstroom gelijk / en op noch hooger gronden in 't zelve Ys / zou de Stroom zyn koers weer naar het Noorden neemen. Nademaal nu aan de rechte kennis deezer en meer andere Stroomen / in de Visschery zeer veel gelegen is / eensdeels om den koers zoo veel mogelijk daar naa te schikken / als ook om tot gerustheit of ongerustheit te konnen dienen / na dat de plaatsen zijn / alwaar men zich bevind; derhalven zouden we deszelfs wezentheit en oorzaak wel willen onderzoeken. Maar dewyl wy in 't volgende derde Deel deezer Verhandeling / in d' eigentlijke Westys-Visschery / of de Visschery van een gemeen Jaar / noch verscheide aanmerkenswaardige zaaken / deeze Visschery wat meer raakende / te gemoet zien / zoo zullen we nu niet alleen het Zuidys / maar ook het Zuidys-Jaar verlaaten / en tot de Visschery van een gemeen Jaar over gaan.

BLOEY-

BLOEYENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

DERDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

De Eilandſche-of Weſtys-Viſch word voornamentlyk omtrent Spitsbergen, 't Jan Mayen Eiland, en aan d' Oud-Groenlandſche Kuſten tot aan de Straat Davids gevangen. Engelſen d'eerſte bevaarders van Spitsbergen ; waar in hen de Hollanders navolgen ; dat d' Engelſen trachten te weeren , doch bygelegt word. Strekking en gelegentheit van Spitsbergen , alwaar 't allereerſt de Viſſchery ſtand grypt. Bayen door de Engelſen in bezit genomen ; als mede door de Hollanders, Deenen, Hamburgers en Biskayers. Verder ontdekking van dit Viſchryke Eiland. Waar in d' eerſte Viſſchery beſtond. Witviſſchen, Walruſſen en Robben beſchreeven ; Groote voordeelen in de eerſte Viſſchery behaalt.

NAdemaal ons geen zaaken meer van eenig belang / de Viſſchery van 't Zuidys / of van 't Weſtys op een Zuidys-Jaar raakende / voorkomen zullen / derhalven zal 't nu niet onvoeglyk zyn / tot de eigentlyke Weſtys-Viſſchery / of Viſſchery van een Gemeen-Jaar over te gaan ; en vermits / als in 't tweede Deel gezegt is / aan de kennis van de gemelde / en meer andere koerſen der Stroomen in de Viſſchery zeer veel gelegen zy / zullen we dierhalven in 't vervolg een byzondere aanmerking over de Stroomen maaken / en d' oorzaak der zelve wat naukeuriger

keuriger onderzoeken / zulks wy daar uit dan veelerley koersen / als mede het hoog en laag vloeijen derzelve alhier / en op meer andere plaatsen / te gemaklyker zullen konnen afleiden.

Spitsbergen de voornaamste plaats om de Westys Visschery te beginnen.

Om dan een aanvang van d' eigentlijke Westys-Visschery op een gemeen-jaar te maaken / zoo dunkt ons geen bequaamer oort te konnen vinden / waar van wy de zelve behoorden te beginnen / als omtrent het groote en voorname Eiland Spitsbergen, alwaar wy reeds van om de Oost genaadert zyn / en zullen vervolgens voortgaande / om de West / in / langs en door het Westys vooren / voor eerst op hooge en daar naa op laager Graden / en dus mede het Jan Mayen-Eiland gaan bezoeken / verders Oud-Groenland en alzoo vervolgens langs des zelfs kusten / tot aan de Straat-Davids voortgaan / of zoo verre de eigentlijke Eilandsche Walvisch zijnen loop heeft.

Vervolgens 't Jan Mayen Eiland, de Oud Groenlandsche Kusten tot aan de Straat-Davis.

Dit groote / Visschrijken en daar door zeer vermaarde Eiland / wierd / als gezegt is / in den Jaare 1596. van de Hollanders / en 't volgende Jaar van de Engelsen ontdekt / en in 't Jaar 1608. van d' Engelsen en 1612. van onze Nederlanders bevaaren / vervolgens door de Fransen en meer anderen bezocht / gelijk uit de Beschryving van Richard Nicolzon een Engelsman blijkt / die in den Jaare 1652. zyne Beschrijving over Spitsbergen en Nova-Zembla in 't licht gaf.

De Engelsen eerste bevaarders van Spitsbergen, waar in hen de Hollanders nagevolgt zyn.

Door Richard Nicolzon dusdaanig beschreeven.

„ Spitsbergen, zegt hy / is een gedeelte van Groenland, gelijk ook „ Nova Zembla. Deeze naam Spitsbergen hebben de Hollanders aan „ dit Land gegeeven / nademaal 'er zeer veel hooge Spitse Bergen ge- „ vonden worden; als men nu in den Jaare 1596. voor de derdemaal „ was uitgevaaren / om door 't Noorden een weg naar China te zoe- „ ken / rees 'er onder de Scheeps Opperhoofden der twee Schepen / „ deezen togt zullende doen / eenig geschil; bevindende zich te Westelijk / „ wilde d' eene met zijn Schip Oostelijk / en d' andere Noord Noord- „ Oostelijk op zeilen; deeze oneenigheit veroorzaakte de ontdekking dee- „ zes Lands / dat vervolgens in 't Jaar 1608. door d' Engelsen tot „ op de hoogte van 82 Graden bevaaren wierd / alwaar ze een vaste „ Ys kust vonden. Sedert zonden ze Jaarlijks eenige Schepen der- „ waarts / om Walrus-tanden op te doen / als mede om 'er traan te „ kooken / en dit genot trokken ze alleen tot op den Jaare 1612, wan- „ neer de Hollanders mede derwaarts quamen om 't zelfde werk te ver- „ richten / vervolgens de Fransen en meer anderen. Verders zegt hy „ dat dit Land / zoo verre het van d' Engelsen bevaaren is / zich van „ 76 tot omtrent 82 Graaden uitstrekt. Gelijk het ook bevonden word.

De Engelsen tragten den Hollanders deeze vaart te weeren;

In de Kronyk van Twisk word verhaalt / dat de Engelsen zich aan Spitsbergen zoo wel bevonden / dat ze dit Land voor hen in bezitting wilden houden / zulks ze den Hollanders zochten den aankomst te weeren; dat ze in 't Jaar 1613. twee Hollandsche Schepen met hunne Lading / Netten / Booten / Sloepen en wat verder tot de Visschery van dien tyd noodig was / namen / ter Sommen van 130000 Guldens

waar-

waardig geschat. En verders dat ze inden Jaare 1617. wederom de Visschery den Hollanderen zochten te beletten / doch daar over in gevecht geraakten / waar in d'Engelsen te kort schooten : zoo dat toen de Hollanders van hun een Schip namen / en in Holland opbragten ; maar dit door de Hoog. Moog. Heere Staten hen niet wel afgenomen / wierd het Schip weder ontslagen / en den Kapitein met een geschenk te rug gezonden. Deeze geschillen en dergelyke handelweering mede in Oost-Indië voorvallende / namen allenks zodanig toe / dat d'Engelsen besloten de Hollandsche Oost-Indieschvaarders in 't Kanaal aan te tasten / indien hen van hunnen Koning eenige oogluiking wierde vergunt. Maar de Koning zoo wel als de Staten Generaal / zagen liever / als goede nabuuren behoord / dat deeze geschillen door redenen / en door geen wapenen wierden beslegt ; dies zonden / op begeerte van zijne Majesteit / de Staten in 't Jaar 1618. eenige aanzienelijke Perzonaadjes naar Engeland / die ook beleefdelijk aldaar ontfangen wierden. Dat echter word bygelegt.

Om dan ter zaak te komen / zoo konnen we hier uit genoegzaam afleiden / dat het in den eersten aanvang deezer Visschery niet quaalyk heeft gestaan / gelijk ons uit meer andere Historiën en byzonder uit de mondelijke berichten van verscheide Oude Commandeurs / Stuurlieden / Harpoeniers en Mattroozen gebleeken is / die dit wederom by overleevering van noch ouder hadden ontfangen. Uit alle deese berichten en uit onze eige ondervinding is 't / dat we deeze volgende beschryving van dit voornaame Eiland / aan de waarheid getoetst / hebben opgemaekt.

Dit groote en beruchte Eiland / is met den Zuidhoek op 76 graden gelegen / van daar Noorden / doch wat Westelijker en dan meer Oostelijk zich strekkende; tot aan de Noord-Baay legt het op 80 graden ; verder valt de kust 16 of 20 mylen om de Oost tot aan 't Waigat , en van daar langs het Noord-Oosterland naar de 7 Eilanden wederom Noordlyk uitdraaijende / tot omtrent 82 graden en noch verder; doch kan veeltyds wegens 't Ys niet Noordelijker bevaaren worden / gelijk reeds uit het bericht van den Engelsman blijkt. Deeze strekking een langte van 80 mylen uitmaakende / bevind men 't Eiland omtrent half zoo breed / leggende als in 't midden van de Visschery / tusschen Ysland en Nova-Zembla, of omtrent in 't midden tusschen Jan Mayen-Eiland, Zembla, Noordkaap en de Pool. Dit Eiland is naa des zelfs groote / mede wel verzien / van schoone en ruime Baijen / waar van eenigen zich verre Landwaarts strekken / als van 8 tot 12 mylen en meer / 't meerendeel zijn ze gezuivert van klippen en gronden / en op veele plaatsen van een zeer goeden Ankergrond verzien ; daar en boven heeft men 'er overal langs de wal / en in de Baijen een zachte Stroom / ten zy by stormachtig weer / maar bynaa nooit geen gevaarlijke Gier-of Dwaalstroomen / zulks dat men 'er met een storm onbeschroomt uit Zee op 't Land durft aanloopen / en indien men maar een weinig ervaaren is / kan men meest in alle Baijen zonder Loots inkomen / en veeltyds een gewenste reë bereiken. Strekking en gelegentheit van Spitsbergen.

reiken. De groote en uitgestrektheit van dit Land en deszelfs strekking der kusten/ nevens de Bogten/ Inhammen en Baijen/ met der zelver naamen/ zyn reeds in verscheide kaarten omstandig genoeg aangewee-zen en beschreeben. Maar alzoo die eenigermaaten al vry wat gebrek-kelyk worden bevonden/ hebben we eenige voornaame Beminnaars der Wetenschappen dank te weeten/ dat wy ons alhier van eenige nieuwe Kaarten/ uit naaukeurige teekeningen opgemaakt/ konnen dienen/ waar in alle vereischte opmerking is waargenomen/ derhalven wy den Op-merker deezes/ derwaarts wyzen/ om te eerder tot onze beoogde Vis-schery te komen.

Aasryke gronden omtrent het zelve, veroorzaakte eenen overvloed van Visch.

In den eersten opkomst der Visschery/ vond men de Walvisschen al-hier/ gelyk reeds gezegt is/ in hun eerste natuurlyke en aangeboore on-nozelheit/ zwemmende dit Land om en om/ dat door de meenigte der Gronden en Baijen mede zeer aasryk is/ welke Visch dan ook naar dit Aas in alle de Bayen/ zoo wel in de Zuidelyke buiten 't Ys gelegen/ als in de Noordelyke in en naby het Ys quam/ zulks men hier omtrent overal Visch vond. Nademaal nu de gemelde verschillen onafgedaan

Waar op 't allereerst de Visschery standgreep.

bleeven/ vermits de Vorsten zich de zelve niet aantrokken/ waar door dit Landt voor allen Landaart vry en bevaarbaar bleef; zoo wierd dan eindelyk met zoo veel gedoogzaamheit als 't mogelyk was/ dit Land onder hen verdeelt; d' Engelsen als d' eerste bevaarders/ zagen het niet t' eenemaal voor hen te behouden/ echter begeerden ze in deeze ver-deeling eenig voorrecht/ verkooren derhalven naar 't zuiden buiten 't Ys/

Welke Baijen d' Engelsen in bezit namen;

eenige der schoonste en voornaamste Baijen/ te weeten: de Horizont-Baay, de Klok-Baay en de Behoude Haven, by en bezuiden het Voorland gelegen/ insgelyks achter het Voorland een kleine Baay/ tegenwoor-dig noch d' Engelse-Haven genoemt/ en benoorden het Voorland nevens de Magdalene-Baay, heden noch d' Engelse-Baay geheeten; deeze Baijen en Havens door hen verkooren/ of alreede in bezit genomen/wilden ze in den aanvang behouden/ derhalven de Hollanders genoodzaakt wierden

Als mede de Hollanders;

wat Noordelyker hun verblyf te neemen/ en namen het grootste Eiland/ nu noch 't Amsterdammer-Eiland geheeten/ in bezit/ hebbende aan weer-zyden een groote en schoone Baay/ de Noord- en Zuid-Baay genoemt/ en landwaarts daar deeze te zamen loopen/ de Hollandsche-Baay geheeten.

Insgelyks de Deenen,

De Deenen laater komende/ moesten zich derhalven wat kleinder be-helpen/ en plaatsten zich daar nevens aan/ tusschen de Engelse en Hol-landsche Baijen/ op 't laage Eiland/ nu noch het Deensche-Eiland geheeten/ een kleine Baay toen de Deensche-Baay genoemt. De Hamburgers noch laater gekomen/ vonden aan de Westzyde/ die zy het

Hamburgers,

liefste verkooren/ om dat hen 't Ys aldaar het minste hinderde/ gelyk verder blyken zal/ noch een kleine Baay bezuiden de Magdalene-Baay, heden noch de Hamburger-Baay geheeten. De Fransen of Basques, ver-

En Biskaijers.

mits dit meest Biscaijers waren/ mede wat te laat komende/ en alle de toenmaals bekende Baaijen bezet vindende/ plaatsten zich wat Noor-

Noordelijker als de Hollandsche-Baay, een weinig beoosten de Zeeusche-Uytkyk, naast de Roode-Baay, voor een groote bogt / hebbende een lange uitsteekende hoek of punt / waar onder een goede reede is / welken hoek of punt nu noch de Biscayer-hoek word geheeten.

Verscheide Baijen verder ontdekt, en welke die waren.

Vervolgens is dit groote Eiland van tyd tot tyd rondom noch verder ontdekt en bevaaren. Aan de Westzyde is daar naa beoosten of benoord-oosten den Biscayer-Hoek noch ontdekt / de reede onder 't Reenc-veld, daar nevens de Liefde-Baay, vervolgens de Wyde-Baay en in de zelve Jan Teunisens-Baay. Deeze Wyde-Baay loopt diep Landwaarts in / en naar gissing omtrent 16 of 17 mylen; heeft aan weerzyden verscheide reeden / waar van eenigen ¼ Myl van Land met een rug afsteeken / en waar onder / benevens 't gemelde Baaytje / zeer goede rees zyn. Naast de Wyde-Baay volgt dan de Mossel-Baay, daar aan den Vlakken-Hock, en om deezen Hoek het Spitsberger-Waigat, voor aan in 't Waigat de Beere-Baay, wat verder de Lome-Baay, en over 't Waigat is 't Noord-Ooster Land gelegen / aan het zelve / schuins over de Beere-Baay, vind men de Brandewyns-Baay en wat Noordelyker de 7 Eilanden, benoorden deeze Eilanden of noch Noord-Oostelyker / word verder Land gezien / maar blijft noch onbekend / nademaal men 't zelden / wegens 't Ys / verder dan de 7 Eilanden bevaarbaar vind. Deeze Eilanden zijn op 81 graden gelegen. Insgelijks is dit Land mede om de Zuid / de Zuid-kaap om naar Disco, het Halvemaans-Eiland en verder beoosten 't Land tot aan de Rykisse Eilanden, eerlang bekend en bevaaren geworden. Vermits wy meest in alle deeze Baijen / en in eenigen / verscheidemaalen zijn geweest / zouden we van der zelver ruimte in 't inkomen / de diepte der Gronden / strekking Landwaarts / inwendige Bogten / Bergen / Ysbergen / Ankerplaatsen en meer andere hoedanigheden / een breed verhaal konnen doen / maar dewyl dit Land allenks zoo sterk bevaaren is / dat niet alleen de meeste Commandeurs / maar ook de meeste Harpoeniers en Matroozen / door hun jaarlykse ervaarentheit / een genoegzaame kennis van alles gekreegen hebben / behalven dat zulks breed genoeg in gemelde Kaarten word aangeweezen en vertoont / zoo zullen we kortheits halven / de Beschryving hier van achterlaaten / om te eerder tot ons oogmerk te geraaken.

Dit Eiland eertyds het welgeleegenste van de Visschery weest;

Wy hebben dan dit Land als zeer wel gelegen tot de Visschery aangemerkt / niet alleen om dat het als in 't midden en 't voornaamste der zelve legt / maar ook om dat het / met het Noordend tegen en in 't Ys / en met het Zuid-end / tegen en in de ruime Zee gelegen is / daar Zembla, anders ook zeer Vischryk / echter in dit geval voor wyken moet / leggende met het Noord end tegen het Ys en met het Zuid-end tegen het Land; insgelyks is Spitsbergen wegens de welgelegentheit en het getal zijner schoone Baijen / ongemeen daar toe bequaam; en vermits wy 't Vischryk gevonden hebben / zoo lust ons mede het in 't ruuw af te schetsen / dat we anders uitvoerlijker hadden voorgenomen /

En zulks om der zelver schoone en Vischryke Bayen.

indien ons de begeerte tot de Beschryving der Visschery niet aanporde/ om in 't verhandelen der zelve voort te gaan. Om dan van dit Vischryk Eiland te beginnen/ zoo zullenwe voorat laaten gaan/ op wat wyze eertyds de Visschery gehandhaaft wierd/ en vervolgens tot het hedendaags gebruik is overgebragt.

De Engelse Visschery bestond eertyds in 't vangen der Witvisschen, door Netten uit zwaare Lynen bestaande.

't Schynt als of de Engelsen in 't begin deezer Visschery/ in de Horizont Baay, Klok-Baay en meer andere Baijen / voornaamentlyk met Netten uit zwaare Lynen bestaande/ en Zegens-gewyze gemaakt/ naar Witvisch hebben gevist en veel gevangen / want in deeze Baijen / nevens de Ysbergen en meer andere daar te vinde vlakteus en afwateringen/ onthoud zich noch veel Witvisch / om 't versche Water en het aldaar zijnde Walvisch-aas/ doch toen in haar eerste onnozelheit waarschynlyk veel tammer en meenigvuldiger dan nu ; in deeze Baijen onthielden zich toen ook veele Walrussen en Robben / maar nu weinig ; ingelyks veele Walvisschen en nu weinig of byna geen. De reden hier van zal hier naa blyken.

De Witvisch beschreven;

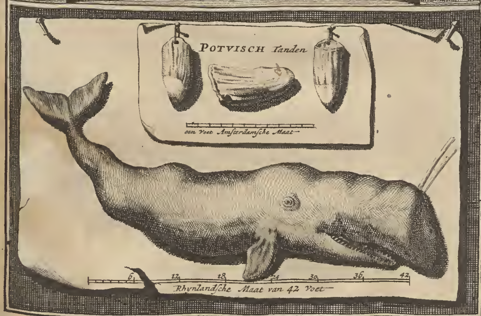
Deeze gemelde Witvisch is byna in gedaante de Walvisch gelyk ; zy heeft geen Vin op den rug / maar van onderen is ze van twee groote Vinnen verzien. De Staert is mede met die van de Walvisch gelijk ; zy heeft een Spuit of blaasgat/ waar uit ze insgelijks Water werpt/ als mede een bult gelijk de Walvisch ; maar van verwe is ze geelachtig wit. Naarmaate van haar groote is ze mede zeer speckachtig/doch dit Spek zoo week/ dat de harpoen licht uitscheurt. Wanneer men ze veel ziet/ acht men 't een goed voorteeken van den aanstaanden Walvischvangst.

De Walrussen en Robben / begeeven zich in 't warmste van den Zomer by de daar zynde vlakteus/ somtyds met groote troepen of drommen van 80/ 100 en 200 teffens te Lande / en konnen 'er zich inzonderheit de Walrussen / eenige dagen naa den anderen onthouden / tot dat hen den honger perst om weder Zee te kiezen. Deeze Walrussen zijn byna in gestalte de Robben gelijk / maar nochtans veel sterker en grooter; hunne pooten zijn mede als de Robben met vyf klaauwen verzien/ doch korter van nagels / en hun Hoofd is dikker ronder en sterker. De huid van dit Zeedier is/ voornaamentlijk aan den hals / een duim dik/ kort hairig/ van verscheide verwe / en ook allerwegen kronkelig. In de bovenste kaak zitten twee tanden / die zich over de benedenste uitstrekken / wiens lengte van een halve / en ook wel van een gantsche elle zijn ; welke tanden naar maate van hun Ouderdom groot worden. Sommige Walrussen worden 'er met een tand gezien / vermits ze door 't vechten of wel door Ouderdom die verliezen of uitvallen. Deeze Walrustanden / worden somtyds niet min waardig / zoo niet waardiger dan Olifantstanden geacht ; inwendig zijnze dicht en ook zwaar / maar aan den wortel hol. Hunne muil is die der Ossen gelijk/ onder en boven met holle steekelige borstels bezet / ter dikte van een

Insgelyks Walrussen.

Stroo-

CACHELOT of POTVISCH, Pag: 284. beschreeven.

Stroohalm / en verstrekt hen voor een baard. Boven deeze muil zyn twee Neusgaaten / waar uit dit dier water / gelijk de Walvisch blaast / doch met weinig geruisch. Hunne Oogen zijn gantsch vuurig en rood / als mede hunne heete natuur des Zomers zoo hitsig / dat ze het water aan hunne oogen niet veelen konnen / derhalven onthouden ze zich op dien tyd meer als anders op 't Land. De Robben zijn Zeedieren die zich somtyds wel mede te Land begeeven ; zy hebben zodanige voeten als Ganzen / aan ieder vyf nagels / alle door een zwarte huid aan een geheeht. 't Hoofd is een Hondskop gelijk / met afgesneede ooren / doch in den eenen dikker dan den ander. Aan den bek hebben ze een baard / insgelijks eenige hairen aan den neus en boven d' oogen / doch weinig en zelden meer dan vier. Hunne oogen zijn groot verheven en helder. De huid met zeer kort hair bewassen / is veelvervig of bont geplekt; eenige zijn zwart en wit / anderen geel / sommigen graauw en ook wel rood. Scherpe tanden hebben ze / waarmede zy een stok ter dikte van een arm doorbyten. Schoonze van achterlijf lam schynen / springen ze of klouteren echter op de Yschotsen / waar op ze zich in de Zon gebaakert hebbende / somtyds te slaapen leggen. Wanneer het stormt / zyn ze genoodzaakt te verhuizen / om 't geweld dat de Zeebaaren tegen de Yschotsen gebruiken. Op 't Westys worden ze wel meest en in meenigte gevonden / zulks men by gebrek van Walvischvangst / genoegzaam een lading van deeze Zeedieren zou konnen opdoen / en ook wel gebeurt is / dat 'er zich kleine Scheepjes hebben van verzien. Maar moeijelyk zijnze te villen / en ook niet altoos even vet ten tyde wanneer zich de Schepen in Groenland onthouden. Omtrent Spitsbergen vind men 'er weinig / maar zoo veel te meer Walrussen. Doch indien men veel Robben vind / is 't een teeken / dat men een slechte Walvischvangst te verwachten heeft. Dies schynt het dat ze mede van 't aas der Walvisschen leeven. Anderzins aazen ze zoo men meent op kleine Visch; maar opgesneeden / vind men in der zelver maag niet dan lange witte wurmen. De grootste Robben zyn gemeenlyk van 5 tot 8 voeten lang / wiens spek de beste traan uitleevert.

En Robben,

Deeze Robben en Walrussen wierden toen op 't Land gedood / te weeten: de Robben om hunne huid niet te beschadigen / sloeg men met een stok op den Neus / vermits de huid en 't Spek beiden van een nutlyk gebruik zijn: maar de Walrussen / wiens neus zoo hard is / dat ze de stok verdraagen kan / doode men op 't Land met Lenssen / want hunne huid van geen gebruik zynde / schroomde men derhalven niet te quetsen / doch wierden niet anders dan om hunne tanden en 't Spek gedood; hun Spek is nevens dat van de Robben en Witvisschen / van deugd en waarde byna met het Walvischspek gelijk; hunne twee tanden die hen gelyk den Olifant by den neus uitsteeken / zyn somtyds niet min waardig dan hun Spek / want dit been byzonder het binnenste of 't hart daar van / veel hooger in waarde dan 't Yvoor word geschat / en

Waarom deeze Zeedieren gevangen wierden.

voornaamentlijk de groote tanden / daar veel pit of hart in is / zijn der halven veel meer van waarde als de kleinen ; want als de kleine tanden van een pond zwaar somtyds maar een gulden het pond waardig zyn / worden de grooten die 3, 4 en 5 ponden weegen / voor 3, 4 en dikmaals 5 guldens het pond verkocht / dierhalven hoe zwaarder / hoe waardiger zy zijn. Een gemeene tand weegt 3 pond en alsdan beide te samen 6 pond / tot 3 guldens het pond / beloopen deeze 18 guldens. Dus levert ook een gemeene Walrus ½ Quardeel Spek-Traan uit / het Quardeel tot 36 guldens gereekent / beloopt mede 18 guldens / zulks dat een Walrus / zoo aan spek als tanden / te samen 36 guldens waarde uitleveren kan. Dit is naa een gemeene vangst de gewoone waarde / die met 2 of 3 overvloedige Jaaren wel op 26 guldens daalen kan / en in tegendeel / met 2 of 3 schraale vangsten naa den anderen / weder op 50 of 60 guldens loopen / en 't Raapzaad alsdan meede niet wel slagende / tot op 70 guldens. Insgelyks is 't ook met de tanden / naa dat 'er veel of weinig zyn / hebben ze min of meerder waarde. De Witvisch word alleen om 't Spek gevangen / maar de Robben hebben behalven hun Spek / een huid 3 / 4 of 5 Schellingen waardig zynde / nadat ze mooi of groot zyn. Als nu 2 of 3 Walrussen / 3 of 4 Witvisschen en 4 of 5 Robben ieder een Quardeel Spek uitleveren / en daar en boven de gemelde tanden en huiden / zoo hebben deeze eerste Visschers die toen weinig in getal waren / in d' eerste beginselen der Visschery / een ryke vangst konnen doen / want toen alle het gemelde in een merklyker hooger waarde was / dan nu / gelijk uit de geroofde twee Schepen / wiens vangst 130000 guldens waardig wierd geschat / genoegzaam af te neemen is. Weinige Jaaren verliepen 'er echter / of men begon het verschriklyke Monster de Walvisch meede aan te doen / want de Witvisschen / dus vervolgt wordende / weeken eerlang naar de diepte (alwaar de gemelde netten van geen gebruik waren. De Walrussen en Robben namen meede naar andere plaatsen de wyk. Wat de Robben aangaat / vermits ze niet min greetig hun verblyf op 't Ys als op 't Land neemen / weeken alle naar 't Ys / gelyk ze ook noch langs den Zoom van 't Westys / op eenige plaatsen met honderden by elkander op de Ysschotsen leggen ; de Walrussen van natuur meer geneegen voor 't Land zynde / begeeven zich mede wel op zodanige Schotsen naby Land / maar begaven zich toen naar andere noch onbekende Baijen en Eilanden / en weeken ter eene zyde naar 't Noordoosterland en de 7 Eilanden, ter andere zyde naar Disco, 't Beeren-Eiland, 't Halvemaans Eiland, 't Ryk-Iissen Eiland en meer andere plaatsen / alwaar ze nu noch jaarlyks op de verhaalde wyze gevangen worden / als mede de Robben langs den Zoom van 't Ys / die men aldaar by honderden op de Schotsen met de stokken dood slaat ; maar de Netten om Witvisschen te vangen / zyn om de gezegde reden in veele Jaaren niet gebruikt. Somtyds word 'er noch wel een / gelyk ook de Eenhoorn Visch met den Harpoen gevangen.

Wat waarde deeze Zeedieren hadden.

Die toen een ryke vangst den Visschers aanbragt.

Doch allenks weer af name.

TWEE-

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Walrussen en Robben waar 't meest gevonden wierden. Listen gebruikt om deeze Zeedieren te vangen. Walrussen onthouden zich op 't Land, in 't Water of op Ysschotsen; worden met den Harpoen geschoten, doch zeer omzichtig. Walrus-stryd hoedanig op 't Land ondernomen, om deeze Waterdieren te verschalken. Voordeelige Walrusvangst door Ryke Yse aan d'Oostkant van Spitsbergen.

Spek of Traan, die de Walrussen en Robben, tegenwoordig uitleveren.

EEr wy tot de Beschryving van de Eilandsche Walvischvangst overgaan/ zyn we gezint vooraf over de Robben en Walrussen noch iets byzonders aan te merken; eerstelyk/ dat wy van de Robben gezegt hebben/ dat 4 of 5 der zelve een quardeel Spek uitleveren / daar nu d'ervaarentheit leert/ dat 15 of 16 van de zelven op een Quardeel geschat worden; om dan de reden hier van te weten: deeze is tweederly; voor eerst/ zoo is het Walvisch aas / waar op de Robben mede schynen te aazen / en waar van we reeds hier voor omstandig bericht gegeeven hebben/ veel overvloediger naby Land/ en in de Bayen/ dan in 't Ys / derhalven hebben de Land-Robben/ beter gelegentheit om vet te worden/ als de Ys-Robben. Ten tweeden/ zoo zyn ook de oude Robben/ gelyk de oude Walvisschen in deeze langduurige zeekryg/ mede zodanig geoeffent/ dat ze door hun jaarlyksche ervaarentheit/ het algemeene Slagveld kennen/ en het dieshalven schynen t'ontwyken. Deeze stryd-plaats tegen de Robben is voornamentlijk tusschen de 74 en 77 graden begreepen / en zulks aan den Zoom van 't Westys. Insgelyks worden 'er in de Straat-Davis en by Zembla mede veel Robben en Walrussen jaarlyks gevangen / welkers huiden en tanden noch veel in Holland verkocht worden/ en uyt Moskovië een weinig Spek en Traan / maar in de Straat-Davis word dit onder dien Landaart voor een lekkere spys gehouden/ en dus by hun zelfs vertiert; wat Spitsbergen aanbelangt / daar schynen de Robben / zoo wel oude als jonge / allenks t'eenemaal verdreeven/ behalven dat 'er somtyds noch eenige weinigen gezien worden/ en ook wel een gevangen; maar op 't gemelde slagveld worden 'er jaarlyks noch eenige honderden gedood / vermits nu meest alle de Scheepen tusschen de 77 en 79 graden zich in 't Ys begeeven / en alsdan met de Zuidwest-stroom eerlang om de Zuid dryven/ tot op 75 of 74 graden/ zoo trachten ze weder uit het Ys te komen / en vervolgens zeilenze langs den Zoom van 't Ys om de Noord / met dit oogmerk / om op hooger graden of om de Oost de Visschery weer te hervatten. In dit zeilen vinden ze van waar zy uit het Ys gekomen zyn/ tot omtrent de 78 graden/ met mooy weer/ langs den Zoom van 't Ys / op eeni-

Waar de Robben 't meest gevonden worden.

ge

Listen gebruikt om deeze Zeedieren te vangen,

ge plaatsen / tamelyk veel Robben op schotsen leggen / doch allermeest op 75 en 76 graden / waar op dan eenige Schepen alle hunne sloepen afzenden / die ieder naar een byzondere schots roeijen / roepende en schreeuwende / om de Robben verbaast te maaken / en te beletten dat ze niet alle van de schots afwalteren / eer men 'er met de Sloepen by is / wanneer dan 2 of 3 mannen door in de Sloep gereed staan met Spoorstokken verzien / die op de schots springen / en somtyds van 20 of 30 stuks / 3, 4 of 6 betrappen en met deeze stokken op den neus dood slaan; deezen in de Sloep gesleept zynde / wend men 't weder naar een andere schots / tot zo lange dat men de Sloepen vol heeft / en alle de overige Robben zyn verjaagt; deeze dan te Scheep gebragt / zeilt men wederom voort / tot men een ander School van Robben komt aan te treffen / en kan men op deeze wyze voort zeilende / somtyds 2 of 300 vangen / eer men 't gemelde Slagveld ten einde / en tot 78 graden gekomen is / want Noordelyker / alwaar meest altoos de Schepen af en aan kruissen / om een goede gelegentheit te vinden / in 't Ys of om de Oost te kunnen koomen / verneemt men geen Robben meer. Eenigen / om in de Walvischvangst niet te worden gehindert en opgehouden / maaken gantsch geen werk van de Robben / anderen treffen in 't weder Noord opzeilen geen mooi-weer aan / weder anderen met een goede vangst en welgeladen uit het Ys komende / stellen hunnen koers aanstonds naar Huis / en eindelyk vinden sommigen / door hunne voor uit zeilders / de Robben overal gesteurt en van de schotsen gejaagt / zulks dat 'er weinige zyn / die lust tot deeze Robbevangst hebben.

Worden met stokken op den Neus dood geslagen,

Hoe veel Spek de Robben konnen uitleveren.

Deeze Robben zyn meest alle noch klein en jong / die gemeenlyk niet meer dan 15 of 16 een quardeel Spek uitleveren / maar de ouden / die door jaarlyksche ervaarentheit deeze voor hun gevaarlyke plaatsen kennen en ontwyken / zyn veel grooter / want indien men op 73 en 72 Graden komt / alwaar zelden Schepen zyn / vind men daar Robben die 6 of 8 een quardeel Spek uitleveren / gelyk wy zelfs bevonden hebben; en waarschynlyk zullen in de gemelde eerste beginselen der Visschery / de Land-Robben noch grooter zyn geweest / gelijk mede die van Oud-Groenland, de Straat-Davis, Zembla en elders / ten waare deeze oude aldaar / door dit vervolgen / mede naar heimelyke plaatsen weeken.

Wat nu de Walrussen aanbelangt / die men eertyds op 't Land met gantsche Drommen by een vond / en aldaar gedood wierden / deeze worden noch wel jaarlyks betrapt / maar nooit op 't Land / ten zy op schotzen naaby Land en in 't water / en meest 3 of 4 hier en daar / doch nooit by troepen; wat hier de reden van zy / zullen we mede eens onderzoeken.

Door het tegenwoordige is men nu voornamentlyk met de Visschery in 't Ys bezich / daar ze eertyds aan 't Land plagt te geschieden / gelyk wyders blyken zal; in 't midden van 't Ys nu / verneemt men wel Walvisschen / maar byna geen Robben noch Walrussen. De Robben als gezegt

Walrussen onthouden zich onder

gezegt is/ onthouden zich op den Zoom van 't Ys / en de Walrussen naby Land / in 't water en op schotsen/ insgelyks op heimelyke plaatsen te lande/ zulks dat onze Schepen/ die jaarlyks dit Land aandoen/ de Walrussen allenks zodanig gesteurt en verjaagt vinden / dat ze zeer zelden die by drommen komen aantreffen / en byna nooit op 't Land; deezen die zy dan op een schots of in 't water betrappen / moeten ze met een styve en daar toe gemaakte Harpoen / gelijk een Walvisch schieten / die echter veeltyds van hun taaije en dikke huid weerom afstuit / maar wel getroffen zynde / haaltmen de Walrus met de lyn voor den steven van de Sloep / en steekt die met een styve daar toe gemaakte Lens / een Walrus-lens genoemt / door zyn taaye huid dood ; vervolgens boegseert men hem naar 't naast gelegen Land / of aan een Ysschots / op wiens vlakte men hem opsleept / vermits ze gemeenlyk zwaarder als een koe zyn; alsdan tytmen aan 't villen / verwerpt zyne taaye en dikke huid / dewyl ze onnut is / klooft beide de tanden met een byl uit het hoofd / of om de tanden niet t[illegible] beschaadigen / houd men het hoofd af / en kookt het in een groote ketel / vervolgens snyd men 'er het Spek / dat gemeenlyk een halve quardeel uitleevert / aan lange strooken af / en brengt het dus te Scheep. Dit nu kan echter zoo weinig voor de reedery vorderen / dat men 't / noch in 't Zaaizoen van de Visschery zynde / naaulyks waardig acht / om 'er naar te vallen / en den tyd te verspillen / zulks het aan de Walvischvangst geen belet mogt geeven ; maar 't gemelde Zaaizoen verloopen zynde / wanneer men om de Oost weder te rug komt / of geen blyk / van Walvisch op te doen ziende : zal men in 't opzeilen / Walrussen voorkomende / nog wel eenige moeiten aanwenden / en tyd daar aan besteeden. Nu is 't genoeg te begrypen / dat het niet wel mogelyk is / op deeze wyze een groote vangst te doen / schoon 't al gebeurde / dat wel eens geschieden kan / dat men 'er in 't water / of op verscheide Ysschotsen / een taamelyke meenigte by elkander zag leggen / en dus aanrof / zoo zyn ze in 't water byna alzoo bezwaarlyk te beroepen / als een Walvisch ; daar en boven schiet men de Harpoen dikmaals te vergeefs / want behalven dat een Walvisch beter te treffen is / zoo stuit de Harpoen op de zelve zoo niet te rug / als op een Walrus; en op de schotsen betrouwt men zich zoo wel niet by de Walrussen / als by de Robben / om 'er op te springen / dat mede zoo gemaklyk niet te doen valt / want zy leggen dikmaals maar 2 of 3 by elkander op een kleine vlakke schots / zoo dat ze daar veeltyds eerder af zyn / eer men gelegentheit vind om 'er op te komen / vermits zy met hun logge en zwaare ligehaamen / tegen een groote en verheeve schots niet konnen op klimmen / gelyk wel de Robben / die veel ligter van Lighaam zyn / en met een snelder beweeging / dit zeer vaerdig doen / en somtyds op zoo hooge en styl opgaande schotsen leggen / dat het te verwonderen is / hoe zy daar weeten op te komen. Deeze Robben beslaan derhalven veel grooter schotsen / zulks ze somtyds 20 of 30 sterk by een hangen; schoon nu echter de buitenste /

't Land, in 't water of op Schotsen.

Worden met een byzondere Harpoen gevangen, en verder met lenssen afgemaakt.

Hoe met de gevange Walrussen gehandelt word.

De Walrussen moeijelyk en met omzichtigheit te vangen.

die als met den neus over 't water leggen / ons ziende naderen / aanstonds zich te water begeeven / worden 'er eenige van de middelste noch betrapt; maar dit kan met het klein getal der Walrussen / zich op kleine schotsen onthoudende / zoo niet geschieden. Indien dan een groote en vlakke Ysschots / rondom met den rand aan 't water leggende / zoo stevig mogt wezen / dat ze 10 of 12 van deeze zwaare Ligchaamen zou konnen draagen / dat zelden van de vlakke Ysschotsen te verwachten is / zoo zou men echter op deeze schots gekomen / weinig konnen uitrechten / dan alleen hen schielyk weg te jaagen / ten waare zy zoo stout mogten zyn / gelyk somtyds gebeurt / dat ze eenige sterk zynde / niet willen wyken; echter zou men 't quaad genoeg met hen hebben / want met stokken kan men haar niet gelyk de Robben / beschadigen / en met styve welgescherpte lenssen / moet men dikmaals wel driemaal te vergeefs steeken / eer men door de huid booren kan / vermits die zoo dik en taay is; dies moet men 't op een gespanne plaats aanleggen / want daar de huid slap is / kan men bezwaarlyk doorkomen: dus mikt men derhalven met de lens naar d' oogen / waar op zy 't hoofd / om die t' ontwyken ter zyden af draaijen / dus vind men dan een gespanne plaats op of omtrent de borst / alwaar men in steekt / doch schielyk de lens weder te rug haalt / of zou door de Walrus met zyn tanden gevat worden / en ons met de zelve of het end van dien / lichtelyk konnen beschaadigen / gelyk somtyds is gebeurt. Doch deeze Walrus-stryd kan op een kleine schots niet lang duuren / vermits zy / 't zy gequest of ongequest / eerlang te water gaan; derhalven is 't voordeeliger op 't Land / gelyk noch volgen zal / hen aan te tasten. 't Voornaamste dat men op d' Ysschotsen tegens hen uitvoeren kan / is / dat men alle de Sloepen / of zoo veel 'er te water zyn / ieder naar een schots / of rondom een schots / naar een Walrus afzend / hoopende de zelven noch op den kant of in 't afvallen te konnen schieten / wanneer dan noch veeltyds van 3 geschotene Harpoenen / 2 op hun taaije huid zullen afstuiten; deeze die dan getroffen is / haalt men voor den steven / en handelt die als reeds is gezegt. Hier uit is dan genoegzaam te zien / dat 'er op deeze manier in 't water en op schotsen weinig buit te haalen is / waarom de hedendaagsche Commandeurs weinig voordeel op de Walrussen te behaalen zien.

Somtyds worden 'er wel Walrussen op 't Land en afgezonderde plaatsen gevonden.

't Gebeurt noch somtyds wel / dat 'er Walrussen op 't Land gevonden worden / doch dit geschied / om voor gemelde reden / meest op ongewoone plaatsen / als op 't Moffen Eiland, achter het Voorland, in de Horizont en Klok-Bayen of elders / en aldaar op verre afgelegene en als uit den weg leggende vlaktens en reeven / waar zelden Schepen komen; echter die aldaar gevonden worden / vind men de zelven / door het aloude en noch jaarlyks vervolgen / zodanig op hun hoede / dat men 'er veeltyds weinig uitrechten kan / leggende de benedenste zoo na en veeltyds aan 't water / en de bovenste insgelyks niet verre daar van af / en zeer gereed om in 't water te komen / gelyk we zelf op 't groote Rif achter het Voorland hebben bevonden; alhier een kleine troep van 30 of 40 al-

dus

dus op 't Land vindende / de benedenste aan 't water / en de bovenste niet verre van daar / zoo vertoefden we dan eenige uuren eer we te Lande quamen / hoopende dat ze wat verder op 't Land kruipen zouden / zulks wy met laag water beneden hen mogte landen. Dit niet willende gelukken / alzoo zy wantrouwende / goede wacht hielden / zo lande men met twee Sloepen wederzyds van hen / maar eer wy op 't Land ons in staat hadden gestelt / waren ze meest alle te water / en eenige weinigen wierden gequest; eindelyk geraakten ze / gequetsten en ongequetsten dus in 't water / behalven eenigen die wy noch in 't water schoten / en op de gemelde wyze behandelde. Dus blykt / dat de gelegentheit om alhier Walrussen te vangen / even eens als met de vangst der Witvisschen / hedendaags zoo goed niet is / als eertyds / toenze alhier noch onverschalkt waren / en in een onnoozelder staat.

Hoe hier mede in 't vangen als dan omgegaan word.

Eertyds plagten de Walrussen mede in de Klok-Bay , Groene-Herberg, achter 't Voorland , en meer andere plaatsen en gewoonlyke Havens / in hun eerste onnozelheit / op der zelver vlaktens in 't gemelde Zaaizoen / zeer verre op 't Land te kruipen / zulks de benedenste zelfs met hoog water genoeg droog lagen / en men met laag water aan veele van deeze vlaktens / een taamelyke voorstrand vond / alwaar men beneden hen landen kon. Wanneer men dan met alle de Sloepen / ieder met behoorlyk geweer verzien / aldaar aanlande / stelde men zich recht voor de zelven / om hen de waterkant af te snyden ; de Walrussen als toen noch onkundig / zagen dit alles zonder te schroomen aan / niet weetende wat hen wedervaaren zoude / voor dat zy 't gewaar wierden; want het gebeurden toen dikmaals / dat een ieder de zyne reeds gedood had / eer zy het water konden bereiken. Dus eindelyk als een schans van lyken voor zich hebbende / week men ter zyden / laatende alleen eenige oppassen / om deezen die wilden overkruipen / mede de rest te geeven / zo dat dikmaals gebeurde / dat men ze in deeze waterschans / 2 of 3 hoog op elkander dood stak ; en om hen noch meer belet toe te brengen / wierd dan ter zyde mede zodanig een belemmerde Schans gemaakt. Door dit gewoel vermoeit zynde / het geweer stomp geworden en een gedeelte daar van gebrooken / nam men derhalven wat tyd om te rusten / laatende midlerwyl deeze Waterdieren naa Landwaarts een vrye opening / vermits zy 't aldaar niet ontkomen konden. Ondertusschen rustenen en men ververschte zich met een soopje / of at en dronk eens / of scharpte zyn geweer / en toen weer aan 't slachten / zulks men op deeze manier 2 / 3 / 4 of 500 en meer teffens dood sloeg / wanneer men verbolgens met het Schip nader by zeilde / en alles op beschreevene manier verrichte; en dus bragt toen zodanig een Walrus Vangst / vry wat meer zoden aan den dyk / als nu.

Walrus tyd op 't Land, en hoedanig ondernomen.

Dit hebben we niet alleen van oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / die dit ten hunnen tyde / ten deelen zelfs hadden bygewoont / en uit den mond hunner Voorzaten / die noch meer ervaarentheit daar

van hadden / vernomen / maar ook konnen onze eigen oogen van dit gezegde getuigen zyn / wanneer wy in verſcheide Bayen / en achter het Voorland veele deezer vlakten met opmerking hebben beſchouwt / en aldaar een meenigte van oude Walrusbeenderen gevonden / eenigen boven den grond / en noch veel meer die door den langduurigen tyd als onder 't Zand beſtooven en begraaven waren.

Voordeelige Walrus-vangſt door den Commandeur Ryke Yſe aan d'Ooſt-kant van Spitsbergen.

Alhoewel nu het verhaal van deeze Walrus-Vangery / zich reeds wat verre heeft uitgebreid / moeten we echter alhier noch byvoegen / hoe buiten gewoon en gelukkig de Walrusvangſt van Ryke Yſe, een oud Commandeur van Vlieland geboortig / is geweeſt. Deeze Commandeur quam / zo wy uit de berichten konnen afleiden / omtrent den Jaare 1640 of 1645, aan d' Ooſtzyde van Spitsbergen, daar hy eenige Eilanden vond / nooit door eenige Schepen bevaaren / en derhalven naar hem de Ryke Yſe-Eilanden genoemt worden; op welker vlakten hy een ongelooflyke meenigte Walruſſen vond / waar van op de reeds verhaalde manier / veele honderden gedood wierden / zulks dat men behalven het Spek / een ongelooflyken rykdom van Tanden van daar bragt / en de Reeders zodanig een voordeel deeden / als men nooit van diergelyk een togt heeft gehoort. Dit is ons van verſcheide oude Commandeurs en Harpoeniers verhaalt / en zelfs door zyn eigen Dochter beveſtigt; doch wy zullen 'er geen breed verhaal van doen / dewyl ons door den tyd veele zaakelykheden ontvallen zyn / dies wy 't hier als ter loops maar aanroeren / omdat men daar uit genoeg afleiden kan / wanneer men 't gemelde van de gevondene Walrusbeenderen daar nevens vergelykt / hoedanig de Walrus-vangſt / eertyds van een merklyker belang is geweeſt / dan men nu dagelyks ondervind.

Merkwaardige Walrus-ſtryd te Lande, en hoedanig die uitviel.

Een merkwaardige zaak / aangaande de Walrus-Vangery te Lande / moeten we alhier noch ter nederſtellen / die ons van Harpoenniers / deeze vangſt te Lande bygewoont hebbende / tot onderwys is verhaalt. Als wy / zeiden ze / een troep Walruſſen / op 't Land leggende / verneemen / ſchoon ze niet hoog leggen / zulks wy met laag water maar een kleine voetſtrand voor ons bevinden / en met een ſchielyke Landing hen konden aantaſten / ſchroomt men 't echter met geweld uit te voeren / opdat zy / zich gewond voelende / ons niet in 't water mogten dringen / eer wy de voorſten afgemaakt hadden; dat hen ook wel gebeurt was / dat ze zich gewont voelende / niet alleen zeer verwoed met de tanden naar hun ſloegen / waar door eenige hun geweer gebroken en uit de hand geſlagen wierd / maar ook als raazende van gramſchap het hoofd tusſchen de beenen of vlerken ſtaken / en alzoo de ſtyle vlakten tegens hen afrolden / zulks zy genoeg te doen hadden hen t'ontwyken; en ſchoon zy ter zyden geweeken / hen van achteren of ter zyden wilden aantaſten / waren ze / vermits de waterkant voor hen open ſtond / zoo ſchielyk te water / dat 'er van een groot gedeelte maar zeer weinig gedood wierden / want eenige gequetſten bereikten echter het water. Hoe weinig men

men nu op hen kan uitvoeren / is uit het verhaalde af te neemen / behalven dat onder zodanig een meenigte / het gevaar te grooter is / vermits ze alsdan zoo stout zyn / dat ze hunnen makker willende ontzetten / om de Sloepen zwerven / en de zelve niet alleen met hunne tanden trachten te doorbooren / maar aan 't boord slaande / geheel het onderste boven zouden werpen. Verders verhaalden ze; als wy hen aldus laag aan 't Strand en naby het Water vinden / en naar een weinig vertoevens echter niet hooger op 't Land kruipen / zoo landen wy eindelyk / maar in plaats van hen met geweld aan te tasten / zoeken wy hen met een zachter toom om te leiden. Wy houden hen dan de scherpte onzer Lenssen voor hunne oogen / daar zy zeer schuuw voor zyn / en niet alleen het Hoofd daar voor omdraayen / maar veeltyds ook 't geheele Lighaam anders omwenden / om zich op de vlucht te begeeven / slaande teffens de naast hem zynde met de tanden op 't lyf / die alsdan mede genoodzaakt word zich om te keeren / en op deeze wyze geraakt de geheele troep gaande / vermits de bovenste door de benedenste Landwaarts voort gedreeven worden. Dus zoeken wy hen met zachtigheit zoo verre Landwaarts te dryven / tot we een bequaame Voetstrand hebben / om d' achterste die ons de naaste zyn te kunnen dooden; alsdan tasten wy hen / ons in goede order gestelt hebbende / met geweld aan / en schoon zy zich dan willen omkeeren om hen te verweeren / moeten zy 't echter met de dood bekoopen / eer zy het water konnen bereiken. Het gebeurt nu wel dat 'er onder onze stryders een blooden of zwakken hals is / of dat iemand zyn geweer door een Walrus word uit de hand gewrongen / of met de tanden aan stukken gebroken / of een ander zyne Lens op de ribben of in 't uitschampen op een steen stomp stoot; een ander die de zyne reeds gedood heeft / komt dan deeze te hulp / en alsdan gelyk als een schans van dooden naar de Zeekant gemaakt hebbende / wyken wy ter zyde / en handelen verder daar mede als reeds is gemeld. De overigen dus als in een kring besloten zynde / worden des te gemaklyker gedood / want hoe verwoed en moedig zy in den eersten aanval zyn / dringende eenigen met geweld door in Zee / zoo worden dan deeze ingeslootene als moedeloos / geen uitkomst ziende / en hunne makkers rond om hen verslagen / trillen en beeven op den aankomst hunner Vyanden / en steeken hun hoofd tusschen de vlerken / waar van eenige gantsch weerloos gedood worden / en d' anderen het eindelyk mede opgeeven moeten.

Hoe deezen stryd word aangelegt, om deeze Dieren te verschalken.

Behalven dat dit laatste wel voornamentlyk den Walrusvangers tot onderwys kan strekken / zoo verneemt men mede hier uit een omstandig verhaal / hoe de Walrusvangery van ouds plagt te geschieden / en hoe die nu tegenwoordig word verricht; waar uit licht te oordeelen is / dat de Walrusvangst nu op verre naa / by de voorige niet haalen kan / en dat het derhalven niet te verwonderen is / dat 'er nu jaarlyks zoo weinig Walrussen gevangen worden; want deeze Zee-Olifant / eer dat

De tegenwoordige Walrusvangst zoo voordeelig niet als eertyds.

hy Menschen kende / was 'er geen Vyand hem te magtig / of schoon een wreede Beer die zich in Groenland mede onthoud / een Zeerob beloerende / weet te vermeesteren / zoo kan hy tegens dit verbaarlyke wangedrocht echter niets verrichten / dierhalven leiden zy zich eertyds gerust op 't Land te slaapen; maar nu hunne rust zodanig is verstoort en zy dus verjaagt zyn / zoo is 't / dat de Walrusvangst / gelyk gemeld zy nu t' eenemaal is vermindert.

DERDE HOOFDTSTUK.

Besluit om de Walvischvangst t' onderneemen; hoedanig deeze Walvischvangst is opgekomen; wanneer en hoe de Maatschappy wierd opgerecht: Octroy verzocht, en ook verkreegen. Eertyds onthielden zich veele Walvisschen omtrent Spitsbergen, waar toe d' aasryke Gronden gelegentheit gaven. Verdeeling over de Visschery voormaals gemaakt. De Engelsen wat die bezaten; en wat de Hollanders. Traanketels en Pakhuizen voor de Visschery opgerecht, waar van noch overblyfzels zyn te vinden. Ryke Walvischvangst eertyds omtrent Spitsbergen; Te Smeerenburg de voornaamste Traankokeryen der Hollanders, als mede op Jan Mayen Eiland. Hoedanig de Visschery omtrent de Bayen geoeffent wierd, en de Groenlandsvaarders van dubbele Manschap verzien.

Besluit genomen om mede Walvischen aan te doen.

DE Visschery / haar ryke Voordeelen / door 't ontwyken der Wirvisschen / Robben en Walrussen allenks beginnende te missen / besloot men de Walvisschen / die zich in grooten getalle rondom dit Land en in de gemelde Bayen onthielden / mede aan te doen. Dat dit eerlang ondernomen wierd / blykt hier uit; want het was in den Jaare 1612. toen de gemelde twee Schepen van d' Engelsen genomen wierden / en van de Vangst en al het Vischtuig berooft.

Hoedanig deeze Walvischvangst is opgekomen;

Deeze Groenlandsche Walvischvangst veel eer ontsprooten en voortgekomen / uit het naspeuren der Visschery / eertyds van die van Guipuscoa en van de Basques, (hier voor aangeroert) omtrent de Kusten van Spanje geoeffent / (alhoewel deezen niet dan Vinvisschen opdeeden) dan dat ze uit onzen eigen Landaart gebooren is; of wel uit de Yslandsche en Deensche / om zodanige gewzeegde togten in 't Ys te waagen.

Deeze Basques altoos goede Zeeluiden geweest / waren op en omtrent hunne Kusten op deezen vangst wonder wel afgerecht; waar op allenks is

is gevolgt / dat ze te met verder in Zee ſtaaken / en ſomtyds buiten Ierlandt om geraakten. Men reede en voer allenks ſterker op de Kuſten van Yslandt en vervolgens op Groenlandt, zulks de Biſcapers en anderen tot omtrent 50 of 60 Groenlands-Vaarders in Zee bragten ; welken aanwas van deeze Viſſchery den Kooplieden van andere Natiën niet weinig in 't oog ſtak ; tot ten laatſten de zelve meeſt in Hollandt overging / alwaar toen den Staat der Vereenigde Nederlanden / van eenige hunner ingezeete Handelaars / nu en dan Verzoekſchriften outfing / om t' Amſterdam en in Noord-Hollandt, op 't voorbeeld van d' Ooſt-Indiſche Maatſchappy / mede van deeze vaart een Compagnie te maaken. Over dit onderwerp was voor eerſt bezwaarlyk een geregelde Order te beraamen ; echter vondmen tot nader goeddunken een ontwerp hier over goed / en wierden op verſcheide plaatſen in den Jaare 1611. en vervolgens / inſchryvingen door Deelgenooten gedaan / die meeſt t'Amſterdam , Schiedam , Hoorn , Enkhuizen en te Middelburg woonden; maar 't werk wierd toen noch in geen volkomen ſtaat gebragt: zulks die van Amſterdam alleen voor eerſt een Maatſchappy inſtelden / wiens Hoofd-Belanghebbers / aldaar eenige Jaaren vooraf een Bewind ter hand namen / dat vervolgens by beurten omging / en deeze Maatſchappy hield noch / alhoewel ſchoorvoetende / tot den Jaare 1645. Stand.

En de Maatſchappyen een begin namen.

Vermits nu twee Jaaren naa 't neemen der gezegde twee Schepen door de Engelſen / een Schip van Hoorn wederom ter Walviſchvangſt wierd uitgeruſt / dat met een goede Lading weder t' huis quam ; verzochten deeze Hoornſche Belanghebbers / en waarſchynlyk meer anderen / dien ryken vangſt wel gevallende / in 't zelve Jaar 1614. Octroy, dat ook verkreegen wierd / zulks niemand uit Hollandt naar Spitsbergen om aldaar te Viſſchen vaaren mogt / dan die reeds de Viſſchery aldaar hadden beginnen op te rechten / en met zodanige Reeders / die van vermogen waren / om de zwaare uitruſting / als tot de oprechting van zodanig een Maatſchappy behoorde / te helpen uitvoeren / en door hen daar toe wierden verzocht of verkooren / als mede die geenen / die van den Staat om Medereeders te mogen wezen / wierden gedoogt en toegelaaten; welk Octroy van deezen inhoud was;

Octroy op deeze Viſchery verzocht en ook verkreegen.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden , allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN , dat wy ontfangen hebben d'ootmoedige Supplicatie aan ons gepreſenteert van wegen *Lambert van Tweenhuizen* , *Jaques Niquet* , *Jaques Mercys* , *Gilles Dodeur* , *Leonart Rans* , *Ysbrant Dobbens* , *Nicaſius Kien* , Commis van de Vivres , *Anthoni Monier* , Contrerolleur van d' Artillerye , en *Dirk Adriaanſz. Leveſtein* , met haare Compaignons , als nu te ſamen in een Compagnie vereenigt , met veele andere Perſoonen uit de Quartieren en Steden van deeze vereenigde Provintiën ; inhoudende hoe dat zy Supplianten de alder-eerſte waren , die uit deze Landen zoo verre om de Noord aangevangen hadden , te vaaren of te zeilen

len, met toerusting van een quantiteit Schepen, alwaar nooit Christen Mensche omtrent hadden geweest, ja dat zy hadden gepasseert drie en tachtig graden, blykende by zeekere Caarte en bewys onder de Supplianten berustende; alwaar haare Schepen gevonden hadden een ruime Zee, zonder Ys, vlak Weyland, met Graseetend Gedierte, en aldaar aan de Zeekant en daar omtrent gevangen eene quantiteit *Walvisschen*, *Walrussen* en andere Visschen, hebbende daar toe uit Vrankryk doen komen een quantiteit *Basques*, om de zelve *Walvisschen*, en *Walrussen* te vangen, en alzoo de profyten van zulke Nieuwe Landen in deze Vereenigde Nederlanden te brengen, door de handeling en ontdekking van de zelve. Dan alzoo zy Supplianten by experientie hadden bevonden, dat geene apparentie hadde dat zylieden alleen, of in 't particulier op de voorsz. Landen zoude konnen vaaren, waar door de Couragie lichtelyk benomen zoude werden, van den Kooplieden in 't particulier t'onderzoeken eenige Nieuwe Landen. En dat het buiten reden zoude wezen, dat, 't geene zy Supplianten op haare groote excessive kosten gevonden hadden, en 't geene zy als noch verhoopten te vinden, by anderen de profyten en vruchten daar van getrokken zouden worden, 't welk zy Supplianten vastelyk vertrouwden onze meining ook niet te zyn; hadden de zelve Supplianten ootmoediglyk verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven tot recompense van de eerste ontdekking van de Voorsz. Neering in deeze Landen, reparatie van haare geleede schade, mitsgaders tot Conservatie van de Neering die anderzins pericliteerden van door confusie verlooren te gaan, haar te verleenen consent en Octroy, om voor den tyd van tien eerstkomende Jaaren alleen te mogen handelen van *Nova Sembla*, tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren-Eiland*, *Groenlandt* en andere Eilanden die onder de voorsz. Limiten zoude mogen gevonden worden: te vreden zynde dat alle Persoonen onder ons gebiedt in de voorsz. Compagnie van de eerste aanstaande Equipagie binnen een Maand zullen aangenomen worden, en voor de naavolgende Jaaren binnen drie eerstkomende Maanden, door dien zy Supplianten binnen den tyd van ses weeken in Zee zullen moeten wezen met haare Schepen. Welk aangemerkt, ZOO IS 'T, dat in consideratie van de redenen voorsz. geneegen wezende ter ootmoedige bede van de voorsz. *Lambert van Tweenhuizen*, *&c.* Wy den zelven Supplianten en vereenigde Compagnie gegunt, geoctroyeert en geaccordeert hebben, gunnen, Octroyeren en Accorderen mits dezen, dat zy voor dit loopende Jaar, en de twee Jaaren daar naa te volgen, uit deeze Vereenigde Nederlanden alleen zullen mogen handelen en Visschen, op de Kusten en Landen van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Groenland*, en d'andere Eilanden die onder de voorsz. Limiten gevonden zullen mogen worden, mits dat die geenen die dit Jaar in de voorsz. Compagnie zullen begeeren te komen, 't zelve zullen moeten doen, en haar daar op verklaaren binnen zes weeken naar affixie van Billietten, en binnen vier Maanden, die geene die daar in zullen begeeren ontfangen te worden voor de voorsz. twee naavolgende Jaaren. Welverstaande dat die geenen die respective in de Compagnie zullen komen, niet alleen zullen profiteren van haar Geldt naar Advenant dat zy geadventueert zullen hebben, maar ook van alzulke vordere voordeelen als 'er zullen mogen geraaken te vallen binnen den voorsz. tyd, zoo wel het bewint van de voorsz. Compagnie en Equipagie aangaande, als anders. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van de Ingezetenen

nen van deze Landen, van wat conditie of qualiteit die zyn, anders als die van de voorſz. Compagnie Suppliantén, binnen dit loopende en de twee daar naa volgende Jaaren, uit deeze Vereenigde Nederlanden te handelen en te Visſen op de Kuſten en Landen van *Nova Sembla*, tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren-Eiland*, *Groenland*, en de andere Landen die onder de voorſz. Limiten gevonden zullen mogen worden, op de verbeurte van hare Schepen en Goederen. Ontbieden daarom en beveelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticiren, Officieren, Magiſtraaten en Inwoonders der voorſz. vereenigde Nederlanden, dat zy de voorſz. Compagnie Suppliánten ruſtelyk en Vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroye en Conſent, ceſſerende alle contradictiën en empeſchementen ter contrarië, want wy 't zelve ten dienſte van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den zeven en twintigſten Januari, 1614.

Dit Octroy aldus verkreegen / wierd deeze Eilandſche Walviſch-Vangſt / met allen yver voortgezet. Hechte en ſterke Pakhuizen en anderen benoodigden toeſtel / tot Traankokeryen / en Kuiperyen wierden alom vervaardigt / om by een goede en ryke Walviſchvangſt gereed te zyn / met alles wat tot deeze Viſſchery vereiſcht wierd.

Maar om onzen ontgleeden draad wederom op te vatten / zoo waren we reeds met ons bericht zoo verre gevordert / dat de Viſſchery aan verſcheide Landaart wiert vry gegeeven / de verſchillen bygelegt / en ieders verblyf verdeelt; en nu hebben we getoont / dat de Hollanders eerlang naa deeze verdeeling door oprechting van een Maatſchappy wederom zyn bepaalt / anders verdeelt en van elkander afgezondert. Het ſtaat ons dan te verhandelen / niet alleen hoe zich deeze verdeeling door d'oprechting van de Compagnie heeft toegedragen / en hoe / en met hoedanig een gevolg de byzondere Reederyen hunne Viſſchery op Zee hebben verricht / en deeze van de Compagnie aan Land plegden / maar ook hoe het zich met deeze Viſſchery / in den eerſten aanvang / onder alle deeze Natiën aan en omtrent Spitsbergen toedroeg. Walviſſchen eertyds veel omtrent Spitsbergen.

Dit groote Visryken en daar door wydvermaarde Eiland / is van een uitgeſtrektheit / geſtalte en welgelegentheit als hier voor reeds beſchreeven / leggende in 't midden van de Walviſch-Zee / werwaarts als toen de Walviſch in zyne eerſte onnoozelheit / van allerwegen naar deeze aasryke gronden en Bayen quam toe zakken; daar gekomen / hield zy halte / ververſchte en vermaakte zich als in een zeer vette en grazige weide / want alle de gronden en Bayen van omtrent dit Eiland waren toen / gelyk als noch / vol van 't gemelde Walviſch aas / waar naa den toevloed der Viſſchen toen zoo groot was / gelyk-'er wys in Egipten door 't overvloeyen van den Nyl / en in Holland wegens de Moeraſſen / Poelen en Slooten het zeer vorſch-en padryk is / en dus deeze Landen door den Ojevaar aasryk zyn / zoo weet dit dier deeze Landen / ieder op zyn tyd / en met genoegzame kennis / voor andere hooge Landen De Aasryke Gronden gaven hier aanleiding toe.

 uit

uit te kiezen. Om deeze zelve reden wierd eertyds dit Eiland / door de Eilandsche Walvisch / verre boven 't Beeren-Eiland, de Noordkaap, Hitland, Fero, Ysland en meer andere daar om heen leggende Landen geacht en verkooren. Onzen Landaart en meer anderen / weeten by genoegzaame ervaarentheit / hoe Grond-en Aasryk / hoe wel gelegen en door veele en schoone Bayen als anderzins dit groote Eiland is verzien / en voor de Walvischvangst boven veele andere plaatsen uitmunt. Alle die in de Zeevaart geoeffent zyn / weeten door hunne ervaarentheit en 't behulp der instrumenten / vreemde en bekende Gewesten op te zoeken; desgelyks is ook door verscheiden redengeevingen hier voor getoont / dat de Eilandsche Visch van deeze wetenschap mede niet onkundig is; hem is by ervaarentheit dit Eiland genoeg bewust / hy kent des zelfs gesteltheit en gelegentheit; hy weet by deeze zyne ervaarentheit en zonder werktuigen / gelyk wy met instrumenten / dit Eiland op te zoeken; en gelyk den Ojevaar in de Lucht / aan Bergen en Dalen / wat koers hy te neemen heeft / zoo weet deeze Visch onder water in zyn natuurlyk Element / langs klippen en gronden / als by staande baakens / dit zyn begeerig Gewest op te zoeken. Dit Gewest dus kundig geworden / en den weg derwaarts te komen; zoo is dan de gemelde toevloed der Visschen tot het zelve zeer natuurlyk. Zoo draa dan / als het Zaaizoen toeliet / bemerkte men in 't eerste ontdekken van dit Gewest / dat allenks de kusten van het Ys gezuivert wierden; dat alhier / van uit het Oost en Westys / uit Zee en van allerwegen / gelykzaam een t' zaamenvloejing van zeer veel Visch / om en omtrent dit Land gezien wierd / om de gemelde vette Gronden / by en in des zelfs Bayen / hunnen pynlyken geleedenen honger / in 't winter zaaizoen op Zee geleeden / eenigzins voor eerst met het overgebleeve aas te stillen / en vervolgens zich van den zeer schielyken en weeligen aangroei te bedienen.

Hoe bewust deeze Visch van deeze Gewesten was.

Om dan ter zaak te komen; men zag in d' eerste ontdekking van dit Gewest / de buiten en binnen kusten / Gronden en Bayen / Wateren en Stroomen / overal en rondom vol Visch. De Engelsen als d' eerste bevaarders / vermits de Vorsten en Mogendheden / dit Gewest te bevaaren / allen Landaart vry lieten / dit Land voor hun alleen niet konnende behouden / wierd het zelve naa eenig voorgaande verschil onder de Visschers van verscheide Natiën / in zodaniger voegen verdeelt / als reeds is gemeld; welke verdeeling / door de wyde uitgestrektheit en meenigte van schoone / groote en zeer bequaame Bayen / genoegzaam kon geschieden; ieder Landaart viel een Landstreek / van een ruime uitgestrektheit te beurt / begrypende eenigen / 1 / 2 of 3 en meer Bayen en bequaame Reeden voor de Schepen. Nademaal nu dit Land zonder Opperhoofd was / waar van anders de bestiering van af hangt / zoo gingt ook mede met deeze Verdeeling / volgens 't gemeene spreekwoord; 't eerst in de Boot, keur van riemen; en dus moesten de kleine voor de groote wyken. De Engelsen als d' eerste bevaarders / begeerden eenig voorrecht / keurden derhalven / of hadden

Hoedanig d' Eerste Visschery hier geoeffent en verdeelt wierd.

den reeds in bezit/ eenige der voor gemelde beſte Bayen/ en vermits zy voor de grootſten wilden aangezien zyn / achtende hun beſtand om tegen de Hollanders te wryven / dies konden ze hunne bezitting behouden; de Hollanders de tweede keur hebbende / en zich mede beſtand vindende / deeden insgelyks een goede kleur / die zy ook behielden; anderen keurden wederom wat anders / en in dier voegen als in de keurverdeeling hier voor is gemeld. Nademaal dan dit Geweſt ruim en groot genoeg was/ kon 'er ieder voor zich wat in bezit krygen / ieder keurde en wierd by inſchikking zyne keur vergunt ; want waar men keurde/ hoe men keurde/ of wat men keurde/ nooit kon men miskeuren/ vermits het allerwegen/ en alom zoo wel binnen als buiten de Bayen/ overal even Viſchryk was/ dies konde zich een ieder met zyne keur wel laaten vergenoegen; want waar men zich geplaaſt vond / konnen een volle laading / niet alleen van ſpek / maar zelf van traan bekomen/ zulks men mede ten dien einde eerlang/ langs de kuſten/ in alle bogten en Bayen/ en op alle bequaame vlaktens/ Traanketels en Pakhuizen/ in ieders gekeurde deel begon op te rechten.

De Engelſen eigenden zich het eerſte voorrecht in de verdeeling toe;

Vervolgens de Hollanders en dus ook d' andere Natiën.

Eveneens gelyk wy de eerſte Walrus-Vangery/ door d' oude noch overgebleeve gebeentens derzelven/ eenigzins hebben bevestigt/ zoo kan ook tot beveſtiging van deeze eerſte Walviſchvangſt dienen / de oude en noch overgebleeve Muuraadjes en Fondamenten van veele Pakhuizen en Traanketels / die langs de gantſche kuſt/ op veele plaatſen noch tegewoordig worden gezien En gelyk we van de Walruſſen gezegt hebben / die veeltyds niet verre van Zee te lande kruipen/ wiens overgebleevene gebeentens/ lichtelyk van Zee overſtroomt worden / en deezen die boven 't bereik van de Zee leggen/ vermits ze niet groot zyn / gemaklyk door den tyd van 't zand beſtooven konnen worden ; zoo dient dit voor den opmerkenden / op zodanige vlaktens komende / wanneer men eenige deezer gebeentens komt te zien/ dat men met graaven in 't zand/ veel meer van de zelven kan naaſpeuren en ontdekken. Maar deeze Fondamenten die boven 't bereik van de Zee zyn gebouwt / en derhalven niet licht overſtroomt of om verre geworpen worden / noch door de boven uitſteekende muuraadjes beſtooven/ zyn tegenwoordig noch op veele plaatſen te vinden/ gelyk wy de zelven overal/ en op veele van de zelven/ met verwondering / zelf zeer duidelyk hebben gezien en beſchouwt; te weeten: van de Zuid om de Noord; in Diſco, Wibe Janſz-water , de Hoop-en Halvemaans-Eilanden, de Horizont-Baay en meer andere Bayen en Reegs/ by en om het Zuideinde van Spitsbergen leggende/ daar wy zelf niet geweeſt zyn / maar echter uit goede en geloofwaardige berichten verſtaan/ dat 'er in den aanvang mede een groote Viſſchery is geweeſt/ zulks 'er ten dien einde op verſcheide plaatſen veel Pakhuizen en Traanketels hebben geſtaan; maar langs de Weſtzyde / waar dat wy veele Bayen zelf hebben bezocht/ waar van de gemelde Horizont-Baay de zuidelykſte is/ en niet verre van de Zuidkaap gelegen / alwaar wy mede niet geweeſt

Traanketels en Pakhuizen ten dienſt der Viſſchery opgerecht.

Waar van de overblyfſels noch zyn te zien.

In welke Bayen de Schryver de Overblyfzels zelf heeft gezien of niet gezien.

zyn / doch van daar eenige mylen Noordwaarts / volgt de Klok-Bay, daar zyn wy tweemaal geweest / welke Baay in de gemelde eerste verdeeling / de Engelse-Baay wierd genoemt ; deeze is een wyde en ruime met verscheide spruiten diep in Land inloopende Baay / die in zich verscheide kleine bayen / bogten / reeven / inhammen en goede reës voor zeer veele Schepen / bevat. In een der zelve / de Baay inkomende / een weinig om de Zuid / hebben we in 't Jaar 1697 met ons Schip de 4 Gebroeders / inhebbende 7 Visschen / nevens een doorgaans ryk gelaade Vloot / van meer dan 200 Schepen gelegen; want vermits het Oorlog met Vrankryk was / moest alhier onze verzaamelplaats zyn. Van deeze Vloot die onder de verdeediging van 9 Hollandsche en 2 Hamburger Geleischepen in deeze Baay vergaderden / achten we waardig te zyn uit volgende aan te teekenen; bestaande deeze Vloot uit:

Ryke Walvisvangst, en wanneer.

Waar uit deeze Groenlandsche Vloot bestond.

121 Hollandsche Schepen inhebbende	=	1252 Vis.
54 Hamburgers - - - - -	=	515 of 18206 Quard.
15 Bremers - - - - -	=	119
2 Emders - - - - -	=	2
Te zamen 192 Schepen inhebbende	=	1888 Visschen.

Onder alle deeze Schepen was 'er niet een die niets gevangen hadde / maar veele waren vol / hebbende de minste onder de Hollanders 3 Visschen. In deeze gemelde binne Baay / de Schoone Haven genoemt / konden alle deeze Schepen / op een goede zant en steklgrond / voor alle winden beschut / gemaklyk ter reë komen. Ook quamen hier noch by ons / verscheide Moskovischvaarders / om mede onder onze Convoyers te zeilen.

In alle deeze gemelde binne-Bayen zyn wy zelf niet geweest / maar deeze en noch twee anderen / alwaar wy verscheide muuraadjes van Traanketels / en in onzen eersten togt naar Groenland mede noch twee Engelsche Pakhuizen hebben gezien. Van deeze Baay eenige mylen Noordwaarts / is de Yszont-Baay, mede zeer diep in 't Land loopende; in 't inkomen aan de rechterhand / is een groote bogt / de Groene-Herberg genoemt / en daar tegenover op d' andere zyde van de Baay / vind men een dergelyke bogt / doch wat kleinder / de Bchoude-Haven, geheeten. In beide deeze Bayen hebben we fondamenten van Traankookeryen gevonden. Een weinig verder om de Noord / achter het Voorland, aan 't Vasteland / bezuiden het groote Rif / is een taamlyke groote Baay / doch van ons nooit bevaaren; maar een weinig Noordelyker benoorden 't gemelde Rif / vind men een schoone ronde Baay / doch iets kleinder / de Engelsche-Haven genoemt / hebbende een schoone vlakke strand ; alhier hebben we eenige muuraadjes van Traanketels gezien. Aldaar tegenover aan de zyde van 't Voorland, of langs het

Verscheide Bayen en Havens, waar noch overblyfzelen van Traankokeryen enz. gezien worden, beschreeven.

het geheele Voorland naar den binnen kant / zyn verscheide bogten met schoone vlakke stranden / alhier hebben we mede / nevens 1 of 2 derzelven / fondamenten van Ketels gevonden. Benoorden het Voorland is de Kruis-Baay, insgelyks diep in 't Land loopende / in den ingang van deeze Baay / zyn nevens een breede vlakte / mede eenige muraadjes van Traankookeryen te vinden. Om dan niet al te langwylig te zyn / zoo volgt aan deeze / de Hamburger-Baay , daar naa de Magdalene- en vervolgens de Engelsche-Baay ; in ieder van deeze drie / hebben we mede verscheide fondamenten van Traanketels gezien. Tusschen de Engelsche en de Zuid-Baay, legt het Deensche-Eiland, insgelyks / alhoewel geen groote / echter van een schoone Baay verzien / hier hebben we mede verscheide muuren van Traankokeryen vernomen. Benoorden dit Deensche-Eiland, legt het Amsterdams-Eiland, dat Zeewaarts zeer hoog is / maar Landwaarts vlak afgaande / met een zeer groote vlakte / Smeerenburg genoemt; dit Eiland is van weerzyde van twee schoone en groote Bayen verzien / de Noord en Zuid-Baay geheeten ; landwaarts daar deeze te zaamen loopen / maakt dit een derde groote en schoone Baay / de Hollansche-Baay genoemt / die tegen de vlakte van Smeerenburg aangrenst; daar nevens en op Smeerenburg zyn verscheide muuraadjes van Traankookeryen en Pakhuizen te vinden. Nu zullen we voor eerst deeze passeeren / en vervolgens Noord en Oostwaarts voortgaan tot aan 't einde van Spitsbergen , en alsdan weder te rug komen ; maar belangende de Visscheryen van alle de gemelde Bayen van andere Natiën / benoorden en bezuiden deezen gelegen / zullen we kortheits halven zwygen / en dan alleen van deeze met een weinig meerder omstandigheit spreeken / waar uit dan ook de Visschery van andere Natien / of deeze van 't gantsche Gewest / bequaamlyk zal konnen afgeleid worden.

Aan deeze Hollansche-Baay , grenst de Baay achter den Zeeuschen-Uitkyk , daar mede verscheide fondamenten van Traanketels staan; hier aan volgt de Roode-Baay, waar in wy nooit geweest zyn ; vervolgens de Biskayer, achter wiens uitsteekende hoek insgelyks eenig muurwerk van Ketels gevonden word.

Onnoodig achten we den afstand en strekking van d' eene tot d' andere Baay te melden / noch d' uitgestrektheit der kust te beschryven / nademaal dit genoeg in onze Kaarten en anderen daar van uitgegeeven / kan naagezien worden. Om dan verder onze Vischplaatsen te beschouwen / zoo volgt naar den Biskajer, de Kee achter het Reneveld en de Liefde-Baay, daar aan volgt de Wyde-Baay, verder de Mossel-Baay, en van daar om den Vlakken Hoek het Waigat ; een weinig den hoek om / in 't zelve / de Beere-Baay, wat verder inwaarts de Lome-Baay ; over 't Waigat en schuin over de Beere-Baay, aan 't Noordoosterland, vind men de Brandewyns en Hoepstoks-Bayen , en van daar een weinig Noordlyker / de 7 Eilanden, alwaar tot noch toe het einde van Spitsbergen gestelt word /

omdat men zelden verder komen kan / vermits het geduurig Ys zulks belet / want deeze Eilanden gepasseert zynde / ziet men noch verder Noordwaarts Land.

In eenige van deeze laatst genoemde Bayen / zyn wy mede geweest / en hebben ook in eenigen van de zelven verscheide Fondamenten van Ketels gevonden. Uit alle deeze Traan-Kookeryen is nu wel af te neemen / dat 'er in alle deeze Bayen en langs de geheele Kust / een zeer groote Visschery moet zyn geweest. Om nu alle deeze Bayen / die van ieder Landaart in 't byzonder zyn bezeten geweest / omstandig te beschryven / zoude voor ons / behalven dat we van alles geen bericht bekomen hebben / al te langwylig vallen / en ook den Lezer te verdrietig zyn / dies zullen wy dan die van andere Natiën voorby gaan / en ons weder naar de Hollandsche-Baay wenden / om te zien / hoedanig de Hollanders eertyds by de gemelde vlakte van Smeerenburg, een zeer groote Walvischvangst hebben gehad / blykende by den voorgemelden Groenlandsvaarder / die eenigen tyd / naa dat de Vloot vertrokken was / mede naar Groenland voer / alleen met dit oogmerk / om ten dienst der Maatschappy / aan 't gemelde Smeerenburg, traan te laaden; hier uit is genoegzaam te zien / dat niet alleen de Visschery Schepen / eenen laading van Spek of Traan konden bekomen / maar datze daar en boven noch zoo veel meer uit hunnen Walvischvangst konden opleggen / dat 'er anderen / die hen naa gezonden wierden / eenen laading van traan konden vinden.

Voor Smeerenburg,

Een voordeelige Visschery aangemerkt;

Ook is hier uit wel af te neemen / met welk een voordeel toen de Walvisvangery is verzelt geweest; indien men deeze tyden hadde mogen beleeven / of noch beleeven mogt / wat zou men zich met veel meer lust en yver / als nu / aan de Visschery konnen overgeeven! want gelyk meest alles door schaade of voordeel / welgevallig of ongevallig / licht of zwaar word gemaakt / zoo is dan by gevolg / dit voor veelen een behaaglyke Visschery geweest / geevende niet alleen groot voordeel aan de Reeders / maar teffens voor de Commandeurs / Harpoeniers en meer andere Belanghebbers / die door veel te vangen / zoo veel te meer partgeld verdienden. Het lust ons in 't vervolg eens in te zien / of deeze zoo zeer voordeelige Visschery slegts gevallig / of by gelukkige gevallen zodaanig geslaagt is / dan of deeze Vangst vervolgens Jaar op Jaar dusdaanig voordeelig uitviel.

Insgelyks omtrent Jan Mayen Eiland.

Uit het voorverhaalde is reeds gezien / dat het gemelde Groenlandsch Haaschip / naar Spitsbergen wierd afgehuurt / alleen om Traan te laaden; dat ook Willem Ys de Vader van myn geweezen Stuurman Teunis Baltlsz., twee togten op een Jaar naar 't Jan Mayen-Eiland heeft gedaan / laadende telkens omtrent 1000 quardeelen en zulks te samen omtrent 2000 quardeelen Traan. Behalven dat / zoo hebben we eenige oude Commandeurs en Harpoeniers verscheidemaalen hooren verhaalen / dat 'er ten tyde van de Compagnie / somtyds groote Noordsvaarders naar Spitsbergen wierden afgehuurt / om niet dan Traan aan

Smee-

Smeerenburg te laaden ; Maar hoe veel van die Schepen aldaar jaarlyks gelaaden wierden / en hoe veele Jaaren dit aldus is achtervolgt / is ons nooit klaar voorgekomen. Doch dit is ons genoeg gebleeken / niet alleen uit het gemelde voorbeeld / maar ook uit het geene ons de Commandeurs diesaangaande verder hebben verhaalt / te weeten: dat zulks niet voor een enkelde reis / en als by geval is geschied / maar dat dit veele Jaaren / en als een jaarlyks gevolg gedurig zodanig is verricht; want dit blykt in een ander opzicht / uit het reeds verhaalde mede zeer klaar / dat het by de Reeders als een jaarlyks gevolg / waar van zy het einde toen niet zagen / wierd ingezien / anders zouden ze zoo zwaare en bynaa onwaardeerlyke kosten niet hebben gedaan / met het oprechten van zoo veele Traankookeryen en Pakhuizen langs de gantsche kust / als diesaangaande omstandig is gemeld ; en word dit alles door 't verzoeken van Prolongatie en Continuatie van 't Octroy , noch verder en meerder bevestigt ; Want in 't Jaar 1617, wierd het voorgaande Octroy voor 4 Jaaren geprolongeert ; en in 't Jaar 1622. wederom voor 12 Jaaren gecontinueert , welke Continuatie dezen inhoud behelsde ;

Noortsvaders voor Traenlading afgehuurt.

Op 't Octroy Continuatie verleent.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen , Saluit , DOEN TE WETEN , dat wy ontfangen hebben d'Ootmoedige Supplicatie aan Ons gepresenteert van wegen de Bewinthebberen van de groote en kleine Geoctroyeerde *Noordsche Compagnie in Holland* , mitsgaders van de *Compagnie in Zeelandt*, inhoudende, hoe dat eenige Jaaren geleden , de voorsz. groote Compagnie tot haaren groote kosten en pericule uitgerust hebbende zeekere Schepen op de Kusten van *Nova Sembla*, *Spitsbergen*, en andere Landen en Eilanden ten Noorden gelegen , aldaar gevonden , en hier in 't Land ingebragt hadden de Neering van de Visschery der *Walvisschen* , *Walrussen* en andere Zee-Monsteren aldaar zynde, en ten dien einde de zelve Neering door goede order hier te Lande mogen worden geconserveert, en zoo veel het mogelyk ware , werden bevordert en gebeneficeert , hadden in den Jaare zestien hondert en veertien van ons verzocht Octroy van de zelve Kusten van *Nova Sembla* voorsz. af , tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Groenland* en andere Landen en Eilanden , die onder de voorsz. Limiten gevonden zouden mogen worden , alleen te mogen bevaaren , en de voorsz. Neering en Visschery , met Seclusie van alle anderen aldaar te mogen exerceeren. Welk Octroy wy vergunt hadden, voor den tyd van drie Jaaren , die geexpireert zyn in den Jaare zestien hondert zeventien voorleden. Dan alzoo midlertyd de voorsz. Compagnien van Holland hadden ontdekt, noch zeeker nieuw Eiland, en 't zelve *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* genaamt , gelegen op een en zeventig Graaden en zeekere Minuten, hadden zylieden insgelyks, om 't zelve Eiland mede te mogen bevaaren , in den voorsz. Jaare zestien hondert en zeventien van ons mede bekomen Octroy voor den tyd van vier Jaaren, ingaande met den Jaare zestien hondert agttien, en hebben dienvolgende de Neering en Visschery, zoo op 't voorsz. Eiland, als op de verdere Landen en Kusten

ten ten Noorden gelegen tot dezen dage toe geexerceert, en des gemeene Lands Middelen, daar mede merkelyk versterkt. Dan alzoo de voorsz. vier Jaaren, met den Jaare zestien hondert een en twintig waren geexpireert, en de Suppli- anten van meening waren, de voorsz. Neering en Visschery te continueeren, zoo waren zylieden onder den anderen oneenig geworden, nopende de repar- titie en verdeeling van de quoten, die ieder van henlieden daar in waren pre- tendeerende, ter welker oorzaake Wy de voorgaande onze Octroyen op zee- kere provisioneele repartitiën en order van Equipagie als doen voorgeslagen, had- den gecontinueert, alleen voor den Jaare en Zaizoen van zestien hondert twee en twintig. Dan alzoo de Supplianten als nu noopende de verdeeling en re- partitie van haare quoten en Equipagie onderling waren geaccordeert, als met der daad bevonden hebbende, dat de voorsz. Neering en Visschery in deeze Landen zonder eenigheit en goede order niet geconserveert zoude konnen worden, maar geschapen was door deeze confusie en oneenigheit in andere Landen en Plaatsen gediverteert te worden, tot merklyke schade en nadeel voor de vereenigde Nederlanden en de goede Ingezetenen van dien, en der- halven de Supplianten ootmoediglyk hadden verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven de voorverhaalde onze Octroyen noopende de bevaaring van de voorsz. Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren geroert, en namelyk mede het voorschreeve Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noor- den binnen de voorschreeve Limiten gelegen, zoo die alrede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, te continueeren noch voor twaalf eerstkomende Jaaren, ingaande met den Jaare en 't Zaizoen van zestien hon- dert drie en twintig toekomende, en henlieden te consenteren de voorsz. Nee- ring en Visschery aldaar voor den zelven tyd te mogen exerceeren, met Seclu- sie van alle anderen. ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede en verzoek van de voornoemde Supplianten, den zelven gegunt, ge- octroyeert en geconsenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Consenteren by dezen, de voorschreve haare verzochte continuatie, van onze voorgaande Oc- troyen, nopende de bevaaring van de voorschreeve Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren, geroert, en namentlyk mede het voorsz. Eiland *Mauritius* anders *Jan Mayen Eiland*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zel- ve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zouden mogen worden, voor den voorschreeven tyd van twaalf Jaa- ren by henlieden verzocht, henlieden consenteerende de voorsz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorschreeve Nering en Visschery voor den zelven tyd aldaar te mogen exerceeren, met Seclusie van alle ande- ren, interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk, van wat conditie of qua- liteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen, binnen den voor- schreeven tyd van twaalf Jaaren, te vaaren, Handelen of te Vissen op de Kus- ten, Landen en Eilanden, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk van 't voorschreeve Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noor- den binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden, als noch te vinden, directelyk noch indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en ingelaade Goederen, en daar en boven in een peine en boete van zes duizend Guldens

Guldens voor ieder Schip, 't welk bevonden zal werden, in eeniger manieren aldaar gevaaren, gehandelt of geviſcht te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeve van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de voorſchreeve Supplianten; ontbieden daarom en bevelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticieren, Officieren, Magiſtraten en Inwoonders der voorſchreeve vereenigde Landen, dat ze de voorſz. Compagnie Supplianten, ruſtelyk en vredelyk laaten genieten, en gebruiken 't volkomen effect van deezen onzen Octroye en Conſent, ceſſerende alle contradictiën en empeſchementen ter contrarie, want Wy 't zelve ten dienſte van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren.

Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure, en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den 22 December, 1622.

Nademaal by deeze Continuatie, van de Compagnie in Zeelandt word gewag gemaakt/ vermits deeze Zeelandſche Compagnie in 't zelve Jaar 1622 een Acte verleent wierd / om nevens de Hollandſche Compagnie de Walviſchvangſt in Groenlandt te mogen oeffenen; zullen we deeze Acte hier meede volgen laaten / wiens inhoud dusdanig was:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN; alzoo wy de Participanten van de Groenlandſche Compagnie in Zeeland geconſenteert en geoctroyeert hebben, by proviſie voor deezen jegenwoordigen Jaare zeſtien hondert twee en twintig de Neering van de Walviſchvangſt, nevens de Participanten van de Provincie van Holland, op 't Eiland *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* te mogen exerceeren, en dat ten zelven einde de voorſz. Participanten in Zeelandt haare Logiën, Ketels en andere Gereedſchappen tot de voorſz. Neering dienende, zullen hebben te ſtellen en te planten ter beter commoditeit, zonder ſchade of verhindering van iemand anders, daar toe dat de Bayen en Stranden van 't voorſz. Eiland *Mauritius* ſpatieus en groot genoeg zyn, om beide de Participanten van Hollandt en Zeelandt volkomelyk te accommoderen, zonder den een en anderen in 't allerminſt te verhinderen; ZOO IS 'T, dat Wy wel ſtriktelyk verbieden by deezen, namentlyk de voorſz. Participanten van de Groenlandſche Compagnie in Hollandt, en voorts alle Commandeurs, Schippers en anderen van de zelve Compagnie, dien dit eenigzins aangaan zal en welke van hen in 't byzonder, om alle conteſtatiën, queſtiën, differentien en inconvenienten voor te komen, die ter plaatſen zouden mogen ter zaake voorſz. geryzen (die aldaar niet zoude konnen gerecht worden) iemandt op 't voornoemde Eiland *Mauritius*, en den een den anderen in 't exerceeren van haare Neering te beletten, en verhinderen, alzoo wy verſtaan dat een iegelyk van de reſpective voorſz. Compagniën vry zal ſtaan, zyne Logiën, Ketels en andere Gereedſchappen tot de Neering voorſz. dienende, op de Bayen en Stranden van 't voorſz. Eiland *Mauritius* te planten tot zyner beſte commoditeit, zonder hinder of belet van anderen, niet tegenſtaande eenige cavelingen dier tuſſchen de groote en kleine Compagniën voor dezen zoude mogen gedaan zyn, of geſchied wezen. Ordonnerende overzulks de te ſamentlyke Participanten van de voorſz. Compagnien in Hollandt en Zeelandt,

hun deezen volgende te reguleren, dewyl wy dat alzoo voor den dienst van 't Landt, en onderhouding van Vriendschap en eenigheit tusschen de voorsz. Compagniën hebben bevonden te behooren.

Gedaan ter Vergadering van de Hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in 's Gravenhage, onder der zelver Cachet, Paraphure en Signature van haaren Griffier, 28 May, 1622.

Hoedanig de Visschery in en omtrent de *Bayen* gehandhaaft wierd.

Dus is dan deeze eerste Visschery zeer voordeelig en voor de Reedery behaaglyk geweest; en te meer / alzoo toen de Schepen op verre naa zoo veel gevaar niet uitstonden van in 't Ys te blyven / als nu in de Ysvisschery; want men stelde niet de gantsche Vloot indien 'er opening gevonden wierd / of zoo draa het Ys voor de Bayen driftig was / zyne koers recht op de wal aan / men ging 'er voorts ter Reê leggen / ieder Landaart op zyn eigen en verkoore plaats / alwaar men zyne Kookeryen en Pakhuizen had. De Hollanders / van wien wy van voorneemen zyn alleen te handelen / liepen alsdan in de Hollandsche-Baay, langs de gemelde vlakte van Smeerenburg, gelyk als in een laag elkander op zyde / of zoo naa op zyde / dat 'er maar een Sloep kon tusschen door vaaren / om de traanvaten van land aan boord te boegseeren / hebbende een Anker voor uit in de Baay / en een touw achter uit aan land / om de Fondamenten der Ketels / om een groote Steen of Walvis kakebeen / waar van noch op verscheide plaatsen / eenige zodanige kakebeenen / als hooge paalen / ten dien einde aan 't strand en in 't zand opgerecht / te zien zyn. Hier lagen ze als in een gewenschte en verzekerde Haven / 3 of 4 mylen van Zee Landwaarts in / wel vertuit en beschut voor alle winden / oeffenden hunne Visschery met groot gemak en vermaak / en zulks met hunne Sloepen om en by de Schepen in deeze Baay / als toen een ongemeene Vischryke Baay zynde / die den meesten tyd vol Visch schynt te zyn geweest / want uit verscheide berichten van deeze Walvischvangery / geeft deeze hunne doening zulks genoeg te kennen / anders zouden ze zich nevens hunne Traankookeryen zoo niet hebben vertuit / en de Schepen zoo gemaklyk ten anker gelegt. Daar en boven voerden ze toen ook dubbelt Volk / te weeten 60, 70 en ook wel 80 Mannen / welke manschap dus verdeelt wierd: eenige voor de Sloepen om de Visschen te dooden / en naar de Kookeryen aan strand te boegseeren; anderen aan land / die het Spek van de Visschen sneeden / aan vinken kapten / de Traan kookten / deeze Traan in de vaten vulden en van 't strand te water rolden; weder anderen te Scheep die deeze Traanvaten aan boord bragten / met de takel om den spil overwonden en in 't Schip weg stuwden. Wanneer men nu hier by voegt de gemelde Noordsvaarders / derwaarts bevragt om Traan te laaden / zoo blykt dat 'er wel eer een groote meenigte van Visch moet zyn geweest / en vermits deezen overvloed / eenige Jaaren naa den anderen / niet gemindert is / geen wonder / dat het den Reeders toen toegescheenen heeft / dat deeze Visschery zodanig een verandering niet

De Groenlandsch-Vaarders dubbeld bemant, en waarom.

niet zoude onderworpen wezen; derhalven men eerlang besloot de gemelde Pakhuizen en Traankookeryen alhier / en om de zelfde reden / mede op andere plaatſen langs de geheele Kust / te bouwen; want benevens deeze Baay / waren toen mede alle d' andere Bayen even Viſchryk. In den aanvang was hier dan lustig wat te doen / en gelykmen zegt / neering en welvaart; komende aldaar jaarlyks een kleine Vloot Schepen van Amſterdam, Rotterdam, Hoorn en meer andere plaatſen / die zich langs de vlakte van Smeerenburg, gelykzaam in een laag by den anderen voegden / en een ieder nevens zyn eigen Kookery; derhalven had men alhier Amſterdamſche / Hoornſche / Rotterdamſche en meer andere Traankookeryen met derzelver Kuiperyen en Pakhuizen / waar in men veele Groenlandſche Gereedſchappen burg / Vaten maakte / kuipte en verhaalde / en veel dingen tot de volgende Viſſchery gereed hield / en daar in bewaarde / wanneer men met de Schepen weder naar huis vertrok.

VIERDE HOOFDTSTUK.

De Vriezen trachten deel in de Geoctroyeerde Viſſchery te hebben; dies hen de Staten van Vrieslandt mede Octroy verleenen; waar op approbatie word verzocht, en een Verdrag met de Geoctroyeerde Compagnie van Holland en Zeelandt getroffen. Waarom de Groenlandſche Maatſchappy allenks is verzwakt, en vervolgens vernietigt, aangeweezen. De Viſſchery wederom open geſtelt, en om wat reden ſomtyds verboden.

DE Ingezetenen van Vrieslandt deeden meede insgelyks arbeiden / omtrent den uitgang van 't Octroy, dat met het eindigen van 't Jaar 1633. ten einde liep / om insgelyks deel in de Viſſchery te hebben / en hadden de zelve liever open geſtelt gezien; maar dit niet gelukkende / hebben de Staten van Vrieslandt zelf hen een Octroy verleent / 't welk van deezen inhoud was:

DE Staten van *Vrieslandt*; Allen den geenen die dezen zullen zien of hooren lezen, *Saluit*: Alzoo *Hilbrand Dirkſz.* Burgermeeſter tot *Harlingen* en *Wybe Janſz.* Burger binnen *Stavoren*, voor hen en hunne Conſorten, ons by Requeſte hebben geremonſtreert, hoe dat zy aangemerkt hebbende de profitabile opkomſten van de Viſſchery of Capture van Walviſſchen en andere Zeemonſters in de Noordſche Zee, van omtrent de Kuſten *Nova Zembla* tot aan *Fretum Davis*, daar onder mede begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Mauritius*, *'t Staten-Land*, *Wybe Janſz. Water*, de *Zwarte Hoek*, *Groenlandt* en andere

 Noord-

Noordsche Eilanden, de welke nu geexerceert worden, alleen by eenige Ingezetenen van *Hollandt* en *Zeelandt*, zeer begeerig waren geweest, om gelyke Visschery aldaar of omtrent de voorsz. Eilanden in de voorsz. Noordsche Zee, mede ter hand te neemen, en de Negotie daar van binnen deze *Provintie* van *Vriesland* in te voeren en te stabileeren, als hun verzeekert houdende dat gelykerwys de situatie van de zelve *Provintie* en andere gelegentheeden, tot al zulk een handeling immers zoo bequaam zyn, als de Situatie der voorschreeve *Provintien*, van *Hollandt* en *Zeelandt*, alzoo ook de Equipagiën en Visschery den Ingezetenen der voorsz anderen *Provintiën*, inzonderheit ten respecte dat de voorsz. Visschery of Capture word gexerceert in den grooten Oceaan, die doch naa de Natuur en naa aller volkeren wetten, een ieder gemeen, vry en open is, en aan Creatuuren die in den zelven Oceaan geteelt worden, en vryelyk evageren en naa de voorsz. Regten den *Primo Occupanti* toestandig worden; en of wel naar hun opinie de zelve vryheit door geen *Compagniën*, *Monopolien* en *Octroyen* konde worden gehindert, dat nogtans eenige Persoonen in *Hollandt* en *Zeelandt* Compagniën gesloten hebbende, van alzulke Visschery, voorgaven, dat zy van de Hoog: Mog: Heere Staten Generaal zoude hebben geobtineert, Brieven van *Octroy* en *Licenten*, verkreegen voor eenige Jaaren, om in den voorsz. Oceaan omtrent de vooren gespesificeerde plaatzen de voorsz. Visschery en Capture van Walvisschen alleen te exerceeren, en met exclusie der Ingezetenen van de andere *Geunieerde Provintiën*, en als de Jaaren bykans geexpireert waren, prolongatie der zelver te verzoeken, niet tegenstaande wy zoo door verscheidene onze aanschryvinge, als door propositie van onzen Gecommitteerden ter vergaadering van haar Hoog: Moog: sessie hebbende, den zelven *Prolongatie* door de boven geschreeven en meer andere redenen hadden doen tegenspreeken, en by alle manieren hadden gezocht te beletten; ook met expresse protestatie van nulliteit, en dat wy verstonden zulks niet te zullen prejudiceeren het gemeene recht en de gerechtigheit, specialyk van onze Ingezetenen dien wy dies onaangezien in de voorsz. Navigatie en Visschery gezint waren te styven en te maintineren; verzoekende daarom de Supplianten, dat wy onze gratie aan hun zoude willen verleenen, en zulks doende, henlieden voor hen zelven, en ten gerieve van alle de Ingezetenen deezes Lands die binnen zeekere tyd zich zoude willen verklaaren Participanten te willen zyn, Octroyeeren en Concenteeren om in den voorsz. Oceaan of Noordsche Zee ter voorsz. plaatzen, en daar het hen wyders gerieflyk zoude mogen zyn, te mogen visschen, Walvisschen, en andere Zeemonsters, en hen in die gerechtigheit te maintineren en de hand te bieden; welk verzoek by ons in deliberatie gebragt zynde, en daar by geconsidereert, dat Wy onze Ingezetenen, door den voorsz. onzen oppositie niet konnen zyn gehouden aan de observantie van de voorsz. Prolongatie (indien de zelve verkreegen zoude mogen zyn) en dat ook strydig zoude zyn tegens de Tractaten en Articulen van d' Unie, dat de eene *Provintie* door den anderen zoude worden onttrokken de Negotië en Trafycque in een vrye Zee, alwaar aan de voorsz. onze Provintië naader gelegen is als de voorsz. andere beide Provintiën, en alzoo voor een groot deel ontbloot worden van de middelen waar uit de Contrebitiën tot de gemeene zaaken alhier gegeeven worden; zoo hebben wy verstaan het voorsz. Verzoek in goede reedenen gefundeert, en in allen respecten te zyn equitabel, en inzonderheit te strekken tot voortzetting van de Negotie en Neering binnen onze

ze Provintie, waar aan onze gemeene zaak ten hoogſten gelegen is, en hebben dienvolgens zoo veel in ons is, den Supplianten voor hun mede Participanten, de welke binnen den tyd van een Maand *á dato* zullen geraaken hen te verklaaren mede Participanten te willen zyn, en hun namen aan te geeven aan den Supplianten of hun gemachtigden, geconſenteert en geoctroyeert, Conſenteeren en Octroyeeren by en door krachte deezes om den tyd 20 Jaaren *á dato* deezes op een behoorlyk Reglement by dien van de Compagnie in te ſtellen, in de Noordſche Zee, ter plaatſe hier vooren gedeſigneert, en waar het hen weiders gelegen zal mogen zyn te mogen Viſſchen en vangen Walviſſchen en Zeemonſters, en den zelven aldaar te Lande te havenen en beneficieren naar hun gelieven; welverſtaande nochtans dat zulks geſchiede buiten prejuditie en krenking van Souverainiteit, Hoogheit, Rechten en gerechtigheit van de voorſz. onze Provintie, de welke altoos geeximeert en onverkort gereſerveert worden, en dat binnen den tyd van agt dagen *á dató* van deezen onze Octroye by openbaare affictie van Billetten ten platten Lande en in de Steden van ieder onzer Ingezetenen, werden genotificeert en kont gedaan de voor verhaalde vryheit of Licentie, om binnen den voornoemden tyd, hen als mede Participanten te verklaaren en hun namen aan de Supplianten in 't byzonder aan te geeven, zonder dat anderzins deze onze Octroye zal mogen genieten de gebeurlyke effecten; Ordonneeren mits dien allen en een ieglyk van onze Ingezetenen om den Supplianten en die van hunne Compagnie deze onze gratie of *Octroy*, ſampt de exercitie van dien geruſtelyk te laten hebben en gebruiken, en hen van alle turbe en moleſtatie ter contrarie t' onthouden, en beveelende onze Officiers en Juſticiers, om den Supplianten en hunne Medeparticipanten daar in en by maniere te maintineren, en te doen alle hulpe en byſtand, want wy verſtaan het zelve tot welſtand van 't Land, en tot der Ingezetenen zonderlinge profyte alzoo te behooren. Gegeeven in onze Vergadering op 't Landſchaps-Huis binnen Leeuwaarden, onder het Zegel der Staten van *Vrieslandt*, en der zelver Secretaris handt, deezen 22 November, 1634.

Alzoo nu de Vrieſche Participanten beducht waren/ dat dit hun Octroy hen weinig baaten zou/ hadden ze approbatie by haar Hoog: Moog: verzocht gelyk toen den 9 Juny des voorleden Jaars/ ter Vergadering haar Hoog: Moog: voorgedragen wierd; dat de zelve Provintie mogt worden ingeruimt in 't Octroy by continuatie aan de Groenlandſche Compagnie ingewilligt/ om redenen daar toe by hun in haar Hoog: Moog: Vergadering voorgeſlagen; doch alzoo deeze zaak voor de Heeren van Hollandt gebragt zynde/ noch niet ten effecte wierd beſloten/ en het Zaaizoen ondertuſſchen tot de Walviſchvangſt bynaa verliep/ zoo hadden d' Ingezetenen van Vrieslandt hunne 3 Schepen tot deeze Walviſchvangſt uitgeruſt/ mede in Zee doen loopen/ om zich ter plaatze van den Neering te laaten vinden; nu was te beduchten/ dat tuſſchen de Schepen van de voornoemde Compagnie/ en die van de Provintie van Vrieslandt eenige misverſtanden of dadelykheden mogten ontſtaan; hier op hebben haar Hoog: Moog: verſtaan/ de op de Neering leggende Schepen te belaſten/ onverminderd en onbenadeelt 't recht van de voorſz.

Compagnie/ als ook den eisch van d'Ingezetenen van Vrieslandt, dat ze jegens elkander geen dadelykheden gebruiken zouden; des moesten de Ingezetenen van Vrieslandt hier van tydelyk aan de Schepen van de Compagnie kennisse geeven.

Met dit besluit/ echter zich niet genoeg bestand ziende/ arbeidde men om met die van Hollant en Zeelandt in onderhandeling te komen en tot een minnelyk accoort/ zulks dat de Vriezen wierden ingelaten op drie in zeven en twintig; te weeten: dat ze van zeven en twintig duizend quardeelen, drie duizend genieten zouden; doch zodanig/ dat wederom die van Amsterdam van drie duizend Quardeelen, drie hondert genoten. En dus wierd men op de volgende wyze verdragen;

I. Dat die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dien van de *Provintie* van *Vrieslandt* by dezen zyn inruymende en aanneemende in 't *Octroy* van de Hoog: Moog: Heere Staten Generaal jongst op den 25sten October 1633. *geobtineert* en *geprolongeert* voor den tyd van agt Jaaren, ingegaan met den Jaare 1635. en dat voor de navolgende quote of tauxt.

II. En alzoo tusschen die van *Hollandt* en *Zeelandt* voor deezen is verdragen den tauxt van haare Equipagie op vier en twintig duizend quardeelen, zoo zal mits de voorschreeve inruiming den zelven tauxt worden vermeerdert voor die van *Vrieslandt*, met een quantiteit van drie duizend quardeelen, monteerende zulks den geheelen tauxt voor die van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*; zeven en twintig duizend quardeelen, daar op ter Zee zal mogen worden gebragt zes Sloepen of duizend quardeelen, daar op de Equipagie gedaan en aangelegt zal worden, geduurende den tyd van 't voorschreeve *Octroy*, en ook daar naa by *prolongatie* of *continuatie* van dien, zonder dat den zelven tauxt zal mogen worden vermindert, dan met gemeene bewilliging van alle de voorzeide Kamers van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zonder eenige overeenstemming dien aangaande te gedoogen.

III. Dien volgende, zoo zullen die van *Vrieslandt* op de voorzeide haare quote worden geaccommodeert en ingeruimt in 't gebruik van den Lande, en Bayen, daar die van *Hollandt* en *Zeelandt* de Neering jegenwoordig doen, mits blyvende zoo verre van de plaatsen van die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dat zy onverhindert in redelykheit zyn.

IV. Dat die van *Vrieslandt* naar advenant als vooren, neffens die van *Hollandt* en *Zeelandt* moeten draagen, instaan en helpen beweeren alle *actiën* en *questiën* die de voorsz. Compagnie naa deezen zoude mogen opkomen en aangedaan worden, geenen uitgezondert, 't zy uit wat pretext of oorzaak het zoude mogen zyn; en ook mede in de toekomende onkosten die zouden mogen vallen in de zaak uitstaande met *Jan Vrolyk* over zyn misbruik voor dezen begaan, zonder in de principaale zaak dienaangaande te draagen.

V. Dat met alle behoorlyke middelen in 't gemeen zal worden by der handt genomen en getracht te weeren, alle de geenen die in de Vereenigde Nederlanden de voorsz. Neering zoeken en trachten te onderkruipen.

VI. Dat men in 't generaal zal verzoeken en bearbeiden, om van de Hoog: Moog: Heeren Staten te verkrygen, *continuatie* van 't jegenwoordig agt Jaarig *Octroy*, voor den tyd van noch twintig Jaaren, ten naame van de voorsz. Kameren van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

VII. Dat

VII. Dat men ook mede van de voorſz. haar Hoog: Moog: zal verzoeken *Placaat*, met *Interdictie*, dat niemand in deeze Landen eenige Equipagie zoude mogen doen op de Walviſchvangſt, noch eenige andere Zeemonſters, dan onder directie van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie tot weering van alle Enterloopers.

VIII. Insgelyks, dat ook geen Walviſch-Traan, Baarden noch Walviſch-Spek van buiten in deeze Landen zoude mogen gebragt worden, dan by die van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie, op de verbeurte der zelver en zeekere peine.

IX. En om tuſſchen den anderen goede order te houden en een reglement ten gemenen beſte, zoo zullen Jaarlyks gehouden worden, drie ordinaire Vergaderingen, als den naaſten Vrydag voor half Maart, den naaſten Vrydag voor half July, en naaſten Vrydag voor ultimo October; en indien de Preſideerende Kamer goedt dacht, ook tot zulk een tyd als de Compagnie geraden vinden zal, extraordinaire Vergadering beſchreeven te worden.

X. Welke Vergadering ſtrekken zal om met malkanderen te beraadſlagen op den tauxt en quantiteit van de Viſſchery, 't huuren van Harpoeniers, 't getal van Sloepen, 't monteren van de Schepen, en d'Ammiraalſchappen ter Zee, mitsgaders alle andere zaaken daar aan dependeerende.

XI. De Vergadering zal beſchreeven worden by de Preſideerende Kamer, met aanſchryving van Poincten, waar op een ieder zal moeten gelaſt komen, en het geene aldaar beſloten word, moet nagekomen worden.

XII. En zoo wie beſchreeven zynde by de Preſideerende Kamer, niet tydelyk compareert, zoo zal men ten langſten drie dagen gewacht hebbende, met de Preſenten in beſoingjes treeden, en 't geene aldaar beſlooten word, zal by den Abſenten moeten achtervolgt worden, als of de zelve daar in hadden geconſenteert.

XIII. Welke Vergaderingen zullen moeten waargenomen worden door Gecommitteerde van ieder Kamer in Perſoon.

XIV. Dat de eerſte drie Jaaren, te reekenen met den ingang van 't voorſz. *Octroy*, de Preſideerende Kamer zal in *Hollandt* zyn, en 't vierde Jaar in *Zeelandt*, en zoo voorts by toeren omgaande, en dat in alle Vergaderingen de Kamers van *Hollandt* zullen hebben zes ſtemmen, die van *Zeelandt* twee, en die van *Vrieslandt* een ſtem.

XV. Niemand zal vermogen eenige Schepen op de Neering van de Walviſchvangſt uit te zenden, ten zy al te vooren by gemeene Vergadering order en tauxt op de Viſſchery zy geſtelt.

XVI. Niemand zal vermogen te excedeeren den tauxt van zyne Equipagie.

XVII. Niemand zal vermogen eenige Traan, Spek, of Walviſch-Baarden te vervoeren, van de plaats van de Neering, op eenige andere plaatſen; maar zal een ieder gehouden zyn, die in te brengen binnen deeze Landen, de zelve te loſſen en op te leggen, ter plaatſe daar men gewoon is op een Walviſchvangſt te equipeeren.

XVIII. Niemand zal vermogen buiten deeze Compagnie of *Octroy* op de Walviſchvangſt te equiperen, of in zoodanig een Equipagie te herideeren, directelyk noch indirectelyk, het zy buiten of binnen deeze Landen.

XIX. Niemand zal vermogen de ontdekking van eenige nieuwe Zee-Havenen,

nen, Wateren, Stranden, Rivieren, Stroomen, Bayen, Landen of Eilanden, of de adverſtentie of bevinding van dien, hoedanig die zoude mogen geſchied zyn, voor deezen of in 't toekomende noch zoude mogen geſchieden, tot zyne particuliere profyte te appliſeeren, of aan iemand buiten deeze Compagnie te communiceren, noch ook uit kracht van zodanige ontdekking of advertentie eenig particulier *Octroy* te verzoeken, of geimpetreert zynde, hem daar mede te behelpen, om op zodanige Zeeſtranden, Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden apart en buiten 't voorſz. *Octroy* te negotieeren, noch daar aan te participeeren, maar zal een ieder gehouden zyn op alle eer, vroomheit, en trouwe al het zelve tot profyte van de gemeene Participanten te confereeren, en ter generale Vergadering van de Kamers daar van te doen, op de eerſte Vergaadering naa 't arrivement van de Schepen die de voorſz. ontdekking of vinding gedaan hebben, met een ronde en klaare opening en verklaaring van alle gelegentheden van de zelve nieuwe Zeeſtranden en Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden te doen.

XX. En zoo wie eenige nieuwe Landen of Eilanden, het zy buiten of binnen de Limiten van 't *Octroy* gelegen, komt 't ontdekken, de zelve zal de profyten daar van, voor vyf achter een volgende Vojagiën genieten, daar in reekenende het Jaar van de vinding, en zal de zelve ontdekking, naa den voorſchreeven tyd komen, ten profyte van de gemeene Compagnie van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

XXI. Niemand zal mogen van deeze Compagnie by directe of indirecte middelen van eenige verleende Prinſen of Republiquen verzoeken eenige Sauvegarden.

XXII. Indien different of queſtie tuſſchen de voorzeide Kamers, of ook onder eenige Leden uit de zelve zoude komen t' ontſtaan, zoo zal het zelve bevreedigt of gedecideert worden, by de nutrale Leden van de voorſz. Compagnie, of by manquement van nutrale Kamers, anderzins by goede Mannen, ten wederzyde te verkiezen.

XXIII. De Minutie van Oorlog die bevonden zal worden op de Bateryën of Forten ter plaatſe van de Neering, daar in zullen die van *Vrieslandt* mede haar contingent als vooren gelden, en in redelykheit voldoen.

XXIV. Dat de Contraventeurs en Overtreeders van deze conditiën en elk poinct van dien vervallen en verbeuren zullen, eens zoo veel als de overtreeding bevonden zal worden te bedraagen.

Verbinden de Partyen ten wederzyde, en ieder in 't zyne, de Perſoonen en Goederen van de Kameren, die ieder in dezen zyn repreſenteerende, ſubject alle rechten en Rechteren.

Overgeevende en conſenteerende ook by dezen om hier in by den Hoogen Rade goetwilliglyk te worden gecondemneert, daar toe conſtitueerende en magtig maakende, *Jan van Rhyn*, *Hendrik Boom*, *Cornelis van Hyſſelendoorn* en *Gerard de Rodere*, alle Procureurs voor den voorſz. Rade, 't ſamen en ieder byzonder, beloovende zulks dankelyk te neemen en van waarde te houden. Aldus gedaan en gepaſſeert by

Abraham la Fevre van wegen de Kamer *Amſterdam*.
Jacob van de Graaf en *Dirk de Haan* van wegen de Kamer *Delft*.
Paulus Timmerſz. van wegen de Kamer *Rotterdam*.

Willem

Willem van Someren de Jonge, van wegen de Kamer *Hoorn.*
Jacob Meim, van wegen de Kamer *Enkhuizen.*
Pieter Boudaan Coerten, van wegen de Kamer *Middelburg.*
Cornelis Lampsius, van wegen de Kamer *Vlissingen.*
Hillebrand Dirksz. en *Cornelis Damis*, van wegen de Provinte van *Vrieslandt.*

Voor *Johan van Warmenhuizen*, openbaar Notaris by den Hove van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Westvrieslandt*, geadmitteert in *'s Gravenhage*, residerende, ten presentie van *Jan Nederwaarts* en *Matthys Credenbach*, op huiden den 25sten July, 1636.

De Compagnie hoopte / door deeze vereeniging gesterkt zynde / des te beeter verscheide Steden in Hollandt te zullen konnen tegenstaan / die mede begeerden ingelaaten te worden. Alhoewel nu het Octroy voor deeze Noordsche of Groenlandsche Compagnie by de Staten Generaal was gepasseert / en zelf in 't bywezen van d' ordinaris Gecommitteerden der Staten van Hollandt, die mede uitdrukkelyk 't zelfde Octroy of laatste Prolungatie toestemden. Niet tegenstaande hebben de Staten van Hollandt op den 11den December deezes Jaars verklaart / dat die van de gemelde Groenlandsche Compagnie binnen 14 dagen aan de Steden / die mede deel in deeze Compagnie begeerden te hebben / redelyke voldoening zoude geeven / of dat ze 't Octroy voor vernietigt hielden / en de Visschery vry en opengestelt.

Deeze Vriesen of Harlingers / nu mede in de Compagnie van Hollandt en Zeelandt ingelyft / hadden insgelyks hunne Traankookery in de Zuid-Baay by 't Doodemans Eiland, heden noch de Harlinger Kookery genaamt / en de Zeeuwen onder den Zeeuschen-Uitkyk; alle deeze Kookeryen en Pakhuizen langs de vlakte van Smeerenburg, maakten gelykzaam een buurt of klein Dorp uit / dat dieshalven niet oneigentlyk naar de neering / het Dorp Smeerenburg wierd genoemt. Hoe veel Traankookeryen en Pakhuizen aldaar in 't geheel zyn geweest / is ons nooit klaar gebleeken / maar tegenwoordig zyn 'er noch de Fondamenten en Muuraadjes van 8 of 10 Traanketels / behalven die van de Pakhuizen / onderscheidentlyk te zien / d' overige zyn alle door den tyd t' eenemaal vervallen / zulks 'er niets meer van te vinden is.

Nademaal nu deeze Schepen / om de gemelde reden / dubbelt volk voerden / zoo was 't 'er dagelyks 't zy in de Schepen / in de Sloepen of op 't Land niet weinig drok; derhalven quamen 'er ook met deeze Schepen / gelyk in de Leegers / eenige Zoetelaars over / die in hun eigen behuizing / of in de gemelde Pakhuizen hunne Waaren / als Brandewyn / Tabak / en meer diergelyke dingen verkochten; insgelyks quamen 'er ook Bakkers om Brood te bakken / wordende des morgens wanneer de warme bollen en 't wittebrood uit den oven quam / op den Hoorn geblaazen; zulks dat aan dit Smeerenburg, omtrent een zelvige tyd met Batavië gesticht / in dien tyd lustig wat te doen viel / Groot gewoel omtrent Smeerenburg, toen de Visschery in haar fleur was.

De Groenlandsche Compagnie in den zelfden tyd met d' Oost-Indische Compagnie begonnen.

schoon echter niet in vergelyking met deeze Javaansche Hoofdstad/ niet te min was 'er mede al vry veel gewoel / en naar de gelegentheit van 't Land taamelyk wat te bekomen / mogelyk ook de Wyn en Brandewyn redelyk goed koop. Vermits dan deeze Rederye/ met die van Batavië , omtrent een en den zelven tyd haaren aanvang nam / of wel voornamentlyk in den zelfden tyd wierd voortgezet en by der hand genomen / zoo zullen 't mogelyk ook voor het meerendeel de zelfde Reeders zyn geweest / dat we echter niet nader willen onderzoeken. Gelyk men dan / niet zonder groote kosten / zich in Indië wel gegrond ter neder heeft gezet / zoo trachte men insgelyks hier mede te doen / vermits het hen toescheen / als of de voortteeling en aanwas deezer Visschen / voor altoos / zoo meenigvuldig duuren zoude / als hunne Vangst jaarlyks vertierde ; derhalven was 't niet vreemd dat 'er tot zodanige groote kosten een besluit genomen wierd / om zich mede alhier in de wel slaagende neering vast te zetten ; want in zeker opzicht was men in de verwagting niet bedrogen / hier in bestaande : vermits / gelyk wy reeds gezegt hebben / de Walvischzee van een zeer wyde uitgestrektheit is / derhalven moest de voortteeling in deeze ongemeene ruimte zeer meenigvuldig zyn / waar door de jaarlyksche Visschery op de gewoone plaatsen / die naar maate van de gemelde uitgestrektheit / zeer weinig vermogt / en in dit luttel hinderen kon ; maar een ander geval / heeft deezen toeleg niet weinig gezwakt / daar men in d' Indiën niet voor te duchten had ; want schoon het gemelde zeer groote queekveld der Walvisschen / by de Indiaansche Muskaat / Kaneel en Nagelboomen in der zelver voortteeling mag vergeleeken worden / zoo is echter d' eene voortteeling van een bestendiger natuur dan d' andere / dewyl de Walvisschen beweeglyk in hun ruim element allerwegen konnen omzwerven / en de gemelde Speceryboomen onbeweeglyk in d' aarde staan / groeyen / voortteelen en vruchten draagen / waar op dan 't gemeene spreekwoord kan toegepast worden; beter een vogel in de hand / dan tien in de vlucht ; want / niet het opvangen van deeze Visschen / maar hunne beweeging en plaats verandering / heeft deeze grondlegging zodanig verzwakt / dat de Compagnie al voor lang t' eenemaal gescheiden en vernietigt is / zulks van alle hunne daar toe dienende gebouwen / niets dan eenige oude overblyfzelen van Fondamenten en Muuraadjes te vinden zyn.

Redenen Waarom de Groenlandsche Compagnie allenks vernietigt is.

By deeze verzwakking der Visschery / quam noch / dat 'er eenige Jaaren zoo ongelukkig uitvielen / zulks men in 't Ys somtyds omtrent 20 Schepen zitten liet / dat toen de lust niet weinig verflaauwde / en de Maatschappy allenks de klem quyt raakte ; welk overschot noch een gedaante heeft nagelaaten / gelyk de Groenlandsche Pakhuizen t' Amsterdam op de Keizersgragt / en de reeds verhaalde overblyfzels in de Groenlandsche Gewesten te kennen geeven Echter blykt uit de verkreege Continuatie op hun Octroy in den Jaare 1633. voor den tyd van agt Jaaren wederom verleent / dat toen de Visschery noch op een genoegza-

noegzaame voordeelige wyze gehandhaaft wierd; waar van hier mede den inhoud volgt;

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit; *doen te weten*, dat Wy ontfangen hebben d' ootmoedige Supplicatie aan ons gepreſenteert by de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Noordſche Compagnie van Hollandt, Zeelandt en Weſt-Vrieslandt, inhoudende hoe dat die van de zelve Compagnie over lange Jaaren tot haare groote zwaare koſten en periculen, uitgeruſt hadden verſcheide Schepen, om te ontdekken de Kuſten van *Nova Sembla*, *Waygats*, *Straat-Davis*, en de Zee-Rivieren, Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, in diverze reizen by de voorſz. hunne Schepen ontdekt zyn geworden veele Landen, Eilanden en Rivieren, Kuſten en Reden aldaar, en onder anderen ook 't Landt *Spitsbergen*, 't *Beeren-Eiland*, en daar naa 't Eiland *Mauritius* of *Jan Mayen Eiland*; aan welke plaatſen zy Supplianten hadden begonnen te planten de Viſſchery van Walviſſchen, en andere Zee-Monſters, en daar door de Neering en handeling van de Traan, hier in deeze Landen gebragt, en tot conſervatie van de zelve, van Ons verkreegen Octroyen om de Kuſten hier vooren geroert, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davids*, alleen en met ſecluſie van alle anderen te mogen bevaaren en beviſſen: Geduurende welke Octroyen zy Supplianten de voorſz. Viſſchery en Neering met groote exceſſive koſten hebben gecontinueert, en onderhouden: Niet tegenſtaande veel Traverſiën die zylieden daar over hadden moeten uitſtaan en lyden, als verſcheidemaalen by de Engelſen van haar goed berooft geweeſt zynde, en tegen de zelve, als tegen andere Natiën, ook hebbende groote en zwaare Proceſſen moeten ſuſtineren en uitvoeren, zulks dat zy Supplianten daar over, heele Capitalen hebben verlooren en geconſumeert; waarom oorzaak genoeg hadden gehad, om de zelve Viſſchery te ſtaaken en te abandonneren, doch hadden zy Supplianten alle deeze zwaarigheden (alhoewel met ſmerte) door een goede couragie en hoope van beterſchap overkomen, zoo om te mainti-neren de reputatie van den Lande, als ook op een vaſt vertrouwen, dat Godt haaren arbeid en koſten zoude zeegenen, en tot een goed einde laaten komen, hadden ook zy Supplianten tot conſervatie en dienſte van de zelve Neering en Viſſchery met groote koſten, gemaakte Forten, Huizen ~~en~~ Logien, tot wooning en defentie, om haare poſſeſſie buiten diſpute te ſtellen, en de zelve tegen alle uitheemſche Natiën, en anderen des te krachtiger te maaken, eenige Schepen expreſſelyk en extraordinaris met groote koſten geequipeert, met Volk en alderly behoeften verzien, die zy aan *Spitsbergen*, als ook aan 't Eiland *Mauritius* hadden laaten woonen en overwinteren, om voortaan aldaar geſtadiglyk Domicilium te houden, en alzoo door de voorſz. Neering en Viſſchery des gemeenen Lands middelen grootelyks werden verſterkt en gebeneficeert, en groote nuttigheden den Lande word toegebragt, ook meenigte van Menſchen haaren koſt daar aan zyn gewinnende, zy Supplianten wel geneegen zouden zyn, de zelve Neering en Viſſchery te continueren, de ontdekkingen en bezoekingen die zy hadden beginnen te doen van noch meer notable onbekende Plaatſen en Landen te volvoeren, waar uit deeze Vereenigde Nederlanden groote profyten en voordeelen met Godes zegen zoude ſtaan te verwachten: Maar alzoo zonder ons Octroy of Continuatie van dien, de

 voorſz.

voorsz. Neering en Visschery hier te Lande niet konde werden geconserveert noch behouden, maar by vreemde Natiën ondergeslagen, ongetwyffelt in andere Landen zoude werden gedivertecrt, tot merklyke schade en nadeel van de vereenigde Nederlanden, en de goede Ingezetenen van dien, mitsgaders tot totale ruine van de Geoctroyeerde Compagnie: zoo keerden zy Supplianten in alle ootmoedigheit aan ons, verzoekende onderdaniglyk, dat wy beliefden henlieden te vergunnen en te consenteren, naar d' expiratie van 't jegenwoordig Octroy, noch Continuatie en Prolongatie van dien, voor den tyd van vier en twintig als dan naastkomende Jaaren, om binnen de voorsz. Limiten en Plaatsen in der zelver Octroye begreepen, als namentlyk van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen het Landt van *Spitsbergen*, 't *Beeren Eiland*, 't Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, of alreede gevonden en noch te vinden, alleen en met seclusie van alle anderen, te mogen bevaaren en bevissen, met Interdictie en op zulke pene als in den laatsten Octroye begreepen zyn. Welke aangemerkt: ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede van de voornoemde Supplianten, de zelve gegunt, geoctroyeert, en geconsenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Consenteren, by dezen, Continuatie van onze voorgaande Octroyen, voor den tyd van agt Jaaren, ingang neemende met d' expiratie van de jongste consessie, noopende de bevaaring van de voorsz. Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorsz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, henlieden consenterende de voorsz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorsz. Neering en Visschery voor den zelven aldaar te mogen exerceeren, met seclusie van alle anderen. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van wat conditie en qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen binnen den voorsz. tyd van agt Jaaren, te vaaren, handelen of te vissen, op de Kusten, Landen en Eilanden van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle Landen hier vooren geroert, en namentlyk 't voorsz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden als noch te vinden, directelyk noch Indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en Ingelade Goederen, en daar en boven in een peine en boeten van zes duizend Guldens voor ieder Schip 't welk aldaar bevonden zal worden in eeniger maniere aldaar te vaaren, gehandelt of gevist te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeven van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de Supplianten. Ontbieden daarom en bevelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justicieren, Officieren, Magistraten en Inwoonders der voorsz. Vereenigde Nederlanden, dat zy de voorsz. Compagnie Supplianten rustelyk en vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroy en consent, cesserende alle contradictiën en Empeschementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dienste van den Lande bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, en Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 25 October, 1633.

Daa

Naa deezen is geen verlenging van Octroy meer verleent; maar de Visschery open gelaaten; want in 't Jaar 1641. wierd door de Heeren van Overyssel ter vergadering verscheenen / voorgedragen / van hunne Principalen gelast te zyn / om Devoir te doen / dat by vernieuwing van 't zelve Octroy, d' Ingezetenen van haare Provintie daar mede zouden ingesloten worden; gelyke Instantie is vervolgens door de Heeren van Uitrecht voor de Haaren gedaan / en by die van Gelderlandt insgelyks. Ook waren alle Steden in Hollandt, die te vooren in de Compagnie niet waren geweest / van de zelfde gedachten; zulks dat naa 't eindigen van 't Octroy, 't zelve is in 't wild geloopen / zonder dat 'er eenige vernieuwing of prolongatie is op gevolgt. 't Octroy ten einde geloopen, wierd de Visschery weer open gestelt.

Schoon nu de Maatschappy haaren eersten stand verloor / zoo is echter met geen minder lust / deeze Walvischvangst onvermoeit voortgezet / en in een bloeyende Staat gebleeven / waar by zich ook verscheide aanzienlyke Kooplieden van Zaandam, Oostzaan, de Ryp, enz. voegden. En met yver voortgezet.

Behalven dat deeze Visschery en Groenlandschen handel meer wederwaardigheden dan den handel van andere Handelaars onderhevig is / zoo moet ze ook niet weinig met het bulderend Noorden worstelen / waar by mede het Ys telkens eenige Schepen en Sloepen t' onbruikbaar maakt; hierom was 't / en om de jaarlyksche voordeelen die echter uit deeze Visschery genoten wierden / dat haare Hoog Moog: de vaart op Groenlandt en d' omleggende Noorder Gewesten aan een ieder hadden open gezet; alhoewel somtyds tot voorkoming van gedreigde schaaden / 's Landts Overigheit haare Ingezetenen deeze Vaart verboden hebben / 't zy om de Manschap / die anders tot deeze Vaart gebezigt wierd / tegen den Vyand ter Zee te gebruiken / 't zy om 't waagen van gewinzichtige Koopluiden niet te veel den ruimen toom te geeven / en om geen vyandlyke Kapers / ten nadeele van 't Vaderlandt / door de gewaagde Schepen ter Walvischvangst uitgerust / te verryken; of ook dat zich de Baatzucht niet zou moogen inlaaten / om ten nadeel van den Lande in uitheemsche Compagniën deel te neemen. Welk verbod voornamentlyk tot styving van de noch bereende Compagnie verstrekte / en in 't Jaar 1633. uitquam / aldus luidende: Om wat reden somtyds de Visschery verboden wierd.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit. DOEN TE WETEN; Alzoo met groote kosten en zwaare Periculen, alhier te Lande ingebragt is de Neering van de Walvisschery en andere Zee-Monsters, om de zelve te doen en te exerceren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis*; tot conservatie van welke Neering, wy hier bevoorens hebben verleent *Octroy* aan de Bewinthebberen van de Noordsche Compagnie, om de zelve uit deze Landen privative binnen de zelve Limiten te doen. Doch nu komen wy in ervaaring, dat door toedoen van eenige ongeruste Menschen, de welvaart dezer vereenigde Nederlanden benydende, getracht word de voorsz. Visschery,

by directe en indirecte wegen en middelen, te contramineeren, om de goede Ingezetenen dezer Landen van de voorfz. Neering t' ontzetten, en de verwachte vruchten zelf te genieten, poogende tot dien einde in deeze Vereenigde *Provintiën* tot hun te trekken veele Ingezetenen en Inwoonders dezer Landen, om by andere wegen als door directie en belyd van de voorfz. Noordsche Compagnie, binnen de voorschreeve Limiten te vaaren, en de Neering van Walvisschen en andere Zee-monsters te pleegen, exerceeren, en de zelve elders buiten deeze Landen te diverteren. En dat veele onzer voorschreeve Ingezetenen hun vervorderen zodanige diensten aan te neemen, anderen daar toe te indiceren en helpen aanneemen, mitsgaders in uitheemsche Compagnien en Vojagiën te participeeren, ende zelve met hunne middelen te helpen formeeren, strekkende al 't zelve tot groot nadeel van de voorfz. Compagnie, interest van de gemeene welvaart deezer Landen, en uitneemende groote schade van veele Ingezetenen van dien, daar uit de voorfz. Compagnie is geformeert, waar tegens naa behooren dient voorzien en alle mogelyke order gestelt. ZOO IS 'T, dat wy naa voorgaande deliberatie geordonneert, gestatueert en bevoolen hebben, ordonneren, statueren en bevelen wel expresselyk by dezen, dat geene Ingezetenen of Inwoonderen van deeze Vereenigde Nederlanden, 't zy Commisen, Schippers, Stuurlieden, Zeevarende mannen, noch anderen van wat qualiteit of conditie hy zy, directelyk of in directelyk zullen onderstaan uit deze Vereenigde *Provintiën* of andere Landen te vaaren op de Walvisch-neering, of van andere Zeemonsters, in eeniger manieren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis*, anders als in dienst van de voorfz. Geoctroyeerde Compagnie, op peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't pond; verders verbieden en interdiceren Wy mede allen en een iegelyken Ingeboorne, Onderdanen, Ingezetenen of Inwoonders, eenige Schepen of Zeevaarende Lieden dezer Landen, tot zodanige Schepen te verhuuren, op peine van verbeurte der zelver Schepen en Goederen, en voorts van een peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't stuk, en arbitrale correctie, en daar en boven daar van moeten desisteren, en zulks laaten vaaren. Verders ordonneren, statueren, en bevelen by dezen, dat de Ingezetenen deezer Landen die haar al bereits buiten den dienst van de meergenoemde Compagnie zoude mogen hebben verhuurt, om te vaaren op den Walvischvangst en andere Zeemonsteren binnen de voorschreeve Limiten, dat zy haar buiten den zelven dienst zullen hebben te begeeven en onthouden op peine als vooren: Gelyk ook de huuren noopende de Schepen die uit deze Landen directelyk buiten de meergenoemde Compagnie binnen de meergemelde Limiten aangenomen zyn te vaaren, zullen komen te cesseeren, en zoo de voorschreeve Overtreeders haar buiten deze Vereenigde Nederlanden quamen t' onthouden, zullen de Sententiën ter zaake van de voorschreeve mulcten te wyzen, evenwel geexecuteert worden aan hunne goederen hier te Lande gelegen, of bevonden wordende. En zullen alle Officieren en Justicieren in deeze Vereenigde Nederlanden, mitsgaders ook alle anderen in onzen dienst wezende, hun hier naa respectivelyk reguleren, en de peinen by dezen gestatueert tegens de Overtreeders der zelve vervolgen, decreteeren en executeeren, zonder eenige conniventie, dissimulatie, of verdrag; en zullen de peinen verdeelt worden, een derde voor den Officier die de executie doen zal, een derde voor den Armen der plaatze, en een derde ten behoeve der gemeene zaake: Alzoo

Wy

Wy zulks ten dienſte van den Lande bevonden hebben te behooren. En opdat Niemand hier van Ignorantie hebbe te pretenderen, ontbieden en verzoeken wy de Heere Staten, Stadhouderen Gecommitteerde Raden, en Gedepûteerde Staten van de *Provintiën* reſpective, van *Gelderlandt*, 't Graafſchap *Zutphen*, *Hollandt* en *Weſt-Vrieslandt*, *Zeelandt*, *Uitrecht*, *Vrieslandt*, *Overyſſel*, en Stadt *Groeningen* en *Ommelanden*, en alle andere Juſticieren en Officieren, dat zy deze onze Ordonnantie van ſtonden aan alomme doen verkondigen, uitroepen, publiceren en affigeeren in alle Plekken van deze Landen, daar men gewoonlyk is, dusdanige uitroeping, publicatie en affixie te doen. Gegeeven in *'s Gravenhage* in onze Vergadering, en onder onze Cachet en Paraphure en Signature van onzen Griffier, op den 11 Maart 1633.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Eilandſche Walviſch allenks van voor Spitsbergen verjaagt en verdreeven, en werwaarts geweeken, word onderzocht. De geweeke Viſch op de Noortbank vervolgt. Zeeviſſchery ondernomen. 't Traankooken geſtaakt. Traanketels en andere Gereedſchappen weder vervoert en Pakhuizen geſloopt. De Viſch 't eenemal in Zee en 't Ys geweeken. De Compagnie geſcheiden, word de Viſſchery voor byzondere Rederyen vry, doch veel bezwaarlyker als eertyds verricht.

DEeze beweeging der Walviſſchen, (in 't voorgaande Hoofdtdeel gemeld) naa te ſpeuren en te vervolgen, zal ons gelegentheit geeven, om ons eigentlyk voorneemen, het onderwyſ in de tegenwoordige Viſſchery raakende, wat naader in te zien. Wy hebben dan hier voor, in de ruime en wyde bepaaling van den Noortkaper, mede zyne tyd en plaats onderſcheidentlyk aangeweezen, vervolgens ook, de van ouds en hedendaagſche Robbe en Walrus-vangſt overwoogen, desgelyks de paalen van de Eilandſche Walviſch niet alleen wyd en breed uitgeſtrekt gevonden, maar hen ook als in 't midden van deeze bepaling, aan dit gemelde en welgelege groot en aagryk Eiland Spitsbergen, om voor gegeevene reden, in groote meenigte zien vergaderen, zulks deeze Viſch, gelyk de Noordkaper naar de Noordkaap, mede niet oneigentlyk naar dit Eiland, de Eilandſche Walviſch mag genoemt worden. Insgelyks hebben we reeds getoont, alhoewel eenigzins door 't verſchil zyner geſteltheit, dat d'Eilander zyn gewoon verblyf wat Noordelyker als de Noordkaper neemt, doch dat voornamentlyk het onderſcheid van Voedſel, hen, gelyk de Reyger en Leeuwerk, aldus van elkander afzondert, en ieders aangeweeze plaats doet verkiezen. Ook hebben we met verſcheide redenen onderzocht, hoe de Noordkaper in zyn ruim gewoon en natuur-

Eilandſche Walviſch, waarom dus genoemt.

Hoedanig die door de sterke handhaving der Visschery van voor Spitsbergen verdreeven is;

natuurlyk geweest aan de Noortkaap, en byzonder by Ysland op 't zekerste is aan te treffen; en om de zelve reden is den Eilander genegen zyn verblyf om en omtrent Spitsbergen uit te kiezen/ vermits dit Eiland om des zelfs welgelegentheit en aasryke gronden hem zeer behaaglyk voorkomt; maar alzoo deeze zyne keurlyke verblyfplaats/ vervolgens door een meenigte van Vyanden zodanig is bezocht/ dat het scheen men alleen toegelegt had om hem t' eenemaal op 't lyf te vallen/ waar door hy allenks zodanig in zyne rust is gestoort/ dat hy naar een ander verblyf heeft moeten omzien/ dies zullen we nu onze gedachten/ laaten gaan/ werwaarts hy zyn verblyf sedert genomen heeft/ en teffens onderzoeken/ of men met eenigen blyk van voordeel/ gelyk de Noortkaper tyd en plaats zou weeten t' onderscheiden/ om hem in zyne tegenwoordige schuilplaatsen op te zoeken.

En werwaarts geweken onderzocht.

Midlerwyl wy dit onderzoek doen/zullen we ook teffens van ons beoogde konnen handelen; derhalven staat ons eerst t' overdenken/ werwaarts deeze Visch de wyk genomen heeft; en wanneer we die hebben naagespeurt/ hoe men zich omtrent den zelven te gedragen zal hebben; wat listen en verschalkingen dienen aangewent om hem te betrappen/ en hoe men de byzondere tyden en plaatsen/ in de algemeene tyd en plaats/ op een gantsch andere wyze als met de Noortkaper/ 't onderscheiden heeft/ zal mede vervolgens aangemerkt worden.

Deeze Visch/ die door zyn groote meenigte en sterke voortteeling/ gelyk uit het aangetoonde ruime queekveld kan afgeleid worden/ niet lichtelyk was t' eenemaal op te vangen/ echter kon door dit geweldig vervolgen/ moorden en dooden van verscheide Natiën langs de geheele Kust/ zyn hoofd door de meenigte zyner Vyanden naaulyks boven water opbeuren; dies wierd ze genoodzaakt dit Gewest/ alhoewel hen aangenaam/ allenks te verlaaten. Om nu kortheitshalven by de Visschery der Hollanders alleen te blyven/ waar uit alle de andere Visscheryen konnen afgeleid worden/ zoo begonnen deeze Visschen/ het gemelde Smeerenburg in de Hollandsche-Baay, 't allereerst te leeren kennen/ en bemerkende dat alhier de verzaamelplaats hunner Vyanden was/ begonnen ze die te schuuwen/ want zoo draa zy deeze Baay gewaar wierden/ als mede de Schepen en meenigte der Sloepen daar om heen zwervende/ kenden ze aan dit gewoel/ wat hun naakende was/ schoon zy te vooren in hunne onnozelheit op de zelven aan en om zwommen/ en zich dus als weerlooze Schepselen lieten dooden; maar nu op 't enkel beschouwen van de zelven/ leerden ze hunnen vyand kennen/ en stelden 't eerlang op 't vluchten. Dus moest men dan deeze schuuw en vliedende Visschen/ met zeer grooten arbeid naa roeijen/ en eindelyk waren 'er zoo weinig meer overgebleeven/ dat men somtyds naa veel gedaane moeite en krachtig naa roeijen/ echter niets opdee/ zulks de Sloepen wederom leedig aan boord quamen. Dit nu klaagde men den Commandeurs/ en men pleegde raad wat verder te doen stond;

De Eilandsche Visch dus schuuw gemaakt, viel de Visschery moeijelyk te volbrekken.

de

de Visschen vond men 'er niet meer zoo overvloedig / en die daar gevonden wierden / waren zoo schuuw / dat ze bezwaarlyk konden gevangen worden. Hier op gaf men last naar de Noordbank te vaaren / dewyl daar noch Visch genoeg was. Deeze Noordbank liet voor aan in de Noordbaay, omtrent twee mylen van de Schepen die onder Smeerenburg leggen; deeze gemelde Baay is groot en wyd / en was boven dien benevens meer andere Bayen / ten dien tyde / een ongemeene Vischryke Baay. Op deeze Noordbank, als gezegt is / vond men Visch genoeg / want schoonze om de gemelde reden van Smeerenburg afweek / echter was ze noch op andere plaatsen t' eenemaal niet geweeken. Hier dan Visch genoeg vindende / schoon eenigen door den tyd mede schuuw wierden / kon men 'er door de meenigte nu en dan eenige betrappen / en dus weder magtig worden ; maar deeze Visschery viel des te moeijelyker / nademaal zoo veel meer tyd / weegens de afgelegentheit der Schepen in 't roeijen en in 't boegseeren der Visschen versleeten wierd / dat men zoo veel niet kon uitvoeren als te vooren / toen de Visschen by en om de Schepen / gantsch weerloos gevangen wierden ; derhalven bleef het afhuuren der Noordsvaarders / om traan te laaden / mede achter. Eindelyk konden de Groenlandsvaarders zelfs geen volle laading meer bekomen ; en dit verliep allenks zodanig / dat 'er geen Visschen / noch in de Hollandsche-, noch in de Noord- en Zuidbayen, vervolgens ook op de Noordbank meer gezien wierden / vermits ze alle buiten de Wal weeken / waar door deeze Landvisschers niet alleen schaars vol / maar vervolgens schaars half vol / en eindelyk met een schraale vangst t' huis quamen. Dit maakte dan met een dubbelen manschap / die op 't Land en op de Schepen gebezigt wierd / wegens zoo een zwaare uitrusting / een genoeg schraale uitdeeling / en eindelyk begonnen ten laatsten zoo sterk te verliezen / als men in 't eerst kraehtig gewonnen had ; dus liet het de Compagnie ten laatsten zakken / en gelyk men zich in den beginne onderling verbonden had / sprak men nu om te scheiden / waar door de oude Visschery / die te vooren onbepaalt en vry was / daar naa bepaalt en alleen vryheid op Zee had / nu weer geheel vry stond / beide aan Land en op Zee te Visschen / zulks het weder een geheele vrye Visschery wierd.

Men vervolgt de wykende Visch op de Noordbank, alwaar de Visschery weer hervat wierd.

't Afhuuren der Noordsvaarders word eindelyk gestaakt

En de Visschery allenks schaars:

Dat voor de Compagnie een schraale uitdeeling veroorzaakt, en eindelyk schaade.

Maar aleer de Maatschappy het noch geheel opgaf / liet men 't boegseeren met de Visch naar de Schepen achter ; men ging met de Schepen / in plaatse voor Smeerenburg te leggen / in de Bayen visschen / en men begon de Visch te flenssen / die te vooren aan Strand by de Kookerpen wierd gebragt ; doch vervolgens de Visch op Zee wykende / stak men mede in Zee / en ging buiten 't Land langs de Wal visschen. Nu gebeurden 't wel dat men elkanders Bayen quam bezoeken en beglunren / maar 't wierd voor eerst niet toegelaaten / een ieder wilde zyn eigen vryheit behouden ; eindelyk wierd noch toegelaaten dat men wel in eens anders Baay havenen mogt / maar niet visschen / gelyk dit onder

De Zeevisschery word ondernomen,

 de

de byzondere Zee-Visschers mede wel toegelaaten wierd / want schoon 'er maar een eenige Sloep in een vreemde Baap quam / moest men de Harpoen uit de Mik weg neemen en bergen / of men mogt 'er niet inkomen. Eindelyk was men in de Visschery een groote verandering onderworpen: want de Visch / die uit zyn eigen natuur als gezegt is / van allerwegen naar dit groote en welgelegen Eiland / om des zelfs vette en aasryke gronden en Bayen / gewoon was af te zakken / wierd dus niet alleen onder de Hollanders / maar ook onder alle de andere Natiën / tegens hunne natuur / geweldadig verdreeven / en rondom de gantsche Kust verjaagt. De Visch dan buiten de Bayen blyvende / kon men den dienst van de Traankookeryen en Pakhuizen als voor deezen niet meer hebben / als toen men de Visch in meenigte en overvloed / in de Baijen omtrent deeze Kookeryen ving / naar Land boegseerde / het Spek afsneed / op 't Land in vinken kapte / en vervolgens tot Traan kookte; buiten de wal visschende viel dit te verre van de hand / om derwaarts te boegseeren / men moest gelyk de Zee-visschers / de Visch flensen / en het Spek te Scheep in vaten kuypen / en dus mede voeren / vermits het gereeder was / dan naar Land om daar te lossen en vervolgens weer te laaden. Derhalven begon men dit groote werk / dat met zeer zwaare kosten langs de geheele Kust was opgerecht / nu allenks weder af te breeken; men burg voor eerst de kopere Traanketels / en uit de Pakhuizen de vaten / lynen / lenssen en meer andere gereedschappen. Ook vervielen wel haast deeze Pakhuizen / of ze wierden door den moedwil der Mattroozen gesloopt en verbrand. Dus zyn 'er van al dit kostbaare werk / in alle de Bayen / langs de geheele Kust / niet meer dan eenige der gemelde overblyfzels van Muraadjes en Fondamenten te zien.

Het Traankooken gestaakt, en 't Spek in Vaten gedaan.

Traanketels en andere gereedschappen wederom medegenomen, en sommige Pakhuizen gesloopt.

Dit schoone en welgelege Land tot de Visschery / waarom / als gezegt is / al veel te doen was geweest / zulks 'er de Vorsten en Mogentheden zelfs over gemoeit wierden / t' eenemaal van de Visch verlaaten zynde en blyvende / zoo wierd deeze Visschery van alle Natiën wederom aan een ieder vrywillig overgegeeven / of t' eenemaal verlaaten. Dus wierd dan dit Eiland / dat om de Visschery der Eilandsche Walvisch onvry was geworden / wederom voor een ieder vry gemaakt / zulks men 'er nu niet alleen haven en mogt / maar ook vry visschen / indien 'er wat te visschen viel; maar door de zeer gevoelige indrukselen die deeze Visch had opgevat / heeft ze zodanig een schrik voor dit Geweest gekreegen / dat ze niet alleen voor een tyd van daar geweeken is / maar ook noch tot heden deeze Kust ontwykt en myd: ten zy om de Oost / of zoo verre het Ys de Kust bereikt; doch buiten het Ys / word 'er naauwlyks een eenige Visch omtrent dit schoone wel eer Vischryke Land gezien.

De Visschery te lande afgeschaft, en aan een ieder vry gegeeven.

De verlaating der Visschen van dit zeer welgeleege en aasryke Eiland / baarde geen kleine verandering in de Visschery / waar op men te vooren nooit zou hebben gedacht / wanneer men langs deeze Kusten / op

op der zelver vette gronden / en binnen in de Baayen / by en omtrent de Kookeryen / zodanig een ontelbaare meenigte Visch vond / die zoo gemakkelyk by en om de Schepen gevangen wierd / dat ze hunnen Vyand gelykzaam van zelfs byquam en in hun geweld viel; want had men dit gedacht / of eenigzins te gemoet gezien / wat zou men niet al onwaardeerbaare kosten hebben konnen spaaren / die allerwegen langs de Kusten door alle Natiën waren gemaakt ? Nademaal wy reeds de reden tot deeze zoo wichtige verandering hebben verstaan / en insgelyks getoont dat deeze Visch / zodanig een breed en ruim queekveld hebbende / niet t' eenemaal is opgevangen / maar alleen van daar geweeken / zoo zou men konnen vraagen / of het den Visschers bekent is / werwaarts de Visch geweeken zy / of waar hy zich nu onthoud?

Maar nademaal dit alles voor onzen tyd is voorgevallen / zoo zullen wy hier van mede / als by overleevering en uit eenige Journaalen van oude Commandeurs en anderen gehouden / gelyk uit de voorgaande berichten / een beknopt verhaal doen. Schoon nu deeze Visch / om de getoonde reden / alhier weleer in groote meenigte van allerwegen vergaderde / zoo blykt echter uit zyn ruime uitgestrekte bepaaling / hier voor aangeweezen / dat dit nochtans niet dan een klein gedeelte van deeze zeer groote meenigte is geweest / die alom / doch op d' eene plaats min en op d' andere meer / door deeze wyde uitgestrektheit is verstrooit. Mogelyk is 'er aan eenige plaatsen in 't Oost-of Westys / Out-Groenland , te Zembla of omtrent de Tartarische Kusten / alwaar tusschen de Rivieren zich veel Walvisschen onthouden / niet min zodanig een groote toevloeying van Visch geweest / en misschien wel noch / als ooit omtrent Spitsbergen plagt te wezen. Immers aan Jan Mayen Eiland, is 'er insgelyks een grooten toevloed / gelyk aan Spitsbergen , geweest / dat aan veele overgebleeve Mumraadjes van Traankookeryen en Pakhuizen / in eenige der zelver Bayen noch tegenwoordig te vinden / kan beweezen worden / gelyk men vervolgens zal toonen.

Aan Jan Mayen Eiland eertyds mede een groote Visschery geweest.

Wanneer wy van 't wyken der Visschen spreeken / verstaan we die Visch die jaarlyks gewoon was aan deeze Kusten te komen : deeze is door het gemelde sterk opvangen en vervolgen / allenks van daar geweeken ; eerstelyk schuuwden ze deeze Kookeryen en legplaatsen der Schepen / Sloepen / en wat daar van afhing / vervolgens de Bayen / en verders de Gronden langs de wal / vermits zy overal vervolgt wierden. Dus weeken ze dan van de geheele Kust naar alle oorden / van waar zy gewoon waren te komen / en allenks wat meer op Zee / en in 't Ys. In deeze ruimte waren ze wat meer verstrooit / en in zodanig een meenigte niet by malkander als in de Bayen / derhalven wierd de Visschery hier door wat meer gevallig / en met veel meer moeiten en arbeid verzeld. De Compagnie het geluk hen t' eenemaal begeevende / gaf men 't dan eindelyk op. Toen wierd deeze Visschery van byzondere Reederyen / zoo van de Hollanders als ook van andere Natiën achtervolgt /

De Visch t' eenemaal in Zee en in 't Ys geweeken.

De Compagnie gescheiden.

Wierd de Visschery aan byzon-

dere Rederyen vry gesteld; En word noch geoeffent:

volgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opdeeden / waar in men noch tot heden toe volhard; maar de Engelsen en Deenen lieten ten eenemaal zakken. Die zich tot heden noch in deeze Visschery bezig houden / zyn Hollanders / Fransen / Hamburgers en Bremers / waar van de eersten het grootste gedeelte uitmaaken.

Doch veel bezwaarlyker als eertys verricht.

De Visch dus van de Wal in Zee geweeken / en van de Zee-visschers aldaar geduurig vervolgt / wierd allenks noch wilder en schuuwer / zulks ze in de ruime Zee t'eenemaal verstrooiden / dat de Visschery nu gevalliger en moeilyker maakt ; want schoon de geheele Zee tusschen Jan Mayen-Eiland en Spitsbergen , alwaar de Visschery toen wierd gepleegt / voor eerst met deeze en meer andere Visschen gelykzaam was bezaait / zoo wierd echter deeze Visch / door 't gestaadig jaagen en vervolgen / mede aldaar in Zee zodanig ontrust / en in deeze ruimte van de eene ter andere plaats gedreeven / dat 'er dikmaals maar een enkelde en somtyds geheel geen Visch wierd gezien. Men begon dan in Zee mede naar de Banken te zoeken / alwaar men toen veeltyds groote Schoolen by elkander kon aantreffen / vermits de Visch alhier op hun aas afquam. Maar eerlang wierden deeze Banken zoo sterk met Schepen en Sloepen bezocht / dat het de Visch daar mede niet lang houden kon. Ten dien tyde was 'er onder anderen een ongemeene Vischryke Bank voor de Zuid-baay, omtrent ter halver gezicht onder 't Land / alwaar door een zeker Commandeur / Keere genoemt / verscheide Jaaren naa den anderen veel Visch gevangen wierd / en derhalven lang naa dien tyd / ook heden noch door eenige oude Commandeurs Keers-Kaar geheeten / maar 't is door het gestaadig vervolgen nu mede een leedige Kaar geworden.

De Visch begeeft zich eindelyk in 't Ys, om veiliger te wezen.

Deeze Visch dus geweldadig van de Kust gedreeven / moest eindelyk door de zelve geweldpleeging mede de Zee ruimen / vermits ze door dit geduurig jaagen / dooden en vervolgen / niet alleen hoe langer hoe schuuwer wierd / maar men moest noch onderhevig zyn / dat 'er somtyds eenige Visschen / reeds gequest / ontquamen ; want niet alleen door een opkomende mist / storm of onweer / moest men somtyds de lynen kappen / en de Visch aldus gequest met den Harpoen verlaaten / maar zelf by schoon weer / wierd men in deeze ruimte / dikmaals zoo verre in den wind van de Schepen weg gesleept / dat men om niet t'eenemaal van de Schepen af te dwaalen / genoodzaakt wierd om te kappen. Ook begon de Visch allenks zich meer naar 't Ys / als in een sterkte of borstweering te begeeven / zulks dat het dikmaals gebeurde / zoo draa men een Visch geschoten had / dat ze zich aanstonds naar 't Ys wende / schoon men nergens daar omtrent geen Ys beoogen kon ; waar uit dan genoegzaam kon voorspelt worden / dat ze hun koers wel wist te houden / en men derhalven niet verre van 't Ys wezen moest. Wanneer dan de Visch in 't Ys liep / vermits men toen met de Schepen schroomde in 't Ys te zeilen / kapte men de lyn af / en lied ze dus gewond met

de

de Harpoen in 't Ys vluchten; hier mede raakte ze / zich gewond voelende / noch verder aan 't vluchten / en met zodanig een verbaastheit / als of ze noch gestaadig met de Sloepen vervolgt wierden / zulks ze byna tot geen bedaaren komen kon / en deeze vluchtende Visschen bragten 'er meer anderen aan 't vluchten. Hier door kreeg nu de Visch zodanige scherpe en gevoelige indrukselen / en een geweldigen afkeer voor 't Land en d' ope Zee / dat het hen scheen in 't zaad / merg en gebeente als doorgedrongen / zo dat ook de Jongen de zelve indruksselen schynen aangebooren te zyn / want zoo wel de Jongen als d' Ouden zyn alle gezaamentlyk uit Zee geweeken / en zwemmen nu zelden in de ruime Zee / en met den rug bloot / maar onthouden zich liever in 't Ys / waar in zy zich beter bedekt konnen houden. Deeze Visch dan aldus uit het Land op Zee gedreeven / en door de meenigte zyner Vyanden het daar meede niet komende harden / is ze allenks t' eenemaal in 't Ys / het Westys genoemt / geweeken; maar eer zy de Zee ruimden / onthielden 'er zich noch veel aan den Zoom van 't Ys / en somtyds in en buiten 't Ys. Nu wierd goede raad duur; men schroomde het Ys te naaderen / en echter noodzaakte hen de Visch / dat men 't derwaarts wenden moest / doch eermen besloot in 't Ys te loopen / viste men langs den zoom en in groote bogten en kommen met een taamelyke vangst / maar eindelyk / om zyn Vyand / waar 't mogelyk / noch verder t' ontwyken / hielt zich de Visch gelyk als schuil en bleef in 't Ys. De Visschers dit merkende / vermits ze buiten 't Ys niet meer te vinden was / maar echter van de Steng in 't Ys kan gezien / en mede by stilte hun geblaas gehoort worden / beslooten / alhoewel schroomlyk / om ze in 't Ys op te zoeken / dat ze voor eerst niet verre behoefden t' onderneemen / of vonden de Visch; men maakte dan slegts de Schepen aan eenige schotsen vast / eer men zich noch aan de velden betrouwde / en veelen hadden toen in 't los Ys noch een goede vangst / want in 't eerste vond men 'er zeer veel Visch / waar door by ondervinding geleert wierd / dat de Visch niet was opgevangen / maar alleen van d' eene naar d' andere plaats verjaagt.

En word allenks schuwer.

Men besluit dan met de Schepen in 't Ys te loopen om de Visch naa te speuren.

ZESDE HOOFDTSTUK.

De Ysvisschery ondernomen, waar in veele Schepen blyven. Hechter en sterker Schepen op de Groenlandsche Visschery uitgerust. 't Wyken der Visschen naader ingezien en overwoogen. Of de Visch zich naader aan de Pool zou konnen onthouden onderzocht; en werwaarts de geweeke Visch zich veilig vinden zou, naagespeurt.

De Visschery / eer men tot het in zeilen van 't Ys besloot / was reeds al vry wat aan 't quynen geraakt / maar wierd nu weder-

De Visschery in 't Ys ondernomen.

 om

word veel voordeeliger uitgevoert, maar is het blyven van veele Schepen onderhevig geworden.

om goed; echter openbaarde zich toen een andere zwaarigheit / hier in bestaande: dat by mistig weer of by storm / nu veel meer Schepen verlooren wierden / die op de schotsen dreeven of daar tegen aan zeilden / dat men in de Zee-en Land-visschery zoo niet onderhevig was geweest / derhalven zocht men in 't eerst / voor deeze Ysvisschery / naar oude en min kostelykste Schepen / die op de Koopvaardy niet meer bequaam waren / en geen drooge waaren meer voeren konden; deeze Schepen wierden 'er / om de hooge pryzen van Traan en Baarden / aan gewaagt / want als 't quardeel traan den prys van 60, 70 ook wel 80 guldens haalen kon / gelyk dikmaals is gebeurt / en de baarden omtrent half zoo veel waarde opbragten als de traan / als mede wel is geschied / maar veeltyds iets minder / zoo maakte een Schip / met eene laading van 600, 7 of 800 quartdeelen Spek een zeer goede uitdeeling voor de Reedery.

Waarom oude Schepen vervolgens wierden uitgerust, en in de Visschery gewaagt.

Maar alzoo de veranderlyke loop der Visschen / ook zodanig een verandering in de Visschery maaken moest / zoo maakte de gemelde hooge pryzen der waaren / mede wel haast een verandering in de Schepen / vermits de Visschen allenks verder in 't Ys hunnen Vyand ontweeken; dies moest men met de Schepen / die in 't eerst aan een schots stil bleeven leggen / en alzoo den laading inkreegen / nu wat dieper in 't Ys zeilen / dat zonder schotzen te raaken niet wel geschieden kon / waar door men toen by ondervinding leerde / dat een sterk Schip / beter een bons van een schots kon tegenstaan / als een oud of zwak Schip ten deelen of geheel volkaaden zynde / welke duurbaare waarde men in 't verliezen der zelve Schepen missen moest; dus bezigde men toen voortaan tot de Visschery wat sterker Schepen / of men liet 'er nieuwe in 't byzonder daar toe maaken. Om de zelfde reden worden nu de Groenlandsvaarders / zeer sterk / en veel sterker als andere Koopvaardy Schepen gemaakt / echter worden 'er jaarlyks noch eenige in 't Ys verlooren; want schoon ze tegens het inzeilen voor de schotzen wat beter verzien zyn / niet te min konnen ze gelyk eertyds de dyning / diep in 't Ys zynde / insgelyks de parssing van velden en flarden niet uitstaan; maar in 't los Ys bezet zynde / vermits daar de parssing zoo zwaar niet is / vind men zich noch wel veilig / ten zy dat eenige Velden van achteren dit los Ys aanvoeren; doch met mistachtig en stormig weer zich tusschen de velden en flarden bezet vindende / zonder te konnen opruimen / zoo moet alles / hoe sterk en zwaar het zy / door dit aandringende Ys / buigen en barsten; want men vind 'er zodanige Ysvelden of groote brokken van dit t' saamgestremde Element / als in d' Ysvisschery breeder zal blyken / die 6, 7 of 8 Mylen en meer in den omtrek groot zyn / zulks 'er somtyds 50 60 of 70 Schepen om leggen / die elkander over zodanig een Ysveld van 't eene tot 't ander eind naauwlyks konnen zien; de parssing van dergelyke velden / of andere veel kleinder / Flarden genoemt / wanneer men die niet ontwyken kan / is

Door 't verder indringen der Visschen in 't Ys word men genoodzaakt sterker Schepen dan ooit naar Groenland te zenden.

dan

Pag. 204

dan eindelyk oorzaak / dat 'er somtyds eenige Schepen door verlooren worden.

Wat het meerder gevaar der Schepen in d' Ysvisschery aanbelangt / als wel voor deezen in d' oude Land- en Zeevisschery was / heeft de schaadelyke ondervinding genoeg doen leeren ; maar het verloopen en 't verplaatsen dier Visschery / wat meer ons oogmerk raakende / en ook van meerder belang zynde / zal 't niet ondienstig wezen / vervolgens daar van wat breeder te handelen. Overmits we nu onze gewoone of tegenwoordige Westys-Visschery allenks beginnen te naderen / en ook thans wel het zaakelykste is ; zal 't onze opmerking dies te meer waardig zyn / wanneer we daar uit eenig onderwys en licht zullen vinden / dewyl 't niet alleen op mondelinge overlevering steunt / maar ook door eigen ondervinding is waargenomen. Doch eer wy hier in voortgaan / zullen we onze opmerking op 't verplaatsen der Visschen wat naader inzien / vergelykende die met de gegeeve gelykenis van 't Haarlemmer Meer en der zelver Meer-Visch / of die van de Rotganzen en andere Wiervogels / op de Wieringer Gronden of in de Wieringer Waard by Wieringen zich onthoudende; dus zoude deeze Visch van de eene ter andere plaats konnen verdreeven worden / maar door de gemelde eigenschap zyner natuur / en door het aldaar vindende aas / dat met zyne natuur / gelyk de Reyger op de aal aast / zeer wel over een komt / dies kan deeze Visch buiten zyne bepaaling / en bygevolge zyn Gewest / geheel niet wyken.

Het wyken der Visschen nader ingezien, en wat 'er uit volgen zou overwoogen.

Echter zou hier uit wel eenige bekommering konnen opgevat worden / nademaal deeze Visch zyne Vyanden gedurig ontvliedende / in vervolg van tyd het Westys mede ontwyken mogt / dat tegenwoordig de jaarlykse Visch-plaats is / alzoo zy 't uit de gegeeve ruime bepaaling genoeg zou konnen doen; wat raad was 'er dan overig / en waar zou men ze dan zoeken ? Nu zyn ons in dien opzichte de voornoemde gelykenissen troostelyk / overmits we hen eenige ruimte op Zee en aan Land konnen geeven / gelyk ook waarlyk geschied / dat zy dan eindelyk / als het hart van hun gewoon Gewest zynde / weder naar hun oude verblyfplaats zullen toezakken; inzonderheit naar 't Land / vermits dit door de daar omtrent gelege vette en aasryke Gronden en Bayen / zoo zeer met hunne natuur overeenkomt. Maar wat hier mede niet wel overeen schynt te komen / is / dat deeze Visch zodanig een schrik voor de Zee en vrye wateren heeft opgevat / dat hen die als aangebooren schynt te wezen / zulks hier door deeze hoop weder verdwynt / van nooit zodanig een vermaakelyke en voordeelige Zee- en Landvisschery te zullen genieten ; En dewyl de schrik waar mede de Visch bevangen is hen nu zelf belet / lang met de rug bloot en boven water te zwemmen / zoo konnen ze dan moogelyk zoo naaukeurig niet waarneemen waar zy zyn / als wel voor deezen / en ook het Land zoo gemaklyk niet bereiken / dan alleen om de Oost / of zoo verre het Ys de Wal raakt /.

raakt / of derwaarts gedreeven word. Eer wy dan met het onderwys en 't verhaal van de Westys-Visschery voortgaan / en ons tot het Westys naderen / zullenwe daar van vooraf alhier iets melden.

Uit de ruime bepaaling aan deeze Visch gegeeven / is nu wel te vermoeden / dat ze door dit geweldig vervolgen wat heen en weer word gedreeven / maar niet / dat ze ooit 't eenemaal zal worden opgevangen; dus hebben we niet zonder reden / 't gemelde verdryven beoogende / deswegen wat langwylig geweest / om zyne paalen / niet alleen / zeer wyd en echter naar waarheit uit te rekken / als mede in deeze ruime bepaaling veele vette / vreedzaame en stille oorden voor hunne queeking aangemerkt / alwaar zy noch heden nooit worden of zullen worden ontrust / of gestoort; welke een der voornaamste is / rondom en wat nader aan de Pool / werwaarts wy zo wel van onze zyde als van de Tartarische kant / wegens het Ys nooit konnen koomen ; en schoon dit in den Winter door 't toelopen van 't Ys geen plaats kan hebben / is 't echter in den Zomer rondom deeze wyde uitgestrektheit van een andere gesteltheit / daar dit zelve Ys den toegang der Schepen wel belet / maar zoo veel te vryer een verblyf der Visschen vergunt. Behalven het reeds gemelde / zou men dit daar noch konnen byvoegen ; by voorbeeld : de Vogelen worden immers zoo wel in onbewoonde als bewoonde Landen en Eilanden / in zodanig een ontelbaare meenigte aangeteelt / dat 'er het opvangen der zelven gantsch geen hinder aan geeft / gelyk veelen met ons / die ooit onbewoonde Landen bezocht hebben / wel konnen begrypen / en dat mede de Vogelvangers niet onbewust is / die met schieten / en voornamentlyk in den Herfst met netten hun werk daar van maaken / om een goede vangst te doen; deeze Vogelaars merken uit de koers veeler Vogelen / dat ze uit ons Land niet zyn voortgekomen / en niet dan in den vertrek-tyd / wanneer ze naar 't Zuiden de wyk neemen / alleen maar ter verversching ons Land aandoen. Uit de koers deezer Vogelen zeggen we / en mede by onderzoek kan men genoegzaam weeten / dat haare voortteeling in zeer groote Duitsche / Zweedsche / Noordsche en andere Bosschen / en de daar omtrent gelegen Heiden / Bergen en onbewoonde Woestenyen / zodanig overvloedig moet zyn / dat 'er geen opvangen eenigen hinder aan kan doen. Men aanmerke insgelyks de Kuit-Visschen / wiens Visschery men in Vyvers of andere enge Wateren met vrucht verbieden kan / maar in 't Haarlemmer Meer / de Zuidzee / Noordzee of andere ruime wateren of onbeslooten Meeren / waar in de Visch zich elders schuil houden kan / zou zulks noodeloos zyn ; want den overvloed of schaarsheit van Visch / in zodanige Wateren / hangt voornamentlyk aan den Godlyken Zegen / in 't wel of qualyk slagen van de geschoote kuit / en kan 'er alsdan mede de Visschery weinig hinder aandoen.

Of de Visch zich wat naader aan de Pool zou konnen onthouden, in overweeging gebragt.

Schoon nu de Eilandsche Walvisch geen kuit schiet / maar gelyk eenige Dieren / waarschynlyk niet meer dan 2 of 3 Jongen te gelyk voort

brengt

brengt / zoo is echter uit het reeds getoonde ruime queekveld wel te begrypen / dat het opvangen aan zodanige kleine en geringe oorden / weinig hinder / aan dus een meenigte / uit zoo een wyde uitgestrektheit voortkoomende / geeven kan.

Nu staat ons voortaan op hunnen koers / werwaarts die in hunne vlucht word genomen / en nevens meer andere reeds gemelde zaaken te letten; vermits wy aangaande het opvangen deezer Visschen niet behoeven beducht te zyn / nademaal 'er echter op d'eene of andere plaats in hunne bepaaling genoeg te vinden zyn : Want alzoo wy in de Zuidys-Visschery nevens andere zaaken hunne koers raakende / aldaar iets van gemeld hebben / zoo staat 'er ons nu in de Westys-Visschery / insgelyks als op een der gewigtigste zaaken te letten. Doch vooraf zullen we / aangaande het wederkeeren naar den ontweken oort van Zee en Land / dit noch zeggen / vermits we door onze redenvoering wegens 't opvangen wat geruster zyn / dat de gemelde schrik onder deeze Visschen / zeer weinig hoope geeft / de Zee-en Land-Visschery ter deezer plaatse met veel vrucht te zullen doen ; ook is de ruimte en uitgestrektheit / aan deezen oort op Zee en aan 't Land gegeeven / van zodanig een belang niet als 't wel schynt. Waar is 't / dat nu voornaamentlyk de Visschery in 't Ys word geoeffent / maar jaarlyks in 't zaaizoen komen 'er ook dagelyks veele Schepen / by stormachtig weer / of om verversching in verscheide Bayen / Reeden en Havens / zulks dat 'er naaulyks eenige Visch in een der Bayen kan komen / gelyk somtyds noch wel door een afgedwaalde gebeurt / of men jaagt ze naa ; en wat aanbelangt in Zee / zyn 'er van 't begin tot in 't laatste van 't Zaaizoen gedurig veele Schepen in dit Gewest / die in 't eerst koers langs het Ys heen en weer houden / om een bequaame gelegentheit te zoeken / hoe best in 't Ys te komen / wanneer ze vervolgens in 't midden van 't zaaizoen of wel op 't laatst / Zuidelyk weder uit het Ys gekomen / en een schraale vangst hebbende / 't zy om de Noord / Oost of naa hooger graden zeilen en aldaar weer in 't Ys loopen ; vinden ze dan ondertusschen Visch op Zee / dat nu zelden om de aangeboorne schrik geschied / word 'er alle pooging aangewend om ze magtig te worden. Om dan het vergeleekene hier aan toe te passen / zou men voor eerst deezen oort / zoo wel ter Zee als naar Land / voor een tyd op deeze wyze niet moeten bevaaren / en dit noch eenige Jaaren naa den anderen / zulks allenks de diep gevatte schrik der Visschen mogt komen te slyten. Om echter de kracht van de gemelde gelykenis / buiten deeze niet wel gebeurlyke zaak / genoegzaam te begrypen; laat ons dies aangaande eens letten / op de reeds gevoerde redeneering over de Zuidys-Visch / hier voor aangeweezen / die mede jaarlyks / by ondervinding / al vry wat schrikachtiger en schuuwer is geworden / schoon de zelve daar door zoo veel Zee en Land myd en blyft myden / zoo ziet men echter een meenigte van deeze Visch met het zelve Ys afkomen / en

Werwaarts de gewecke Visch zich veiligst zou onthouden konnen, naagespeurt.

dus ons opgevangen of verlooren deel / volgens de gelykenis / dikmaals vergoeden.

Dus kan men hier uit wel merken / wat de verhuizing deezer Visschen aanbelangt / indien ze zich anderwerf in gevolg van tyd verplaatsen mogten / dat ze zoo lange onze Schepen zich jaarlyks daar onthouden / niet licht weder hunne verlaate plaatsen zullen opzoeken en inneemen / maar dat men ze derhalven elders anders in hunne gemelde ruime bepaaling zal moeten opzoeken.

Maar nademaal wy nu tot onze tegenwoordige Visch-plaats / namentlyk onze jaarlykse Westys-Visschery genadert zyn / zullen we tot dat onderwys overgaan / hoe men zich in deeze tegenwoordige gesteltheit / of in gevolge van verdere verandering / best zal hebben te gedraagen.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Westys-Visschery hoe verre die zich uitstrekt, en hoedanig kan verdeelt worden. Hooge Graden tegenwoordig de Vischrykste. Bequaame plaatsen en tyden noodig in acht te neemen. 't Zuidelykste van Spitsbergen 't voordeeligste in de Visschery geacht; waar de Visch geduurig aas vind, en dus gereeder op hooge dan op laage Graden gevonden word.

Westys-Visschery hoedanig uitgestrekt.

DE Westys-Visschery is ten opzichte van de geheele uitgestrektheit / een klein en gering gedeelte / doch ten aanzien van de Deelen die wy daar in onderscheiden zullen / is dit gedeelte echter als een geheel aan te merken. Dus zullen wy dan de Westys-Visschery in haar geheel / tusschen de Straat-Davis en 't Eiland Spitsbergen begrypen / en wat aanbelangt haare deelen / die wy daar in zullen aanmerken / zyn voornamentlyk deeze vier; te weeten: op hooge graden in 't Ys; Om de Oost; op laage graden in 't Ys; en 't Jan Mayen-Eiland.

In vier verdeelingen aangeweezen.

De Eerste Verdeeling op hooge graaden.

Dit eerste / als ook het voornaamste Deel / is begreepen / op hooge graden in 't Ys / te weeten: tusschen de 77 en 79 graden / hier voor reeds aangeweezen. Hier ter plaatze tracht het meeste gros der Schepen in 't Ys te komen / weinige zyn 't / die op een halve graad Zuidelyker of Noordelyker doordringen. Hier ter plaatze zeggen we word nu jaarlyks de meeste Visch gevangen / niet alleen om dat 'er de meeste Schepen zich onthouden / maar ook om dat 'er de meeste Visch tot deezen tegenwoordigen tyd toe noch gevonden word. Hier onthoud zich / gelyk voor deezen omtrent Spitsbergen hun aas / derhalven is 't niet vreemd /

Alwaar tegenwoordig de meeste Visch gevonden word.

dat

dat ze zich nu alhier / gelyk eertyds aldaar om dit aas vergaderen. Deeze Viſch die als gezegt is / eerſt van 't land en vervolgens uit zee verdreeven / heeft nu op gemelde hoogte zyn voornaamſte verblyf zedert eenige jaaren genomen / en onthoud zich als noch alhier.

Wat het Jan Mayen-Eiland aanbelangt / alwaar van ouds gelyk te Spitsbergen een groote Viſſchery is geweeſt / doch nu weinig meer bevaaren word / echter om de Ooſt of op laager graden / komen 'er ſommigen noch wel een gelukkige Viſſchery aantreffen ; maar naar ons oordeel / is de beſte plaats tot de Viſſchery op de reeds gemelde hooge graden / en wy merken / dat de Commandeurs / veeltyds deeze plaats boven anderen uitkiezen ; doch of ze dit meeſt gevalliglyk en maar volgens den gewoonen ſlenter van anderen naadoen / dan of ze dit door zekere kundigheit in acht neemen / ſtaat ons eens t'onderzoeken ; want wanneer men zyne verrichting niet gevalligerwyze maar met een by zich zelven overgelegde kundigheit volvoert / kan men in buitengewoone ontmoetingen en voorvallen / zich te beter naar de gelegentheit ſchikken / of herſchikken / indien zulks word vereiſcht / daar men anders raadeloos niet weet hoe of werwaarts zich te keeren of te wenden.

Niet alleen is 't noodig de bequaamſte plaatſe t'onderſcheiden, maar ook de gevoeglykſte tyden wel in acht neemen.

't Is dan een algemeene kundigheit of wetenſchap die by ons niet alleen / maar by veele oude Commandeurs genoegzaam bekent is / en gelyk wy van de Noordkaper hebben gezegt / als mede van den Eilander hebben bygebragt / dat men nevens de gemelde plaatſen / insgelyks de tyden moet onderſcheiden ; en derhalven is 'er dan mede een tyd / op een byzondere wyze tydig / op de gemelde hooge graden / en weder naa een andere tyd om de Ooſt / een andere op laager graden / een andere voor in 't ys / een andere dieper in 't ys ; en of boven de reeds gemelde / noch eenige andere ongenoemde plaatſen / in aanmerking mogten komen / deeze zullen in de verhandeling zich genoegzaam zelf openbaaren.

Dit nu vooraf gezegt / ſtaat ons te letten / om wat reden de gemelde plaats op hooge graden / doch mede op zyn tyd / boven alle anderen uitmunt.

In onze voorgaande verhandeling over d'oude Landviſſchery / hebben wy reeds getoont / hoe uitneemende het groot Eiland Spitsbergen tot de Viſſchery gelegen was / en zulks niet alleen om de menigte der allom leggende aasryke Gronden en Baijen / maar ook om de welgelegentheit zoo wel voor Viſſchers / en op een byzondere wyze voor de Viſſchen / leggende niet alleen gelykzaam in 't midden en in 't harte van de Walvis-Zee / maar ook by uitneementheit voordeelig voor de Viſſchery / en in 't byzonder voor de Viſſchen / ſtrekkende zich ten Noorden in het Ys / en met het Zuideinde buiten 't Ys / derhalven het veel beter dan Oud-Groenland en Zembla gelegen legt / alwaar 't des Winters t'eenemaal in 't Ys beſloten word / zulks dat 'er geen Viſch

't Spitsberger Zuideind 't voordeeligste voor de Visschery.

daar omtrent zyn verblyf houden kan; daar en tegen het Spitsberger Zuid-einde, verre in Zee zich uitsteekende / noch zeer lange onbesloten van 't Ys blyft / en niet dan by harde en felle winters t'eenemaal in 't Ys word bezet / en dus bezet zynde / zelden of byna nooit in 't vast Ys ingesloten word / vermits de Zee den buiten rand telkens tot aan de Wal in stukken breekt / zulks dat 'er de Visch 't geheele jaar door zich genoegzaam onthouden kan / en ook begeerig is zich aldaar t'onthouden / om reden van den overvloet van 't gemelde Walvisch-aas / dat gestadig by en om de Wal dryft / zoo dat het door de veelheit der omleggende gronden / en diep in 't land loopende Baijen gestaadig word afgekeert / vermits eenige deezer Baijen 10, en 12. mylen landwaarts in loopen / die door de veelheit haarer gronden / insgelyks door de vette en slibberige afwateringen / van de veelvuldige valleijen en ysbergen weerzyds aan de Rivieren gelegen / een zeer sterken groei en wasdom aan dit aas veroorzaaken / dat door de jaarlyksche ondervinding genoeg bevestigt word; want wanneer men een weinig de Rivieren landwaart in loopt / vind men nevens de gemelde valeijen en ysbergen / alwaar het versche en grondige van 't land afstroomende water / door de warmte der zonne / die landwaarts haar meeste kracht heeft / een meenigte van dit aas / zulks dat aldaar een sterken aangroei word bespeurt; want op sommige deezer plaatsen schynt het water gelykzaam van dit aas te leeven: en dit is de reden waarom de Visch wel eer van allerwegen op dit Eiland afkomende / der zelver Baijen zodanig heeft vervult gehad / als in de Landvisschery is gemeld; en om de zelfde reden zal de voornoemde plaats op hooge graaden / boven alle andere oorden voor de Visschery uitmunten.

Alwaar zich de Visch altoos onthouden kan;

en geduurig van genoegzaam aas word verzien

Genomen dat het gemelde aas / behalven wat op de buitengronden word voortgeteelt / met d'afwatering der Rivieren t'zeewaarts dryft / en vermits het onbestierlyk in zich zelven is / zoo volgt het geduurig de stroom; of nu wel een groot gedeelte met stroomen en weerstroomen / zeer verre in zee dryft / zoo blyft doch het meerendeel / vermits het daar gestadig aangroeit / in en omtrent het land / en dieshalven hoe dieper in zee / hoe veel te meer het word verstrooit.

Welk aas door de beweeging van den stroom telkens gints en herwaarts dryft; Doch meest omtrent deeze kust gevonden word,

Laat nu met de stroom / die meest om de Zuid-west gaat / een groot gedeelte door zee / door en met het ys / op laage graden dryven / zoo zal 't echter op de gereedste plaats / allereerst / ook 't allervolst en meest aandryven: en deeze is de gemelde plaats / tusschen de 77 en 79 graden in 't Westys begreepen. Deeze plaats is wel de naaste en gereedste / te meer / om dat de stroom / eer zy zynen Zuidwest koers neemt / voor eerst langs het land meer om de Noord dan om de zuid gaat / en dus word het met de zelve / daar 't anders dieper in zee zou dryven / derwaarts gevoert.

Deeze plaats is gelegen / dwars of recht midden voor 't Land / alwaar ook de grootste en beste Gronden en Baijen zyn / die wel 't meeste aas.

aas uitleveren / te weeten: de Horizont en Klok-Baijen, d'Yszont, 't Achter Voorland, de Kruis- en Magdelene-Baijen, behalven noch veel meer andere kleine Baijen / aan de gemelde groote Baijen grenzende. Hier uit blykt nu / waarom deeze Visch uit zee en van land gedreeven zynde / en echter zyn aas zoekende / deswegen zyn gewoon geweest niet t'eenemaal kan verlaaten / en derhalven deeze plaats voor alle anderen uitkieſt.

Indien wy hier noch een uitvoegende wind byvoegen / als dikmaals uit de Liefde-Baay, Wye-Baay en 't Waigat voortkomt / insgelyks de gemelde uitdyning in 't los dooijen en gaande raaken van 't ys / by een hand vol ſtof op 't water vergeleken / zoo zal een groot gedeelte van het afkomende aas / meede deeze plaats moeten passeeren; derhalven komt naar 't meeſte aas alhier de meeſte Viſſch / en op de meeſte Viſch komen de meeſte Schepen af.

Dus kan men genoegzaam begrypen / dat / vermits het gemelde aas op de binnen en buiten gronden vallende / in en om het land op de voorzeide hooge graden veel gereeder en voller zal aankomen als op laager graden / want het deeze graden met de gemelde Zuidweſt ſtroom eerſt passeeren moet. Hier voor hebben we reeds gezegt / dat ook op laager graden in 't ys / volgens onze peiling verscheide Banken worden gevonden / alwaar nevens het dus van land afſtroomende aas / insgelyks in den zomer mede veel aas word geteelt / waar zich als dan ook vry veel Visch schynt t'onthouden / gelyk eenige gelukkige Viſſchers / somtyds aldaar een gelukkige Viſſchery hebben gehad. Het aas op deeze gronden vallende, is gereeder op hooge dan laage graden te vinden. Zulks het daar ook een voordeeliger Viſſchery maakt.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Werwaarts de Viſch te vinden, wanneer plaatſen en tyden wel worden onderſcheiden, naa 't verloop der Zaizoenen, komt de Viſch naar de gewoone plaats weer afzakken. Werwaarts de Viſch zich 's winters onthoud, die in 't voorjaar 't beſt langs den zoom van 't ys te vinden is, en waar; maar laater in 't ys, en om wat reden. Welke tyd om de Ooſt in de Viſſchery waar te neemen, en hoe gevaarlyk in 't Ooſtys te loopen is.

Men moet benevens de plaatſen ook de tyden wel onderſcheiden / vermits ieder plaats zynen bezonderen tyd vereiſcht. Waar is 't / dat men wat laater in den zomer op laage graden mede op de rechte plaats zoude konnen wezen / als vervolgens breeder blyken zal; maar in den vroegtyd / wanneer het ys noch niet regt gaande is / en alles / be- Plaatſen en tyden wel in acht genomen, werwaarts men de Viſch dan vinden zal.

behalven de buiten rand / noch t'eenemaal vast legt / zoo zal men deeze Visch veel zekerder op gemelde hooge graden vinden / dan wel op laager graden; de reden waarom / kan uit onze voorgaande redeneering genoegzaam afgeleid worden. Doch 't lust ons alhier een gedeelte van 't voorgaande te herhaalen.

Wy hebben dan de Walvisschen de zelfde voorkennis toegeschreeven / gelyk de Ojevaars / en meer andere Vogels van natuure bezitten / die volgens de gemelde bakens / uit Egipte onze en andere Landen konnen vinden; dus konnen deze Visschen / op den Herfst / in 't dicht loopen van 't ys / ieder zyne gewoone plaats / daar hy gewent eu welbedreeven is /. langs de gemelde bakens / onderwater de kortste weg naar den buiten zoom van 't ys vinden; en om dat hun leven door een genome dwaalkoers / alhier niet min in gevaar staat / als door een dwaalkoers der gemelde Vogelen / zoo moetenwe de Visschen in hunne zeer ruime uitgestrektheit / gelyk als aan een zeker gedeelte of gewest / daar zy door gewoonte bekent zyn / verbinden of bepaalen.

Alhoewel nu de Westys Visch van laager / met die van hooger graden / jaarlyks in 't Westys wat meer te samen komt / als wel de Zuidys Visch / die niet anders als in harde Winters met het Zuidys / zoo als gezegt is / tot het Westys overkomt / zoo zynze derhalven in veele opzichten van elkander niet t'onderscheiden / gelyk van de Zuidys Visch is gemeld; echter is 't zeer waarschynelyk / dat de Visschen / op de kusten van Oud-Groenland gewent / met de Visschen by Spitsbergen zich onthoudende / alsdan met het openen van 't ys / in 't zelve ys te zamen komen / en dat ze dan ook in 't dicht loopen van 't ys / ieder weer door hunnen bekenden weg / naar hun gewoone plaats zullen keeren. Deezen die dan aan de kusten van Oud-Groenland zyn gewent / zullen waarschynlyk aldaar zoo verre voor 't ys wyken / als 't langs de zelve kusten vast vriest) en mogelyk in harde winters wel geheel tot aan de Straat-Davis; insgelyks die by en omtrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van zoo verre zy het ys ingedrongen zyn geweest /. weder naar Spitsbergen keeren: eensdeels om dat hen dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenland bekent is / want alhier te dwaalen is te gevaarlyk / zulks hun leven van een etmaal stil vriezend weer afhangt; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan 't daar te vinden aas / waar van zy op andere verre afgeleege plaatsen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wyt hebben uitgebreid / om op alle plaatsen bekent te konnen wezen. Ook is 't met deeze Visschen als met alle andere Schepselen / daar wat te doen valt / schoolenze met veele ingeboornen te samen / gelyk by d'oude Landvisscherp is gebleeken / zulks vreemdelingen bezwaarlyk plaats vinden / en indien zy met geweld wilden indringen / zouden ze mogelyk als een vreemde koe uit de wey / of een vreemd eend in de vyt / uitgebeeten worden. Maar behalven dit / zoo is de meenigte te groot / zulks ze hun

De geweeke Visch zal naa 't verloop der Zaizoenen weder naar; de gewoone plaats afzakken.

in

in verscheide wyken moeten afzonderen / vermits ze niet allen in een der gemelde plaatzen hun verblyf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun bestaan aldaar vinden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereischt.

Werwaars zich de Visch des Winters onthouden moet.

Nu staat op deeze twee redenen te letten / eerstelyk ; al de Visch aan wat oort die ook zy / moet in den winter zich naar den zoom of buiten rand begeeven / en zy kan 'er ook verder nergens inkomen / dan de zee met min of meer storm / den zoom breed of smal breekt ; om deeze reden is 'er voorcerst in den vroegtyd de beste Visschery / om dat men als dan / langs den geheelen zoom / de Visch noch aan den buiten kant verzamelt vind / daar men anders wat verder in den zomer / dikmaals door groote ruimtens / het hart van 't ys door den doop gaande geraakt / van veld tot veld zeilen moet / en naaulyks Visch verneemt / om dat ze dan door veele openingen hunnen vyand beter kunnen ontwyken. Dus is dan de voortyd voor eerst allerweegen 't best / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den zoom van 't ys / maar om de Oost / vermits het daar dan noch vast legt / heeft dit geen plaats.

In 't voorjaar de Visch 't best langs den zoom van 't ys te vinden ;

Ten tweeden ; waarom nu de voortyd niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't byzonder best geacht word / op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgemelde lichtelyk afgenomen worden ; te weeten : om dat 'er als getoont is / het meeste aas te vinden zy. De Visch die dan in 't dicht loopen van 't ys op laager graden / als voor hun de kortste weg zynde / uitkomt / zal waarschynlyk naar dat aas / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gronden van Jan-Maijen Eiland en Oud-Groenland, langs den zoom afzakken / om dat 'er mogelyk op deeze Gronden / meerder aas dan in de ruime zee langs den zoom te vinden is ; derhalven is nevens de jaarlykze ondervinding / uit deeze redeneering licht te begrypen / waarom de gezeide plaats op hooge graden / boven d'anderen uitmunt / doch mede op zyn tyd / te weeten / om de gemelde reden in den vroegen voortyd / want als de tyd wat verder verloopen is / en 't hart van 't ys door de voorjaars storm / en door 't doojen begint te breeken en gaande te raaken / of door wind en stroom t'ontsluiten / zulks dat de Visch op een byzondere wyze alhier verzaameld / zich als dan weder door 't ys kan verspreiden ; waar by dan komt / dat zich eerlang weder een groote Vloot Schepen van alle Natien opdoet / die meerendeel op deeze kleine plaats / alleen maar twee graden begrypende / in 't ys tracht in te dringen / om deeze Visch naa te speuren of te vervolgen. Als deeze Vloot dan in den eersten en hevigsten aanval / van ieder Schip 5, 6, of 7, sloepen te water stryken / vertoont dit ten opzichte van de kleine plaats een magtige Vloot / en ten aanzien van de Visschen een zeer vervaarlyk vyands leger / waar door dan eerlang onder de alhier verzaamelde Visschen / een geweldige slachting geschied / gelyk genoegzaam uit de jaarlykse Visschery kan geoordeelt worden / want op zommige jaaren worden 'er door deeze Sche-

en meest op hooge graden, of omtrent de gronden van Jan-Majen Eiland en Oud-Groenland ; Maar laaten in 't gebroken ys, en om wat reden.

Wat getal van Visschen somtyds gevangen worden.

pen

pen en meeſt op deſe plaats / 18 of 1900 Viſſchen gevangen / behalven noch veelen die gedood zynde hen ontzinken / of onder 't Ys ſmooren en zitten blyven / en eenige die gequeſt zyn / echter noch doorſlippen / of door 't breeken der lijnen het met den Harpoen ontvluchten; zulks het niet vreemd is / dat d'overigen alsdan naar een goet heenkomen omzien / en dus de verſpreiding door 't Ys te meer verhaaſten; waar uit nu licht te begrypen is / dat deeze plaats mede van zyne welgelegentheit allenks veranderen moet / en door deeze geſteltheit / voortaan de naam van boven andere uit te munten / niet lange zal behouden. Gelyk zich dan de Viſſchen hier door verſpreiden / zoo verſpreiden zich mede de Schepen om deeze vluchtende zoo veel mogelijk is naa te zetten / en hen ontweeken zynde / elders wederom naa te ſpeuren; dus dryven ze ook wel met den ſtroom / wyd en zyd van elkander / waar door deeze plaats / de Vyanden geweeken zynde / allenks weder met andere word gelijk geſtelt.

Wat tyd om de Ooſt in de Viſſchery waar te neemen;

Wat aanbelangt de tyd op andere plaatſen te Viſſchen / en voor eerſt om de Ooſt / deeze is op een gemeen jaar / daar wy nu van ſpreeken / zoo vroeg niet / als wy dezelve op een Zuyd-Ys-jaar hebben aangemerkt; want op een gemeen jaar / is 'er op verre naa zoo veel ys niet / zulks dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't ys niet ingeſlooten word / maar bloot in drye zee buiten 't ys blyft uitſteeken. En vermits dan de gemelde Zuidys-Viſch / met het Zuydys zeer verre van 't Weſt-ys geſcheiden / beooſten Spitsbergen blyft; derhalven valt de koers deezer Weſtys Viſſchen in 't eerſt-Noordelyker / doch niet t'eenemaal / eenige uitgezondert / zoo Ooſtelijk als van de Zuidys-Viſch is gezegt; dies zal 'er zoo vroeg niet / en ook in 't geheel om de Ooſt / nu zoo veel niet te doen wezen / als dan; daar en boven indien 'er weinig ys is / zal 't wel haaſt met de Zuidweſt-ſtroom / om de Zuid worden afgelevert; dus kan het met een uitlandige wind / eerlang om de Ooſt zoo ruim worden / dat de ſchrik deezer Viſſchen niet toelaat derwaart te komen afzakken / zulks dat men om de Ooſt alsdan meer ruimte te zeilen heeft / eer men eenige Viſch zal verneemen; Om dan aldaar diep in 't ys te zeilen / alwaar men ze insgelyks in ruſt buiten ſchrik voor hunnen Vyand vinden zou / en dat alzoo zeker als op veele andere plaatſen; echter is men 't niet gewoon / en dit om verſcheide redenen / alzoo min als op laager Graden te waagen / want beide Schip en leven ſtaan 'er veel meer in gevaar / door de ſterke parſſing van 't ys uit de wyde Bayen en 't Waygat afkomende; ook kan men 'er door andere ſchepen zoo wel niet geburgen worden / wanneer men zich tuſſchen 't land en 't ys bevind / en dus verre inwaarts is gezeilt; daar noch by komt / dat de ſtroom / die aldaar Noordwaarts ſchynt te trekken / zulks men om de Noord maalende / zoo magtig verre van de hand afdwaalt / en midden in 't ys verwart / dat 'er geen mogelijkheit meer word gezien / om met ſloepen den buiten zoom van 't ys te bereiken.

Gevaarlyk aldaar in 't Ys te zeilen, en om wat reden.

't Ys

Wanneer de Visschery aldaar 't best tydig is.

't Is hier dan met een gemeen jaar in den Naa-tyd / alzoo tydig / als in den Voortyd / en geheel anders als op de Visch-plaats van hooge graden gelegen / wanneer de Visch van onder de Pool / of uit het Noorden / 't zy Noord-west / Noord-oost / en van allerwegen / d'eene wat vroeger en d'andere wat laater / om niet in 't ys bevrozen te worden / weder den buiten zoom van 't ys begint te zoeken / en om voorgemelde reden meer op Spitsbergen als elders anders doelt / om van hunnen vyand / zich dan uit het ys bevindende / niet gehindert te worden ; zoo zal 't zelden missen / indien 'er eenige strooken ys langs de wal afkomen / of men zal 'er mede Visch vinden ; wy zeggen dit van een gemeen jaar / want anders kan dit in 't midden van de teeltydt / en noch vroeger als getoont is / mede wel plaats hebben / doch deeze Visch is door een andere koers in 't vluchten / zoo verre in 't Noorden en Noord-westen opgeweeken / dat men ze veel zekerder om de Oost zal vinden / wanneer ze in den Naa-tyd wederkeert / dan dat men ze in 't midden van de teelt of vroeger ontdekken zal.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

De Visschery op laage graden wanneer die tydig is. Oud-Groenlands strekking, en hoe het zich gemeenlyk opdoet; voor wiens kust mede Walvisch-aas te vinden is, waar omtrent zich ook wel Visch onthoud. 't Onderscheid in de wyking der Visschen naar hooge of laage graden aangemerkt; wat koers naar de gemeene Visschen te houden, en hoe die in 't wederkeeren af te wachten zyn. Des Schryvers eigen ondervinding en waarneeming in de koershouding getoont.

Wanneer de Visschery op laage graden tydig is.

Hoe verre zich Oud-Groenland schynt uit te strekken.

Waar de stromen gemeenlyk 't ys doen koers houden, aangeweezen.

WAt de Visschery op laage graden / en wel voornamentlyk de tyd der zelve aanbelangt / die wy kortheitshalven onafscheidelyk verhandelen zullen ; dat men dan op dit volgende lette : Oud-Groenland schynt zich volgens de strekking van 't ys / en den koers der stroomen / omtrent Zuid-west en Noord-oost tot de 77ste graad uit te strekken / waar het gelykzaam eindigt / of Noordwaarts op schynt t'ontvallen / vermits de stroom by deezen hoek / eer die zynen Zuidwest koers neemt / Zuidwaarts schynt uit te vallen / zulks dat het ys op de voornoemde hoogte / gemeenlyk zeer verre buiten 't ander ys zeewaarts word uitgezet / en daarom gemeenlyk de staert van 77 genoemt ; het schynt ook dat de zelve stroom langs Spitsbergen om de Noord vallende / het ys mede Noordwaarts tot op heele hooge graden trekt / en ver-

 vol-

volgens in 't ys rond maalende / by deezen hoek weder Zuidwaarts uitvalt / en dan zynen koers langs 't gemelde land / eerst recht om de Zuidwest begint te neemen: zoo dat men op hooge graden / door deeze maaling / niet zoo zeer om de Zuidwest loopt / als op laage / zulks 'er de Schepen veel meer gevaar onderwurpen zyn / maar / bezet zynde / ook te lichter los maalen zullen / dan wel op laage graden / waar men met den gelykmaatigen stroom / lang kan bezet blyven / doch de persing veel min gevaarlyk is / tenzy by storm / die dan mede het ys door sommige winden kan openen / en dus behouden zynde / de bezette Schepen weder verlossen en redden.

Hoedanig zich Oud-Groenland opdoet en vertoont.

Dit Land nu heeft zich aan veelen op eenige plaatsen met hooge bergen vertoont / op andere plaatsen met groote inhammen; waar uit blykt dat 'er gelyk aan Spitsbergen, insgelyks diepe Bayen en Rivieren zeer verre landwaarts in schynen te loopen / zoo dat dit Land van de 77ste graad / verder Noordwaarts onbekend is / en waarschynlyk mede van veele vette en aasryke gronden / binnen en buiten lands zal verzien zyn; en nademaal het in zyn geheel iets Zuidlyker als Spitsbergen legt / zal 'er mooglyk den aangroei van dit zaad en aas landwaarts / in de slibberige afwateringen der valeijen / in 't Zomerzaaizoen ook zeer sterk zyn / naar welk aas dan / gelyk omtrent Spitsbergen, zich insgelyks wel Visch onthouden zal.

Voor wiens Kusten waarschynlyk mede veel Walvisch-aas te vinden is,

Gelyk we nu deezen van de Spitsberger / en die van de Zuidys-Visch mede eenigzings hebben afgezondert / zou 't dan ook wel komen wezen / dat deeze Visch aldaar geen vyand vernemende / zich in de Straat-Davis met meerder vrymoedigheit / als omtrent Spitsbergen, in deszelfs Baijen ongedekt quam aazen / maar of ze in 't ys mede aldaar / met de Spitsberger / gelyk de Zuidys-Visch in harde Winters ook eenigzins te zaamen komt / en de gemelde schrik mede zoo zeer heeft gevat / dat ze / dit ys met een uitlandige wind van land dryvende / zich met het zelve mede laat afvoeren / gelyk om de Oost of omtrent Spitsbergen veeltyds geschied / zulks is noch onbekent; immers is 'er aan een meenigte zich daar onthoudende Visschen / volgens gemelde redeneering niet te twyffelen.

en waar zich ook veel Visch outhouden moet.

Men lette nu eens / vermits we wat meer ter zaake komen; nademaal deeze Visschery op laage graden / allenks wat meer begint in gebruik te raaken / zoo zal dan de voorige redengeeving vervolgens ook met d'ondervinding ten deelen overeenkomen.

Dit voornoemde Land / word des winters / zoo verre als wy langs het zelve gewoon zyn onze Visschery te oeffenen / en somtyds noch verder / t'eenemaal in 't vaste ys ingesloten / zoo dat de Visch als dan het zelve ten deelen langs het Land om de Zuid / ten deelen dwars door 't ys naar den zoom of buiten rand / moet ontruimen; derhalven moet de Visschery op laage graden / mede in den vroegen tyd voor in 't ys waargenomen worden; maar daar / zullen mogelyk zoo veel verzaamelde Visschen niet te vinden zyn / als van deeze op hooge graden is gezegt

zegt

zegt / om dat het meeste gros waarschynlyk langs het Land de wyk neemt / en verder langs den zoom naar 't gemelde Land en landaas laager afzakt / en voor een gedeelte naar 't Spitsberger aas / of noch hooger zynen koers heeft genomen ; nochtans is 't hier in den Voortyd somtyds goed / maar op hooge graden / om de gemelde redenen / en volgens jaarlykse ondervinding / wel zoo zeker en beter. Echter zal 't in 't midden van de teelt waarschynlyk hier wederom beter wezen / gelyk we nu vervolgens voorneemens zyn / dit wat klaarder aan te toonen.

Wat onderscheid in de wyking der Visschen van hooge en laage graden, aan te merken is.

Deeze Visch zal in 't openen van 't ys / met die van hooger graden / allenks verder in 't ys wyken / ten deelen mede om de zelfde oorzaak / als voor zynen vyand vluchtende / en zulks voornamentlyk naar het voornoemde Oud-Groenlands aas ; dierhalven 'er dan tusschen deeze en de Spitsberger Visch een merklyk onderscheid word gevonden ; de Spitsberger Visch vlucht door nood van den vyand geperst / en komt naa een verloopen tyd / de vyanden meest geweeken zynde / alsdan voor een gedeelte / weder naar hunne aasplaats afzakken / maar deeze wykt vrywillig en blyft geweeken / tot aan / of naby de kusten van hun gewest / want hunne voornaamste aasplaats is diep in 't ys / en de Spitsberger / voor in 't ys / hun aas word met de gezeide afwateringen van landwaarts op den binnen zoom tegen dit ys / en een stukweegs daar in gedreeven / en 't Spitberger aas daar en tegen naar den buiten rand / want de voornoemde Bayen en Rivieren / zullen met haare afwateringen te gelyk met d'algemeene stroom / 't gemelde aas voor een gedeelte wel in 't ys dryven / maar zelden tot in 't harte / en noch minder naar den buiten kant. Dit aas dan / komt veel eer van Spitsbergen, wyl het deezen stroom wat meer te baat heeft / of van de daar leggende banken afzakken.

Hier uit begrypt men lichtelyk / dat het oude gebruik / indien 't op deeze wel of qualyk word begreepen / in een zeker opzicht / echter niet vreemd is / wanneer men op laage graden gedreeven / tracht uit het ys te komen / en op hooger graden het wederom zoekt te hervatten. Myns oordeels was 't anders beter / dat men / aldaar gedreeven zynde / of van den eersten aankomst af / zyne Visschery op laage graden trachte te voltrekken / en geen genoegen in den eersten aanval vindende / zulks men de Visch bevind te wyken / dat men de zelve dan eerlang volge / doch op een gemeen jaar alhier met een geheel andere koers / als op een Zuidys-jaar / gelyk reeds van de Zuidys Visch is gemelt / te weeten Oost / en hier West op ; en of 't gebeurde / vermits de Visch spoediger door 't ys kan ontwyken / als ze door de Schepen en Sloepen veeltyds konnen gevolgt worden / die door belet van 't ys lichtelyk weerhouden zynde / de Visch tyd heeft om midlerwyl t'eenemaal t'ontkomen / zulks 'er dan in eenige dagen geen Visch vernomen word ; echter moet men zyn oogmerk op ieder plaats in 't byzonder wel in acht neemen /

Wat koers naar de geweeke Visch te houden ;

men / nu op deeze / en volgens met d'eerste gelegentheit wederom West of Noord-West op / naa de ruimte zich schikken wil / namentlyk recht op 't land aan / want de Visch wykt hier maar alleen / en vlucht niet weg; men zal ze / niet alleen volgens gezegde reden / maar naar ondervinding / als noch te toonen staat / dus doende / eer men 't land bereikt wel weer vinden; ontmoet men ondertusschen een velt of bank daar zich Visch onthond / kan men 'er wat vertoeven / want waar Visch is / vind men de rechte plaats; zoo niet / men worde echter niet verdrietig / noch men blyft 'er zonder opdoening van Visch ook niet zoo lang leggen / als op hooge graden / daar de Visch verdreeven zynde / zelf uit eigen beweeging en natuur weer naar toe zakt / van hier volgt men ze dan / indien 't geschieden kan / tot onder 't gezicht van 't Land / alwaar men niet alleen deeze wykende Visschen eindelyk wederom vinden zal / maar ook een gedeelte van de voornoemde / langs het Land / en om de Zuid geweekene Visschen / zullen / dus door 't ys zeilende / en weder om de Noord gaande / verscheiden ontmoet worden / trachtende mogelyk den gemelde hoek naar 't Noorden om / of anders met t'ontsluiten van 't ys / in 't hart van 't zelve naar banken te zoeken / en dit hoe nader aan land / hoe eerder de wykende Visch mede aldaar te vinden zal zyn. Dit leert ons niet alleen de gezegde reden / maar ook d'ondervinding; want gelyk de Spitsberger Visch zyn aas by en omtrent dit Eiland zoekt / insgelyks doet deeze in en by dit Land.

en hoe men dezelve weder afwachten moet;

Dat dan aldaar / te weeten by Gale-Hamkes of Oud-Groenland, zich veel Visch onthoud / zal mede nevens deeze redengeeving / by d'ondervinding worden vertoont:

In den jaare 1684 of 1686. (de juiste tyd is ons ontschooten) was 't dat Commandeur Cornelis Pietersz Duinker, toen Stuurman zynde / en vervolgens ook onzen Stuurman geweest / volgens zyn eigen verhaal / nevens verscheide Schepen aan een ysveld leggende / onderanderen ook drie van den Ammiraal Alemonde, te weeten: Gerbrand en Jan Dirksz van der Velde, en Martin de Bas, met dit veld eenige dagen / langs en in 't gezicht van 't land dreeven; dus iets meer naar de landzyde van dit ysveld dan d'andere Schepen leggende / zagen ze / dat ze gedurig langs dit land om de Zuid-West dreeven / ziende dagelyks verandering van land / dan eens hooge uitsteekende hoeken / dan weer diepe bogten en Baijen / somtyds / als zich het ys wat opende / stonden ze in beraad om naar land te zeilen / doch de Visschery belette dit telkens / want zy zagen gedurig Visch / juist by geen groote schoolen / en ook somtyds geen; wanneer ze dan de gevangene flensten en afgemaakt hadden / zagen ze eerlang weer Visch / welke tyd wederom waargenomen wierd / om te visschen. Zy kreegen dan een volle lading / en verscheide van d'andere Schepen vertrokken / reeds vol zynde / voor hen naar huis. Jan Dirksz van der Velde geraakte aan dit veld in den grond / doch wierd van de twee anderen by zich hebbende gered /

Wat by deeze afwachting waargenomen is:

Waar uit een goede vangst volgde.

gered / en 't Schip / wiens mast reeds gekapt was / wierd weder herstelt / raakende nevens d'andere twee mede vol / zulks / toen deeze drie Schepen van dit veld vertrokken / hadden ze te saamen / zoo ons bericht wierd / meer dan 60 Visschen gevangen.

Op zodanig een wyze / is Jacob Hardebil, toen Commandeur / en vervolgens myn Speksnyder geweest / mede eens langs dit land gedreeven / alwaar hy zeer veel Visch vernam / doch vond zich telkens bezet / zulks 'er niet kon gevischt worden / en ook in den laaten Naa-tyd zyn Schip moest laaten zitten / komende met sloepen in omtrent 21 etmaal / met veel sukkeling / zeer afgemat en byna wanhoopende / eindelyk in zee / en vervolgens in 5 etmaal over zee aan Ysland aan te landen / en van daar onverwacht zeer laat wederom t'huis. Deeze Commandeur heeft ons mede veel van de vertooning deezes lands verhaalt / hoedanig het zich in hooge bergen / laage valeijen / uitsteekende hoeken en diep in 't land loopende Rivieren / of Baijen heeft vertoont; maar dewyl hun gemoet door angst en bekommering byna wanhoopende was geworden / waar door hun verstand scheen verbystert / en hun gezicht byna gebroken / zoo vertoonde dit land zich veelmaals niet naar zyn eigentlyke gesteltheit; somtyds dachten ze Kasteelen te zien / waar van zy zich verbeelden de vlaggen te waajen / bekommert zynde als of ze voor vyanden te duchten hadden. Maar het verhaal der eersten / als beter by hun verstand zynde / dan de laatsten / verdienden ook beter geloof.

Verder bericht hier van gegeeven.

Meer zoudenwe van dit Land / en de daar onthoudende Visschen door 't verhaal van anderen konnen bybrengen / maar om niet te langwylig te zyn / zullen we dit liever met eigen ondervinding besluiten:

Wy voerden dan in den jaare 1698. een klein Scheepje de vier Gebroeders genaamt / daar wy 't voorige jaar 7 Visschen mede t'huis gebragt hadden; den eersten Juny vongen we 3 Visschen op de breete van $77\frac{1}{2}$ graad / aan een groot ysveld / alwaar drie Schepen aanlagen / en eerlang noch vier anderen by quamen; wy dreeven hier mede in den tyd van 18 dagen om de Zuid tot op $75\frac{1}{2}$ graden / zynde eene ruimte van 2 graden / in welken tyd wy noch 5 groote Visschen vingen / maakende met de voorige drie / te samen 8 Visschen uit. Barent Otse quam toen mede by ons met 3 Visschen; verders zagen we geen meer Schepen / en de voorgemelde / waar onder zich Simon Jansz en Klaes Keuke bevonden / waren reeds vol / of meerendeel vol naar huis vertrokken. Barent Otse quam alhier t'overlyden / en zyn Volk vingen in korten tyd / by ons leggende / 7 of 8 Visschen / in welken tyd wy alleen zynde / onze agtste Visch machtig wierden / vermits het ons met doorslippen / 't breeken van lynen / en 't niet konnen vast geraaken / in 't laatst wat tegen liep; nademaal 'er dan eindelyk wat maaling in 't ys quam / en wy niet meer als een of twee Visschen / naa zy groot waren / konden

Des Schryvers eigen ondervinding aangeweezen.

den bergen / zoo besloten we / om alle gevaar t'ontgaan / hoopende in 't uitzeilen noch wel een levende / of doode Visch te zullen vinden / van daar te vertrekken / schoon we noch al telkens Visch zagen; maar vermits we onze lading al te duurbaar achtten / om 't gemelde gevaar t'ontgaan / lieten we alhier alleen het Schip van Barent Otse, met het flensen bezig / en die vervolgens mede meest vol t'huis quam.

Zyne waarneeming en koers houding getoont; Dit Ysveld / schoon wy 't land nooit hebben gezien / scheen echter alhier niet verre van land te wezen / want wy bevonden ons in 't uitzeilen / dat ons geweldig ontschoot / met zeer goede gissing / omtrent 40 mylen in 't ys geweest te zyn / houdende onzen koers in 't zeilen Oost ten Zuiden 33 mylen door zwaar ys / eer we in zee quamen / alwaar we toen noch al eenige mylen door losse streemen en flarden koers hielden.

't Was dan den 26ste Juny / dat we besloten / dus verre door Godts zegen redelyk gevangen hebbende / van 't voornoemde Ysveld los te maaken / namen afscheid van ons gezelschap / en zeilden Oostelyk uit / waar wy buiten 't veld veel los ys en flarden vonden / en noch verscheide Visschen vernamen / waar naa wy mede vielen / maar konden niet vast raaken; dewyl we dan tusschen deeze flarden zwaarigheit voor ons Schip maakten / en ook gevallig vast raakten / echter besloten we / hoe 't zich tusschen deeze flarden met de Visch schikken mogt / terwyl ons de wind gunstig waar / om weder voort te zeilen. Agttien

En doet een goede vangst op. mylen Oost Zuid-Oost geboordert / vonden we by een der flarden een doode Visch / daar wy 't wederom vast maakten / beginnende het toen met een donkere sneeuwjagt hard te waaijen; dit was onze negende Visch en wy sneeden die / vermits hy al begon te traanen / van over boort in onze vaten / en vulden 'er 32½ quardeelen van / maakende met de voorige 8 Visschen te samen 390 quardeelen spek. Toen wy tot den 3den July door storm en tegenwind / aan de gemelde ysschots gelegen hadden / raakten we weder los / en vervolgens noch eens aan een ander ysveld vast / zulks wy den 9 July in ruime zee quamen / en verder onzen koers naar 't Vaderland namen / na dat we Oost-Zuid-Oost door verscheide schotsen noch twintig mylen gezeilt hadden.

Verdere waarneeming aangeweezen. Nu staat hier aan te merken / schoon wy nooit land hebben gezien / vermits 't gemelde ysveld zoo verre zich uitstrekte / datwe echter niet verre van land zullen zyn geweest. Wy zagen den 26sten Juny van daar zeilende / aan en by het zelve ysveld en in eenige flarden noch gedurig visch / en sedert tot den 9de July / toen wy in zee quamen / vonden we geen eenen Visch meer / behalven de gemelde doode: echter passeerden we in groote ruimtens verscheide welgelegen ysvelden en veele flarden / insgelyks vyf Schepen / 2 aan een veld leggende en 3 om de Noord-Oost zeilende; men zou hen van ons veld geerne kennisse gegeeven hebben / maar onze ruimte die wy te volgen hadden / leide ons te verre buiten hen om / zulks wy geen gelegentheit vonden om hen te kennen /

nen/ noch min om te spreeken; wy vernoegden ons dan alleen met te denken/ dat indien zy wisten wat ons wedervaaren was/ zy eerlang een andere koers in 't zeilen neemen zouden/ en aldaar niet blyven leggen. Meerder zal 't niet noodig zyn om onze redeneering met d'ondervinding te doen bevestigen.

Nu is noch overig de Visschery aan Jan Mayen-Eiland te gedenken; maar nademaal deeze t'eenemaal buiten gebruik is geraakt/ zullen we 't er dieshalven maar kortelyk in 't volgende Hoofdtstuk van gewag maaken.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Vischrykheit eertyds aan Jan Mayen-Eiland, mede allenks afgenomen. Overwintering aldaar en op Spitsbergen ondernomen; wat deezen op Spitsbergen zyn ontmoet. Verscheide Observatiën over 't Noorderlicht, en een Redeneering over der zelver vreemde verschynselen, volgens ingekomene berichten.

Van ouds is aan Jan Mayen-Eiland gelyk te Spitsbergen, mede een groote Visschery geweest/ als uit het reeds verhaalde van onzen Stuurman Teunis Baltisz. kan afgeleid worden/ wiens Vader/ gelyk gemeld is/ op een Jaar in twee reizen voor de Compagnie omtrent 2000 quardeelen traan van daar heeft gebragt. *Jan Mayen-Eiland eertyds zeer Vischryk geweest.*

Allereerst is dit Eiland door eenen Jan Muyen ontdekt/ en gelyk in 't 2de Deel is gezegt/ in den Jaare 1611 voor d'eerstemaal bevaaren; tot den Jaare 1633 heeft de Compagnie mede aldaar haare Visschery niet alleen achtervolgt/ maar ook gelyk te Spitsbergen verscheide Kookeryen gezet en opgerecht; en zich in eenige Bayen vast gemaakt hebbende/ scheenenze toen door een volkplanting zich aldaar allenks noch vaster te maaken/ laatende daar en te Spitsbergen zeven mannen overwinteren/ die ook gezamentlyk overgebleeven zyn; waar van we deeze te Spitsbergen overwintert/ van hun wedervaaren dit kort bericht geeven zullen: *Overwintering aldaar en op Spitsbergen.*

't Was in 't Jaar 1633 dat des Compagnies Schepen op den 30 Augusti uit de Noord-Baay in zee liepen. Des anderen daags viel 'er voor 't overwinterende volk weinig voor/ dan alleen dat ze eenige Meeuwen en Reën schooten/ om 'er zich geduurende den winter van te bedienen/ en slaa tot verversching zochten. Den volgenden dag zond men de sloep uit om Reën te schieten/ doch wierden genoodzaakt in de Zeeuwsche-Bay te loopen/ aldaar een tent van 6 overendstaande riemen te maaken/ *Wat deeze te Spitsbergen geduurende dien tyd wedervoer.*

ken/ en met een zeil van de sloep te dekken: men hakten 'er eenig brandhout uit het ys aldaar door de zee opgeworpen. Naa 't verloope gety brakmen de tent weer af/ en met de sloep te water zynde/ hoorde en zag men verscheide groote Walvisschen; vervolgens mistig en buyich weer uitgestaan hebbende/ quam men zonder verdere verrichting 's nachts weer by de Loots.

Men viste den 3 September veele Walvischbaarden/ die met hoogwater op strand gehaalt/ schoon gemaakt wierden en geburgen; ook vertoonden zich somtyds Walvisschen in de Baay. Op den vyfden roeide men met de sloep naar de West-Baay om naar Visch of eenig ander voordeel om te zien/ doch zonder iets uit te rechten. Den volgenden dag wierd de sloep bemant; men roeide naar de Engelsche Baay om 'er doode of gestrande Walvisschen naa te speuren/ of ook om Beeren te schieten/ Walrussen te vangen/ of eenig ander wild op te doen; maar te vergeefs; in 't wederkeeren vertoonden zich echter verscheide Walvisschen/ waar van eenigen seer tam waren. Weder aan de Loots gekomen/ maakte men twee sloepen dusdanig tot Visschen gereet: men

Toestel tot het visschen gemaakt en hoe.

kuipte twee vaten winddicht/ die als boeyen dienen zouden/ met een lyn ter lengte van omtrent 70 of 80 vademen daar aan vast gehecht; deeze vaten bragtmen in de sloep waar in de Harpoenier was met vier mannen verzelt/ en in d'andere sloep de twee overige/ die ten dienst van d'anderen wezen zouden.

Den zevenden wierden 'er weer eenige Walvisch-Baarden gevist/ die men schoonmaakte en in 't Pakhuis burg. Vervolgens scherpte men de Lenssen en Harpoen/ droogden de voorgangers en vervaerdigde alles wat men in 't visschen noodig had. Buiten de Noord-Baay hoorde men verscheide Walvisschen blaazen/ doch deeden niets op. Van den agtsten tot den twaalfden viel 'er weinig voor/ dan dat men eenige Zeerobben zag en echter niet magtig wierd; met de sloep/ om verversching te zoeken uitgeroeit/ vond men op de zoo genaamde Slaaberg eenen overvloed van dit gewas/ naar waterkors gelykende/ doch 't moest met groote moeiten van 't gebergte gehaalt worden/ alwaar zich jaarlyks veele Meeuwen onthouden/ door wiens mist het aankleevende mos als gemest/ dit kruid weeldrig voortkomt/ waar onder ook een soort van zuiring gevonden wierd. Van dit gebergte wierden ook zeewaart eenige

Reën gevangen, en kruiden tot verversching gezocht.

Walvisschen gezien. De sloep naar 't laage land op de Reejacht uitgezonden/ dee men den Biskayer-hoek aan/ en 't laage land bereikt/ sloeg men 'er een tent op om 's nachts zyn verblyf onder te neemen. Op de jagt uitgegaan/ verdeelde men zich in tweën/ ieder met een hond verzien/ dus wierden 'er drie Reën opgedaan en naar de sloep gebragt. Vervolgens zag men weder eenige Walvisschen/ als mede een vuurstraal op een der ysbergen nederdaalen/ waar op de zelve eenigen tyd staan bleef en daar naa verdween. Den dertiende quam men met de drie gevange Reën en de verzamelde kruiden weder aan de Loots/ alwaar het Reevleesch

bleesch gezuivert wierd en opgehangen/ om het dus door 't vriezen te beter te bewaaren/ zulks het hen in den winter voor verversshing dienen mogt. Ook zag men toen buiten de Noordbaay veele Walvisschen.

Een doode Walvisch opgedaan.

Des anderen daags wierd 'er een versch gestorve Walvisch gevonden/ zonder dat 'er lenssteeken of een harpoen-wonde aan bespeurt wierd/ mogelyk was deeze Visch door haaren vyand de Zwaartvisch overwonnen en dood gejaagt. Veel arbeid en moeiten wierd 'er besteed/ om deeze Visch/ die groot was/ en men een wyfje bevond te zyn/ uit den stroom in zeekerheit te boegseeren/ maar alles was vruchteloos/ zulks de stroom hen naa een afgesloofden arbeid weder zeewaart dreef/ tot ze het eindelyk moesten opgeeven/ en naa zwaar stormachtig weer uitgestaan te hebben/ den volgenden dag weder aan de Loots quamen. Drie dagen naa den anderen had men stormachtig weer/ zulks 'er niets kon uitgerecht worden; maar op den 19 September bemande men de sloep met al den manschap voor 4 of 5 dagen van alle behoefte verzien/ om de verlaate Visch die aan dreggen gelegt was/ weder op te zoeken/ doch niet gevonden wierd/ wat moeite men in 't naspeuren aanwende. Op den 20sten 's avonds zagmen de maan 20 dagen oud en 2 graden in Aries, voor d'eerstemaal boven 't gebergte/ Zuid-Oost ten Zuiden/ tot des anderen daags de Zon zich weder vertoonde. Op den agt en twintigsten wierden 'er weder eenige Visschen in de Baay gezien/ zonder dat 'er iets op uitgerecht kon worden. Den volgenden dag wederom Visschen omtrent de Oevers gezien/ geraakte een der zelven voor de Loots aan den grond vast/ die zich met groot geweld wederom vlot arbeide/ slaande geweldig met den staert en vinnen/ waar naa zy zich weder naar 't diepwater begaf. Dien dag wende men alle mogelyken vlyt aan/ om een deezer Visschen die zich toen veel vertoonden/ magtig te worden; men werkte eindelyk zoo veel uit dat'er ten Zuid-Oosten van de Loots/ omtrent den Ysberg een Walvisch geschooten wierd/ waar op de gemelde vaten buiten boord geworpen wierden/ die een groot gewoel in 't water maakten/ doch de harpoen/ na dat de Visch met de vaten eenigen tyd gelopen had/ geraakte aan 't slippen/ zulks men zich in zyne verwachting bedroogen zag/ vermits men meende/ naa 't afmatten van de Visch/ door deeze vaten/ de zelve met Lenssen verder af te maaken/ doch de manschap te zwak zynde/ liep alles vruchteloos af.

die men echter naa veel aangewende moeiten, verlaaten moest.

Een Visch geschooten, die 't echter mede ontsnapt.

Het Gevogelte vertrekt,

't Was dan op den derden October dat het Gevogelte allenks begon te vertrekken/ ook verzamelden zich mede de Meeuwen/ om gelyk den Oyevaar een gemaatigder Gewest op te zoeken; en in de Noord-Baay vertoonde zich weder eenige Walvisschen. Voortaan tot den 13den zag men noch al veel Visch; nu begon het reeds zoo fel te vriezen/ dat men een van de biervaten overend gezet/ ter dikte van 3 duim bevrooren vond/ eer men bier konde bereiken/ zulks de bodems der vaten van 't bevriezen uitwaarts weeken. Op den 15den op 't Gebergte zich begeeven hebbende/ zag men de Zon in 't Zuiden noch even boven den Horizont/

en 't begint fel te vriezen, terwyl de Zon zich naaulyks weer laat zien.

 waar

waar op staat gemaakt wierd, dat men ze dat jaar niet meer zien zou. Ook wierden 'er weder eenige Visschen in de Baay gezien, waar op echter niets konde ondernomen worden. Het bier omtrent agt voet van den haart staande, bevond men nu tot den grond bevrooren, zulks het vat opgeslagen wierd, het ys in stukken gehakt en dus gesmolten, een schraalen drank maakte. Den 22sten vertoonden zich wederom eenige Walvisschen in de Baay, waar op mede niets kon ondernomen worden. Maar den 25sten vernam men de eerste Beer die met lenssen en roers nagezet wierd, doch te water gaande, het weder ontsnapte. Op den 27sten moest de Zon volgens uitreekening een graad onder den Horizont blyven, echter bevond men noch 7 of 8 uuren scheemering. Op dien dag wierden 'er in de Noord-Baay noch eenige Visschen gezien. Verder in drie of vier dagen niets voorvallende, als dat 'er twee Walrussen gezien wierden, waar van d'eene voor den kop geschoten, het echter ontquam.

Voortaan een afneemende scheemering gezien.

Op den vyfden November had men noch 4 of 5 uuren scheemering, die voortaan dagelyks afnam. Sedert den zesden tot den veertienden wierden 'er nu en dan eenige Beeren en Vossen gezien, waar van een gevangen wierd. Nu stoeg men weer een bevroore vat bier op, welk ys stukken geslagen en gesmolten wierd om te drinken, schoon 't naby 't vuur had gestaan om niet te bevriezen. Op den 26sten vroor het zoo sterk, dat men in een open gehakte byt, om 'er een fuik in te zetten, naa twee of drie uuren weder een hand dikte ys vond. Verder is 'er tot den vyfden December niets merkwaardigs voorgevallen dan dat 'er een Beer bestreeden en gedood wierd, gevild en 't vet en de huid in de Loots gebragt. Den zevenden gevoelde men zodanig een bittere koude, dat schoon men een groot vuur aan den haart en in de kachel stookte, echter niemand zich in zyn kooy verwarmen kon, zulks men genoodzaakt was voor 't vuur te gaan zitten. Ook bevond men toen 't Azynvat mede bevrooren. Om deeze onlydelyke koude te maatigen, verplaatsten eenigen hunne kooyen naby de kachel, en anderen bleeven met de voeten voor 't vuur zitten: jaa 't was zoo bitter koud, dat hoe sterk de kachel gestookt wierd, indien men maar een korte poos in de kooy gelegen had, moest men 'er weder uit, en om de leden warm te houden, gestaadig wandelen.

Onverdragelyke koude.

Den twintigsten December ontrent den middag met Zuidelyk licht, dat noch voor de scheemering van den dag wierd aangezien, vermits men eenige dagen geen licht vernomen had, want de Zon in 't teeken van Capricornus zynde, had ze de Zuiderlykste breete bereikt; de Maan toen 20 dagen oud en 23 graden in Leo, twyffelde men deeze scheemering te veroorzaaken, of dat het een Noorderlicht zy geweest; vier dagen hier naa schoot het Noorderlicht zoo sterk, dat men 'er over verbaast stond, welk licht byna de gantsche nacht bestand bleef. Vervolgens quamen 'er nu en dan eenige Beeren omtrent de Loots snuffelen, waar van een geschooten wierd, doch bulderende weg liep, als mede den volgenden dag.

Sterk Noorderlicht gezien.

dag die 't ook ontquam / wordende toen noch meer Beeren vernomen; 't Noorderlicht was dien dag en volgende nacht uitneemende sterk / over welk verschynsel men verwondert was. Vervolgens wierd 'er noch op eenige Beeren jagt gemaakt / waar op om de diepe sneeuw geen voordeel kon behaalt worden. Op den laatsten dag van 't Jaar vernam men weder eenige Beeren / waar van 'er een geschooten wierd / die 't echter noch ontquam.

Met den aanvang van 't Nieuwejaar / wierden 'er somtyds noch eenige Beeren vernomen / als mede veele Vossen waar van 'er een geschoten wierd. Den zevenden Januari wierden verscheide Beeren omtrent de Loots gezien; twee daar van geschooten / wierden verder met Lenssen gedood / vervolgens gevilt / en de huiden en 't vet geburgen. Voortaan tot den twaalfden / zag men en vernam veele Beeren / twee wierden 'er geschoten en mede met Lenssen gedood / tot den tweeentwintigsten stond men onlydelyke koude uit / en wierden somtyds noch verscheide Beeren gezien / waar van eenige geschoten wierden / die men vilde en de huit en 't vet naar de Loots bragt. Deezen dag wierd men een heldere scheemering in 't Zuiden gewaar / en den volgenden Nacht een zeer sterk Noorderlicht. Den 25sten zag men 6 of 7 uuren dag-scheemering en den volgenden dag wierd het volkomen licht / zulks het gesternte omtrent den middag in 't Zuiden niet meer gezien wierd. Voortaan tot den 31sten wierden 'er noch verscheiden Beeren gezien / en somtyds eenige geschoten die 't echter noch ontquamen. Maar op den derden Februari wierd 'er wederom een Beer geschoten en verder met Lenssen gedood / gevild en de huid nevens 't vet in de Loots geburgen. Nu viel 'er verder deeze geheele Maand weinig aanmerkelyks voor / dan dat 'er somtyds noch al Beeren gezien wierden en eenigen gedoodt / en op den 22sten wierd de Zon wederom van 't gebergte boven de kimmen gezien.

Eenige Beeren geschooten.

De Zon wederom gezien.

Op den derden Maart was 't dat 'er een hevige stryd tegen een groote Berr voorviel / deeze met twee kogels omtrent de kaaken geschooten / viel daar op onder den voet / klouwende met de poten daar de schoot getroffen was / waar op men met Lenssen op deezen Beer aanviel; de zelve weder opgestaan / stelde zich te weer / en ontweldigde een der bestryders de Lens / springende naar hem toe / zulks hy neerviel / waar op een ander man toeschoot om zyn maat t'ontzetten / wiens Lens mede in de loop bleef / zoo dat dan deeze Beer met al den manschap aangevallen / echter het noch ontworstelde en Baapwaart liep. Tot den vyftienden wierden 'er noch veele Beeren gezien / eenige gedood / als mede verscheide Vossen die zich nu weder begonnen te vertoonen; 's Avonds zag men de Maan byna geheel verduisteren / doch naar d'uitreekening der Eclipsen in den Almanak / moest deeze verduistering een dag eerder zyn geschied. Vervolgens schoot men dagelyks veele Vossen; deeze Vossen gevild zynde / liet men 2 of 3 dagen in de lucht hangende bevriezen / welk vleesch als dan gekookt en met pruimen

Maan Eclips een dag vroeger dan d'uitreekening.

men en razynen gestooft / voor een goede en smaaklyke ververssching verstrekte. Voortaan tot den zesden April viel 'er weinig voor / als nu en dan op Beeren en Vossen jagt te maaken / waar van ook eenige geschooten wierden ; maar op den zevenden de Sloep weder te water gebragt / maakte men jagt op twee Walrussen / waar van d' eene met den harpoen geschoten wierd en verder gelenst / den kop afgesneeden en tanden uitgebroken.

Dus verder niets van belang voorvallende / dan dat het noch somtyds fel koud was / en dat men tusschen beiden taamelyk gemaatigd weer had / zoo was 't op den 27sten dat men omtrent den avond wederom twee Walvisschen gewaar wierd / die langs de strand koers naar de Noord-Baay namen. Men maakte van toen af de Sloep weder tot de Visschery gereed / om by gelegentheit eenig voordeel op te doen.

Spitsberger Kermis ingestelt en geviert.

Op den eersten May vermaakte men zich met twee kannen goed Bier en een bak warme Wyn / waar mede dien dag de Spitsbergsche Kermis wierd ingestelt. Omtrent deezen tyd vertoonden zich weder veele Berg eenden / doch waren zoo schuuw dat 'er geen gevangen wierden. Sedert tot den 25sten was men dagelyks bezich op Beeren / Walrussen / Robben / Berg eenden en ander Gevogelte dat zich wederom vertoonde / jagt te maaken / waar van eenige geschooten en gedood wierden ; Maar 't was op den 27ste May dat men een bemande Sloep gewaar wierd / zulks dit geen kleine vreugde baarde / als zynde deeze de eerste die in 9 Maanden min 5 dagen gezien was. Deeze Sloep was / door den Commandeur Cornelis Crouff, toen met zyn Schip voor de Robbe-Baay gekomen / voorafgezonden / en quam mede dien zelven avond voor de West-Baay ten Anker; en den 30sten quamen noch vyf Schepen / namentlyk d' Ammiraal / Vice-Ammiraal / Schout by Nacht nevens twee anderen in de West-Baay ter Reede.

Wederom een Sloep uit 't Vaderland gezien.

Waar op de aankomst van eenige Schepen volgt.

Dus wierden deeze zeven mannen / op Spitsbergen overwintert / in volkome gezondheit op d'aankomst der Schepen gevonden ; Maar in dit Jaar 1634. wederom zeven andere Mannen aldaar gelaaten / storven die allen / waar door de verdere onderneeming om 'er Volk te doen overwinteren achterbleef.

Vervolgens is echter noch gebleeken / datmen de Landvisschery zoo wel hier als op Jan Mayen-Eiland, toen noch t' eenemaal niet wilde opgeeven / maar hoe lang die naa deezen noch heeft geduurt / hebbenwe nooit vernomen; immers heeft den tyd doen leeren / dat 'er zoo wel hier als aan Spitsbergen, een Vischryke Visschery is geweest. De Visch dan met der tyd alhier gelyk te Spitsbergen van Land en uit Zee verdreeven / zyn eindelyk de Traanketels en verdere gereedste en beste Groenlandsche Gereedschappen / weder uit de Pakhuizen gehaalt / en de Compagnie scheidende / is dan mede Jan Mayen-Eiland gelyk Spitsbergen verlaaten / zulks dat de Eilandsche Walvisch beide deeze Eilanden eerst

De Visschery op Jan Majen Eiland en te Spitsbergen gestaakt.

ondry

ontworp hebbende gemaakt / nu door hunne wykneeming weder tot een vry-land zyn geworden.

Observatiën over 't Noorderlicht van den Heere Maraldi bygebragt.

Nu 't hier pas geeft / ons over het Noorderlicht / waar van we zoo even gesproken hebben / en ook in 't eerste Deel / 't derde Hoofdstuk gewag is gemaakt / een weinig uit te laaten / zullen eenige Observatiën door den Heere Maraldi en anderen daar over gedaan / en de * Koninglyke Societeit der wetenschappen te Parys opgedraagen / ons dit volgende berichten:

Sedert eenigen tyd heeft men reeds / alhoewel met een onvolmaakte kennis / van een zeeker byzonder Licht in de Noorderlykste Landen / als Noorwegen, Yslandt, en andere Gewesten / geweeten; welk Licht den Heer Gassendi de Noorder Dageraat heeft genoemt / nademaal het in helderheit den Dageraat naby komt; dit Licht is echter met het zelve zeer verschillende / door den nachtelyken tusschen tyd waar in het zich vertoont / en men kan het noch voor den Dageraat / noch voor een Scheemering neemen.

Hoedanig deeze Verschynselen te Parys zyn gezien.

Wy hebben / zegt den Heer Maraldi, in 't Jaar 1716. te Parys een aanmerklyk en zeldzaam † Verschynsel beschouwt; 't was op den 11den April 's Avonds ten half elve / toen het zich begon te vertoonen / nadat de Scheemering zich omtrent twee uuren geeindigt had. 't Bestond in een groot en helder Licht / zich langs den Horizont Noordwest ten Noorden verspreidende. Het begon met den ondergang van Eté, onder den Westelyken voet van Auriga, en 't strekte zich vervolgens over 't westelyke been van Perseus uit / passeerende tusschen de ‡ Gestarntens Andromeda en Cassiopea, en eindigde in 't Hemelsteken onder 't hoofdt van Cepheus. De uitgestrektheit van dit Licht / van 't Westen tot in 't Noorden / besloeg omtrent 80 Graden. De breete strekte zich ter eene zyde onder den Horizont, van waar het scheen voort te komen / en ter andere zyde tot 7 Graden in hoogte uit / behalven ter wederzyds uitbreiding waar 't minder breet was. De helderheit van dit licht verspreide zich overal even krachtig / en 't verzwakte niet dan omtrent het verhevenste deel. De lucht was zoo klaar / voornamentlyk omtrent den Horizont, en dit Licht zoo helder / dat men 'er met het oog zelf / de voornaamste Starren van Perseus; Andromeda en Cassiopea door zag. De Star in de Westelyke knie van Perseus, was omtrent twee graden laager dan d' uitterste strekking opwaarts van 't licht; de schoone Star van 't hoofdt van Meduza, scheen midden door zyn breete; ook zag men omtrent de bovenstrekking de kleine Noorderlykste Starren van Adromeda en de Zuidelykste van Cassiopea.

Wy beschouwden vervolgens / dat de Starren van Meduzas hoofdt en de knie van Perseus, zich in den aanvang minder van 't verscheene licht / dan in 't vervolg verdoofden; bovenal vertoonde zich de Star

* Zie *Memoires de l'Academie Rojale des Sciences*, 1716.
† *Phenomene*. ‡ *Constelations*.

van Perseus, toen veranderlyker in hoogte dan d'anderen / terwyl het licht egaal breet was / en gedurig door de zelve Starren naby den Meridiaan passeerde / die ten opzichte van den Horizont, niet zichtbaarlyk van stand veranderden; waar uit bleek / dat dit Licht / geen deel met de beweeging van 't Primum Mobile had / en bygevolge niet Hemels was / maar veel eer aan ons * Dampgewest verknocht / en dat het verschillig was met het licht door den Heer Cassini op den Zodiac ontdekt / gemeenschap met de beweeging van 't Primum Mobile en de eige beweeging van de Zon hebbende.

Behalven het bestendige en overeenkomende licht / was 't met den Dageraat weinig verscheelende / maar helderder en witachtiger; men zach verbolgens eenige Kolommen van een weinig levendiger licht / die naar den staart van Comeeten geleeken. Deeze Kolommen van onder den Horizont opgekomen / en zich van beneden naar om hoog strekkende / breidden haar een weinig boven de opperuitgestrektheit van 't licht uit. Zy geleeken naar rook- of water-straalen / en scheenen niet dan zoo veele lichtstraalen te zyn. Men zag 'er telkens veele van / die op verscheide plaatzen het Horizontale Licht doorstraalden / en hooger doorgedrongen / wierden haare opperdeelen hoek of spitsachtig. Twee graden waren ze omtrent breet / strekten zich ter hoogte van 7 of 8 graden uit / en waren naaulyks een half minuut zichtbaar. Wanneer deeze Kolommen verdweenen / zagmen 'er in acht of tien minuuten geen / maar alsdan verscheenen 'er wederom anderen op verscheide plaatzen van 't licht; Dus vernieuwde telkens dit verschynsel in den tyd van een uur / en duurde tot 's nachts ten half twaalve. Vervolgens zag men deeze † rechtstandige Kolommen niet meer / en het Horizontale Licht dat tot ons verre helder was geweest / verminderde allenks / 't zy dat het door d' opkomende Maan verzwakt wierd / die toen een quartier na elve den Horizont bereikte / te weeten / een quartier uur voor dat de Kolommen verdweenen waren / en dat het licht zwakker wierd; 't zy dat de stoffe die 'er oorzaak van was / niet meer zoo overvloedig dan in den beginne waar. Hoedanig dit ook wezen mag / het licht nam af / en 't wierd / weinig meer dan in een minuut / bynaa onzichtbaar.

Den volgenden dag / 's avonds ten half tienen / met een heldere lucht / zagen we een streek van diergelyk licht als den voorgaanden avond verdweenen was / onder 't Gestarnte van Cassiopea, maar 't was zwak en verdween eerlang. Deeze lichtstraalende Kolommen wierden toen maar eens gezien / zich ‡ rechtstandig uit den Horizon verheffende. Deezen dag en dien zelven avond / woei het styf uit den Zuid-Oosten.

Op den 13den April / 's avonds een quartier voor negenen / na 't eindigen van de Scheemering / de lucht helder en stil weer zynde / begon men aan den Horizont / onder de Starren van Cassiopea een zwak licht te

* *Atmosphere.* † *Perpendiculaires.* ‡ *Perpendiculair.*

te zien / dat ten tien uuren noch in den zelven staat was; maar omtrent half elf / was 't krachtig vermeerdert / zoo wel in uitgestrektheit als helderheit. Het was grooter en klaarder dan den voorigen Avond / maar niet zoo helder naar d' uitterste uitgestrektheit / als dat van den 12den zich had vertoont. De stand en d' uitgestrektheit waren / gelyk het licht van den eersten dag / en het schynsel duurde omtrent een half uur. Terwyl men op de gestrektheit van 't licht acht gaf / zag men by de uitterste en Oostelijkste strekking / een deezer Licht-Kolommen / die door een achtereenvolgende beweeging van 't Noord-Oosten naar 't Noord Westen / in weinig min dan een minuut haar gantsche uitgestrektheit doorliep / en zich aan 't Westelyk uiteinde verspreide. Vervolgens begon het Horizontale Licht te verzwakken / en verdween omtrent half twaalf uuren t' eenemaal. Twee achtereenvolgende dagen waren de Wolken het belet onzer verdere observatiën, en men zag het licht niet meer / doordien de Lucht betrokken was.

Door een bericht aan den Heere Valincour gezonden / verstonden we / dat men te Dieppe, op den 11den April deszelven Jaars / 's avonds ten half elven / aan den Horizont ten Westen een Wolk beschouwt had / die zich naar 't Noorden uitstrekte / en in den tyd van een uur / ter hoogte van 35 Graden verhefte ; zich toen klootsgewyze in een trekkende / wierd ze vervolgens roodachtig / en noch meer rechtstandig gereezen / wierpze een vlam uit / die omtrent een quartier uur gezien wierd. Deeze Kloot daalde vervolgens naar by den Horizont, alwaar ze zich verspreide / en de lucht voortaan tot Middernacht betrokken zynde / verdween dit verschynsel. Deeze observatie te Dieppe, is op den zelfden tyd als d' onze van den 11de April gedaan / en ze komt ook in eenige omstandigheden daar mede overeen / want het verschynzel liet zich ten Noorden zien / en 't duurde beide omtrent een minuut. Maar in d' andere omstandigheden / quamen de verschynselen van Parys met dit van Dieppe niet overeen. Te Parys begon men het licht ten half elven te zien. Te Dieppe zag men ter zelver tyd in 't Westen een Wolk / en deeze wolk vertoonde zich niet rood / dan ten half twaalven in 't Noorden ; dus zag men te Dieppe het licht niet / dan een uur naa d' eerste observatie te Parys gedaan. Wy zagen geduurende een uur in 't Horizontale Licht / veele Lichtgeevende Kolommen / daar in 't bericht van Dieppe, niet dan van een vlam gesproken word / die maar een quartier uur duurde. Bericht van een Verschynzel te Dieppe beschouwt ;

Deeze verschillende omstandigheden doen blyken / dat dit het zelfde Verschynsel niet is geweest / ter zelver tyd in beide deeze Steden gezien / maar twee onderscheidenen / die door een stoffe van de zelve natuur konnen veroorzaakt zyn / zich door 't * Dampgewest deezer byzondere Steden verspreidende.

In Engelandt en in eenige Steden ten Westen van Vrankryk, heeft men Als mede in Engeland.

* Perpendiculairement. † Atmosphere.

men op den 17den Maart in 't zelve Jaar een groot Verschynzel gezien/ schynende met het licht door ons te Parys beschouwt/ overeen te komen.

Te Nieuwark, in 't Graafschap Nottingham, zag men ruim een uur naa zonnen ondergang/ ten Noord-Westen/ twee genoegzaam donkere wolken/ een weinig van elkander gestrekt/ en 20 of 25 graden boven den Horizont. Uit ieder deezer wolken quam met een groote snelte/ een licht voort/ staartsgewyze uitstraalende/ en gelykende naar de straalen die somtyds de zon naby den Horizont gekomen/ door de wolken scheit. Deeze straalen spreidden zich van 't Noord-Westen tot het Noorden/ door een groot gedeelte van de lucht uit/ en verhinderden echter niet/ dat men 'er de Starren door zag/ alhoewel iets flaauwer/ gelykerwys men die door nevelachtige wolkjes ziet. In 't overige van de Lucht/ zag men de Starren blinken/ gelyk by helder vriezend weer en donkere Maan. Van 9 uuren 's avonds verminderden deeze lichtstraalen tot 10 uuren/ wanneer ze toen weder toenamen/ en tot half twaalf uuren duurden. Het licht uit deeze ‡ Verhevelingen voortgekomen/ was zoo krachtig/ dat men 'er kapitaale letteren by leezen kon.

Te Londen scheen de Horizont, ten Noord-Oosten met zeer donkere en dikke dampen bezet/ in welker midden/ men gelykzaam een Maalstroom van een rosachtig licht zag/ dat allenks lichter wierd/ en zyne straalen/ als van vuurpylen/ naar veele plaatsen door de lucht schoot. Deeze straalen zich met een groote snelheit verspreidende/ veroorzaakten in de golfachtige lucht/ een lichten rook/ die byna telkens op de zelfde wyze/ en met de zelfde uitwerking weder herbat wierd. Deeze lichte rook/ was zoo doorzichtig/ dat men 'er de Starren door zag/ en zoo lichtschynend/ dat men 'er de huizen door onderscheiden kon/ zulks het met het maanlicht byna overeen quam.

Bericht van een verschynsel te Brest gezien; Volgens een ander bericht/ aan den Heere Valincour uit Brest gezonden/ had men op den 17den Maart/ by een zeer heldere lucht/ 's avonds omtrent 7 uuren/ een soort van een Regenboog vernomen/ van kleur doorgaans wit en zeer helder. Hy wierd in 't Zuiden gezien/ en besloeg van 't Oosten naar 't Westen/ een ruime uitgestrektheit van lucht. Van 't Oosten nam 't eene eind zyn aanvang/ naby den * Leeuwestaert/ hy breide zich vervolgens over het gestarnte van Gemini uit/ dat ter midden van den Hemel stond/ waar deeze Boog drie graden breet was/ en door de Pleyades vervolgende/ eindigde de boog aan het hoofdt van Ariës. Hy vertoonde zich als een witte en doorschynende wolk/ wiens licht een weinig het aardryk verlichte/ zonder dat 'er de doorzicht der Starren door gehindert wierd.

Deeze Boog omtrent 9 uuren allenks verdweenen/ zag men ten Noorde naby den Horizont een licht/ naar een schoonen dageraat gelykende/ dat zich van 't Noord-Westen tot aan 't Noord-Noord-Oosten uitbreide. Uit dit licht quamen geduurig zeer witte en heldere straalen voort/

‡ *Meteores.* * *Cauda Leonis.*

voort / die aan 't Aardryk een soort van daglicht gaven / naar een schoonen zomerschen Dageraat gelykende. Deeze straalen waren alle ‡ evenwydig / en strekten zich tot op 48 en 50 graden hoogte uit: Telkens quamen ze te voorschyn / en verdweenen weder; maar als men ze niet zag / vertoonden zich / voor dat ze wederom verscheenen / uit het horizontale licht een weinig donkere dampen / in de gedaante van golven evenwydig met den Horizont, die zich met een uitneemende snelte / tot aan 't † Toppunt verheften / waar ze verdweenen. Deeze verwisseling / duurde tot 11 uuren / en midlerwyl zag men noch onderscheidentlyk / door deeze dampen de allerklynste starren. Ten 11 uuren vertoonde zich in 't Noorden / een licht / sterker dan 't voorgaande / verspreidende allerwegen zeer witte straalen. Ten half twaalven wierden de starren betrokken / en een wolk / waar mede de lucht betrok / deë dit licht verdwynen.

Men staakte toen deeze obzervatiën, geloovende het verschynsel geëindigt was; maar den volgenden dag / bragten de Visschers bericht / dat ten twee uuren naa middernacht / de lucht wederom opgeheldert zynde / het licht van nieuws weder sterker scheen / zeer heldere straalen uitwerpende.

Den zelfden dag / 's avonds tusschen 7 en 8 uuren / zag men naby Dieppe, twee mylen van de Zee / gelykzaam een langhairige Comeet uit Zee opkomen / die zich tot 9 uuren zien liet / waar uit een verbaazende helderheit naar de Kusten van Engeland voortquam. In dit Licht zag men vlammen ontsteeken / die zich in de wolken als een felle brand vertoonden. En Insgelyks op de Kusten van Langudoc.

Op den zelfden nacht van 17 Maart / heeft men mede een groot Licht op de Kusten van Langudoc gezien. Volgens 't onderzoek dat hier over door den Luitenant van d' Admiraliteit van Agde wierd gedaan / en aan den Abt Bignon gezonden / hebben verscheide Schippers van Tartaanen / om te Visschen uitgevaaren / bericht: dat ze omtrent 9 of 10 uuren / tusschen de Kust van Agde en de Golf van Vendres, ten Westen van deezen Zeeboezem / een groote helderheit gezien hadden / byna den Dageraat in 't opkomen van de Zon gelyk / doch iets rooder en in Kolommen verdeelt / d' eene klaarder dan de andere; dit was gezien door die geenen die 't naast aan land waren / tusschen de Golf van Vendres en ten Westen 't kleine Steedje Groviſſa genoemt. Dit Licht scheen zoo helder / dat men de Kaap Saint Pierre genoegzaam bekennen kon / een afstand van drie mylen ten Westen van de Golf. Maar de Visschers / verder in Zee zynde / zagen dit licht zoo schoon noch helder niet. Men zag het omtrent een uur / en 't verdween vervolgens ten Zuiden. Drie deezer Tartaanen waren genoodzaakt geweest / aan de Kaap Quiers een haven te zoeken; men verstond 'er / dat de bewoonders van deeze Kaap / dit Licht mede op de Kusten van Lan-

 gudoc

‡ *Parallel.* † *Zenit.*

gedoe gezien hadden / en geloofden 't voor een hevige brand elders ontstond.

Zoo veel men door dit bericht begrypen kan / met een byzondere en naaukeurige Kaart van deeze Kusten vergeleeken / scheen het / ten opzichte der geenen / die zich in gelyken stant van de Golf van Vendres bevonden / en insgelyks met deezen van de Kaap Saint-Pierre , dat het licht zich van 't Noord-Westen tot het Zuid-Westen vertoonde; in plaats dat het in de Noorderlyke gedeeltens van Vrankryk , zelf des nachts tusschen 't Noord-West en Noord-Oosten gezien wierd.

Bericht van een Verschynsel in d' Ukraine beschouwt.

De Heer Abt Bignon , ontfing mede een andere Observatië over een byzonder verschynsel / door den Prins van Moldavië te Solnin in de Ukraine, op de volgende wyze in acht genomen: Op den 15den Maart 1716, in den nanacht ten vier uuren in 't Noord-Oosten / en ter hoogte / waar de Zon gemeenlyk twee uuren naa zyn opgang staat / zag men een soort van langstraalend en zeer fyn licht ; dat zich vervolgens bovenmaate kolomsch-gewyze uitbreide / waar van 't benedendeel hoekkig en kantig was / en 't bovendeel zich spits als een lans eindigde. Het was vuurig van kleur / en zyn breete wierd door veele witte groeven onderscheiden / die allerwegen van 't benedendeel tot aan 't * toppunt doorgingen. Een uur na dat het zich uitgebreid had / veranderde allenks de roode kleur en wierd wit; deeze verandering / aan 't boveneind begonnen / vervolgde dus t' eenemaal tot naar 't benedendeel ; en eenige minuuten naa deeze verandering / verdween de Kolom.

Dit Verschynzel is 't eerste / van allen die dit Jaar in verscheide Gewesten van Europe gezien zyn. 't Is op den 15den Maart beschouwt / twee dagen voor die / die men in Duitsland, Engeland en Vrankryk heeft gezien / en byna een Maand voor dit / dat we beschouwt hebben. 't Scheen eenige overeenkomst met deeze Piramiden van 't Licht te hebben / in Engeland op den 17den Maart in verscheide deelen van de Lucht waargenomen / en van 't Horizontale Licht gescheiden.

Observatien over dusdanige Verschynselen te Coppenhagen.

Onder de Berichten van de Koninglyke Societeit der weetenschappen van Berlin , vind men Observatiën van drie diergelyke Verschynselen te Coppenhagen in de Maanden Febuari en Maart van 't Jaar 1707. gedaan. 't Is te gelooven / dat deeze Observatiën van den Heere Roemer zyn / een berucht Mathematicus. In de eerste deezer / die den eersten Febuari gedaan is / ziet men omtrent ten elf uuren 's avonds / een soort van Boog / die zich van 't West-Noord-Westen tot aan 't Noord-Noord-Oosten uitbreide / en in d' afgelegenste plaats van den Horizont, drie graden hoogte had. Deeze Boog / rees vervolgens en scheen zeer helder in zyn gantsche uitgestrektheit. Een half uur naa Middernacht quam 'er allenks een nieuwe Boog / boven den eersten te voorschyn / en ten een uure zach men Straalen als balken zich vertoonen / die zich naar om hoog begaven / als of ze geworpen waren. Dee-

ze

* Zenit.

ze Straalen begonnen zich toen in den bovensten Boog te vertoonen/ vervolgens in den benedenste / en zy reezen 4 graden boven den bovensten Boog. Een twee uuren was dit Verschynzel in zyn volle klaarheit. 't Was verre boven den Horizont verheven / en 't verspreidde zich allenks door de gantsche Lucht. Waarnaa een opkomende mist / dit verschynsel deê verdwynen.

De zelve Astronomist bericht van een ander diergelyk Verschynsel waargenomen / maar niet zoo schoon noch volmaakt als 't eerste; het vertoonde zich den eersten Maart in 't zelve Jaar / van tien uuren 's Avonds tot een uur naa Middernacht / en in 't zelve Luchtgewest. Eindelyk meld hy noch van een derde Verschynsel / dat zich den 6den Maart in 't zelve Jaar tusschen 7 en 8 uuren 's avonds zien liet / doch min regelmaatig dan het eerste was. Het had dit in 't byzonder / dat de meeste Straalen die uit deeze Boog voortquamen / tot aan 't bovendeel der Lucht reezen; die weinig tyd daar naa betrok / en 't Verschynsel verdween. Hy merkt aan / dat dit Verschynsel / klaarder en krachtiger te Pinemburg, twee mylen van Coppenhagen gelegen / verscheen; waar uit hy besloot / dat het daar toppig wierd / en dat het bygevolge zoo laag en naby het oppervlak der Aarde was.

In deeze Berichten van de voornoemde Societeit, staat 'er noch een andere Observatië over het zelve Verschynzel uitgedrukt / op den zelfden Dag van den 6den Maart 1707. te Berlin door den Heere Kirchius gedaan. Deeze Astronomicus, beschouwde 's Avonds ten agt uuren een soort van Regenboog / maar breeder / wiens lengte uit den Horizont omtrent 100 graden besloeg. Het opperste gedeelte van deezen Boog stond 8 of 10 graden boven den Horizont, waar uit verlichtende Straalen voortquamen / die naar 't * toppunt koers namen. Vervolgens zag men boven den eersten Boog / een tweede / ter hoogte van 30 graden te voorschyn komen / maar hy was niet volkomen. En te Berlin gedaan.

Indien de Observatiën van dit Verschynzel / op een zelvigen nacht te Coppenhagen en te Berlin gedaan / van een weinig meer omstandigheit waren / zou men den afstand hebben konnen bepaalen / als deeze ‡ Verheveling boven 't oppervlak der Aarde had; Maar nu wy in twyffel staan / of de bovenste Boog te Berlin gezien / de zelfde is / die men te Coppenhagen zag / of indien hy veel eer de benedenste is geweest / dat waarschynlyker zy; want te Coppenhagen wierd dit Verschynsel van wegen de Wolken / niet dan tusschen 7 en 8 uuren zichtbaar / en te Berlin wierd de benedenste Boog ten 8 uuren gezien / daar het schynt dat de bovenste / niet dan omtrent 9 uuren zich opdeê / wanneer reeds dit Verschynzel / meer dan een uur te Coppenhagen zichtbaar was geweest. Indien men vooronderstelle / dat deeze de benedenste Boog zy / die op beide plaatzen zichtbaar was geweest / dat 't waarschynlykste is / en dat het verschil van Poolshoogte tusschen Coppenhagen en Berlin, byna onder Redeneering daar over.

Gg 2

* Zenit. ‡ Meteore.

den zelfden Meridiaan gelegen / drie Graden zy / reekent men den afstant van 't Verschynsel boven 't oppervlak der Aarde / vyftien mylen van Parys te zyn. Maar zoo men onderstelt / dat de bovenste Boog te Berlin gezien / deeze zy / die te Pinemburg of te Coppenhagen is gezien geweest / zal den afstand van 't Verschynsel / boven 't oppervlak der Aarde / driemaal grooter moeten zyn.

De Observateur van Coppenhagen geeft genoegzaam te kennen / dat hy in 't voorgaande Jaar / andere diergelyke Verschynselen beschouwt heeft / en voegt 'er by: dat ze jaarlyks in Noorwegen en in Ysland gezien worden. Noch word 'er gezegt / dat den Historischryver Saxon gewag maakt van een groot Noorderlicht in 't Jaar 993. den 26ste December / geduurende een uur gezien.

Observatiën van den Heer Gassendi bygebragt.

Noch vinden we een Observatie van een Noorderlicht in de voorgaande Eeuw / door den Heere Gassendi gedaan. In 't Jaar 1621. den 12den September / naby Aix in Provence zynde / wanneer de Avondscheemering omtrent geeindigt was / zag hy naar 't Noorden boven den Horizont een Licht / dat naar een zeer helderen Dageraat geleek / en tusschen d' op-en onder-gang van Eté begreepen / 60 graden boven den Horizont besloeg. Het boven einde was als een Boog / die op een ongevoelige wyze / ter hoogte van 40 Graden rees. De stoffe waar uit dit Verschynzel bestond / was zoo dun / dat ze niet belette de Starren te zien. Van den Horizont tot de opper gedeeltens / was 't door veele lichtende balken doorstraalt / die ten einde tandachtig waren. Deeze balken waren beurtsgewys helder en donker / ieder van twee graden *rechtstandig met den Horizont. Dit Verschynsel vertoonde zich niet alleen in en omtrent Provence, maar de Heer Gassendi bericht / dat het was te zien geweest te Cioutat, te Digne, te Grenoble, te Dijon, te Parys, te Rouan, te Toulouse te Bourdeaux, en in 't Veld voor Montauban, welke Stadt toen beleegert was.

Hy toont aan / behalven dit Verschynsel / noch vier andere diergelyke gezien te hebben / een in Febrnari / een in April en twee in September / maar dat ze zoo krachtig niet / dan het eerste waren / en dat alle deeze Verschynselen / door eenige dagen met schoon / helder en stil weer verzeld / gevolgt wierden.

De gewoone tyd der Verschynselen aangeweezen.

Door deeze Observatiën alhier aangehaalt / blykt dat alle deeze Verschynselen byna van de zelve natuur waren / schoon d' eene zich grooter / klaarder en beter dan de anderen vertoonden; dat de eigentlykste tyden van 't Jaar voor dusdanige Verschynselen / de Maanden Febrnari / Maart / April en September zyn / alhoewel 'er zich volgens 't getuigenis van den Jaarboekschryver Saxon, noch in December / omtrent den Winter † Zonnestand hebben laaten zien; dat deeze Verschynselen zich vertoont hebben / in een helder weer en naar een of verscheide warme dagen / is dat Gassendi en Kirchius getuigen / en dit

* *Perpendiculair.* † *Solstice.*

dit heeft men mede in beide de Verſchynſelen van 't Jaar 1716. waargenomen.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verſcheide vreemde Ontmoetingen en Ongevallen aan Groenlandsvaarders bejeegent. Wat wegens de Viſſchery op en omtrent Jan Mayen-Eiland in acht genomen is. Hoedanig de loosheit tuſſchen de Weſt-en Zuid-Ys Viſſchen t'onderſcheiden; waar over bedenkingen vallen. Overweeging hoedanig een bequaame en voordeelige Viſſchery onder Oud-Groenland op te ſpeuren.

Erwe van den handel en 't bedryf deezer Groenlandſche Walviſchvangſt affcheiden / luſt het ons noch eenige moeijelyke ongelegentheden te verhaalen / die deeze Viſſchery ſomtyds onderhevig geweeſt is. 't Gebeurde dat Commandeur Cornelis Gerritſz. Ouwe Kees met zyn Schip de Gortmolen, in 't Jaar 1660. in Groenland op de Neering leggende / en reeds zeven Viſſchen gevangen / de agtſte Viſch te zien kreeg; zulks 'er terſtond val val geroepen wierd. De Commandeur 't allereerſt by de Viſch gekomen / ſchoot 'er zyn Harpoen in; midlerwyl komt 'er de tweede Sloep by / daar Jacob Dieukes Harpoenier op was / en gereed / om zoo draa de Viſch weer boven quam / zyn Harpoen mede in te ſchieten; maar deeze Viſch recht onder de Sloep opkomende / ſtiet met zyn kop zodanig tegen de zelve aan / dat het kraakte: door welke ſlag de Harpoenier uit de Sloep ſtuite / en in plaats van 't Harpoen in de Viſch te ſchieten / viel het in de Viſch: De Harpoenier ſchooten in 't vallen uit de Sloep / twee bogten van den Voorganger om zyn been / dus raakte hy op de Viſch / achter op 't plug-end / tuſſchen 't lyf en de ſtaart te zitten / wordende door zyn eigen Harpoen en Lyn op de Viſch gehouden / en moeſt toen mede / waar de Viſch zwom. Ondertuſſchen deeden d'andere Sloepen hun beſt / om hem t'achterhaalen / en te redden: doch te vergeefs / vermits de Viſch ſnelder zwom / als zy roeijen konden. De Commandeur geen kans ziende hem te beroeijen / riep hem toe: Jacob ſny de Lyn ſtukken. Maar vermits hem 't mes dwars in zyn zak lag / kon hy 't niet uittrekken. Eindelyk geraakte zyn Harpoen / wiens Voorganger hy als een toom in de hand vaſt hield / uit de Viſch / waar door hy van deezen Zee-ruiter dienſt gelukkig ontſlagen wierd / van een ander Harpoenier gered / en in zyn Sloep geburgen / vervolgens t'Scheep gekomen / zich van drooge kleederen verzien hebbende / deê men wederom een togt naar deeze ontzwomme Viſch / die ten laatſten noch gevangen wierd.

Moeijelyke ongelegentheden die ſomtyds de Viſſchery onderhevig is.

Wat het Schip de Bleeker wedervoer,

In den Jaare 1670. gebeurden 't Jan Lourensz. Pit Commandeur op 't Schip de Bleeker, een Visch gevangen en geflenst hebbende / dat hy / om uit te rusten / wat ging slaapen / beveelende den Stuurman met een Sloeps Volk de wacht te houden; maar naaulyks een half uur gerust hebbende / stak 'er een harde Zuid-Oosten wind op / zulks de Zee zeer hol schoot: Het Schip in 't Ys bezet / braken de Schotsen door 't hol gaan der golven. Toen gelaste de Commandeur / de Voorzeilen los te maaken / om dieper in 't Ys te zeilen; doch 't Roer dwersch boven 't water uit zyn Vingerlingen gehangen / en geen tyd willende verspillen om 't aan te hangen / zeilde men dus voort / om met de Schooten en Brassen te stuuren. Door deezen sterken wind / wierden de groote Ysschotsen zoo geweldig bewoogen / dat ze somtyds tot aan de Rusten van 't Schip reikten: en 't Schip den verkeerden weg op willende / en met den neus naar Zee / wierd het volk zoo zeer verlegen / dat ze 27 sterk zynde / zich van 't Schip op de losse Schotsen Ys begaven / die geweldig op en neer woelden. Zy kroopen dan over eenige Ys-boomen / van d'eene op d'andere Schots / yswaard in / op hoop van een Ysveld te zullen aantreffen / hebbende ter lyfberging drie Sloepen by zich / die zy over 't Ys arbeiden moesten.

Dat in 't Ys blyft, en hoedanig het volk sukkelt om zich te redden.

Dus van d'eene op d'andere Schots zwervende / geraakten ze eindelyk op een Ysveld / daar zy zich toen een etmaal onthielden. Ondertusschen de Commandeur met noch zeven mannen 't Scheep gebleeven / zette het voor Marszeil by / hopende door 't krachtig aan zeilen de schotsen te doen wyken / om zoo in ruime Zee te geraaken. Maar op een voorby dryvende schots / brak de loef-mars-schoot stukken / waar op het Schip tegen de buitenste schots aandraaide / en zodanig / dat de geheele zyde in weck / draapende vervolgens in Zee / en viel eerlang op zy / zulks zy / schoon d'overige Sloepen gereed hingen / genoeg te doen hadden / om 't met een Sloep t'ontvluchten / en hun leven te redden. 't Schip dus quyt zynde / zwurven ze met de Sloep in Zee / langs den zoom van 't Ys / in een geweldige jagtsneeuw / zulks ze naaulyks konden van zich zien. Eindelyk de lucht opklaarende / wierd de Commandeur zyn ander Volk gewaar / en gewuift hebbende / quam de Harpoenier met een end lyns / naar de buitenste schots / en wierp die den Commandeur toe / waar op vervolgens de Sloep op 't Ys wierd getrokken. Te zamen aldaar anderhalf etmaal hun verblyf genomen hebbende / zonder eenig Schip te zien / zeide de Commandeur: Mannen, die my en zyn leven lief heeft, volge my; En 't volk in de Sloepen verdeelt hebbende / bragten ze de zelve van 't Ys weder in Zee. Naa 12 uuren omzwervens / geraakten ze behouden in 't Schip van Commandeur Parshout, die hen vooreerst borg / en vervolgens een gedeelte van 't Volk in andere Schepen overzette.

Commandeur Cornelis Bille,

Commandeur Cornelis Claasz. Bille in den Jaare 1675. een volle laading bekomen hebbende / verloor zyn Schip in 't Ys / vermits het door

't aan-

't aanzetten en perſſen der ſchotzen t' eenemaal bezet lag. Toen moeſten ze zich met 34 Perſoonen 14 dagen lang / met 8 halve brooden ieder van 6 pond en 4 Edamſche kaazen / behelpen. Deezen dus 14 dagen met roeijen en zeilen in Zee gezwurven hebbende / wierden eenigen wanhoopig / vermits ze nu door den honger / dorſt en koude zodanig afgemat waren / dat zy 't ſcheenen op te geeven / echter quamen ze ten laatſten Schepen te zien / die hen borgen. Zes van deeze zwervelingen / quamen dan naa veel ſukkelens met hun Sloep aan 't Boord van den Commandeur Dirk Pieterſz. van de Velde, voerende 't Schip de Kruiskerk van Haarlem. Dit Schip lag by Spitsbergen voor Smeerenburg, aan een groot Ysveld / toen 'er deeze 6 mannen aanquamen / en verzochten den Commandeur lyfberging / die hen niet geweigert wierd / laatende hen van alles volop diſſen. Maar vier van hun / zeer pynlyk zynde / vroeg hen den Heelmeeſter wat hun deerden / en waarom ze noch zoo bedrukt zagen / vermits ze nu uit den nood en geburgen waren? zy gaven hem te kennen / dat ze onlydelyke pyn aan hunne voeten hadden / door de geleedene koude veroorzaakt. De Heelmeeſter hunne voeten beziende / oordeelde ze bevrooren te zyn / zuls hy aanſtonds vleeſchpekel warm maakte / en in een baly gegooten / liet hy ze met de voeten daar in zitten. Omtrent een uur hen dus geſtooft hebbende / gevoelden ze noch meerder ſmerte / dat den Wondheelder moed ter geneezing gaf. Vervolgens het doode vleeſch weg geſneeden / verbond hy hunne voeten met bequaame geneesmiddelen / waar door zy in weinig dagen dus verre geneezen wierden / dat ze wederom dienſt konden doen

zyn Schip verliezende, moet zyn volk zich zeer kommerlyk behelpen;

En word ten laatſten geburgen.

Ondertuſſchen nadat de Commandeur Cornelis Bille met vyf van zyn manſchap / in een andere Sloep elf dagen lang / in zwaare ſtorm / jagtſneeuw / ſtrenge koude / honger en dorſt / jammerlyk gezwurven hadden / zagen ze mede Schepen / en wierden door een Schip van Staveren geborgen. Drie van deeze vyf mannen waren de beenen mede bevrooren / en noch erger dan de vier gemelden. De Heelmeeſter van dit Schip geen kans ziende hen te geneezen / of moeſt hen de beenen afzetten; daar in Commandeur Bille niet bewilligen wilde; dies hy zich mede met de Sloep naar 't Schip de Kruiskerk van Haarlem begaf / den Commandeur van de Velde zynen Wondheelder verzocht / om naar zyne drie ellendige matroozen eens te komen zien / dien hy op 't Schip van Staveren gelaaten had. Dit hem ingewilligt / voer hy met den Heelmeeſter aan 't boord van 't voornoemde Schip. By deeze Patienten gekomen / en alles naaukeurig onderzocht hebbende / nam hy aan / hen onder Godts zegen te geneezen / dies hem alles aanvertrouwt wierd: waar op hy al 't doode vleeſch wegſneed / en kragtige geneesmiddelen gebruikende / zulks 'er in 18 uuren een ſcheiding quam / en vervolgens voort vaarende / zag men hen in 10 of 12 dagen buiten gevaar; waar op toen den 27 Auguſti 't volk van de gebleeve Schepen

ver-

verdeeld wierd / vermits 'er aan een Ysveld voor Smeerenburg 13 Schepen gebleeven waren; zulks eenigen van 't volk / op een ysveld omtrent 72 dooden hadden gezien / en de noch overgebleevene zeilden / zoo uit de Zuid-als Noord-Bay met 125 Schepen wederom naar huis.

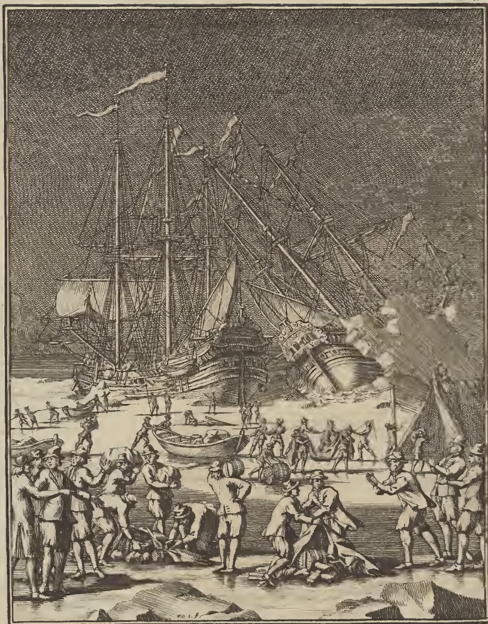
Eenige schepen in 't ys bezet, hoe dit afliep.

In den jaare 1676 / de Commandeurs Cornelis Gerritsz Ouwe Kees, voerende het Schip de Gortmolen, en zyn broeder Cornelis Gerritsz Jonge Kees, de Hoop op de Walvisch, als mede Jan Dirksz Veen Commandeur op 't Schip de Vaandrager / in Groenland op de Neering leggende / en zulks by den grooten ysberg in de Straat van Hinlopen, of 't Spitsberger Waigat, wierden ze op den 13den Augusti / wanneer de Schepen zich gemeenlyk / om 't gevaar van 't ys / naar huis begeeven / van zodanig een meenigte schotsen en ysvelden bezet / dat ze in de Mars geklommen / de zelve niet overzien konden / noch ergens open zee gewaar wierden; waar door de Schepen dus tegen den grond aangedrongen / schoon 't water op zyn hoogste gevloeit was / echter noch anderhalf voet / op een harde grond verdoeit zaten; leggende het ys tot op den grond / en zulks op d'ankers neer / die wel drie vadem onder 't water in den grond staken; waar door deeze drie Schepen dus t'eenemaal bezet bleeven. Toen nu de tyd van 't jaar verloopen was / en dat hen de Zon allenks begon te begeeven / als mede de koude en vorst dagelyks toenam / begon de manschap niet weinig verleegen te worden / geen uitkomst ziende / om van daar te raaken. Welke verleegentheit zoo verre ging / dát het volk van den Commandeur / Cornelis Gerritsz Ouwe Kees begon te morren / zulks ze hem dreigden te verlaaten / om het gevaar t'ontvluchten. Dies dit zyn volk voor het meerendeel besloot / zich van eenige Sloepen te verzien / en alles wat voor 2 of 3 weeken onderhoud noodig was / vermits zy de reekening maakten / dat het hen niet weinig zuur zou vallen / de Sloepen eenige mylen over 't ys te slepen / eer zy d'open Zee bereikten.

Eenig scheepsvolk onwillig, besluiten hun Schip te verlaaten,

De Commandeur insgelyks niet liever wensschende / als zyn en hun leven / nevens het Schip te redden / en in behouden haven te brengen / kon echter niet besluiten / 't Schip en al wat 'er in was / t'eenemaal te verlaaten; dies zocht hy zyn volk te beweegen / by hem scheep te blyven / 't zy door harde / 't zy door beweeglyke redenen / naar 't volk en hy gemoed was: hen voorhoudende en trachtende in te boezemen / dat Godt Almagtig was; dat / 't zy door storm of ander toeval / 't ys zou konnen scheuren en van elkander wykende / een opening maaken / enz. Door dusdanige redenen 't volk een weinig tot bedaaren gebragt / konden ze echter hunne angst en vreeze / van eindelyk daar te moeten hun leven eindigen / niet verzetten; weshalven zy ten laatsten besloten met de Sloepen hun uitkomst te zoeken; tot welk besluit zy den Commandeur dus aandrongen / dat hy 't hen onder deeze reden toestond; zeggende: Nademaal gy volgens myn raad, de goedheit Godts niet afwachten wilt, maar u zelven tracht te redden; neemt dan Sloepen, en zoo veel Lyfsbehoefte

Dat echter door een aanspraak van den Commandeur gehindert word.

hoefte als gy begeert, en vaar wel op uwe reis. Ik blyf; die by my blyven wil, die kan; die gaan wil, mag gaan. Maar gy die gaat, moet weeten: wanneer gy dus vertrekkende, 't Schip verlaat, en naa eenige dagen ſukkelens, niet voort kont geraaken, alsdan weder t'Scheep zou meenen te komen, om uw leven hier te bergen, dat'er dan geen lyfberging voor u wezen zal. Hier mede zet ik u dan uit. Gy moet 'er by leven en ſterven, want met den voorraad die in 't Schip overblyft, kan ik en alle die by my blyven, te langer als dan beſtaan. Deeze reden door den Commandeur / te gelyk met een ſtreng en beweeglyk weezen uitgeſproken / troffen 't Volk zodanig / dat ze t'eenemaal als radelooze menſchen ſtonden / en zich niet durfden onderwinden 't Schip en den Commandeur te verlaaten.

Als zy nu dus 19 dagen in 't Ys bezet gelegen hadden / ontſtond 'er 's Nachts tuſſchen den 31ſten Auguſti en 1ſten September by ſtil en mooi weer/zonder iets te merken waar uit zulks mogt ontſtaan/ een onverwachte beweeging en woeling in 't water / waar door de Schepen genoegzaam een gang over en weer beweegden/ vlot / los en driftig wierden; toen ſpoede men om d' Ankers aan boord te winden ; boegſeerden de Schepen/ 't Waigat uit/ en zulks voorby de Papegaaishoek, zeilende/ met een Noordooſte Wind/ door 't Ooſtys heen/ tot den Biskayer tue / en quamen den volgenden dag in de Zuid-baay, en vervolgens behouden 't huis. *Waar op een Onverwachte ontſlaging van 't Ys volgt.*

In 't Jaar 1678. voerde Cornelis Claaſz. Bille een nieuw Schip. In Groenland op de Neering zynde / en reeds twee Viſſchen in hebbende / lag hy aan een Ysveld vaſt / en zoo dicht by 't Schip de Roode Vos, dat de achterſtevens naaulyks een vaam van elkander lagen. Deeze Schepen dus dicht by den anderen zynde / en voor geen gevaar beducht / vernam men / dat / zeer ſchielyk / vermits men wegens een dikke miſt niet van zich zien kon / eenige loſſe ſchotſen / en daar op een Ysveld op hun aangedrongen / waar door het Schip de Roode Vos, dat noch bynaa leeg was / en dieshalven hoog uit 't water lag / (wie ſchrikt niet voor dit ongeval!) geheel en ongebrooken onder 't Veld / daar het aan vaſt lag geſchooven wierd / met al wat 'er in was / zulks men 'er noch Maſt noch Vleugels meer van zag / noch ooit van gezien heeft; en dat in zoo een korten tyd / dat het Volk genoeg te doen had / juiſt boven zynde / om hunne behoudenis te zoeken / en ziende het Ysveld zoo geweldig aankomen / zoo ſprongen ze alle uit het Schip op 't Veld daar zy aanlagen / om t'ontkomen. 't Nieuwe Schip van Cornelis Bille, wierd zodanig dubbeld geneepen / dat 'er eerlang de balken ter zyden uitſtaken ; en 't Volk burg zich mede op 't gemelde Veld. Vermits nu het Schip dus noch 4 of 5 uuren geprangt tusſchen de Ysvelden bleef hangen / deé men allen mogelyken vlyt / om 'er de Tyftogt uit te lichten / nevens vyf Sloepen ; en naar vyf uuren weeken de Velden weder van elkander / 't Schip viel om / en liep vol *Eenige Schepen deerlyk in 't Ys bezet en vergaan.* *Den Manſchap zich op 't Ys reddende, ſtaat groote bekommering uit.*

 wa-

water / zulks eerlang het eene gedeelte te gronde ging / en 't andere weg dreef. De menschen toen omtrent 60 sterk / op dit Ysveld staande zagen / elkander met bedroefde oogen aan / hun beider Schepen quyt geworden / zonder dat ze andere Schepen vernamen of wisten te vinden. Nu was goed raad duur; het leven te redden / was aller oogmerk / maar in 't middel om 'er toe te komen / daar in waren ze verschillig. De Commandeur Cornelis Bille wilde nevens zyn Stuurman met twee Sloepen vertrekken / om zonder vertoeven andere Schepen op te zoeken / gelyk zy ook met cenig Volk deeden / na dat ze te vooren eenige Leeftogt hadden verdeelt: ook raakten ze van den anderen af / zulks d'eene vroeg en de andere laat t' huis quam. De Harpoenier Jacob Dieukes en 't overige Volk / stemden d' andere drie Sloepen by zich te houden / op 't Ysveld te blyven tot het weer wat bedaard was / en de mist op klaarde en sneeuw ophield / zulks ze dan te eerder Schepen konden zien. Dies maakten ze van de riemen en geburgen zeilen een tent op 't veld / waar in zy zich twee dagen ophielden; maar geen Schepen verneemende / begaven ze zich mede in Zee. Eenigen tyd omgezwurven hebbende / quamen ze by een Frans Schip dat hen voor eerst innam. Vervolgens zag Jacob Deiukes 't Schip de Karsseboom, roeit 'er met agt man naa toe / verzoekende den Commandeur hen te willen inneemen; waar toe hy geenzins bewilligen wilde; echter aanhoudende / sloegen ze weder een tent op 't Ys op / ter zyden 't Schip; maar alzoo 't zeer bitter koud was / en niet wel op 't Ys te harden / zoo liet den Commandeur van de Karsseboom, alhoewel hy de barmhartigheit scheen uitgetrokken te hebben / hen binnen 't Scheeps-boord slaapen. Naa 8 of 10 dagen toevens / gelast den Commandeur / 't Schip en zeilen los te maaken / om door 't Ys boorende van daar te vertrekken. Jacob Dieukes met zyn Volk dit ziende / hielden met de Sloep achter aan 't Schip vast; maar zy wierden met het werpen van brandhouten zodanig begroet / dat ze genoodzaakt waren los te laaten / en weder een ander Schip te zoeken. Eindelyk vonden ze naa 12 uuren omzwervens / Jan Kaar, die hen bergde / en in 't Vaderland bragt.

Eenigen geburgen,

Doch anderen onmenschelyk afgeweezen,

En ten laatsten geburgen.

In 't zelve Jaar was 't / dat Jan Dirksz. Veen, Commandeur op 't Schip d' Eendragt, den 2den July in 't Westys op de hoogte van 76 graden gekomen / en een ongemeene vangst van 22 Visschen in hebbende / van een gebleeve Schip op 't Ys vond leggen / eenige baarden van omtrent 5 Visschen / die hy / als meede een groot Reeder van zyn Schip zynde / om door zyne Redery des te ryker t' huis te komen / in zyn Schip borg. Dit naaulyks verricht hebbende / zag hy een Ysveld op hen afkomen / en klimt derhalven in de Voormars / laat de touwen los / en de zeilen byzetten; Maar 't Schip blyft echter leggen / zonder zich te beweegen; men wist niet wat 'er aan haaperde / en allerwegen omgekeeken hebbende / merkte men niet / dat de paardelyn / door

't Schip de Eendragt word jammerlyk met een ryke vangst door 't Ys overkruit, en hoe.

door verbaastheit wegens 't Ys in Zee gesmeeten / daar een neushaak aan vast was / onder water in een dooigat vast zat. De Commandeur haastig uit de Voormars / in de Bezaansmars geklommen / om te zien waar 't aan schorte / wierd dit gewaar ; op zyn geroep word dan de Lyn in 't Schip los gemaakt / en ruim op gevierd / zulks de Neus-haak / gemaklyk wierd uitgeligt. Aanstonds hier op zeilen ze nevens 't gemelde Veld heen; middlerwyl begeeft zich de Commandeur weder op de Voormars / om uit te zien / waar best het gevaar van 't Ys t' ontkomen : maar in 't omdraaijen naar den opening / daar 't Voor-Schip al door was / wierd het Achter-Schip / zodanig tusschen twee Velden in geneepen / dat de Commandeur haastig uit de Voormars beneden komende / aanstonds zyn voeten van Scheepsboord op 't Ys zette / gelyk ook eenige van zyn Volk deeden / die nochten spoedigsten drie Sloepen buiten boord kreegen / om 't leven op 't Ys te redden ; dit naaulyks verricht / zagen ze hun ryk geladen Schip / met volle Zeilen / drie Sloepen / en alles wat 'er in en aan was / zelf tot over de toppen der Masten en vleugels / 't eenemaal onder 't Ys geschooven / zulks zy genoeg te doen hadden de zuiging van 't schuivende Ys t' ontwyken. Het Schip dus onverwacht verlooren hebbende / zagen ze elkander met treurige oogen aan / vermits zy van geen of zeer weinig levensmiddelen verzien waren / en geen Schepen noch Land ziende / niet wisten werwaarts 't te wenden. Maar de Commandeur toen hy in de Voormars was / had 3 mylen Noord-Oostwaarts een Schip gezien / waar mede hy zyn Volk trooste / zulks ze geraaden vonden zich derwaarts te begeeven. Waar op zy / 42 Mannen sterk zynde / zich met drie Sloepen op weg begaven. Maar 't heuvelig en dik besneeuwde Ys / baarden hen niet weinig arbeids om de Sloepen voor te sleepen / zulks de Commandeur veel moeiten had / zyn Volk / voort te pressen / vermits hy zelf 't moeyelykste en gevaarlykste werk moest uitvoeren. Dus met veel sukkelens twee mylen gevordert zynde / konden ze niet langer voort. Doch daar te blyven hadden ze niet dan de dood te verwachten / dies schepten ze weder moed / om 't Schip te bereiken. Men liet dan twee Sloepen op 't Ysveld / en begaf zich met d'andere derwaarts / die met een ongeloofelyke moeiten over vast en los Ys wierd getrokken / zulks ze ten laatsten 't gemelde Schip ontdekten. Toen bereikte men met een onvermoeiden arbeid den volgende dag het Schip / 't Raadhuis van Jisp genoemt / daar P. P. Pater Commandeur op was / waar in zy geburgen wierden.

Het Volk zich op 't Ys bergende, moet ellendig ſukkelen.

Doch worden ten laatſten geburgen.

In den Jaare 1668. is 'er een hagchelyke Beerestryd voorgevallen / welk verhaal wy mede hier in zullen lassen. 't Gebeurden dat Commandeur Jonge Kees , voerende het Schip de Hoop op de Walvisch, naa eenige Visschen gevangen hebbende / zyn Schip / in 't Ys gelegen / met twee touwen achter uit / aan een Ysschots vast gemaakt lag. Zyn Volk door 't afmaaken van 2 Visschen / vermoeit in de Kooy

Hagchelyke Beereſtryd, en hoe die afliep;

leggende om te ruſten / waren 'er maar weinig van d' overige Manſchap/ die boven de wacht hielden. Een van hen achter uit van boord ziende/ wierd aanſtonds een groote Beer gewaar / zittende op de ſchots waar aan hun Schip vaſt lag. Hier op beſloot men/ in ſtilte/ om het in de kooy leggende Volk niet t' ontruſten / een Sloep af te ſtryken/ om op den Beer een togt te waagen; maar de Loper van het Takel/ hoe zacht men die om de klamp ſorde / echter wekte ze den Commandeur/ die/ wanneer 'er iets te doen was/ niet veel ſliep. Wakker geworden/ ſpoede hy zich naar boven / vraagende : wat is 'er te doen? want zoo dra men een Sloep hoort ſtryken / hoopt men Viſch te zien en aan den lyn te krygen. Hier op toonde men hem dien Beer. De Commandeur die wel gewoon was d' eerſte in beweeging te zyn / gaf laſt een tweede Sloep te ſtryken / en noch eenig Volk uit de kooy te porren/ om beſtand te zyn. Men ſtak daar op van boord ; de Beer ziende het hem te gelden / neemt over de ſchots de vlucht en begeeft zich te water. Midlerwyl roeyen ze met de Sloepen ter andere zyde van de ſchots. De Commandeur de voorſte zynde/ en d' eerſte by den Beer / brengt hem met een Lens zodanig een zwaare wonde toe/ zulks hem de darmen den Buik uit hingen.

Om dien Beer niet meer te quetſen/ waar door zyne huid te zeer beſchaadigt wierd / liet men hem vervolgens een tyd lang zwemmen/ met gedachten dat hy 't niet lang maaken zou. De Beer echter hoe doodelyk gewond hy was/ ſtelde zyne uiterſte krachten te werk / en klauterde zeer vaardig op een vlakke/ doch vyf voeten hoog uit het water dryvende ſchots. Hier meende men dat hy den geeſt geeven zou. Deeze Beer op zyn buik neer geleegen/ ruſte met den bek op zyn voorſte pooten / gelyk de kat op een muis loert. De Commandeur om deezen ſtervenden Beer / zoo hy meende/ verder de reſt te geeven/ rukt met zyn Sloep naar deeze ſchots en ſpringt 'er op / met een ſchietlens gewapent / waar aan een end lyn / agt of negen vademen lang / vaſt was / om des noot zynde de lens weer te rug te trekken. Op deeze Yſchots voortgeſtapt / ziet men hem gantſch onverwacht / door deezen woedende Beer overvallen/ die met een brullend gelaat/ eilings opſpringt/ ter wyte van byna 24 voeten. Door deezen ſprong verraſt/ geraakte de Commandeur onvoordachtelyk onder den Beer/ zulks hem zyn ſchietlens uit de hand en over 't hoofd vloog. Dus overmant/ zette hem de Beer zyn linker poot in 's mans rechter zyde/ en zyn rechter klaauw/ op zyn linker borſt / blikkende met zyn vreeſſelyke tanden om den ſtrot af te byten. Een verſchrikkelyk Schouſpel waarlyk! Die van de Sloepen met d' uitterſte verbaaſtheit dit ziende / maakten niet weinig gerucht / ſchreeuwende: help, help, ſpringt op de ſchots, op dat men de Commandeur ontzette! een van hun allen de kloekmoedigſte zynde / ſprong uit de Sloep / met een Sloeps haak in de hand / om den Commandeur t' ontzetten; een zwak geweer waarlyk tegen zoo een woe-

Waar in de Commandeur in 't uiterſte gevaar geraakt.

woedend Beest. Doch 't zy door deeze gebaarmaaking / of 't snel voortroepen van d' achter zynde Sloep / de Beer niet min schielyk besprongen / nam aanstonds de vlucht. Dus wierd dan de Commandeur uit 's doods kaaken gerukt / en quam t' eenemaal van doods schrik bevangen weder by zyn Volk. Vervolgens week de Beer weder ter zyde van de schots / en zoo digt aan de kant / dat ze hem uit de Sloep met een lens bereiken konden. Waar op men voor had / hem met lenssen voortaan de rest te geeven / daar in de Commandeur niet bewilligen wilde / zeggende: Indien men het Beest in de Sloep kreeg, 't waare op een man twee drie gewed.. Doch een end houts in de Sloep leggende / en naar den Beer geworpen / met gedachten om hem voor den kop te treffen / dat echter miste / zoo liep 'er dit Dier naa als den Hond naar een steen / maakende een afgryisselyk misbaar. Ondertusschen verdroot het den bestryders met deezen Beer zoo veel werks te hebben / dies sloegen ze den Commandeur voor zich op 't Ys by den Beer te begeeven / om hem van allerwegen te bestoken en dus van kant te helpen / of naar boord te roepen / en zulks om dat het sterk sneeuwde. 't Eerste ingewilligt zag eerlang de Beer zich door acht mannen aangetast; waar op dit Beest voet voor voet achterwaarts deinsde / en telkens met het optrekken van zyn snoet / vertoonde hoedanig het in den bek gewapent was. De Commandeur hier op zyn schietlens vattende / met gedachten om het Dier in de borst te treffen / dat echter weinig scheelde / maar ze vloog tusschen zyn voorste pooten door. De Beer bleef boven deeze lens staan / afwachtende wie die weder haalen zou; vervolgens het Beest van d' een op d' andere schots gedreeven en magteloos geworden / heeft het eindelyk moeten opgeeven / en is ten laatsten noch ten proop zyner overwinnaars gebleeven.

Doch gelukkig word gered.

Een ander geval van gelukkiger uitslag / is een Jongeling gebeurt / die zich met een jongen wat te verre van de Sloep te land had begeeven / en wel haast een groote Beer op hen zagen afkomen; zy geen kans ziende het t' ontloopen / besloot den oudsten / die een lens in de hand had / zich te weer te stellen / plaatsende de jonge achter hem. Eerlang komt dan de Beer met een groote verwoedheid toegeschooten / meenende deezen Jongeling op de borst te springen; doch hy wierd met de eerste steek / zodanig van zyn doodvyand getroffen / dat hy voor hunne voeten neerviel / en naaulyks zich meer verroerde / vermits dit Beest in 't hart geraakt / dus eerlang den geest gaf.

Commandeur Dirk Jansz. Muizer is 't in den Jaare 1679. gebeurt / dat zy op den tweeden Juny vier Visschen hebbende gevangen / op dien dag mede vier Beeren schooten. Dat 'er ook ongemeen veel Beeren / onder een felle koude en jagtsneeuw / op de gevange Visschen afquamen / waar mede zy genoeg te doen kreegen. Vervolgens weder een Visch ziende / wierd die door den Commandeur zelf geschooten / doch de Visch sloeg de lyn stukken / en ontsnapten 't. Eerlang hier naa

Wat den Commandeur Muizer wedervoer.

de Stuurman mede een Visch / die zoo snel liep / dat hy de Sloep voor een schots Ys komende / met de kiel om hoog tornde / waar door de Kuiper Simon de Vos de lyn om de beenen kreeg / en dus zyn leven verloor. De Sloep onder eenige schotsen doorgehaald / wierd vervolgens zonder weinig beschadigt te zyn weer gevonden; en de lyn die noch aan de Sloep en Visch / als ook om des Kuipers beenen vast was / tornde men zoo sterk naa zich / om de Visch magtig te worden / dat het Harpoen brak / waar door zy de Visch missen moesten.

En Insgelyks anderen wedervaaren is. Vervolgens 10 Visschen op zyde hebbende / wierden ze geweldig van de Haapen bestreeden / zulks twee mannen werks genoeg hadden / om ze van de Visch te houden / en hoe naaukeurig dat 'er op gepast wierd / bevond men dat ze wel 13 quardeelen Spek van de Visch gehaalt hadden. Deeze Haapen zyn logge en groote Zeedieren / de grootste omtrent ter groote als een Jol; boven in den bek hebbenze drie regels tanden als de tanden van een zaag / en zulks binnen en buitenwaarts / waar mede ze groote hachten uit de Visch komen haalen; zoo dat het schadelyke dieren zyn.

Insgelyks is 't Commandeur Dirk Storm in 't Jaar 1681. gebeurt / dat ze op den 20ste Juny op de hoogte van 78 Graden 38 Minuten gekomen / zodanig in 't Ys tusschen de schotsen en Velden bezet en gedrongen wierden / dat het Voorschip t' eenemaal uit het water wierd geligt; dieshalven het Volk eenige Sloepen op 't Ysveld rukkende / en zich met eenigen Scheepsleeftogt hebbende verzien / zich aldaar een tyd lang behelpen moesten / tot dat het Schip weder vlot wierd.

Noch is 't den zelven Commandeur in den Jaare 1682. op den 1sten Juny wedervaaren / dat ze een Visch geschoten hebbende / de zelve West ten Noorden aan 14 glazen lang / lynrecht / zoo geweldig voortliep / dat ze geduurig met vier Sloepen naasleepten / en zoo snel / dat hun Schip hen met alle onder-en boven-zeilen / blinden enz. volgende / nergens naa zodanig een vaart maaken kon. Eindelyk tegen 't Ys komende / tornde de Lyn aan stukken / en dus verlooren ze hun buit. Vervolgens schooten ze een andere Visch / die 15 lynen uitliep / zulks ze hem uit het gezicht quyt wierden; doch daar naa vonden ze die vast aan 't Schip de Karsseboom, die schoonze hem gedood hadden / gedoogen moesten / dat d' eerste Schieters hem mede namen.

De Schryver in 't Ys nevens anderen bezet geweest. Om nu tot ons eigen wedervaaren wederom over te gaan: zoo zyn we in den Jaare 1699. toenmaals de Vergulde Bykorf voerende / den gantschen Zomer in 't Ys / door langduurige Noordooste Winden / by drie Franse en een Hollander bezet geweest / midlerwyl wy wel veel Visch vernamen / maar konden niet Visschen; dies zyn we in 't laatst van July / noch schoon zynde / weeder uit het Ys gekomen / en aldaar langs den Zoom naar Land zeilende / verstonden we uit de ons tegenkomende Schepen / dat 'er om de Oost niet te doen was / en dat 'er

'er wel 100 Schepen bezet lagen: dus besloot men/ met een blind en tegen ons oogmerk strydend besluit/ derwaarts niet te stevenen/ maar het naar Ysland te wenden/ dat gantsch verkeert uitviel; want daar naa ging de Oost open/ en wierden 'er noch veele Visschen gevangen/ daar 't aan Ysland met de langduurige Noord-Ooste Wind/ door 't Ys niet te doen viel.

Wy passeerden dan den vierden Augustus 't Jan Mayen-Eiland, en lieten 't binnen door voor de Noor-Baay dryven. Zelf voeren we toen met twee Sloepen aan Land; daar gekomen/ zagen we 'er noch wel 20 Sloepen tegen elkander opgekant/ op de zelve manier gelyk men de Sloepen in Holland overwintert; insgelyks twee groote Boots/ eenige Traanbakken en Vaten/ en een groote stapel kabeltouw/ naar gissing 4 of 6 op malkander leggende/ maar 't was alles reeds zodanig bedorven/ dat 'er niets dan brandhout aan was/ ende touwen voor papier-stoffe dienen konden. Men kon van dit alles en verdere fondamenten van Traanketels en Pakhuizen wel afneemen/ dat 'er wel eer/ gelyk aan Spitsbergen mede lustig wat te doen was geweest/ doch nu niet meer overig/ dewyl 'er by/ noch omtrent dit Eiland/ niet een enkelde Visch/ dan eenige Vinvisschen worden gezien. Echter is 't er nooit in vergelyking van Spitsbergen, zoo overvloedig Vischryk geweest/ want de Noord-Baay, die de grootste van alle zyne Bayen is/ als de Marimuts-Baay, Zuid-en Hoepstoks-Bayen enz: zyn ook ten aanzien van de Spitsberger Bayen, voor geen Bayen te reekenen/ en niet anders dan Bogten by de Biskayer- of de Mossel-Bayen te vergelyken; zelf kan 't geheele Eiland met alle zyne Bayen/ ruim genoeg in Zee/ wel 't eenemaal in deeze wyde Bayen besloten leggen/ vermits deeze ruime Bayen omtrent tweemaal 300 diep Landwaarts opgaan/ als dit geheele Eiland lang is/ en in breete kan het 'er ook naaulyks by haalen; zulks dit met elkander gantsch geen vergelyking heeft.

Aan Jan Mayen Eiland gekomen, vind 'er verscheide overblyfselen van de Oude Visschery.

Om dan van dit Eiland af te zien/ zoo is onze meening/ dat men de Visch alhier/ naar dit aas op den zoom van 't Ys zodanig niet kan zien vergaderen/ als we op hooge Graden by Spitsbergen hebben getoont/ om reden/ dat 'er de Stroom/ die langs dit Eiland/ dat verre in Zee legt/ om de Zuidwest valt/ en dus het Aas in de vrye Zee doet wegdryven/ daar en tegen de Spitsberger Stroom het gemelde aas/ op de gezegde hooge Graden tegen den Zoom van 't Ys aanzet; en indien men zulks echter wilde stellen/ dat om gemelde reden/ zeer qualyk kan geschieden/ zoo kan men 't niet anders dan naar evenmaatigheit doen/ welke Visch/ dan by deeze Visch die op hooge graden vergadert/ te vergelyken is/ als van dit Eiland in vergelyking van Spitsbergen is gezegt; maar men kan echter wel vermoeden/ wanneer de Visch in den Herfst den buitenkant van 't Ys zoekt/ en de vorst het zelve/ gelyk veeltyds in den Winter gebeurt/ geheel tot aan 't Eiland

Wat 'er omtrent dit Eiland in 't achtgeeven op de Visschery waar te neemen is.

Eiland uitbreid / dat dan de Visch / met het Ys op de Gronden van 't Land zich wederom zal beginnen t' onthouden / als een gedeelte Benoorden of Bezuiden 't zelve aan den Zoom / en in den vroegen Voortyd daar gekomen / zou men in 't Ys zynde / bynaa niet min een goede vangst konnen doen / als op zyn tyd om de Oost; maar 't Ys met den loop smalder wordende / en als dan de Visch weder door den gemelden schrik wykende / zal deeze Visch dan mede met het Ys / gelyk ze om de Oost doet / insgelyks van 't Land afwyken.

Deeze onze langwylige en over verscheide zaaken niet min merkwaardige redeneering / twyffelen wy niet / of zal reeds een tamelyke voldoening gegeeven hebben; maar nevens 't geene ons noch overig is / zouden we noch geerne eenige nadere oplossing over het gezegden willen geeven.

Hoedanig de loosheit tusschen de West-en Zuid-Ys Visschen t' onderscheiden;

Voor eerst is 't overige / d' aanmerking over de loosheit der Westys boven de Zuidys Visschen / en hoe men 'er op een gemeen Jaar moet acht op geeven / of wanneer ze nagespeurt zyn / wat listen men gebruikt om ze te betrappen.

Men zal nu reeds wel konnen begrypen / hoedanig de Spitsberger Visschen / by en omtrent dat Eiland gewend / op den Herfst in 't dicht loopen van 't Ys / in een grooter getal / uit het Noorden en Oosten / naar dit vermaarde Aagryke Eiland / zullen weder afzakken / en zulks te eerder als naar eenige andere plaatsen; 't legt ook verder in de reden opgesloten / ten waare het hunne gemelde en aangebooren schrik belette / of ze zouden / op een gemeen Jaar / wanneer het Zuideind verre buiten 't Ys blyft uitsteeken / niet alleen noch het land / maar ook de open Zee tusschen 't Ys en Land / gelyk van ouds / de gantsche Winter door in bezit neemen. Wy zullen vervolgens hier op breeder een aanmerking voordraagen / of ze door deeze schrik nooit verder afwykt / dan de Zee en 't Land van 't Ys word bezet / dan of ze hunnen Vyand geweeken zynde / noch wel eens een slootje zou durven overspringen.

Waar over geredeneert word.

Desgelyks zal men ook uit onze redeneering wel konnen begrypen / dat men in de Visschery op laage graden / immers zoo wel als op hooge graden / een geheel anderen koers moet neemen op een Gemeenals op een Zuidys-Jaar / en byzonder op een buiten gewoon Zuidys-Jaar / wanneer Spitsbergen geheel in 't Ys besloten legt / en het Zuidys om de Zuidkaap met een langdurige Noord-Ooste wind / zeer laag tot aan het Westys word afgedreeven / en dat het alsdan op laage graden aan de Oostelyke- of Zeevelden / mede zeer goet Visschen kan wezen; maar behalven dit / zien we / dat op een gemeen Jaar / de hooge boven de laage Graden / en op de laage Graden / de Westelyke of diep in 't Ys leggende Velden / op haaren tyd / boven de Oostelyke of Zee-Velden zyn te stellen / en hoe verder in alles / de vroege en laater

ter tyden zyn t' onderscheiden / nevens meer andere wel aangemerkte zaaken / zullen we nu beter dan voor deezen begryppen konnen.

't Schynt nu vreemd / dat op het Vischryke Oud-Groenland verder geenen toeleg word gemaakt / om 'er mede van onderen op / langs dit Land Visscheryen aan te stellen / want dat 'er in 't dicht loopen van 't Ys / een meenigte Visschen langs dit Land / door de schotsen en flarden / en langs den Zoom / om de Zuid wyken / blykt mede uit d' algemeene getuigenis van meest alle de Commandeurs ; vermits eenpaarig van hen getuigt word / dat 'er jaarlyks in den Voortyd / een groote meenigte uit het Zuiden door 't Ys / om de Noord passeeren. Dit zoo zynde / zou men aldaar met veel minder gevaar voor Menschen en Schepen / een bequaamer Visschery konnen aanstellen / als om de Oost / want men zou 'er van de Straat-Davis zyde / of van onderen op / zoo verre dit Land van 't Ys bevryd was / allenks langs het land tot naby het Ys / een bequaame Baay of Reede konnen zoeken / waar het Schip of de Scheepen voor gevaar bevryd lagen / om midlerwyl met Sloepen / nevens 't waarneemen der Visschery / de Kust verder t' onderzoeken / zulks men al verder op / goede Reede vindende / zich als dan met een uitlandige en Ys afzettende wind / of andere voorkomende gelegentheden / zou kunnen verplaatsen / en dus verder en verder indringen ; geviel 't / dat men 'er bezet wierd / en naar benedenwaarts langs de wal niet wilde afzakken / zoo kon men by d' eerste gelegentheit / alsdan dwars in 't Ys steeken / en zich / gemerkt dat men 'er mede op de Neering wezen zou / aldus dwars door 't Ys / op een gemaklyke wyze redden / dat anders om de Oost niet geschieden kan / dewyl men 'er genoodzaakt is het Land te houden ; want wilde men aldaar dwars van Land in 't Ys steeken / was 'er geen doorkomen aan / men zou volgens het reeds gezegde / alsdan zeer verre van de hand vervallen / en zich midden in 't Ys belemmert vinden / zulks 'er geen redden meer aan was. En wat de Menschen aangaat / deezen zouden zich met Sloepen langs 't Land of door 't Ys naar Ysland , gelyk somtyds gebeurt is / des te beter konnen bergen. Het lust ons hier over noch dit volgende aan te merken.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Visschery voor Oud-Groenland op te speuren.

TWAALFDE HOOFDTSTUK.

Zaaken wegens de Visschery noodig in acht genomen. Eerste achtgeeving. Hoe men zich in 't verschalken der Visschen bedient. Tweede achtgeeving overwoogen. Overweeging aangaande de wyking der Visschen. Derde en laatste achtgeeving betracht. De geweeke Visch 't naast in 't Ys op te speuren. Wat best by verdere verandering in 't wyken der Visschen dient in acht genomen. Oogmerk en waarom men deeze verkreege ervaarnis medegedeelt.

Drie zaaken zyn 'er / die ons nu verder staan t' onderzoeken / te weeten :

Wat verder wegens de Visschery dient in acht genomen, en in overweeging gebragt.

I. 't Overige dat ons te verhandelen staat / namentlyk hoedanig de loosheit der Westys Visschen in acht te neemen is.

II. Of de Visschen / wanneer de Schepen vertrokken zyn / zich wel weder buiten 't Ys / in Zee en aan Land durven betrouwen.

III. Of men aan Oud-Groenland geen bequaame Visschery zou konnen oprechten.

Dit alles zullen we nu zoo kort en klaar als 't mogelyk is / trachten te beantwoorden.

Eerste achtgeeving waar in die bestaat.

Op 't eerste zullen we / namentlyk wat de loosheit der Westys Visschen boven de Zuidys Visschen aangaat / alleen kortelyk zeggen / dat we ons gedragen / aan dat geene dat reeds daar van in d' onderscheiding deezer Visschen is gezegt ; en om dan zulks in 't voornaamste deel wel waar te neemen / zal men daar uit konnen gewaar worden / waar men deeze Visch vroeg / en waar laater / moet opzoeken / en gevonden hebbende / wel letten / als ze ons van plaats tot plaats / en allenks zal ontwyken / hoe men dan zyne verdere loosheit / in 't betrappen / met list en weder-loosheit zal moeten aanleggen en tegen gaan / zulks zy 't niet t' eenemaal ontwyken konnen / wanneer ze het diep in 't Ys trachten te ontkomen / alwaar ze gaatige Ysvelden vinden ; hier dient dan wagt by zodanige gaten gestelt : wykt deeze Visch naar 't midden / om niet geraakt te worden / of is 't gat te klein / zy wringt zich zoo veel mogelyk is / met het lyf weg / en sluit de neus toe / zulks ze dan wel gequest / maar niet gedood kan worden. Zich dan wat uit gerust hebbende / en niet onervaaren zynde / wat hen by de Sloepen naakende is ; neemt ze de wyk dwars van de Sloepen af / en vermits ze niet te houden is / moet de Lyn stukken of de Harpoen weg.

Vind

Vind men deeze Viſch aan een effen en vlak Ysveld / wykt ze zo draa men 'er aankomt / of men ziet ze nooit weer; is 't op een Bank of Wasplaats daar zy zich onthoud / wykt ze naar de naaſt daar aangelege ſlarden / daar ze gemaklyk onder door kan / of in 't los Ys / en indien dit op eenige plaatſen genaakbaar of open is / zoekt ze de digtſte plaatſen uit / alwaar men met geen Sloepen in kan roepen / vermits deeze Viſch van onder in 't water kan naaſpeuren en zien waar zy wezen moet om ons t' ontwyken; zulks dat ze zodanige plaatſen uitkieſt / die voor ons ongenaakbaar zyn / ſchoon men ze ziet / of indien men 'er echter bykomt / niets op uitwerken kan. Worden ze in groote ruimtens ontdekt / vind men ze zoo ſchuuw / dat 'er t' eenmaal niet / of zeer zelden by te komen is / wat liſten daar toe worden aangewend / 't zy dat men ze van achter een ſchots / of met wrikken / zoekt te betrappen / echter zyn ze zoo erg / dat ze leggen te luiſteren / van waar het geluit komt / en zy weeten dan hun oog derwaarts te wenden / om ons alzoo t' ontgaan. Verdeelt men de Sloepen in een ruimte kringsgewys wyd van elkander / weeten ze die van onderen ziende / in 't opkomen wel zo verre te myden / dat ze gereed genoeg konnen zyn om weer t' ontwyken / eer een van allen hen naderen kan. Wy heb ben in zodanig een geval / twee witte Sloepen ten dien einde gebruikt / ons zelve en de onder Harpoenier met een zeildoekſe rok in 't wit gekleed / de riemen doen inneemen en den Stierder laaten wrikken / om hen dus als over een ſtuk Ys te verſchalken / maar alles was vergeefs / vermits zy ons wel haaſt gewaar wierden; en om deeze reden zoekt men aan de Ysvelden naar groote en diepe bogten / om ze t' eerder te betrappen. 't Zoude te lang vallen / alles te verhaalen wat ons wegens de loosheit deezer Viſſchen is ontmoet / en door eigen ondervinding op deeze en diergelyke voorvallen bejegent is.

Waarvan zich de Schryver in 't verſchalken der looze Viſſchen bediende.

Door Godes zegen zyn we veeltyds in 't naaſpeuren der Viſſchen / niet zeer ongelukkig geweeſt; maar d' ontmoeting van zodanige looze Viſſchen / heeft ons geluk al vry wat gemaatigd / en onder de onkundige of min looze Zuidys Viſſchen / heeft het Godt belieft / ons tweemaal te bezoeken / en zulks op de krachtichſte Jaaren van onzen tyd / met ons Schip in 't beſte of 't voorſte van den teelt te verliezen; 't eerſte geſchiede in een ſtorm / door 't ſpringen van de Neushaak en 't breeken van het ander touw / reeds drie Viſſchen binnen 't boord hebbende; 't laatſte viel voor / by mooy weer / door middel van een Viſch / toen we al 7 Viſſchen gevangen hadden / en mogelyk de volle laading zouden gekreegen hebben / gelyk voor 't eerſte insgelyks goede gelegentheit was / om noch verſcheide Viſſchen magtig te worden; want het Schip dat een gedeelte van ons goed burg / voerde Jacob Caſperſz., die vervolgens noch 5 of 6 Viſſchen ving. Dit nu op 't eerſte gezegt hebbende / gaan we tot het tweede over.

Rampen door den Schryver geleeden, en hoe.

't Tweede behelſt dan / of de Viſſchen / de Schepen vertrokken zynde /

Tweede achtgeeving en overweeging. de/ niet wel een slootje/ gelyk men zegt/ durven over stappen/ en zich dan buiten 't Ys/ op Zee en ook naar Land begeeven; te meer/ dewyl de onbewoonde Landen/ voortaan door overwintering geen belet aan deeze Visschen geeft; echter is 't waarschynelyk/ voor zoo verre men naaspeuren kan/ dat de gemelde Spitsberger Visch/ by en omtrent dit Eiland gewend/ en die van Zembla, Tartarië, Oud-Groenland en alle anderen/ buiten 't Ys niet komen/ nademaal de gemelde schrik voor Zee en Land/ door deeze langduurige en zeer scherp gevoelige indrukselen/ zodanig diep in 't bloed/ zaad/ merg en beenen/ is in en door gedrongen/ en derhalven hen als aangebooren/ en tot een tweede natuur geworden; want hoe vroeg men daar ook mag komen/ zoo vind men de Visschen op voornoemde hooge Graden/ en om verscheide redenen/ somtyds tegen over en midden voor 't Land/ ten zy dat 'er strooken Ys naby Land dryven/ of anders niet; en niet tegenstaande hoe laat men van daar vertrekt/ wanneer de Visch reeds al in 't wederkeeren is/ om uit het Noorden/ of van allerwegen uit het hart van 't Ys naar den buiten zoom af te zakken/ om niet schielyk onder 't Ys beslooten te worden/ zoo wykt ze echter nooit verder op Zee/ of komt aan of voor het Land/ als het Ys de Zee en 't Land nadert/ gelyk we zulks met opmerking verscheidemaalen hebben vernomen; doch onder anderen om hier van af te treeden/ zal 't merkwaardig zyn dit volgende te verhaalen:

De Schryver in 't Ysbezet, geraakt 'er noch gelukkig van ontslagen. 't Was in den Jaare 1703 of 4, dat we met 2 Visschen uit het Ys komende/ geraakte met het Schip 't Witte Schaap, nevens vier anderen voor Spitsbergen onder den Zeeuschen Uytkyk bezet/ maar alzoo wy vervolgens onze Journaalen met dit Schip verlooren hebben/ is ons de tyt ontschooten/ wanneer wy aldaar quamen; Immers wy lagen 'er verscheide weeken/ en zoo wy meenen geraakten we den 24sten Augustus van daar/ vaarende langs de wal binnen door/ tot onder Smeerenburg, en den 26sten van daar door de Zuid-Baay in Zee. De blydschap/ van zich weder uit deeze langduurige en benaaude bezetting in ruime Zee te zien/ was onder ons Volk ongemeen groot/ waar in wy mede niet weinig deel namen. Midlerwyl wy aldaar lagen/ hoorden en zagen we byna dagelyks Visch/ somtyds eenige weinigen en dan weer meer/ veeltyds ook wel binnen/ maar meest buiten de Baay/ doch wy lagen zo dicht bezet/ dat men niet visschen kon; dikmaals begaven we ons aan den voornoemden Uitkyk te Lande/ en zagen van daar in kleine openingen en wrakken

Wat hem midlerwyl is ontmoet; tusschen de schotsen in gelegen/ op verscheide plaatsen Visch boven komen/ die telkens van anderen/ wanneer ze weg dooken/ gevolgt wierden; en in 't vertrekken zagen we in de Noord-Baay mede verscheide Visschen/ waar van een der zelven ons heel naby quam/ vindende toen wel bequaame ruimte om te Visschen/ maar wy hadden genoeg te doen om onze Schepen te redden/ zulks wy de Visschen niet

aan-

aandeeden. Onder Smeerenburg leggende / zagen en hoorden we mede de verscheide Visschen omtrent Maklyk Oud en in de Hollandsche-Baay blaazen; terwyl wy hier lagen / klommen we op den Berg Marri met de Borsten genoemt / welke Borsten niet dan grote Ysheuvels zyn / ter groote van een Hollandsche kleine Duin of groote Hooistolp / waar op wy ons begaven / en lieten ons vervolgens tot op den grooten Berg af sullen.

En wat hy op een Berg geklommen aldaar waarnam.

Hier zynde / zagen we van deezen Berg verscheide Schepen voor de Magdalene-Baay en omtrent de zelve in Zee / en aan den Zoom van 't Ys / die aldaar niet verre van Land lag / kruissen / terwyl de geheele Vloot in de Kruis- en Magdalene-Baay, de zelfdag verscheenen zynde / op onzen komst waren wachtende; wy konden toen niet bespeuren / en hebben 'er ook vervolgens nooit van gehoort / dat ze aldaar in Zee of onder het Ys / by 't land Visch hebben vernomen / maar by ons zoo verre de Zee en 't Land van 't Ys wierd geraakt / zagen we zeer veel Visch / die noch dagelyks scheen te vermeerderen; dat by deeze Schepen zich geheel anders vertoonde; gelyk als of het buiten den tyd was / en buiten de paalen van de Walvisch-Zee scheen te wezen / zulks 'er naaulyks Visch bespeurt wierd / niet tegenstaande ze in 't Ys by ons / gelyk gezegt is / dagelyks wierd gezien en gehoort; en wat het Zaaizoen aangaat / dit stond om verscheide reeds gemelde redenen / noch dagelyks te verbeeteren. Men zou hier op mogen denken / dat deeze Visch / eveneens gelyk wy van den Berg in Zee zoo verre over 't Ys de Schepen konden zien / zy van gelyken met zoo diep en noch dieper te daalen / insgelyks het zelve zien / en de Schepen als hunne Vyanden verneemende / de Zee als dan noch myden / maar weg zynde zullen ze zich dan mogelyk op Zee begeeven / en ook aldaar buiten 't Ys / naar 't gemelde aas afkomen en de Bapen en Gronden bezoeken; doch het tegendeel is blykbaar / schoon wy nooit zoo vroeg daar komen / of zoo laat van daar vertrekken / zulks men 't verneemen kan / zoo is 't echter uit meer andere reeds getoonde redenen kennelyk: want konnen ze zich somtyds om de Oost / doch binnen den omtrek van 't Ys by de Schepen in de ruimte begeeven / of ook in 't Ys in een groote ruimte omtrent de Schepen en Sloepen / als gezegt is / speelen / zouden ze insgelyks de Zee van Schepen meerendeel ontbloot en opgeruimt ziende / de zelve dies te meer konnen myden / en verre buiten 't bereik der overige Schepen / een vry gebruik van de Zee neemen; en niet tegenstaande zagen we toen de Zee nader by ons / dan de Schepen lagen / maar vernamen geen Visch buiten 't ys; zulks het blykbaar is / dat haare natuur / die eertyds vrymoedig op Zee was / insgelyks naar 't Land en d' aagryke Gronden plagt te trekken / nu door de gemelde scherpe Indrukselen / zoo verre is verbreemt of verandert / dat ze noch Zee noch Land /

Des Schryvers overweeging omtrent de Visschen in 't ontwyken der Schepen.

zonder van 't Ys als hunne beschanzing bedekt te zyn / aldaar nooit derven te voorschyn komen.

Wanneer men dan op deeze en de vooraf gegeevene redenen acht geeft / schynt het klaar / dat het zaaizoen niet zoo zeer / als wel de gemelde schrik voor de wyde en ruime wateren / door hunne veranderde natuur / hen nu binnen 't Ys doet blyven. Echter dryft hen het Zaaizoen in een ander geval / als gezegt is / somtyds uit het hart van 't Ys / tot aan den buiten zoom: maar door de aangeerfde schrik / nu zoo zeer niet als eertyds geheel op Zee; want in dit geval is hunne gemelde neerdaaling mede zeer dienstig / vermits wy van de Steng af / of van een Berg niet alleen de blaaute der Zee / maar ook de Zee zelf zeer verre over 't Ys konnen zien / alzoo ook zy / diep neerdaalende / konnen mede deze blaaute en ook de Zee zelf zeer verre onder 't Ys door zien / dat hen by 't Winter Zaaizoen / in hun wederkeeren uit het Noorden en het hart van 't Ys zeer dienstig is / nevens noch andere teekenen niet alleen in 't stellen van hun koers / maar ook in 't spoeden van hunnen weg / want de Vorst opkomende / wanneer ze dan geen Zee of blaaute daar van zien / moeten ze zich met dies te meerder yver langs de gemelde baakens naar buiten haasten; maar die ontdekkende / kunnen ze op hunne Banken of Aasplaatsen dies te vryer vertoeven: zoo dat men besluiten kan / dat ze zich allen wel met het zaaizoen binnen en buiten 't Ys onthielden / maar nu om d' aangetoonde reden zodanig niet als eertyds / geheel op Zee / of buiten 't ys / 't zy in en buiten de Baayen onthouden.

Derde en laatste achtgeeving overwoogen. Het derde of laatste behelst / of 'er mogelyk volgens deeze getoonde blykbaarheit / geen bequaame Visscherij aan Oud-Groenland te maaken was? hier op zullen we antwoorden: Dat de Visscherij als gezegt is / van Land op Zee / en uit Zee nu in 't Ys verplaatst zynde / en om de getoonde reden / zynen voornaamsten stand op de voornoemde hooge graden heeft begreepen / zoo zien we / zoo lange dit op de zelfde wyze geschied / geene redenen tot verandering: want dit naar onze gedachten d' aller bequaamste plaats is / steunende op de gegeeve redenen / die over de geheele ruime uitbreiding van de gantsche Walvisch-Zee te bedenken is; Maar 't zou konnen gebeuren / dat door de veelvuldige ontroerenissen / deeze Visch jaarlyks aldaar door omzwervende Schepen aangedaan / de Visscherij allenks / gelyk onder 't Land en op Zee is geschied / mede wel mogt bedurven worden: vermits men zich voortaan jaarlyks vroeger derwaarts begeeven moet / indien men ze noch aan den buiten Zoom / om de gemelde reden / aldaar verzamelt wil vinden; want by een slappe Winter / wat laat aan 't Ys komende / zal ze meerendeel dikmaals in 't hart van 't Ys geweeken zyn / eer men 'er naderen kan / zulks dat we dan somtyds genoegzaam in groote ruimtens en openingen van Veld tot Veld konnen zeilen / en echter naaulyks Visch verneemen of te zien komen.

Naa

Naa zodanige ſlappe Winters / wanneer 'er opening genoeg word gevonden / als dan is 't / om de getoonde reden / die nu wel behoorde begreepen te worden / op de voornoemde hooge graden zoo goed niet / als naa harde Winters / wanneer het Ys op onzen aankomſt noch geſlooten is / en dierhalven de daar verzaamelde Viſch noch op zyn plaats en aan den buiten Zoom van 't Ys.

Des Schryvers aanpryzing by 't miſſen van Viſch, in 't Ys of naar de Wal te zeilen.

Met dusdanige ſlappe Winters dan / alwaar 't op de gezeide hooge Graden en om de Ooſt al te ruim is / vind men 'er weinig blykbaarheit tot een goede vangſt / dies zou men wel doen / voor zoo veel Oud-Groenland aanbelangt / dat men voor eerſt / volgens de voorgaande onderwyzing / van deeze hooge graden op laager van 7, 6 of 75 graden gedreeven zynde / in plaats van uit te zeilen / om naa gewoonte het alhier of om de Ooſt weer te hervatten / liever door 't Ys zeilde / tot byna of binnen het gezicht van 't Land / want men behoorde uit onze gantſche redeneering nevens d' ondervinding nu wel te begrypen / dat de voorgemelde meenigte der Viſſchen niet opgevangen of weg is / maar dat de Viſch alleen geweeken zy ; dies zeilt men derhalven maar vrymoedig toe / ſchoon dat wel 't grootſte gedeelte al te verre ten Noorden ontvlucht is / echter zal men 'er noch een goed gedeelte langs de Kuſt vinden / want met deeze ſlappe Winters / zullen de voornoemde Bayen en Rivieren zoo veel te meer uitſtroomen / en 't gemelde aas als dan in en door 't Ys gedreeven worden / naar welk aas men dan ongetwyffelt de Viſch geruſt zal vinden te aazen ; en dit zal genoegzaam uit onze voorgaande redeneering en bevinding zoo van ons als anderen volkomen blyken / en kan volgens de reden daar uit afgeleid worden.

Maar indien men / uit het bedryf deezer Viſſchen / als uit een voorbeeld wilde bezorgt zyn / wat noch nooit is gebeurt of ondernomen / als of deeze Viſch allenks in 't wederkeeren uit het Noorden / wel een andere koers mogt leeren neemen / en zich wat meer naar Zembla of Oud-Groenland, als naar Spitsbergen mogt begeeven / vermits ze ons / op deeze laatſte plaats Yswaart in / naaulyks geheel ontwyken kan / om dat wy hen veeltyds wat te vroeg bykomen / eer dat het hart van 't Ys zich geopent heeft / zulks wy in 't openen allenks indringen / tot dat de ruimte en uitgeſtrektheit meer opening geeft / en wy hen ook meer beginnen te verliezen.

Wanneer wederom een verandering in de Viſſchery wegens 't wyken der Viſſchen moeſt gemaakt worden ; Wat dan dient in acht genomen ;

Indien 't nu mogt gebeuren / dat 'er met der tyd zodanig een verandering in hun wederkeerende koers wierd beſpeurt / en wy gelyk eerſtmaals het Land / vervolgens de Zee / en eindelyk de voornoemde plaats op hooge graden mede leedig vonden / en derhalven ook daar door genoodzaakt wierden / wederom een nieuwe verandering in onze Viſſchery te maaken : dan zouden wy 't liever op de gezegde manier van onderen op / of door 't Ys / aan Oud-Groenland eens willen bezoeken / als aan Zembla , in Diſco, of tuſſchen Zembla en Diſco in

'tZuid

't Zuid of Oostys / want volgens onze redeneering is 'er op alle deeze plaatsen Visch ; laat nu op alle deeze plaatsen de blykbaare Visschery even goed zyn / zoo is 't echter aan Oud-Groenland van een grooter verwachting / niet alleen / om dat het daar voor ons wel 't gereedste is / maar ook om dat 'er ons leven door 't verliezen van Schepen wat minder gevaar loopt / als op d' andere plaatsen / en derhalven zal 'er de Visscherye ook met meerder bryrmoedigheit konnen waargenomen worden / dewyl men aldaar met Sloepen langs deeze kust / dwersch van en op Ysland , en van daar met Deensche Koopvaarders / zich zelven veel beter als van de voornoemde andere plaats redden kan.

Waar voor echter de Schryver noch voor eerst niet bedacht schynt te wezen.

Doch deeze bekommering voor het tegenwoordige noch noodeloos zynde / dewyl de Visschery op hooge graden als noch taamelyk wel slaagt / zoo is deeze verandering tot dus verre niet noodzaaklyk / nademaal 'er noch geen reden tot deeze verwisseling word gevonden / en 't zal mogelyk ook noch in lange niet noodig zyn / nademaal telkens de Visch door 't gemelde aas aangelokt / zich niet t' eenemaal van het gedreigde gevaar ontslaan kan / en mogelyk daar in noch lange zal volharden.

Wanneer echter iemand / die de Fortuin alhier tegen liep / eens wilde veranderen / men kan 't hem niet ontraaden / noch ook niet aanraaden / waar van dit de reden is : Dit Land ondervangt de Stroom / eveneens als d' Oostzyde van Spitsbergen ; van de Westzyde / zet de Stroom / als hier voor gezegt is / het Ys af en op de Oostzyde aan ; desgelyks zal dit Land met de gemelde Oostzyde vergeleeken / (doch niet zoo erg) met een uitlandige Wind / geheel vry van Ys konnen zyn / maar met een laagerwal / zal ook het Ys / de Stroom te baat hebbende / waarschynlyk veel eer en gereeder wederom aan de Wal zyn / als met een laager op de Westzyde van Spitsbergen ; wanneer dan een Commandeur / met een wankelend of onvast ontwerp by zich zelven / aldaar aan de Wal komende / 't zy te vroeg of met een Oostelyke Wind / het Ys noch t' eenemaal vast vind / zal hy dan licht / om volgens zyne inbeelding den tyd aldaar niet te verzuimen / zonder verrichting van daar weder naar de gewoone Visch-plaats keeren / vermits men wel gelukkig zyn zou / indien men op zynen aankomst ten eersten 't Ys los gedooit vond / en met een Westelyke wind een vrye en open Zee tusschen 't Ys en 't Land aantrof ; dewyl men 't met zodanig een onvast ontwerp aldaar / gelyk om de Oost / lang daar op te wachten / op zoo een ongewoone plaats niet durft bestaan : Derhalven zullen wy 't noch raaden noch ontraaden.

voor en tegen bedenkingen over des Schryvers oogmerk ter onderwys bygebragt.

Wat nu onze Beschryving van deeze Visschery aangaat / die wy / met een uitvoeriglyk onderwys hebben voorgedragen ; hier van zal door eenigen mogelyk geoordeelt worden : Dat deeze Visschery zoo onregelmaatig / wisselvallig en veranderlyk is / dat men 'er door onderwys geen voordeel meê behalen kan ; maar wat ons aangaat / wy

wy hebben 'er onzen dienst van gehad / en 't zal ons waarschynlyk nooit meer te pas komen; doch indien we ons daar in noch bezigen lieten / zouden wy 't voor ons zelve nog niet geerne missen. 't Is ons wyders genoeg / dat we alles ten besten voor d' ongelukkigen en voor de jonge eerst beginnenden en noch ongeoeffenden Commandeurs voorgedraagen hebben. Welke wisselvallige en veranderlyke voorvallen / die daar in konnen voorkomen / zyn ons door den tyd en door opmerking niet onbekend gebleeven / en hoe wy veele daar van / niet in 't algemeen / maar ieder naar zyne byzondere voorvallen oordeelden / is ons mede wel bewust / en derhalven voor ons gantsch geen vreemde zaak ; ook hebben we in een ander geval wel bevonden en noch meer gehoort / hoe men over een ongemeene in- of uitwendige quaale des ligchaams / met verscheide Doktoren en Wondheelders raad pleegende / naaulyks twee onder allen eensgezind daar over zal vinden; doch hierom kan men echter de Genees- en Heel-kunst in 't algemeen t' eenemaal niet wraaken. Insgelyks is 't 'er meë gelegen / indien iemand door te weinig opmerking / van de Visschery in 't algemeen geen kennis genoeg heeft / en daarom van de zelve uit haare veranderlyke voorvallen wilde oordeelen / dat 'er noch door ervaarentheit / noch door opmerking eenige weetenschap in te pas kan komen. 't Is dan onvoorzichtig / indien men zodanig een onkundig en onervaaren mensch / ten eersten zonder onderzoek wilde voor geloofbaar aanneemen; echter zyn 'er wel zeekere voorvallen / waar in men noch door ervarentheit / noch door opmerking niet wyzer schynt te konnen worden ; maar deezen zyn alleen voor zich in 't byzonder / en niet algemeen / waar van wy eenige der zelven alhier eens zullen voorstellen.

Hier voor hebben we de plaatsen in 't West-ys tusschen de 77 en 79 graden beschreeven en begreepen / en door onze redeneering aangemerkt / als de beste van alle anderen in onzen tyd bekent. 't Zy dat het weetende of onweetende geschiede / meest allen volgen ze dan hier in / voor zo verre een regelmatige order / dat ze het meerendeel / eenigen uitgenomen / op deeze plaatsen trachten in 't Ys te komen; Die dit nu onkundig doet / ducht 'er te meer gevaar / en denkt op meer andere plaatsen als deezen / maar volgens eigen bekentenis / noch regel noch order alhier willende bekennen / zoekt men dan dikmaals Zuid en Noord / zonder te weeten waar te vinden : Maar die dit weetende doet / ziet dit gevaar niet aan / en dringt verder door / eer zyn snellen tyd aldaar verloopt / welker voornaamsten tyd / als getoont zy / om de betoogde reden niet lang van duur is. Wat order men in de Visschery te volgen en in acht te neemen heeft;

Dus ziet men ze dan alhier meest allen zo gezamentlyk gelukkigen / als ongelukkigen / naar vermogen in 't Ys zeilen ; als dan treffen het nu de Zuidelykste / dan de Noordelyksten / dan de Oostelyksten / dan de Westelyken ; en sommigen treffen mede dit ongeluk / dat ze door mist of storm hun Schip verliezen / of bezet wordende / hen het

 snel-

Die in sommige deelen gevalligly-keuitkomsten geeft. snelle Zaaizoen verloopt / zulks ze niets daar toe konnen doen. Ook treffen 'er sommigen een groot Ysveld aan / daar 20 / 30 jaa 40 Schepen het rondom aanklampen: eenige mylen van daar / doet zich een ander groot en schoon Veld op / daar somtyds 40 / 60 en ook wel 80 te gelyk uit verscheide Natiën bestaande / zich rondom vast maaken. Tegen dit eerste Veld / komt dan uit den Zuiden een ander groot

Voorbeelden hier aangeweezen; Veld afzakken / en plaast zich juist zoo / dat het met een groote uitsteekende punt / de Visch / die veeltyds uit den Zuidwesten om de Noord-Oost gaat / verre buiten de Schepen / t'zeewaard van dit Veld gelegen / komt om te wyzen; eenige andere Schepen dan / op deeze gewyzde koers aan schotsen in 't los Ys leggende / komen hier door gelukkig te worden / en de Schepen dieper in 't Ys / aan de Westzyde van dit Veld gelegen / door de zelve vertoont zich het gemelde Veld / gelyk als met een tusschen ruimte een schoone loop van Visch / recht op deeze Schepen aan / waar door zy allen aldaar / d'eene min d'andere meer / een gelukkigen slag doen; naa verloop van tyd / met dit Veld om en om te zeilen / komen eindelyk deeze Schepen / by die geenen die t'Zeewaart van dit Veld gelegen / en niets opgedaan hebben; by elkander gekomen / hangt hen / die niets gevangen hebben / 't hoofd / en zyn zeer moeijelyk dat zy 't niet mede aan de Westzyde hebben aangeleid / daar eenigen wel hadden konnen aankomen / en anderen niet / maar deeze gelukkigen zyn in 't tegendeel vrolyk en wel gemoed.

En de gevalligheden nader aangetoont. Doch met het andere Ysveld / heeft het een gantsch anderen uitslag / hier worde de Schepen aan de Westzyde door Velden en starden zodanig bezet / dat 'er naaulyks Visch kan by komen / maar een lange reeks van Velden en starden / wyzen langs een gladde kust / een groote loop van Visschen / gelykzaam recht op de Schepen t'Zeewaart gelegen aan; juist loopt dan de Wind uit Zee of naar 't Oosten / en maakt alhier een laager op dit Veld / waar door men zich tot ruimen gereet maakt / om met het omzeilen weder een opper te zoeken; naaulyks hier toe gereed / komt dan de Visch by hun / waar door zy aldaar worden opgehouden / en leggen blyvende / een zeer goeden Vangst doen / zulks 'er eenigen 6 / 10 / 12 jaa 20 dooden op zy haalen; midlerwyl komt het los Ys op de laager afdryven / zulks ze bezet worden / waar door d'anderen aan de Westzyde gelegen een opper en schoone ruimte bekomen / doch deezen loop Visch is bezyden hen om gepassceert; echter zyn ze verheugt wanneer ze deeze Schepen over 't Veld zien / waar aan ze wel haast bespeuren / door het langs / dwersch en verward leggen / bezet te zyn / dat ze daar aan geen deel hebben; maar naa verloop van tyd verandert deeze hunne blydschap in droefheit; deeze hunne Visch in de bezetting overgenomen / raaken ze wederom los / behalven een der gelukkigste / 18 of 20 Visschen gevangen hebbende / deeze word van de starden zodanig beloopen / dat 'er het

Schip

Schip blyft / maar alle d' anderen ten deelen wel vollaaden / komen met het omzeilen by deeze leedige Schepen. Hier nu zyn deeze Westelykste zeer verdrietig/ dat ze het niet mede aan d' Oostzyde hebben aangelegt / maar wat raad ? dit is gebeurt / en in 't toekomende zie beter toe. Wat gebeurd 'er nu / weder by een ander Ysveld gekomen ? juist leggen het d' ongelukkigen weer aan de verkeerden / en de gelukkigen aan de rechte zyde aan ; insgelyks gaat het ook met de Schepen uit de Zuid en Noord by elkander gekomen / d' eene is door een goede vangst verheugt / en d' andere / leedig zynde / bedroeft.

Wy hebben door Godes zegen / met veel moeiten / peylen en naarstige opmerking / wel een redelyk goed begrip van de Visschery bekomen / en echter hebben we 't mede verscheidemaalen buiten ons weeten op de verkeerde zyde aangelegt ; maar dit Tafereel volgens onze redeneering / van de plaats / aart en koers der Visschen in ons verstand prentende / hebben we echter in diergelyke tegenspoeden / zeer zelden moedeloos geweest / en veeltyds ons Volk moed gegeeven / zeggende : Visch is 'er genoeg / ze is alleen maar door de verandering van 't Zaaizoen van deeze plaats wat geweeken / dog niet weg / Godt geeft ons het geluk aldaar komende / wy zullen ze wel weder vinden ; gelyk we vervolgens noch wel iets daar van melden zullen

Hoedanig den Schryver zich somtyds verleegen heeft gevonden, doch echter het nooit t'eenemaal heeft opgegeeven.

Alle zodanige voorvallen nu / zyn ons niet mede onbekent / en wy zouden uit onze naarstige opmerking / noch veel van diergelyken konnen bybrengen / als nevens het slippen en breeken van lynen ; bezetting in 't beslooten Ys enz: waar in noch regel noch orde ooit te vinden is ; doch dit alles zyn alleen maar de byzondere voorvallen onderhevig / en niet het algemeen / en buiten dit blyft echter de Visschery in 't algemeen / als 't voornaamste deel der zelve / zoo als die in 't beschreevene doorgaans zeer wel geregelt voor komt

Het lust ons noch eenige zaaken de Visschery in 't algemeen raakende / by nader onderwys voor te stellen / waar uit dat blyken zal / dat men zich noodzaakelyk / naar een wel geregelde order schikken moet. Men lette dan / dat behalven op onze uitverkoore plaats / tusschen 77 en 79 graden het landaas op de voorschreeve wyze / door de bestiering van den stroom 't allereerst en meest word aangevoert / en behalven dat is 't 'er ook zeer bankig en heel breed grondig / gelyk wy in den Jaare 1698. op 78 graden 36 minuten / 36 mylen van 't Voorland, dit by verscheide peilingen tusschen 100 en 200 vademen diep bevonden hebben ; en in den Jaare 1699, op 77 graden 15 minuten van 't naaste Land / by goede gissing omtrent 56 mylen / vond men 'er 150 vademen diepte / op 77 graden 9 minuten 170 vademen / en een ander omtrent ons leggende / heeft 'er het loot op 80 vademen geworpen.

Zaaken in 't algemeen in acht te neemen, en hoe.

Op deeze koers hebben we het in 't zelve Jaar / en meermaals breetgrondig gevonden / en meest een zachte vette geelachtige asgraauwe kleigrond / waar door deeze plaats nevens haar natuurlyken aanwas /

met het aandryvende aas ryklyk word verzien; derhalven is 't niet ongereegelt/ al onthoud zich hier Visch/ en men zal 'er ook mogelyk nader by land wel grond vinden/ maar wy hebben 't geluk niet gehad/ misschien de banken mis gezeilt zynde/ om 'er grond te werpen/ ten zy een myl 2 of 3 van Land en zulks op veel minder diepte; maar by gemeene tyden moet men dus verre van Land zyn/ eer men eerst recht aan d' Ysvelden komt.

Verdere redeneering over dit onderwerp; Van deeze plaats/ hebben we hier voor een veel breeder geregelde oorzaak getoont/ als mede hoedanig en van waar de Visch zich alhier in zoo een groote meenigte vergadert; hoe in 't Voorjaar/ hoe in Gemeene Jaaren/ en hoe op Zuid-ys Jaaren/ gelyk op meer andere plaatsen gebeurt. Nevens de welgelegentheit van deeze plaats/ staat ook te letten op de welgeregeltheit van den tyd/ en men zal/ als van den Haring bespeurt word/ bevinden/ dat men deeze Visch in 't Voorjaar in geen diep water/ en in 't Najaar onder 't Land niet behoeft te zoeken; insgelyks vaart men wat laater als de Vloot uit/ of een traag Schip hebbende/ of met slagboegen op d' uitreis wat ongelukkig zynde/ en alhier merklyk laater dan naar gewoonte komende/ zoo bedenkt men zich wel/ eer men in 't ys zeilt/ en onderzoekt uit alle de teekenen die konnen bespeurt worden/ of het een Gemeen-Jaar dan of het een Zuid-ys Jaar is. Men houde met stipjes in de Kaart/ gelyk wy gewoon waren te doen/ van der zelver lengte/ een jaarlyksche aanteekening/ en men zal 't met goede gissing/ breed of smal bevindende/ daar uit ten deelen konnen gewaar worden; indien niet: zeilt men liever een stukweegs naar Land/ en tracht deeze kennis dan uit de beschouwing van 't Land te bekomen; is 't dan een Zuid-ys Jaar/ men zoeke volgens onze beschryving als dan op heele hooge graden te komen/ en zoo veel mogelyk is/ boven alle de Schepen in 't ys te loopen/ want op deeze plaats is 't wel goed geweest/ maar door de daar leggende Vloot/ dan veel te laat/ als mede voor die geenen die in 't ys leggen/ vermits de beste tyd voorby is; doch is 't niet al te laat/ kan 't 'er somtyds noch wel goed zyn/ dewyl het hier dan langer als met een Gemeen Jaar/ volgens onze beschryving/ goed kan blyven; Maar is 't een Gemeen Jaar/ zal 't dan min verschillig wezen; als dan kan men keur neemen/ 't zy boven of beneden 't gemeene gros der Schepen/ doch niet by de zelven; en voorts waar/ of op wat tyd/ diep of ondiep/ of in 't ys/ 't zy Oost of West te zoeken/ men volge onze Beschryving/ en men zal bevinden/ dat 'er in de Visschery in 't algemeen/ behalven de gemelde byzondere gevallen/ een zeer ordentlyke order/ in plaatsen en tyden moet onderhouden en waargenomen worden/ of anders/ behoeft men/ zonder Godes Zegen/ hier niet te komen.

En wat daar in waar te neemen staat,

Sommigen zyn 'er echter/ die in 't Zaaizoen van den gewoonen regel afwyken/ en 't schynt hen wel te gelukken; hier op zou men kon-

konnen zeggen : dat men dies aangaande niet min ervaaren dan een ander is / doch wy zullen 't geenzins tegenspreeken / maar 't is ook geen gemeene regel; want indien zy dit alle deeden / dan was en bleef weder deeze plaats / volgens de reden / de beste van alle plaatsen.

Eindelyk zullen we alhier ter zaake / noch iets van ons eigen wedervaaren verhaalen / waar uit het schynen zal / als of we ons zelven pryzen wilden ; echter zullen we op hoope van dienst aan anderen te doen / hier in niet nalaatig zyn / want de wanfortuin heeft door Godts goedheit en bestiering onze ingebeelde wysheit t' eenemaal tot zotheit gemaakt / dat schoon ons iemand wilde pryzen / hoopen we / dat wy door onze eigen nietigheit / deeze ydele schaamteloosheit wel zullen ter zyden ons konnen laaten neerglyden / immers eenige lof voor ons te willen zoeken / zou nu ontydig zyn; wy moesten 'er toen naar getracht hebben / toen men 'er dienst of genot van had konnen genieten. Wy waren dan in den jaare - - - alhier met een klein Scheepje / het Wapen van Texel genaamt / nevens veele anderen op den zoom van 't Ys en kruisten / terwyl 't alles noch vast en wel gesloten lag / en vermits wy meest alle buiten de zelve waren / verliep het zaaizoen binnen deezen zoom noch zoo schielyk niet ; maar eindelyk bewust zynde / dat de Visschery wel eer hier buiten in Zee pleeg te geschieden / en nu reeds lange binnen in 't Ys was geweest / konden we ons gedult niet langer opschorten / maar zagen eindelyk een sleuf die een goed stuk inwaarts liep / doch niet door / echter zeilden wy 'er op goed vertrouwen in / zo lange tot ze vast liep. Daar leggende / was 't Zeewaart wel haast dicht / en wy zagen ook aanstonds Visch / doch 't was 'er te dicht om onze Visschery te konnen verrichten ; maar tot ons geluk: Eerlang begon het Ys inwaarts zich te openen / en wy geraakten 'er wel haast door / en aan de Ysvelden by taamelyk veel Visch / vingen eerlang by een Gemeen Jaar / namentlyk 7 groote Visschen; wy vulden onze twee onderste laagen en quaamen wel haast met ons flensgat vol Spek weder in Zee; daar zynde / lieten wy 't dryven / om het Spek in de Vaten te bearbeiden / die ook meest alle vol raakten / zulks dat 'er mede een gedeelte van onze Schooven * moesten opgemaakt worden / doch wy zouden in d' overige en verder in de Viktalie-vaten / noch wel een halve Visch hebben konnen bergen. Hier dryvende / zagen we verscheide van de gemelde Schepen / noch leedig zynde / die zoo zy meenden / in 't ys niet konden komen / en derhalven noch allerwegen kruisten.

's Schryvers eigen wedervaaren, en hoe hy zich hier in gedroeg.

Om dan onze redeneering over deeze gewichtige Visschery te sluiten / zoo zyn deeze onze gedachten alleen ter neder gestelt / om voornamentlyk

Oogmerk waarom hy deeze Beschryving van de Vis-

* Schooven zyn gesloopte Vaten , of Duigen , die van ieder Vat door twee of vier Hoepbanden worden in en by elkander gestooken , en dus geknipt , om te gemaklyk t' Scheep te konnen voeren , zulks , wanneer men elders Vaten noodig heeft , deeze gesloopte duigen weder op zet , en tot Vaten maakt.

schery en zyne ervaarnis meedegedeelt, die echter aan een ieders goedvinden word gestelt.

lyk tot onderwys voor alle jonge en eerst aankomende Commandeurs en andere Bedienden ter Groenlandsche Visschery te dienen; hierom is 't dat we de moeiten op ons genomen hebben / om deeze zoo wyd vermaarde Visschery / tot dus verre noch onbeschreeven zynde / dus eenvoudig en klaar te beschryven / als ons mogelyk is geweest. Voor een gedeelte hebben we ons van de getuigenis der voornaamste oude Commandeurs en anderen bedient / doch voor 't meerendeel alles uit onze eige Journaalen en Aanteekeningen naar eigen ondervinding by een gestelt. Echter laaten we dat / als in een Tafereel voor 't verstand en de bequaamheit van een ieder opengelegt/ mits vryheit genietende om 'er zich naar eigen goeddunken van te bedienen / zoo en zodanig als best naar een ieders begrip zal geoordeelt worden.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Misbruik in den handel van Traan en Baarden eertyds ingesloopen, en wederom afgeschaft, door een Mandament daar tegen uitgegeeven. Den Groenlandschen handel van inkomende rechten ontheven. Wat deeze Visschery sedert den Jaare 1670. heeft opgedaan en gevangen. Reglement over 't bergen van Goederen uit de verongelukte Schepen. Naamlyst van alle de Hoofdt-Reeders en Commandeurs van de Groenlandsche Visschery.

NAdemaal we wat het oeffenen en waarneemen van deeze Wisselvallige Visschery aangaat / voor zoo verre ons oogmerk was/ in de voorgaande Hoofdtstukken reeds breedvoerig genoeg hebben afgehandelt; zullen we nu noch / doch kortelyk / een schets van den Handel uit deeze Visschery ontsprooten / voorstellen / en vervolgens wat den geheelen omslag en de behandeling van de Walvischvangst aangaat/ mede een kort bericht geeven/ op dat een ieders weetgierigheit omtrent deeze verrichting mag worden voldaan/ nademaal we ons vleyen/ dat het den Leezers niet onbehaaglyk voorkomen zal.

Ongegronde Windhandel door baatzucht ingevoert;

Om nu de Welstand van den Koophandel/ uit deeze Groenlandsche Visschery spruitende / ten besten te bevorderen: zoo hebben 's Lands Overheden zorge gedraagen/ dat alle driftige / winderige en ongegronde Voorkooperyen van Traan en Walvisch-Baarden beteugelt wierden / die eertyds door loosheit van baatzuchtige Maakelaars nu en dan waren ingevoert. Deeze Wind-Negotie / had in Partyen te leeveren of t' ontvangen/ eenige Kooplieden somtyds zodanig belemmert/ dat men 'er by meenigte zou hebben zien springen / wanneer den tyd

van

van de leevering of den ontfang verstreeken waar; midlerwyl 'er niet weinig valsche en bedrieglyke konstenaryen in zwang gingen.

'T Was om deeze reden / dat omtrent den Jaare vyf of zes en dartig van de verleedene eeuw / een Mandament tegen zodanige Wind- en Optie-Partyen uitgegeeven en verleend wierd; welk Mandament, waar in de naam van Prins Frederik Hendrik aan 't hoofdt stond uitgedrukt / tot ontslaging van zodanige Wind-Partyen diende / en men vervolgens gewoon wierd / den geenen te noemen / zich met Prins Fredrik Hendrik te behelpen / die zich 'er van bedienden. Die tydelyk word afgeschaft.

Maar om deezen Groenlandschen Handel / die als een Goudmyn voor Nederlant verstrekte / des te beeter te bevoordeelen en voort te zetten; zoo wierden in den Jaare 1675. de Traan / 't Walvisch-Spek / de Baarden / Walrustanden en Robbevellen / wederom van inkomende Convoygelderen vry gestelt / waar mede deeze Visschery sedert ten tyde van de Noordsche Compagnie was belast geweest; dat niet weinig de lust tot deeze onzeekere Visschery verwakkerde / jaa zodanig / dat onze Nederlanders de andere Natiën byna t' eenemaal doodvoeren. De Groenlandsche Visschery van inkomende Convoygelden ontlast.

Hoedanig de Groenlandsche Reedery Jaarlyks met haare Wisselvallige Visschery en Walvischvangst gestaan heeft / zal blyken in de volgende Lyst / uit een voornaame Reeders hand ons medegeelt; waar in sedert den Jaare 1670. tot deezen tegenwoordigen tyd vertoont word / het getal der Schepen telkens op de Groenlandsche Walvischvangst uitgerust / wat Schepen in 't Ys gebleeven en verongeluke zyn / en hoeveel Visschen jaarlyks gevangen; welk getal van Quardeelen Spek deeze gevange Visschen hebben uitgelevert / en ten welker pryzen de Traan en Baarden jaarlyks zyn verkocht; en dit alles als in vergelyking met de pryzen van de Raapoly / die / naa dat 'er een schraale of ryke vangst is geweest / gemeenlyk volgens den prys van de Traan ryzen of daalen moet. Maar alzoo in de eerste drift van deezen handel / wanneer men de tyding van de wel of qualyk geslaagde vangst ontfangt / deeze pryzen somtyds geweldig ryzen of daalen / en alsdan noch niet bestendig zyn; zoo word deezen Groenlandschen Handel / in 't voornaamste vertier van Traan en Baarden (dat in de Maand October is) echter met een bestendige koershouding gedreeven / gelyk alles in deeze volgende Lyst word vertoont; waar in wy ten dienste van naaukeurige Reeders / Kooplieden en Anderen / een uitreekening over 't gantsche Groos der Groenlandsche Vloot en haare Vangst / door elkander gereekent / gevoegt en opgemaakt hebben; en beneeden aan zoo veel leedige plaats gelaaten / om jaarlyks alles wat vervolgens in deeze Visschery en Traan en Baarden-handel voorvallen mogt / daar in aan te teekenen; zulks / indien men deeze Lyst gedurig met een naaukeurige aanteekening achtervolgt / altoos een nette schets en waare afbeelding van den Groenlandschen handel hebben kan. Wat voordeelen deeze Visschery in een reeks van Jaaren heeft bygebragt.

NAAU-

Naaukeurige LYST van de Hollandtsche

Sedert den Jaare 1670. tot

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Visschen.	Door elkander gereekent, Quard Spek.
1670	- 148	- - 4	- 792	- -	-	- -
1671	- 155	- - 6	- 630½	- -	-	- -
1672 1673 1674	Om de Troubel Tyden verbod op de Groenlandsche Visschery geweest.					
1675	- 148	- - 14	- 881½	- -	-	- -
1676	- 145	- - 7	- 808⅗	- -	-	- -
1677	- 149	- - 3	- 686	30050	$4\frac{90}{149}$	$201\frac{101}{149}$
1678	- 110	- - 18	- 1118¾	- -	-	- -
1679	- 126	- - 3	- 831	39857	$6\frac{25}{42}$	$316\frac{41}{126}$
1680	- 148	- - 12	- 1373	52406	$9\frac{41}{148}$	$354\frac{7}{74}$
1681	- 172	- - 6	- 889	30306	$5\frac{29}{172}$	$176\frac{17}{86}$
1682	- 186	- - 9	- 1470	62960	$7\frac{28}{31}$	$338\frac{46}{93}$
1683	- 242	- - 11	- 1343	43540	$5\frac{133}{242}$	$179\frac{111}{121}$
1684	- 246	Om de Oost blyven zitten. 11 Gebleeven. 14	- 1185	44730	$4\frac{201}{246}$	$181\frac{34}{41}$
1685	- 212	- - 23	- 1383¼	55960	$6\frac{445}{848}$	$263\frac{51}{53}$
1686	- 189	- - 11	- 639	29543	$3\frac{8}{21}$	$156\frac{59}{189}$
1687	- 194	- - 16	- 617	23211	$3\frac{35}{194}$	$119\frac{125}{194}$
1688	- 214	- - 7	- 345	14600	$1\frac{131}{214}$	$68\frac{24}{107}$
1689	- 163	- - 11	- 243	10120	$1\frac{80}{163}$	$62\frac{14}{163}$
1690	- 117	- - 5	- 818½	34960	$6\frac{116}{117}$	$298\frac{94}{117}$
1691	- - 2	Van Hamburg en Bremen uitgevaaren, en hier verboden.		- - -	-	- -
1692	- 32	- - -	- 62	2748	$1\frac{15}{16}$	87
1693	- 89	- - 8	- 175	8480	$1\frac{86}{89}$	$95\frac{25}{89}$
1694	- 62	- - -	- 156¼	7562	$2\frac{129}{248}$	$121\frac{30}{31}$
1695	- 96	- - -	- 201	9106	$2\frac{3}{32}$	$94\frac{41}{48}$
1696	- 100	- - 6	- 380	14975	$3\frac{4}{5}$	$149\frac{3}{4}$
1697	- 111	- - 8	- 1274½	42281	$11\frac{107}{222}$	$380\frac{101}{111}$

Groenlandtsche VISSCHERY;

deezen tegenwoordigen Tyd.

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1670	—	—	—	—	—
1671	—	—	—	—	—
1672	—	—	—	—	—
1673	—	—	—	—	—
1674	—	—	—	—	—
1675	—	—	—	—	—
1676	—	—	—	—	—
1677	—	—	—	—	—
1678	—	—	—	—	—
1679	—	—	—	—	—
1680	—	—	—	—	—
1681	—	—	—	—	—
1682	—	—	—	—	—
1683	31 = 26	31 = 27	- - 30	- - 30	34 = 28
1684	34 = 29	29 = 24	- - 33	- - 27	30 = 45
1685	34 = 27	28 = 18	- - 28	- - 18	47 = $33\frac{1}{2}$
1686	48 = 29	29 = 19	- - 38	- - 23	35 = $27\frac{1}{2}$
1687	55 = 40	42 = 26	- - 49	- - 36	$30\frac{1}{2}$ = $37\frac{1}{2}$
1688	54 = 43	52 = 27	- - 52	- - 52	$31\frac{1}{2}$ = 37
1689	68 = 53	80 = 45	- - 56	- - 74	$37\frac{1}{2}$ = 45
1690	60 = 32	77 = 36	- - 35	- - 40	48 = 32
1691	63 = 45	110 = 73	- - 61	- - 105	41 = $33\frac{1}{2}$
1692	65 = 51	205 = 100	- - 65	- - 155	$34\frac{1}{2}$ = $37\frac{3}{2}$
1693	72 = 62	205 = 165	- - 62	- - 185	44 = $37\frac{1}{4}$
1694	65 = 57	180 = 50	- - 60	- - 160	42 = 45
1695	63 = 55	240 = 160	- - 58	- - 180	43 = $52\frac{1}{2}$
1696	76 = $40\frac{1}{2}$	240 = 125	- - 50	- - 135	48 = 46
1697	31 = 30	140 = 50	- - 32	- - 55	- - = 37

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Visschen	Door elkander gereekent, Quard. Spek.
1698	140	6	$1488\frac{1}{2}$	55985	$10\frac{177}{280}$	$399\frac{25}{28}$
1699	151	3	$775\frac{1}{2}$	30835	$5\frac{41}{302}$	$204\frac{38}{151}$
1700	173	-	907	36548	$5\frac{42}{173}$	$211\frac{45}{173}$
1701	207	12	$2071\frac{3}{4}$	67507	$10\frac{2}{27}$	$326\frac{25}{207}$
1702	225	5	$697\frac{1}{4}$	24388	$3\frac{23}{225}$	$108\frac{88}{225}$
1703	208	5	$646\frac{1}{2}$	24527	$3\frac{45}{416}$	$117\frac{191}{208}$
1704	130	1	$651\frac{1}{2}$	23701	$5\frac{3}{260}$	$182\frac{41}{130}$
1705	157	3	$1664\frac{1}{2}$	52346	$10\frac{189}{314}$	$333\frac{65}{157}$
1706	149	1	$452\frac{1}{2}$	15299	$3\frac{11}{298}$	$102\frac{101}{149}$
1707	131	1	128	5431	$0\frac{128}{131}$	$41\frac{60}{131}$
1708	121	3	$525\frac{1}{3}$	20731	$4\frac{124}{363}$	$171\frac{40}{121}$
1709	127	1	$190\frac{1}{2}$	8237	$1\frac{127}{254}$	$64\frac{109}{127}$
1710	137	2	62	3379	$0\frac{62}{137}$	$24\frac{91}{137}$
1711	117	5	$630\frac{1}{2}$	20589	$5\frac{15}{39}$	$175\frac{38}{39}$
1712	108	5	$370\frac{1}{2}$	14203	$3\frac{31}{72}$	$131\frac{55}{108}$
1713	94	3	256	12854	$2\frac{34}{47}$	$136\frac{35}{47}$
1714	108	3	1234	37490	$11\frac{23}{54}$	$347\frac{7}{54}$
1715	134	5	$696\frac{1}{2}$	25830	$5\frac{53}{268}$	$192\frac{51}{67}$
1716	153	-	519	20216	$3\frac{20}{51}$	$132\frac{20}{153}$
1717	180	5	391	14463	$2\frac{31}{180}$	$80\frac{7}{20}$
1718	194	8	$281\frac{3}{4}$	13103	$1\frac{351}{776}$	$67\frac{105}{194}$
1719	182	3	308	10100	$1\frac{13}{91}$	$55\frac{5}{9}$
1720						
1721						
1722						
1723						
1724						
1725						
1726						
1727						
1728						
1729						
1730						
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						

Jaaren

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1698	25 = 26	76 = 42	- - 24	- - 36	36 = 40
1699	36 = 37	80 = 51	- - 37	- - 66	41 = 40
1700	37 = 41	58 = 51	- - 38	- - 54	- - = 36
1701	31 = 33 = 35	80 = 48	- - 31	- - 54	36 = - -
1702	36 = 40	85 = 57	- - 40	- - 76	29 = 30
1703	39 = 27	69 = 48	- - 39	- - 62	- - = 30
1704	41 = 42	69 = 56	- - 40	- - 58	- - 31
1705	30 = 27	57 = 35	- - 27	- - 36	28 = 27 = 29
1706	43 = 42 = 40	58 = 36	- - 42	- - 57	28 = 29
1707	60 = 58	75 = 50	- - 59	- - 75	32 = 34
1708	50 = 63	66 = 50	- - 53	- - 61	40 = 50
1709	90 = 65 = 80	77 = 58	- - 86	- - 74	50 = 80
1710	100 = 90 = 78	110 = 58	- - 86	- - 110	66 = 30
1711	76 = 39	97 = 59	- - 53	- - 68	33 = $30\frac{1}{4}$
1712	$42\frac{1}{2}$ = 44 = 50	100 = 67	- - 40	- - 78	31 = 28
1713	45 = 65	176 = 100	- - 54	- - 130	$30\frac{1}{2}$ = $45\frac{1}{2}$
1714	70 = 52 = 43	165 = 80	- - 49	- - 140	50 = 40
1715	$52\frac{1}{2}$ = 42 = 47	145 = 80	- - 44	- - 100	50 = 34
1716	47 = 48	136 = 82	- - 47	- - 126	40 = 36
1717	45 = 55	120 = 60	- - 53	- - 147	29 = 31
1718	53 = 64	145 = 170	- - 54	- - 162	31 = 32
1719	53 - 56	185 = 215	- - 54	- - 215	30 = 31
1720					
1721					
1722					
1723					
1724					
1725					
1726					
1727					
1728					
1729					
1730					
1731					
1732					
1733					
1734					
1735					

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viss.	Quard. Spek.
1736						
1737						
1738						
1739						
1740						
1741						
1742						
1743						
1744						
1745						
1746						
1747						
1748						
1749						
1750						
1751						
1752						
1753						
1754						
1755						
1756						
1757						
1758						
1759						
1760						
1761						
1762						
1763						
1764						
1765						
1766						
1767						
1768						
1769						
1770						
1771						
1772						
1773						
1774						

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1736					
1737					
1738					
1739					
1740					
1741					
1742					
1743					
1744					
1745					
1746					
1747					
1748					
1749					
1750					
1751					
1752					
1753					
1754					
1755					
1756					
1757					
1758					
1759					
1760					
1761					
1762					
1763					
1764					
1765					
1766					
1767					
1768					
1769					
1770					
1771					
1772					
1773					
1774					

Noch staat hier aan te merken / dat 'er in Oorlogstyden met Vrankryk / in deeze voornoemde Jaaren / 87 Schepen genomen zyn / en ook wederom van deeze genomen Schepen / 3 hernomen en 5 gerantzoeneert ; als mede dat 'er in den Jaare 1677 en 1701, 2 Schepen zyn verbrand ; welke geleedene schaade over 't gros van deeze Visschery / by deeze verongelukte en in 't Ys gebleevene Schepen mede gevoegt worden kan / indien men over d' overschietende voordeelen van deezen Groenlandschen handel een overslag zou willen maaken.

Om nu op 't allernaaukeurigste de Groenlandsche Reedery en Beminnaars van alle weetenswaardige zaakelykheden / 't zy belang of geen belang in deezen hebbende / te voldoen / hadden wy wel voorgenomen / een jaarlyksche Lyst van alle de Schepen / ieder in 't byzonder / op deeze Visschery uitgerust / op te maaken / en hier inlassende / hen mededeelbaar te maaken ; waar uit niet alleen het jaarlyks bestier der Hoofdreeders of Boekhouders zou konnen worden ingezien / maar ook wat Schepen en Commandeurs onder hun opzicht van tyd tot tyd op deeze Walvischvangst zyn uitgereed / en hoe ieder in 't byzonder 't eene Jaar gelukkiger of ongelukkiger dan 't andere in deeze wisselvallige Visschery zyn geweest. Maar alzoo dit / in een Boek / van inhoud als ons bestek had toegelaaten / al te verre uitwyden zou / nademaal het door zodanig een breed uitloopende aanteekening / wel een apart Boek-Deel vereischte; zoo hebben wy ons gevlyt / met deeze beknopte Lysten van de jaarlyksche uitrusting ter Groenlandsche Walvischvangst in 't algemeen / zoo wel van die van onze Nederlanders reeds getoont / als van de nog volgende Hamburgers te zullen voldoen.

Wat voordeelen de Hamburgers in de Groenlandsche Visschery hebben behaalt.

Overmits wy dan meenen / met het vertoonen van een Lyst van de Hamburgsche Groenlandsche Walvischvangst / de Reedery geen ondienst te zullen doen / waar in men gelyk in de Hollandsche Lyst is aangeweezen / meede naaukeurig vind aangeteekent / het getal der Schepen jaarlyks op deeze Visschery uitgerust en in Zee geloopen; wat Visschen die gevangen hebben / en hoe veel Walvisch-Spek die hebben uitgeleevert; om daar in mede / als met eenen opslag te konnen zien / wat voordeelen de Hamburgers in deeze Visschery somtyds genoten hebben : doch die hen nu en dan almede wel eens zeer schraal is uitgevallen. Waar by noch komt / dat hen geduurende dien tyd / 34 Schepen Vyandlyk ontweldigt of verbrand zyn / waar van eenigen met een zwaar rantzoengeld somtyds wierden gelost. Hoedanig Wisselvallig deeze Visschery by hen mede jaarlyks is uitgevallen / word in deeze volgende Lyst / die met een naaukeurige aanteekening is achtervolgt / blykbaar getoont.

Naau-

Naaukeurige LYST van de Hamburgſche Groenlandtſche VISSCHERY;

Sedert den Jaare 1670. tot deezen tegenwoordigen Tyd.

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Viſſchen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viſſchen.	Quard. Spek.
1670	- 40	- - -	- $155\frac{1}{2}$	8652	$3\frac{71}{80}$	$216\frac{3}{10}$
1671	- 40	- - -	- 351	16937	$8\frac{31}{40}$	$423\frac{17}{40}$
1672	- 47	- - 1	- $516\frac{1}{2}$	23365	$10\frac{93}{94}$	$496\frac{33}{47}$
1673	- 53	- - 7	- $589\frac{1}{2}$	29128	$11\frac{1}{3}$	$549\frac{11}{16}$
1674	- 74	- - -	- 521	30275	$7\frac{3}{74}$	40[illegible]$\frac{9}{74}$
1675	- 83	- - 2	- $484\frac{2}{3}$	25710	$5\frac{209}{249}$	$309\frac{61}{83}$
1676	- 53	- - 1	- $103\frac{1}{3}$	4833	$1\frac{151}{159}$	$91\frac{10}{53}$
1677	- 72	- - 1	- $295\frac{5}{6}$	14685	$4\frac{25}{216}$	$203\frac{23}{24}$
1678	- 55	- - 2	- $513\frac{1}{2}$	20827	$9\frac{18}{55}$	$378\frac{37}{55}$
1679	- 44	- - -	- $217\frac{5}{6}$	11906	$4\frac{251}{264}$	$270\frac{13}{22}$
1680	- 49	- - 5	- 467	19128	$9\frac{25}{49}$	$390\frac{18}{49}$
1681	- 51	- - 5	- $280\frac{2}{3}$	$10193\frac{1}{2}$	$5\frac{77}{153}$	$199\frac{89}{102}$
1682	- 51	- - 2	- $414\frac{1}{2}$	18577	$8\frac{13}{102}$	$364\frac{13}{51}$
1683	- 54	- - 3	- $307\frac{1}{2}$	10904	$5\frac{25}{36}$	$201\frac{25}{27}$
1684	- 57	- - -	- $227\frac{1}{2}$	11333	$3\frac{113}{114}$	$198\frac{47}{57}$
1685	- 56	- - 4	- $335\frac{1}{2}$	14857	$5\frac{111}{112}$	$265\frac{17}{56}$
1686	- 54	- - 1	- $126\frac{1}{3}$	$6840\frac{1}{2}$	$2\frac{55}{162}$	$126\frac{73}{108}$
1687	- 54	- - 2	- 135	5696	$2\frac{1}{2}$	$105\frac{13}{27}$
1688	- 56	- - 2	- 41	1855	$0\frac{41}{56}$	$33\frac{7}{56}$
1689	- 43	- - 2	- $38\frac{3}{4}$	1860	$0\frac{155}{172}$	$43\frac{11}{43}$
1690	- 35	- - -	- $180\frac{1}{4}$	8752	$5\frac{3}{20}$	$250\frac{2}{35}$
1691	- 43	- - -	- 20	919	$0\frac{20}{43}$	$21\frac{16}{43}$
1692	- 33	- - -	- 105	5000	$3\frac{2}{11}$	$151\frac{17}{33}$
1693	- 52	- - 5	- $83\frac{1}{2}$	3873	$1\frac{63}{104}$	$74\frac{25}{52}$
1694	- 54	- - 6	- $75\frac{1}{2}$	4221	$1\frac{43}{108}$	$78\frac{1}{6}$
1695	- 45	- - 1	- $51\frac{5}{8}$	2732	$1\frac{41}{270}$	$60\frac{32}{45}$
1696	- 52	- - 1	- $136\frac{1}{2}$	6295	$2\frac{65}{104}$	$121\frac{3}{52}$
1697	- 57	- - 4	- 515	18344	$9\frac{2}{57}$	$321\frac{47}{57}$
1698	- 54	- - 3	- $471\frac{1}{2}$	20041	$8\frac{75}{108}$	$371\frac{7}{54}$
1699	- 52	- - 1	- 111	5057	$2\frac{7}{52}$	$97\frac{1}{4}$
1700	- 53	- - 1	- $189\frac{1}{2}$	8341	$3\frac{61}{106}$	$157\frac{20}{53}$

Jaaren

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleeven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Visschen.	Quard. Spek.
1701	- 54	- - 3	- 544½	19521	10½	361½
1702	- 58	- - 2	- 109¾	4141	$1\frac{207}{232}$	$71\frac{23}{58}$
1703	- 54	- - 2	- 102	5266	$1\frac{8}{9}$	$97\frac{1}{3}$
1704	- 8	- - -	- 33	1298	$4\frac{1}{8}$	$162\frac{1}{4}$
1705	- 32	- - 1	- 175	6511	$6\frac{1}{32}$	$224\frac{15}{29}$
1706	- 34	- - -	- 33	1500	$0\frac{33}{34}$	$44\frac{2}{17}$
1707	- 26	- - 1	- 35½	1470	$1\frac{9}{52}$	$56\frac{7}{13}$
1708	- 22	- - 1	- 39½	1810	$1\frac{37}{42}$	$86\frac{4}{21}$
1709	- 23	- - 1	- 71	2682	$3\frac{2}{23}$	$116\frac{14}{23}$
1710	- 32	- - -	- 8	- 427	$0\frac{1}{4}$	$13\frac{11}{32}$
1711	- 26	- - -	- 152½	4352	$5\frac{45}{52}$	$167\frac{5}{13}$
1712	- 18	- - -	- 41	1821	$2\frac{5}{18}$	$101\frac{1}{6}$
1713	- 18	- - 2	- 27	1465	$1\frac{1}{2}$	$81\frac{7}{18}$
1714	- 32	- - 2	- 205	5814	$6\frac{13}{32}$	$181\frac{11}{16}$
1715	- 40	- - 1	- 125	5247	$3\frac{1}{8}$	$131\frac{7}{40}$
1716	- 44	- - 1	- 79½	3447	$1\frac{21}{88}$	$78\frac{15}{44}$
1717	- 49	- - 2	- 60	2883	$1\frac{11}{49}$	$58\frac{41}{49}$
1718	- 49	- - 1	- 41¼	2229	$0\frac{165}{196}$	$45\frac{24}{49}$
1719	- 54	- - 2	- 33	1586	$0\frac{11}{18}$	$29\frac{10}{27}$
1720						
1721						
1722						
1723						
1724						
1725						
1726						
1727						
1728						
1729						
1730						
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						
1736						
1737						
1738						
1739						
1740						

Nu

Nu hadden we geerne ter voldoening van ons voorneemen gezien/ dat we alhier mede zodanig een volkome Lyſt/ van de Schepen/ voor Bremen op de Groenlandſche Viſſchery uitgeruſt/ hadden konnen inlaſſen/ nademaal van deeze Stadt Jaarlyks omtrent van 15 tot 20 Schepen op de Walviſchvangſt uitgereed/ in Zee loopen/ die mede ſomtyds niet alleen met een taamelyke/ maar ook ryke Vangſt zyn t' huis gekomen; doch alzoo we de zelve zoo volkomen als die van de Hollandſche en Hamburger Schepen niet konden magtig worden/ zullen we ons dan met het aangetoonde moeten vergenoegen.

Om mede zoo veel mogelyk was allen wanorder in 't bergen van den Manſchap en Goederen/ van de in 't Ys blyvende of verongelukte Schepen voor te komen; hebben de belanghebbende Reeders van de Groenlandſche Viſſchery/ door hunne Gemagtigden een Reglement ontworpen/ en aan haar Hoog: Mog: gepreſenteert; waar op toen dit volgende beſluit genomen wierd:

EXTRACT uit de RESOLUTIEN van de HEEREN STATEN van HOLLANDT en WESTVRIESLANDT, in haar Ed: Gr: Mog: VERGADERING genomen, den 22ſten Januari, 1695.

Order op 't bergen van den Manſchap en Goederen, der in 't Ys verongelukte Schepen.

BY reſumptie gedelibereert zynde op 't Advis van de Heeren haar Ed: Gr: Mog: Gecommitteerden, hebbende, in gevolge en tot voldoening van der zelver Reſolutie Commiſſoriaal van den 30ſten October laatſleden, geexamineert de Requeſte by eenige Gecommitteerden uit de Geintreſſeerdens van de Groenlandſche Viſſchery, aan haar Hoog: Mog: gepreſenteert, houdende, dat in den Jaare 1677. door haar was beraamt, vaſt geſtelt en gedaan drukken de Ordonnantie hier naa geinſerreert; en dat die van dien tyd tot nu toe, niet alleen by de Viſſchers deezer Landen, maar by die van Hamburg, Bremen en Embden was achtervolgt en nagekomen, doch dat niet geapprobeert zynde, daar door zoo nu en dan eenige moeyelykheden quamen t'ontſlaan, verzoekende mitsdien dat haar Ed: Gr: Mog: die Ordonnantie geliefden te Approbeeren, breeder onder de Notulen van den 6den November laatſtleden gementioneert; hebben haar Ed: Gr: Mog: geapprobeert, zoo als geapprobeert word mits deezen het Reglement en Ordre hier naa volgende:

Reglement en Ordre, beraamt by de Gecommitteerde van de Groenlandſche Viſſchery, over 't bergen van den Manſchap en Goederen der in 't Ys verongelukte Schepen.

I. WAnneer een Schip verongelukt, en den Commandeur en 't Volk hen zoekende te ſalveeren, zal het eerſte Schip daar ze by komen, dit moeten doen, en dezen een ander Schip aantreffende, zullen die de helfte van 't voorſz. Volk overgeeven, gelyk het zelve geburge Volk ook zal moeten

Mm over-

overgaan, ten waare het tweede Schip alreede geburge Volk in hadde, in welk geval het Volk naar rato zal worden verdeelt, ieder evenveel, de voorsz. twee Schepen elk de helft van 't Volk in hebbende, en by andere Schepen komende, zullen alsdan weder verdeeling doen, als vooren is geschied.

II. De Victuaille die de geborgenen aan boord brengen, zal by hun zelfs worden geconsumeert, en wat noch over wezen mogt, als ze aan het tweede of volgende Schepen gekomen zyn, zullen ze 't zelve naar rato het Volk overgeeven; van gelyken de gesalveerde Sloepen geen Victuaille mede brengende, zullen dan uit Christelyke Liefde worden geassisteert, mits ook werk doende als andere Matroozen.

III. Zoo wanneer Schip, Schepen en Goederen in Groenlandt quamen te blyven, of verlooren wierden, zoo zal den Commandeur en Schipper, of hunne plaats representeerende, ieder voor zoo veel hen aangaat, zoo lange zy daar by zyn, hun vrye keur hebben, of zy 't goed willen laten bergen, en voor wie, mits dat de Commandeurs daar present zynde, mede hun believen zullen hebben, om alzulke Goederen over te neemen, of niet.

IV. Doch iemandt by zodanig gebleeven of verlooren Schip, Schepen of Goederen komende, die verlaaten mogten wezen, en niemandt daar by vond, zal vermogen zodanig Goed te bergen, van welke geborge Goederen, het zy Walvischvangers Gereedschap, Spek, Traan en Walvischbaarden, insgelyks Walrustanden en ook Scheeps Gereedschap, of wat diesaangaande meerder zoude mogen wezen, hier te Lande komende, de eene helfte zal genooten worden by den Berger, en d'andere helfte by die het verlooren hebben, aan wie den Berger de helft zal moeten uitkeeren, zonder daar voor vracht, parteniers-geldt, of andere onkosten te mogen eisschen of pretenderen.

V. Indien geburgen Schip, Schepen of Goederen voor het bergen, door de Maantgelders en Parteniers mogte verlaaten zyn, zullen zy Maantgelders, noch Parteniers van het geburge Schip, Schepen noch Goederen niet genieten of vermogen te pretendeeren, en zal in dat geval het Goed van 't Schip, en dat van de Walvischvangst gaan en genooten worden by ieders Reeders.

VI. Maar het Volk van 't gebleeve Schip, Schepen en Goederen daar by zynde, en de goederen hebbende helpen bergen, zullen uit het zuivere vierde part van al 't geborgene, de Maantgelders van 't Schip hun bedonge Maantgeldt, en de Parteniers voor hun gedaanen arbeid, Maantgeldt tot 20 guldens 's maands genieten, tot het blyven van 't Schip toe, alzoo de Parteniers in dat geval als Maantgelders tegens de gemelde 20 guldens 's maands worden geconsidereert, te reekenen van de Geldelooze maandt, doch het voorsz. vierde part zoo verre niet konnende strekken, zal een ieder, zoo Maantgelder als Partenier, naar advenaut moeten missen, en 't geene boven de voorsz. Maantgelden van 't zelve vierde part overschiet, zal komen ten profyte van de Reeders.

VII. De Commandeur die eenig Goed bergt, zal de bedonge portie reekenen, ten aanzien van zyne Partiniers, naar advenant van 't Capitaal dat 'er van komt, gereekent het zelve Capitaal als vangst van Traan en Baarden; maar de Maantgelders zullen 'er niet van genieten, en zullen vyftig quardeelen Traan, en zestien hondert pond Baarden voor een Visch gereekent worden, 't geborgene tot Capitaal te maaken, en de Traan en Baarden te begrooten naar de Markt.

VIII.

VIII. Alzulke Goederen geborgen en in 't Schip zynde, zal alle voorval van schade en avery zoo wel subject zyn als eigen goedt.

IX. Iemandt in 't Ys een Visch gedoodt hebbende, en door ongelegentheit niet konde aan Boord krygen, blyft Eigenaar zoo lange iemandt van 't Volk daar by is, en geen Volk daar by zynde, schoon aan een Schots vast gemaakt, zal die daar by komt deeze Visch mogen naar zich neemen.

X. By 't Landt zich bevindende, en iemandt een Visch hebbende, mag die voor Anker, Dregge of een Touw vast leggen, nevens een merk of boey daar op, en schoon 'er niemandt by is, blyft ze echter voor den Eigenaar leggen.

XI. Zoo in 't gaan naar Groenlandt, onder 't Ammiraalschap, in 't defendeeren iemandt verminkt wierd, zal daar voor in redelykheit by de Gecommitteerdens van de Groenlandsche Visschery te considereeren, betaalt worden, en zulks te reparteren over de gantsche Vloot, zoo ook in 't wederkeeren.

XII. Eindelyk, of 't geviel dat eenige zaaken, in deezen niet aangeroert, mogten te voorschyn komen, zullen 't zelve by goede Mannen laaten afdoen.

Was geteekent:

Simon van Beaumont.

Al 't geene de ondergeschreeven Gecommitteerdens ten dienst van de Visschery hebben noodig geoordeelt, door deezen aan de Geintresseerdens kennisse te geeven.

Willem Bastiaanz.
Jan van Tarelink, Pieterszoon.
Cornelis Beets.
Albertus Doornekroon.
Cornelis Cornelisz. Blaauw.
Meyndert Arentsz.
Lucas de Lange.
Simon Gerritsz. Visser.
Seger Eenhoorn.

't Lust ons mede een Naamlyst van alle de Hoofd-Reeders of Directeurs en Commandeurs over de Groenlandsche Visschery / niet alleen van de Hollanders / maar ook van de Hamburgers en Breemers / ieder afzonderlyk / volgens ordre van 't A B C / hier te laaten volgen / tusschen beiden 300 veel plaats laatende / om in verbolg van tyd / de verandering daar in voorvallende / jaarlyks te konnen worden ingevult;

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS

Over de HOLLANDSCHE

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

Rotterd.	Adriaan de Ruiter en Zoon.
	Abraham van der Pot.
Amsterd.	Albert Doornekroon.
	Anthoni en Henr. van Vollenhoven.
	Albert Kramp.
Sardam.	Arent Claasz. Blom.
	Aris Haring.
de Koog.	Arent Nanning.
de Ryp.	Adriaan de Lange.
Rotterd.	Barthold de Ruiter.
Amsterd.	Bartholomeus van Haalen.
Hoorn.	Burger Schuurman.
Purmer.	Boudewyn Pereboom.
Edam.	Boudewyn Pont.
Sardam.	Bruivis en Louwe.
Rotterd.	Cornelis de Ruiter.
Amsterd.	Cornelis Schaap.
	Cornelis van Ommeren.
	Cornelis Danser.
Hoorn.	Cornelis Avenhorn.
Sardam.	Cornelis Dirksz. Tewezs.
	Cornelis Simons Muze.
	Cornelis Michielsz. Kalf.
	Cornelis Klaasz. Groot.
	Cornelis Jansz. Aris.
Uitgeest.	Cornelis Muuze Blaauw.
de Ryp.	Cornelis Eenhoorn.
	Cornelis Floris Kaars.
Zaand.	Cornelis de Lange.

Cornelis Simonsz. Honing.	*Zaand.*
Cornelis en Jan Honing.	
Cornelis en Dirk Eyf.	*Westza.*
Dirk Klaasz. Muizer.	*Sardam.*
Dirk Timmer.	*Jisp.*
Evert van Hussen.	*Rotterd.*
Elias van Laar.	*Amsterd.*
Frans Karel Geun.	*Amsterd.*
Francois van den Bogaart.	
Floris Cornelisz. de Lange.	*Zaand.*
Frans Verwer.	*Nieuwd.*
Gysbert de Lange.	*Rotterd.*
Gerrit en Kryn van Holst.	*Krimpe.*
Gale Gales.	*Amsterd.*
George Bruin.	
Grieland en Blasius.	
Gerrit Reverant en Jacob Rauwenhof.	
Gerrit van Sante.	*Sardam.*
Gerrit Jansz. Rog.	
Gerrit Backer.	*Oostzaan*
Gerrit Best, Gerrit en Klaas Vis	*Zaand.*
Gerrit Aris Kaaskoper.	*de Koog.*
Gerrit Wagenaar.	*Broek.*
Gerrit Hoofdt.	*Westza.*

Hen-

Rotterd.	Hendrik Brakels Wed. en Zoon.
Amſterd.	Hendrik van Eſterwegen.
	Hendrik van Dorſten.
Rotterd.	Jacob Noordhy Wed.
	Jacob Beyerman.
	Jan en Paul Charron.
	Jan Seelen Dirkſz.
Amſterd.	Jan, Pieter, Hermanus en Abraham van Tarelink.
	Jan du Pierou Wed.
	Jacob du Pierou Janzſ.
	Juſtus de Vries.
	Jacob Victor.
	Joan d'Orville.
	Jooſt Voogt.
	Jacob Looten.
	Jan van Vembergen.
Amſterd.	Jacob Alewyn Ghyzen.
	Jan Wynkoop.
	Johannes Einthoven.
	Jan en Jacob Blom.
Hoorn.	Jan Boterpot.
	Jan Boendermaker.
Edam.	Jacob Theengs de Jonge.
Sardam.	Jan Aris Korver.
	Jan Louwe de Jonge.
	Jan Moll.
Weſtza.	Jacob en Jan Hoofdt.
	Jan Dirkſz. Blaauw.
Jiſp.	Jan Jacobſz. Mol.
	Jacob Mol.
	Jacob Soet.
de Ryp.	Jan Albertſz. Boom.
	Jan van Hoorn.
	Joſua Eenhoorn.
	Jan Klaaſz. Kee.
Nieuwd.	Jan Moen.
Amſterd.	Karel Marchand.

Klaas Kroon.	*Edam.*
Klaas Groot.	*Sardam.*
Klaas Arentſz. Meyn.	
Klaas Janſz. Floor.	
Klaas Wormer.	*Purmer.*
Van der Lip en Boelema.	*Amſterd.*
Leendert Witte.	
Lambert Mets de Jonge.	
Leendert Schelte.	
Lyn Klaaſz. Schaap.	*Sardam.*
Lourens Corneliſz. Louwe.	
Lourens Mol.	*Jiſp.*
Matthys Boſch.	*Rotterd.*
Mattheus Rees Wed. en Zoonen.	*Dordr.*
Michiel Bruinvis.	*Sardam.*
Muus Mannis.	*Jiſp.*
Marten Mol.	
Nicolaas Corneliſz. Kalff.	*Sardam.*
Nanning Theuniſz.	*de Ryp.*
Pieter Jacobus en Abraham Kops.	*Amſterd.*
Pieter Verniers.	
Pieter Kaarsgieter en Jan Riethoven.	
Pieter van Dorſten.	
Pieter Maartſz.	*Hoorn.*
Pieter Haak.	*Enkhui.*
Pieter Gerritſz. Zalm.	*Sardam.*
Pieter Bleeker.	
Pieter Gerbrantſz. Gorter.	*Zaand.*
Pieter Lubbertſz.	
Pieter Mol.	*Jiſp.*

Rotterd.	Roelof en Anthoni Eelbo.	Teunis Winding.	*de Ryp.*
Amsterd.	Royestein en de Vries.	Vechter Otto.	*Edam.*
Edam.	Roelof Boot.	Willem van Os.	*Rotterd.*
Sardam.	Simon Groot.		
Zaand.	Simon Klaasz. Baas.	Ysbrand Lely.	*Wormw.*
Jisp.	Simon de Lange.	Zeger Mol.	*Jisp.*
Alkmaar.	Teunis Strop.	Zeger Vettes.	*de Ryp.*

NAAM-

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS, voor de Hollandfche Groenlandfche REEDEDERY naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walvifch Vangft uitgeruft.

ALdert Aldertfz.
Adam de Jong.
Adriaan Adamfz. Oom.
Adriaan de Befte.
Adriaan Teddes Bakker.
Adriaan Janfz. Blank.
Abraham Raveftein.
Adriaan Breet.
Adriaan Cornelifz. Klein.
Ary Pieterfz. Viffer.
Adriaan Willemfz. Vader.
Aart Dirkfz.
Andries Willemfz.
Adriaan Amoureus.
Ary Crooswyk.
Aris uit de Woude.
Arent Claafz.
Adriaan Jacobfz. Oom.
Andries Fredrikfz.

Bouwe Clynzorg.
Bruin Janfz.
Broer Snyder.
Baart Jan.
Baart Simonfz.
Bartel Koopman.
Barent Hendrikfz.

Cornelis Gybertfz. Zorgdrager.
Cornelis Olferts.
Claas Schaap.
Cornelis Eelmers.
Claas Govertfz. Viffer.
Cornelis Adriaanfz. Klein.
Claas Pronk.
Cornelis Aves.
Claas Jurriaanfz.
Cornelis Root.
Claas Willemfz. Brouwer.
Cornelis Florifz. van de Helder.
Claas Arentfz. Thuin.
Cornelis Gerbrandfz.
Claas Mol.
Cornelis Pieterfz. Ruiter.
Coenraat Egertfz. Vlieger.
Claas Dammefz.
Claas Kok.
Cornelis Jurriaanfz.
Cornelis Leek.
Cornelis Janfz. Ligter.
Claas van Marken.
Claas Danielfz. van Borkum.
Cornelis van Leeuwen.
Claas Pranger.
Claas Pranger de Jonge.
Claas Valk.
Cornelis Janfe Spits.
Claas Keuke.
Cornelis Adriaanfz. Bakker.
Cornelis Gieles.
Claas Adriaanfz. de Jong.
Cornelis Pieterfz. Rykers.
Claas Pieterfz. Rykers.
Cornelis Janfz. Bakker.
Claas de Leeuw.
Cornelis Heikoms Abbo.
Cornelis Viffer.
Claas Janfz. Donker.

Corne-

Cornelis Halfkaag.
Claas Visman.
Cornelis Groenendyk.
Cornelis Bonk.
Cornelis Root.
Claas Pietersz. Top.
Cornelis Dirksz. Suiker.
Cornelis Loots.
Claas Kriek.

Dirk Jansz. Ryker.
Dirk Pietersz. van de Velde.
Dirk Willemsz. Voogt.
Dirk Hugo Roodbol.
Dirk Alders.
David Jansz.
Dirk Zachariasz. Bakker.
Dirk Ariaansz.
Dirk Meyndersz. Spyker.
Dirk Zwik.
Dirk Kuiper.
Dirk Sling.

Eelmer Jansz.
Erik de Leeuw.
Engelbregt Couwenhoven.

Fredrik Nanningsz.
Fulp Wybrantsz.

Gerrit Jansz. Hoorrier.
Gerrit Arisz. Kramer.
Gerrit Kragt.
Gerrit Abrahamsz. Hogerwerf.
Gerbrand Remmersz.
Gerrit Mayer.
Gysbert Jacobsz. Ommekomme.
Gerrit Willemsz. Groot.
Gysbert Jacobsz. Pille.

Huibert den Draak.
Hidde de Vries.
Hendrik de Leeuw.
Huibert Adriaansz. Visser.

Hendrik Alberts van Marken.
Heyn Meyne de Vries.

Ian Dirsz. van de Velde.
Iacob de Boer.
Ian Cornelisz. Bogaart.
Ian Iorisz. van den Broek.
Ian Iacobsz. van Bel.
Iacob Adamsz. Oom.
Iacob Hoek.
Iob van Royen.
Iacob Hugo van der Plas.
Ian Michielsz. Calff.
Ian Iansz. Goedhart.
Ian Springer.
Iacob Los.
Ian Karnemelk.
Ian Cornelisz. Groot.
Iacob Hagel.
Iacob Cornelisz.
Ian Thim.
Iacob Roos.
Iacob Willemsz. Leeuw.
Ian Spaander.
Ian Iansz. Trompetter.
Iacob Lambertsz.
Iacob Cornelisz. Korf.
Ian Geus.
Ian de Vries.
Iacobus Groeneveldt.
Iacob Bras.
Ian Iacobsz. Bras.
Ian Adriaansz. Visser.
Jillis Pekelharing.
Ian Cornelisz. Prinse.
Iacob Cornelisz. Broertjes.
Ieremias Ieremiasz.
Ian Steenhuis.
Iacob Willemsz.
Iacob Arentsz. Zey.
Iacob Schol.
Ian Koog.
Iacob Klok.
Ian Simonsz.

Ian

Ian Roeland Zweeve.
Iacob Soet.
Ian Byl.
Iacob Zegerſz.
Ian Corneliſz. Nannis.
Ian Daane.
Ian Sloot.
Iacob Kammel.
Ian Reus de Ionge.
Ian Willemſz. Mulder.
Ian Harmenſz. Kok.
Ian Bakker.
Ian Adriaanſz. de Ionge.
Iaye Koopman.
Ioris Pronk.
Iacob Rintjes.
Ian Corneliſz. Droeviger.
Ian Spyker.
Ian van Buuren.
Itſe Fredriſz.
Ian Klaaſz. Bakker.

Karſten Fredrikſz.

Leendert de Wit.
Laurens Ariaanſz.
Lourens Fykes.
Liewe Hals.
Lourens Verbeek.

Marten Floore de Wit.
Marten Pieterſz.
Marten Simonſz. Waling.
Meyndert Darſcher.
Meyndert Knol.
Marten Pieterſz.

Outger Rep.
Otto Alders van Molqueern.

Pieter Dirkſz. van de Velde.
Pieter Pieterſz. Winter.
Pieter Gouda.
Pieter Gerritſz. van Emden.
Pieter van Dam.
Pieter Alderſz.
Paulus de Ruiter.
Pieter Maartſz.
Paulus Thim.
Pieter Franſz.
Pieter Krefting.
Pieter Dirkſz. Soetelief.
Pieter Willemſz.
Pieter Groen.
Pieter Schol.
Pieter Zeeman.
Pieter Dykerman.
Paulus Kramer.
Pieter Valk.
Pieter Corneliſz. Hottentot.
Pieter Baartz Steenhuis.
Pieter Nanning.
Pieter Claaſz. Rykers.
Pieter Corneliſz.
Pieter Ianſz. Smit.
Pieter Klaver.
Philip Silo.
Pieter Beurs.

Quiryn Adamſz. Oom.

Riewert Andrieſz.
Reyer Corneliſz.
Remmert Remmerſz.
Riewert Dirkſz.
Reyer Corneliſz.
Reltje Corneliſz. Bonk.
Riewert Roelofz.

Simon Ianſz. Walig.
Simon Hottentot.
Simon Quaſt.
Sybrand de Iong.
Simon Sleevoogt.
Simon Dekker.
Simon Corneliſz.

Schouke Douwesz.
Simon Iansz. Tel.

Tys Simonsz. Wardes.
Theunis Duif.
Theunis Iansz. Giet.
Theunis Paauw.
Theunis Strop.
Theunis Dogger.
Tide Lolling.

Tobias Boekholt.

Willem Iacobsz. Krook.
Willem de Heer.
Willem Leeuw.
Willem Poort.
Willem Schokker.
Willem Brouwer.
Willem Koster.

NAAM-

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS
Over de HAMBURGER en BREMER
GROENLANDSCHE VISSCHERY.

ARent Biljet.
Albert Br. Wreede.
Albert Bruins.
Abraham Eſchbach.

Barent Berkhy Senior.
Barent Berkhy Junior.

Cornelis Laurenſz.

David Worms.
Daniel Meinertshaage Wed.

Ernſt Goverts Pieterſz.
Everard Knubel.

Fredrik Waan.
Frans Poppe.

Gerard Gull Wed.

Herman Munſter.
Hans van Laar.
Hendrik Otto.
Hendrik Nieukerk.

Iohan Beets Wed.

Iacob de Vlieger Karelſz.
Iohan de Lanoy Junior.
Iohan Albert Ankelman.
Iſaak Delboe.
Iohan Preſent.
Iohan Jurge Ruter.
Iohan Will: Schaufhauzen.
Iohan Plump.
Iohan Witt.
Iohan Maximiliaan Winkeler.
Iohan Bernhard Mulhauzen.

Lucas Kramer.
Laurens Kramer.

Nicolaas Burmeeſter.

Pieter Eden.
Philip d'Erberveld.

Rudolf Amſing.
Roelof Aſpes.

Salomon de Vlieger.

Willem Sander.

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS van de Hamburger en Bremer Groenlandsche REEDERY, naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walvischvangst uitgerust.

ANdries Pietersz.
Andries Jacobsz.
Andries Jurgensz.
Andries Pietersz. Haan.
Asmus Nanningsz.
Aris de Weert.

Baltzer Man.
Boye Theunisz.
Broer Rykesz.
Bleyke Michielsz.
Broer Boysen.

Claas Karstensz.
Cornelis Riewersz.
Christiaan Brink.
Claas Jansz.
Cornelis Cornelisz.
Claas Rootspraak.
Cornelis Fredriksz.
Cornelis Boysen.
Cornelis Jurgens.
Cornelis Pietersz. Haan.
Cornelis de Vries.
Cornelis Willemsz.
Cornelis Haayen.

Dirk Dirksz.
Dirk Albertsz.
Dirk Sielrand.
Dirk Taken.
Dirk Claasz.

Eselke Ariaansz.

Fredrik Riewertsz.
Ficke Dreyer.
Fredrik Simonsz.

Gerzon Krop.
Gerrit Cornelisz. Geus.
Gerrit Andriesz.

Hendrik van der Smissen.
Hans Boysen.
Hendrik Claasz.
Hans Jurgen Duhn.
Harmen Kok.
Hans Jansz.
Hans Jaspersen.
Hendrik Brand.
Hauwelke Pietersz.
Hans Karstensz.
Hendrik Boysen.
Hendrik Roeloffsz.
Hendrik Leursen.
Hendrik Segelke.
Hendrik Bisewig.

Hen-

Hendrik Segelke Fredrikfz.
Herman Weffelfz.

Ian Toomfen.
Iurriaan Hendrikfz.
Ian Vos.
Ian Pieterfz. Haan.
Iacob Olkers.
Iacob Floris.
Ian Paap.
Iurgen Riewerfz.
Iochem Ianfz. Vos.
Iurgen Efchelfz.
Iurgen Króger.
Ian Iacobfz.
Iurgen Molman.
Ian Geertfz.
Ian Coordes.
Ian Hazeloop.
Iacob Roelofz.

Karften Ianfz.
Karften Cornelifz.

Laurens Pieterfz. Haan.
Laurens Boyzen.
Leendert Rykfz.

Meyndert Pieterfz. Haan.
Michiel Feddes.
Matthys Claafz.

Nanning Boyfen.

Otto Segelke.

Pieter Pieterfz.
Pieter Boyfen.
Pieter Janfz.
Pieter Molman.
Pieter Dolk.
Pieter Janfz. Poen.
Pieter Vlielander.
Paul Paulfz.

Roelof Roeloffz.
Reikmer Roelofz.
Roelof Walman.
Riewert Jacobfz.
Riewert Fredrikfz.
Ryke Haayen

Simon Hendrikfz.
Simon Boyfen.

Tjerk Rintjes.
Tonjes Meyer.

Volkert Nanningfz.
Volkert Roeloffz.
Volkert Nanningfz.
Volkert Roelofz. Junior.
Volkert Paulfz,

Willem Cornelifz.
Willem Dirkfz.
Willem Willers.
Willem Ariaanfz.

BYVOEGSEL.

NAdemaal ons naa't afdrukken van onze Verhandeling een bericht ter hand quam / aangaande een ongemeene Visch het voorleden Jaar gevangen / gemeenlyk Cachelot of Potvisch genoemt / dies konden wy niet nalaten / dit den Lezer alhier mede te deelen: Deeze Visch van de Walvisschen t'eenemaal t'onderscheiden / zoekt een Aas ten voedzel / met dat van 't Walvischaas niet over eenkomende / en derhalven zal die zich mogelyk meer in andere Gewesten / dan in Groenlandt onthouden.

Men acht het een deezer Visschen is geweest / in den Jaare 1635. op de Hollandsche Kust te Scheveningen gestrand. Ook zyn 'er nu en dan eenigen door de Biskayers omtrent hunne kusten gevangen. Maar / de reden waarom wy hier van deeze Visch gewag maaken / is / dat 'er in den Jaare 1718. en 1719. eenigen in of omtrent Groenlandt en de Noordkaap gevangen zyn. De aanmerklykste deezer Visschen was omtrent 70 voeten lang / uit wiens hoofdt 24 Tonnen breyns gehaalt en gevuld wierden / eene stoffe waar van de Sperma Ceti (alom by de Geneeskundigen bekend) word bereid.

De gestalte deezer Visschen is dusdanig: Het Hoofdts bovendeel is uitneemende groot en veel dikker dan van de Walvisschen / hebbende zyne blaasgaten voor in 't hoofdt / ter onderscheiding van de Walvisschen / die de zelven achter op 't hoofdt en boven de oogen hebben. De mond / van de laatst gevangene Visch was in d'onder kaak van 42 Tanden verzien / waar van d'afbeelding hier mede word vertoont. De Tong Spits en dun was geelachtig van kleur; leeverende deeze Visch omtrent 25 Vaten Spek uit / welkers traan niet minder van deugd als die der Walvisschen bevonden is. Verders wat zyn Ligchaam aangaat / 't zelve is meer / dan 't hoofdt / met de Walvisch over een te brengen / insgelyks de oogen / binnen en een vlakleggende staart / zynde van kleur op den rug bruin en onder aan de buik wit.

Het Breyn deezer Visch / gezuivert en tot Sperma Ceti bereid / had eertyds een waarde van 20 of 30 guldens het pond / doch met deeze twee jaarige vangst / is dit waardig geneesmiddel / om der zelver overvloed / voor 3 of 4 guldens verkocht / wordende eertyds voor een Ton ongezuivert of onbereid 100 en ook wel 120 guldens besteed / daar men die nu tot tien of 15 guldens koopen kan.

De bereiding deezer Sperma Ceti geschied op de volgende wyze: Men neemt een tobbe / waar in deeze stoffe / uit het Hoofdt van den Cachelot of Potvisch genomen / word gedaan / die dan met Zout en water daar by gedaan / genoegzaam word omgeroert / en men alsdan het vuile en bloedige bovendryvende / afschuimt / telkens tot drie of viermaal weder zout en water daar by doende / tot de stoffe gantsch wit word; vervolgens met versch water zoo dikmaals begooten / tot 'er het zout wederom afgespoelt is. Als dan laat men deeze witte stoffe door grys kardoes papier zygen of trekken / tot ze t'eenemaal wit en zuiver word / wanneer men ze dan weder door vyf gryspapiere vellen zygen laat / en vervolgens geperst zynde / een schilferachtige gedaante krygt.

C. G. ZORGDRAGERS

HEDENDAAGSCHE

GROENLANDSCHE

WALVISCHVANGST.

In alle haare Hoedanigheden, Behandelingen en 't Scheepsleven beſchouwt.

Behelzende d'uitruſting der Schepen, d'aanneeming van 't Volk, 't koershouden naar Groenlandt, en wat bedieningen, op de Neering, geduurende de Visſchery worden waargenomen; verders de t'huiskomſt der Schepen en afdanking van 't Volk; als mede hoedanig de Traan gekookt en Baarden gezuivert worden.

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In haare Behandeling en byzondere Scheeps-leeven en gedrag beſchreeven.

Na dat wy voornamentlyk ter onderwys van noch jonge en weinig ervaare Commandeurs en andere Bedienden van de Groenlandsche Visscherey, breedvoerig genoeg in onze afgehandelde Beschryving hebben uitgewyd, en door naarstige opmerking en eigen ervaarentheit, deeze onze gedachten meer ten nutte van hen, dan voor opmerkende Boekoeffenaars ter neer gestelt; zoo hebben we daarom ook veele geringe, doch echter wel weetenswaardige zaaken, deeze Visscherey aangehoorig, allen Commandeurs zoo wel als ons bekent, met voordacht aldaar overgeslagen, zulks onze redeneering daar door niet buiten haar gewicht wierde gestelt, noch den onderwezenen mogte belemmert hebben: Doch wy zullen nu kortelyk al wat dies aangaande is, hier van melding doen.

Hoedanig de GROENLANDSVAARDERS worden uitgereed.

De Reedery willende Schip of Schepen tot de Groenlandsche Visscherey uitrusten, zoo bestaat de zelve uit een Maatschappy van eenige Persoonen die dan gezamentlyk een Vleet of Armazoen doen verdaerdigen, zynde deeze Maatschappy in $\frac{1}{64}$. $\frac{1}{32}$. $\frac{1}{16}$. $\frac{1}{8}$. $\frac{1}{4}$. parten verdeelt; hier toe word gemeenlyk een der Meede-of Hoofd-Reeders tot Boekhouder of Directeur aangestelt, die met bewilliging der gezamentlyke Belanghebbers een bequaam en ervaaren Persoon tot Commandeur aanneemen, om met deeze Vleet op de voorhebbende Walvischvangst in Zee te gaan, en 't gezag van dien op zich te neemen. Voorafgaande toebereidselen, tot de Walvischvangst.

Wanneer men zodanig een Vleetwerk gereed maaken zal, Voornamentlyk als het gantsch nieuw word aangelegt, en een Schip daar toe uitgehaalt, laat den Boekhouder ondertusschen veele goederen daar

 toe,

toe / in de Maanden November of December byeen zaamelen / en word dan ook door den zelven een bequaam Schip gehuurt / om in 't aanstaande Voorjaar op de Walvischvangst uit te rusten. Deeze Groenlandsche Schepen zyn naar maate van de Vleet en Equipagie dusdanig:

Wat Schepen daar toe bequaam en noodig zyn.

	voet-lang.	wyd.	hol.	't dek.		Sloep.		Mannen.
Een Schip van	100	26	$11\frac{1}{2}$	6	vereiſcht een Vleet van	4	en	28
	107	28	12	$6\frac{1}{2}$		5		35
	112	29	$12\frac{1}{4}$	7		6		42
	118	30	$12\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{4}$		7		50

welke Schepen / voor van de Steven / tot achter aan de Fokkerust met een yzere borstlap moeten verdubbelt zyn / en verder insgelyks ter zyde tot achter aan de Daalbank verdubbelt en met Yzere Bouten of Spykers wel gehecht en verzien ; 't zy het Schip nieuw is of weleer in Zee geweest / echter is 't noodig dat men hier voor zorge draagt / op dat het te beeter tegens 't Groenlands Ys bestaan kan / om 't Schip daar door niet te verliezen / of genootzaakt te worden met het zelve naar Spitsbergen te zeilen / de Visschery te staaken / en het aldaar te doen kalefaten / gelyk nogtans dikmaals geschieden moet.

Hoe deeze Schepen noodwendig moeten verzien worden, en waar van.

Indien men zelf een Schip tot de Vleet koopt / laat men 't vervolgens wel verdubbelen / en zulks tot aan de achtersteven toe / als ook onder 't Vlak tot aan de Kiel. Wanneer men een oude Vleet heeft gekocht / moeten de Vaten verhaalt of verkuipt worden en met nieuwe hoepen verzien / die omtrent 10 voet dienen lang te zyn ; dit word gemeenlyk door den Kuiper gedaan / die met de Vleet naar Groenlandt vertrekken zal. Hier voor geniet deezen Kuiper $3\frac{1}{2}$ stuiver voor 't Quardeel / als mede voor de Pypen / maar voor de halve Quardeelen worden 3 halven voor 2 heelen gereekent. Als 'er eenige vaten beschaadigt zyn / 't zy den bodem uit of koppen af / daar voor geniet den Kuiper een byzonder arbeidsloon / te weeten: 5 stuivers voor ieder vat of anders word hem dit onder dagloon voldaan / gemeenlyk op 24 stuivers 's daags en vry drank uitkomende. Deeze dus verhaalde Vaten in de Schuit afleeverende / ontfangt hy van ieder volle Schuit 6 stuivers. Ook moet men den Kuiper van biezen / kryt en spykers verzien.

Toestel voor den Leeftogt, en hoe vervaardigt.

In de Maand Maart is 't wanneer men de Victalie tot de uitrusting begint gereed te maaken ; als dan geeft men last om hard Brood te laaten bakken / uit $\frac{2}{3}$ Rogge en $\frac{1}{3}$ Tarwe bestaande. Hoorop verzoekt men van den Impostmeester van 't gemaal een Cedul van - - - zakken Rogge en - - - zakken Tarw tot Brood naar Zee aan den Bakker - - - - - - vermits men $\frac{1}{3}$ minder als den vollen Impost betaalt. Om dan 18 vaten Hardbrood te laaten bakken / heeft men daar toe noodig:

24 zakken

24 zakken Rogge, als deeze 't Last 103 g. guld. kost,
komt de zak tot - - *f* 4 = - is *f* 96 — = —
12 zakken Tarw, als deeze 't Last 154 g. guld. kost,
komt de zak tot - - *f* 6 = - is *f* 72 — = —
Voor den Impost op de Rogge tot 17½
stuiv. de zak - - *f* 21 = 4 = —
Voor den Impost op de Tarw, tot 35
stuiv. pen. de zak. - = 21 = 4 = —

f 42 = 8 = —
Voor de Ceelen - = = 8 = 8
= 42 = 16 = 8
't Maalloon van de Rogge tot 3 stuiv.
de zak - - - *f* 3 = 12 = —
't Maalloon van de Tarw tot 4½ stuiv.
de zak - - - = 2 = 14 = —
= 6 = 6 = —
Voor 't bakloon tot *f* 2 = - de zak - - = 72 = — = —

Kosten dan deeze 18 Vaten Hardbrood, ieder op
200 ℔ gereekent - - - *f* 289 = 2 = 8

In April laat men 't weeke Roggenbrood bakken / waar toe dan omtrent 12 of 14 zakken gebeezigt worden.

12 zakken Rogge tot 103 g. guld. 't Last is de zak
tot - - - *f* 4 = — = — — *f* 48 = — = —
Voor den Impost tot 17½ stuiv. de zak *f* 10 = 12 = —
Voor de Ceel - - = — = 4 = 4
= 10 = 16 = 4
't Maalloon tot 3 stuiv. de zak - *f* 1 = 16 = —
⅛ Schepel Zout - - = - = 15 = —
Bakloon van 336 halve Brooden
tot 1 stuiv. - - = 16 = 16 = —
= 19 = 7 = —

Zo dat deeze 336 halve Brooden kosten: - *f* 78 = 3 = 4

De zemel / die van deeze Rogge en Tarw komt / onder 't Hardbrood verbakken / word voor een gedeelte onder 't weeke Brood gebeezigt / en 't overige by een opgehoopte maat verkocht.

Nu zou vereisschen dat hier de noodige Scheepsvoorraad en Leef-

tocht beschreeven wierde / die naar maate van den Manschap moet op gedaan worden / en waar van wy hier een Lyst zullen laaten volgen; te weeten / voor een Schip voerende:

4 Sloepen met 28 Eeters }
5 Sloepen met 35 Eeters } ieder zoo veel als noodig zy.
6 Sloepen met 42 Eeters }
7 Sloepen met 50 Eeters }

LYST van den LEEFTOCHT tot uitrusting van een Schip naar Groenlandt, met 4 Sloepen en 28 Eeters.

13 Vaten hard Brood.
12 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beschuit.
1 Vaatje Meel.
16 Zakken Gort.
12 Zakken graauwe Orten.
12 Zakken witte Orten.
7 Tonnen Vleesch.
12 Vierendeels Boter.
500 ℔ Zoetemelks Kaas.
350 ℔ Edamsche Kaas.
400 ℔ Spek.
800 ℔ Stokvisch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
2 ℔ Stoksuiker.
5 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
20 Vaten Bier.
4 Halfvaten beste Bier.
2 Halfankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
2 Ankers Azyn.
1 Vleskelder Rinsen Annys.
1½ Vierendeel Mostert.
18 Vaamen Brandhout.
22 ℔ Kaarssen.
6 Vaten of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten Greene Zaagsel.
2 Zakken ongerafineert Zout.
Eenige Rollen Stopdoek.
Sponssen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
Hey en Reys Bezems.

25 ℔ Buskruit, Kogels van 1 of 2 ℔. Musketkogels en Hagel.

LYST

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 5 Sloepen en 35 Eeters.

15 Vaten hard Brood.
16 Zakken week Brood.
1 Vat Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
18 Zakken Gort.
14 Zakken graauwe Orten.
14 Zakken witte Orten.
8 Tonnen Vleeſch.
13 Vierendeels Boter.
600 ℔ Zoetemelks Kaas.
400 ℔ Edamſche Kaas.
500 ℔ Spek.
900 ℔ Stokviſch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
5 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Stokſuiker.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
25 Vaten Bier.
6 Halfvaten beſte Bier.
2 Ankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
1 Vleskelder, dubbelde Annys, Lavas, Lepelbladen, enz.
½ Aam Azyn.
1½ Vierendeel Moſtert.
26 Vaamen Brandhout.
25 ℔ Kaarſſen.
1 Vaatje Houtskoolen.
6 Vaten, of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagſel.
Eenige Rollen Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
15 Boſſen Zwavelſtokken.
25 ℔ Buskruit.
Kogels van 1 of 2 ℔.
Musket Kogels, en Hagel.
Hey en Reys-Bezems.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 6 Sloepen en 42 Eeters.

18 Vaten hard Brood.
18 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beſchuit.
1 Vaatje Meel
15 Vierendeels Boter.
20 Zakken Gort.
20 Zakken graauwe Orten.
18 Zakken witte Orten.
9 Tonnen Vleeſch.
700 ℔ Zoetemelks Kaas.
600 ℔ Edamſche Kaas.
600 ℔ Spek.

1000 ℔ Stokviſch.
30 Vaten Bier.
7 Halfvaten beſte Bier.
3 Ankers Wyn.
½ Anker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
½ Aam Azyn.
1½ Vierendeel Moſtert.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
2 ℔ Stokſuiker.
5 ℔ Brood of Poejer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
1 Vleskelder met Rinſche Annys, Lavas, Lepelbladen, enz.
26 Vaam Brandhout.
25 ℔ Kaarſſen.
6 Vaten of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagſel.
6 Rollen Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
Hey en Reys-Bezems.
15 Bos Zwavelſtokken.
25 ℔ Buskruit.
Kogels van 1 of 2 ℔.
Musket Kogels en Hagel.

Het Schip uit zyne winterlaag gehaalt / gekalefaat zynde en op Stroom gebragt / komt in 't laatſt van Maart den Commandeur met 8 of 10 Perſoonen aanboord / om alles gereed te maaken / en de leege Vaten over te neemen / die in 't Ruim geburgen worden / waar nevens een gedeelte berkenbrandhout gebruikt word / om de Vaten vaſt te ſtouwen en tuſſehen beiden aan te vullen.

Hoe men de Schepen beballaſt,

Vervolgens pompt men dan omtrent 200 Vaten of de 2 onderſte laagen vol zout of brak water / om 't Schip voor ballaſt te dienen. Heeſt men eenige yzerebands vaten / plaatſt men ze onder en omtrent het groote Luik in 't Flensgat.

Ook moet de Voorboeg van binnen tegen de Banden aan tot de onder Dekbalk / aan weerzyde wel geſtut worden / op dat het Schip in en tegen 't Ys zeilende / te beter moge beſtant zyn.

En den Manſchap huurt,

Allenks den tyd naaderende om 't verdere Scheepsvolk te huuren / alsdan begeeft zich gemeenlyk den Commandeur naar Amſterdam of andere Plaatſen / van waar hy met zyn Schip word uitgeruſt / alwaar in een Herberg / ieder Huurling / gehuurt zynde / 10 of 12 ſtuivers wynkoop geeven moet / en vervolgens naar 1 of 2 dagen met zyn kooigoed / kiſt en plunje t' Scheep komen. Midlerwyl word dan het onderſtaande Armazoen of de Vleet naar 't Schip gezonden / als mede alle den Leeftocht aan boord gebragt.

Wat tot een Groenlandſche Vleet word vereiſcht.

Vervolgens komt 'er een Verſchwater-Schip mede aan boord leggen / waar uit men omtrent 25 of 30 vaten met verſchwater vult en overpompt / om gedurende de reis de ſpys in te kooken.

LYST

LYST van een GROENLANDSCHE VLEET.

OF

ARMAZOEN tot 6 Sloepen en 42 Man.

450. Nieuwe Vaten of Quardeelen van 17 Stekkannen tot *f* 4½ 't Vat. -	*f* 2025 = 0
30. Pypjes tot *f* 4 -	= 120 = 0
50. Halfjes Vaten tot *f* 2½ -	= 125 = 0
100. Oxhoofden tot *f* 1 -	= 100 = 0
	f 2370 = 0
Touwerk:	
60 Nieuwe Walvischlynen, ieder 125 Vademen lang, weegende 75 of 80 ℔ tot 44 stuiv. -	= 960 = 0
3. Trossen tot Voorgangers 36 vaam lang, dik 90 draaden, weegende 55 ℔ tot 9 stu. =	24 = 10
1. Kenter Jyn, 66 vaam lang, dik 4½ duim, weeg. 180 ℔. tot 3½ stuiv. -	= 31 = 10
1. Kenter Leng, 14 vaam lang, dik 6½ duim, weeg. 120 ℔. tot *f* 36 = - 't Schip ℔ =	14 = 0
1. Topreep, 16 Vaam lang, dik 5½ duim, weeg. 100 ℔ -	= 12 = 0
	f 3412 = 0

Komt van hier nevens	*f* 3412 = 0
2. Trossen tot Taakels en Loopers. weeg. 170 ℔ - -	= 19 = 15
1. Manteltros, weeg. 110 ℔ -	= 13 = 0
Touwerk tot Grondtouwen, en Stroppen tot Takels en 2 Hangers, weeg. 180 pond. -	= 21 = 10
Blokwerk:	
1. Kenter Jyns Blok, met 3 Pokhoute Schyven. -	= 8 = 0
1. Kenter Jyns Blok met 2 Schyven -	= 6 = 0
6. Dubb. Bloks tot de Sloepen onder de Galg, waar van 4 met 3 Schyven en 2 met 2 Schyven. -	= 16 = 0
4. Enkelde Bloks tot de zelven -	= 4 = 0
2. Enkelde Spek-Karnaat Blokken -	= 2 = 8
9. Takel-Bloks. 2. Neus Jyn Bloks. 1. Dubbeld. Te zaamen voor de Sloep Takels. -	= 18 = 10
	f 3521 = 3

Komt

Komt van de andere Zyde	*f* 3521 = 3
2. Dubbelde Spektakel Bloks - =	4 = 0
4. Enkelde Spektakel Bloks - =	6 = 0
1. Enkeld Blok voor de Cluis. - =	2 = 0
4. Enkelde Bloks tot de Grondtouwen en om de Sloepen te ſorren - =	1 = 12
2. Kinnebaks Bloks, om de Lynen in te haalen - =	1 = 10
1 Greene Waterpomp, 14 voet lang, en yzer beſlag - =	7 = 0
5. Nieuwe Sloepen tot *f* 70 = - - =	350 = 0
1. Sloep met de kooker - =	74 = 0
Voor 't verwen - =	12 = 0
6. Sloeps Kompaſſen =	1 = 16
60. Nieuwe Riemen - =	60 = 0
100. Roeidollen - - =	1 = 16
50. Stuurders dollen - =	0 = 15
50. Eke Harpoen Stokken - =	20 = 0
25. Ysboomen. - =	21 = 5
600. Sponſſen tot de Vaten - =	7 = 10
Kuipers Gereedſchap:	
1. Strykbank - =	2 = 10
2. Beytels in de zelve =	1 = 4
1. Sponsboor - =	4 = 10
1. Kraanboor. - =	1 = 5
Zeildoek:	
6. Sloeps Zeilen van 100 Ellen, Vlaams Linnen en maakloon =	50 = 0
	f 4151 = 16

Komt van hier nevens	*f* 4151 = 16
1. Spekmaniering van 9 Ellen Kanefas, en maakloon - =	5 = 8
1 Waterſlang, van 14 ellen beſte Kanefas, en maakloon - =	10 = 10
40 Ellen oud Zeildoek tot Sloepskleedjes =	10 = 0
Yzere Gereedſchappen:	
40. Nieuwe Harpoenen =	60 = 0
10. Oude Harpoenen - =	4 = 0
50. Nieuwe Lenſſen - =	75 = 0
6. Walrus Harpoenen =	4 = 10
6. Walrus Lenſſen - =	4 = 10
7. Neushaaken, van 100, 70, 60, 56, 52, 33 en 30 ℔ te ſamen 400 ℔ - =	80 = 0
6. Sloeps Dreggen - =	9 = 12
1. Yszaag - =	16 = 0
10. Spekmeſſen - =	20 = 0
5. Baardmeſſen - =	10 = 10
7. Kapmeſſen - =	14 = 14
6. Strantmeſſen - =	12 = 12
4. Bankmeſſen - =	7 = 12
4. Ysbylen - =	8 = 0
6. Paar Ysſpooren - =	3 = 12
6. Baardklaauwen - =	8 = 8
6. Sloepskapbyltjes - =	4 = 10
12. Handhaakjes - =	2 = 8
12. Bankhaakjes - =	1 = 4
12. Sloepshaaken - =	2 = 2
10. Haakje Pieks - =	2 = 0
3. Spekhaaken - =	1 = 4
4. Mallemokshaaken =	1 = 0
6. Haaken tot Ysboomen - =	1 = 16
20. Prooken tot Ysboomen - =	4 - 0
	f 4536 = 18

6 Sloeps

Komt van d'andere Zyde	*f* 4536 = 18
6 Sloeps Marlpriemen	0 = 12
4 Driekante Vylen	1 = 0
3 Platte Vylen	0 = 15
4 Schraapers	1 = 14
2 Yzere Mookers	2 = 10
1 Koevoet	1 = 16
4 Taakelhaaks tot de Sloepen. 10 gemeene Haaks. Kleine W: Handen	10 = 3
12 Kleine Wanthaakjes	2 = 0
1 Lenskist	3 = 0
1 Harpoenkist	3 = 0
Een party Spykers	6 = 0
Koper-Koksgoed en andere Gereedschappen:	
1 Roodkopere Vleeschketel en deksel, weeg. 45 ℔ à 15 stuiv.	33 = 15
1 Orretketel en deksel weeg. 32 ℔	24 = 7
1 Gortketel en deksel weeg. 28 ℔	21 = 0
1 Geelkopere Vischketel, weeg. 14 ℔ en 't yzere Hengsel	11 = 6
1 Roodkopere Doofpot weeg. 14 ℔ met een Yzer Hengsel	10 = 16
1 Kopere Pikpot, weeg. 13 ℔	10 = 0
3 Kopere Traanpompen weeg. 36 ℔ met 2 yzers tot de Pompstokken	27 = 0
1 Kooperepomp, weeg. 16 ℔	13 = 0
1 Roodkopere Traantrechter weeg. 8½ ℔	6 = 7
	f 4726 = 19

Komt van hier nevens	*f* 4726 = 19
1 Kopere Gortpan	3 = 10
1 - - Dooppan	3 = 0
1 Kleine Dooppan	1 = 15
1 Kopere Lepel met een yzere Steel	1 = 16
1 Kopere gegate Lepel	1 = 8
1 Koffi Ketel	3 = 3
1 Schuimspaan	1 = 8
2 Kopere Hanglampen	2 = 8
1 Koekepan	1 = 15
1 Tabaks Confoor	1 = 4
1 Koper fontein Handwasbakje	5 = 0
2 Bierkraanen	1 = 10
2 Vertinde Wynkraanen	1 = 8
1 Handblaker	1 = 0
1 Snuiter	0 = 16
Blikwerk:	
1 Groote Lynoly Fles	3 = 0
1 Boomoly Flesje	1 = 10
1 Spesery Trommel	2 = 0
1 Koffi Trommel	0 = 18
1 Vullis Bakje	0 = 6
1 Schryflaatje	0 = 16
Tin-Koksgoed:	
10 Ronde Tinnelepels	1 = 0
4 Langwerpige Lepels	0 = 12
1 Zoutvaatje	0 = 6
1 Wyntrechter	0 = 5
1 Bierkan	1 = 15
Koks en andere Goederen:	
2 Yzere Spekvorken	0 = 18
4 Yzere Kaarssteekers	0 = 4
1 Kaarshanger	0 = 2
1 Tang	1 = 0
1 Tang in de Kajuit	1 = 8
	f 4774 = 0

Komt van d'andere Zyde	f 4774 = 0
1 Blaasbalg - =	2 = 0
1 Blaasbalg voor de Kajuit - =	1 = 0
2 Vuurslag Laadjes - =	0 = 8
1 Slypbord - =	0 = 5
1 Stokboender. 1 Stoffer - =	0 - 18
3 Beslagen Ballast Schoppen - =	1 = 10
1 Slypsteen - =	2 = 8
6 Wetsteenen - =	1 = 4
3 Broodkorven - =	2 = 5
7 Groote holle houte Bakken - =	2 = 2
8 Vlakke Bakken - =	1 = 12
12 Houte Tafelborden =	0 = 12
4 Enkelde boter Schaalen - =	0 = 8
1 Dubbelde - =	0 = 4
6 Dooplokjes, 5 Zoutlokjes - =	0 = 8
1 Houte koks water Pompje - =	1 = 2
1 Boterspaan - =	0 = 3
1 Moutje - =	0 = 8
1 Azyntap, 1 Schuurbak - =	0 = 5
6 Groote en 6 kleine houte lepels - =	0 = 12
8 Aarde Bierkannen - =	1 = 12
1 Groote Bierkan - =	0 = 8
12 Aarde Tafelborden =	0 = 15
4 Witte aarde Schotels =	1 = 0
3 Witte aarde Koppen =	0 = 6
2 Boter Schotels - =	0 = 3
1 Aarde Confoor - =	0 = 2
1 Smoorpan, 2 vlakke pan. en 2 dooppan. =	0 = 12
1 Gaate Schotel - =	0 = 3
14 Potten - =	0 = 10
3 Roofschotels, 1 Pan =	0 = 11
	f 4799 = 16

Komt van hier nevens	- f 4799 = 16
9 Paar Porcelein Koffi goed - =	6 = 0
1 Spoelkom - =	0 = 16
1 Spiegel in de Kajuit =	1 = 16
3 Bierglazen - =	0 = 13
12 Wynroemers - =	2 = 8
12 Servetten - =	6 = 0
2 Tafellakens - =	3 = 12
1 Vleskelder met 9 Vlessen - =	3 = 0
1 Boek van de Christelyke Zeevaart - =	2 = 0
6 Psalmboekjes - =	2 = 8
Hout-Waaren tot Scheepsgebruik:	
1 Greene Balk tot de Sloepsgalg, lang 33 voet, dik 10 of 12 duim - f 12 = 0; Maakloon - = 2 = 0; 4 Pokhoute Schyven. 3 = 8 =	17 = 8
1 Speksfpil en klampen, met Maakloon - =	8 = 10
1 Sloeps Braadspit, 6½ voet lang, 11 duim dik - =	1 = 10
6 Sloeps Masten - =	3 = 0
30 Kapravens Sparren tot Lensstokken - =	13 = 0
2 Juffer Sparren, lang 18 voet - =	0 = 12
20 Tingels en 10 Latten =	1 = 5
8 Latten ter zyde van 't Schip - =	2 = 4
2 Greene Ribben, lang 18 voet dik 5 of 6 duim - =	3 = 15
1 Rib 3 of 4 duim. 2 Ribben, 2 of 3 duim - =	2 = 8
	f 4882 = 1

Kom=

Komt van d'andere Zyde	f 4882 = 1	Komt van hier nevens -	f 4902 = 19
6 Eeke Maatbalkjes - =	3 = 18	2 Deelen, lang 12 voet =	1 = 2
12 Brooddeelen, dik 1 duim - =	6 = 6	3 Greene Einden, lang 7 voet - =	2 = 5
3 Spekgootsdeelen, lang 30 voet, 1½ duim dik - =	4 = 10	9 ½ DuimsBladen wagenſchot - =	7 = 13
4 Denne Deelen, lang 18 voet - =	2 = 8	4 1 Duims Bladen wagenſchot - =	4 = 8
1 Greene Deel voor de Spekbank, lang 26 voet, dik 2 duim =	2 = 0	2 1½ Duims Bladen wagenſchot - =	2 = 12
2 Deelen, lang 24 voet =	1 = 16	4 ½ Duims Bladen wagenſchot - =	2 = 12
		4 Marslatten - =	1 = 0
	f 4902 = 19	Beloopende zodanig eén Vleet -	f 4924 = 11

De Hoofdt-Reeder of Boekhouder verzorgt nu van 't Convoy t' Amſterdam / Sardam / of andere plaats van waar het Schip word uitgeruſt / een Paspoort / en moet aldaar Borge ſtellen of teekenen / dat het Schip en de Laading by behoude reize wederom binnen deeze Nederlanden zal moeten retourneeren; betaalende:

Voor de Borg-Ceel - -	f 1 = 10	
't uitgaande Paspoort - =	1 = 4	
ter Secretary - - =	1 = 10	
		f 4 = 4

Omtrent den 6 of 8ſten April monſtert men alle het Scheepsvolk; alsdan begeeven zich de Boekhouder en Commandeur te ſcheep en in de Kajuit / laatende door den Kajuitwachter het volk een voor een binnen komen. Vooraf ontfangt den Commandeur f 100 = - of f 150 = - op hand; voor 't helpen bevorderen en gereedmaaken van de Equipagie f 25 = - bedingende verders voor ieder Quardeel Spek of Traan / ('t Quardeel op 12 Stekannen gereekent) zoo hy in de vangſt opdoen mogt 20 of 25 ſtuivers; als mede voor ieder Walviſch of der zelver Walviſchbaarden f 20 of f 25 = — Monſtering van 't Scheepsvolk, en hoe.

Vervolgens geniet de Stuurman f 60 = - of f 65 = - op hand / en van ieder Quardeel Traan 16 of 17 ſtuivers. De Harpoeniers ontfangen ieder f 50 = - of f 55 = - op hand / en genieten van 't Quardeel Traan 14 of 15 ſtuivers / ook wel iets meer / doch niets voor de Baarden. Die geenen die by Maandgeld gehuurt worden / zyn de volgende:

	s' Maands
Timmerman - - -	*f* 36 = of *f* 40
Bootsman - - -	= 28 = - = 0
Kok - - - -	= 28 = - = 0
Kuiper - - -	= 28 = - = 0
Chirurgyn - - -	= 26 = - = 0
Noch voor de Medicamenten en Kiſt, eens voor al - -	= 26 = - = 0
Schieman - - -	= 25 = - = 0
't Gemeene Vaarensvolk of Mattroozen, ieder - - -	= 18 = of *f* 20
Jonge Mattroozen, ieder -	= 14 = of *f* 15
Koksmaat - - -	= 12 = - = 0
Kajuitwachter - - -	= 10 = of *f* 11

Gelyk breeder in deeze volgende Monſter-Rol is te zien.

Algemeene Monſterol.

MONSTER-ROL van 't Schip het Wapen van Texel, in de Hollesloot gemonſtert, en met 4 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard. Geld.	Op Hand.	Voor de Viſch.
Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager *Commandeur* -	= 20 *f*	125 *f*	0
Simon Kool, *Stuurm.*	= 17 =	70 =	0
Jacob Lakeman, *Harpoenier* en *Spekſnyd.*	= 18 =	75 =	10
Jacob Ommekome, *Harpoenier* -	= 17 =	70 =	0
Fredrik Corneliſz., *Harpoenier* -	= 15 =	55 =	0
Jan Hendrikſz., *Harpoenier* -	= 14 =	50 =	0
Voor de *Parteniers*	= 101 *f*	445 *f*	10

MONSTER-ROL van 't Schip de 4 Gebroeders, in de Hollesloot gemonſtert, en met 5 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard. Geld.	Op Hand.	Voor de Viſch.
Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager, *Commandeur* -	= 20 *f*	125 *f*	0 = 0
Simon Kool, *Stuurm.*	= 16 =	60 =	1 = 10
Jan Smidt, *Harpoenier* en *Spekſnyder*	= 15 =	60 =	6 = 6
Lambert Outgers, *H.* en *Spekſnyd. Maat*	= 15 =	60 =	3 = 3
Fredrik Corneliſz, *Harpoenier* -	= 15 =	60 =	0 = 0
Jan Hendrikſz., Har*poenier* -	= 13 =	45 =	0 = 0
Voor de *Parteniers*	= 94 *f*	410 *f*	10 = 19

	Op Hand.	Voor de Visch.
Pieter Prins, *Timmerman* en *Stuurder* -	f 40	f 3 = 0
Jurrian Inselman, *Kuiper* - -	= 36	= 4 = 0
Jan Snyder, *Bootsman* en *Lynschieter* -	= 35	= 2 = 0
Pieter van Rarep, *Schieman* en *Stuurder* -	= 35	= 4 = 0
Oom Geet, *Kok* -	= 33	= 2 = 0
Daniel Snor, *Chirurgyn*	= 29	= 1 = 0
Klaas Oly -	= 27	= 2 = 0
Boy Fredriksz., *Stuurder* - -	= 27	= 4 = 0
Teunis Willemsz., *Stuurder* -	= 27	= 3 = 0
Oom Siewertsz. -	= 27	= 2 = 0
Cornelis Pietersz. -	= 27	= 2 = 0
Jan Bakker -	= 27	= 2 = 0
Dirk Pietersz. -	= 27	= 2 = 0
Harmen Jacobsz. -	= 26	= 2 = 0
Jan Willemsz., *Ondertimmerman* -	= 26	= 3 = 0
Klaas Jansz. Tel -	= 26	= 2 = 0
Hans Concent -	= 26	= 2 = 0
Klaas Garmetsz. -	= 22	= 2 = 0
N: N: - -	= 20	= 1 = 0
Simon Pietersz., *Koksmaat* - -	= 19	= 1 = 0
Geert Jacobsz. *Kajuitwachter* -	= 15	= 2 = 0

Komt voor Maandgeld en voor de Visch - f 577 f 48 = 0
Voor Wynkoop te rug - f 9 = 0
Voor de Meesters Kist = 29 = 0
Op hand als hier nevens = 445 = 0
= 483

Beloopende de Monstering - f 1060 = —

	Op Hand.	Voor de Visch.
Abraham Lambertsz., *Timmerman* -	f 36	f 2 = 0
Oom Siewersz., *Bootsman* en *Stuurder* -	= 27	= 3 = 0
Klaas Oly, *Kok* -	= 27	= 2 = 0
Cornelis Jansz. *Schiem.* en *Stuurder* -	= 26	= 3 = 0
Adam Plaan, *Kuiper*	= 27	= 1 = 0
Jan Hoogwerf, *Chirurgyn* - -	= 27	= 2 = 0
Jan Gaaf, *Ondertimm.*	= 20	= 1 = 0
Dirk Rynders, *Lynschieter* - -	= 19	= 2 = 10
Huipert Pietersz., *Lynschieter* -	= 19	= 2 = 10
Lourens Hendriksz., *Stuurder* -	= 19	= 3 = 0
Eelke Jetz *Stuurder* -	= 19	= 3 = 0
Pieter Jansz. Wit -	= 19	= 1 =
Cornelis Pietersz. -	= 19	= 1 = 0
Boy Fredriksz., *Stuurd.*	= 18	= 4 = 0
Pieter Broeders, *Lynsch.*	= 18	= 2 = 10
Simon Ryksz. *Lynschie.*	= 18	= 2 = 0
Jan Michielsz. *Lynsch.*	= 18	= 2 = 10
Jan Thomisz. -	= 18	= 1 = 0
Jentje Hantjes -	= 18	= 1 = 0
Lourens Teunisz. -	= 17	= 1 = 0
Ariaan Cornelisz. -	= 17	= 1 = 0
Cornelis Dirksz. -	= 17	= 1 = 0
Jan Boon - -	= 16	= 3 = 0
Fredrik Melchers -	= 16	= 1 = 0
Huibert Jurriaans, *Koksmaat* - -	= 11	= 1 = 0
Heyn Jansz. *Kajuitwachter* -	= 11	= 1 = 0

Komt voor Maandgeld en voor de Visch - f 527 f 49 = 0
Op de hand als boven - = 410

Beloopende de Monstering - f 937 = —

 Zulks

Zulks dat het Maandgeld van een Schip voerende 4 Sloepen bedraagt *f* 577 = - voor de Viſch *f* 58 = - en 't Quardeel-Geld *f* 5 = 1 = - zynde dit Jaar den Manſchap ſchaars en ongemeen wel gewild; dus wierd op de t' Huiskomſt in de Holleſloot weederom gemonſtert, hebbende een Vangſt van 6½ Viſch 305 Quardeelen Traan.

Zoo dat het Maandgeld van een Schip voerende 5 Sloepen bedraagt *f* 427 = -- voor de Viſch *f* 59 = 19 = - en 't Quardeelgeld *f* 4 = 14 = -- dit Jaar was den Manſchap beter te bekomen; dus wierd mede op de t' Huiskomſt wederom in de Holleſloot gemonſtert, hebbende een vangſt van 9 Viſſchen, 396¼ Quardeelen Traan.

Waar uit ligtelyk kan opgemaakt worden / wat 'er al door deeze Reedery moet worden betaalt.

Noch hebben de Maandgelders van ieder Viſch 20 of 30 ſtuivers / en die voor Stuurder op een Sloep word aangeſtelt / geniet van de Viſch *f* 3 = -- De Voorleezer of Voorzanger heeft op de voornoemde reis voor deezen geeſtelyken dienſt mede *f* 3 = -- van de Viſch. De Wynkoop door 't Volk in 't aanneemen tot den dienſt gegeeven / word hen nu wederom geſchonken. Vervolgens begeeft zich 't meeſte Volk van 't Schip weder naar Land / om zich van eenige kleederen / koopgoed en proviſie van tabak / jenever / enz. te verzien / die dan naa 2 of 3 dagen wederom t' ſcheep moeten komen.

Omtrent den 10den of 12den April ligten de Schepen / op Stroom leggende / het anker / en komen / naa de wind is / in 4 of 5 dagen in Texel / tuſſchen 't Oude Schild en 't Nieuwe Diep ten anker. Alsdan komt gemeenlyk een der Heeren Commizen op de Helder / alwaar de Commandeur de Paspoorten vertoont en laat teekenen / betaalende daar voor 30 of 40 ſtuivers.

Wanneer en hoe de Schepen in Zee loopen,

Op den 18den of 20ſten deezer Maand / loopen de Schepen / de Wind en Stroom dienende / ieder met een Lootsman verzien / 't Texel uit in Zee; het Schip door hem buiten de derde Ton gebragt / en uitgelootſt / gaat deeze Loots weder van boord / in een Lootsmans vaartuig / hem daar toe ten dienſt / en zeilen de Schepen 't Zeewaarts hunnen koers / gelyk wy in 't Jaar 1700. volgens dit Journaal onzen koers hielden:

Uittreksel van ons JOURNAAL, koers houdende naar Groenlandt, met ons Schip de VERGULDE BEYKORF, in den Jaare 1700.

En Voorbeeld van koershouding aangeweezen.

Dat.	Koersen.	Myl.	Gegiste Breete.	Bevonde breete.	Winden.	Weer.	
25	N.W.t.N.	2½	53=10	- -	W.Z.W.	Slap topzeil.	April.
26	N.t.W.½W.	28	55= 3	- -	Zuidelyk.	Topzeil.	
28	N.N.W.½W.	55	- -	58=18	O.N.O.	Reefkou, Katenes 5 mylen N.W. van ons.	
30	O.Z.O.½O.	28	- -	58=15	N. [illegible]	Onderzeilen.	
1	O.t.N.	14½	58=25	- -	N.N.W.	Topzeil.	May.
2	N.½O.	14	59=28	- -	O.	Onderzeilen, met regen.	
3	N.W.t.W.	17	- -	60=49	O.N.O.	Topzeil, en mottig.	
4	N.W.	17	61=40	- -	N.N.O.	Slaptopzeil; en veranderden onze zeilen.	
5	N.W.t.W.	8	62=13	- -	N.N.O.	Slaptopzeil, en buijig.	
6	N.N.O.	16	- -	63=18	N.W.	Reefkou, en vochtig.	
8	N.½W.	36	- -	65=32	N.O.	Reefkouw, droog, helder en koud.	
9	N.W.½W.	20	66=40	- -	N.O.	Slaptopzeil, men schiet de lynen in de Sloepen.	
10	N.N.O.	12	- -	67=12	Oostelyk.	Stilte, en warme zonneschyn.	
12	N.O.½N.	22	68= 0	- -	Variabel.	Veranderlyk.	
16	O.t.Z.	12½	- -	- -	dito N.O.	Veranderlyk.	
18	N.N.O.	27	- -	70=30	O.Z.O.	Reefkou.	
19	N.	24	72= 6	- -	O.Z.O.	Reefkou, met Sneeujagt.	
21	N.O.	57	74=47	- -	Zuidelyk.	Styf topzeil.	
23	N.O.t.N.	45	- -	78=50		't Voorland 9 mylen Oost van ons.	
25	N.W.	21	van Land	79=20	Alhier was 't aan 't Ys dicht; ziende eenige Visschen en 8 Schepen.		

VErmits we dit Jaar alleen op de platte kaart zeilden/ is de lengte niet behoorlyk waargenomen. Alle de verdere zaakelykheden en voorvallen ons dus verre en noch verder in en naa de Visschery ontmoet/ staan omstandig in ons generaale Journaal aangeteekent; maar/ nademaal in de Visschery de byzondere gevallen van ieder byna verschillende zyn/ zullenwe derhalven deezen en ook alle de anderen byzonderhe-

verheden / alhier achterlaaten / en de Viſſchery in 't algemeen zo kort en klaar als doenelyk is beſchryven.

Algemeene toeſtel tot de Viſſchery.

Toeſtel tot de Viſſchery vervaardigt.

Op de hoogte van 61 tot 66 Graden aldus gekomen / en goet weer zynde / begint men alles tot d' aanſtaande Viſſchery gereed te maaken. Eerſtelyk laat de Commandeur zyn Stuurman en Harpoeniers by hem in de Kajuit komen / overleggende met hen / dewylze nu reeds hunne Mattroozen hebben leeren kennen / tot welker byzondere bediening een ieder bequaam zy / om onder Godts Zege in de Viſſchery dienſt te konnen doen. Dit dan met elkander in de volgende order opgeſtelt hebbende / laat de Commandeur al het Volk by de groote Spil te ſamen komen / en leeſt hen deeze volgende ſchikking en ordre voor; zeggende voor af: een iegelyk gelieve naerſtig toe te luiſteren, naar de uitdeeling van zyn nieuwe bediening, boven de gewoone, die hem heden word opgegeeven, om op ons Schip, genaamt de *Vergulde Beykorf*, de Viſſchery te bedienen, zoo de Heere voor dit Zaizoen, gelieſt te zegenen.

Order op ieders bediening.

LYST der BEDIENINGEN.

In 't Flenſſen.

Op de Viſch.
- Jacob Hardebil, *Spekſnyder.*
- Jan Hendrikſz. *Harpoenier.*
- Jan Smidt. *Harpoenier.*
- Fredrik Corneliſz. *Harpoenier.*

Malmokken in de Sloep aan de Viſch
- Willem Corneliſz.
- Tirk Evertſz.
- Klaas Corneliſz.

Aan de Spektakels.
- Jan Klaaſz., *Bootsman.*
- Boy Broerſz., *Schiem.*

Strantſnyders.
- Oom Siwert, *Stuurman.*
- Pieter Broederſz.
- Pieter Korf.

In 't Afmaaken.

Achterbankſnyders.
- Jacob Hardebil, *Spekſnyder.*
- Jan Smidt, *Harpoenier.*
- Jan Hendrikſz. *Harpoenier.*

Spek op Klaas.
- Fredrik Corneliſz. *Harpoenier.*
- Willem Corneliſz.

Strantſnyd.
- Oom Siwert, *Stuurman.*
- Pieter Korver.

Haakje Piks.
- Heyn Janſz.
- Jan Corneliſz.

Kappers.
- Abraham Lambertſz., *Timmerman.*
- Dirk Janſz., *Ondertimmerman.*

Pieke.

In 't Flensen.

Pickeniers of Haakjepiks.
- Heyn Jansz.
- Dirk van Texel.
- Jan Klaver.
- Jan Cornelisz.

Koning. Jan Jeltjesz.
Koningin. Klaas Cornelisz.

Aan de Voorspil.
- Gysbert Willemsz., *Kok.*
- Adam Plaan *Kuiper.*
- Jan de Graaf.
- Barent Klaasz.
- Foppe Tierksz.

Aan de groote of achterspil.
- Abraham Lambertsz. *Timmerman.*
- Dirk Jansz., *Ondertimmerman.*
- Isaak van den Broek, *Chirurgyn.*
- Jacob Pietersz.
- Harmen Teunisz.
- Wybrand Jansz.
- Klaas Gerritsz.
- Klaas Jorisz.
- Warner Hendriksz.

Met de Kan en Brandewyns bak.
- *Koksmaat.*
- *Kajuitwachter.*

In 't Afmaaken.

Kappers.
- Pieter Broedersz.
- Dirk van Texel.
- Wybrand Jansz.
- Tierk Evertsz.
- Klaas Jorisz.

Spek op Bank.
- Harmen Teunisz.
- Warner Hendriksz.
- Jan Klaver.
- Klaas Gerritsz.

In 't Ruim.
- Boy Broersz., *Schieman.*
- Gysbert Willemsz., *Kok.*
- Adam Plaan, *Kuiper.*
- Barent Klaasz.
- Foppe Tierksz.
- Jan de Graaf.

Aan de Spekkarnaat.
- Jan Klaasz., *Bootsman.*
- N. Foppe.
- Isaak van den Broek, *Chirurgyn.*

Koning. Jan Jeltjes.
Koningin. Klaas Cornelisz.

Met de Kan en Brandewyns bak.
- *Koksmaat.*
- *Kajuitwachter.*

Om in beide deeze gedaantens van Bedieningen op het Werk en de maaling van 't Ys toe te zien.

Cornelis Gysbertsz. Zorgdrager, *Commandeur.*

DEeze Bedieningen verdeelt zynde / moet zich een ieder / 't zy hem lief of leet / met de hem aanbedeelde bediening laaten vergenoegen / ten zy dat twee met elkander willen ruilen / die ieder te vooren een andere bedie-

bediening hebben gehad / dat dan met bewilliging van den Commandeur wel geschied.

Naa deeze verrichting neemt de Commandeur de eerste keur van de Sloepen; daar naa krygt by loting ieder Harpoenier zyn eigen Sloep en Volk / en begint de zelve met zyne manschap toe te taakelen of tot de Visschery gereet te maaken. Eerstelyk de Lynen gesorteert hebbende / splitst ieder Harpoenier zyn eigen Lynen aan elkander / die dan door den Stuurder en Lynschieter zeer gevoeglyk in ieders Sloep / in 't achter Lynhok 5 / en in 't voor Lynhok 2 op elkander worden ingeschooten / en zulks in ieder Sloep 7 Lynen / lang ieder 120 Vaam / maakende te samen 840 Vaademen. Deeze Walvisch-Lynen worden van zeer goede Hennip gemaakt / leenig gedraait en ook geteert / zy bestaan in omtrent 5 1 duimen diameter en uit $\frac{1}{4}$ draaden dikte. Teffens deelt men ook de riemen en lenssen uit / zo dat men in ieder Sloep 6 riemen en 6 lenssen heeft. Dien zelfden dag of weinig dagen daar naa / worden mede de Harpoen of Yzer kisten geopent / en daar uit aan een ieder naa zyne bediening vereischt / zyn byzonder Gereedschap gegeeven / om het tegen d' aanstaande Visschery / met vylen / slypen / bekleeden / beschaaben enz. gereed te maaken; de Harpoeniers krygen dan voor eerst hunne Lenssen / Harpoenen / en Staertmessen; de Banksnyders hunne Bankmessen / en Kappers hunne Kapmessen; de Strantsnyders hunne Strantmessen / en Speksnyders hunne Spek- en Baardmessen. Verders krygen insgelyks de Ruimgasten / Piekeniers / Walmokken / enz. ieder hunne byzondere Gereedschappen / die zeer veel / en naar de byzondere gedaantens der Visschery zoo veelerley zyn / dat men ze hier niet alle opnoemen kan; want de Visschery drie byzondere gedaantens heeft: de eerste bestaat in 't visschen of 't vangen der Visschen alleen; de tweede / de Visch gevangen zynde / bestaat in 't Flenssen / namentlyk: de Visch van overboord aan stukken in 't Schip en in 't Flensgat te arbeiden; de derde is / om by nader gelegentheid het Spek weder uit het flensgat / boven op 't Schip te haalen / aan binken te snyden en te kappen / om verder in de vaten te doen / en dit heet men 't afmaaken; naa deeze drie byzondere gedaantens / hier naa breeder te beschryven / heeft ieder zyne byzondere Gereedschappen. By voorbeeld: de Harpoeniers zyn by d' eerste gedaante der Visschery / in de Sloepen Harpoeniers; by de tweede gedaante in 't flenssen Speksnyders; en by de derde gedaante in 't afmaaken Kappers / Bank- of Strantsnyders / waar toe zy zich zelven of de Commandeurs oordeelen best bequaam te zyn: en naa alle deeze byzondere Bedieningen / zyn ook hunne byzondere Gereedschappen. Als Harpoeniers ontfangen zy in de Visschery hunne Voorgangers / Lenssen / Harpoenen / Kap- en Staartmessen nevens de daar toe behoorende Stokken; insgelyks Mikken / steene Vardehanden enz. Als Speksnyders krygen ze hunne Spek- en Baardmessen / Spek-

Uitdeeling der byzondere Gereedschappen tot ieder bediening gehoorig.

Drie afzonderlyke hoedanigheden of gedaantens in de Visschery aangemerkt.

Spekstroppen en Wetsteenen / Dardehanden / Laarzen / Spooren/ enz. en in 't afmaaken zyn zy Kappers/ Bank-of Strantsnyders / hier toe ontfangen zy hunne Kap-Bank- en Strantmessen/ met haare steene Strykers / Bank en Handhaakjes als daar toe gehoorig zyn ; dit nu alles in 't byzonder te beschryven zou voor ons en den Leezer te langdraadig zyn / dewyl dit genoegzaam uit de voorgaande Lyst der Bedieningen kan afgeleid worden. Gelyk nu met deeze Bedieningen geschied / zoo is 't ook met alle de anderen/ van de meeste tot de min- En waar die in bestaan.
ste toe / een ieder krygt naa zyne bequaamheit / volgens de vertoonde order / zyne bediening / en vervolgens ook zyne gereedschappen/ die geheel anders in 't Visschen zyn/ bestaande in Harpoenen / Lenssen/ Riemen/ Dollen/ Stroppen enz. als in 't Flenssen/ wederom anders in 't afmaaken/ en aldaar weer anders op de Visch / anders in de Sloep/ anders op 't Schip / anders in 't Ruim enz. welke Gereedschappen hen voor 't meerendeel ook aanstonds met het openen der kisten worden gegeeven / om de zelven tegen d'aanstaande Visschery te scherpen en gereed te maaken / ten einde men op de Vischplaats gekomen/ en Visch aantreffende / in dit wigtig geval niet in verwarring mogt geraakten/ of door verbaastheit verkeerd werk doen / maar dat men in alle deeze byzondere gedaantens/ zich wel gewapent op zyn post mag stellen. By voorbeeld : in de eerste gedaante / moet een ieder op het enkel woord / Val val! dat 'er geroepen word / aanstonds en vaardig overboord en in zyne hem aangeweeze Sloep vallen / by zyn eigen dol/ en eigen riem/ de dollen en stroppen gereed hebbende/ zyn/ om terstond alles/ waar toe hy geschikt is/ aan te vatten/ (want de Visch zal hen niet afwachten) en dus met alle d'andere gedaantens ; een ieder moet zich dan/ aanstonds gereet zynde/ volgens zyne order / wel gewapent op zynen post begeeven.

Deeze nu aangeweeze gedaantens in de Visschery / vertoonen zich kortelyk ieder in haar byzonder gebruik/ als vervolgens blyken zal.

De Walvischvangst in haare eerste gedaante en behandeling beschouwt.

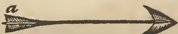
MEest word nu de Visschery in 't Westys en voornamentlyk by de Ysvelden ondernomen; deeze beschreeven zynde / zullen we die in 't los Ys en om de Oost mede aan 't Land met weinig woorden gedenken. Eerste gedaante van de Visschery, wat die zy.
Gemeenlyk zoekt men op de hoogte van 75 of 76 Graden het Ys aan te doen; verder langs het zelve tot 77 Graden gekomen/ tracht men naar een gelegentheit om daar in te zeilen/ want tusschen de 77 en 79 Graaden/ begeeft zich het meeste gros der Schepen/ wanneer men 'er opening vind/ in 't Ys/ trachtende door het los Ys/ voor aan den zoom door de Zee gebroken / door te dringen / tot aan de vaste en groote Ysvelden. Om wat reden deeze hoogte van Graden en deeze Ys-

Ysvelden verkooren worden / is hier voor in 't tweede en derde Deel der Beschryving genoeg getoont. Als men deeze Velden / somtyds 6 of 8 mylen in den omtrek beslaande / bereikt heeft / komen 'er dikmaals veele Schepen zich aan vast maaken / 't zy met een Paardelyn of een Kabeltou verzien met Neushaaken / in voorafgehakte gaten van 't Ys vast gelegt en geankert ; alsdan worden 1 of 2 Sloepen / ieder met 6 Mannen / 7 Lynen en 3 Harpoenen / een aan den voorganger zynde / verzien / d'eene aan Stuurboord / en d'andere aan Bakboord leggende / en op de brandwacht omtrent een Musket schoot van 't Schip gezonden / die het tegen dit Veld aanleggen / verwachtende de Visch van onder dit Veld / of ook wel langs het zelve op te komen / want deeze Visch zich elders daar onder begeeven hebbende / kan zodanig een groot Ysveld / zonder ademhaling / niet onder door zwemmen / en komt dan zomtyds boven om adem te scheppen ; maar indien men de Visch tegen een der flarden of tusschen kleine Ysschotsen ziet opkomen / wanneer dit te verre buiten het bereik der Sloepen is / en vervolgens dan weer onderloopt / mist men die en is ontsnapt. Hier uit is nu wel te begrypen waarom men de Velden verkiest.

De Viſch nagespeurt en Sloepen op brandwacht uit gezonden.

Het Schip zeilende / word alsdan op deeze wyze de Visch nagespeurt : een der Sloepen op de Brandwacht achter het Schip uitgezonden / gaat midlerwyl de Commandeur op 't Verdek wandelen / en een der Harpoeniers voor op 't Schip / om allerwegen uit te zien of men geen Visch gewaar word ; deeze bespeurende of elders hoorende blaazen / roept of wenpst men die van de Sloep toe / Visch te zien. Deeze Sloep of de voorverhaalde Sloepen / de Visch van onder een Veld ziende opkomen / roeit men in aller eil naar de zelve toe / en by de Visch gekomen / schiet men 'er de Harpoen in. Deeze Harpoen is een van booren gescherpt Yzer ter langte van 33 duimen / gelyk deeze afbeelding vertoont :

De zelve opgedaan word geſchoten.

Aan 't ronde huis of den Kooker *a* word den Voorganger vast gemaakt / met een gesplitst oog dat met een dun bindtouwetje word toegebonden / op dat die niet afglyden zou. Deeze Voorganger word van de allersterkste Hennip gemaakt / moet wit / leenig en ongeteert zyn / om in de Groenlandsche koude wel te konnen buigen / zynde omtrent 36 voeten lang. In 't huis of den kooker van de Harpoen word een stok / ter lengte van 7 of 8 voeten gestoken / waar aan den Voorganger mede vast gebonden is / alzoo de Harpoenier door 't bestier van deeze stok / te beeter in de Walvisch schieten kan. Deeze met de Harpoen getroffe Visch / om zynen Vyand t' ontwyken / en zich gewond voelende / begeeft zich schielyk weer onder 't Veld of d' omleggende Ysschotsen / en noch onvermoeit zynde loopt de eerste 5 Lynen uit het achter lynhok / schoon met een slag om de Sloepssteven weerhouden / zeer schielyk en snel uit ; de

Man-

Manſchap op 't Schip de wacht houdende / dit ziende / en Val val! geroepen hebbende / komt 'er eerlang de Sloep aan d' andere zyde geleegen / of een andere Sloep by / die zyne 5 achter Lynen als dan met een ſchootſtek aan deezen opheelt ; maar te laat gekomen / heelt de eerſte zyne 2 Voorlynen / noch tot een voorborg hebbende / eerſt zelf op zyne achterlynen / roepende en ſchreeuwende luitkeels om hulp. Dit vindenwe heel aardig door een ervaare Dichter dus beſchreeven:

De Harpoenier ziet om, zoo ras men ſpeurt een Viſch,
Hy legt zyn riem dwars neer, en gaat het roeyen ſtaaken,
Stapt over bank, en ſtaat gereed om wat te raaken.
Vyf Lynen achter in, en voor nog twee tot borg,
Elk by de drie duim dik, dan is men buiten zorg,
Te vooren al geſpliſt. De vyf die achter leggen,
Zyn ruim zes honderd vaam, men mag met waarheit zeggen:
Dat zeven Lyns geſpliſt, de vyf en twee te ſaam;
Wel reiken van 't Harpoen, agt honderd vyftig vaam.

En verder:

't Sa Mannen, elk zie toe, waar zalme hem onderſcheppen?
Zie ginder voor dien zoom; elk gaat zich dapper reppen.
Val, *val:* wanneer men dit van 't opperhoofd maar hoort,
Elk rolt gelyk een kloot voort daadlyk over boord.
De rappe gaſten, als de brakk' en haazewinden,
Zyn eer men honderd telt, dan nergens meer te vinden.
Of 't klaar, of graau weer is, of 't hagelt, ſneeuwt of miſt,
Daar word niet naa gezien, en nimmer tyd vergiſt.
Men roeit 'er recht op aan, geen roeyer durft omkyken,
Om niet door Viſch of Staart, die ſchrik baart, te bezwyken.
Dus roept hen moedig toe, de Harpoenier vol vuur,
't Sa Mannen wakker aan! hy is ons, binnen 't uur.
Pas op nu Stuurder, zoo, zoet, ſachjes, zonder ſchreeuwen,
Haal uit! Courage, Sa! als Turken en als Leeuwen.
Dat 's braaf! nu zyn we 'er by; zit vaſt: de riemen in,
De Lynen kant en klaar, dat 's weer een nieu begin.
De Harpoenier ſchiet toe, dat hem de beenen beeven;
Welk oorlogs Kapitein zou niet de moed begeeven?
't Harpoen zit wakker diep; daar drilt de ſtok 'er uit;
Dat vlyt de gaſten wel.

Wanneer dan by verzuim op 't Schip goede wacht gehouden is / of dat het Volk om laag zynde / niet tydelyk te voorſchyn komt / en dus te laat komende / echter legt men in de Sloep 2 ſlagen om de Steven;

En hoe men met de geschoote Visch handelen moet. dus toont de Sloep voor met de randgaard tot aan 't water / en om het Ys te myden / viert men dan eens toe / dan weer aanhoudende / staande de Sloep half over end / zoo veel de zelve van vooren lyden kan / tot zoo lange de Harpoen slipt of de Lyn breekt; waar door men dan de Visch niet ziet magtig te worden / eindelyk met 7 Lynen het endtje moet laaten slippen / want de Visch noch niet afgemat zynde / is te sterk en met geen kragt te keeren; eer zou ze een kabeltou aan stukken rukken / dan ze zich daar meede weerhouden liet : gelyk verscheide maalen in 't bezette Ys gebleeken is / werpende hem in een gat een strik om den Staert. In 't zwemmen nu deeze tweede midlerwyl aldus opgeheelt en daar aan vast zynde / houd ze wederom met eene / en somtyds naar toestand van zaaken / ook wel met 2 Sloepen om de steven / om dus de Visch allenks te vermoeyen / die door dit weerhouden en den zwaaren torn der Lynen afgemat word / in zyn loop begint te vertraagen / zulks zy mede ten einde ademloos word / en genoodzaakt / eer 10 Lynen uitgeloopen zyn / wederom boven te komen; want het iets ongemeens is / zoo men een derde / (die niet verre van daar / op deezen het oog heeft) moet opheelen. De Visch dus van onder het Veld wederom opkomende / is / gelyk men wel vermoeden kan / zeer vermoeit / en moet dan ook te langer / zynen adem haalende / boven blyven / om zyne krachten weer te herwinnen. De Sloepen onderwyl zich een kanonschoot verre langs het Veld onderling verdeelt hebbende / en wederom by de Visch gekomen / schiet 'er de eerste noch een Harpoen tot meerder verzekering in / of d'eerste slippen mogt / en die van 't Schip met een Geus of Sjou seyn gegeeven hebbende / aan wat zyde de Visch gezien word / komen 'er die van d'andere zyde mede by ; alsdan begint men te lenssen / en men tracht de Visch met Lenssen van 6 voet lang / in welkers koker een stok van agt voeten lengte steekt / tusschen zyne ribben tot in 't ingewand te treffen en dus te dooden. De punt of schaft van de Lens / op de ribben

Die gelenst word, krom of stomp gestooten / roept de Harpoenier weer om een andere / vermits 6 Lenssen / te weeten / 3 aan ieder zyde van de Sloep / tot dit werk aldaar gereed leggen ; De Visch dan onderwylen weederom onder geschooten / neemt hy zyn sloeps mokertje / vyl / en wetsteen met hem voor in de Sloep / om tot dit werk gereed te hebben; alsdan legt hy deeze kromme Lens op de Steven / slaat die met het mokertje recht / vylt en wet ze wederom scharp / terwyl men met de Sloep al roepende koers naar de Visch stelt / om die weder op te speuren. Deeze Lens is een yzere Spies / voor breed en Scherp met een spitse punt / en achter met een holte of koker verzien / waar om de zelve te bestieren / een Stok steekt / gelyk dit afbeeldsel vertoont.

De Lens op een bequaame plaats / achter de Vin en omtrent het Hart / tot den koo-

ker

ker of den ſtok/ tuſſchen de ribben in de Viſch geſtoken/ begint nu eerlang de zelve in plaats van water/ onder 't ademhaalen/ bloed te blaazen; maar indien deeze lensſteeken op de ribben afſtuiten/ als dikmaals gebeurt/ maaken ze geen doodwonden/ waar op dan ook geen bloedblaazing volgt/ ten zy de Harpoen tuſſchen de ribben door geſchooten was; want het bloed uit het lyf in de keel komende/ word het aldus door den adempyp derwaarts gevoert en teffens met het water uitgeblaazen/ dat door geen doorgaande ſteeken/ op de ribben ſtuitende/ niet geſchieden kan; gelyk mede de ſlippende harpoenwonden wel weer geneezen konnen/ als ons aan der zelver litteekens gebleeken is.

De Viſch dus gelenſt/ zwemt al ademende gints en herwaarts/ ſlaande ondertuſſchen/ doch d'eene min en d'andere meer/ geweldig met de Staert en Vinnen/ om deeze lensſteeken zoo veel mogelyk te ontgaan. De Harpoeniers/ die zich nu ter weerzyden van de Viſch laaten roepen/ om deeze ſlagen t'ontwyken/ roepen ſomtyds: ſtryk! dan weer/ roei aan! dat om te beſchouwen een zeldzaam gezicht baart/ maar voor deeze beſtryders/ſomtyds met een wilde Viſch/ ook wel een vervaarlyke en hachelyke ſtryd word/ want indien deeze ſlagen treffen/ zyn ze naar de kragt en zwaarte van 't ligehaam/ ook kraehtige en zwaare ſlagen/ zulks waar die raaken/ geweldig hard aankomen/ ſlaande ſomtyds Sloepen in den grond en aan ſtukken/ waar mede eenig volk te ſneuvelen komt/ of zwaar word gequeſt Niet min aardig dan 't voorgaande/ merkt deezen Dichter 't Lenſſen aan:

Leg riemen binnen boord, neem Lenſſen in de hand,
Oranje blaaſt hy al, ſteek tot in 't ingewand.
Het brieſſend heete bloed, ſpringt uit verſcheide gaten,
Verre over hals en kop; zoo dat zulk aderlaaten,
Hy jaarlyks niet behoeft, heeft hy 't eens uitgeſtaan;
Laat hem wat ſpartelen, ſtraks is 't met hem gedaan.
De naare en bange dood doet hem den ſtaart zoo rukken,
Kon hy daar meê begaan, in honderduizend ſtukken,
Zou hy de Sloepen ſlaan.

Wanneer deeze ſteeken wel treffen/ word zodanig een Viſch ſomtyds/ zonder dat hy zich weer onder water begeeven kan/ gedood; En eindelyk gedood. maar meeſt/ om zyne Vyanden t'onwyken/ begeeft hy zich/ een weinig uitgeruſt hebbende/ of half zynen adem gehaalt/ weder onder 't Veld/ alwaar hem zyne ontvange wonden/ vermoeping en half herhaalden adem/ niet lang verblyf vergunnen/ dies loopt hy voor de tweede reis/ zelden meer dan 1 of 1½ Lyn uit/ nademaal hy door

ſchrik

schrik en verbaastheit belet word verder te loopen; waar by komt/ dat zyne wonden/ doodelyk zynde/ hem noodzaaken weder te doen keeren/ midlerwyl hy geen tyd overig hebbende zich te redden / aan zyne wonden sterft of ademloos onder het veld smooren moet. Eerlang zonder eenigen uitstel komen dan alle Sloepen by een / en achter elkander geschaart/ tracht men met alle magt de gestorve Visch van onder 't Veld naar zich te haalen / want indien men daar mede vertoefde / zou hy door zyne inwendige hitte van zyn bloed eerlang zwellen/ en dus tegen 't Ysveld opryzende eenige holte boven zyn ligchaam door 't doopen van 't Ys maaken / waar door deeze onderneeming wel haast ondoendelyk vallen zou; indien dit echter te bezwaarlyk valt / terstond haalt men 't bygeleege Schip / en wind de Lyn of beide de Lynen om de groote Spil / of tracht met zeilen de Visch van onder het Veld te sleepen/ en dit niet gelukkende/ moeten de Harpoenen slippen of de Lynen aanstukken. By aldien de Visch nog leeft / en voor de tweedemaal weder van onder het Veld komende / is hy door dien zwaaren torn der Lynen/en voornamentlyk door zyne wonden eindelyk zoo vermoeit en magteloos geworden / dat hy zich alsdan zeer gemaklyk laat dooden. De Visch dood zynde/ kentert of draapt zich veeltyds om / 't zy dat dit natuurlyk zy/ of wegens de zwaarte der Lynen / en dryft dus met den buik boven; dit ziende/ hoort men aanstonds uit alle de Sloepen een groot geroep en gejuig/ elkander met de Mutsen over 't hoofdt toewuivende / schreeuwende en roepende : Geluk Commandeur geluk met de Visch; waar op de Commandeur wederom antwoord: U ook zoo mannen al te maal; want meest alle hebben ze belang hier by.

Hoe met de doode Visch gehandelt.

Nu tyt men aan 't werk om d' uitgeloope Lynen weder in te palmen/ en in de Sloepen allenks wederom aan schyven ordentelyk in 't Lynhok weg te schieten. In 't uitloopen moet de Lynschieter wel toezien/ dat 'er door den snellen uitloop geen bogten achter den anderen vattende / in strikken 't Volk om arm of beenen slingeren / of om de Steven of aan 't Ys zich hechten / zulks 'er geen ongelukken den Volke of de Visch mogte overkomen.

En Lynen weder ingehaalt.

Van deeze Sloepen onder des / die niet dan alleen gelenst hebben / en geen Harpoen geschooten / roeyen 2 Sloepen en een Lyn daar onder door / om de vaste Lynen op te vangen / en dit verricht hebbende / leggen ze ieder een voor in de keep van hunne Steven / en beginnen 'er dan gezamentlyk aan te haalen / om de Visch zoo verre te doen kenteren / dat men 'er de Harpoenen uit snyden kan / en teffens de noch in steekende Lenssen uittrekken / door de Visch in 't Lenssen uit de hand gewrongen / of met voordacht tot meerder quetzing daar in gelaaten. Dit gedaan zynde / roept de Speksnyder of een der oudste Harpoeniers om een Staertmes / vermits ieder Sloep onder de Dosten aan boord een touw heeft/ waar in zodanig een mes hangt; De Staert dan afgesneden / snyd hy mede in ieder vin een gat / waar door die beiden met een

een Vintouw daar toe gebezigt / over den buik om geen water te konnen ſcheppen / by een worden geſort / nevens de twee ſtaartſlippen daar by / de middelknokkel uitgeſneden zynde / alzoo ze geen nut doet / laat men zinken. Naa deeze verrichting ſteekt men een gat in 't plug of ſtaartend / waar door met een darde-hand een boegſeertouw word geſtoken / boegſeerende dus de Viſch / het plugend voor / met alle de Sloepen naar boord / want de mond in 't ſterven zyn kracht om te ſluiten verliezende / gaat door zyne zwaarte open / zoo dat de Viſch met een open mond / bezwaarlyk voort te krygen zou zyn. Dit ſtaart affnyden en 't boegſeeren word mede door dien Dichter dus geeſtig vertelt:

De Viſch naar boord geboegſeert.

Nu Mannen hy is dood; eer men aan 't ſnyen, 't ſcheuren
Kan komen, moeten eerſt de Vinnen vlak op 't lyf
Met touwen vaſt geſort. Neem 't Spekmes, dat is ſtyf
Twee voeten lang, en 't hegt, zoo lang een man kan vaamen;
Sny af de Staart, door 't lid moet gy het netjes raamen.
Een gat nu door den ſtuit, en ſteekt 'er 't ſleeptou door.
Wy moeten met hem heen, maar 't achter end moet voor.
Boegſeer hem nu aan boord; doch 't wil zoo luttel ſchieten,
Een onverduldig volk, zou 't ligtelyk verdrieten.

Tweede Gedaante der Walviſchvangſt, het Flenſſen genaamt, hoedanig hier mede omgegaan word.

AAn boord gekomen / maakt men de gevange Viſch met een touw op zy vaſt; dan laat de Commandeur / den Kajuitwachter een houte bak met brandewyn gereed hebbende / ieder drie lepels vol van deezen ſterkken drank nuttigen / waar op de Spek-Koning / een der onervaarenſte Matroozen / die als van 't hoofdt tot de voeten van traan druipt / dubbel rantzoen heeft / en 't overige in een fleſje voor hem bewaart. Vervolgens word 'er weder ten ſpoedigſte de Brandwacht uitgezonden / die als gemelt is / hunne poſt waarneemen. Dus dan deeze / of meer anderen daar by opdoende / en geen blyk ziende voor eerſt meer Viſch magtig te worden / of dat men door maaling van 't Ys daar niet durft vertoeven / zoo begint men zich dan tot het flenſſen gereed te maaken / ſcheerende de 2 Spektakels / als mede het Kenter en Neusjyn / wiens voven blokken alvoorens / noch in Zee zynde / daar toe reeds op haar plaats zyn gehangen; alsdan vat een ieder zyne te vooren gereed gemaakte Gereedſchappen / tot het flenſſen behoorende / ter hand; ook zet men eenige vaten uit het Flensgat / op 't onder en boven dek voor 't Breſpit of op de Hut / min of meer nadat men Viſſchen om te flenſſen heeft. Dit Flensgat / hier toe naar

Rantſoen genoten.

Toestel tot het flensſen gemaakt,

proportie van 't Schip in 't ruim gemaakt en opgeruimt / de Voorspil gezet / bomen in de Spillen / 't end van de 2 Spektakels daar om / laarzen en spooren aangedaan / en voorts alle Gereedschappen by der hand en gereed zynde / zoo haalt men de Visch onderwylen ook wel onder 't opruimen aan Bakboord op zy / met het plugend voor / dat met een ankertakel voor aan de Fokkemast zynde / een weinig word opgezet / het hoofdt naar achteren / alwaar de Neushaak met een lange strop aan 't Neusjyn vast / in 't groote Want hangende / voor eerst voor in zyn mond of onderlip / nu op zyn rug leggende / word ingeslagen ; dan word de keel of 't onder kaaken / met dit Jyn zoo verre opgewonden / dat het een weinig boven water is / anders zouden de Speksnyder en zyn Maat / daar op gekomen / met de keel of dit kaaken wegzinken / waar voor deezen op het lyf niet hoeven bezorgt te zyn.

En hoedanig hier mede word omgegaan,

Dus nu de snaaren gestelt / gaan de Speksnyder en zyn Maat op de keel en 't hooft / en 2 andere Harpoeniers op 't lyf hun werk verrichten / hebbende ieder een Sloep by zich / te weeten aan 't hoofdt en aan 't lyf / in welker Sloepen ieder / 2 Mannen zyn / Malmokken genoemt / en zulks om dat ze somtyds / de Visch over zynde / terwyl de anderen het Schip opruimen / met hunne haaken eenige Malmokke Meeuwen / die op dit smeerig water aazen / doodslaan / waar van dan Poespas word gekookt ; deezen zyn gestelt om met hunne Mokhaaken de Sloepen / tot des Speksnyders dienst / aan te haalen en aan te houden / daar zy 't noodig achten / waar in niet alleen hunne Gereedschappen / als Messen / Strykers / Wetsteenen / Dardehanden / en Spekstroppen leggen / die zy dan het een / dan het ander moeten toereiken / weer aanneemen en daar in leggen / maar ook moeten ze / aan de zyde van de Visch gekomen / daar zy wegens de ronte niet konnen staan / somtyds op den kant van de Sloep gaan zitten en daar aan leunen.

't Spek afgesneeden, en hoe,

Deeze Speksnyders nu / snyden voor eerst het Spek dwars over 't Lyf / in riemen van 1½ voet breed / maar het lengstuk achter de Vinnen en nevens de Oogen / alwaar 't groot kenterjyn word aangezet / snyd men 2 voeten breed. Buiten aan 't water een lange snee dwars door alle de voorige sneeden gegeeven / word door ieder stuk nevens het water een gat gestoken / om 'er een Spekstrop met een Dardehand door te steeken / waar naa het Voorspektakel op 't lyf d'Achtertakel op 't hoofdt of de keel daar word aangezet ; wanneer dan de Spilgasten aan beide de Spillen beginnen te draayen. Die op 't lyf loozen dit in de vliezen op het vleesch af / ter lengte van 5 of 6 voeten / dan word het weder dwars afgesneeden / ter groote van 1 of 1½ Quardeel Spek / zwaar genoeg om over te winden ; op de keel word het tot in den mond doorgesneeden / dryvende het voorste dan los op 't water / 't achterste eenigzins aan de tong vast zynde / word daar af / als op het

het lyf geloost; dus snydende / roept men telkens / door de brandewyn en den lust tot dit werk vol leeven zynde: achter draaiom! voor draaiom! voor benje eerst! achter benje, voor draaiom! lustig mannen, 't is om de brandewyn .,.draaiom! Deeze eerste hagjes in 't Schip zynde / worden door de Strantsnyders / terwyl men de andere alweer opwind / van haar vleesch / vliezen / en kreng gezuivert / en aan flenshagjes van een voet in 't vierkant gesneeden / die door de Piekeniers met hunne haakjepieken door 't flensluikje in 't Ruim geworpen / aldaar van de Spekkoning worden weggestouwt. Hoedanig vernuftig de kentering van de Visch word te weeg gebracht / is door den zelven Dichter dus aangemerkt:

Wat gedrag daar omtrent waaigenomen.

Een aardig gaauwe greep, gun dat ik het u zeg,
Heeft dit vernuftig volk; een Ezel zou 't nooit droomen,
Naau weet ik hoe dit is in 's menschen brein gekomen:
De Visch heeft hoek noch kant, is glad, onnoemlyk zwaar,
Geen ketting, haak, nog leng, gebruikt men geenzins daar.
Zy kanten hem met hem: hy 's dood; wat's dat te zeggen?
Die wat langmoedig is, zal ik het uit gaan leggen:
De Visch moet zyn gekant, niet onder, noch om 't lyf;
Hoe vat men hem dan aan? zy neemen tot geryf
Een mes; een snee langs 't lyf, tweedwers, zoo naar beneeden,
Digt tegen 't boord van 't Schip, zegt 't Opperhoofd, met reden:
't Gat door den binnen kant, 't Jyn vast daar aan genaait;
Wind aan zyn eigen Spek; sny los, de spil maar draait.
Hoe meer de riem verlangt en hoe zy laager snyen,
Hoe makkelyker hy by 't Schip op komt te glijen.
't Haalt recht op in het lood, 't kan niet te veel of min,
't Blyft net van pas en hoog, volkomen naar hun zin.

De eerste kentering / waar van het meeste Spek komt / overgewonden / word het groot kenterjyn met de groote Spil of 't braadspit aangehaalt / en 't gemelde lengstuk / zoo verre op de Visch geloost / terwyl die al loozende kentert / tot dat hy met de zyde en baarden boven komt; alwaar dan het Neusjyn van de keel nu los zynde / met de Neushaak voor in den neus word aangeslagen / en de neus met magt van Volk zoo verre opgehyst / dat die nevens de baarden genoeg boven komt; dit Spek van deeze tweede kentering op de zelfde wyze overgewonden en in 't Ruim gebragt / heeft de Speksnyder / hier zoo veel Spek niet als op de keel vindende / de baarden ondertusschen van 't neusbeen wat los gesneeden / waar aan dan 3 baardankers met haare klaauwen worden gehegt / daar in de 2 Spek-takels met een voor-of Anker-takel worden ingehaakt / en een halstaly van onder het Bezaanswant daar in geslagen / om de zelve uit de keel iets achteruit te tallen / als-

Vreemde wys om de Visch te kenteren.

Hoe de Baarden uitgesneeden,

alsdan zijnd de Spekſnyder de zelve voort geheel los / en dus worden dan de eerste zy baarden met deeze 3 takels in haar geheel opgewonden en in 't Schip gezet; aldaar tusschen het groote en 't voorluik leggende / worden ze door den Strantsnyder eerst van haar overbloedig tandvleesch gezuivert / dat dan door de Piekeniers met hun haakjepieks word over boord geworpen. Naa deeze verrichting / worden ze met baardbylen aan bossen van elkander geklooft / de groote maat of overmaatbaarden / 3 / 4 of 5 in een bos / en de kleinen of ondermaatbaarden 5 of 6 in een bos ; dus kan dan een Visch van 50 Quardeelen Spek / omtrent 40 bossen en van zodanig een zyde 240 of 250 Maatbaarden / nevens noch omtrent 200 kleine of ondermaatbaarden uitleeveren / weegende schoon te samen 900 of 1000 ℔ / en dus nat met haar tandvleesch 1200 of 1300 ponden. Echter kan men dit niet net weeten / nademaal Visschen van gelyke groote / somtyds zeer ongelyke baarden in lengte en zwaarte uitleeveren. Dit uitsnyden en overwinden der Baarden / word mede niet onaardig dus verhaalt:

En daar meê omgegaan word.

Hoe veel baarden gemeenlyk een Visch uitleevert.

Het Spek nu weg gesneên, zoo komen blood de baarden,
Van d'eene kant, de Visch, (men houd ze in groote waarden).
Van binnen in den mond aan 't neusbeen vast gegroeit,
En ongeloofljk digt, zy dienen uitgeroeit.
De grootste Meester in de kunst der Chirurgyen,
Deê niet, zelfs door de tang van *Aquæpendens*, glyen,
Dees grooten *Polypus*, zoo wonderlyk getakt,
En onbeweeglyk vast: neen; 't moet 'er uit gehakt,
Met beitels, ankers, en verscheide soort van messen;
Men snyd het rondom los; 't getal driemaal van zessen
Is daar aan bezig, zy staan op en in den kop,
En op de barringhouts, de rest van boven op,
Om 't schaaken van twee Jyns; men hyst dan aan het takel:
En 't schynt, voor die dit nooit gezien heeft, een mirakel.
De gantsche zy word met drie ankers vast gevat,
Men wind, hyst, snyd en scheurt, met zulk geweld, zoo dat
De nagels, schyfs, en bloks, en loopers staan als snaaren;
't Hout is van 't eelste stof, en Want van 't beste garen;
't En leed het anders niet. Dus krygen zy het los,
Als 't hangt en boven komt, het schynt bynaa een bos.
Het word op d'overloop terstond dan neergestreeken;
Men klieft het daar van een, men gaat het kleinder breeken,
Tot vyf, zes aan een bos, dan door de luiken neer,
En tusschen de quardeels gestoken.

Deeze baarden dus van elkander geklooft / worden voor eerst op 't Boven-of Onderdek / tusschen stutten daar toe gemaakt / opgestouwt en

en neergelegt. Dit verricht hebbende/ begint men ten laatsten aan de derde kentering/ om de Visch tot zoo verre te kenteren/ dat die op de eerste zyde/ met zyn neus of kruin / tegen 't Schip aan / en 't einde der baarden dwars daar af gelegen hebbende/ nu met zyn neus of kruin/ dwars daar af/ en 't einde der baarden daar naa toe komt te leggen; het Spek dan van deeze derde en laatste kentering/ op de voorgaande wyze over en in 't Ruim gebragt/ zoo word met deeze zy baarden wederom als met de voorigen gehandelt; daar naa het lengstuk nedergelaaten/ en gelyk het andere Spek in 't Ruim geburgen; zynde dit lengstuk van een Visch van 50 Quardeelen/ 30 of 32 voeten lang.

Indien men nu alleen maar een Visch heeft gevangen/ en alhier geen kans ziet meer op te doen/ of wegens de maaling van 't Ys van plaats veranderen wilde: zoo kon men deeze gevange Visch / zonder te gaan slaapen/ eerst flenssen; maar wy stellen hier nu/ dat 'er 5 Visschen/ teffens naa den anderen/ zonder te slaapen/ gevangen zyn/ waar mede reeds merkelyk meer dan de gewoone waaktyd is verloopen; deeze waaktyd reekent men in Zee/ met 3 quartieren/ 8 glazen/ en de slaaptyd 16 glazen; in 't Ys/ met 9 quartieren 8 en 8 glazen; aldaar in de Visschery of het daar aan vereischte werk beezig zynde/ is 't waaken geheel anders als in Zee/ namentlyk 16 glazen/ en 't slaapen 8 glazen/ ten zy het met het werk anders uitkomt/ om 18 of 20 glazen te moeten waaken/ doch hier tegen laat men wel weer 10 of 12 glazen slaapen. Deeze in 't werk zynde gewoone waaktyd van 16 glazen/ met het vangen van deeze 5 Visschen ruim verloopen zynde/ zoo gaatmen / na dat de brandewyn door den Commandeur gelast is uit te deelen / 't gebed gedaan en de Kok geschaft heeft / voor omtrent 10 glazen slaapen; deeze slaaptyd om zynde/ heeft de Kok of Koksmaat de kost wederom klaar/ en den Commandeur gepoort hebbende/ vraagt hy hem / of het gebet zal worden gedaan; hier toe bewilligt / poort hy al 't volk by kooijen om/ en luit de klok tot het gebed. Naa deeze verrichting vraagt de Kok weder of men zal opschaffen / dat dan / indien 'er geen merkelyk belet zy/ word toegestaan; hier op luid men wederom de klok om te schaffen. De gewoone order in 't schaffen is om de 16 glazen/ of driemaal in den tyd van 24 uuren: maar wanneer het somtyds met het werk zoo geleegen komt/ is 't wel eens 14 en dan weer 18 glazen; doch 18 glazen geweest zynde / word het vervolgens weder zoo 't mogelyk is/ om de 14 glazen geschikt. Immers/ altoos blyft deeze order driemaal in den tyd van 24 uuren: overmits men hier door in deeze koude Gewesten/ met een ordentelyke eetenstyd het lyf fris houden moet / zoo dat men hier in naaukeuriger/ dan in 't slaapen is.

Hoedanig de slaap en waaktyden worden waargenomen.

De gestelde 5 Visschen gevangen en opgedaan / daar op geschaft/ geslaapen en weer geschaft hebbende / laat de Commandeur / eer men weer aan 't werk gaat/ door zyn Kajuitwachter/ wederom als te vooren/ de brandewynsbak boven brengen / die zich dan op 't Bakskuik

of de Stuurplegt nederzet / roepende luidkeels; Bezaansſchoot aan! Bezaansſchoot aan! Dit hoorende / komenze allen om dezen bak / neemende ieder 3 of ten hoogſten 4 lepels vol / voor zyn rantzoen. Ondertusſchen genieten de Commandeur met zyn Hooge Officieren / als de Stuurman en de Harpoeniers / in de Kajuit mede een kopje gesuikerde brandewyn / ten zy dat het werk zulks niet vereiſcht / alsdan gaat hy nevens hen mede aan deeze bak een ſlokje neemen.

Dus nu zich naa 't viſſchen wederom vervarſt hebbende / begint men zich weder als te vooren / tot het flenſſen gereed te maaken. De eerſte dan van deeze 5 / als reeds vertoont is / geflenſt zynde / zoo is den tyd van 10 of 12 glazen bereids verloopen; indien men nu deeze 5 Viſſchen in 2 termijnen zou willen flenſſen / flenſt men 'er dan noch een / die men / alles opgeruimt en gereed zynde / in den tyd van 7 of 8 glazen flenſſen kan; hier naa word nu de ſlaaptyd uitgeſtelt / doch tydelyk met een tusſchenpoos onder den arbeid eens geſchaft; vervolgens gaatmen naar maate van 't waaken / wederom voor den tyd van 10 of 12 glazen ſlaapen. Middelerwyl 'er nu een zwakke wacht word bezet / en niet geviſcht kan worden / zoo laatmen de Chirurgyn en de Kajuitwachter wel alleen de wacht houden; doch eenigzins gevaar duchtende / neemt de Commandeur zelf / of een van zyne Harpoeniers deeze wagt waar: maar in de ruimte zynde en vermoeden van Viſch op te doen / blyft een der Harpoeniers met 2 of 3 man / beſt in 't werk te miſſen / met zyn ſloep op de brandwacht leggen. Deezen 1 of 2 glazen op de voornoemde wacht geleegen hebbende / terwyl het volk pas even de ſlaap heeft gevat / en alsdan vaſt raakende / roept een van deeze op 't Schip de wacht houdende / terſtond: Val val! Deeze Viſch gevangen hebbende / en daar op wederom vaſt raakende / of dat men onderwyl genootzaakt word met het Schip en de Viſſchen te ruimen / zoo kan men op diergelyke manier zeer worden afgemat / zulks men al roepende met de riem in de hand wel in ſlaap vallen zou. Indien 'er dan geen verhindering om te ſlaapen voorvalt / en de voornoemde glazen uit zyn / de oeffening van Godsdienſt waargenomen zy / geſchaft en de brandewyn om gedeelt / gelyk reeds gezegt is / zoo flenſtmen vervolgens dan de 3 overige Viſſchen / op zodanig een wyze als de voorigen / in den tyd van 18 / 20 of 22 glazen / naa de Viſſchen groot / 't Schip wel bemant en de orders wel geregulcert zyn; men ſchaft dan tusſchen 't werk op zyn tyd / maar gaat niet ſlaapen / voor den arbeid afgedaan is.

Deeze ſlaaptyd geruſt hebbende / en al 't flenswerk opgeruimt / laat men de wacht wederom in de gewoone quartieren rond gaan / als te vooren / en alhier noch eenigen tyd willende blyven leggen / ſtelt men de brandwacht weder uit; doch in den tyd van 1 of tweemaal 24 uuren geen Viſch verneemende / begint men zich tot het afmaaken gereed te maaken / dat echter door beletſel van Viſch die zich op doet / wel 3 / of 5 etmaal kan uitgeſtelt worden: maar langer leggende / begint het flens-

flenswerk te traanen/ en 't zou te schaadelyk zyn/ doch in 1 of tweemaal 24 uuren kan 't niet schaaden/ terwyl 'er midlerwyl meer bloed dan traan uitzyppen zal.

Derde Gedaante van de Walviſchvangſt, het Afmaaken genoemt, hoe hier mede gehandelt word.

Toestel tot het afmaaken, of derde gedaante der Visschery.

WAnneer dan geen beletsel voor 't afmaaken voorvalt/ begint men 't by 't voorluik eerst op te ruimen/ stouwende tusschen deks alles met leege vaten en brandhout vol/ en zoo veel spek als 'er van 't voorige opruimen leggen kan; d'overige vaten plaatstmen zoo lang boven/ op de Hut en in 't Schaapehok voor 't Braadspit/ van 't voorgaande opruimen tot het flenssen noch vol gestouwt zynde; en vermits men de groote Spil/ als by 't flenssen niet noodig heeft/ zet men deeze zoo lang op de Stuurplecht twee hoog op elkander/ tot aan de tweede laag die vol water is: alsdan licht men een vat uit/ waar naa d'anderen met een spoorstok konnen op zy geschoort worden/ zulks het water dan in 't ruim stort/ dat wederom achter/ waar beide de pompen gaan/ word uitgepompt; doch d'onderste laag laatmen echter vast leggen/ die met kopere pompen word leeg gepompt/ en verder met zwabbers droog uitgewist. Dus nu vier laagen tot aan 't spek in 't flensgat opgeruimt hebbende/ zoo word dan midlerwyl de Spekgoot en Bank mede boven gereed gemaakt; deeze Bank ter langte van 20 en breete van 2 voeten/ op 3 of 4 kleine vaten of schraagen gezet/ word 'er de Spekgoot van de zelve langte/ wijd en diep $1\frac{1}{2}$ voet/ voor gestelt/ met het eene end op de lyst van 't groote luik/ of op een blok of breeuwstoel/ en 't andere over dit voorluik/ alwaar een groote spekmaniering word aangehangen/ reikende omtrent op de gemelde onderste laag in 't Ruim; deeze dus geplaatst/ worden de Slippen der Walvisch-staerten/ buiten boord onder de Fokkerust hangende/ en binnen 't boord onder de schildbanken leggende/ hier toe aan stukken van 2 voet in 't vierkant gesneeden/ en van de Kappers op deeze Bank gelegt/ om 'er het spek op te kappen/ als zynde van een taayen en zenuwachtigen aart/ en daarom daar toe zeer bequaam/ want anders kapte men wel haast de Bank aan stukken/ en de messen eerlang bot.

Wat elk in deeze verrichting te doen staat.

Naa deeze verrichting/ neemt een ieder wel haast zyne daar toe vereischte gereedschappen ter hand/ gelyk te vooren in 't flenssen is geschied; de Strantsnyders hunne Strantmessen/ de Kappers en Banksnyders hunne Bank- en Kapmessen met de Strykers/ Wetsteenen/ Bank- en Handhaakjes. Insgelyks de Piekeniers hunne Spek- en Handhaakjes; de Gootmannen hunne schoppen/ om het spek langs de goot in 't Ruim te stryken; de Bootsman maakt 2 spekhaakjes

aan

aan de Karnaat / waar mede hy 2 hagjes te gelyk kan opzetten ; de Koning en Koningin hunne kloppers om 'er deeze haakjes mee in 't spek te slaan / als mede hunne pikhaakjes / om 'er deeze hagjes mee voor de hand te sleepen; en de Ruimgasten hunne spekbaaliegs / schootsvellen / spekkranssen en prikkers. Alles nu gereed zynde / wel geschaft en 't rantsoen genooten / roept de Commandeur : Sa mannen, rangeer, rangeer elk op zyn post! lustig Bootsman stryk af de Karnaat en zet spek op! Hier op begeeft zich ieder op zyn post / gelyk de voorstaande lyst vertoont; de Karnaat gestreeken / vat de Koning en zyn maat ieder een haakje aan / en slaan die met de handen of anders met hunne kloppers in 't spek; de Chirurgyn en zyn maat deeze en meer anderen opgezet hebbende / worden deeze hagjes van de Piekeniers met hunne pikhaken niet alleen voor de Strantsnyders gesleept / maar ook ordentlyk voorgehouden / vattende met hunne haaken het kreng / dat door de Strantsnyders / in 't Ruim flenssende / nu t'eenemaal zuiver word afgeschilt / en 't spek aan bequaame hagjes gesneden; de Piekeniers dit kreng overboord geworpen hebbende / doen weer als te vooren. Van deeze gezuiverde stukken by voorbeeld / neemt Willem Cornelisz. zyn gaading en werpt die ordentlyk op Klaas / zynde een Blok met 3 yzere pennen / alwaar dan Fredrik Cornelisz. die in deeze pennen slaande / van haar zwoort zuivert / en met zyn strantmes 't zelve affnyd; Willem neemt dit vervolgens met zyn handhaakje weder weg / en werpt het voor de Spekbank; alle dit van 't zwoort en kreng gezuiverde spek / word van de Persoonen in de Lyst Spek op Bank genoemt / gesorteert: het taayste naar de zyde van de Kappers geschooven en 't zagste om te snyden voor de Snyders gelegt / die ieder ten einde van de spekbank geplaatst zyn. Alsdan roepen de Kappers / Spek op Staert, en de snyders / Spek op Bank! de gemelde Perzoonen die zich wederzyds van de Bank verdeelen / en die de staert bedienen / werpen met hunne handhaakjes deeze gesorteerde hagjes op de staertstukken / d'andere voor de Snyders op de bank: Dit eerlang aan vinken van een half voet lang en twee duim breet gekapt en gesneeden zynde / strijken het met hunne messen weg en in de Goot; alsdan roept die geene die het zyne afgedaan heeft / als gezegt is / terwyl d'andere in 't sorteeren opziet / den roeper weer bedient. Welke bezigheit den Dichter dus beschryft :

en hoedanig met het spek gehandelt word;

Noch is 't maar half gedaan; Wat zal 'er nu meer resten?
Hou met langmoedigheit noch maar een weinig stal,
En leen zeg ik uw oor, aan 't geen noch volgen zal.
Bankhagjes zyn in 't Ruim van boven neer gesmeeten;
Hoe 't in de vaten komt, dient niet te zyn vergeeten:
Dat 's weer een ander werk, van onderscheiden zwier,

Zoo

Zoo groot in kracht niet, maar knaphandig rap en fier:
Ook niet in aâr gewaad, gelyk *Commedianten*
Gewoon zyn; neen: men ziet hun werk doen zonder wanten.
Hun Koning ſlaat zeer knap in 't flensgat hagjes an
't Karnaat, daar op zoo hyſt ook boven noch twee man;
De Bootsman ſtuurt 't Karnaat, als 't boven is gekomen,
Men ſtrykt het op 't verdek; nu heb ik noch vernomen,
Dat onder hen, twee maats Strantſnyders zyn genaamt,
Noch twee zyn hen ten dienſt, voor Piekeniers beſaamt:
Maar zulken niet, die in den Oorlog ſtaan te drillen,
En om vyf ſtuivers 's daags hun leven willen ſpillen;
Hun piek is maar een haak, doch lang omtrent vier voet;
Hier mede kanten zy de hagjes, en men doet
Terwyl zyn beſt, om 't ſpek het onrein af te ſnyen;
Werpt krengen over boord, en ſtoot het ſpek ter zyên,
Naar een paar andre maats, genaamt de Spek op Banks;
Hun glibbrig ſmeerig werk, heeft gantſch niet ſlims noch manks,
Maar alles goed geweer; dies ieder een handhaakje
Vat van den Overloop: voor hen een zeer klein zaakje:
Zy wippen 't op de bank, daar negen, tien op zy,
Met meſſen in de hand, ſtaan ſnyen op een ry,
In d'andre hand een haak, daar zy het ſpek meê vatten;
Zy ſlaan hun haaken in, alleens gelyk de katten
Haar klaauwen in de muis.

En eindelyk in 't Ruim gelaaten en in Vaten gedaan.

Onder dit gewoel beginnen mede de Ruimgaſten te roepen; boven hou, ſtryk ſpek af! een van deeze Spek- op Bank- bedienden/ neemt dan zyn ſpekſchop/ en ſtrykt het gekapte ſpek langs deeze goot in de voornoemde mamiering/ alwaar de Ruimgaſten dit met hunne baalies waarneemen; d'eerſte zyne baalie vol hebbende/ haalt de ſtrik onder aan de mamiering toe/ en een ander zyne baalie daar onder zettende/ opent deeze ſtrik weder/ en vol zynde/ haalt ze wederom toe/ maar de mamiering leeg vindende/ roept men weer als te vooren; boven hou, ſtryk ſpek, en zoo vervolgens. Deeze met hunne baalies vullen dan elk een byzonder vat; hier toe bezigen zy hunne daar toe gemaakte Spekkranſſen/ die ruim een vat wijt zijn/ en op het ſponsgat geplaatſt/ op dat hen geen vinken ontſlippen/ noch tuſſchen de vaten ontvallen; zy kanten dan deeze baalies een weinig tegen deeze kranſſen op/ en laaten die als trechters vol loopen/ leggende vervolgens met hun borſt op den kant van de baalie/ om de vinken/ met de hand het ſponsgat in te ſchuiven. Het vat tot aan 't ſponsgat vol geloopen/ neemen ze hunne prikkers/ zynde een ſtok van 4 voet met een yzere pen/ en ſtouwen daar meede het ſpek ten boorden toe vol/ en dan vervolgens weer aan een ander gegaan/ om insgelyks op te vullen. Deeze onderſte laag/

zynde viermaal zeven / of 28 vaten / volgemaakt en door den Kuiper toegeslagen / roepen ze / naar die van boven / om de te vooren opgeruimde leege vaten / en leggen in de tweede laag / viermaal acht / of 32 vaten / behalven noch eenigen voor in de Boeg / waar tusschen ook de gemelde bossen Baarden geplaatst worden / om 't brandhout te spaaren / dat dan van daar / ten dienst van de Kok verplaatst word. Deeze tweede laag klaar leggende om te vullen / word het bequaame tyd om weer te schaffen / en ook vervolgens om te slaapen ; wanneer men zich door 't slaapen dan weer verquikt heeft / gaat het werk als te vooren wederom sneedig van de hand / zulks men in den tyd van ieder glas / omtrent 3 quardeelen vol / snyden / kappen en vullen kan. Met deeze twee laagen gaat men dus vervolgens van vooren naar achteren voort / ruimende het Spek in 't flensgat van vooren naar achteren / tusschen 't Dek en boven op 't Schip zoo veel op / dat men wederom by d'andere Spekvaten komen kan / om die te vullen ; men keert dan alleen de goot om / en plaatst de mamiering uit het Voorluik in 't groote Luik ; als dan begint men daar te vullen en de baarden weg te stouwen. Alhier mede twee laagen tot achter de groote Mast gevult hebbende / brengt men zoo wel de Bank als de Goot / achter de Mast / en plaatst die daar even eens als te vooren is gezegt. Deeze wegstouwing van 't Spek in de Vaten / word ons mede dus door den Dichter beschreeven:

Dit Spek dus klein gesneên aan strookjes, noemt men Vinken,
Zy gleyen zelf daar heen, en in een gat zy zinken,
Zoo lang gelyk de bank; dit volk, schoon het niet schrikt
Voor werk en arrebeid, heeft nochtans 't werk geschikt
Op een zeer ligte wys: de Goot heeft een Mamiering
Aan 't end, dus hebben zy in alles goê bestiering.
En al hun gantsch gedrag een vaste en nette voet.
Elk weet zyn werk, en hoe hy zich gedragen moet.
Twee mannen aan de goot, elk met een schop in handen,
Die stryken Vinken voort, om naar beneên te landen.
By naa de rest van 't volk, noch zeven of agt man,
In baalies vangen zy 't, zoo vaerdig als men kan,
En draagen 't overal, waar dat de vaten leggen:
Voor, midden, achter in, en zonder veel te zeggen.
Zy steeken 't 't spongsat in, en stampen 't vast, zoo dat
De Traan wel meenigmaal, loopt boven uit het vat.

Wat voor een onderſcheid in de Walviſchvangſt door de gelegentheit van 't Ys dient waargenomen.

Het Spek aldus opgeruimt / de baarden en leege vaten weggeſtouwt / 't Schip wederom ſchoon / en alles op ſtel zynde / verlangt men weer naar meer werk; alsdan word het viſſchen / en die opgedaan hebbende / het flenſſen en 't afmaaken / wederom in ieders byzondere gedaante / even als te vooren behandelt; doch in d'eerſte gedaante / is in de Viſſchery / in zeeker opzicht / een merkelyk onderſcheid aan te merken. Deeze reeds beſchreeven / aan een vaſt en dicht Veld / is aan diergelyk Veld wederom het zelfde; maar aan een gaatig Veld / aan flarden / in los Ys / om de Ooſt / en by land / dit alles is onderling en met het eerſte zeer verſchillende / dat men op een verkortende wyze / met korte woorden aldus onderſcheidentlyk begrypen kan.

Onderſcheid in de Viſſchery aangeweezen;

Eerſtelyk / onderſcheid men het Ys in Velden / Flarden en los Ys / dat ieder weer in 't byzonder / in een ongelyke groote beſtaat. Een ſtuk Ys van 2 mylen in 't ronde / noemt men een Veld / van 10 mylen mede een Veld / kleinder Ysbrokken dan 2 mylen / worden groote- en noch kleinder / kleine flarden genoemt / noch kleinder van ½ myl zyn groote Schotſen / en deeze groote en kleine Schotſen / worden 't los Ys geheeten.

en d'onderſcheiding van 't Ys.

De Velden zyn dan in groote en hoedanigheit zeer verſchillende. Groote en dichte Velden zyn 't gemaklykſte en 't voordeeligſte om te viſſchen / 't gemakkelykſte / om dat de Viſch onder een dicht Veld geen aamtogt vindende / telkens weer omtrent de daar omzwervende Sloepen te voorſchyn komen moet; 't voordeeligſte / om dat een groote Fuik meer Viſch betrappen en opvangen kan / dan een kleine; de Viſſchery aan zodanig een Veld beſchreeven zynde / volgt nu deeze aan een gaatig Veld.

Die beſchreeven word.

Een dun en gaatig Veld / 't zy groot of klein / is niet voordeelig om te Viſſchen / want de Viſch geſtoort / en onder zodanig een Veld loopende / haalt zyne adem in deeze gaten / daar hy anders om zynen adem te ſcheppen genoodzaakt was weer te keeren; hier op zich in ademhaaling wat geſterkt vindende / ſtelt hy veeltyds zyn koers vluchtende dwerſch van zynen Vyand af / en naar een gat verder Yswaart geleegen / doch zeer zelden weder te rug. Wanneer dit gemerkt word / zal men dan zelden een tweede Sloep opheelen / want zoo draa men dit beſpeurt / ſlaat men een tweede ſlag om de ſteven / en tornt 'er zoo ſpoedig men kan de Harpoen uit / of de lyn aan ſtukken; maar indien men aan een goede plaats gelegen is / waar alleen niet dan 2 of 3 gaten beſpeurt worden / welker eerſte niet verre in een Veld geleegen

Hoe men de Viſſchery hier naa geſchikt.

is / of men kan het uit een Sloep / met zyn bot gemaklyk bereiken / dan laat men de Visch / met dit bot/ van 't eene in 't ander gat wel loopen / op hoop dat die weer te rug keeren zal ; doch dit niet gelukkende/ begeeven zich eenige met lenssen naar de Visch/ niet om te dooden/ maar in zyn neus te prikken/ om hem dus tot het wederkeeren te noodzaaken : echter schynt de schrik voor zyne Vyanden hem hier naa niet te doen luisteren / loopende telkens van 't eene gat in 't ander / zonder zelden weer buiten 't Ys te keeren. Alle poogingen te vergeefs aangewend / steekt men dan de Visch in 't naast aangeleege Veld dood/ en viert een kanon of anker aan een borg op de lyn / met gedachten om hem te doen zinken / en dus van onder het Ys door te haalen/ dat somtyds wel gelukt / doch veeltyds haalt of wind men 'er met de Spil de Harpoen uit/ of de lyn aan stukken ; alsdan geen beeter middel vindende/ sleept men een Sloep derwaarts / en snyd 'er het Spek af / flenssende de hagjes vervolgens naar 't Schip ; doch dit valt te verdrietig en 't verspilt te veel tyd / die dan te kostelyk is. Om deeze reden zal men 't niet licht aan een gaatig Veld vast maaken / vermits het onderscheid aan een gaatig-of digt Veld in de Visschery zeer groot is / echter konnen de byzondere gevallen in beiden gelukkig en ook wel ongelukkig zyn : te weeten/ door maaling van 't Ys/goed of quaad weer/ 't tieren der Visschen/ goed of quaad gereedschap/ beeter en erger plaats / enz. en deezen zoo veelerley / dat men ze niet alle beschryven kan.

Wederwaardigheden in 't driftig of gaatig Ys ontmoet, en hoe.

Wy zullen dit met een geval/ ons zelven wedervaren besluiten : In 't Jaar 1705. quamen we met het Schip het witte Schaap / zeer vroeg in 't Ys en aan een goed vast Veld/ by ons/ het Schip 't Wapen van Haarlem zynde/ en zonder meer Schepen te zien. Ons Schip naaulyks vast / geraakte ook een van onze Sloepen vast aan een Visch/ waar op het/ alle de Sloepen van boord gezonden/ deeze Visch eerlang opgeeven moest/ schietende noch kort naa den anderen/ 6 Visschen / en kreegen ze ook allen / zonder dat 'er een slipte/ in eene Val aan boord. Ook wierden die van 't by ons leggende Schip / mede 6 Visschen magtig. Deeze Visschen aan boord geboegseert / was dien loop der Visschen t' eenemaal voorby geschoten. Men had reeds voor Pinxteren/ alle de Visschen geflenst/ afgemaakt en in de Vaten. Terwyl wy hier noch lagen / quamen 'er eenige Schepen noch schoon zynde / achter ons om zeilen / en ons smeerig ziende / maakten 't by ons vast. Wy in 't tegendeel / vermits we nu en dan maar een Visch gewaar wierden / maakten 't toen los / en quamen / alhoewel noch in 't gezicht van deeze Schepen / aan een ander gaatig Veld / waar veel Visch gevonden wierd / zulks wy eerlang elfmaal vast raakten / eer wy 'er een van magtig wierden / loopende d' anderen in de gaten / die wy tornden / met het breeken van lynen / of door 't kappen / met het

in

in de Sloep voerende kapmes / ten dien einde aldaar gereed gehouden / verliezende dus eenige Harpoenen en Lynen. Schoon nu de gevallen meenigerley en wisselvallig zyn / zoo kan echter uit dit geval / het onderscheid der Visschery / aan een dicht of gaatig veld / genoegzaam afgeleid worden.

Midlerwyl wy alhier met het flenssen van de zevende Visch bezig waren / wierden we zodanig van de flarden beloopen / zulks wy ons Schip verlooren / met welk verlies ons twee zaaken zeer ongevallig voorquamen ; eerstelyk moesten we ons schoone Schip / met 7 Visschen reeds gevangen / dus met bedroefde oogen in een onherstelbaaren staat aanzien / en andermaal terwyl 't noch vroegtydig was / en dat wy by ons veel Visch vonden / konden we ons echter van deeze schoone geleegentheit niet bedienen. Dit dee ons dan aan 't zeggen van den gelukkigen Matthys gedenken / zyn Schip verliezende / terwyl hy veel Visch alom zwerven zag; zeggende: wat zwaarigheit was 'er , hadden we nu maar een ander Schip , dan vonden we geleegentheit genoeg , al deeze schaade te konnen boven komen.

Nu zou hier wel voegen / eenige byzondere omstandigheden over 't verliezen van Schepen te verhaalen / en hoe het zich daar omtrent somtyds toedraagt / of hoe vervolgens best zig zelven en de goederen te salveeren; als mede hoe hier over onder de Reedery een verdrag is gemaakt / reeds in 't laatste Hoofdstuk van het derde Deel der Groenlandsche Visschery vertoont ; wat het zy in 't Ys te zeilen of te booren / of door 't zelve geperst te worden / en hoe men zich dan te gedraagen heeft / of te herstellen ; wat het is in zwaare of lichte bezetting / in perssing / en zwaare of lichte deyning te leggen / en wat voor - zorge daar tegen in diergelyke ontmoetingen dient genomen te worden : deeze en meer andere voorvallen die zoo veelvuldig zyn / dat men 'er zich naaulyks uit te redden weet / zyn dan alhier niet te bepaalen / nademaal ons jaarlyks ook / tot leetweezen veele smertelyke wederwaardigheden dieswegen voorgekomen zyn; derhalven zullen we hier van niet breeder ophaalen / maar nu tot de Visschery in 't los Ys overgaan.

De Visschery in 't los Ys , hoedanig die dient waargenomen.

Wat de Visschery in 't los Ys aangaat / deeze is wel zoo zeeker / maar niet min moeyelyk als aan een gaatig Veld. In 't los Ys bezet zynde / of zoo dicht leggende / dat men 'er met geen Sloepen tusschen door / of om de scholsen roeyen kan / om de vaste Visch t'achtervolgen ; dit belet dan het visschen / en 't word / schoon

Visschery in Los en driftig Ys hoedanig men die waarneemt.

schoon 'er veel Visch gezien word / ook niet ondernomen ; want deeze Visch is als met een angel niet te weerhouden / maar moet met hem te volgen / als aan een snoer gelegen / met Lenssen vervolgens gedood worden. Het Ys dan los en open zynde / dat men 'er kan tusschen door roepen / om by de vaste Visch te komen; wanneer dan Visch vernomen word / ziet men naar een zwaare schots om / die 3 / 4 of 5 vademen dikte onder water heeft / bequaam in een harde wind / om 't Schip niet alleen op de wind / maar ook boven 't ander Ys te houden. Als dan gaat men aan 't zelve als aan een Veld vast maaken / en met de Sloepen op brandwacht leggen / wordende evenzeens als aan een Veld / om de 8 glazen / deeze wacht verwisselt en weder afgelost. Indien men alhier aan een Visch vast raakt / volgt de vaste Sloep de Visch / schoon onder 't Ys doorloopende / zoo veel geschieden kan / en men scheelt by de schotsen om ; doch kan dit niet geschieden / tornt men gestadig / om niet uit te tornen / met gedachten om de schots te doen draaijen. Wil dit niet gelukken / maakt zich een Sloep / die altoos tot een waarborg by de voorige blyft / gereed om op te heelen / terwyl d' andere Sloepen zich aan wederzyden verdeelen / en volgen de koers van de vaste Sloep ; indien deeze draait / draaijen zy mede ; de borgsloep op geheelt zynde / zet dan gelyk de eerste een sjouw of muts op een riem / om dus niet alleen de vaste Sloep van de Lenssen altoos t' onderscheiden / maar ook tot een teeken / dat zoo lange de sjouw aan of op de riem is / blykt dat de Visch noch vast zy / doch de sjouw weg genomen en de riemen neer gelegt / de Visch los en ontsnapt is. Alsdan roeit men in steede van naar de Visch te zoeken / naar deeze Sloep / helpt die zyne lynen inhaalen / en komt weer aan boord. Doch deeze Visch / naa een klein half uurtje wederom boven komende / schiet 'er de eerste bygekome Sloep noch een Harpoen in / en men begint te lenssen. Midlerwyl trachten 'er / d' andere Sloepen zoo draa als 't mogelyk is / by te komen / doch dit kan zoo spoedig als langs een Veld niet gelukken; veeltyds kan men uit de Sloep over 't Ys de opening derwaarts niet zien / derhalven roeit men wel eens in een fuik / van waar men weerkeeren moet ; alsdan loopt men naar een hooge of heuvelachtige schots / om 'er een opening op te speuren / zulks men somtyds de schotsen met veel moeiten van elkander scheuren moet / of naar een opening een geheel anderen weg omroeijen.

Ondertusschen de Visch tyd vindende om uit te rusten / is die somtyds al weer weg / eer men 'er met de Sloepen bykomt ; want veeltyds zullen de Visschen naar 't dichtste Ys zoeken / alwaar het bezwaarlykst is by te komen. Midlerwyl trachten de vaste Sloepen / tusschen 't Ys door scheelende / de Visch zoo veel mogelyk

en somtyds moeyelyk valt.

gelyk is te volgen ; maar dit door zwaare ſchotſen niet konnende volvoeren / moet 'er ſomtyds een derde of vierde Sloep opheelen / en konnen dus doende wel 14 / 16 of 18 Lynen voor een Viſch uitſtaan ; met zodanige en dergelyke ſukkelingen / heeft men niet weinig moeiten aan te wenden en veel tyd te verſpillen / eer de Viſch dood is. De Viſch nu dood en gevangen zynde / gebeurt het dat men dikmaals zeer verre van 't Schip geraakt / zulks men derwaart door 't Ys te arbeiden / werks genoeg heeft om 'er met de Viſch aan te komen / en ook ſomtyds niet aankomen kan / zoo dat men genoodzaakt word met het Schip by de Viſch te komen; Maar indien men zich op een bank bevind / en de Viſch tracht naar den gront te loopen / kan men 'er noch taamelyk ſpoedig een dood krygen ; doch dit wil zich zelden dus ſchikken / dat 'er twee Viſſchen teffens / gelyk dikmaals aan een Veld gebeurt / vaſt raaken / vermits deezen ieder een byzondere weg loopende / en men genoodzaakt word op te heelen / zoo heeft men dan geen Sloepen genoeg / om beide deeze Viſſchen te vervolgen.

Dit nu zal genoeg zyn om te begrypen / waarom de Velden / en voornamentlyk de dichte / voor 't loſſe Ys verkooren worden / en zulks om deeze drie byzondere redenen ; te weeten : om de meerder tyd verſpilling ; om de meerder blykbaarheit van Viſch te zullen opdoen / dewyl een ſchots niet zoo veel als een Veld kan opvangen; en eindelyk / om dat de Viſch van tyd tot tyd loozer word / en zich nu niet zoo veel als eertyds in 't open Ys onthoud / maar te meer in dicht dryvend los Ys / waar in men niet wel viſſchen kan.

Viſſchery om de Ooſt , hoe men zich daar in gedraagt.

Hoe de Landviſſchery en om de Ooſt waargenomen word.

Wat de Viſſchery aan Land of om de Ooſt aanbelangt / deeze is wel de gemakkelykſte / en minſt gevaarlykſte om Schepen te verliezen ; maar zelden of nooit haalt men 'er zoo veel Viſch teffens op zy / als aan een Veld. Men viſcht 'er zeilende / met een Sloep achter aan 't roer op Brandwacht geleegen. Viſch ziende / zeilt men 'er met het Schip naar toe ; by de zelve gekomen ſteekt de Sloep derwaarts / ten zy de Sloep vaerdiger kan roeijen / of de Viſch windwaart van 't Schip is / en als dan wuiftmen van 't Schip de Sloep naar deeze Viſch toe. Vaſt geraakt zynde / roept men Val val ! ten waare dat 'er zoo veel Viſch vernomen wierd / dat reeds alle de Sloepen te water waren. Deeze vaſte Sloep ſtelt dan alhier / gelyk in 't los Ys / een muts of ſjouw op de riem ; de

Viſch

Viſch hier gemeenlyk naar den grond loopende / verdeelen zich de andere Sloepen aan weerzyde van de vaſte Sloep / en roepen naar de beweeging van deeze Sloep / zoo die door de langs den grond zwemmende Viſch word getrokken. Hier nu word zelden opgeheelt / vermits de Viſch naaulyks meer dan 2/ 3 of 4 Lynen uitloopt. Dus een hal uur weg blyvende / komt de zelve zeer vermoeit boven ; alsdan zyn 'er de Sloepen / op 't ſpoor gevolgt / te ſpoediger by / dan in 't los Ys kan geſchieden / want ſchoon hier al eenige Ysſtriemen dryven / echter is 't 'er veeltyds breeder en opender dan in 't Ys / en geraakt de Viſch dus ſpoediger dood / midlerwyl het Schip derwaart zeilt / dies heeft men die eerlang op zy / en men begint van ſtonden aan te flenſſen / om 'er door ſtorm niet van verſteeken te worden ; laatende onder 't flenſſen een Sloep op de Brandwacht leggen / en indien die vaſt raakt / ſtaakt men dit flenſſen / tot zoo lange deeze Viſch wederom weg is / of gevangen en aan boord gebragt ; als dan word het flenſſen weder aangevangen. Deeze geflenſt hebbende / en geen Viſch meer verneemende / zeilt men naar een Baay / om daar af te maaken / te ſchaffen / en 't randzoen t' ontfangen / houdende in alles weder de zelfde tydorder als voor is gezegt ; maar 't waaken word naar 't werk alhier ſomtyds mede al vry wat uitgerekt / en bequaame tyd vindende / word dan ook de ſchade van 't ſlaapen genoegzaam wederom ingehaalt.

Naa 't verloope zaizoen, hoe men 't weder naar 't Vaderland wend, Het zaaizoen voor de Viſſchery verloopen zynde / of dat men door een gelukkige vangſt zynen laading gekreegen heeft / wend men 't Schip weder naar 't Vaderland ; wanneer men door ſtorm of hard weer alsdan beloopen word / gebeurt het dikmaals dat de Spekvaten barſten en lek worden / waar door de traan uit het Spek geſypert / de vaten uit lekt / in 't ruim en onder de pompen loopt ; het Schip als dan wat lek zynde / word teffens deeze traan met het water uitgepompt. Om hier in te voorzien / plaatſt men een bak boven op 't Dek voor de pompen / waar in dit water loopt / en men alsdan de bovendryvende traan afſchept / terwyl 't water onder uit en buiten Scheepsboord loopt. Deeze traan als verkleumt zynde / en onbequaam om onder de andere traan te kooken / word dan in byzondere Vaten gedaan / en gemeenlyk aan de Pruikopers verkocht / die deeze tot bruine traan kooken.

En behouden t' huis gekomen, de betaling word gedaan. Wanneer men vervolgens weder / 't zy in Texel / of op de Maas / behouden is aangeland / en voor des uitreeders Stad of plaats ten anker gekomen / laat dit de Commandeur gemeenlyk door eenig ſloepsvolk den Hoofdt-Reeder of Boekhouder bekent maaken. Eerlang komt dan de Boekhouder aan boord / om 't Volk / voor

voor maandgeld dienende / te betaalen ; van dien tyd afgereekent toen zy geld op hand ontfangen hebben / en wanneer zy zyn in Zee gegaan ; de Maanden gereekent op 30 of 31 dagen / na dat de zelve lang zyn / en den dag tot 12 uuren ter middernacht.

De Officieren en Parteniers / die by de Visch en 't Vat of Quardeel gedient hebben / geeft men ieder iets op reekening ; 't overige wanneer het Spek tot traan is gekookt en de roeping der Quardeelen gedaan / of by 12 Stekannen opgenomen is; verder krygt dan een ieder zyn bedonge huur of loon / gelyk in de hier voorgeschreeve Monsterrol is te zien.

Nu is noch overig voor alle weetgierige Beminnaars van weetenswaardige zaaken / de behandeling en Manier van Traanbereiding / kortelyk alhier voor te stellen / en zodanig als men die jaarlyks / voornamentlyk in Noord-Hollandt / gewoon is in de daar toe geordineerde Traankokeryen te bearbeiden ; nademaal we nu reeds al 't voornaamste wat de handhaaving van 't Walvischspek aangaat / en hoe dit tot deeze Kokeryën / voor af / in 't zoo genaamde Afmaaken / te Scheep al is bereid. Insgelyks zullen we ook met weinig woorden de verdere bereiding en zuivering der Walvischbaarden voor stellen / waar van we in 't voornoemde afmaaken / ten deelen voor zoo veel tot bequaame Scheepsberging noodig was / melding hebben gedaan.

Hoedanig men met de Traanbereiding en zuivering der Walviſchbaarden handelt:

De Toeſtel der Traankokeryen beſchreeven.

DE Traankokeryen in Noord-Hollandt zyn van roodkopere Pannen ter wyte van 10 of 11 voeten verzien / doch in Zuid-Hollandt / als te Rotterdam en elders bezigt men gemeenlyk niet dan groote yzere Potten / om daar in het tot Vinken gekapte of gesneede Walvischspek te kooken. Deeze roodkopere Pannen zyn naar binnenwaarts of in 't midden eenigzins holder dan naar den rand / en zoo diep / dat 'er omtrent 5 Vaten Spek ingaan / en kan gekookt worden ; voor af ½ Ton water / voor 't aanbranden daar in gegooten / word 'er het Spek / te vooren te Scheep in vaten gestouwt geweest / by gedaan / en een vuur van hout onder gestookt. Ondertusschen deeze kooking geschied / word het Spek telkens door twee mannen geroert / om toe te zien dat het niet aan de Pan hange of aanbrande. Wanneer dit Spek dus

 twee

twee of drie uuren gekookt heeft / en men oordeelt de Traan volkomen uitgelevert heeft / schept men die met groote kopere lepels uit deeze Pannen in vierkante bakken / van boven met roosterwerk verzien / waar door de traan in deeze bakken loopt ; zulks de uitgekookte Vinken van 't Walvischspek op dit roosterwerk leggen blyven ; welke Vinken in Lynzaat vaten of anderen gedaan / niet dan voor hondekost dienen / of ook wel om 'er lym van te kooken ; deeze Vinken worden / naa de Visschery wel is uitgevallen of schraal geweest / van 30 stuivers tot 5 Guld. de Ton verkocht.

en hoedaanig met de Traan gehandelt word.

Deeze Traan dus warm uit de Pan geschept / loopt ze vervolgens in een andere houte Bak / lang 17 voet / wyd 6 voet en diep 3 voeten / twee derde parten vol kout water zynde / waar op de zelve te koelen staat / tot wederom een andere Pan met Spek genoeg gekookt heeft. Alsdan word de Traan in een tweede Bak met water over gestort / en daar uit in een derde van de zelve groote met water gedaan; midlerwyl zinkt het dikke of grondsop / dat men prut noemt / op den grond deezer bakken / en men tapt dan de traan uit deeze laatste Bak / door een goot loopende in Vaten / alle met nieuwe hoepen verhaalt en wel verzien / die omtrent vol zynde / met een houte spons en stopdoek verzorgt / alsdan worden toegeslagen / en op een bequaame legplaats gerolt.

Nootzaaklyk is 't dat de Traan in de gemelde Bakken op 't water verkoelt worde / vermits anders de warme traan in geen Vaten zou te houden zyn. Deeze Vaten of Quardeelen / zyn gemeenlyk 16 of 18 Stekannen groot / en worden door een gezwoore Traanroeijer gemeeten / merkende alsdan den inhoud van Stekannen en Mingels met een ristang of yzer omtrent het sponsgat / waar op dan de traan volgens deeze meeting word verkocht ; wanneer nu de gekochte traan zal afgelevert worden / komt gemeenlyk een Kuiper van des Koopers wegen / en haalt met een kopere Pomp of Zuiger al het drabbige van onderen op / en vult de Vaten dan weder met zuivere Traan tot een mingelen naa op. De Verkoper is vervolgens ten zynen koste gehouden / deeze Traan van de Kokery af te leeveren / 't zy naar Amsterdam of elders waar 't den Kooper begeert.

Wat voor Bedienden tot een Traankekerynoodig zyn.

Tot zodanig een Traankokery worden gemeenlyk 7 Persoonen ten dienst vereischt ; te weeten : den Baas die 't opzicht heeft / genietende 36 stuivers 's daags / voorts twee Kookers / een Gootoppasser / twee Kuipers en twee Sjouwers of Stookers / ieder 20 stui-

20 stuivers 's daags / waar nevens noch de kost / die hen door een Vrouw gekookt en bereid word / en daar voor 10 stuivers dagloon heeft / gelyk ook een Waaker voor ieder nachtwacht 10 stuivers ontfangt.

De Kookery ontfangt van ieder Quardeel of 12 Stekannen vyf stuivers. De prut uit de Bakken als mede de Lil word in oude Vaten open en overend staande gedaan; wanneer de Zon schynt / word hier van de bovendryvende Traan afgeroomt / en vervolgens den Prutkookers verkocht / die daar bruine traan van stooken / en uitperssen / door Lorers / Leertouwers en andere gebruikt.

De Quardeelen reekentmen op twaalf Stekannen / en een Stekan houd 16 Mingelen; waar van d'onkosten zyn als volgt: Voor 't roepen 2 stuivers het vat; Impost van 't Brandhout 't vat ½ stuiver met $\frac{1}{10}$ verhooging; voor ieder vat traan vrachtloon naar Amsterdam 3 stuivers / maar van 't Schip naar de Kookery 2 stuivers / en de leege Vaten 1 stuiver: betaalende noch in den verkoop voor ieder Quardeel aan de Courtagie 3 stuivers.

Hoedanig de Walvisch-baarden gezuivert worden,

Wat de Walvischbaarden aanbelangt / deeze worden gemeenlyk by de Traankokeryen schoon gemaakt / nademaal ze eerst overgekomen / noch aan bossen aan elkander vast zyn; dus worden ze dan met een scherpe yzere Graaf / een voor een van malkander gekloofd / vervolgens met smalle yzere Schopjes afgestoken / en 't wit dat aan de koppen zit / met een stompe Dissel afgedisselt; hier naa worden ze om te weeken in 't water gelegt / daar weder uitgenomen met heibeezems afgeschrobt / en afgespoelt / vervolgens op zyn eind te droogen gezet / voorts op een bank of plank gelegt / het hair ter zeiden afgesneeden / en met een mes de koppen gedunt en wat of gesnoeit. Vervolgens worden dan deeze baarden / by droog weer in de open lucht / eenige uuren op latten te droogen gelegt / en droog zynde / in 't Pakhuis geborgen en opgelegt.

en wat ieder Visch omtrent uitleeveren kan.

Een Walvisch 45 of 50 Quardeelen Traan uitleeverende / daar van komen gemeenlyk 400 stuks Maatbaarden / alle meer dan 6 voeten lang / weegende door elkander 3 of 4 pond / naa de Visch vet of oudt is / wordende d' overige Ondermaatbaarden genoemt / en gemeenlyk twee voor een gereekent / deeze weegen van zodanig een Visch omtrent 250 pond. De Baarden van een mannetjes Walvisch zyn wat dikker / zwaarder en krommer / als van de wyfjes-Visschen / en derhalven aan deeze gestalte wel te onderscheiden.

Hoedanig deeze Traan en Baarden verkocht worden / en in prys somtyds jaarlyks groote verandering onderheevig zyn / hebbenwe genoegzaam in de voorzaf beschreevene Lyst / in 't derde Deel dartiende Hoofdtstuk omstandig vertoont ; werwaarts wy den weetgierigen Leezer wyzen / en hier mede een einde van onze verhandeling maaken.

TOE-

T O E G I F T

Voor de

GROENLANDSCHVAARDERS,

En

M A T R O O Z E N.

Matroosje die de Zee bemint,
En kleine fchatten overwint,
Die vaart naar 't Ooften en naar 't Weft,
En houd de warmte voor het beft,
Daar men moet waters drinken,
Die wel ftinken.

Zyt gy het warme Land nu moe,
Zoo peurt eens meê naar Groeland toe,
Daar zult gy over vuilen ftank,
Van 't ftinkend water tot uw drank,
Noch over heete dagen,
Niet veel klaagen.

Hebt gy een broek vyf zes aan 't gat,
En dan noch om de lenden wat,
Een buffeltje, een rok twee dry,
En noch een bollikvangers py,
Zes kouffen om twee beenen,
Gaa dan heenen.

Verziet u van, op dat gy 't vat,
Een goede bulfak onder 't gat;
Een dikken beeft van een kombaers,
Die trekt dan dichjes om den naers,
En dan de neus gefteeken
Onder 't deeken.

Naau legje dan wel fraai te kooy,
En flaapt zeer makkelyk en mooy;
Dan roept 'er een, als waar hy mal,
Door 't heele Schip: Sa val, val, val.
Straks moetje op dat roepen,
In de Sloepen.

En vraagje dan wat dat beduid;
Daar loopt 'er een aan ly vooruit,
Het is een Walvifch machtig groot:
Nu luftig mannen fteekt hem dood:
Hy zal oranje blaazen;
Braaf als baazen.

Sa luftig, roeit hem naar zyn gat,
Eer dat hy kieft het hazepat;
Daar krygt hy een harpoen in 't lyf,
Byget hy loopt geweldig ftyf;
Daar krygt hy lenffen fteeken:
Hy 's bezweeken.

Dan voert de Commandeur het woord:
Sa mannen met den Vifch aan boord,
Daar zal men 't zamen vroolyk zyn,
Met een rantfoentje brandewyn,
Wilt luftig maar boegfeeren;
Braaf, als Heeren.

Als men dan wat geſlaapen heeft,
En dat de Viſch wel boven zweeft,
Dan zal 't 'er op een flenſſen gaan.
Men brengt Spekmeſſen op de baan,
En doe de Spil wel draayen.
Zoo, laat waayen.

Sa luſtig mannen als een pop,
En wind het dryvend hagjen op;
Al hoog genoeg: kom luſtig, draa,
Sny ſtukken, ſmytze in 't flensgat, gaa;
Strak zullen wy de baarden,
Aan gaan vaarden.

Na dat het flenſſen is gedaan,
Dan zal 't weer op een ſnyen gaan;
Jan hagel word nu Officier,
De minſte is dan een Pickenier;
Dus moet elk een zyn zaaken
Daar naa maaken.

Nu mannen, zonder veel verzuim,
Sa hyſt wat hagjes uit het ruim;
Een ander roept, Spek aan de bank;
In 't Flensgat roeptmen: wacht zoo lank,
Ik moet eerſt hagjes haalen,
zonder draalen.

In 't ruim roept Schieman met geweld;
Brui Spek in 't ruim; hoe is 't hier geſtelt?
Een ander roept nu weer: ſa voort,
En brui de krengen buiten boord;
Kom jongen, tap eens drinken,
Of 't zal ſtinken.

Als dan den arbeid is gedaan,
Zoo zal de Kok aan 't kooken gaan,
Een wakre ketel bier en brood;
Is die in 't lyf, geen kommer groot
Men daar behoeft te lyën,
weêr aan 't ſnyën.

Zoo doende raakt het Schip vol Spek;
Aan traan zal zyn dan geen gebrek:
Jan hagel word de kop ſchier kroes,
Hy is zoo ſmeerig als de droes;
Maar 't geldje zal het moeten,
Weêr verzoeten.

Wanneer men komt weêr t' Amſterdam,
Of waar men 't laaſt zyn affcheid nam,
Dan zoekt elk weder naar zyn weerd;
Alwaar al 't geldje word verteert,
Met dag en nacht te drinken,
En rinkinken.

BLADWYZER

Der voornaamſte Zaaken.

A.

B.

C.

Fonda.

Maat-

N.

O.

P.

R.

S.

Vlakken

 die

E I N D E.

Drukfeilen, dus te verbeeteren:

Pagina.	Regel.	Staat.	Lees.
19	29	Verveelde	Verbeelde.
27	10	door branden	door 't branden.
27	13	Straaten Zee	Straat en Zee.
40	9	Puinſteen	Puimſteen.
57	44	en zich dus.	en dus.
101	2	wacht men	wachte men.
127	38	Zom-Gereweſt	Zomer-Geweſt.
131	30	ſchaarheit	ſchaarsheit.
132	21	hoogte	hooger.
134	34	bergachtih	bergachtig.
178	3	de Engelſe Baay wierd genoemt.	een Engelſe Baay was.
199	4	liet	legt.
223 in de kantwyzing onder aan		weer laat zien	meer laat zien.
219	2	Noeh	Noch.

D'overige zullen in 't leezen niet hinderen.

Eenige Boeken die by den Boekverkoper *J. Oosterwyk*, gedrukt of in Quantiteit te bekomen, zyn

